

เรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545: การศึกษาแนวคิดและกลวิธี

นายันทนัย ประสานนาม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

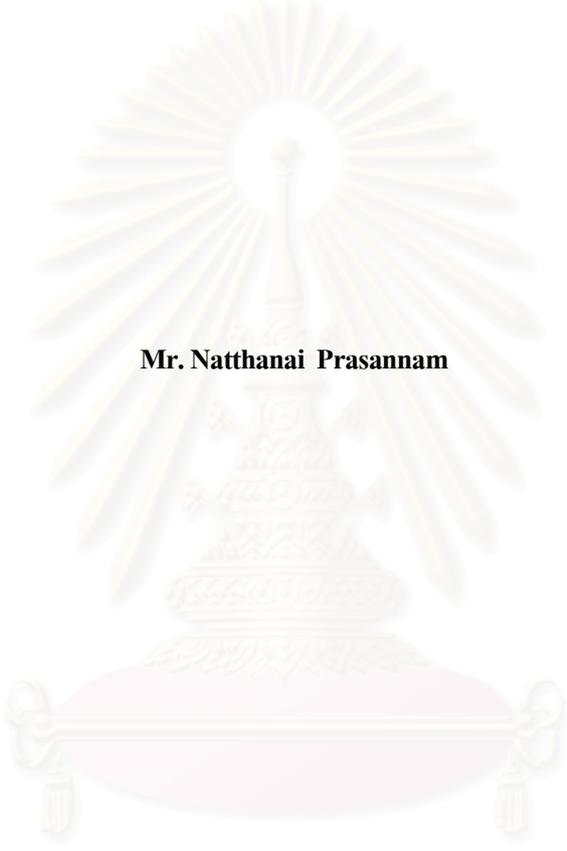
ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-53-2539-2

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**THAI SATIRIC SHORT STORIES DURING 1992-2002:
A STUDY OF THEMES AND TECHNIQUES**

Mr. Natthanai Prasannam

**สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Thai**

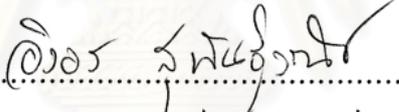
**Department of Thai
Faculty of Arts
Chulalongkorn University
Academic Year 2005
ISBN 974-53-2539-2**

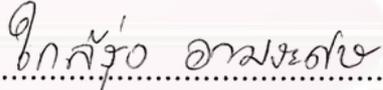
หัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่องต้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545: การศึกษาแนวคิด
และกลวิธี
โดย นายนัทธนัย ประสานนาม
สาขาวิชา ภาษาไทย
อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร. ไกลี่รุ่ง อามระดิษ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐพร พานโพธิ์ทอง

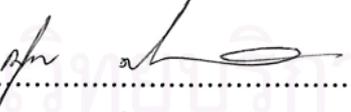
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

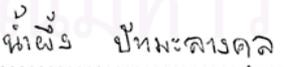

.....คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร. ชีระพันธ์ เหลืองทองคำ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์อิงอร สุพันธุ์วุฒิช)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์ ดร. ไกลี่รุ่ง อามระดิษ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐพร พานโพธิ์ทอง)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร. น้ำผึ้ง ปีทมะลาจกุล)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร. ศิริพร ภัคดีผาสุข)

นัทรนัย ประสานนาม: เรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545: การศึกษา
แนวคิดและกลวิธี (THAI SATIRIC SHORT STORIES DURING 1992-2002: A STUDY
OF THEMES AND TECHNIQUES) อ.ที่ปรึกษา: อ. ดร. ไกล่รุ่ง อามระดิษ อ.ที่ปรึกษาร่วม:
ผศ. ดร. ฉัฐพร พานโพธิ์ทอง, 246 หน้า. ISBN 974-53-2539-2

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 ในแง่แนวคิด
และกลวิธี การศึกษาพบว่าแนวคิดที่สำคัญ ได้แก่ การวิจารณ์ความบกพร่องของคนกลุ่มต่างๆใน
สังคมโดยเฉพาะนักการเมือง การวิจารณ์สังคมเมืองในฐานะสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ และการ
วิจารณ์สังคมไทยในประเด็นอื่นๆ โดยเฉพาะปัญหาทางจริยธรรม

กลวิธีเสียดสีปรากฏผ่านการสร้างองค์ประกอบ กลวิธีการประพันธ์ และกลวิธีทางภาษา
ลักษณะเด่นที่พบคือ เรื่องสั้นแนวเสียดสีส่วนใหญ่ใช้โครงเรื่องธรรมดาเพื่อสื่อแนวคิดวิจารณ์และ
ใช้เนื้อเรื่องเพื่อสร้างความขบขัน ส่วนโครงเรื่องขบขันเน้นเล่นกับความคาดหมายของผู้อ่าน
ตัวละครเป็นองค์ประกอบหลักที่นักเขียนใช้โจมตีเป้าหมายของการเสียดสี โดยเฉพาะตัวละครมนุษย์และ
ตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์ที่มีลักษณะไม่สอดคล้องกับมาตรฐานปกติทั้งด้านรูปลักษณ์และพฤติกรรม
ทั้งนี้ฉากที่พบยังมีบทบาทในการสร้างความขบขันด้วย

กลวิธีการประพันธ์ที่สำคัญคือกลวิธีการเลือกใช้ผู้เล่าเรื่อง ผู้เล่าเรื่องส่วนใหญ่ทำหน้าที่เป็น
ตัวแทนของนักเขียนในการวิจารณ์เป้าหมายของการเสียดสี กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องทั้งหมดทำหน้าที่ในการ
สร้างเอกภาพของเรื่อง ได้รับความสนใจของผู้อ่าน ตลอดจนลงความคิดของผู้อ่านเพื่อจะนำไปสู่การ
พลิกความคาดหมาย นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอเรื่องสั้นในรูปแบบพิเศษเพื่อสร้างความขบขันและ
เป็นการทดลองรูปแบบใหม่ๆของเรื่องสั้นซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของเรื่องสั้นแนวเสียดสีในช่วงเวลานี้

กลวิธีทางภาษาที่พบเน้นสร้างความขบขันจากความไม่เข้ากัน กลวิธีที่โดดเด่นคือการใช้
ถ้อยคำแฝงนัยเพื่อประชดประชันเป้าหมายของการเสียดสีให้เกิดความเจ็บปวด และการสร้างคำโดยอาศัย
แนวเทียบที่แสดงให้เห็นความสามารถของนักเขียนในการพลิกแพลงภาษาเพื่อใช้ในการเสียดสี

ผลของการวิจัยชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ที่เด่นชัดระหว่างแนวคิดกับกลวิธีในเรื่องสั้นแนว
เสียดสีของไทย นักเขียนสามารถเลือกใช้กลวิธีเสียดสีที่หลากหลายในการวิจารณ์สังคมไทยได้
อย่างแหลมคม

ภาควิชา.....ภาษาไทย.....

สาขาวิชา.....ภาษาไทย.....

ปีการศึกษา.....2548.....

ลายมือชื่อนิติศ..... นัทรนัย ประสานนาม.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... ไกล่รุ่ง อามระดิษ.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4580158222: MAJOR THAI

KEY WORD: SATIRE/ THAI SHORT STORIES/ HUMOR/ SOCIAL CRITICISM

NATTHANAI PRASANNAM: THAI SATIRIC SHORT STORIES DURING
1992-2002: A STUDY OF THEMES AND TECHNIQUES.

THESIS ADVISOR: KLAIRUNG AMRATISHA, Ph.D., THESIS CO-ADVISOR:
ASST. PROF. NATTHAPORN PANPOTHONG, Ph.D., 246 pp.

ISBN 974-53-2539-2

This thesis aims at studying the Thai satiric short stories during 1992-2002 in terms of themes and techniques. It is found that the dominant themes consist of the criticism of some groups of people in Thai society, particularly the politicians, the criticism of the urban society as the modern capitalist society and the criticism of other social issues such as the decline of morality.

The techniques of satire appear through the construction of literary elements, the use of writing techniques and the use of language techniques. The finding shows that most of the satiric short stories exploit ordinary plots to convey the themes of criticism while the stories are created to produce humor. The short stories which have humorous plots focus on playing with the readers' expectation. The characters are the main element that the authors utilize for attacking the victims of satire. They appear in the forms of both human and non-human characters who are deviant from normal standard in terms of their appearances and behaviors. The settings are also used for creating humor.

The important literary technique is the selection of narrator. Most of the narrators take the authors' roles in directing criticism at the targets. The titles of the short stories have its functions in producing the unity of the story, generating the readers' interest and misleading the readers' anticipation for the twisted ending. For humorous result, special forms are also used in presenting the short stories. This experiment of the new forms is the uniqueness of Thai satiric short stories of this period.

The language techniques are employed to originate humor from incongruity. Two dominant techniques include the use of verbal irony with sarcastic purpose to hurt the satiric victims and the use of analogy which reflects the writers' remarkable ability in applying words to satirize.

The research clearly illustrates the close relationship between the themes and the techniques of Thai satiric short stories. It is showed that the authors are able to use various satiric techniques to sharply criticize the Thai society.

Department.....Thai.....

Student's signature.....

Natthanaai Prasannam

Field of Study...Thai.....

Advisor's signature.....

Klairung Amratisha

Academic Year..2005.....

Co-advisor's signature.....

Natthaporn Panporthong

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ย่อมปรากฏเป็นรูปธรรมไม่ได้หากผู้วิจัยไม่ได้รับความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสองท่าน อันได้แก่ อาจารย์ ดร. ไกล่รุ่ง อามระดิษ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐพร พานโพธิ์ทอง ครูทั้งสองดูแลตรวจแก้วิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่ ห่วงใย เมตตา และปรารถนาดี ตลอดระยะเวลาของการศึกษา ทั้งยังฝึกฝนผู้วิจัยให้คิด เขียน ตั้งคำถาม และตอบคำถามอย่างรอบคอบ ผู้วิจัยจึงขอประกาศกิตติกรรมและพระคุณครูให้เป็นที่ประจักษ์ไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ อิงอร สุพันธุ์วัฒน์ อาจารย์ ดร. น้ำผึ้ง ปัทมะกลางกุล และอาจารย์ ดร. ศิริพร ภัคดีผาสุข ที่กรุณาชี้แนะแนวทางอันเป็นประโยชน์ในการแก้ไขขัดเกลาวิทยานิพนธ์ให้มีข้อบกพร่องน้อยลง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ศิริพร ศรีวรกานต์ ผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับอารมณ์ขันในวรรณคดี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาวยารุณ น้อยนิมิตร ครูผู้คอยให้ความเชื่อมั่นแก่ผู้วิจัย อาจารย์อารียา หุดินทะ ที่กรุณาตอบคำถาม และอาจารย์ศุภกาญจน์ ผาทอง ที่กรุณาได้ถามถึงความก้าวหน้าอยู่เสมอ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร คณาจารย์ในภาควิชาภาษาไทย และในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมทั้งคณาจารย์คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ศรีราชาที่ผู้วิจัยใช้ยึดเหนี่ยวจนศึกษาสำเร็จมาจากครูวรรณคดีทุกท่านผู้หล่อเลี้ยงความรักในความรู้ของศิษย์ด้วยความรู้และความรักเสมอมา

ผู้วิจัยขอขอบคุณ อาจารย์กิติ ณะไชย และอาจารย์โอฬาร รัตนภักดิ์ พี่ผู้เป็นที่ปรึกษาด้านชีวิตและจิตใจด้วยความเอื้ออาทรอยู่เบื้องหลัง ขอขอบคุณอาจารย์นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิตย์ สำหรับข้อวิจารณ์ที่เป็นประโยชน์ อนึ่ง ผู้วิจัยขอระลึกถึงวงวิชาการขนาดย่อมในหมู่พี่ เพื่อนและน้องผู้แลกเปลี่ยนทัศนะที่เร้าปัญญาเสมอมา ขอขอบคุณณัฐกาญจน์ นาคนวล อาจารย์วรรณภา ชำนาญกิจ อาจารย์เปรม สวานสมุทร อาจารย์ธานีรัตน์ จตุทะศรี วรรณพร พงษ์เพ็ง อาทิตยา พงศ์ไพบูลย์ แคทรียา อังทองกำเนิด อาจารย์อาทิตย์ ชีรวณิชกุล วนารักษ์ ผ่องสมัย อาจารย์อภิรักษ์ เกษมผลกุล และคนอื่นๆที่ไม่อาจเอ่ยนามได้ครบถ้วน นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณธีระ รุ่งธีระ เอกรัฐ ใจจิตต์ สมชาย ศรีรักษ์ โชติกา รุ่งชัยมงคล กิตติศักดิ์ ลักษณ์า ชัยรัตน์ โตศิลา อาจารย์รัฐชนีย์ ศรีสมาน และอาจารย์วิมลศิริ กลิ่นบุบผา พี่ เพื่อนและน้อง ในฐานะพี่กัลยาณมิตรที่คอยอุดหนุนแรงใจให้แก่ผู้วิจัยเช่นกัน

คุณสถานใดของวิทยานิพนธ์นี้ที่จะปรากฏต่อไป ผู้วิจัยขอบูชาแต่พระคุณของคุณยายอุทัย อุมัยเสียวผู้ล่วงลับ ที่สำคัญ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคุณแม่สุธีรพร ประสานนาม ครูวรรณคดีคนแรก ผู้ปลูกฝังความดีซึ่งในวิชาความรู้อันมีค่าเหนือวัตถุหรือเงินตรา ท่านยอมเสียสละตราครุฑเพื่อการศึกษาของลูก ผู้วิจัยจึงขอมอบวิทยานิพนธ์นี้ต่างปณิธานที่ลูกขออนุญาตอยู่เสมอ รวมทั้งในฐานะผลสัมฤทธิ์แห่งวิริยภาพที่ญาติพี่น้องทุกคนสมควรจะได้ตระหนักและร่วมชื่นชมมานานวัน

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช

บทที่

1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	5
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
1.5 ขอบเขตของการวิจัย.....	6
1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
1.7 วิธีดำเนินการวิจัย.....	15
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	15
2 ลักษณะสำคัญของเรื่องเสียดสี.....	16
2.1 คำจำกัดความของเรื่องเสียดสีและเรื่องสั้นแนวเสียดสี.....	16
2.1.1 คำจำกัดความของเรื่องเสียดสี.....	16
2.1.2 คำจำกัดความของเรื่องสั้นแนวเสียดสี.....	20
2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องเสียดสีกับทฤษฎีอารมณ์ขัน.....	22
2.2.1 ทฤษฎีอารมณ์ขัน.....	22
2.2.2 ทฤษฎีอารมณ์ขันกับกระบวนการสื่อสารของเรื่องเสียดสี.....	24
2.2.2.1 ผู้อ่านกับบริบททางสังคม วัฒนธรรมและยุคสมัย.....	25
2.2.2.2 ผู้อ่านกับอารมณ์สนอง.....	28
2.2.3 ทฤษฎีอารมณ์ขันกับการอธิบายกลวิธีเสียดสี.....	31
2.2.3.1 การจำแนกกลวิธีเสียดสีด้วยทฤษฎีอารมณ์ขัน.....	32
2.2.3.2 การจำแนกกลวิธีเสียดสีตามองค์ประกอบสำคัญของบันเทิงคดี.....	36
2.2.3.2.1 โครงเรื่องเสียดสี.....	37

บทที่	หน้า
2.2.3.2.2 ลักษณะตัวละครในเรื่องเสียดสี.....	41
2.2.3.2.3 ฉากในเรื่องเสียดสี.....	44
2.2.3.2.4 การใช้ภาษาในเรื่องเสียดสี.....	47
3 แนวคิดวิจารณ์สังคมในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย.....	52
3.1 แนวคิดวิจารณ์นักการเมืองและคนกลุ่มต่างๆในสังคมไทย.....	54
3.1.1 แนวคิดวิจารณ์นักการเมือง.....	54
3.1.2 แนวคิดวิจารณ์คนกลุ่มอื่นๆ.....	63
3.2 แนวคิดวิจารณ์และสะท้อนปัญหาสังคมเมือง.....	68
3.2.1 แนวคิดวิจารณ์สังคมเมืองในฐานะสังคมทุนนิยมสมัยใหม่.....	68
3.2.2 แนวคิดสะท้อนปัญหาของสังคมเมือง.....	75
3.3 แนวคิดวิจารณ์สังคมไทยในประเด็นอื่นๆ.....	78
4 องค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย.....	83
4.1 โครงเรื่องและเนื้อเรื่อง.....	83
4.1.1 โครงเรื่องธรรมดา.....	84
4.1.1.1 ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร.....	84
4.1.1.2 ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสังคม.....	86
4.1.2 โครงเรื่องขบขัน.....	94
4.1.2.1 โครงเรื่องที่มีการกลับกันของสถานการณ์และการแปรนัยเชิงละคร...94	94
4.1.2.2 โครงเรื่องที่จับแบบพลิกความคาดหมาย.....	96
4.2 ตัวละคร.....	101
4.2.1 ตัวละครมนุษย์.....	101
4.2.1.1 ตัวละครที่สร้างจากลักษณะบกพร่องของกลุ่มคน.....	102
4.2.1.2 ตัวละครมนุษย์ที่มีพฤติกรรมไม่สอดคล้องกับมาตรฐานปกติ...107	107
4.2.1.3 ตัวละครมนุษย์ที่มีร่างกายผิดปกติ.....	110
4.2.2 ตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์.....	112
4.2.2.1 ตัวละครสัตว์.....	114
4.2.2.2 ตัวละครปุคลาธิษฐานและอุปมานิทสน์.....	121
4.3 ฉาก.....	125

บทที่	หน้า
4.3.1 ฉากธรรมดา.....	126
4.3.2 ฉากขบขัน.....	130
4.4 กลวิธีการเลือกให้ผู้เล่าเรื่อง.....	134
4.4.1 ผู้เล่าเรื่องที่ปรากฏตัวในเรื่อง.....	135
4.4.1.1 ผู้เล่าเรื่องในฐานะเป้าหมายของการเสียดสี.....	136
4.4.1.2 ผู้เล่าเรื่องในฐานะผู้ได้รับผลกระทบหรือผู้สังเกตการณ์.....	141
4.4.2 ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ปรากฏตัวในเรื่อง.....	146
4.4.2.1 ผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้ง.....	147
4.4.2.2 ผู้เล่าเรื่องแบบกวีวิสัย.....	152
4.5 กลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง.....	159
4.5.1 การตั้งชื่อเรื่องเพื่อสื่อถึงเป้าหมายของการเสียดสี.....	160
4.5.2 การตั้งชื่อเรื่องจากเหตุการณ์หรือสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของเรื่อง.....	161
4.5.3 การตั้งชื่อเรื่องจากตัวละครในเรื่อง.....	163
4.6 กลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นในรูปแบบพิเศษ.....	165
5 กลวิธีทางภาษาในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย.....	173
5.1 การใช้ถ้อยคำแฝงนัย.....	174
5.2 การสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบ.....	184
5.3 การใช้ความเปรียบ.....	197
5.4 การเสริมความ.....	206
5.5 การกล่าวเกินจริง.....	210
5.6 การเล่นกับทำเนียบภาษา.....	214
5.7 การใช้ถ้อยคำพิเศษ.....	217
5.8 การใช้กลวิธีหลายกลวิธีร่วมกัน.....	222
6 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	231
รายการอ้างอิง.....	234
บรรณานุกรม.....	243
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	246

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อารมณ์ขันเป็นสิ่งที่อยู่ในวิถีของมนุษย์ งานศิลปะซึ่งเป็นผลงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ย่อมมีการแสดงออกซึ่งอารมณ์ขันของผู้สร้างงานเช่นกัน และวรรณศิลป์ก็เป็นศิลปะแขนงหนึ่ง que แสดงอารมณ์ขันได้อย่างดีเยี่ยม¹ อารมณ์ขันในวรรณคดีจึงเป็นสิ่งที่ปรากฏในวรรณคดีของทุกชาติทุกภาษา มีวรรณคดีหลายประเภทที่สร้างขึ้นเพื่อล้ออารมณ์ขัน เช่น สุขนานุกรม นิทานมุกตลก เรื่องล้อเลียน และเรื่องเสียดสี เป็นต้น

ซี. ฮิวจ์. โฮลแมน (C. Hugh Holman) และ วิลเลียม ฮาร์มอน (William Harmon) ได้ให้คำจำกัดความเรื่องเสียดสี (Satire) ไว้อย่างกว้างๆว่า เรื่องเสียดสีเป็นงานเขียนหรือประเภทงานเขียนที่ผสมผสานทัศนคติเชิงวิจารณ์กับอารมณ์ขันและคำคมเพื่อปรับปรุงแก้ไขสถาบันของมนุษย์และมนุษยชาติ² จากคำนิยามนี้อาจสรุปในเบื้องต้นได้ว่า เรื่องเสียดสีคืองานเขียนที่ใช้อารมณ์ขันเป็นสื่อในการเสนอแนวคิดวิจารณ์ความบกพร่องของสังคม³

ในบริบทของประเทศไทย การประพันธ์เรื่องเสียดสีเริ่มปรากฏชัดตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในรูปแบบของเพลงยาว ส่วนใหญ่เรื่องเสียดสีในช่วงนี้มุ่งเสียดสีพฤติกรรมอันบกพร่องของบุคคล เช่น เพลงยาวว่าพระยามหาเทพ ซึ่งพระมหามนตรี (ทรัพย์) เขียนขึ้นเพื่อดำเนินการเหลิงอำนาจไว้ยศของพระยามหาเทพ (ทองปาน) และ เพลงยาวหม่อมแปดสวรรค์ ของคุณสุวรรณซึ่งเสียดสีหม่อมขำและหม่อมสุดที่มีพฤติกรรมรักเพศเดียวกัน ทั้งนี้ ความนิยมประพันธ์เรื่องเสียดสีเป็นร้อยกรองมีมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5⁴

¹ เจตนา นาควัชระ, *ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: ศยาม, 2542), หน้า 61.

² C. Hugh Holman and William Harmon, *A Handbook to Literature*, 6th ed. (New York: Mcmillan, 1992), p.423.

³ ผู้วิจัยจะอภิปรายเกี่ยวกับคำจำกัดความของ “Satire” อย่างละเอียดในบทที่ 2.

⁴ นงลักษณ์ แซ่มโซติ, “หาสรสในวรรณกรรมร้อยกรองของไทยสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2475,” (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521), หน้า 60-62.

หลังจากวรรณกรรมไทยได้รับอิทธิพลตะวันตก อาจกล่าวได้ว่า นักเขียนนิยมประพันธ์บันเทิงคดีเสียดสีในรูปแบบของเรื่องสั้นมากที่สุด เห็นได้ชัดตั้งแต่เรื่องเสียดสีที่ปรากฏในรูปแบบนิทาน ก่อนจะพัฒนาไปเป็นเรื่องสั้นเต็มรูป เช่น เรื่อง “นิทานปัดยุบัน” ของเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ผู้เขียนมุ่งเสียดสีสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ที่ขัดแย้งกับกลุ่ม “สยามหนุ่ม”⁵ เมื่อเรื่องสั้นพัฒนารูปแบบจนสมบูรณ์ เรื่องสั้นแนวเสียดสีที่โดดเด่นในสมัยปลายรัชกาลที่ 5 คือพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มุ่งเสียดสีการเมืองในปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและในรัชกาลของพระองค์ เช่น เรื่อง “รายงานการประชุมปาลิเมนต์สยาม” พระองค์ทรงตอบโต้การเรียกร้องการปกครองระบอบประชาธิปไตยของเทียนวรรณ และก.ศ.ร. กุหลาบ⁶

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ฮิวเมอริสต์ ซึ่งแต่เดิมนิยมเขียนเรื่องขบขันมุ่งความหรรษาได้หันมาเขียนเรื่องสั้นแนวเสียดสีเพื่อโจมตีความเหลวไหลไร้สาระของสังคม เป็นต้นว่า เรื่อง “สุนทรพจน์เปิดสัปดาห์สาธารณะ” ที่เขียนขึ้นเพื่อเสียดสีกลุ่มคนที่มักเชิญผู้มีอำนาจไปเปิดงานต่างๆ นักเขียนเรื่องเสียดสีคนสำคัญที่ร่วมสมัยกับฮิวเมอริสต์คือนายรำคาญ ผู้สนใจปัญหาการเมือง ผลงานของเขาหลายเรื่องโจมตีการฉ้อราษฎร์บังหลวงของรัฐบาลและการกลับมาของผู้เฒ่าผู้แก่ ตัวอย่างเช่น เรื่อง “ทำที่ทุกหย่อมหญ้าต่อผู้เผด็จการกระเป๋า”⁷ ในยุคต่อมา นักเขียนเรื่องสั้นแนวเสียดสีการเมืองที่โดดเด่นคือ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ดังที่ปรากฏในเรื่องสั้น “บ้านแขนขาด” ที่ผู้เขียนเสียดสีนักการเมืองที่ไร้ความสำนึกต่อหน้าที่และความรับผิดชอบของตนต่อประชาชนแต่ขึ้นสู่อำนาจได้ด้วยการซื้อคะแนนเสียง⁸

นักเขียนเรื่องสั้นแนวเสียดสีที่น่าสนใจหลัง พ.ศ. 2500 ที่โดดเด่นคือผลงานของลาว คำหอม ในรวมเรื่องสั้น *ฟ้าบังกัน* ผู้เขียนมุ่งเสียดสีนักการเมืองที่ไม่จริงใจที่จะให้ความช่วยเหลือประชาชน รวมทั้งสะท้อนปัญหาความยากจนของชาวชนบททางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยที่เกิดจากความไม่เอาใจใส่ของนักการเมืองและการวางนโยบายที่ผิดพลาดในการบริหารประเทศ

⁵ ไกล่รุ่ง อมระดิษ, “ร้อยแก้วแนวขบขันของไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทอักษรศาสตรบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 258.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 97.

⁷ ทศนิษฐ์ กระต่ายอินทร์, “อารมณืขันในวรรณกรรมร้อยแก้วของไทยระหว่าง พ.ศ. 2453-2516,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทอักษรศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521), หน้า 112-117.

⁸ อังอร สุพันธ์วิช, *ปริทัศน์เรื่องสั้นไทย* (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 99.

ของรัฐบาล⁹ ต่อมายังมีเรื่องสั้นแนวเสียดสีของนักเขียนอีกหลายคน เช่น 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ที่เสียดสีนักการเมืองในรวมเรื่องสั้น *จากแฮมเปอญถึงกัญชา* ผลงานจำนวนหนึ่งของไมตรี ลิมปิชาติ เขียนขึ้นเพื่อตำหนิพฤติกรรมของบกพร่องของข้าราชการและนักการเมือง หลายเรื่องตีพิมพ์อย่างต่อเนื่องใน *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์* ในกลางทศวรรษ พ.ศ. 2510 รวมทั้งผลงานบางเรื่องของศรีดาวเรือง ที่โดดเด่นคือเรื่องสั้นชุด "ชาวอัชฌ" ที่มุ่งโจมตีปัญหาในครอบครัว เผยแพร่กลางทศวรรษ พ.ศ. 2520 ตลอดจนเรื่องสั้นแนวเสียดสีของชาติ กอบจิตติที่มุ่งวิจารณ์การเมือง เช่นเรื่อง "เมืองผีหลอก" และ "นครไม่เป็นไร" สืบเนื่องมาจนถึงต้นทศวรรษ พ.ศ. 2530 ที่กล่าวมาทั้งหมด แสดงให้เห็นแนวโน้มของเรื่องสั้นแนวเสียดสีที่มีการสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ว่าเรื่องสั้นแนวเสียดสีจะปรากฏอย่างต่อเนื่องแต่ก็มีจำนวนไม่มากนัก และแนวคิดที่น่าเสนอไม่มีใครหลากหลาย ดังจะเห็นได้จากการที่นักเขียนส่วนใหญ่เน้นหนักที่ปัญหาการเมือง แม้จะมีนักเขียนเรื่องเสียดสีเริ่มเขียนวิจารณ์ปัญหาสังคมด้านอื่นอยู่บ้าง แต่ผลงานก็ยังกระจัดกระจายอยู่ จนกระทั่งทศวรรษ พ.ศ. 2535-2545 จึงเกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็วของเรื่องสั้นแนวเสียดสี สาเหตุสำคัญประการหนึ่งอาจเป็นผลกระทบจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬเมื่อ พ.ศ. 2535 ซึ่งมีการใช้ความรุนแรงอย่างที่เคยปรากฏเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 และ พ.ศ. 2519 เหตุการณ์ดังกล่าวปลุกเร้าให้นักเขียนหลายคนให้เริ่มสนใจวิจารณ์การเมืองผ่านเรื่องสั้นแนวเสียดสีเพื่อโจมตีความผิดพลาดในการบริหารประเทศของกลุ่มนักการเมืองที่มุ่งแสวงประโยชน์ตลอดจนการถือราษฎร์บังหลวงที่รุนแรงมากขึ้น

นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังเห็นว่าปัญหาของสังคมเมืองที่หลากหลายมากขึ้นและวิกฤตการณ์เศรษฐกิจเมื่อพ.ศ.2540 ก็เป็นปัจจัยสนับสนุนให้เรื่องสั้นแนวเสียดสีปรากฏในวงวรรณกรรมมากกว่าช่วงเวลาก่อนหน้า เนื่องจากปัญหาของสังคมเมือง เช่น ปัญหาการจราจรติดขัดและวิถีชีวิตที่ไร้สาระของคนเมืองนั้นทวีความรุนแรงมากกว่าก่อน ส่วนปัญหาด้านเศรษฐกิจย่อมส่งผลกระทบต่อประชาชนทั่วประเทศ

สาเหตุที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ปัญหาสังคมทั้งหลายเป็นวัตถุดิบอย่างดีของนักเขียนเรื่องเสียดสี นักเขียนในฐานะส่วนหนึ่งของสังคมทั้งนักเขียนที่เขียนเรื่องสั้นแนวเสียดสีอยู่เดิมและที่เพิ่งหันมาสนใจแนวการเขียนนี้เริ่มนำเสนอแนวคิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์ที่หลากหลายมากกว่าก่อน ในแง่ของปริมาณที่เพิ่มขึ้น เราอาจสังเกตได้อย่างชัดเจนจากจำนวนเรื่องสั้นแนว

⁹ อิงอร สุพันธุ์วุฒิข, "ฟ้าบ่กั้น-วรรณกรรมแห่งฤดูกาล," *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย* 17 (ธันวาคม 2543): 260-262.

เสียดสีที่ปรากฏอย่างต่อเนื่องตามหน้านิตยสาร โดยเฉพาะนิตยสารแนววรรณกรรม ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นแนวโน้มที่เห็นได้ชัดตั้งแต่ พ.ศ. 2530¹⁰

นักเขียนเรื่องสั้นแนวเสียดสีที่มีผลงานมากที่สุดในช่วง พ.ศ. 2535-2545 คือวินทร์ เลียววาริณ ผู้เลือกใช้กลวิธีการบันทอนคุณลักษณะของตัวละคร เป็นกลวิธีสำคัญในการเสียดสี เช่นในเรื่อง “อาเพศกำสรวล” วินทร์เสียดสื่อนักการเมืองทุจริตที่ซื้อเสียงชาวบ้าน โดยสร้างให้นักการเมืองที่เข้ามาในหมู่บ้านมีนิสัยคาสีเขียวสะท้อนแสงไฟเหมือนสัตว์เลื้อยคลาน หรือในเรื่องสั้นชุดหลังอานบุรี วินทร์สร้างเมืองหลังอานบุรีขึ้นมาโดยจำลองแบบจากประเทศไทยและสร้างตัวละครสุนัขให้ทำพฤติกรรมอย่างนักการเมือง

นอกจากการวิจารณ์พฤติกรรมของนักการเมืองแล้วนักเขียนเรื่องสั้นแนวเสียดสียังสนใจวิจารณ์ปัญหาอื่นๆ ของสังคมไทยด้วย เช่น พิง ลำพระเพลิง ซึ่งสนใจวิจารณ์ความบกพร่องด้านจริยธรรมของสื่อมวลชน ดังที่ปรากฏในเรื่อง “เกมสามารมณ” พิงมุ่งเสียดสีสื่อมวลชนในปัจจุบันที่ส่งเสริมให้คนแก่งแย่งชิงดีกัน โดยสร้าง “รายการชิงดีชิงเด่น” ขึ้นมาจากรายการที่ออกอากาศทางโทรทัศน์ นอกจากพิงแล้ว พิสิฐ ภูศรี เป็นนักเขียนอีกคนหนึ่งที่ประพันธ์เรื่องสั้นแนวเสียดสี ผลงานของเขาบางเรื่องมุ่งวิจารณ์ปัญหาของสังคมเมือง เช่นในเรื่อง “นรก” ที่เสนอแนวคิดว่าการใช้ชีวิตในสังคมเมืองไม่ต่างจากกับดักงโทยในขุมนรก พิสิฐสร้างฉากกรุงเทพมหานครโดยเรียกให้เป็นนรกขุมที่ 19 เพื่อเสียดสี

ปริทรรศ หุตางกูร เขียนเรื่อง “หมอเปลี่ยนหัว (1)” เพื่อเสียดสีวัยรุ่นในสังคมปัจจุบันที่นิยมความสนุกสนานมากกว่าการเรียนหรือการใช้ความคิด ปริทรรศสร้างเรื่องให้วัยรุ่นไปพบแพทย์เพื่อเปลี่ยนศีรษะของตนเป็นลูกโป่งที่วาดเป็นรูปใบหน้า เช่นเดียวกับ ปริญา ตรีน้อยไฮ ที่มุ่งเสียดสีวิถีชีวิตของคนในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ ปริญาเขียนเรื่อง “สำนักใหม่” เพื่อเสนอแนวคิดว่าคนในสังคมทุนนิยมใช้อบายมุขเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจแทนศาสนา ปริญาใช้ชุดคำเกี่ยวกับศาสนาในการบรรยายสถานบันเทิงที่เปิดให้บริการในเวลากลางวันเป็นกลวิธีสำคัญในการสร้างความขบขัน

¹⁰ ยกตัวอย่างเช่นงานของ กร ศิริวัฒน์ ชัยรินทร์ ชัยวัฒน์ กานติ ฅ ศรัทธา และนฤมิตร ประพันธ์

ดูเพิ่มเติมใน นรินทร์ นำเจริญ, “บทบาทในการสะท้อนและวิพากษ์วิจารณ์สังคมของนิตยสารแนววรรณกรรมไทย พ.ศ.2520-พ.ศ.2539,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาคศึกษาวารสารสนเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 179-299.

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่า เรื่องสั้นแนวเสียดสีร่วมสมัยของไทยมีแนวคิด วิพากษ์วิจารณ์และสะท้อนปัญหาต่างๆของสังคมไทยสมัยใหม่ ทั้งด้านวิถีชีวิตของผู้คน ความบกพร่องทางจริยธรรม ตลอดจนปัญหาเกี่ยวกับการเมืองซึ่งทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะ เมื่อพิจารณาที่กลวิธีเสียดสีจะพบว่านักเขียนมีพัฒนาการด้านการใช้กลวิธีต่างๆเพื่อเสนอแนวคิดอย่างแหลมคม ทั้งการสร้างองค์ประกอบของเรื่องสั้นและกลวิธีทางภาษา

แม้ว่าเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยจะปรากฏต่อเนื่องมาตั้งแต่เริ่มรับอิทธิพลของวรรณกรรมตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน แต่ยังไม่มียุคศึกษาเรื่องสั้นแนวเสียดสีในฐานะประเภทวรรณกรรมและกำหนดช่วงปีตั้งแต่ พ.ศ. 2535-2545 มาก่อน ช่วงเวลาที่เป็นขอบเขตของการวิจัยมีเรื่องสั้นแนวเสียดสีปรากฏเพิ่มจำนวนขึ้นมากกว่าช่วงเวลาอื่นและมีลักษณะโดดเด่นดังที่ได้แสดงให้เห็นแล้ว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยที่เขียนขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว โดยเน้นศึกษาแนวคิดวิจารณ์สังคมและกลวิธีเสียดสีอันเป็นส่วนสร้างลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมประเภทนี้ เพื่อแสดงให้เห็นแนวโน้มสำคัญของวรรณกรรมไทยปัจจุบันในอีกลักษณะหนึ่ง

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิดวิจารณ์สังคมในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545
2. วิเคราะห์กลวิธีเสียดสีในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย ระหว่าง พ.ศ. 2535-2545

1.3 สมมุติฐานของการวิจัย

เรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 มีความโดดเด่นในการนำเสนอแนวคิดวิจารณ์ปัญหาการเมือง ปัญหาของสังคมเมืองและความบกพร่องทางจริยธรรม โดยใช้กลวิธีเสียดสีผ่านองค์ประกอบของเรื่องสั้นและกลวิธีทางภาษา

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การเสียดสี หมายถึง การโจมตีความบกพร่องหรือความผิดพลาดของมนุษย์และสังคม ผ่านการสร้างอารมณ์ขันแบบเหยียดหยัน อารมณ์ขันที่เกิดขึ้นจะไปทิ่มแทงเป้าของการเสียดสีให้เกิดความเจ็บปวดอันจะนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงในที่สุด

2. กลวิธีเสียดสี หมายถึง กลวิธีที่ทำให้ความบกพร่องหรือความผิดพลาดของมนุษย์และสังคมอันเป็นประเด็นของการเสียดสีกลายเป็นเรื่องที่น่าขบขัน กลวิธีเสียดสีจะทำให้เป้าหมายของการเสียดสีกลายเป็นตัวตลกที่ถูกเย้ยหยัน ความเจ็บปวดอับอายที่เกิดแก่เป้าหมายนั้นจะนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุง กลวิธีเสียดสีในวิทยานิพนธ์นี้เกิดจากการสร้างองค์ประกอบของเรื่องสั้นและกลวิธีทางภาษา

3. เรื่องสั้นแนวเสียดสี หมายถึง เรื่องสั้นที่เสนอแนวคิดอันเป็นการวิพากษ์วิจารณ์ความบกพร่องหรือความผิดพลาดของมนุษย์และสังคมผ่านการสร้างอารมณ์ขันที่ก่อให้เกิดเสียงหัวเราะแบบเย้ยหยันต่อผู้ที่ตกเป็นเป้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้มีการปรับปรุงแก้ไขความผิดพลาดดังกล่าว ทั้งนี้ เรื่องสั้นแนวเสียดสีจะเสนอแนวคิดโดยใช้กลวิธีเสียดสีอันได้แก่การสร้างองค์ประกอบของเรื่องสั้นและกลวิธีทางภาษา

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคัดเลือกเรื่องสั้นแนวเสียดสีจากหนังสือรวมเรื่องสั้น 21 เล่ม โดยเลือกเฉพาะเรื่องที่ตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในช่วง พ.ศ. 2535-2545 เรื่องสั้นแนวเสียดสีที่ผู้วิจัยคัดเลือกมาศึกษา 70 เรื่อง มีดังต่อไปนี้

ชื่อเรื่อง	พ.ศ.	นักเขียน
1. เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก	2535	มหรธณพ โฉมเฉลา
2. เชื้อกมดตัวเอง	2535	ศักดิ์ชัย ลักษณ์วิเชียร
3. ความหวังของผู้เลี้ยงดูรัฐบาล	2535	ศักดิ์ชัย ลักษณ์วิเชียร
4. ครอบครัวยกกลางถนน	2535	ศิลา โคมฉาย
5. คนทันสมัย	2536	ประชาคม ลุนาชัย
6. สุนัขชิปไปโดย	2536	วินทร์ เลียววาริณ
7. ปทานุกรมชีวิต ฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ	2536	วินทร์ เลียววาริณ
8. เมืองคนบาป	2536	วินทร์ เลียววาริณ
9. อาเพศกำสรวล	2537	วินทร์ เลียววาริณ
10. กระดาศขาวกับคาวหมึก	2537	วินทร์ เลียววาริณ
11. เหยื่ออักษะ	2537	ศักดิ์ชัย ลักษณ์วิเชียร
12. เกย์ฮาร์ดโกโฮม : ว่าด้วย Policy ท่าน	2538	วินทร์ เลียววาริณ

ชื่อเรื่อง	พ.ศ.	นักเขียน
13. นรก	2538	พิสิฐ ภูศรี
14. สัตว์แปลกหน้า	2538	พิสิฐ ภูศรี
15. 360-0	2538	พิสิฐ ภูศรี
16. อาณาจักรมายา	2538	ประชาคม ลุณาชัย
17. ไอ้คนแก้ว	2538	ปริทรรศ หุตางกูร
18. เหตุเกิดบนโลก	2538	มรรณพ โจมฉลา
19. ตับหาย	2538	มรรณพ โจมฉลา
20. พนักงานดีเด่นชื่อดวงใจ	2538	ปริญญา ตรีน้อยใส
21. รอยยิ้ม	2538	ศิลา โคมฉาย
22. รายงานถึง ๗พณฯ ท่านนายกรัฐมนตรี	2539	ชาติ กอบจิตติ
23. นครคลื่นเหียน	2539	พิสิฐ ภูศรี
24. ชั่วโมงฝัน	2539	พิสิฐ ภูศรี
25. หมอคุณธรรม	2539	ประชาคม ลุณาชัย
26. หมอเปลี่ยนหัว (1)	2539	ปริทรรศ หุตางกูร
27. เพ็ญรัก ลานแก่น	2539	ปริทรรศ หุตางกูร
28. คนชาติหมา	2540	ส. นิกสูกี
29. สำนักใหม่	2540	ปริญญา ตรีน้อยใส
30. อติสาแห่งแดนพิศวง	2540	ปริญญา ตรีน้อยใส
31. แม่มดบนตึก	2540	ปริทรรศ หุตางกูร
32. 56,782,375,350.55 อัฐิ: ว่าด้วยความร้ายแรงแบบไม่เจตนา	2541	วินทร์ เลียววาริณ
33. 37°-53°-21°: ว่าด้วยการขบถอย่างมีวัฒนธรรม	2541	วินทร์ เลียววาริณ
34. พระเจ้ากับมนุษย์	2541	ปริทรรศ หุตางกูร
35. พิธีกรรม	2541	ศิลา โคมฉาย
36. ซาก	2541	ศิลา โคมฉาย
37. กระไดอารีสีแดง	2542	พิง ลำพระเพลิง
38. จนแล้วจนรอด (มั้ง)	2542	พิง ลำพระเพลิง
39. ฝึการพนัน	2542	พิง ลำพระเพลิง
40. รักนี้พลีแค่เธอคนเดียว	2542	พิง ลำพระเพลิง

ชื่อเรื่อง	พ.ศ.	นักเขียน
41. เกมส์มารมณั์	2542	พิง ลำพระเพลิง
42. สะพานลอยน้อยใจ	2542	พิง ลำพระเพลิง
43. วาระพิพากษาทัณฑ์	2542	พิง ลำพระเพลิง
44. โลกมากลางหายไปไหน	2542	พิง ลำพระเพลิง
45. ถาดวงดาวลิจิตชีวิตซ่า	2542	พิง ลำพระเพลิง
46. นิทาน...วัฒนธรรม	2542	ศิลา โคมฉาย
47. หมาถั่ง	2543	ฮ. นิกฮูกี้
48. www.toilet.com	2543	พิสิฐ ภูศรี
49. เหตุเกิดข้างถนน	2543	ประชาคม ลุนาชัย
50. ผู้คัดสรร	2543	ประกาส ชลศรานนท์
51. ATM ชีวิต	2543	ปรีทรรศ หุตางกูร
52. ฟรีเซนเตอร์	2543	ปริญญา ตรีน้อยไส
53. ผู้หญิงวันนี้	2544	ปริญญา ตรีน้อยไส
54. สวรรค์นี้มีราคา	2544	ปริญญา ตรีน้อยไส
55. ลานท่าบาตร	2544	พิสิฐ ภูศรี
56. หมวดป็อบกับด็อกเตอร์โน้ต	2544	ศักดิ์ชัย ลักขณาวิเชียร
57. บะหมี่กิ่งสำเร็จความใคร่... มาม่าซัง	2544	พิง ลำพระเพลิง
58. เมนู...ลูกทะเลัก	2544	พิง ลำพระเพลิง
59. ลี้อตเตอร์การเมือง:		
ว่าด้วยเสี้ยนวาสนาของนัขการเมือง	2545	วินทร์ เลียววาริณ
60. แก๊งกะโหลกหมาแดง:		
ว่าด้วยความกร่างนอกทำเนียบ	2545	วินทร์ เลียววาริณ
61. เวิร์กชอปแห่งชาติ:		
ว่าด้วยการทำน โยบายให้เป็นรูปธรรม	2545	วินทร์ เลียววาริณ
62. โปรเจ็กต์ตฤณมัย:		
ว่าด้วยเวิร์กชอปแห่งชาติ (ต่อ)	2545	วินทร์ เลียววาริณ
63. มาตามสองพันล้าน:		
ว่าด้วยโรมานซ์การเมือง	2545	วินทร์ เลียววาริณ
64. สกริปต์การเมือง:		
ว่าด้วยประชาหลังอานสัมพันธ์	2545	วินทร์ เลียววาริณ

ชื่อเรื่อง	พ.ศ.	นักเขียน
65. เอ็กแซมมิเนชันสาธารณะ: ว่าด้วยประชากรพิจารณา	2545	วินทร์ เลียววาริณ
66. ความในใจสี่บรรทัด: ว่าด้วยวงล้อการเมืองหลังอานบุรี	2545	วินทร์ เลียววาริณ
67. ซ็อบปิ้งการเมือง: ว่าด้วยทางคว้นสู่ดวงดาว	2545	วินทร์ เลียววาริณ
68. สมควรตาย	2545	ศักดิ์สิทธิ์ มีสมสืบ
69. สมชายยังอยู่	2545	ศักดิ์สิทธิ์ มีสมสืบ
70. แผนกัฐชาติ	2545	ฮ. นิกสูก็

1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวคิดและกลวิธีในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 อาจจำแนกได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) งานวิจัยที่ศึกษาเรื่องการเสียดสีและอารมณ์ขันในวรรณกรรมไทย และ 2) งานวิจัยที่ศึกษาเรื่องสั้นหรืองานของนักเขียนระหว่าง พ.ศ. 2535-2545

1) งานวิจัยที่ศึกษาเรื่องการเสียดสีและอารมณ์ขันในวรรณกรรมไทย

1.1) งานวิจัยที่ศึกษาเรื่องการเสียดสี

“ลีลาเสียดสีในวรรณกรรมของลาว คำหอม” วิทยานิพนธ์ของ มารศรี สอทิพย์ ผลการวิจัยบ่งชี้ว่าวรรณกรรมของลาว คำหอมมีลีลาเสียดสีผ่านกลวิธีทางภาษาได้แก่ การสร้างคำ การเสริมความที่แทรกน้ำเสียงและทัศนคติเชิงเสียดสีของผู้แต่ง และการใช้ภาพพจน์ เพื่อสร้างภาพตลกขบขัน หรือภาพที่แสดงความโหดร้ายและความขมขื่นของชีวิตชาวบ้าน ส่วนลีลาเสียดสีผ่านองค์ประกอบวรรณกรรมมีกลวิธีการเล่าเรื่องแบบนิทาน กลวิธีการสร้างฉาก กลวิธีการตั้งชื่อตัวละคร กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องที่แฝงความหมายลึกซึ้งและน้ำเสียงของผู้เล่าเรื่องที่เสียดสีคน สถาบันศาสนา ความเชื่อและความเปลี่ยนแปลงของสังคม¹¹

¹¹ มารศรี สอทิพย์, “ลีลาเสียดสีในวรรณกรรมของลาว คำหอม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542).

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การเสียดสีในเรื่องสั้นของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช” ของ ศิริพร สุภาพงษ์ ผลของการวิจัยพบว่าเรื่องสั้นของม.ร.ว.คึกฤทธิ์มุ่งเสียดสีบุคคลและสภาพสังคม ค่านิยม ความเป็นอยู่ เป็นต้นว่าข้าราชการ นักการเมืองและผู้หญิง ส่วนสภาพสังคมมุ่งเสียดสีความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมในสมัยจอมพลป. พิบูลสงคราม ในด้านกลวิธีการนำเสนอ นักเขียนใช้มุมมองสายตาแบบพระเจ้า ตั้งชื่อเรื่องและสร้างตัวละครแบบแฝงนัย รวมทั้งสร้างฉากที่สมจริง ส่วนน้ำเสียงและการใช้ภาพพจน์ ผู้วิจัยพบว่านักเขียนใช้น้ำเสียงล้อเลียนประชดประชัน แดกดัน เย้ยหยัน มีการใช้ความหมายตรง ความหมายแฝง และสัญลักษณ์อย่างกลมกลืนกับเนื้อเรื่องทำให้ผู้อ่านตีความการใช้ภาษาได้อย่างดี¹²

“การวิเคราะห์ลักษณะเสียดสีในร้อยกรองไทยปัจจุบัน” วิทยานิพนธ์ของสุนทรี สังข์อุทุมภ์ ผลของการวิจัยสรุปว่าร้อยกรองเชิงเสียดสีใช้ฉันทลักษณ์ที่มีมาแต่เดิม กลอนเพลงพื้นบ้านเป็นฉันทลักษณ์ที่เข้ากับลักษณะเสียดสีได้ดี น้ำเสียงในการเสียดสีจะหนักเบาแตกต่างกันตามลักษณะการใช้ถ้อยคำ ส่วนกลวิธีการเขียนนั้นมีการผสมผสานระหว่างวรรณศิลป์กับวาทศิลป์ ภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในร้อยกรองเป็นภาพลบ นอกจากนั้นผู้วิจัยยังพบว่าร้อยกรองเชิงเสียดสีบางบทมีส่วนสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งขึ้นอยู่กับเงื่อนไข 2 ประการ คือสภาพสังคมที่อำนวยให้ และคุณภาพทางวรรณศิลป์¹³

1.2) งานวิจัยที่ศึกษาเรื่องอารมณ์ขัน

ทัศนีย์ กระจ่างอินทร์ เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “อารมณ์ขันในวรรณกรรมร้อยแก้วของไทยระหว่าง พ.ศ. 2453-2516” ผู้วิจัยพยายามแสดงให้เห็นว่ามีกลวิธีใดบ้างในการสร้างอารมณ์ขันในร้อยแก้วที่คิดมาเป็นข้อมูลในการศึกษา เช่น การล้อสังคม การจบแบบพลิกความคาดหมาย การลวงให้คิด การใช้ตรรกวิทยาผิดๆ และกลวิธีหนึ่งที่สำคัญคือการเสียดสี ทั้งยังแสดงให้เห็นว่าแนวการเขียนแบบเสียดสีปรากฏอยู่ในวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นด้วย¹⁴

¹² ศิริพร สุภาพงษ์, “การเสียดสีในเรื่องสั้นของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย (กลุ่มวรรณคดี) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2547).

¹³ สุนทรี สังข์อุทุมภ์, “การวิเคราะห์ลักษณะเสียดสีในร้อยกรองไทยปัจจุบัน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย (สาขาวรรณคดี) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2533).

¹⁴ ทัศนีย์ กระจ่างอินทร์, “อารมณ์ขันในวรรณกรรมร้อยแก้วของไทยระหว่าง พ.ศ. 2453-2516,”.

วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตเรื่อง “ร้อยแก้วแนวขบขันของไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7” ของ ไกลี่รุ่ง อามระดิษ ผู้วิจัยได้ศึกษาร้อยแก้วแนวขบขันหลายรูปแบบ ได้แก่เรื่องสั้น นวนิยาย และบทความ ในกลุ่มของร้อยแก้วแนวขบขันมีเรื่องสั้นแนวเสียดสีอยู่จำนวนหนึ่งแต่ไม่มากนัก ผู้วิจัยกล่าวถึงเรื่องสั้นแนวเสียดสีทั้งในแง่แนวการเขียนและกลวิธี นอกจากนั้นผู้วิจัยได้ประมวลทฤษฎีเกี่ยวกับอารมณ์ขันที่สำคัญเอาไว้ โดยเฉพาะทฤษฎีแห่งความไม่เข้ากันที่ใช้อธิบายการสร้างอารมณ์ขันในร้อยแก้วแนวขบขันได้อย่างเด่นชัด¹⁵

ปริญญาณีพนธ์ของ กนกวรรณ สุวรรณวิทย์ เรื่อง “อารมณ์ขันในวรรณกรรมของไมตรี ลิมปิชาติ” ผลของการศึกษาพบว่าไมตรีใช้กลวิธีการสร้างอารมณ์ขันในวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี แบ่งได้ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหา เช่น เรื่องสัปดน เรื่องเกินจริงและเรื่องเสียดสีเหน็บแนม ด้านการใช้ภาษา เช่น การซ้ำคำ การกลับคำ และการใช้ภาษาภาพพจน์ ด้านกลวิธีการประพันธ์ เช่นการลงให้เข้าใจผิดและการแต่งแบบจบพลิกความคาดหมาย กล่าวเฉพาะเรื่องเสียดสี เป้าของการเสียดสีของไมตรีมีอยู่ 3 กลุ่ม ได้แก่ นักการเมือง ข้าราชการและผู้นำประเทศ¹⁶

“อารมณ์ขันในพล นิกร กิมหงวน ของ ป.อินทรปาลิต” วิทยานิพนธ์ของ สุรพล บัณฑุเสถณี ผลของการศึกษาพบว่า กลวิธีการสร้างอารมณ์ขันของป. อินทรปาลิต สามารถจำแนกออกได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ อารมณ์ขันที่เกิดจากนุกตลก อากัปกิริยา พฤติการณ์ สถานการณ์ และคำพูด ทั้งนี้ผู้แต่งมุ่งใช้อารมณ์ขันดังกล่าวเพื่อประชด เสียดสี เยาะเย้ย และล้อเล่นต่อค่านิยมต่างๆ ในสังคมไทย อาทิ ค่านิยมที่เกี่ยวกับวรรณศิลป์ มนุษย์ สถาบัน และสังคมในช่วงต้นสงครามโลกครั้งที่ 2 จนสิ้นสุดสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม¹⁷

ผลการวิจัยในวิทยานิพนธ์ของบุญชดา ปัญญาไว เรื่อง “กลวิธีการสร้างอารมณ์ขันในนวนิยายของวิมล ศิริไพบูลย์” แสดงให้เห็นว่าวิมล ศิริไพบูลย์สร้างอารมณ์ขันจากการสร้างเนื้อหาเกินจริง สร้างเรื่องเสียดสีเหน็บแนมนักการเมือง ข้าราชการและบุคคลทั่วไป สร้างเนื้อหาล้อสังคมด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ และสร้างเรื่องสัปดนทางเพศ ด้านตัวละครพบว่าผู้เขียนใช้ตัวละครชายเพื่อเสนออารมณ์ขันมากกว่าตัวละครหญิง ลักษณะตัวละครมีทั้งที่สมบูรณ์

¹⁵ ไกลี่รุ่ง อามระดิษ, “ร้อยแก้วแนวขบขันของไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7.”

¹⁶ กนกวรรณ สุวรรณวิทย์, “อารมณ์ขันในวรรณกรรมของไมตรี ลิมปิชาติ,” (ปริญญาณีพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2539).

¹⁷ สุรพล บัณฑุเสถณี, “อารมณ์ขันในพล นิกร กิมหงวน ของ ป.อินทรปาลิต,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต หน่วยศึกษาวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539).

และบทพร้อมทั้งในแง่กายภาพและสติปัญญา นอกจากนี้ ผู้เขียนยังใช้ภาษา ได้แก่ เสียง คำ สำนวน และภาษาภาพพจน์ร่วมกันสร้างอารมณ์ขันด้วย¹⁸

2) งานวิจัยที่ศึกษาเรื่องสั้นหรือผลงานของนักเขียนระหว่าง พ.ศ. 2535-2545

วิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์เรื่องสั้นของวินทร์ เลียววาริณ ตั้งแต่ พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2542” ของ เสาวนีย์ ทองถนอม ผู้วิจัยวิเคราะห์งานของวินทร์ตามองค์ประกอบตามทฤษฎีการเขียนเรื่องสั้นโดยละเอียดรวมทั้งกลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นแนวทดลอง ผลการวิจัยสรุปได้ว่าเรื่องสั้นของวินทร์ในระยะแรกเป็นสูตรสำเร็จคือเปิดเรื่องสร้างความสนใจของผู้อ่านและจบลงอย่างพลิกความคาดหมาย ต่อมาจึงเกิดรูปแบบใหม่ๆ เช่นการใช้สื่อโฆษณาเข้ามาประกอบ ส่วนด้านแนวคิด ผู้วิจัยสรุปว่าแนวคิดในงานของวินทร์อาจแบ่งได้ 2 ประเภทคือ แนวคิดที่สื่ออย่างตรงไปตรงมาและแนวคิดที่ปรากฏในรูปของสัญลักษณ์¹⁹

ปริญญาณีพนธ์ระดับมหาบัณฑิตของ วัชรรา บุญจรรยา เรื่อง “วิเคราะห์กลวิธีการเสนอเรื่องในงานเขียนของวินทร์ เลียววาริณ” ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์กลวิธีการเล่าเรื่องและการเสนอเรื่องในงานของวินทร์ เลียววาริณ โดยละเอียดทั้งเรื่องสั้นและนวนิยาย ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่างานของวินทร์มีกลวิธีการเสนอเรื่องที่โดดเด่น เช่นการใช้กรอบข้อความ การปะติดความ การใช้สีรวมทั้งการจัดหน้ากระดาษ ทำให้งานมีความซับซ้อนและน่าสนใจ ผู้วิจัยกล่าวถึงการเสียดสีประชดประชันในงานเขียนของวินทร์เอาไว้ว่าส่งผลให้เรื่องมีความสนุกสนาน ผู้วิจัยกล่าวว่าไม่มีวิธีย่อยๆ ที่วินทร์ใช้เพื่อเสียดสีประชดประชัน เช่น การผูกเรื่อง การอธิบายความ และจินตนาการเกี่ยวกับโลกอนาคต²⁰

วิทยานิพนธ์ของ วรณพร ปิ่นแก้ว เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การสื่อความหมายในเรื่องสั้นของวินทร์ เลียววาริณ” ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิธีการนำเสนอสาร ความหมายและการสื่อความหมายในเรื่องสั้นของวินทร์ ผลของการศึกษาพบว่าแบบลักษณะสำคัญในงานของวินทร์ ได้แก่

¹⁸ บุญขดา ปัญญาไว, “กลวิธีการสร้างอารมณ์ขันในนวนิยายของวิมล ศิริไพบูลย์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาณมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (กลุ่มวรรณคดี) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2544).

¹⁹ เสาวนีย์ ทองถนอม, “วิเคราะห์เรื่องสั้นของวินทร์ เลียววาริณ ตั้งแต่ พ.ศ. 2537- พ.ศ. 2542,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาณมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, 2544).

²⁰ วัชรรา บุญจรรยา, “วิเคราะห์กลวิธีการเสนอเรื่องในงานเขียนของวินทร์ เลียววาริณ,” (ปริญญาณนิพนธ์ปริญญาณมหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545).

การประสานศิลป์ การใช้จินตนาการลง การเว้นที่ว่างให้เติมจินตนาการ และการจบเรื่องแบบหักมุม ส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสั้นแนวเสียดสีคือเรื่องสั้นแนวการเมืองของวินทร์ซึ่งมีรวมเรื่องสั้นชุดหลังอานบุรืรวมอยู่ด้วย ผู้วิจัยเห็นว่าเรื่องการเมืองในความรู้สึของผู้อ่านอาจเป็นเรื่องซ้ำซากน่าเบื่อ การนำเสนอเรื่องที่ล้อเลียนพฤติกรรมของนักการเมืองในลักษณะตลกขบขันช่วยสร้างความสนุกสนานและความน่าสนใจให้แก่เรื่องได้ ทั้งยังกล่าวด้วยว่าการสมมุติตัวละครสุนัขเป็นเทคนิคที่สามารถเพิ่มความรุนแรงของการเสียดสีประชดประชันพฤติกรรมของนักการเมืองได้มากยิ่งขึ้น²¹

พิเชษฐ คงโต เสนอปริญาานิพนธ์เรื่อง “แนวความคิดและภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นของประชาคม ลูนาซัย: การศึกษาวิเคราะห์” ปริญาานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์มุ่งศึกษาแนวความคิดในเรื่องสั้นของประชาคม ลูนาซัย อันประกอบด้วยแนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์กับสังคมแนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์กับมนุษย์ แนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์กับการดำเนินชีวิต และแนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์กับธรรมชาติ รวมทั้งภาพสะท้อนสังคมที่พิจารณาได้จากวรรณกรรม ได้แก่ สังคม อาชีพ ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง มลภาวะและสิ่งแวดล้อม²²

วิทยานิพนธ์ของ ภณิดา จิตนุกูล ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการเสนอแนวคิดในเรื่องสั้นและนวนิยายของศิลา โคมฉาย” ผลการวิจัยสรุปได้ว่าศิลาเสนอแนวคิด 4 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับสังคม แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองและการปกครอง แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและวัฒนธรรม และแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว ด้านกลวิธีการนำเสนอแนวคิดผู้วิจัยพบว่าศิลาใช้ทัศนคติและประสบการณ์จริงมาช่วยสร้างเรื่องและบรรยายให้ผู้อ่านเห็นภาพชัดเจน โดยนำเสนอแนวคิดผ่านตัวละคร ได้แก่ กระแสสำนึกของตัวละคร การบรรยายบุคคลิก และบทสนทนา นอกจากนี้ศิลาได้เสนอแนวคิดผ่านชื่อเรื่อง ฉาก และสัญลักษณ์ด้วย²³

โชคชัย บัณฑิตศิลปะศักดิ์ เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “การวิเคราะห์สังคมไทยจากเรื่องสั้นในนิตยสาร ‘ช่อกระเจต’ ช่วง พ.ศ.2535-2540” ผลของการวิเคราะห์ปรากฏว่าเรื่องสั้นทำหน้าที่สะท้อนสังคมไทยในแง่มุมต่างๆ จำนวน 7 ด้าน ได้แก่ ภาพสะท้อนด้านชีวิตความเป็นอยู่ทั่วไป

²¹ วรรณพร ปิ่นแก้ว, “การศึกษาวิเคราะห์การสื่อความหมายในเรื่องสั้นของวินทร์ เสียดวาริน,” (วิทยานิพนธ์ปริญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547).

²² พิเชษฐ คงโต, “แนวความคิดและภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นของประชาคม ลูนาซัย: การศึกษาวิเคราะห์,” (ปริญาานิพนธ์ปริญาามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2546).

²³ ภณิดา จิตนุกูล, “วิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการเสนอแนวคิดในเรื่องสั้นและนวนิยายของ ศิลา โคมฉาย,” (วิทยานิพนธ์ปริญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2547).

ภาพสะท้อนด้านครอบครัว ภาพสะท้อนด้านการเมือง การปกครอง ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ ภาพสะท้อนด้านการศึกษา ภาพสะท้อนด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี และภาพสะท้อนด้านอื่นตามลำดับ ผู้วิจัยกล่าวว่าภาพสะท้อนในเรื่องสั้นในนิตยสารช่อการะเกด มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคมไทยในช่วงเวลาใกล้เคียงกันอย่างมาก ซึ่งภาพสะท้อนส่วนใหญ่เน้นให้เห็นปัญหาสังคมที่กำลังขยายตัวอย่างต่อเนื่อง เป็นต้นว่า สังคมชนบทที่เริ่มแปรเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง ปัญหาครอบครัว และกระแสวัตถุนิยม²⁴

“ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นไทยระหว่างพุทธศักราช 2538-2542” ของอภิญญาพล ส่งแสง ผู้วิจัยพบว่าเรื่องสั้นในช่วงเวลาดังกล่าวสะท้อนปัญหาของสังคมเมืองและสังคมชนบทอย่างเด่นชัด ส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสั้นแนวเสียดสีคือส่วนที่ผู้วิจัยพบว่ากลวิธีเสียดสีเป็นกลวิธีหนึ่งที่นักเขียนใช้เพื่อสะท้อนภาพสังคม ปัญหาที่นักเขียนสะท้อนผ่านกลวิธีเสียดสีได้แก่ปัญหาของระบบราชการ ในแง่ความล่าช้าของระบบ ระบบที่ไม่ตอบสนองต่อประชาชน และค่านิยมในการรับราชการ อีกปัญหาหนึ่งคือวิถีชีวิตในเมือง ผู้เขียนเสียดสีค่านิยมวัตถุ ความยากลำบากของคนตกงาน รวมทั้งชีวิตที่รีบเร่งและค่าครองชีพที่สูง และปัญหาสุดท้ายคือการทำลายสิ่งแวดล้อม²⁵

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดแสดงให้เห็นว่ามีผู้ศึกษาเรื่องสั้นแนวเสียดสีไว้บ้างแล้ว แต่เป็นการศึกษาร่วมกับวรรณกรรมแนวขบขันรูปแบบอื่นและเป็นช่วงปีก่อนขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ มีการวิเคราะห์กลวิธีเสียดสีในแง่การสะท้อนภาพสังคมแต่ผู้วิจัยเน้นที่เป้าหมายของการเสียดสีหรือปัญหาสังคมต่างๆ โดยไม่ได้ให้ความสำคัญแก่วิธีการสร้างความขบขันมากนัก นอกจากนี้มีวิทยานิพนธ์ 2 ฉบับศึกษางานของนักเขียนเฉพาะคน โดยเน้นที่ลีลาการเขียนแบบเสียดสี แต่นักเขียนทั้งสองคนไม่ได้อยู่ในกลุ่มข้อมูลของวิทยานิพนธ์นี้ ในขณะที่กลุ่มข้อมูลของวิทยานิพนธ์เล่มหนึ่งเป็นร้อยกรองเสียดสี ส่วนที่เหลือมุ่งศึกษางานของวินทร์ เลียววาริณ ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆของงานและเน้นที่ประเด็นการเสนอเรื่อง ตลอดจนการสื่อ ความหมาย มีการกล่าวถึงกลวิธีเสียดสีของวินทร์อยู่บ้างแต่ก็ไม่ได้อธิบายการสร้างคามขบขันของกลวิธีดังกล่าวอย่างชัดเจน เช่นเดียวกับวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาเรื่องสั้นของศิลา โคมฉาย แม้ผู้วิจัยจะเน้นที่กลวิธี

²⁴ โชคชัย บัณฑิตศิลปะศักดิ์, “การวิเคราะห์สังคมไทยจากเรื่องสั้นในนิตยสาร ‘ช่อการะเกด’ ช่วง พ.ศ. 2535-2539,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542).

²⁵ อภิญญาพล ส่งแสง, “ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นไทยระหว่างพุทธศักราช 2538-2542,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545).

การเสนอแนวคิดแต่ไม่ได้กล่าวถึงความสำคัญของกลวิธีเสียดสีในการเสนอแนวคิด สุดท้ายคือ ปริญญาณีพนธ์ที่ศึกษางานเขียนของประชาม ลุนาชัย เฉพาะประเด็นแนวความคิดและ ภาพสะท้อนสังคมเท่านั้น ผู้วิจัยจึงเชื่อว่าการศึกษาเรื่องสั้นแนวเสียดสีระหว่าง พ.ศ.2535-2545 โดยเน้นที่แนวคิดและกลวิธีจะช่วยขยายความรู้เกี่ยวกับเรื่องเสียดสีของไทยให้กว้างขวางมากขึ้น

1.7 วิธีดำเนินการวิจัย

1. สํารวจเรื่องสั้นแนวเสียดสีในช่วงปี พ.ศ. 2535-2545
2. ศึกษาทฤษฎีทางภาษาและวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง
3. จัดจำแนกและวิเคราะห์ข้อมูล
4. สรุปและรายงานผลการวิจัย

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เข้าใจแนวคิดวิจารณ์สังคมในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย
2. เข้าใจกลวิธีเสียดสีในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ลักษณะสำคัญของเรื่องเสียดสี

2.1 คำจำกัดความของเรื่องเสียดสีและเรื่องสั้นแนวเสียดสี

ก่อนที่จะวิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย ผู้วิจัยขอประมวลและอภิปรายความเห็นของนักวิชาการเกี่ยวกับความหมายของเรื่องเสียดสีและเรื่องสั้นแนวเสียดสี เพื่อให้มองเห็นลักษณะสำคัญของงานเขียนกลุ่มนี้อันจะเป็นแนวทางของการวิเคราะห์ต่อไป

2.1.1 คำจำกัดความของเรื่องเสียดสี

ในความหมายทั่วไป คำว่า “เสียดสี” หมายถึง “อาการที่ว่ากระทบกระเทียบเหน็บแนม”¹ จากความหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการเสียดสีหมายถึงการดำเนินอย่างไม่ตรงไปตรงมา ความหมายนี้นับว่าสอดคล้องกับความหมายทางวรรณคดีของการเสียดสีที่มาจากคำว่า “Satire” หมายถึง “ศิลปะการเขียนที่ใช้กลวิธีทำเรื่องสำคัญให้กลายเป็นเรื่องขบขันเพื่อเสียดสีล้อเลียนความเขลาหรือความไม่ถูกต้องของมนุษย์และสังคม”² เมื่อเปรียบเทียบความหมายทั้งสองทางของ “การเสียดสี” ทำให้เข้าใจว่าความหมายทั้งสองใกล้เคียงกันในแง่ที่ว่าการเสียดสีมีวัตถุประสงค์เพื่อตำหนิหรือวิพากษ์วิจารณ์ การกระทบกระเทียบในความหมายทั่วไปสื่อถึงความไม่ตรงไปตรงมา ซึ่งก็คืออารมณ์ขันที่ใช้เป็นสื่อในการดำเนินแทนที่จะกล่าวโดยตรงดังที่ปรากฏในความหมายของการเสียดสีในทางวรรณคดี

ความเห็นของนักวิชาการที่สอดคล้องกับคำจำกัดความของคำว่า “Satire” ตามที่ราชบัณฑิตยสถานให้ไว้มีหลายคน เช่น เอ็ม. เอช. อาบรามส์ (M.H. Abrams) ผู้ให้ความหมาย “Satire” ไว้ใน *อธิบายศัพท์วรรณคดี (A Glossary of Literary Terms)* ว่า “เป็นศิลปะการเขียนอย่างหนึ่งซึ่งทำให้เรื่องที่เขียนลดความสำคัญลงจนกลายเป็นเรื่องน่าหัวเราะเยาะ และก่อให้เกิดท่าทีที่

¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2547), หน้า 1226.

²ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2545), หน้า 381.

เป็นไปข้างสนุกขบขัน ความรู้สึกคูหมิ่น ความขุ่นเคือง หรือหยามหยันสิ่งที่เขียนถึงนั้น”³ เช่นเดียวกับที่แจ็ก ไมเยอร์ส (Jack Myers) และ ไมเคิล ซิมส์ (Michael Simms) ให้ความหมาย “Satire” ว่าเป็นลีลา น้ำเสียง หรือกลวิธีที่ลดทอนความสำคัญในแง่จริยธรรมของความบกพร่องใน หมู่ปัจเจกบุคคล สถาบัน หรือสังคมโดยใช้การเย้ยหยันหรือการตำหนิ⁴ สอดคล้องกับจอห์น เพ็ก (John Peck) และ มาร์ติน คอยล์ (Martin Coyle) ที่ให้คำจำกัดความว่า “Satire” เป็นลีลาการเขียนที่ ความผิดพลาดของสังคมและความชั่วร้ายถูกเย้ยหยัน นักเขียนเรื่องเสียดสีเย้ยหยันปัจเจกบุคคลที่ กระทำสิ่งผิดพลาดและความโง่เขลาของสังคมโดยมุ่งหมายให้ไปสู่แนวทางที่ถูกต้อง⁵ รวมทั้ง เอ็ม. เอ็ม. ลิเบอร์แมน (M. M. Liberman) และ เอ็ดเวิร์ด อี. ฟอสเตอร์ (Edward E. Foster) ที่กล่าวว่า แม้จะมีผู้เข้าใจว่า “Satire” เป็นประเภทวรรณกรรม แต่เขาทั้งสองเห็นว่า ความเข้าใจอันถูกต้องที่มีต่อ “Satire” ควรหมายถึงลีลาหรือทัศนคติที่ปรากฏในประเภทวรรณกรรมอันหลากหลาย พวกเขาจึง กล่าวด้วยว่า “Satire” ใช้ได้กับงานเขียนทั้งเรื่องหรือเพียงบางส่วน ในบทความเรื่องเล่าร้อยแก้ว นิทาน ข้อความคมคาย และนวนิยาย⁶

นอกจากคำจำกัดความของนักวิชาการที่เห็นว่า “Satire” เป็นศิลปะการเขียน หรือ กลวิธีการประพันธ์แล้ว ยังมีนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งที่เห็นว่า “Satire” เป็นงานเขียนหรือประเภท ของงานเขียน เอียน อูสบี (Ian Ousby) ได้อ้างความหมายของแซมมวล จอห์นสัน (Samuel Johnson) นักประพันธ์เอกของอังกฤษว่า “Satire” หมายถึงกวีนิพนธ์ที่ความชั่วร้ายหรือความโง่เขลาถูกโจมตี อูสบียังกล่าวต่อไปอีกว่าคำจำกัดความที่ได้มาพอเพียงแล้วที่จะอ้างจากกวีนิพนธ์ ไปสู่วรรณกรรม กลวิธีเสียดสีหลักที่ใช้ใน “Satire” ของยุโรปคือการแฉนัยและคำคม⁷ ความคิด ของอูสบีเป็นไปในทางเดียวกันกับวิลเลียม ฮาร์มอน และซี. ฮิวจ์ โสไลแมน ที่กล่าวถึงความหมาย ของ “Satire” ว่าเป็นงานเขียนหรือประเภทงานเขียนที่ผสมผสานทัศนคติเชิงวิจารณ์กับอารมณ์ขัน

³ เอ็ม. เอช. อาบรามส์, **อธิบายศัพท์วรรณคดี**, แปลโดย ทองสุก เกตุโรจน์ (กรุงเทพมหานคร: องค์การค้ำ ของคุรุสภา, 2538), หน้า 309-310.

⁴ Jack Myers and Michael Simms, **The Longman Dictionary of Poetic Terms**, (New York: Longman, 1989), p. 271.

⁵ John Peck and Martin Coyle, **Literary Terms and Criticism**, 3rd ed. (New York: Palgrave, 2002), p. 170.

⁶ M. M. Liberman and Edward E. Foster, **A Modern Lexicon of Literary Terms** (Illinois : Scott, Foresman and Company, 1968), p. 105.

⁷ Ian Ousby, **The Cambridge Guide to Literature in English** (Cambridge: Cambridge University Press, 1993), p. 829.

และคำคมเพื่อปรับปรุงแก้ไขสถาบันของมนุษย์และมนุษยชาติ⁸ โรเจอร์ ฟาวเลอร์ (Roger Fowler) กล่าวว่า “Satire” เป็นประเภทรณกรรมที่นิยมโดยเบื้องต้นอย่างไม่เฉพาะเจาะจงว่าเป็นความหมายของรูปแบบ ใน “Satire” ผู้เขียนจะโจมตีเป้าหมายโดยใช้อารมณ์ขันและคำคมที่ตึงมหัศจรรย์และดูไร้สาระ⁹ ดัสติน กริฟฟิน (Dustin Griffin) เป็นนักวิชาการอีกคนหนึ่งที่มีมอง “Satire” ในฐานะงานเขียน เขากล่าวว่างานเขียนประเภทเสียดสีออกแบบมาเพื่อโจมตีความชั่วร้ายและความโง่เขลา เพื่อเป้าหมายนี้เรื่องเสียดสีจะใช้คำคมหรือการเย้ยหยัน¹⁰

ความเห็นของนักวิชาการที่ประมวลมาทั้งหมดแสดงให้เห็นมุมมองต่อ “Satire” ที่แตกออกเป็น 2 ด้านคือ “Satire” ในฐานะที่เป็นศิลปะการเขียนหรือกลวิธีการเขียนกับ “Satire” ในฐานะที่เป็นงานเขียนหรือประเภทของงานเขียน ความไม่ลงรอยกันของคำจำกัดความทั้งสองแนวทางเป็นสิ่งที่นักวิชาการให้ความสนใจ ดังที่ *Encyclopedia of Poetry and Poetics* กล่าวว่า ไม่มีคำจำกัดความตายตัวใดๆที่จะครอบคลุมความซับซ้อนของคำที่บ่งชี้ว่าในทางหนึ่งเป็นประเภทของวรรณกรรม อีกทางหนึ่งเป็นคุณสมบัติหรือน้ำเสียงที่แสดงตัวอยู่ในวรรณกรรมหลายประเภท¹¹ โจเซฟ ที. ชิปลีย์ (Joseph T. Shipley) ได้กล่าวถึงปัญหาการให้คำจำกัดความของ “Satire” ไว้ว่า ตามขนบแล้วคำนี้นิยามว่าเป็นกลวิธีและวัตถุประสงค์ ที่เน้นหนักเฉพาะหน้าที่ในเชิงแก้ไขปรับปรุงและในเชิงจริยธรรม แต่ทุกวันนี้ผู้นำหนักจะตกไปอยู่ที่กลวิธีหรือรูปแบบ¹² เช่นเดียวกับที่ เจ. เอ. คัดดอน (J. A. Cuddon) กล่าวว่า ในระยะหลังคำว่า “Satire” มีความหมายขยายออกไปจนครอบคลุมไปถึงงานเขียนที่ใช้เสียงเสียดสีแต่ไม่ใช้ในแง่ของรูปแบบ¹³ (ที่เคยเขียนเป็นกวีนิพนธ์มาตรา 6 คณะอย่างที่เคยปรากฏในสมัยกรีก)

ความเห็นที่แตกต่างกันของนักวิชาการ ความเปลี่ยนแปลงของความหมายรวมทั้งลักษณะอันหลากหลายของของ “Satire” ทำให้การให้คำจำกัดความของ “Satire” ไม่มี

⁸ C. Hugh Holman and William Harmon, *A Handbook to Literature*, 6th ed. (New York : Mcmillan Publishing, 1992), p. 424.

⁹ Roger Fowler, ed. *A Dictionary of Modern Critical Terms* (London and New York: Routledge, 1999), p. 214.

¹⁰ Dustin Griffin, *Satire: A Critical Reintroduction* (Lexington: The University Press of Kentucky, 1994), p. 1.

¹¹ R.C.E., “Satire,” *Encyclopedia of Poetry and Poetics*, Alex Preminger, ed. (1965): 738.

¹² Joseph T. Shipley, ed., *Dictionary of World Literary Terms* (Boston: The Writer, 1970), p. 286.

¹³ J. A. Cuddon, ed. *A Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*, 4th ed. (Cornwall: Blackwell Publishers, 1998), p. 780.

ข้อยุติที่แน่ชัด เหตุนี้กระตุ้นให้มีผู้หาทางออกด้วยการให้ความหมายทั้งสองแนวทางควบคู่กัน กล่าวคือ มอง “Satire” ทั้งในฐานะศิลปะการเขียนและงานเขียน เช่น แฮรี ชอว์ (Harry Shaw) ที่กล่าวว่า “Satire” เป็นประเภทรณกรรมหรือกลวิธีที่ผสมผสานระหว่างอารมณ์ขันกับคำคมด้วยทัศนคติเชิงวิจารณ์ต่อกิจกรรมและสถาบันของมนุษย์¹⁴ พจนานุกรมศัพท์ทั่วไปเป็นอีกแหล่งหนึ่งที่มักให้คำจำกัดความ “Satire” ใน 2 แนวทางควบคู่กันเสมอ เช่น *Oxford Dictionary of Current English* ที่กล่าวถึง “Satire” ไว้สองความหมาย ได้แก่ 1) การใช้อารมณ์ขัน การแฝงนัย การกล่าวเกินจริง หรือการเย้ยหยัน เพื่อเปิดโปงหรือวิพากษ์วิจารณ์ความชั่วร้ายของผู้คน 2) บทละคร นวนิยาย และงานเขียนอื่นๆ ที่ใช้การเสียดสี¹⁵ สอดคล้องกับ *The New International Webster’s Comprehensive Dictionary of the English Language* ที่แบ่ง “Satire” ออกเป็น 2 ความหมายคือ 1) การใช้การประชดประชัน การแฝงนัยหรือคำคมแบบทิ่มแทงในการตำหนิติเตียน 2) งานประพันธ์ที่ความชั่วร้าย ความโง่เขลา หรือความไร้ความสามารถถูกหยิบยกมาเย้ยหยัน¹⁶

แม้ว่า การให้คำจำกัดความของเรื่องเสียดสีจะจำแนกออกได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่มองว่าเป็นกลวิธีการเขียนหรือศิลปะการเขียน กลุ่มที่มองว่าเป็นงานเขียนหรือประเภทงานเขียน และกลุ่มที่ให้คำจำกัดความควบคู่กันทั้งสองลักษณะ แต่ในคำจำกัดความที่ประมวลมาทั้งหมดน่าจะพอสรุปลักษณะสำคัญของเรื่องเสียดสีได้ดังนี้

1) วัตถุประสงค์จากคำจำกัดความทั้งหมด “Satire” มุ่งวิพากษ์วิจารณ์ ตำหนิ โจมตี เปิดโปง และเย้ยหยัน ความผิดพลาด ความบกพร่อง ความชั่วร้าย และความโง่เขลาของมนุษย์และสังคม โดยเน้นทั้งในแง่ของปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวม “Satire” มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงแก้ไข ชัดเกล้า ตลอดจนชี้นำสังคมให้ไปสู่แนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม

2) วิธีการที่ผู้เขียน “Satire” ใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ นักเขียนจะทำการลดทอนความสำคัญของเรื่องที่ต้องการเสียดสี อารมณ์ขัน คำคม การแฝงนัย การเย้ยหยันและกลวิธีอื่นๆ เพื่อให้การวิพากษ์วิจารณ์เป็นไปอย่างไม่ตรงไปตรงมา ทำให้ “Satire” มีศิลปะหรือคุณค่ามากกว่าการกล่าวร้ายด้วยถ้อยคำรุนแรงอย่างตรงไปตรงมา

¹⁴ Harry Shaw, **Dictionary of Literary Terms** (New York : McGraw-Hill Book, 1972), p. 332.

¹⁵ Catherine Soanes, ed., **Oxford Dictionary of Current English**, 3rd ed. (New York: Oxford University Press, 2001), p. 802.

¹⁶ **The New International Webster’s Comprehensive Dictionary of the English Language (Deluxe Encyclopedic Edition)** (Naples: Trident Press International, 1998), p.1118.

ผู้วิจัยเห็นว่า การให้คำจำกัดความ “Satire” โดยใช้ทั้งสองความหมายควบคู่กันไป เป็นทางออกที่เหมาะสม เพราะทั้งสองความหมายต่างก็ชี้ให้เห็นลักษณะสำคัญของ “Satire” ในวิทยานิพนธ์นี้ผู้วิจัยจึงใช้คำว่า “เรื่องเสียดสี” เมื่อกล่าวถึง “Satire” ในฐานะงานเขียนหรือประเภทของงานเขียน และใช้คำว่า “กลวิธีเสียดสี” หรือ “การเสียดสี” เมื่อกล่าวถึง “Satire” ในฐานะศิลปะการเขียนหรือกลวิธีการเขียน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าเราอาจสรุปเฉพาะคำจำกัดความเพื่อใช้ในวิทยานิพนธ์นี้ได้ว่า “Satire” เป็นแนวการเขียนที่สามารถไปปรากฏได้ในวรรณกรรมหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นร้อยแก้ว เช่น นวนิยาย เรื่องสั้น และบทความ หรือร้อยกรอง เป็นต้นว่า บทจดหมาย กวีนิพนธ์เล่าเรื่องขนาดยาว และกวีนิพนธ์แสดงความรู้สึกส่วนตัว เมื่อใดก็ตามที่งานเขียนเหล่านั้นใช้การเสียดสีเป็นแนวการเขียนหลักของเรื่อง กล่าวคือ ประกอบด้วยลักษณะสำคัญทั้งสองประการคือการวิพากษ์วิจารณ์และอารมณ์ขันที่กล่าวถึงข้างต้น เราก็อาจนับเนื่องงานเขียนนั้นว่าเป็นเรื่องเสียดสี ส่วนงานเขียนบางเรื่องที่มีการเสียดสีปรากฏเป็นเพียงส่วนน้อยและไม่ได้ครอบคลุมเรื่องทั้งเรื่อง งานเขียนนั้นก็ไม่นับได้ว่า เป็นเรื่องเสียดสี

2.1.2 คำจำกัดความของเรื่องสั้นแนวเสียดสี

นักวิชาการตะวันตกแบ่งเรื่องเสียดสีออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เรื่องเสียดสีโดยตรงหรือในแบบ (direct หรือ formal satire) และ เรื่องเสียดสีโดยอ้อมหรือในแบบ (indirect หรือ informal หรือ Menippean satire) ในเรื่องเสียดสีโดยตรง เสียงที่ล้อเลียนเสียดสีกล่าวออกมาทางบุรุษที่หนึ่งคือ “ข้าพเจ้า” (I) ซึ่งอาจกล่าวกับผู้อ่านโดยตรงหรือกล่าวกับตัวละครตัวหนึ่งในวรรณกรรมเรื่องนั่นเอง เรื่องเสียดสีโดยตรงที่โดดเด่นเป็นผลงานของฮอเรซ (Horace) และจูเวเนล (Juvenal) ส่วนเรื่องเสียดสีโดยอ้อมใช้รูปแบบของวรรณกรรมอื่นที่มีใช้การกล่าวออกมามตรงๆ รูปแบบที่ใช้กันมากที่สุดคือเรื่องเล่าบันเทิงคดี สิ่งที่น่ามาล้อเลียนได้แก่ตัวละครที่ทำให้ตนเองน่าหัวเราะ โดยสิ่งที่เขาพูด คิดและทำ และบางครั้งก็ทำให้เรื่องน่าหัวเราะขึ้นไปอีกเพราะคำวิพากษ์วิจารณ์และท้วงตำหนองในการเล่าเรื่องของผู้ประพันธ์¹⁷

การแบ่งประเภทของเรื่องเสียดสีข้างต้นนำไปสู่คำจำกัดความของเรื่องสั้นแนวเสียดสีที่เกรกอรี ฟิทซ์ เจอรัลด์ (Gregory Fitz Gerald) ได้ให้ไว้ในคำจำกัดความของฟิทซ์ เจอรัลด์ เขากล่าวโดยสรุปว่าเรื่องสั้นแนวเสียดสีคือเรื่องเสียดสีโดยอ้อมขนาดสั้น¹⁸ ผู้วิจัยเห็นว่าเหตุที่ทำให้

¹⁷ เอ็ม. เอช. อาบรามส์, *อธิบายศัพท์วรรณคดี*, หน้า 311-312.

¹⁸ Gregory Fitz Gerald, “The Satiric Short Story : A Definition,” in *Short Story Theories*, Charles E. May, ed. (Ohio: Ohio University Press, 1976), p. 185.

เขาสรุปเช่นนั้นคือลักษณะของเรื่องเสียดสีโดยอ้อมหรือแบบเมนิปัสที่ใช้ “เรื่องเล่าบันเทิงคดี” เป็นรูปแบบในการแสดงออก เรื่องสั้นก็เป็นเรื่องเล่าบันเทิงคดีรูปแบบหนึ่ง ดังนั้น เรื่องสั้นแนวเสียดสีจึงมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับเรื่องเสียดสีดังที่ ฟิทซ์ เจอร์ลด์ กล่าวถึงลักษณะสำคัญของเรื่องสั้นแนวเสียดสีไว้ 3 ประการ นอกเหนือจากความเป็นบันเทิงคดีขนาดสั้นที่กล่าวถึงก่อนหน้านี้ ลักษณะสำคัญประกอบด้วย 1) ทำให้การโจมตีที่เป็นการบั่นทอนความสำคัญของเป้าของการเสียดสีอยู่ยืนาน 2) ทำให้ผู้อ่านตามนัยเสียดสีเข้าใจนัยสำคัญของเรื่องที่ไม่สอดคล้องกับความหมายนัยตรงหรือความหมายระดับพื้นผิว 3) มีการใช้กลวิธีเสียดสีที่หลากหลาย¹⁹

คำจำกัดความของฟิทซ์ เจอร์ลด์เน้นให้เห็นว่าการเสียดสีเป็นแนวการเขียนที่ปรากฏในวรรณกรรมได้หลายประเภท ในที่นี้ วรรณกรรมที่เป็นสื่อของการเสียดสีคือเรื่องสั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เรื่องสั้นแนวเสียดสีคือเรื่องสั้นที่มีการเสียดสีเป็นแนวการเขียนหลัก เรื่องสั้นกลุ่มนี้จึงมีฐานอยู่ใน “ประเภทย่อย” (sub-genre)²⁰ หากมองจากมุมมองของเรื่องเสียดสี เรื่องสั้นแนวเสียดสีเป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งที่เป็นสื่อของการเสียดสี เช่นเดียวกับ สุขนาฏกรรมแนวเสียดสี บทความเสียดสี และนวนิยายเสียดสี ในทางกลับกัน จากมุมมองของเรื่องสั้น เรื่องสั้นแนวเสียดสีนับเป็นประเภทย่อยของเรื่องสั้น เช่นเดียวกับ เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ และเรื่องสั้นแนวหักมุม เป็นต้น

ที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยขอสรุปลักษณะของเรื่องสั้นแนวเสียดสี เพื่อจำแนกเรื่องสั้นแนวเสียดสีออกจากเรื่องสั้นกลุ่มอื่น และจะเป็นเกณฑ์ที่ใช้คัดเลือกและศึกษาเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยต่อไป ลักษณะสำคัญของเรื่องสั้นแนวเสียดสี ได้แก่

- 1) เป็นเรื่องเล่าบันเทิงคดีร้อยแก้ว มีความยาวตั้งแต่ประมาณ 500 คำไปจนถึง 15,000 คำ²¹

¹⁹ สรุปมาจาก William E. Hass, “Some Characteristics of Satire,” *Satire Newsletter* 3 (Fall, 1965), p. 2. Cited in Gregory Fitz Gerald, *Modern Satiric Stories: The Impropriety Principle* (Illinois: Scott, Foresman and Company, 1971), p. 2.

²⁰ Gregory Fitz Gerald, “The Satiric Short Story : A Definition,” in *Short Story Theories*, p. 187.

²¹ ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นลักษณะของเรื่องสั้น ดูเพิ่มเติมได้ใน ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*, หน้า 398.

2) เสนอแนวคิดที่เป็นการวิพากษ์วิจารณ์หรือโจมตีความบกพร่องของมนุษย์ และสังคมโดยมุ่งหมายให้มีการปรับปรุงพฤติกรรมดังกล่าว

3) ใช้อารมณ์ขันเป็นสื่อในการเสนอแนวคิด อารมณ์ขันในที่นี้เกิดจากการสร้างองค์ประกอบสำคัญของเรื่องสั้น เช่น โครงเรื่อง ฉาก และตัวละคร กลวิธีการประพันธ์ และกลวิธีทางภาษา

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีอารมณ์ขันกับเรื่องเสียดสี

ผู้วิจัยเห็นว่าทฤษฎีอารมณ์ขันมีบทบาทอย่างมากที่จะใช้อธิบายเรื่องเสียดสี นับตั้งแต่กระบวนการสื่อสารจากผู้เขียนไปสู่ผู้อ่าน ตลอดจนคำอธิบายที่มีต่อกลวิธีเสียดสีอันหลากหลายเพื่อเป็นพื้นความรู้สำคัญในการทำ ความเข้าใจและวิเคราะห์เนื้อหาของเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 ที่เป็นกลุ่มข้อมูลของวิทยานิพนธ์นี้ อนึ่ง ประเด็นหลักที่ผู้วิจัยจะอภิปรายในหัวข้อความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องเสียดสีกับทฤษฎีอารมณ์ขัน ได้แก่ ทฤษฎีอารมณ์ขัน ทฤษฎีอารมณ์ขันกับกระบวนการสื่อสารของเรื่องเสียดสี และทฤษฎีอารมณ์ขันกับการอธิบายกลวิธีเสียดสี

2.2.1 ทฤษฎีอารมณ์ขัน

ไกล์รุ่ง อามระดิษ ได้สรุปและจำแนกทฤษฎีหรือคำอธิบายเกี่ยวกับอารมณ์ขันออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ คำอธิบายด้านปัญญา และคำอธิบายด้านอารมณ์ ในคำอธิบายด้านปัญญาซึ่งเป็นคำอธิบายถึงเหตุภายนอกที่ก่อให้เกิดความขบขันแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยอีกหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรกที่กล่าวว่าความขบขันเกิดจากความผิดปกติหรือความบกพร่องของผู้อื่นทั้งทางกาย ทางลักษณะนิสัยและทางสติปัญญา เช่น ความผิดปกติของรูปลักษณ์ (deformity) และอิริยาบถที่คล้ายเครื่องจักร แจ็งที่ ๒ กลุ่มที่ 2 เชื่อว่าความขบขันเกิดจากความไม่เข้ากัน (incongruity) ความไม่เข้ากันนี้สรุปได้ว่าเป็นการรับรู้อย่างฉับพลันถึงความไปด้วยกันไม่ได้ระหว่างความคิดรวบยอดกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง คำอธิบายด้านปัญญาที่สุดท้ายคือความขบขันเกิดจากการเปลี่ยนทิศทางอย่างกระทันหัน คือการชักจูงความคิดของผู้อ่านผู้ฟังหรือผู้ชมให้มุ่งคิดว่าจะไปยังจุดๆหนึ่ง แล้วก็แปรเรื่องให้จบลงอีกอย่างหนึ่งอย่างที่คุณผู้อ่านไม่ได้คาดคิดมาก่อน ทั้งนี้ การเกิดความขบขันมีเงื่อนไขพื้นฐานที่สำคัญร่วมกันอยู่ คือสาเหตุนั้นจะต้องไม่เป็นสิ่งร้ายแรงที่ทำให้เกิดความทุกข์จนทำให้ผู้อ่านผู้ฟังเข้าไปผูกพันกับสิ่งที่ขบขันนั้น²²

²² ไกล์รุ่ง อามระดิษ, “รอยแก้วแนวขบขันของไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 7-9.

ไกล์รุ่งได้ตั้งข้อสังเกตต่อคำอธิบายด้านปัญญาของอารมณัชนันว่า คำอธิบายทั้ง 3 กลุ่มแท้จริงอยู่บนพื้นฐานเดียวกันนั่นก็คือความขบขันเกิดจากความเบี่ยงเบน (deviation) หรือความไม่เข้ากับมาตรฐานปกติหรือ “กรอบ” ซึ่งความเบี่ยงเบนนี้อาจเป็นความเบี่ยงเบนในแง่การกระทำ คำพูดหรือเหตุการณ์ กรอบในที่นี้มีหลายระดับ ได้แก่ระดับบุคคล คือความคิดของผู้อ่าน หรือผู้ฟังเอง กรอบในระดับสังคมคือค่านิยมและความเชื่อ สุดท้ายคือกรอบระดับมนุษยชาติ ที่แม้ผู้อ่านผู้ฟังจะอยู่ในต่างวัฒนธรรมก็สามารถขบขันได้เมื่อพบเห็นสิ่งที่เบี่ยงเบนไปจากกรอบนี้²³

คำอธิบายกลุ่มใหญ่อีกกลุ่มหนึ่งคือคำอธิบายด้านอารมณัชนันซึ่งอธิบายถึงอารมณัความรู้สึกในขณะที่เกิดอารมณัชนัน แบ่งได้ 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มแรกคือ ความเหนือกว่าและทำให้ด้อยค่าลง (Superiority and Degradation) สิ่งที่น่าหัวเราะนั้นจะอยู่ในตำแหน่งที่ด้อยกว่า การหัวเราะเกิดจากความรู้สึกมีชัยในทันทีทันใด เนื่องจากเปรียบเทียบความบกพร่องต่างๆ ของคนอื่นกับลักษณะที่ดีของเราเอง กลุ่มที่ 2 คือ ความไม่เข้ากัน ความคับข้องใจจากความผิดหวังและการเชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์ที่ไปด้วยกันไม่ได้ (Incongruity, Frustration of Expectation and Bisociation) คำอธิบายนี้สัมพันธ์กับสาเหตุของความขบขันที่เกิดจากความไม่เข้ากันและการเปลี่ยนทิศทางกระทันหันที่อยู่ในคำอธิบายด้านปัญญา เมื่อผู้ชมหรือผู้อ่านประสบสถานการณ์ที่ประกอบด้วยเหตุการณ์ 2 อย่างที่มีความสมบูรณ์ในตัว แต่เมื่อนำมาเข้าคู่กันแล้วกลับไม่เป็นไปอย่างที่ควรจะเป็น และไม่ตรงกับความคาดหวังของผู้ชมผู้อ่าน เสียงหัวเราะจึงเกิดขึ้น และคำอธิบายกลุ่มที่ 3 การผ่อนคลายจากความตึงเครียด และการหลุดพ้นจากการบังคับกดดัน (Relief of Tension and Release of Inhibition) การหัวเราะด้วยเหตุนี้ อาจเกิดจากความโล่งใจที่ความพยายามในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งบรรลุผล หรือเป็นการปลดปล่อยจิตใจให้เป็นอิสระจากการเก็บกดความรู้สึกนึกคิดที่ต้องห้าม²⁴

คำอธิบายเกี่ยวกับอารมณัชนันที่ไกล์รุ่งประมวลมานับว่าครอบคลุมทฤษฎีของนักวิชาการคนสำคัญที่มีการอ้างอิงอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า ในผลงานของนักวิชาการส่วนใหญ่ที่กล่าวถึงทฤษฎีหลักๆ ที่ใช้อธิบายอารมณัชนัน ผลงานเหล่านั้นมักสรุปว่าทฤษฎี

²³ไกล์รุ่ง อามระดิษ, “อารมณัชนันในพระราชนิพนธ์ประเภทล้อเลียน,” ใน ปิยราชกวินทร์ (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 132. (ศูนย์วิจัยภาษาและวรรณคดีไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ ร่วมกับฝ่ายวิชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิมพ์เผยแพร่เฉลิมฉลองวโรกาส 150 ปี พระบรมราชสมภพ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปีพุทธศักราช 2546).

²⁴ไกล์รุ่ง อามระดิษ, “ร้อยแก้วแนวขบขันของไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7,” หน้า 9-10.

หลักมีอยู่ 3 ทฤษฎีซึ่งเป็นคำอธิบายหลักของอารมณ์ขันในวัฒนธรรมตะวันตก²⁵ ได้แก่ ทฤษฎีแห่งความรู้สึกลึกเหนือกว่า ทฤษฎีแห่งความไม่เข้ากัน และทฤษฎีแห่งการปลดปล่อยความตึงเครียด²⁶ ทฤษฎีทั้ง 3 อยู่ในกลุ่มของคำอธิบายด้านอารมณ์ที่ใกล้รุ่งระมวลไว้ ผู้วิจัยเห็นว่านักวิชาการเหล่านั้นอาจมองว่าคำอธิบายด้านปัญญาซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการเบี่ยงเบนไปจาก “กรอบ” ของผู้ชมหรือผู้ฟังนั้น อาจจัดให้อยู่ในหมวดของทฤษฎีแห่งความไม่เข้ากันได้ ดังที่ แมกซ์ อีสต์แมน (Max Eastman) ผนวกคำอธิบายของนักวิชาการทั้งด้านปัญญาและอารมณ์เกี่ยวกับความไม่เข้ากันในการอธิบายการรับรู้ความขบขันไว้ด้วยกัน²⁷ เช่นเดียวกับ เจอร์รี พาลเมอร์ (Jerry Palmer) ที่อภิปรายความสัมพันธ์ระหว่างความไม่เข้ากันกับอารมณ์ขันทั้งด้านอารมณ์และด้านปัญญาร่วมกัน²⁸ ดังนั้น ในวิทยานิพนธ์นี้เมื่อผู้วิจัยกล่าวถึง “ความไม่เข้ากัน” จะหมายถึงความไม่เข้ากันทั้งในด้านปัญญาอันเป็นปัจจัยภายนอกของอารมณ์ขัน รวมทั้งด้านอารมณ์ที่เป็นผลจากการประสบความไม่เข้ากันดังกล่าว

2.2.2 ทฤษฎีอารมณ์ขันกับกระบวนการสื่อสารของเรื่องเสียดสี

เรื่องเสียดสีเป็นวรรณกรรมที่มีอำนาจมากขนาดที่อาจบั่นทอนอำนาจของรัฐในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบเผด็จการ นักเขียนเรื่องเสียดสีเป็นคนกลุ่มแรกที่ถูกจำกัดสิทธิในการแสดงความคิดเห็น จึงไม่น่าประหลาดใจว่าเหตุใดเรื่องเสียดสีกับ “การระงับการเผยแพร่” (censorship) จึงเป็นของคู่กัน²⁹ ด้วยเหตุนี้ ในบางกรณีการสื่อสารระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านจึงเป็นเสมือนการถอดรหัสเพื่อหลีกเลี่ยงการตรวจสอบของผู้มีอำนาจ ข้อจำกัดดังกล่าวจึงเป็นที่มาของกลวิธีเสียดสีต่างๆ และเรื่องเสียดสีจึงต้องการผู้อ่านที่สามารถติดตามความหมายของสารตามนัยประหวัดได้โดยไม่ต้องให้ผู้เขียนช่วยเหลือมากนัก³⁰ เพื่อให้การสื่อสารเกิดผล

เกรกอรี ฟิทซ์ เจอร์ลด์ กล่าวถึงบทบาทของผู้อ่านเรื่องเสียดสีไว้อย่างน่าสนใจ เขามองว่าเรื่องเสียดสีต้องการผู้อ่านที่เป็นกลุ่มเฉพาะ เป็นกลุ่มคนที่ผู้เขียนมุ่งหมายให้พวกเขาได้อ่าน

²⁵ Andrew Stott, **Comedy** (London and New York: Routledge, 2005), p. 133.

²⁶ Simon Critchley, **On Humour** (London and New York: Routledge, 2002), pp. 2-3.

²⁷ Max Eastman, **Enjoyment of Laughter** (New York: Simon and Schuster, 1970), pp. 49-51.

²⁸ Jerry Palmer, **Taking Humour Seriously** (London: Routledge, 1994), pp. 93-102.

²⁹ Robert C. Elliott, “The Satirist and Society,” in **Modern Satire**, Alvin B. Kernan, ed. (New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1962), p. 152.

³⁰ Robert Harris, **The Purpose and Method of Satire** [Online] Available from: <http://www.visualsalt.com/satire.htm> [2004, March 22].

เรื่องเสียดสีที่เขียนขึ้น ฟิทซ์ เจอร์ลด์เสนอแนวคิดเรื่อง “intended reader” เมื่อวรรณกรรมเป็นการสื่อสารประเภทหนึ่ง การสื่อสารของเรื่องเสียดสีจะสัมฤทธิ์ผลก็ต่อเมื่อผู้อ่านเข้าใจความหมายที่แฝงซ่อนอยู่ ฟิทซ์ เจอร์ลด์กล่าวถึงความสำคัญข้อนี้ไว้ตอนหนึ่งว่า

... the satirist ought to consider carefully his audience. Let us call a major portion of this audience the “intended reader.” By the “intended reader” I mean that part of his audience at whom the satirist deliberately aims, whom the satirist regard as having the capacities requisite to the apprehension of his thrusts (and of their instrumental devices). The concept has importance because not every haphazard reader of a satire (who may be to some degree oblivious of its thrusts) is the intended reader.³¹

ผู้วิจัยขอเรียก “intended reader” ว่า “ผู้อ่านตามนัยเสียดสี” กล่าวโดยสรุปจากความเห็นของ ฟิทซ์ เจอร์ลด์ ได้ว่า นักเขียนเรื่องเสียดสีมองว่ากลุ่มผู้อ่านของเขามีความสามารถในอันที่จะเข้าใจการ โจมตีรวมทั้งกลวิธีของเขา ความคิดนี้มีความสำคัญเพราะผู้ที่อ่านเรื่องเสียดสีทุกคนเชื่อว่าจะเป็นผู้อ่านตามนัยเสียดสีได้ ลักษณะดังกล่าวเป็นข้อจำกัดของการอ่านเรื่องเสียดสีในการวิจัยเรื่องเสียดสีจึงเกิดคำถามเสมอมาว่าเหตุใดงานเขียนเรื่องเดียวกัน ผู้อ่านกลับมีปฏิกิริยาต่างกัน บางคนขบขันในขณะที่บางคนไม่รู้สึกรำคาญแม้แต่น้อย

ฟิทซ์ เจอร์ลด์ยังได้กล่าวเสริมไว้อีกว่า ข้อจำกัดของกลุ่มผู้อ่านเรื่องเสียดสีเกิดขึ้นจากการที่ผู้เขียนมักมองว่าการสื่อสารระหว่างพวกเขากับผู้อ่านเป็นการสื่อสารภายในกลุ่ม ในหมู่ของผู้ที่ทราบเกี่ยวกับสิ่งที่พวกเขากล่าวพาดพิงถึง คนกลุ่มนี้เองที่จะเข้าใจการแฝงนัย การประชดประชัน หรือการอ้างถึงเรื่องราวต่างๆที่ประกอบขึ้นเป็นเรื่องเสียดสี³² ดังนั้นการจะมีคุณสมบัติของผู้อ่านตามนัยเสียดสีได้ต้องอาศัยปัจจัยหลายประการด้วยกัน ในที่นี้ผู้วิจัยจำแนกปัจจัยออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านบริบททางสังคม วัฒนธรรม และยุคสมัย และปัจจัยด้านอารมณ์สนอง

2.2.2.1 ผู้อ่านกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และยุคสมัย

³¹ Gregory Fitz Gerald, “The Satiric Short Story: A Definition,” in *Short Story Theories*, p. 186.

³² Gregory Fitz Gerald, *The Satiric Stories : The Impropriety Principle*, p.4.

ปัจจัยแรกที่ผู้วิจัยเห็นว่าสำคัญต่อกระบวนการสื่อสารของเรื่องเสียดสีคือ ความรู้เกี่ยวกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และยุคสมัย มีหลายคนที่ได้อ่านเรื่อง *กัลลิเวอร์พจญภัย* (*Gulliver's Travels*) แล้วสรุปว่าเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมสำหรับเด็ก อันที่จริงงานเขียนของโจนาธาน สวิฟท์ (Jonathan Swift) ชิ้นนี้เป็นวรรณกรรมเสียดสีที่มุ่งโจมตีสังคมอังกฤษในสมัยศตวรรษที่ 18 ไว้อย่างโดดเด่น ผู้วิจัยขอคัดตัวอย่างจากวรรณกรรมเรื่องนี้เพื่อประกอบการอภิปรายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ตัวบทที่คัดมามีนัยเสียดสีสำคัญแฝงอยู่ แต่ต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับ บริบทของเรื่องในการตีความ ตอนที่คัดมาเป็นตอนที่กัลลิเวอร์เรือแตกแล้วไปติดเกาะของเมือง ลิลลิปุต (Lilliput) ที่เมืองนี้ทุกคนมีความสูงเพียงหกนิ้ว กัลลิเวอร์ได้รับการต้อนรับอย่างดีจากราชินี เพราะพระราชินีหวังให้กัลลิเวอร์ช่วยในการรบกับเมืองเบลฟัสคู (Belfuscu) ที่มีความขัดแย้งกันมา เป็นเวลานาน สาเหตุของความขัดแย้งคือวิธีการตอกไข่ที่แตกต่างกัน

“สาเหตุมาจากเปลือกไข่แท้ๆ ใครๆต่างตอຍเปลือกไข่ต้มเพื่อเอาข้างใน กินทางด้านใหญ่ ... แต่แล้วปู่ของพระราชินีปัจจุบัน ตอนนั้นยังเป็นเด็ก ต้องการ กินไข่ ... หากทำทำไหนดไม่รู้วิธีมือจึงได้รับบาดเจ็บ คราวนี้เอง พระราชินีพอ ออกกฎหมายบังคับให้ประชาชนทุกคนตอຍไข่ต้มทางปลายด้านเล็ก มิฉะนั้นจะ ถูกลงโทษอย่างหนัก”

“ประชาชน พลเมืองไม่พอใจกฎหมายนี้อย่างเหลืออดเหลือทนจึงเกิด ขบถขึ้นหกครั้งเพราะเรื่องนี้... การขบถทุกครั้งได้รับความสนับสนุนจาก พระราชินีแห่งเบลฟัสคู ครั้นการขบถถูกขี้อยู่ บรรดาพวกขบถหนีไปดินแดนนั้น ... ไม่น่าเลย ขอมตอกไข่ทางด้านเล็กเสียดก็หมดเรื่อง”³³

พวกตอกไข่ทางด้านใหญ่เรียกว่า “Big-Endians” ส่วนที่ตอกทางด้าน ปลายหรือด้านเล็กเรียกว่า “Small-Endians” ตอนที่คัดมาเป็นผู้เขียนเสียดสีความขัดแย้งทางด้าน ศาสนาระหว่างพวกที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก กับนิกายโปรเตสแตนต์ สวิฟท์ แสดงให้เห็นความบ้าและขาดเหตุผลของความขัดแย้งดังกล่าว เมืองลิลลิปุตคือประเทศอังกฤษที่ กษัตริย์ทรงนับถือนิกายโปรเตสแตนต์ พวกคาทอลิกจึงต้องหนีไปอยู่ประเทศฝรั่งเศสหรือเมือง เบลฟัสคูในเรื่อง สงครามศาสนาเป็นเรื่องที่ไม่ควรเกิดขึ้น เช่นเดียวกับสงครามที่เกิดจากการ

³³ โจนาธาน สวิฟท์, *กัลลิเวอร์พจญภัย*, แปลโดย อาษา ขจรจิตต์เมตต์ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ แสงดาว, ม.ป.ป.), หน้า 50.

ตกไข่ สิ่งเล็กน้อยไร้สาระที่ถูกทำให้เป็นเรื่องใหญ่ของชาวลิทัวเนียเป็นการเสียดสีอย่างรุนแรงของสวิฟท์ที่โจมตีผู้ออกกฎหมายผิดๆหรือคั่งศาสนาว่าบ้าและไร้สาระ³⁴

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องเสียดสีกับบริบทของเรื่องที่ถูกพินิจอย่างชัดเจน การตีความบทคัดตอนที่คัดมาต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของประเทศอังกฤษในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 ที่สวิฟท์ได้เขียนเรื่องนี้ขึ้นมา เรื่องนี้เป็นเรื่องของคนในยุคสมัยนั้นให้ความสนใจ เด็กที่อ่านอย่างสนุกสนานหรือคนไทยที่ไม่ทราบภูมิหลังซึ่งซ่อนอยู่ในเรื่องจึงมิใช่ผู้อ่านตามนัยเสียดสีของเรื่องนี้

ผู้วิจัยเห็นว่าวรรณกรรมเรื่องนี้สามารถอ่านได้สองแนวทาง แนวทางแรกคือ “การอ่านแบบผิวเผิน” คือเพลิดเพลินไปกับจินตนาการต่างๆของเรื่อง กลุ่มคนที่อ่านแบบนี้คือผู้ที่ยังอ่อนประสบการณ์และผู้ที่ไม่เข้าใจภูมิหลังของเรื่อง ในขณะที่เมื่อ “อ่านแบบตีความ” จะทำให้เข้าใจสารที่แท้จริงของผู้เขียน กลุ่มผู้อ่านแบบนี้คือคนที่มีความประสบการณ์ชีวิตและประสบการณ์การอ่าน รวมทั้งทราบภูมิหลังอันเป็นบริบทของเรื่อง ผู้อ่านกลุ่มนี้จะมีศักยภาพที่จะเข้าใจการโจมตีของผู้เขียนผ่านการสร้างตัวละครและโครงเรื่องได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ พิทซ์ เจอรัลด์เรียกกลุ่มผู้อ่านแบบผิวเผินว่า “casual reader” เขามองว่าคนกลุ่มนี้ล้มเหลวในการทำความเข้าใจความหมายที่แท้จริงของเรื่องเสียดสี โดยเฉพาะเมื่ออ่านการแฉนัยและการอ้างถึงสิ่งต่างๆ³⁵ ที่ต้องอาศัยความรู้พื้นฐานอันเป็นภูมิหลังของเรื่องเสียดสีในการทำความเข้าใจ

ประเด็นเกี่ยวกับความเข้าใจเรื่องเสียดสีในระดับที่แตกต่างกันของผู้อ่านรวมทั้งปัจจัยด้านบริบททางสังคม วัฒนธรรมและยุคสมัยของผู้อ่านที่สัมพันธ์กับตีความเรื่องเสียดสีเป็นสิ่งที่ใกล้รุ่ง อามระดิษ ได้อธิบายไว้เช่นกัน โดยยกตัวอย่างเรื่อง “นิทานปดขุบัน” เรื่องนี้เป็นเรื่องของผู้ใหญ่สองคนที่ถูกเด็กกลุ่มใหญ่แกล้งทำให้เป็นตัวตลก หากผู้อ่านไม่มีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์การเมืองในสมัยรัชกาลที่ 5 เกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่าง “สยามหนุ่ม” กับสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ก็จะตีความได้ว่าเรื่องนี้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ด้านสติปัญญาซึ่งเด็กอาจมีสติปัญญามากกว่าผู้ใหญ่ก็ได้ แต่ผู้อ่านที่มีความรู้จะทราบว่าผู้เขียนต้องการเสียดสีสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์และกลุ่มของท่านเกี่ยวกับการปกครองประเทศ

³⁴จารุพรรณ เพ็ญศรีทอง, วรรณคดีอังกฤษสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544), หน้า 125.

³⁵ Gregory Fitz Gerald, *The Satiric Stories : The Impropriety Principle*, p.4.

กล่าวโดยสรุปว่า ผู้อ่านอาจตีความเรื่องนี้ได้ 2 ระดับ ระดับแรกคือเรื่องนี้เป็นเรื่องที่มีแง่มุมความขบขัน
 ธรรมดา ส่วนระดับที่ 2 คือเรื่องนี้เป็นเรื่องเสียดสี³⁶

ตัวอย่างเรื่อง *กัลลิเวอร์ผจญภัย* และ “นิทานปิตุบุตร” แสดงให้เห็นว่าความรู้
 เกี่ยวกับบริบทของเรื่องมีส่วนในการเข้าใจเรื่องเสียดสีของผู้อ่าน นอร์ททอร์ป ฟราย (Northrop
 Frye) กล่าวว่าความรู้ลึกอีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญในการสื่อสารเรื่องเสียดสีระหว่างผู้เขียน
 กับผู้อ่านคือความเห็นพ้องต้องกันต่อความบกพร่องที่นำมาวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ
 โดยนัยนี้ เนื้อหาของเรื่องเสียดสีส่วนมากจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญหาระดับชาติ การยกตน อคติ และ
 ความขุ่นเคืองส่วนตัวที่จะล้าสมัยโดยเร็ว³⁷ ที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจากเรื่องเสียดสีมีความผูกพันต่อ
 บริบทของเรื่องอย่างแนบแน่น เป้าของการเสียดสีและสิ่งที่หยิบยกมาวิพากษ์วิจารณ์ส่วนใหญ่จะ
 เป็นปัญหาที่อยู่ในบริบททางยุคสมัยเดียวกันของทั้งผู้เขียนและผู้อ่าน เลโอนาร์ด เฟนเบิร์ก
 (Leonard Feinberg) มีความเห็นในประเด็นนี้ว่า เรื่องเสียดสีมีแนวโน้มที่จะล้าสมัยก่อนวรรณคดี
 ประเภทอื่น เขายกตัวอย่างว่า มีเรื่องเสียดสีเพียงไม่กี่ชิ้นที่เขียนขึ้นก่อน ค.ศ. 1800 ที่สร้างความ
 ธรรมดาแก่ผู้อ่านทั่วไปที่ไม่ได้ศึกษาวรรณคดี³⁸ การอ่านเรื่องเสียดสีให้เข้าใจและเกิดความขบขัน
 ตามความมุ่งหมายของผู้เขียน ผู้อ่านจึงต้องผูกพันหรือมีความรู้เกี่ยวกับภูมิหลังทางสังคม
 วัฒนธรรม และยุคสมัยทางใดทางหนึ่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็น “กรอบ” ให้แก่ผู้อ่านได้อย่างดี

2.2.2.2 ผู้อ่านกับอารมณ์สนอง

ทัศนีย์ กระจ่างอินทร์ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับ
 ความสามารถในการรับรู้เรื่องขำขันของผู้อ่านสรุปได้เป็น 5 ประการดังนี้ 1) ความชอบหรือความ
 พอใจ ผู้อ่านต้องมีนิสัยชอบอ่านเรื่องขำขันและพอใจที่จะอ่านเรื่องประเภทนี้ ผู้อ่านซึ่งชอบเรื่องขำขัน
 จะมีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องขำขัน 2) อายุ อายุของผู้อ่านสัมพันธ์กับประสบการณ์ เช่นผู้ที่มีอายุมาก
 ย่อมเข้าใจเรื่องตลกสัปดนได้ดีกว่าผู้ที่มีอายุน้อยเพราะเคยได้ยินได้ฟังมามาก 3) ความรู้ ผู้อ่านที่
 สามารถตีความเรื่องที่ทำให้อารมณ์ขันบางเรื่องต้องอาศัยผู้มีความรู้เฉพาะด้าน เช่น วรรณคดี สังคม
 และการเมือง หรืออาจเป็นผู้อ่านที่ทราบความเป็นไปของสังคมในขณะนั้น 4) ประสบการณ์ ผู้มี
 ประสบการณ์ฟังเรื่องธรรมามากย่อมรับเรื่องที่ทำให้อารมณ์ขันได้รวดเร็ว อีกกรณีหนึ่ง หากผู้อ่าน

³⁶ ไกลี่รุ่ง อามระดิษ, “ร้อยแก้วแนวขบขันของไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7,” หน้า 97.

³⁷ Northrop Frye, “The Mythos of Winter : Irony and Satire,” in *Modern Satire*, p. 156.

³⁸ Leonard Feinberg, *Introduction to Satire*, p. 272.

ได้ทราบเรื่องมาก่อนก็จะไม่เกิดอารมณ์ขัน 5) อารมณ์ ผู้อ่านควรมีความพร้อมทางอารมณ์ในขณะที่อ่าน ไม่ใช่มีอารมณ์เศร้าหมอง เพราะจะเป็นอุปสรรคในการรับอารมณ์ขัน³⁹

จากปัจจัยทั้ง 5 ที่ทัศนีย์อ้างถึง สามารถนำมาอธิบายให้สอดคล้องกับแนวความคิดเกี่ยวกับผู้อ่านตามนัยเสียดสีได้ โดยเฉพาะปัจจัย ข้อ 2 ข้อ 3 และข้อ 4 เพราะประสบการณ์อายุ และความรู้ที่ทัศนีย์กล่าวถึงนั้นก็เป็นสิ่งเดียวกันกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และยุคสมัยที่ ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้ว องค์ประกอบที่สำคัญของความสามารถในการรับรู้เรื่องขำขันของทัศนีย์ทำให้มองเห็นสาเหตุที่ทำให้การศึกษารมณ์ขันในวรรณคดีมักติดุ๊กโจมดีว่าเป็นการพิจารณาโดยอาศัยตนเองเป็นเกณฑ์ชีวิต กล่าวคือ มีลักษณะเป็นอัตวิสัย (subjective) ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการจะวัดผู้อ่านเรื่องขบขันทุกคนว่าเข้าใจหรือรู้สึกขบขันมากน้อยเพียงใดนั้นเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก การตอบคำถามดังกล่าวจึงต้องอาศัยตัวบทเป็นหลักในการอธิบายเท่านั้น

สิ่งที่ผู้วิจัยจะอภิปรายในหัวข้อนี้คือคำอธิบายเกี่ยวกับอารมณ์สนองของผู้อ่านเรื่องเสียดสีซึ่งน่าจะเกี่ยวข้องและเป็นการขยายความองค์ประกอบของการรับรู้เรื่องขำขันที่ทัศนีย์ได้กล่าวไว้ในข้อ 1 และข้อ 5 ความขบขันที่เกิดขึ้นในความรู้สึกของผู้อ่านมีทฤษฎีอารมณ์ขันอธิบายไว้มากมาย กล่าวเฉพาะอารมณ์ขันที่เกิดขึ้นจากการอ่านเรื่องเสียดสี เลโอนาร์ด เฟนเบิร์ก กล่าวว่า อารมณ์ของผู้อ่านหลังจากอ่านเรื่องเสียดสีจะมีหลายอารมณ์ประกอบกันคือเกิดความบันเทิงระคนปั่นป่วนใจ และรู้สึกพอใจระคนรำคาญ⁴⁰ ผู้วิจัยเห็นว่าความรู้สึกพึงพอใจนั้นเกิดจากการที่ได้เห็นความน่าเย้ยหยันของเป้าของการเสียดสี ในขณะที่เดียวกันการได้รับรู้ว่าปัญหาที่นักเขียนเรื่องเสียดสีหยิบยกมาวิพากษ์วิจารณ์ยังไม่หมดไปจากสังคมย่อมทำให้เกิดความหงุดหงิดรำคาญใจ ปัญหาการเมืองไทยเป็นตัวอย่างที่ดีในการขยายความประเด็นนี้ เรื่องความซื่อฉลาดโกงกินของนักการเมืองเป็นสิ่งที่นักเขียนให้ความสนใจมาโดยตลอด แต่ไม่ว่าจะนำเสนอกี่ครั้งหรือถูกโจมดีซ้ำแล้วซ้ำเล่าแก่นักการเมืองก็ยังคงมีพฤติกรรมเช่นเดิม แม้ว่าจะเปลี่ยนคนไปที่รุ่นที่กลุ่มก็ตาม

ดัสติน กริฟฟิน กล่าวว่า ในการอ่านเรื่องเสียดสีผู้เขียนจะทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าเป็นผู้สังเกตการณ์และผู้สมรู้ร่วมคิดกับผู้เขียน โดยเฝ้าสังเกตเหตุการณ์ของเรื่อง⁴¹ ที่เป็นการโจมดีเป้าของการเสียดสี กริฟฟินยังกล่าวต่อไปอีกว่า ผู้อ่านจะเกิดความขบขันและความรู้สึกพึงพอใจ

³⁹ ทัศนีย์ กระจ่างอินทร์, “อารมณ์ขันในวรรณกรรมร้อยแก้วของไทยระหว่าง พ.ศ. 2453-2516,” (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521), หน้า 24-25.

⁴⁰ Leonard Feinberg, *Introduction to Satire*, p. 272.

⁴¹ Dustin Griffin, *Satire : A Critical Reintroduction*, p. 162.

เมื่อถอดรหัสของผู้เขียนได้สำเร็จ (delight of decoding) ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้สึกเหนือกว่า (superiority) ตามทฤษฎีอารมณ์ขันของฮอบส์ (Thomas Hobbes)⁴² ซึ่งมีคำอธิบายว่า เราหัวเราะเพราะรู้สึกเหนือกว่าผู้อื่น จากความมีชัยที่เกิดจากการรับรู้อย่างลับปล้นว่ามีสถานะที่เหนือกว่า โดยเปรียบเทียบกับความด้อยกว่าของผู้อื่น⁴³ ทั้งด้านสติปัญญา ด้านจริยธรรมและด้านร่างกาย⁴⁴ ในแง่ของความรู้สึกเหนือกว่าที่เกิดขึ้นกับผู้อ่าน กริฟฟินอธิบายว่า “Just as satirist delight in giving pain, so readers enjoy watching others being corrected.”⁴⁵ กล่าวคือ ในขณะที่นักเขียนเรื่องเสียดสีสร้างความพึงพอใจด้วยการสร้างความเจ็บปวด (แก่เป้าของการเสียดสี) ผู้อ่านก็จะสนุกสนานกับการมองเห็นผู้อื่นกำลังถูกปรับปรุงพฤติกรรมในลักษณะที่เป็นผู้สังเกตการณ์

เอช. ดับเบิลยู. ฟลาวเลอร์ (H. W. Fowler) ระบุว่า ผู้อ่านที่จะรู้สึกเหนือกว่าเป้าของการเสียดสีนั้นจะต้องเป็น “The self-satisfied”⁴⁶ คือคนที่รู้สึกพอใจและมีความสุขในสถานภาพที่เป็นอยู่ มีความรู้สึกมั่นคง ความรู้สึกนี้เป็นความรู้สึกพื้นฐานที่จะนำชะตากรรมหรือสิ่งที่เป้าของการเสียดสีเป็นหรือต้องเผชิญในเรื่องมาเปรียบเทียบกับสภาพและประสบการณ์ของตน ยิ่งเป้าของการเสียดสีถูกทำให้ด้อยต่ำมากเท่าใด ผู้อ่านก็จะรู้สึกว่าตนเองถูกยกให้สูงขึ้น เกิดความรู้สึกเหนือกว่าเพิ่มพูนขึ้นมามากเท่านั้น ผู้วิจัยมีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า มิใช่ผู้อ่านเท่านั้นที่รู้สึกเหนือกว่าเป้าของการเสียดสี แต่ผู้เขียนย่อมรู้สึกเหนือกว่าเช่นเดียวกัน อาจกล่าวได้ว่าผู้เขียนกับผู้อ่านอยู่ฝ่ายเดียวกัน รู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ร่วมมือกัน โจมตีเป้าของการเสียดสีด้วยการหัวเราะเย้ยหยัน คำอธิบายเหล่านี้น่าจะทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านได้เด่นชัดมากยิ่งขึ้น รวมทั้งจะเห็นได้ชัดจากกลวิธีเสียดสีในความเห็นของนักวิชาการตะวันตกในหัวข้อ 2.2.3 ตลอดจนกลวิธีการประพันธ์ที่นักเขียนใช้ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยที่จะกล่าวถึงในบทที่ 4 ด้วย

จากที่ได้อภิปรายคุณสมบัติของผู้อ่านตามนัยเสียดสี ผู้วิจัยขอสรุปกระบวนการสื่อสารระหว่างผู้อ่านกับผู้เขียนเรื่องเสียดสีอันจะเอื้อต่อการทำความเข้าใจเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ในบทต่อไป การสื่อสารดังกล่าวอาจสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังต่อไปนี้

⁴² Ibid., p. 167-168.

⁴³ Simon Critchley, *On Humour*, pp. 2-3.

⁴⁴ Andrew Stott, *Comedy*, p. 132.

⁴⁵ Dustin Griffin, *Satire: A Critical Reintroduction*, p. 180.

⁴⁶ H. W. Fowler, “Humour, Wit, Satire, Etc.,” in *Satire: Modern Essays in Criticism*, Ronald Paulson, ed. (New Jersey: Prentice-Hall, 1971), p.114.

สำหรับนักเขียนเรื่องเสียดสีที่จะทำให้ความมุ่งหมายในการ โจมตีกระจ่างแต่ไม่ถึงกับชัดเจนมากนักเพื่อผู้อ่านจะได้รับความพึงพอใจจากการมีส่วนร่วมในมุกตลก รวมทั้งในการได้เข้าใจสารของผู้เขียนผ่านอารมณ์ขัน⁴⁸

นอกจากนั้น เรื่องเสียดสีจะต้องไม่ชัดเจนขนาดที่ผู้ถูกวิจารณ์จะเอาผิดทางกฎหมายหรือใช้อำนาจลงโทษได้ ทั้งนี้เรื่องเสียดสีที่วิจารณ์ความชั่วร้ายอย่างขาดศิลปะก็จะเป็นการกล่าวโทษที่สร้างความขุ่นเคืองแก่ผู้อ่านมากกว่าความสนุกสนาน ดังความเห็นของเลโอนาร์ด เฟนเบิร์กที่กล่าวว่านักเขียนเรื่องเสียดสีต้องอำพรางหรือเคลือบแฝงการวิจารณ์ไม่ด้วยวิธีใดก็วิธีหนึ่งเพื่อให้สิ่งที่นำเสนอเป็นที่ยอมรับ⁴⁹ ดังนั้นย่อมกล่าวได้ว่าความอยู่รอดของเรื่องเสียดสีในสังคมขึ้นอยู่กับ การสร้างสรรค์กลวิธีเสียดสีของนักเขียน ความขบขันอันเป็นคุณลักษณะของเรื่องเสียดสีจะกระทบใจผู้อ่านหรือไม่ก็ด้วยกลวิธีเสียดสีนี้เอง ดังคำกล่าวของเฟนเบิร์กในอีกตอนหนึ่งว่า ผลสัมฤทธิ์ของเรื่องเสียดสีเกิดขึ้นจากสิ่งที่นำเสนอน้อยกว่าวิธีที่นำเสนอ⁵⁰ ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยขอเสนอ การอธิบายกลวิธีเสียดสีตามแนวทางของนักวิชาการตะวันตกโดยอาศัยทฤษฎีอารมณ์ขัน โดยเสนอวิธีการจำแนกกลวิธีออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่จำแนกตามทฤษฎีอารมณ์ขัน และจำแนกตามองค์ประกอบสำคัญของบันเทิงคดี

2.2.3.1 การจำแนกกลวิธีเสียดสีตามทฤษฎีอารมณ์ขัน

ใน *Introduction to Satire* เลโอนาร์ด เฟนเบิร์ก กล่าวถึงความสำคัญของกลวิธีเสียดสีไว้หลายประการด้วยกัน ที่น่าสนใจที่สุดคือคำจำกัดความเรื่องเสียดสีของเขาก็คือว่าเรื่องเสียดสีคือการทำให้สิ่งที่คุ้นเคยบิดเบี้ยวไปเพื่อวัตถุประสงค์ในการวิจารณ์อย่างสนุกสนาน⁵¹ คำสำคัญที่ปรากฏคือ “การทำให้บิดเบี้ยว” (Distortion) เฟนเบิร์กอธิบายกลวิธีเสียดสีตามทฤษฎีของเขาโดยเริ่มที่การทำให้บิดเบี้ยวเป็นอันดับแรก นอกจากลักษณะดังกล่าวแล้วยังมีความอ้อมค้อม (Indirection) ความรู้สึกราวอยู่นอก (Externality) ความกะทัดรัด (Brevity) และความหลากหลาย (Variety) กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับคำอธิบายเชิงทฤษฎีของเฟนเบิร์กได้ว่ากลวิธีเสียดสีโดยหลักแล้วจะอิงอยู่กับลักษณะสำคัญที่ลำดับไว้ข้างต้น การกล่าวเกินจริง (Exaggeration) และการกล่าว

⁴⁸ Ian Johnston, **A Brief Introduction to Restoration and Eighteenth Century Satire** [online] Available from: <http://www.mala.bc.ca/~johnstoi/Eng200/satire3.htm> [January 29, 2005].

⁴⁹ Leonard Feinberg, **Introduction to Satire**, p. 86.

⁵⁰ *Ibid.*, p. 87.

⁵¹ *Ibid.*, p. 86.

น้อยกว่าจริง (Understatement) เพื่อสร้างความสนใจของผู้อ่านคือการทำให้บิดเบี้ยว ในขณะที่ การใช้วรรณกรรมล้อ (Parody) สัญลักษณ์ (Symbol) ถ้อยคำแฝงนัย (Verbal irony) รวมทั้งอุปมาอุปไมย (Allegory) ก็คือความอ้อมค้อม ความรู้สึกว่าอยู่วงนอกคือการแสดงออกในฐานะผู้สังเกตการณ์ซึ่งแตกต่างจากวรรณกรรมแสดงอารมณ์ประเภทอื่น ส่วนความกะทัดรัดและความหลากหลายมีเพื่อตอบสนองรสนิยมของผู้อ่านเรื่องเสียดสีที่มักจะไม่ต้องทนอ่านเรื่องขนาดยาวและซ้ำซาก⁵²

คำอธิบายเชิงทฤษฎีของเฟนเบิร์กข้างต้นค่อนข้างครอบคลุมลักษณะของกลวิธีเสียดสี นอกจากนี้เขายังได้กล่าวถึงกลวิธีเสียดสีอย่างละเอียดโดยจำแนกกลวิธีออกเป็น 4 หมวดใหญ่ ได้แก่ กลวิธีแห่งความไม่เข้ากัน (Technique of Incongruity) กลวิธีแห่งความประหลาดใจ (Technique of Surprise) กลวิธีแห่งการแสร้งทำ (Technique of Pretense) และกลวิธีแห่งความรู้สึกเหนือกว่า (Technique of Superiority) กลวิธีที่เฟนเบิร์กจำแนกในที่นี้สัมพันธ์กับทฤษฎีอารมณ์ขันอย่างชัดเจน เฟนเบิร์กใช้กลุ่มกลวิธีเหล่านี้อธิบายกลวิธีในเรื่องเสียดสีทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ตัวอย่างที่เขาคัดมามีทั้งเรื่องเสียดสีตั้งแต่สมัยกรีก โรมัน ตลอดจนถึงสุนทรพจน์และเรื่องขำขันที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ ผู้วิจัยขอสรุปคำอธิบายของเฟนเบิร์กโดยสังเขปเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกลวิธีเสียดสีให้ชัดเจนขึ้น

กลวิธีแห่งความไม่เข้ากันประกอบด้วยการกล่าวเกินจริง การกล่าวน้อยกว่าจริง การเปรียบเทียบ (Contrast) การเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นต่ำกว่า (Disparaging Comparison) และคำสะกิดใจ (Epigram) สิ่งที่นักเขียนเรื่องเสียดสีนำมากล่าวเกินจริงคือความเลวร้าย ความโง่เขลา และความเสแสร้ง ในขณะที่ความดี ความมีเหตุผล และความซื่อสัตย์จะถูกละเอาไว้ การกล่าวเกินจริงประกอบด้วยคำบริภาษ (Invective) ที่แสดงความรู้สึกเหยียดหยาม การลดสภาพตราบทำให้ไร้สาระ (Reductio ad Absurdum) ซึ่งเป็นการกล่าวเกินจริงอย่างถึงที่สุด ในตอนต้นผู้เขียนอาจแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่ปรากฏในเรื่องเป็นสิ่งประเสริฐ แต่จะพิสูจน์ในตอนท้ายว่าความคิดนั้นเป็นเรื่องที่น่าหัวเราะเยาะ และภาพล้อ (Caricature) อันเป็นกลวิธีที่นักเขียนจะบิดเบือนรูปร่างคน กลุ่มคน สถาบันและความคิดให้บิดเบี้ยวไปจากความจริงโดยมุ่งแสดงให้เห็นสภาวะภายในของเป้าของการเสียดสี ภาพล้อนับว่าเป็นแก่นสารของเรื่องเสียดสีสังคมที่แสดงให้เห็นความอ่อนแอของสังคมโดยบั่นทอนภาพด้านดีไม่ให้เห็นปรากฏ⁵³

⁵² สรุปความจาก Ibid., pp. 90-99.

⁵³ สรุปความจาก Ibid., pp.101-118.

การกล่าวน้อยกว่าจริงปฏิเสธการจัดประเภทของความจริงเช่นเดียวกับการกล่าวเกินจริง ส่วนการเปรียบเทียบปรากฏในวรรณกรรมแนวขบขันทุกประเภท กลวิธีนี้แสดงความไม่เข้ากันระหว่างสิ่งที่ผู้อ่านได้ทราบจากเรื่องกับความคาดหวังของเขา หรือความไม่เข้ากันระหว่างวิธีที่ใช้สื่อสารเรื่องนั้นอยู่เป็นประจำกับวิธีที่นักเขียนใช้ การรับรู้สิ่งที่ขัดแย้งกันในการจัดกลุ่มและ โครงสร้างคู่ขนานอย่างฉับพลันจะทำให้ผู้อ่านเกิดความขบขัน การเปรียบเทียบให้เห็นต่ำกว่าเป็นการเน้นลักษณะด้อยของสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบ คำสะกิดใจเป็นกลวิธีเสียดสีที่มีสีสัน นักเขียนอาจใช้การบิดพลิกลำนวนจำเริญ (Cliché Twisting) เพื่อพลิกความคาดหมายของผู้อ่านที่มีต่อเรื่องที่อ่าน กลวิธีอื่นๆที่เป็นกลวิธีแห่งความไม่เข้ากันยังมีการให้คำจำกัดความเชิงเสียดสี (Satiric Definition) คำคมที่อิงกับคตินิยมโลก (Cynical Wit)⁵⁴ รวมทั้งปฏิทรรศน์ (Paradox) ที่เป็นการทำลายความรู้เดิมของผู้อ่านแล้วสร้างขึ้นมาใหม่โดยฉับพลัน⁵⁵

ในส่วนกลวิธีสร้างความประหลาดใจประกอบด้วยกลวิธีย่อย ได้แก่ ความซื่อสัตย์ที่คาดไม่ถึง (Unexpected Honesty) กลวิธีนี้แสดงการยอมรับความขลาด ความละโมภ หรือความผิดของตัวละคร กล่าวคือ นักเขียนนำเรื่องราวแรงที่ควรปกปิดให้ตัวละครเปิดเผยอย่าง เกรตรง โดยอาจแสดงให้เห็นว่าตัวละครนั้นไม่ตระหนักถึงความผิดของตนเอง กลวิธีการใช้ตรรกะที่คาดไม่ถึง (Unexpected Logic) คือการที่ผู้เขียนบิดพลิกลึกคิดที่เป็นเหตุเป็นผลในความเป็นจริงหรือในความคิดของผู้อ่าน ทั้งนี้ให้เป็นไปในทางตรงกันข้ามซึ่งจะแฝงน้ำเสียงประชดประชันเอาไว้ การสร้างความผิดหวังที่คาดไม่ถึง (Unexpected Letdown) ผู้เขียนใช้ปฏิบท (Anti-Climax) ที่ลวงผู้อ่านให้คิดว่าเรื่องจะไปสู่จุดวิกฤตสำคัญแต่เรื่องกลับเปลี่ยนทิศทางไปในด้านที่ไม่ได้คาดคิดมาก่อน เช่นเดียวกับเหตุการณ์ที่คาดไม่ถึงหรือการแฝงนัยเชิงละคร (Unexpected Events or Dramatic Irony) ซึ่งเป็นกลวิธีที่เล่นกับความคาดหมายทั้งของผู้อ่านและของตัวละคร การแฝงนัยเชิงละครจะแสดงให้เห็นสภาพที่ผู้อ่านคาดเดาเรื่องที่จะเกิดขึ้นได้ในขณะที่ตัวละครไม่ทราบจนทำผิดพลาด หรือตัวละครอาจต้องประสบเหตุการณ์ที่ตนคาดไม่ถึง⁵⁶

กลวิธีแห่งการแสวงหาประกอบด้วยถ้อยคำแฝงนัย อันเป็นการสื่อความหมายที่ตรงข้ามกับถ้อยคำที่ใช้ กลวิธีนี้นับว่าใช้มากที่สุดในเรื่องเสียดสี เช่น การแสวงสรรเสริญ การกล่าวถึงบุคคลสำคัญในฐานะคนที่ต่ำกว่า รวมทั้งการให้รายละเอียดปลีกย่อยใน

⁵⁴ ดูตัวอย่างการให้คำจำกัดความเชิงเสียดสีและคำคมได้ใน Herbert V. Prochonow and Herbert V. Prochonow, Jr., **A Dictionary of Wit, Wisdom, and Satire** (New York: Harper & Brothers Publishers, 1962).

⁵⁵ สรุปความจาก Leonard Feinberg, **Introduction to Satire**, pp.119-142.

⁵⁶ สรุปความจาก Ibid., pp. 143-163.

ขณะที่ยื่นย่อองค์ประกอบสำคัญ กลวิธีต่อไปคือการใช้วรรณกรรมล้อ ส่วนใหญ่จะใช้โจมตีความบกพร่องเชิงสุนทรียะของงานเขียน การปลอมตัวและการหลอกลวง (Disguise and Deception) เป็นวิธีการสร้างอารมณ์ขันโดยให้ตัวละครแต่งตัวเพื่อปิดบังฐานะของตนเอง เช่นให้ผู้ชายใส่ชุดผู้หญิง หรือให้คนรับใช้ใส่ชุดของเจ้านาย ผู้เล่าที่แสวงทำ (Mask-Persona) โดยมากจะใช้ในกรณีที่ผู้เขียนเรื่องเสียดสีต้องการปิดบังฐานะของตนเอง อาจใช้นามแฝงหรืออ้างว่าตนเป็นชาวต่างชาติ บางกลวิธีเป็นกลวิธีที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทอื่นด้วยแต่นักเขียนเรื่องเสียดสีนำมาใช้ในวัตถุประสงค์ที่แตกต่างออกไป ได้แก่ การใช้สัญลักษณ์ที่นักเขียนทั่วไปจะใช้เพื่อสื่อความใน ขณะที่นักเขียนเรื่องเสียดสีนำมาใช้เพื่อให้เรื่องอ้อมค้อมและบิดเบี้ยว เช่นเดียวกับอุปมาที่ศันเชิงเสียดสี (Satiric Allegory) ที่เรากันเคยกับการนำนามธรรมมาแสดงให้เห็นรูปธรรมเพื่อสั่งสอน แต่ในเรื่องเสียดสีใช้เพื่อสร้างความขบขัน⁵⁷

กลวิธีสร้างความรู้สึกเหนือกว่ามีความสัมพันธ์กับทฤษฎีที่ใช้อธิบายอารมณ์ขันที่ได้กล่าวไปแล้ว แหล่งของความรู้สึกเหนือกว่ามีหลากหลาย การที่เราหัวเราะคนต่างชาติพันธุ์หรือต่างความเชื่อเป็นการหัวเราะกลุ่มที่เราคิดว่าด้อยกว่าในทางสังคม ความรู้สึกเหนือกว่าสร้างความพึงพอใจก็เพราะทำให้เราผนวกตนเองเข้าไปอยู่ในกลุ่มที่สูงส่ง ที่เห็นชัดเจนคือการใช้มุกตลกชาติพันธุ์ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นสร้างภาพที่น่าขบขันของชาติที่เราคิดว่าด้อยกว่า กลวิธีสร้างความรู้สึกเหนือกว่าตามทฤษฎีของเฟนเบิร์กมีความ โชคร้ายที่ไม่ร้ายแรง (Small Misfortune) เป็นลำดับแรก ละครตลกโปกฮา (Slapstick)⁵⁸ เป็นกลวิธีหนึ่งที่ทำให้เห็นว่าตัวละครเจ็บตัว รู้สึกอับอายแต่ก็ไม่ถึงแก่ชีวิต กลวิธีต่อไปคือการเปิดโปง (Unmasking) ผู้อ่านจะรู้สึกพอใจเมื่อได้ทราบความจริงที่ซ่อนอยู่ภายใต้ภาพลักษณ์ของเป้าของการเสียดสี การเปิดโปงจะทำให้ผู้อ่านเห็นการเสื่อมศักดิ์ศรีของเป้าที่เราอารมณ์สนองได้ดี การแสดงความโง่ (Ignorance) เน้นสร้างความขบขันจากการกระทำของตัวละครที่ไร้เขาวนปัญญา หรืออาจเป็นพฤติกรรมที่แตกต่างจากผู้อื่นแต่ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง เช่นการออกเสียงผิดและความเชื่อมงาย นอกจากนั้นยังมีการสร้างตัวละครที่ไร้ประโยชน์ (The Banal) และใช้การดูหมิ่น (Insult) ให้ผู้อ่านเฝ้าสังเกตการดูหมิ่นของผู้เขียนต่อเป้าของการเสียดสีอย่างพึงพอใจ⁵⁹

⁵⁷ สรุปความจาก Ibid., pp. 143-205.

⁵⁸ คือละครแนวขบขันที่แสดงผ่านพฤติกรรมของตัวละคร ตัวละครอาจใช้นามละเล่นหน้ากัน อาจมีการหกล้มกันกระแทก และนิยมใช้ไม้ตะขากที่เรียกว่า “slapstick” มาตีกันเพื่อให้ผู้ชมเกิดความครื้นเครง
ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า 401.

⁵⁹ สรุปความจาก Leonard Feinberg, Introduction to Satire, pp. 206-222.

การจำแนกกลวิธีเสียดสีที่ผู้วิจัยกล่าวถึงข้างต้นมาจากหนังสือของเฟนเบิร์ก ที่อธิบายกลวิธีเสียดสีในลักษณะที่ครอบคลุมลักษณะสำคัญทั้งการใช้ภาษาและการสร้าง องค์ประกอบวรรณกรรม ผู้วิจัยมีข้อสังเกตต่อแบ่งกลุ่มกลวิธีของเขาว่า กลุ่มความไม่เข้ากันและการ แสร้งทำน่าจะเป็นกลวิธีที่อยู่ในคำอธิบายด้านปัญญาของอารมณ์ขัน ส่วนความรู้สึกเหนือกว่าและ ความประหลาดใจอยู่ในคำอธิบายด้านอารมณ์ อย่างไรก็ตาม คำอธิบายของเฟนเบิร์กนั้นให้เห็น ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของกลวิธีเสียดสีคือการทำให้เรื่องบิดเบี่ยงไปจากมาตรฐานหรือระบบ ธรรมดาต่างๆในความเป็นจริง เป็นต้นว่ารูปแบบภาษา รูปลักษณ์ของตัวละครที่ผิดเพี้ยนไปจากมนุษย์ ธรรมดา ตลอดจนเหตุการณ์ที่โศกโพน เลวร้าย รุนแรง หรือดูไร้สาระเกินความจริง ทำให้อาจสรุปใน เบื้องต้นได้ว่า “ความไม่เข้ากัน” เป็นทฤษฎีเด่นที่ใช้อธิบายเรื่องเสียดสีได้

นอกจากกลวิธีที่ปรากฏในคำอธิบายของเฟนเบิร์กข้างต้นแล้วยังมีกลวิธี การประพันธ์และวรรณกรรมประเภทอื่นอีกมากที่สัมพันธ์กับเรื่องเสียดสี เช่น มหาकाพย์ก่ามละอ (Mock Epic) นิทานฟาบลิโอ (Fabliau) ถ้อยถากถาง (Lampoon) คำออกย่อน (Innuendo) และการ ถอดแบบอย่างน่าขัน (Travesty) นับเป็นการยากที่จะอธิบายกลวิธีเสียดสีทั้งหมดโดยอ้างอิงจาก วรรณกรรมไทย ผู้วิจัยจึงคัดเลือกคำอธิบายส่วนหนึ่งของเฟนเบิร์กที่กล่าวถึงองค์ประกอบของ บันเทิงคดีในเรื่องเสียดสีรวมทั้งคำอธิบายของเกรกอรี ฟิทซ์ เจอร์ลด์ประกอบกับนักวิชาการ คนอื่นๆอีกจำนวนหนึ่งเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนของลักษณะของเรื่องเสียดสีที่นำเสนอผ่านรูปแบบ ของบันเทิงคดีในหัวข้อต่อไป

2.2.3.2 การจำแนกกลวิธีเสียดสีตามองค์ประกอบสำคัญของบันเทิงคดี

มีนักวิชาการตะวันตกศึกษาลักษณะของกลวิธีเสียดสีเอาไว้มากพอ สมควร แต่ผลงานที่โดดเด่นและน่าจะนำมาใช้ประกอบแนวทางในการวิจัยได้เหมาะสมมากที่สุด คือทฤษฎีของเลโอนาร์ด เฟนเบิร์ก ในหนังสือ *Introduction to Satire* และทฤษฎีของเกรกอรี ฟิทซ์ เจอร์ลด์ในหนังสือ *Modern Satiric Stories: The Impropriety Principle* นักวิชาการทั้งสองกล่าวถึง ความหมายและลักษณะที่ปรากฏของกลวิธีเสียดสีในวรรณกรรม แม้ว่าคำอธิบายส่วนใหญ่จะอิงอยู่ กับตัวอย่างจากวรรณกรรมตะวันตก แต่สิ่งที่เป็นลักษณะร่วมและสมควรนำมาอภิปรายคือการ จำแนกกลวิธีเสียดสีออกเป็นส่วนๆตามองค์ประกอบสำคัญของบันเทิงคดี เพราะการจำแนก ดังกล่าวน่าจะปรับใช้กับเรื่องสั้นไทยที่เป็นกลุ่มข้อมูลของวิทยานิพนธ์นี้ได้

2.2.3.2.1 โครงเรื่องเสียดสี

อัลวิน บี. เคอร์เนน (Alvin B. Kernan) กล่าวว่าคุณสมบัติที่น่าสนใจประการหนึ่งของเรื่องเสียดสีคือไม่มีโครงเรื่อง⁶⁰ ความคิดเห็นของเคอร์เนนอาจหมายความว่าเรื่องเสียดสีไม่มีลักษณะหรือ “สูตร” ของโครงเรื่องที่ตายตัว เขาได้ขยายความเกี่ยวกับโครงเรื่องของเรื่องเสียดสีไว้ในหนังสือ *The Plot of Satire* ว่าเรื่องเสียดสีอาจมีโครงเรื่อง 3 ลักษณะได้แก่ เรื่องที่ตึงเครียดแล้วคลี่คลาย (rising and falling) เรื่องที่ดำเนินไปเป็นวัฏจักร (running in circles) และเรื่องที่ไม่เป็นเรื่อง (everything and nothing)⁶¹ สาเหตุที่เรื่องเสียดสีไม่ได้แสดงโครงเรื่องที่มีแบบชัดเจนก็เพราะเรื่องเสียดสีเน้นการนำเสนอแนวคิดวิจารณ์มากกว่าการแสดงผลการกระทำ นักเขียนจึงไม่คำนึงถึงการลำดับเหตุการณ์มากนัก เรื่องส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นว่าแม้เวลาจะผ่านไปยาวนานเพียงใด มนุษย์ก็ยังไม่สามารถปรับปรุงตนเอง ความผิดพลาดของคนรุ่นก่อนก็ยังคงอยู่จนถึงคนรุ่นปัจจุบัน⁶²

เลโอนาร์ด เฟนเบิร์ก อธิบายลักษณะของโครงเรื่องในเรื่องเสียดสีว่าเรื่องส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติตามโครงสร้างของโครงเรื่องตามขนบที่คนมองว่าเหมาะสม โดยเฉพาะโครงเรื่องตามทฤษฎีของอริสโตเติล (Aristotle) เพราะกลวิธีพื้นฐานของเรื่องเสียดสีคือการทำให้บิดเบี้ยว เรื่องเสียดสีจึงไม่สอดคล้องกับวิธีการจัดระเบียบของเรื่อง เรื่องเสียดสีบางเรื่องไม่มีการปิดเรื่อง (ending) ที่เด่นชัด แต่มีหลายเรื่องที่สิ้นสุดลงด้วยความหายหน้าหรือการยอมรับความผิดของเป้าของการเสียดสี ประเภทของโครงเรื่องที่นักเขียนนิยมนำมาใช้แต่งเรื่องเสียดสีคือเรื่องดินแดนในอุดมคติ (Utopia) แต่นักเขียนเรื่องเสียดสีจะแสดงโลกนั้นผ่านมุมมองที่เกินจริงในแง่มุมมองที่บิดเบี้ยวไปจากอุดมคติที่เคยปรากฏเพื่อแสดงให้เห็นโดยนัยว่ามนุษย์ยังไม่พร้อมที่จะชาบซึ่งกับโลกประเภทนั้น⁶³

นอกจากโครงเรื่องเกี่ยวกับดินแดนในอุดมคติแล้วประเภทโครงเรื่องที่นักเขียนมักนำมาใช้อีกคือการเดินทาง ซึ่งบางครั้งอาจเป็นวรรณกรรมล้อของ

⁶⁰ Alvin B. Kernan, “Theory of Satire,” in *Modern Satire*, p. 176.

⁶¹ Alvin B. Kernan, *The Plot of Satire* (New Haven: Yale University Press, 1965), p. 95. Cited in Leonard Feinberg, *Introduction to Satire*, p. 230.

⁶² Leonard Feinberg, *Introduction to Satire*, p. 226.

⁶³ สรุปความจาก *Ibid.*, pp. 227-229.

เรื่องบันทึกการเดินทาง ตัวอย่างเช่นเรื่อง*กัลติเวอร์ผจญภัย* และเรื่อง*ก้องคิดด์ (Candide)*⁶⁴ วรรณกรรมทั้งสองเรื่องกล่าวถึงตัวละครที่เดินทางไปยังดินแดนที่ไม่รู้จักเพื่อวิจารณ์สังคมที่เป็นบริบทของนักเขียนเอง ผู้วิจัยเห็นว่าโครงเรื่องที่เน้นการเดินทางก็นับว่าคล้ายคลึงกับเรื่องแบบดินแดนในอุดมคติ เพราะนักเขียนต้องการเสนอสภาพของสังคมอื่นให้ผู้อ่านนำมาเปรียบเทียบกับสังคมของตนเอง

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเรื่อง*ก้องคิดด์* ผลงานของวอลแตร์ (Voltaire) นักเขียนฝรั่งเศสคริสต์ศตวรรษที่ 18 ผู้เขียนต้องการโจมตีปรัชญาแบบสุทรทัศนนิยม (Optimism) หรือความเชื่อว่าโลกนี้เป็นไปเพื่อสิ่งที่ดีกว่า วอลแตร์โจมตีความคิดดังกล่าวด้วยการเสนอสภาพสังคมร่วมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งกับตัวละครเอกและตัวละครอื่นในระหว่างเดินทางไปยังดินแดนต่างๆ ความลำบาก ความแร้นแค้น การถูกกดขี่และความโหดร้ายที่ปรากฏในเรื่องล้วนมีอยู่ในโลกจริง ส่วน “ชีวิตที่ดีกว่า” ที่ตัวละครเฝ้าแสวงหานั้นอยู่ในเมืองเอล โดราโด (El Dorado) อันเป็นดินแดนในอุดมคติ สิ่งที่วอลแตร์ต้องการจะบอกน่าจะเป็นว่าสังคมฝรั่งเศสอันเป็นบริบทของผู้เขียนเองก็ไม่ใช่ออกเว้นของชีวิตที่เลวร้าย เพราะชีวิตที่ดีกว่าเป็นอุดมคติที่น้อยคนนักหรืออาจไม่มีผู้ใดเลยจะเอื้อมถึง การมองโลกในแง่ดีจึงเป็นความโง่เงาไปโดยปริยายหากเราพิจารณาจากงานเขียนของวอลแตร์ชิ้นนี้⁶⁵

อย่างไรก็ตาม ความพยายามในการหาโครงเรื่องที่ตายตัวให้แก่เรื่องเสียดสียังไม่ประสบความสำเร็จ เพราะสูตรสำเร็จไม่สามารถใช้ได้ครอบคลุมกับเรื่องเสียดสีทุกเรื่อง เฟนเบิร์กจึงถือเอาว่าการจัดการกระทำ คำพูด หรือฉากที่บรรลุวัตถุประสงค์ของนักเขียนเรื่องเสียดสี เท่านั้นที่จะถือว่าเป็นโครงเรื่องเสียดสี (Satiric Plot)⁶⁶ ได้แล้ว โดยนัยนี้ตราบดีที่เรื่องเสียดสียังคงสื่อสารระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านตามนัยเสียดสีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าโครงเรื่องจะเป็นเช่นไรก็เป็นสิ่งที่ยอมรับได้

ทฤษฎีโครงเรื่องเสียดสีของเกรกกอรี ฟิทซ์ เจอร์ลด์ สอดคล้องกับความคิดของเฟนเบิร์กในแง่ลักษณะ โครงเรื่องที่ไม่อาจกล่าวตามความหมายของอริสโตเติลที่มีตอนต้น ตอนกลาง ตอนปลายตามเหตุการณ์ที่สมจริงได้ ลักษณะที่ไม่เป็น โครงเรื่อง

⁶⁴ Ibid., p. 230.

⁶⁵ ดูเพิ่มเติมใน วอลแตร์, *ก้องคิดด์*, แปลโดย วัลยา วิวัฒน์ศร, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผีเสื้อ, 2542).

⁶⁶ Leonard Feinberg, *Introduction to Satire*, pp. 230-231.

ทั้งหลายรวมอยู่ในเรื่องเสียดสี เช่นความประหลาดใจ ความบังเอิญและการขาดความเป็นเหตุเป็นผล⁶⁷ ฟิทซ์ เจอรัลด์ยังเห็นพ้องกับความเห็นของเคอร์เนนที่กล่าวถึงข้างต้น เขาเห็นว่าเราไม่ควรทักท้วงเอาว่ามีสิ่งที่เป็นโครงเรื่องในเรื่องเสียดสี หรือถือว่ามีแบบเฉพาะของโครงเรื่องเสียดสีเพราะถ้ากล่าวถึงโครงเรื่องแล้วต้องมีลักษณะเป็นกลาง ต้องเป็นพาหะให้แก่วรรณกรรมทุกประเภทได้⁶⁸

ฟิทซ์ เจอรัลด์กล่าวถึงองค์ประกอบย่อยที่สัมพันธ์กับโครงเรื่องอันได้แก่ “สถานการณ์” (situation) และ “เหตุการณ์” (scene)⁶⁹ สถานการณ์อาจนิยามให้เป็นโครงเรื่องในฐานะการกระทำที่บุคคลหนึ่งอยู่ชั่วขณะหนึ่งในพัฒนาการของโครงเรื่องซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครกับเวลาเฉพาะขณะ ส่วนเหตุการณ์ในบันเทิงคดีคือการแสดงโดยตรงของการกระทำและบทสนทนา รวมทั้งการเล่าเรื่องแบบสรุป บทบาทของเหตุการณ์คือเปิดเผยและวิเคราะห์ภายในจิตใจของตัวละคร ในฐานะหน่วยหนึ่งของโครงเรื่อง สถานการณ์อาจจัดให้เป็นส่วนประกอบของเหตุการณ์ ทั้งสถานการณ์และเหตุการณ์มีลักษณะเป็นกลางและอาจใช้เพื่อวัตถุประสงค์ของการเสียดสีได้⁷⁰

แม้ว่าฟิทซ์ เจอรัลด์จะกล่าวถึงโครงเรื่องเสียดสีในลักษณะที่เป็นกลาง แต่เขาก็กล่าวถึงกลวิธีที่ปรากฏบ่อยในโครงเรื่องเสียดสีด้วย เช่นชะตาผกผัน (Reversal) รวมทั้งการจบแบบพลิกความคาดหมาย ความกลับหัวกลับหางของเหตุการณ์จะสร้างความตระหนักจากเรื่องเสียดสี (Satiric Shock) ซึ่งเป็นวิธีที่นักเขียนเรื่องเสียดสีจะบังคับให้ผู้อ่านของเขาต้องคิดหรือเห็นสิ่งต่างๆ ในวิธีที่เปลี่ยนไป⁷¹ ทั้งนี้ ฟิทซ์ เจอรัลด์ยังย้ำเกี่ยวกับการพลิกความคาดหมายในเรื่องเสียดสีว่าเป็นสิ่งจำเป็น ยกตัวอย่างเช่น ผู้อ่านคาดหวังเวลาอ่านมหากาพย์ว่าตัวละครเอกในเรื่องจะเป็นวีรบุรุษที่กล้าหาญ แต่เมื่อตัวละครวีรบุรุษมาอยู่ในเรื่องเสียดสี นักเขียนอาจใช้กลวิธีของเรื่องขบขันล้อเลียน (burlesque)⁷² สร้างความตระหนักและประหลาดใจโดย

⁶⁷ Gregory Fitz Gerald, *Modern Satiric Stories: The Impropriety Principle*, pp. 33-34.

⁶⁸ Ibid., p. 34.

⁶⁹ ราชบัณฑิตยสถานบัญญัติคำว่า “ฉาก” แทนคำว่า “scene” โดยหมายถึงเหตุการณ์ย่อยในองก์ (act) ของละคร ผู้วิจัยเกรงว่าจะสับสนกับคำว่าฉากที่หมายถึง “setting” จึงขอใช้คำว่าเหตุการณ์แทน.

⁷⁰ Gregory Fitz Gerald, *Modern Satiric Stories: The Impropriety Principle*, p. 35.

⁷¹ Ibid., p. 36.

⁷² เรื่องขบขันล้อเลียนแบบเบอเลซก็คือวรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อล้อเลียนรูปแบบและ/หรือเนื้อหาของวรรณกรรมประเภทใดประเภทหนึ่ง เช่นนำเรื่องของสัตว์มาแต่งด้วยลีลาแบบมหากาพย์

เอ็ม. เอช. อาบรามส์, *อธิบายศัพท์วรรณคดี*, หน้า 32-34.

บิดพลิ้วคิดวิธินุบายอย่างรุนแรงดังตัวอย่างสภาพของโจเซฟ แอนดรูว์ (Joseph Andrew)⁷³ ผู้เขียน ทำลายคติแบบวิธินุบายของตัวละครเอกโดยให้โจเซฟนอนร่างเปลือยเปล่าอยู่ข้างถนนหลังจากถูก ปล้น แทนที่จะยอมตายเพื่อปกป้องศักดิ์ศรีของตน หรือเอาชนะคนร้ายให้ได้⁷⁴

ฟิทซ์ เจอร์รัลด์อธิบายลักษณะของเรื่องเสียดสีสมัยใหม่ โดยอ้างอิงจากเรื่องสั้นที่เขารวบรวมไว้ ในส่วนเนื้อหาเกี่ยวกับโครงเรื่อง ฟิทซ์ เจอร์รัลด์ยกตัวอย่าง เรื่องสั้น “The Top” ของจอร์จ ซัมเนอร์ อัลบี (George Sumner Albee) ในเรื่องสั้นเรื่องนี้ตัวละคร เอกชื่อ โจนาธาน (Jonathan) ทำงานอยู่ฝ่ายโฆษณาของบริษัทใหญ่แห่งหนึ่ง เขาเขียนคำโฆษณาที่ ประสบความสำเร็จมากมายโดยที่ไม่ทราบว่ามีสินค้าที่เขาโฆษณาคืออะไร ดิ็กสูงอันเป็นที่ทำการ ของบริษัท โจนาธานขึ้นไปสูงสุดเพียงชั้น 13 เท่านั้น จนกระทั่งหัวหน้างานของเขาเสียชีวิต เขาจึง ได้รับตำแหน่งแทน โจนาธานได้บัตรผ่านขึ้นไปยังชั้น 15 อันเป็นชั้นสูงสุดของดิ็ก เขาคิดว่าจะได้ พบประธานบริษัท แต่ปรากฏว่าบนชั้น 15 มีเพียงกระป๋องสี และซากแมลงวันเท่านั้น⁷⁵ ฟิทซ์ เจอร์รัลด์ให้ความเห็นว่าเรื่อง “The Top” สร้างความประหลาดใจแก่ผู้อ่านและสร้างความตระหนก จากเรื่องเสียดสีได้อย่างเด่นชัด เพราะมีการเสนอการแปรผกผันกันระหว่างความพยายามอันหนัก หน่วงกับความสำเร็จอันไร้ค่า⁷⁶

แม้ว่าเรื่องเสียดสีจะผูกอยู่กับสถานการณ์ที่ผิดปกติและ มีความเฉพาะเจาะจง แต่คลังความรู้ของผู้อ่าน (stock) จะย้ำว่าเรื่องที่อ่านเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นซ้ำแล้ว ซ้ำเล่าทำให้การตอบโต้ของผู้อ่านต่อเรื่องเสียดสีง่ายขึ้น⁷⁷ ทั้งนี้ ในสถานการณ์ของเรื่องเสียดสีที่ ปรากฏซ้ำจนเป็นขนบนอกจากการเดินทางแล้วยังมีสถานการณ์ที่แสดงการรวมตัวกันของกลุ่มคน ซึ่งแสดงให้เห็นธาตุแท้ของคนแต่ละประเภท เช่นในการรับประทานอาหาร การเลี้ยงฉลอง และใน พิธีศพ⁷⁸ เหล่านี้คือโครงเรื่องที่พบได้มากในเรื่องเสียดสีของตะวันตก

⁷³ โจเซฟ แอนดรูว์เป็นนวนิยายของเฮนรี ฟิลด์ิง (Henry Fielding) นักเขียนนวนิยายอังกฤษสมัย ศตวรรษที่ 18 ฟิลด์ิงประเมินตนเองในฐานะผู้ศรัทธาและนักเขียนเรื่องเสียดสี เขาตั้งใจเขียนนวนิยายเรื่อง นี้ให้เป็นมหากาพย์ชวนขัน (comic epic) และมหากาพย์ก้ามระลอ

พรสุข บุญสุภา และธรรณี กอวัฒนา, *นวนิยายอังกฤษและอเมริกัน*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545), หน้า 36-37.

⁷⁴ Gregory Fitz Gerald, *Modern Satiric Stories: The Impropriety Principle*, pp. 36-37.

⁷⁵ อ่านเรื่องเต็มได้ใน Ibid., pp. 51-61.

⁷⁶ Ibid., p. 37.

⁷⁷ Ibid., p. 38.

⁷⁸ Ibid., p. 38-39.

ความคิดเห็นของนักวิชาการเกี่ยวกับโครงเรื่องเสียดสีที่ประมวลสรุปไว้ข้างต้นแสดงให้เห็นลักษณะเด่นของโครงเรื่องเสียดสีคือไม่อาจกำหนดลงไปได้ตายตัวว่าเรื่องเสียดสีต้องประกอบด้วยเหตุการณ์ลักษณะใดบ้าง ทั้งนี้ เหตุการณ์ที่นำมาเรียงต่อกันในเรื่องเสียดสีอาจไม่แสดงความต่อเนื่องหรือความเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน ต่างจากโครงเรื่องในโศกนาฏกรรมของอริสโตเติลหรือนวนิยายที่เขียนตามแนวขนบต่างๆ ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของโครงเรื่องเสียดสีคือการเล่นกับความคาดหวังของผู้อ่าน เรื่องเสียดสีมักสร้างสถานการณ์ที่คาดไม่ถึงเพื่อสร้างความขบขัน ส่วนแบบของโครงเรื่องที่พบส่วนมากคือการเดินทางและการรวมตัวกันของกลุ่มคน ผู้วิจัยเห็นด้วยกับนักวิชาการทั้งสองว่าการพลิกความคาดหวังของผู้อ่านเป็นกลวิธีสำคัญในการสร้างโครงเรื่องเสียดสีตามลักษณะพื้นฐานของเรื่องเสียดสีที่ความขบขันอาจเกิดจากองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งของเรื่อง

2.2.3.2.2 ลักษณะตัวละครในเรื่องเสียดสี

นักวิชาการให้ความเห็นเกี่ยวกับตัวละครในเรื่องเสียดสีแตกต่างกันออกไป เฟนเบิร์กกล่าวว่าตัวละครในเรื่องเสียดสีมีลักษณะเป็น “แบบ” (type) มากกว่าจะสร้างขึ้นใหม่ในแต่ละเรื่อง แตกต่างจากโครงเรื่องที่ไม่มีแบบเฉพาะ ตัวละครในเรื่องเสียดสีถูกสร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะคือการนำเสนอพฤติกรรมของมนุษย์ การสร้างตัวละครในเรื่องเสียดสีจะไม่มีมิติมากนัก เพราะลักษณะดังกล่าวอาจดึงให้ผู้อ่านเข้าไปร่วมอยู่กับประสบการณ์ของตัวละคร ความหยั่งเห็น (insight) ของผู้อ่านอาจนำไปสู่ความสงสารเห็นใจซึ่งขัดต่อความมุ่งหมายของนักเขียน นักเขียนเรื่องเสียดสีจึงต้องการให้ผู้อ่านตัดสินตัวละครอย่างรวดเร็วโดยไม่ต้องพิจารณามากนัก⁷⁹ โดยนัยนี้ ความรู้สึกแยกขาดออกจากกัน (detachment) ระหว่างผู้อ่านและตัวละครยังคงเป็นแกนหลักของมุมมองแบบเสียดสี นักเขียนต้องการให้ผู้อ่านมองเห็นเพียงพื้นผิวมากกว่า รู้สึกร่วมไปกับตัวละคร ลักษณะของตัวละครในเรื่องเสียดสีต่างจากกฎทั่วไปที่นิยมสร้างตัวละครหลายลักษณะ เพราะตัวละครน้อยลักษณะจะนำไปสู่เรื่องเสียดสีที่บริสุทธิ์⁸⁰

พิทซ์ เจอร์ลด์มีความเห็นสอดคล้องกับเฟนเบิร์กในแง่ที่ว่า ตัวละครในเรื่องเสียดสีจะมีลักษณะที่เป็น “แบบ” อย่างชัดเจน การสร้างตัวละครลักษณะนี้จะทำให้นักเขียนสามารถขยายเรื่องออกไปได้มากมาย ตัวละครอาจเป็นตัวแทนของสถาบัน ความคิดกลุ่มทางสังคม หรือนิสัยส่วนตัวที่นักเขียนใช้บุคลาธิษฐานสร้างให้เป็นตัวละครขึ้นมา การสร้าง

⁷⁹ สรุปความจาก Leonard Feinberg, *Introduction to Satire*, pp. 232-234.

⁸⁰ *Ibid.*, p. 238.

ตัวละครจะเน้นที่ความเหมือนมากกว่าความต่างในบรรดามนุษย์ ทั้งนี้ตัวละครในเรื่องเสียดสีอาจมีลักษณะแย้งกับตัวละครตามขนบในบันเทิงคดี ในบางกรณีเราจึงไม่อาจใช้เกณฑ์ที่เราประเมินตัวละครในวรรณกรรมประเภทอื่นมาใช้กับเรื่องเสียดสีได้ เพราะจะเป็นการมองจากคนละจุดยืน⁸¹

ใน *Modern Satiric Stories: The Impropriety Principle*

ฟิทซ์ เจอร์ลด์กล่าวถึงตัวละครในเรื่องเสียดสีเอาไว้ที่น่าสนใจ⁸² เขาแบ่งตัวละครออกเป็นสองประเภทใหญ่คือตัวละครแบบ “cultural” และ แบบ “functional” ผู้วิจัยพิจารณาจากคำอธิบายของฟิทซ์ เจอร์ลด์แล้วจึงขอเรียกตัวละครทั้งสองแบบเป็นภาษาไทยว่า “ตัวละครแทนกลุ่ม” และ “ตัวละครแสดงบทบาท” ตัวละครแทนกลุ่มคือตัวละครที่เป็นตัวแทนกลุ่มต่างๆ ความคิด รวมทั้งสถาบันของแต่ละสังคม ยกตัวอย่างเช่น โจนาราน ในเรื่อง “The Top” ก็เป็นตัวละครที่แทนกลุ่มคนอเมริกัน ตัวละครแทนกลุ่มนี้อาจมีลักษณะแบบอุปมาที่สน์ แสดงให้เห็นว่ากลุ่มทั้งกลุ่มหรือความคิดทั้งมวลนำเสนอออกมาในรูปแบบของตัวละครได้ อย่างในเรื่อง “The Ape”⁸³ ของ วี. เอส. พริทเชต (V.S. Pritchett) ที่ความเสแสร้งของคนถูกเหยียดหยันผ่านลิงไม่มีทางที่มีลักษณะเหมือนคน⁸⁴

เรื่องเสียดสีจะเต็มไปด้วยตัวละครแทนกลุ่ม เราจะคุ้นเคยกับสัตว์ที่เหมือนมนุษย์ มนุษย์ที่เหมือนสัตว์ เครื่องจักรที่เหมือนมนุษย์ และมนุษย์ที่เหมือนเครื่องจักร แบบของตัวละครทั้งหมดมีแนวโน้มที่จะแสดงธาตุแท้ของมนุษย์ตามแนวเทียบลดสภาพไปสู่สิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ หรืออาจเป็นตัวละครที่แสดงอาการหมกมุ่น ตัวละครที่ประกอบพิธีกรรมที่โหดร้ายและละละคูพิกลพิการเพื่อเป็นตัวแทนกลุ่มของศาสนา⁸⁵ ส่วนตัวละครแสดงบทบาทจะมีบทบาทสำคัญต่อโครงเรื่อง จะเป็นตัวละครเอก ตัวละครปฏิกฤษ์ เป็นผู้เล่าเรื่องและอาจเป็นเหยื่อของการเสียดสี⁸⁶ ผู้วิจัยเห็นว่าคำอธิบายของฟิทซ์ เจอร์ลด์ ไม่ได้ให้คำตอบว่าเหตุใดจึงต้องแบ่งตัวละครออกเป็นสองแบบในเมื่อตัวละครแทนกลุ่มก็สามารถแสดงบทบาทได้เช่นกัน

⁸¹ Gregory Fitz Gerald, *Modern Satiric Stories: The Impropriety Principle*, p. 6.

⁸² คำอธิบายเกี่ยวกับตัวละครของ ฟิทซ์ เจอร์ลด์ ครอบคลุมไปถึงผู้เล่าเรื่องที่เป็นเป้าของการเสียดสี (Satiric Persona) หากนำคำอธิบายดังกล่าวมาใส่ไว้ในส่วนนี้อาจสร้างความสับสนเรื่องตัวละคร ผู้วิจัยจึงไม่ขอกล่าวถึงในที่นี้ การสรุปคำอธิบายของฟิทซ์ เจอร์ลด์ จะเน้นที่แนวทางการจำแนกกลุ่มของตัวละคร ลักษณะพื้นฐานของตัวละคร และการสร้างตัวละคร.

⁸³ อ่านเรื่องเต็มได้ใน Gregory Fitz Gerald, *Modern Satiric Stories: The Impropriety Principle*, pp. 62-73.

⁸⁴ Ibid., p. 7.

⁸⁵ สรุปความจาก Ibid., p. 8.

⁸⁶ Ibid., p. 8.

จึงอาจกล่าวได้ว่า ตัวละครแทนกลุ่มคือคำที่บอกลักษณะการสร้างตัวละคร ส่วนตัวละครแสดงบทบาทคือการให้คำบอกหน้าที่ของตัวละคร ทั้งนี้บทบาทที่สำคัญที่สุดของตัวละครในที่นี้คือการเป็นเหยื่อของการเสียดสี (Satiric Victim) หรือเป้าของการเสียดสี

ลักษณะเป้าของการเสียดสีเป็นที่คาดหวังว่าจะต้องมีลักษณะลดทอนความสงสารเห็นใจ บางครั้งหากสร้างตัวละครให้เป็นมนุษย์มากเกินไปก็อาจเรียกเรื่องความเห็นใจได้ซึ่งนับว่าเป็นการทำลายเรื่องเสียดสี ตัวละครจึงต้องไร้ความชิงชังรังเกียจจากผู้อ่านเท่านั้น เป้าของการเสียดสีอาจมีหลายประเภท ได้แก่ 1) ปัจเจบุคคลที่มีชีวิตอยู่หรือเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ 2) ประเภทที่เป็นแบบตัวแทนของกลุ่มคน 3) ตัวละครที่เป็นการรวมตัวกันของ 2 ประเภทข้างต้น⁸⁷ การสร้างตัวละครที่เป็นเป้าของการเสียดสีอาจเรียกว่าภาพล้อเชิงวรรณศิลป์ (Literary Caricature) ซึ่งสร้างขึ้นมาจากกรกล่าวเกินจริงและการลดสภาพ (diminution) การสร้างภาพล้อเชิงวรรณศิลป์เริ่มต้นมาจากภาพล้อที่เป็นภาพเขียน⁸⁸ ตัวละครในเรื่องเสียดสีที่สร้างขึ้นตามแนวทางของภาพล้อผู้เขียนจะทำให้รูปลักษณ์ของมนุษย์บิดเบี้ยวเพื่อเป็นสื่อแทนบุคลิกภาพ จิตใจ และความประพฤติกิเลสที่เบี่ยงเบนไปจากกรอบจริยธรรม

ตัวอย่างเช่นขานไม้ของฮัลกา (Hulga) ในเรื่อง “Good Country People” ของฟลันเนอร์ โอ’คอนเนอร์ (Flannery O’Conner) ที่แสดงความพิการในทางจิตวิญญาณของตัวละคร ฮัลกาเป็นหญิงวัย 32 ปีที่จบปริญญาเอกด้านปรัชญา เพราะเธอซาพิกการเธอจึงพำนักอยู่กับนางโฮปเวล (Mrs. Hopewell) ผู้เป็นแม่ ฮัลกาไม่เชื่อในพระเจ้า และเธอเชื่อว่าเธอเข้าใจโลกอย่างกระจ่างจนดูเหมือนว่าเธอไม่เชื่อในสิ่งใดเลยเว้นแต่เธอยังเชื่อว่าคนในชนบทเป็นคนดี ตอนปลายเรื่องเธอถูกคนขายพระคัมภีร์ไบเบิลหลอก เขาแสร้งว่ารักเธอแต่สุดท้ายเขาก็กลับถอดขานไม้ของฮัลกาออกทำให้เธอขยับไม่ได้และทิ้งเธอไว้อย่างน่าเวทนา⁸⁹ จากเรื่องนี้ความพิการของฮัลกาสื่อให้เห็นมุมมองอันโง่เขลาและผิดพลาดของเธอที่มีต่อโลก ทั้งนี้การลดสภาพจะไม่จำกัดเฉพาะลักษณะทางกายภาพของตัวละครเท่านั้นแต่ยังครอบคลุมไปถึงสภาพจิตใจที่แสดงออกมาทางคำพูด การเขียนจดหมายหรือบันทึก ความนึกคิด รวมทั้งบทพูดเดี่ยว (monologue) ด้วย⁹⁰

⁸⁷ Ibid., p.9.

⁸⁸ ภาพล้อมุ่งเสียดสีสังคมได้ใน **Folly and Vice: The Art of Satire and Social Criticism** (London: South Bank Centre, 1989).

⁸⁹ Gregory Fitz Gerald, **Modern Satiric Stories: The Impropriety Principle**, pp. 199-223.

⁹⁰ สรุปความจาก Ibid., pp. 14-15.

ผู้วิจัยขอเสนอความเห็นของอาเธอร์ พอลลาร์ด (Arthur Pollard) ประกอบกับนักวิชาการทั้งสองข้างต้น พอลลาร์ดกล่าวว่าผู้อ่านจะเข้าใจแนวคิดของเรื่องเสียดสีผ่านการสร้างตัวละครได้ 4 วิธี ได้แก่ 1) จากการกระทำของตัวละครนั้น 2) จากการกระทำของตัวละครอื่นต่อตัวละครนั้น 3) จากการพูดถึงตัวเองของตัวละครนั้น 4) จากคำบรรยายของผู้เขียนเกี่ยวกับตัวละครนั้น⁹¹ ความเห็นของพอลลาร์ดสอดคล้องกับสิ่งที่ฟิทซ์ เจอรัลด์อธิบายเอาไว้ พอลลาร์ดกล่าวว่าตัวละครในเรื่องเสียดสีมีอิสรภาพที่จำกัด ด้วยเหตุที่ว่ามีจุดประสงค์เฉพาะของการสร้างตัวละคร การแสดงบทบาทของตัวละครอาจมีพฤติกรรมซ้ำซาก ถ้าตัวละครเป็นคนชั่วร้ายหรือมีลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ผู้เขียนก็จะให้ผู้อ่านคาดหวังพฤติกรรมเช่นนั้นต่อไปอีก⁹²

คำอธิบายของนักวิชาการทั้งหมดเกี่ยวกับตัวละครในเรื่องเสียดสีน่าจะพอสรุปได้ว่า ตัวละครในเรื่องเสียดสีจะมีลักษณะเป็นตัวแทนของกลุ่มต่างๆที่มีความบกพร่องตามที่นักเขียนเรื่องเสียดสีต้องการวิพากษ์วิจารณ์ เช่น กลุ่มนักการเมือง กลุ่มนักบวชหรือกลุ่มคนโลภ การสร้างตัวละครส่วนใหญ่จึงไม่คำนึงถึงความสมจริง ตัวละครน้อยลักษณะจะปรากฏมากในเรื่องเสียดสีเพราะเป็นภาพด้านเดียวที่แสดงลักษณะบกพร่องในตัวบุคคลและสถาบันได้อย่างเด่นชัด กลวิธีการสร้างตัวละครคือการลดสภาพและการใช้ภาพล้อ ที่จะบิดเบือนลักษณะของมนุษย์ให้มีลักษณะใกล้เคียงกับสัตว์และเครื่องจักร รวมทั้งการสร้างตัวละคร ปุคลาธิยฐานเพื่อเสียดสีเป้าที่เป็นนามธรรมด้วย ทั้งนี้ความสำคัญในการสร้างตัวละครคือต้องสร้างระยะห่างทางอารมณ์ (emotional distance) เพื่อไม่ให้ผู้อ่านเกิดความเห็นใจตัวละคร แต่ต้องรู้สึกรังเกียจและเหยียดหยัน ความยุ่งยากหรือปัญหาที่เกิดกับตัวละครผู้อ่านจะรับรู้ด้วยความสงบเยือกเย็น แม้แต่ความขบขันก็จะเกิดในลักษณะที่แฝงการตำหนิ เพื่อบ่งชี้ว่าผู้อ่านไม่ได้ปรารถนาที่จะแบ่งปันประสบการณ์ใดๆจากเป้าของการเสียดสีต่างจากที่ผู้อ่านทำกับบันเทิงคดีทั่วไป⁹³

2.2.3.2.3 ฉากในเรื่องเสียดสี

เกรกอรี ฟิทซ์ เจอรัลด์ นับว่าเป็นนักวิชาการที่กล่าวถึงฉากในเรื่องเสียดสีอย่างชัดเจนมากที่สุดคนหนึ่ง จากการศึกษาพบว่าคำอธิบายของนักวิชาการส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญแก่กลวิธีสร้างความขบขันที่ปรากฏในภาษารวมทั้งวรรณกรรมประเภท

⁹¹ Arthur Pollard, *Satire* (London: Methuen, 1977), p. 24.

⁹² Ibid., pp. 25-47.

⁹³ Gregory Fitz Gerald, *Modern Satiric Stories: The Impropriety Principle*, p. 13. และดูเพิ่มเติมได้ในหัวข้อ 2.2.2.2

อื่นที่นำมาใช้ร่วมเพื่อเสนอแนวคิดวิจารณ์ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นพอสมควรแล้ว ในแง่ของฉาก ฟิทซ์ เจอร์รัลด์กล่าวรวมอยู่ในหมวดเดียวกับกลวิธี โกรเทสก์⁹⁴ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของศิลปะที่ประหลาด มหัศจรรย์ ไม่กลมกลืนกัน น่าเกลียด ไม่เป็นธรรมชาติ เป็นไปไม่ได้และวิปลาส⁹⁵ เขากล่าวว่าโกรเทสก์เป็นกลวิธีสำคัญในเรื่องเสียดสี นอกจากภาพล้อยังมีโกรเทสก์เป็นอีกกลวิธีหนึ่งในการสร้างตัวละคร แม้ว่าจะไม่ชัดเจนนักว่าฉากมีส่วนสำคัญอย่างไรในเรื่องเสียดสี แต่ฟิทซ์ เจอร์รัลด์ยืนยันว่าในเรื่องเสียดสีสมัยใหม่ฉากไม่ได้มีความสำคัญน้อยกว่าองค์ประกอบอื่น⁹⁶

ตัวอย่างฉากที่ฟิทซ์ เจอร์รัลด์คัดมาแสดงมาจากเรื่องสั้นเรื่อง “Low Land” ของโทมัส พินชัน (Thomas Pynchon) นักเขียนอเมริกันที่มีชื่อเสียง ฉากบรรยายถึงสภาพเมืองที่มีเตาเผาขยะสูงตระหง่าน ฟ้าเบื้องบนมีสีหม่นมัว ทางเดินลึกลงไปในหุบเขามีขยะกระจัดกระจายปกคลุมหนาถึง 20 ฟุต สองข้างทางมียางล้อจากรถยนต์ รถบรรทุก และเครื่องบิน รวมทั้งเศษซากต่างๆที่หนาแน่นเต็มพื้นที่⁹⁷ ฉากนี้เป็นฉากที่ฟลังจ์ (Flange) ตัวละครเอกได้พบกับหญิงยิปซีที่เฟ้ารอผู้ที่จะมาเป็นสามีตามคำทำนาย ผู้วิจัยเห็นว่าพินชันสร้างฉากนี้ขึ้นมาเพื่อล้อเลียนเรื่องในทำนองที่ว่ามีเจ้าหญิงรอคอยเจ้าชายผู้จะมาตามคำทำนาย แต่เจ้าหญิงที่ว่านี้เป็นเพียงหญิงยิปซีมีหูสกปรกเป็นสัตว์เลื้อยและอยู่ในกองขยะแทนที่จะเป็นปราสาท เป็นลักษณะกลับหัวกลับหางอย่างที่มีปรากฏในเรื่องเสียดสี ฟลังจ์ตัดสินใจที่จะอยู่กับเธอทั้งที่เขาจากภรรยา มาเพื่ออาศัยอยู่กับเพื่อนในบริเวณกองขยะนี้⁹⁸

ฟิทซ์ เจอร์รัลด์ยังกล่าวเชื่อมโยงว่าฉากในเรื่อง “Low Land” ทำให้นึกถึงเกาะลอยฟ้าลาฟุตตาในเรื่อง*กลลิเวอร์พจญภัย* ผู้วิจัยขอคัดตัวอย่างในงานเขียนดังกล่าวเพื่อแสดงให้เห็นฉากในเรื่องเสียดสีชัดเจนขึ้น

เกาะบินหรือลอยนี้เป็นรูปร่างกลม เส้นผ่าศูนย์กลาง 7,837 หลา หรือประมาณสี่ไมล์ครึ่ง ฉะนั้น เนื้อที่ทั้งหมดหนึ่งหมื่นเอเคอร์ ความหนาสามร้อยหลา

⁹⁴ ราชบัณฑิตยสถานบัญญัติศัพท์แทน “grotesque” ว่า “วิลक्षण” ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าคำนี้สื่อความได้ไม่ดีนักในบริบทนี้จึงขอใช้คำ “โกรเทสก์” ทับศัพท์ตามความนิยมของนักวิชาการทั่วไป.

⁹⁵ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*, หน้า 203.

⁹⁶ Gregory Fitz Gerald, *Modern Satiric Stories: The Impropriety Principle*, p. 43.

⁹⁷ สรุปลความจาก Ibid., p. 43-44.

⁹⁸ อ่านเรื่องเต็มได้ใน Ibid., 224-244.

ตอนล่างหรือก้นซึ่งราบเรียบติดกันเป็นชั้นเดียว เป็นหินแม่เหล็กเนื้อเหนียวอย่างยิ่ง สูงจากขอบล่างถึงขอบบนราวสองร้อยหลา ถัดจากนั้นเป็นแร่หลายชนิดอยู่ในที่ของมันเป็นระเบียบ⁹⁹

ฉากเกาะลอยฟ้าที่คัดมาแสดงให้เห็นวิทยาการขั้นสูงในการก่อสร้าง แต่ประชาชนส่วนใหญ่มักใจลอย ฝ้าสังเกตแต่ปรากฏการณ์ธรรมชาติ คำนวณการโคจรของดาวหาง ต้องการมีชีวิตอมตะและทำกิจกรรมต่างๆที่เหลวไหล บนเกาะมีสำนักดาราศาสตร์และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทันสมัยแต่ “บ้านของคนเหล่านี้บนเกาะลอยฟ้าสร้างขึ้นอย่างไม่พิถีพิถัน ห้องแต่ละห้องฝาเฉ”¹⁰⁰ ฉากนี้แสดงให้เห็นว่าประชาชนบนเกาะสนใจสิ่งอื่นที่ไกลตัวมากกว่าความเป็นอยู่ของตนเอง สิ่งปรากฏในเรื่องเป็นจินตนาการของสวิฟท์ที่ไม่ปรากฏในโลกแห่งความจริง เพื่อวิจารณ์ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ดั้งที่เริ่มปรากฏในศตวรรษที่ 18 สวิฟท์มีความมุ่งหมายที่จะเสียดสีราชบัณฑิตยสภา (Royal Society) ของอังกฤษ รวมทั้งล้อเลียนการปกครองบ้านเมืองโดยอาศัยทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์อย่างขาดสามัญสำนึก¹⁰¹ ฉากที่เกินจริงและมีลักษณะขัดแย้งในตัวเองช่วยให้แนวคิดชัดเจนขึ้น ทั้งนี้ เกี่ยวกับฉากในเรื่องเสียดสี ฟิทซ์ เจอร์ลด์กล่าวว่าสรุปว่ารายละเอียดที่นักเขียนเรื่องเสียดสีนิยมใส่ไว้ในฉากเหมือนภาพที่ปรากฏในความฝัน และสะท้อนภาพด้วยกลวิธีที่คล้ายคลึงกับภาพตัดต่อของภาพยนตร์ (Cinematic Montage)¹⁰²

เมื่อได้พิจารณาตัวอย่างฉากที่ฟิทซ์ เจอร์ลด์กล่าวถึงและคัดมาเป็นตัวอย่าง ผู้วิจัยเห็นด้วยว่านักเขียนเรื่องเสียดสีสร้างฉากโดยใช้กลวิธีไกรเทสก์โดยทำให้ฉากคิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริง สอดคล้องกับความเห็นของเฟนเบิร์กที่ผู้วิจัยกล่าวถึงตั้งแต่ตอนต้นเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของกลวิธีเสียดสีว่าสิ่งที่นับเป็นแกนหลักของกลวิธีเสียดสีคือการทำให้บิดเบี้ยว การสร้างฉากจึงเน้นที่ความบิดเบี้ยวเช่นเดียวกับกลวิธีเสียดสีอื่นๆ เป็นที่น่าสังเกตว่าการสร้างฉากด้วยความบิดเบี้ยวที่เบี่ยงเบนไปจากความเป็นจริงของเรื่องเสียดสีเป็นสิ่งที่อาศัยจินตนาการค่อนข้างมาก อาจต้องสร้างฉากเป็นดินแดนที่ไม่ใช่โลกที่เราดำรงอยู่ ประเด็นนี้สอดคล้องกับความเห็นของเฟนเบิร์กที่อธิบายเกี่ยวกับ โครงเรื่องเสียดสีว่ามีการเดินทางและชีวิตในโลกอุดมคติ โครงเรื่องทั้งสองลักษณะนี้เอื้อต่อการใช้จินตนาการสร้างฉากขึ้นมาเพื่อแสดงนัยเสียดสี อนึ่ง นอร์ธโรป ฟราย ได้กล่าวถึงอิทธิพลของจินตนาการที่มีต่อเรื่องเสียดสีว่า เรื่องเสียดสี

⁹⁹ โจนธาณ สวิฟท์, *กัลลิเวอร์ผจญภัย*, แปลโดย อาษา ขอจิตต์เมตต์, หน้า 207.

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 203.

¹⁰¹ จารุพรธม เฟ็งศรีทอง, *วรรณคดีอังกฤษสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18*, หน้า 118.

¹⁰² Gregory Fitz Gerald, *Modern Satiric Stories: The Impropriety Principle*, p. 44.

จะมีจินตนาการเป็นส่วนสำคัญอยู่ด้วย¹⁰³ จึงทำให้พอสรุปได้ว่าฉากของเรื่องเสียดสีจะเน้นที่ความเกินจริงหรืออีกนัยหนึ่งคือความไม่เข้ากันระหว่างโลกจริงกับโลกที่สมมติขึ้นให้เป็นฉากของเรื่อง ฉากฉากของเรื่องเป็นสถานที่ เวลาหรือเหตุการณ์ที่มีจริงก็จะถูกตกแต่งและทำให้ผิดเพี้ยนไปจากความจริงเพื่อให้สัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆของเรื่อง

2.2.3.2.4 การใช้ภาษาในเรื่องเสียดสี

“ภาษา” เป็นเครื่องมือสำคัญในการแสดงออกของนักเขียน ภาษาจึงนับว่ามีบทบาทในการสร้างอารมณ์ขันในวรรณกรรมแนวขบขันทุกประเภท ในเรื่องเสียดสีการใช้ภาษาจึงเป็นกลวิธีเสียดสีที่สำคัญ หากย้อนกลับไปพิจารณาทฤษฎีของเฟนเบิร์ก ตั้งแต่ในส่วนนำที่บอกถึงลักษณะสำคัญกลวิธีเสียดสี ตลอดจนในกลุ่มกลวิธีเสียดสีที่เขาจัดแบ่งล้วนมีกลวิธีทางภาษารวมอยู่ด้วยเสมอ เช่น การกล่าวเกินจริง การกล่าวน้อยกว่าจริง ถ้อยคำแฝงนัย การบิดพลิ้วสำนวนจำเจ และการให้คำนิยามเชิงเสียดสี เป็นต้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่ากลวิธีทางภาษาเป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกขาดจากเรื่องเสียดสีได้ ต่อไปผู้วิจัยจะประมวลความเห็นของนักวิชาการที่มีต่อการใช้ภาษาในเรื่องเสียดสีเพื่อสรุปลักษณะสำคัญให้ชัดเจน

เกรกอรี ฟิทซ์ เจอรัลด์ มีความเห็นว่าภาษาในเรื่องเสียดสีจะแตกต่างจากภาษามาตรฐานที่ใช้กันทั่วไป เขาเสนอว่าลักษณะเด่นของการใช้ภาษาในเรื่องเสียดสีคือการสร้าง “ความไม่เหมาะสม” (Inappropriateness หรือ Impropriety) ให้ปรากฏในภาษาของเรื่องเสียดสี ฟิทซ์ เจอรัลด์กล่าวต่อไปอีกว่าภาษาที่ไม่เหมาะสมกับความหมายนัยประหัตจะเชื่อมโยงเข้ากับเป้าของการเสียดสี¹⁰⁴ ภาษาที่ไม่เหมาะสมหรือภาษาที่เบี่ยงเบนไปจากมาตรฐาน มีการใช้ภาษาถิ่น การพูดที่พรั่งพรู การคุยโวโอ้อวด คำพูดที่เยิ่นชา คำพูดที่เร่ร่อน ภาษาเฉพาะกลุ่ม สิ่งเหล่านี้จะปรากฏอยู่ในบทสนทนาของตัวละคร โดยเฉพาะเป้าของการเสียดสี¹⁰⁵ ยกตัวอย่างเช่น คำพูดของคนขายพระคัมภีร์ไบเบิลในเรื่อง “Good Country People”

“I’ve gotten a lot of interesting things,” he said. “One time I got a woman’s glass eye this way. And you needn’t to think you’ll catch me because Pointer ain’t really my name. I use a different name at every house I call at and don’t

¹⁰³ Northrop Frye, “The Mythos of Winter: Irony and Satire,” in *Modern Satire*, p. 155.

¹⁰⁴ Gregory Fitz Gerald, *Modern Satiric Stories: The Impropriety Principle*, p. 16.

¹⁰⁵ Ibid., p.21.

stay nowhere long. And I'll tell you another thing, Hulga," he said, using the name as if he didn't think much of it, "you ain't so smart. I been believing in nothing ever since I was born!"¹⁰⁶

ตัวอย่างที่ผู้วิจัยคัดมา มีการใช้ภาษาที่ผิดไวยากรณ์ของตัวละคร ฟิทซ์ เจอร์ลด์กล่าวว่า แบบของภาษาที่ใช้สื่อถึงธรรมชาติของผู้พูดด้วย ภาษาที่เบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานหมายความว่าถึงตัวผู้พูดที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเช่นกัน อาจหมายรวมไปถึงความบ้าหรืออย่างน้อยคือความไร้เหตุผล ตัวอย่างจากเรื่องนี้ นอกจากจะแสดงให้เห็นลักษณะบกพร่องของคนชายพระคัมภีร์แล้วยังโจมตีฮัลกาผู้มีการศึกษาสูงและแสดงตัวว่ามีปัญญามากแต่กลับมองไม่ออกกว่าเขาเป็นคนหลอกลวง¹⁰⁷ จนกระทั่งเธอถูกหลอกถอดขาไม้ไป

ตัวอย่างภาษาของเรื่องเสียดสีตามตัวอย่างที่ฟิทซ์ เจอร์ลด์ยกมาทั้งหมด เขากล่าวสรุปตอนท้ายไว้ว่า เรื่องเสียดสีใช้กลวิธีทางวาทศิลป์ที่หลากหลายได้อย่างโดดเด่น กลวิธีสำคัญที่พบทั่วไปในภาษาของเรื่องเสียดสีได้แก่ การกล่าวเกินจริง การกล่าวน้อยกว่าจริง การเล่นคำ ปฏิทรรศน์ และการแฝงนัยที่ใช้อย่างเด่นชัดและหลากหลาย (ทั้งในระดับโครงสร้างและถ้อยคำ) กลวิธีเหล่านี้ใช้เสียดสีด้วยวิธีการตามหลักของความไม่เหมาะสม

... satire conspicuously employs a variety of rhetorical devices. Especially important are the rhetorical figures commonly known as exaggeration (hyperbole), understatement (meiosis), punning (paronomasia), paradox (e.g., oxymoron), and irony in its various manifestations (structural as well as verbal). Most of these figures contribute to satiric attack by means of the familiar principle of inappropriateness.¹⁰⁸

ผู้วิจัยมีความเห็นต่อทฤษฎีของฟิทซ์ เจอร์ลด์ว่าหลักของ “ความไม่เหมาะสม” ที่เขากล่าวถึงนั้น แท้จริงเป็นสิ่งเดียวกันกับ “ความไม่เข้ากัน” อันเป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายอารมณ์ขันได้อย่างชัดเจนทฤษฎีหนึ่ง นอกจากนั้นตัวอย่างกลวิธีทางภาษาหลากหลายกลวิธีที่สอดคล้องกับทฤษฎีเกี่ยวกับกลวิธีเสียดสีของเฟนเบิร์กแสดงให้เห็นว่าในเรื่องเสียดสี กลวิธี

¹⁰⁶ Ibid., p. 222.

¹⁰⁷ Ibid., pp. 18-21.

¹⁰⁸ Ibid., p. 22.

ทางภาษาจะปรากฏเป็น “กลุ่ม” ให้สังเกตได้และมีความไม่เข้ากันเป็นลักษณะสำคัญที่ทำให้เกิดความขบขัน

ที่ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าการใช้ภาษาในเรื่องเสียดสีจะเน้นที่ความไม่เข้ากันสามารถแสดงให้เห็นชัดเจนได้จากตัวอย่างที่เลโอนาร์ด เฟนเบิร์กยกมาประกอบคำอธิบายเกี่ยวกับกลวิธีเสียดสีของเขา ตัวอย่างแรกคือการเปรียบเทียบต่างซึ่งแสดงความไม่เข้ากันที่เร้าอารมณ์ขันได้เป็นอย่างดี เฟนเบิร์กยกตัวอย่างซิดนีย์ สมิทท์ (Sidney Smith) ที่เขากล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “ช่างน่าเสียดายจริงๆที่เราไม่มีความขบขันหรือความสนุกสนานในประเทศอังกฤษ เห็นมีแต่ความชั่วร้ายกับศาสนา”¹⁰⁹ (What a pity it is that we have no amusements in England but vice and religion.) ข้อความนี้น่าสิ่งที่ตรงข้ามกันมาวางไว้ใกล้กัน โดยทำเสมือนว่าเป็นสิ่งที่คล้ายคลึงกัน แท้จริงแล้วความชั่วร้ายกับศาสนาเป็นข้อตรงข้ามที่จับคู่กัน ในที่นี้เขาอาจโจมตีความชั่วร้ายที่เพิ่มพูนมากขึ้นในสังคมอังกฤษ ในทางกลับกันอาจหมายถึงศาสนาที่ตกต่ำเสื่อมถอยลงก็เป็นได้ การเสียดสีนี้นับว่าสร้างความขบขันได้ดี

อีกตัวอย่างหนึ่งคือตัวอย่างจากงานของไฮน์ริช ไฮเนอ (Heinrich Heine) นักเขียนชาวเยอรมัน มีความตอนหนึ่งว่า “พลเมืองของก๊อตติงเงิน อาจแบ่งได้เป็นนักศึกษา ศาสตราจารย์ พวกคนเถื่อน และฝูงปศุสัตว์”¹¹⁰ (The inhabitants of Gottingen are generally divided into students, professor, philistines, and cattle.) ไฮเนอกล่าวถึงกลุ่มพลเมืองในก๊อตติงเงิน ความไม่เข้ากันของการจับกลุ่มนี้อยู่ที่ นักศึกษา ศาสตราจารย์ และคนเถื่อนต่างก็เป็นมนุษย์จึงถือว่าเข้ากลุ่ม แต่ไฮเนอผนวกฝูงปศุสัตว์เข้ามาไว้ด้วย ซึ่งนับว่าไม่เข้ากลุ่ม ความไม่เข้ากันจึงเกิดขึ้น ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าในกลุ่มดังกล่าวไม่มีประชาชนธรรมดาที่ประกอบอาชีพอื่น เช่นพ่อค้าหรืออาชีพจำพวกช่างฝีมือ พลเมืองที่เป็นมนุษย์ที่ปรากฏอาจเป็นกลุ่มคนที่มียุทธพลในสังคม ส่วนคนเถื่อนอาจเป็นคนที่ทางการให้ความสนใจ ฝูงปศุสัตว์ที่ผนวกเข้ามาในที่นี้น่าจะหมายถึงพลเมืองส่วนที่เหลือที่ไม่ได้รับการเหลียวแลหรือความเป็นธรรมจากผู้ปกครองผู้อาจตกเป็นเป้าของการเสียดสีในที่นี้ การจัดกลุ่มแบบเปรียบเทียบที่แสดงความไม่เข้ากันจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้สร้างอารมณ์ขันและสื่อความหมายอย่างได้ผล

ความไม่เข้ากันของภาษาในเรื่องเสียดสีที่ผู้วิจัยคัดมา จากหนังสือของเฟนเบิร์กเป็นกลุ่มสุดท้ายคือถ้อยคำแฝงนัย การสื่อสารด้วยถ้อยคำแฝงนัยมักสื่อ

¹⁰⁹ Leonard Feinberg, *Introduction to Satire*, p. 130.

¹¹⁰ Ibid.

ความหมายที่แปรผกผันกับความหมายนัยตรงของถ้อยคำที่ใช้ ตัวอย่างมาจากนวนิยายเรื่อง 1984 ของจอร์จ ออร์เวล (George Orwell) ออร์เวลสร้างเรื่องให้เป็น โลกอุดมคติเขาตั้งชื่อกระทรวงความรัก (Ministry of Love) ให้แก่ตำรวจ ตั้งชื่อกระทรวงความสัตย์ (Ministry of Truth) ให้แก่สำนักงานสร้างภาพลักษณ์ (the propaganda office)¹¹¹ ออร์เวลเขียนนวนิยายเรื่องนี้ขึ้นเพื่อโจมตีลัทธิสังคมนิยมที่มีแนวโน้มไปสู่การเป็นเผด็จการ¹¹² ชื่อกระทรวงความรักที่ออร์เวลให้แก่ตำรวจจึงตรงข้ามกับความหมายที่แท้จริงที่สื่อออกมาจากปฏิกิริยาของตัวละครอื่นว่าเกลียดชังตำรวจมากกว่ารัก ส่วนกระทรวงความสัตย์ก็ตรงข้ามกับหน้าที่ของกระทรวงในการสร้างภาพลักษณ์ให้แก่ผู้ปกครองว่าเป็นผู้ที่ปกครองบ้านเมืองอย่างเที่ยงธรรมซึ่งภาพลักษณ์ดังกล่าวขัดแย้งกับวิธีการแบบเผด็จการ ความสัตย์ที่เป็นชื่อนั้นแท้จริงคือความเท็จตามความหมายของออร์เวล

จากตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดน่าจะพอสรุปได้ว่าภาษาในเรื่องเสียดสีส่วนใหญ่มุ่งเร้าอารมณ์ขันของผู้อ่านด้วยความไม่เข้ากัน ภาษาที่ปรากฏส่วนใหญ่จะเบี่ยงเบนไปจากภาษามาตรฐาน ทั้งในแง่ของไวยากรณ์ การใช้คำ รวมไปถึงตรรกะในการใช้ภาษา เช่นการจัดกลุ่มในตัวอย่าง นอกจากนั้นภาษาในเรื่องเสียดสียังนิยมสร้างความหมายแฝงที่ต้องการให้ผู้อ่านตามนัยเสียดสีตีความด้วย

ผู้วิจัยขอสรุปหัวข้อความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีอารมณ์ขันกับเรื่องเสียดสีซึ่งเป็นหัวข้อหลักหัวข้อหนึ่งในบทนี้ ความสัมพันธ์ในที่นี้แท้จริงแล้วหมายถึงการใช้ทฤษฎีอารมณ์ขันในการอธิบายเรื่องเสียดสี ทั้งในแง่ของกระบวนการสื่อสารและกลวิธีที่เป็นลักษณะเด่นของงานเขียนประเภทนี้ จากการวิเคราะห์ผู้วิจัยเห็นว่าทฤษฎีที่นำมาใช้อธิบายอาจสรุปได้เป็น 2 หัวข้อใหญ่ได้แก่ 1) ความไม่เข้ากันและการประสบความไม่เข้ากัน และ 2) ความรู้สึกเหนือกว่าและความห่างทางอารมณ์

1) ความไม่เข้ากันและการประสบความไม่เข้ากัน ในการสรุปนี้ความไม่เข้ากันอยู่ในกลุ่มคำอธิบายอารมณ์ขันด้านปัญญา ส่วนการประสบความไม่เข้ากันอยู่ในคำอธิบายอารมณ์ขันด้านอารมณ์ เรื่องเสียดสีใช้ความไม่เข้ากันในการสร้างอารมณ์ขันอย่างเด่นชัด เช่น โครงเรื่องที่จบแบบพลิกความคาดหมายเพื่อสร้างความประหลาดใจ เป็นความไม่เข้ากันระหว่างความคาดหวังของผู้อ่านกับเหตุการณ์ที่ปรากฏในเรื่อง ความไม่เข้ากันในตัวละครก็คือรูปร่างที่บิดเบี้ยว การ

¹¹¹ Ibid., p. 182.

¹¹² Jeffrey Meyers, ed. *George Orwell: The Critical Heritage* (London and Berlin: Routledge & Kegan Paul, 1975), pp. 248, 254.

กระทำ ตลอดจนการแสดงออกของตัวละครที่เบี่ยงเบนไปจากสิ่งที่ผู้อ่านคาดหวังหรือเคยประสบมา เช่น สร้างลักษณะอ่อนแอให้แก่ตัวละครผู้ปกครอง สร้างลักษณะของสัตว์ต่อเติมจากบุคลิกของคนที่เป็นที่รู้จักกันดีในสังคม ส่วนในแง่ของฉากมีการใช้โทรทัศน์เพื่อตกแต่งสภาพการณ์ให้บิดเบี่ยงเกินความจริงหรือการใช้ฉากในดินแดนอุดมคติย่อมเป็นสิ่งที่ปะทะกับความรับรู้เดิมของผู้อ่าน โดยฉับพลันทำให้เกิดความขบขันตามมา ซึ่งความไม่เข้ากันและการประจบความไม่เข้ากันนี้อาจใช้เป็นกรอบกว้างๆ ในการอธิบายอารมณ์ขันได้¹¹³

2) ความรู้สึกเหนือกว่าและความห่างทางอารมณ์ ความรู้สึกเหนือกว่าใช้อธิบายอารมณ์สนองของผู้อ่านตามนัยเสียดสีได้อย่างเด่นชัด ในแง่ที่ว่าผู้อ่านผนวกตนเองอยู่ฝ่ายเดียวกับผู้เขียน เมื่อผู้อ่านเฝ้าสังเกตเป้าของการเสียดสีที่ถูกทำให้เป็นตัวละคร โดยผู้เขียนอาจกำหนดให้ตัวละครแสดงความโง่เขลาหรือถูกดูหมิ่น ผู้อ่านย่อมเกิดความขบขัน เนื่องจากรู้สึกว่าตนไม่ได้เป็นเช่นเดียวกับเป้าของการเสียดสี ความรู้สึกเหนือกว่านี้สัมพันธ์กับความห่างทางอารมณ์โดยตรง เพราะก่อนที่จะรู้สึกเหนือกว่าผู้อ่านต้องไม่นำตนเข้าไปผูกพันกับเป้าของการเสียดสี กล่าวคือ เรื่องเสียดสีต้องไม่ก่อความทุกข์หรือความเศร้าแก่ผู้อ่าน ดังที่ปรากฏในกลวิธีที่ทำให้เป้าของการเสียดสีประสบเคราะห์กรรมที่ไม่ร้ายแรงจนเกินไปนัก

อย่างไรก็ตาม เราอาจใช้ทฤษฎีอารมณ์ขันควบคู่กันทั้งสองกลุ่มในการอธิบายเรื่องเสียดสี เป็นต้นว่า ความไม่เข้ากันที่เกิดขึ้นจะต้องไม่สร้างความรู้สึกคุกคามเพื่อให้อ่านเกิดความขบขันได้¹¹⁴ ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้วว่าทฤษฎีหลักที่ใช้อธิบายอารมณ์ขันทั่วไปอาจแบ่งได้ 3 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีแห่งความไม่เข้ากัน ทฤษฎีแห่งความรู้สึกเหนือกว่า และทฤษฎีแห่งการปลดปล่อยความตึงเครียด ในการอธิบายกลวิธีเสียดสีในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 ผู้วิจัยจะยึดตามแนวทางของนักวิชาการที่ใช้ทฤษฎีแห่งความไม่เข้ากันเป็นหลักในการอธิบาย ด้านความรู้สึกเหนือกว่าจะเน้นที่อารมณ์สนองของผู้อ่านและสิ่งที่ปรากฏในเรื่องบ้างตามสมควร ส่วนทฤษฎีแห่งการปลดปล่อยความตึงเครียดนั้นเป็นทฤษฎีที่กลุ่มนักวิชาการที่สนใจเรื่องเสียดสีไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก ผู้วิจัยจึงจะไม่ใช้คำอธิบายตามแนวทางดังกล่าวในวิทยานิพนธ์นี้ อนึ่ง ทฤษฎีและคำอธิบายทั้งที่เกี่ยวกับเรื่องเสียดสีและกลวิธีเสียดสีจะเป็นประโยชน์ในการทำ ความเข้าใจวิเคราะห์ตีความข้อมูล ตลอดจนอธิบายความหมายต่างๆ ในบทที่ 4 และ 5 ต่อไป

¹¹³ ไกล่รุ่ง อามระดิษ, “อารมณ์ขันในพระราชนิพนธ์ประเภทล้อเลียน,” ใน *ปียราชกนิพนธ์*, หน้า 133.

¹¹⁴ Jerry Palmer, *Taking Humour Seriously*, p. 100.

บทที่ 3

แนวคิดวิจารณ์สังคมในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย

ในงานเขียนไม่ว่าประเภทใดก็ตามย่อมมีสิ่งที่คุณเขียนมุ่งหมายที่จะสื่อสารกับผู้อ่าน สิ่งนั้นภาษาอังกฤษเรียกว่า “theme” ราชบัณฑิตยสถานให้คำจำกัดความ “theme” ไว้ว่า “ความคิดหลักของเรื่องหรือสารที่แสดงนัยไว้ในงานประพันธ์”¹ ส่วนสุภารัตน์ เสรวิวัฒน์ ผู้ศึกษาเรื่องสั้นไทยตั้งแต่ยุคเริ่มแรกมาจนถึง พ.ศ.2475 ให้ความหมายของ “theme” ไว้อย่างกระชับว่า “แก่นเรื่อง หรือแนวคิดหรือสารัตถะ ได้แก่แนวความคิดหรือจุดสำคัญของเรื่อง...กล่าวอีกนัยหนึ่งคือความคิดหรือทัศนะ หรือสภาพ หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ผู้แต่งมุ่งเสนอต่อหรือสื่อถึงผู้อ่าน”²

นาธิกา มงคลคานวนเขตต์ ศึกษาเรื่องสั้นไทยกลุ่มที่มุ่งเสนอแนวคิดเป็นหลักและได้สรุปความหมายของแนวคิดเอาไว้ว่า “แนวคิด หมายถึง ข้อคิดสำคัญของเรื่องซึ่งผู้เขียนต้องการเสนอต่อผู้อ่าน แนวคิดนี้มีบทบาทหรือหน้าที่เป็นแกนหลักและมีอิทธิพลต่อการกำหนดลักษณะของโครงเรื่อง ตัวละคร และรายละเอียดต่างๆ ภายในเรื่อง”³ ส่วน เถกิง พันธุ์เถกิงอมร กล่าวถึงแนวคิดหรือแก่นเรื่องว่าอาจเรียกในภาษาไทยได้หลายคำ เช่น “แก่นเรื่อง” “สารัตถะของเรื่อง” “แนวคิดสำคัญของเรื่อง” หรือ “แนวเรื่อง” รวมทั้ง “ความหมายของเรื่อง” (Meaning of the story)⁴

จากความเห็นของนักวิชาการข้างต้นจะเห็นได้ว่า “theme” เรียกเป็นภาษาไทยได้หลายอย่าง แต่ที่นิยมแพร่หลายคือคำว่า “แก่นเรื่อง” และคำว่า “แนวคิด” แม้แต่คำในภาษาอังกฤษเอง คำที่ใช้เรียกสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารกับผู้อ่านผ่านงานเขียนก็มีหลากหลาย เช่น message, idea, concept,

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม ภาษาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2545), หน้า 436.

² สุภารัตน์ เสรวิวัฒน์, วิวัฒนาการของเรื่องสั้นในเมืองไทยตั้งแต่แรกจนถึง พ.ศ.2475 (กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2522), หน้า 12.

³ นาธิกา มงคลคานวนเขตต์, “เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอแนวคิดระหว่าง พ.ศ.2475-2484,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 3.

⁴ เถกิง พันธุ์เถกิงอมร, นวนิยายและเรื่องสั้น: การศึกษาเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์ (สงขลา: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา, 2541), หน้า 288.

thought, opinion และ principle⁵ อย่างไรก็ตาม ในวิทยานิพนธ์นี้ผู้วิจัยขอใช้คำว่า “แนวคิด” แทนคำว่า “theme”

เราอาจประมวลสรุปคำจำกัดความของแนวคิดได้ว่า แนวคิดคือสาระสำคัญของเรื่อง เป็นความหมายของเรื่องที่เรารับ เป็นสิ่งที่ผู้เขียนต้องการบอกแก่ผู้อ่าน สอดคล้องกับความเห็นของโรเบิร์ต ดับเบิลยู. บอยน์ตัน (Robert W. Boynton) และ เมย์นาร์ด แมค (Maynard Mack) ที่กล่าวสรุปลักษณะของแนวคิดว่าเป็นคำถามที่เกิดขึ้นหลังจากอ่านเรื่องจบ ว่าเรื่องที่เรารับไปหมายถึงอะไร ต้องการสื่ออะไร⁶ นักวิชาการทั้งสองยังกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดและองค์ประกอบอื่นของงานเขียนเช่นเดียวกับคำจำกัดความของนาธิกที่ยกตัวอย่างการสร้างโครงเรื่องและตัวละคร บอยน์ตันและแมคมองว่าการพิจารณาแนวคิดจะต้องพิจารณาองค์ประกอบอื่นร่วมด้วย⁷

สิ่งที่ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของแนวคิดในเรื่องสั้นคือ แนวคิดไม่ใช่คติสอนใจหรือเนื้อหาของเรื่อง แต่เป็นความคิดที่ใช้ควบคุมการดำเนินเรื่อง และเรื่องสั้นแต่ละเรื่องจึงจะมีแนวคิดที่ชัดเจนเสมอไป⁸ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของเรื่องสั้น ถ้าเป็นเรื่องสั้นประเภทเน้นโครงเรื่อง (Short story of plot) เรื่องจะเน้นเหตุการณ์ต่างๆ และกลวิธีเกี่ยวกับโครงเรื่องเป็นต้นว่าการจบแบบหักมุม หรือถ้าเป็นเรื่องสั้นเน้นตัวละคร (Short story of character) เรื่องจะเน้นที่การสร้างตัวละคร อาจแสดงภูมิหลังของตัวละครอย่างละเอียดละออ แนวคิดจะเป็นสิ่งที่ผู้เขียนให้ความสำคัญรองลงมา

การศึกษาเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 ในวิทยานิพนธ์นี้จะเน้นศึกษาแนวคิดของเรื่องด้วย ดังที่ได้กล่าวแล้วในบทที่ 2 ว่าลักษณะสำคัญของเรื่องเสียดสีคือการนำเสนอแนวคิดวิจารณ์สังคมโดยเสนอผ่านอารมณ์ขัน ผู้วิจัยจึงจะวิเคราะห์แนวคิดในเรื่องสั้นโดยเน้นเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมของเรื่องสั้นเหล่านั้น การวิเคราะห์แนวคิดในวิทยานิพนธ์นี้จะมุ่งชี้ว่าเป้าหมายของการเสียดสีคือใครหรืออะไร และสิ่งที่ผู้เขียนต้องการวิพากษ์วิจารณ์นั้นคืออะไร โดยแบ่งแนวคิดเป็น 3 หมวดใหญ่ ได้แก่ แนวคิดวิจารณ์การเมืองและคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทย แนวคิดวิจารณ์และสะท้อนปัญหาสังคมเมือง และแนวคิดวิจารณ์สังคมไทยในประเด็นอื่น

⁵ Edgar V. Robert and Henry E. Jacobs, **Literature: An Introduction to Reading and Writing** (New Jersey: Prentice Hall, 2003), p. 376.

⁶ Robert W. Boynton and Maynard Mack, **Introduction to the Short Story**, 3rd ed. (New Jersey: Boynton/Cook Publishers, Inc., 1972), p.54.

⁷ Ibid., p. 55.

⁸ เถกิง พันธุ์เถกิงอมร, **นวนิยายและเรื่องสั้น: การศึกษาเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์**, หน้า 288.

3.1 แนวคิดวิจารณ์นักการเมืองและคนกลุ่มต่างๆในสังคมไทย

คนกลุ่มต่างๆในสังคมไทยที่ตกเป็นเป้าของการเสียดสีในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 ได้แก่ นักการเมืองซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด และกลุ่มอื่นๆ เช่น กลุ่มวัยรุ่น สื่อมวลชน และพระสงฆ์ โดยจะนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

3.1.1 แนวคิดวิจารณ์นักการเมือง

ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย นักการเมืองเป็นกลุ่มคนที่ตกเป็นเป้าของการเสียดสีมากที่สุด เพราะปัญหาที่นักการเมืองก่อส่งผลกระทบต่อสังคมไทย การเสนอแนวคิดวิจารณ์ผ่านอารมณ์ขันจึงเป็นช่องทางหนึ่งที่ประชาชนเลือกใช้ในการวิจารณ์นักการเมือง

นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวถึงความสำคัญของอารมณ์ขันที่มีต่อการวิจารณ์นักการเมืองว่า “การกระทำของนักการเมือง แม้จะน่าขำสักเพียงไหนก็ขำไม่ออก จนกว่าจะมีใครชี้ให้เห็นอีกด้านหนึ่งซึ่งไม่ใช่สมมติ ตัวนักการเมืองซึ่งติดสมมติอย่างเหนียวแน่น ไม่อาจเป็นตัวตลกโดยตัวของตัวเองได้อย่างแน่นอน”⁹ ผู้ที่ทำหน้าที่ “ชี้ให้เห็นอีกด้านหนึ่ง” ในที่นี้คือนักเขียนเรื่องเสียดสีที่วิจารณ์นักการเมืองโดยมีความมุ่งหมายให้นักการเมืองที่ตกเป็นเป้าของการเสียดสีเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองในที่สุด

เรื่องสั้นที่เสนอแนวคิดวิจารณ์นักการเมืองมีทั้งหมด 25 เรื่อง ได้แก่ “อาเพศกำสรวล” “ความในใจสี่บรรทัด: ว่าด้วยวงล้อการเมืองหลังอานบุรี” “เวิร์กช็อปแห่งชาติ: ว่าด้วยการทำนโยบายให้เป็นรูปธรรม” “โปรเจกต์ตฤณมัย: ว่าด้วยเวิร์กช็อปแห่งชาติ (ต่อ)” “เกรย์ฮาร์ดโกโฮม: ว่าด้วย Policy ท่าน” “37°-53°-21°: ว่าด้วยการขับถ่ายอย่างมีวัฒนธรรม” “เอ็กแซมมิเนชันสาธารณะ: ว่าด้วยประชานิยม” “แก๊งกะโหลกหมาแดง: ว่าด้วยความกว้างนอกทำเนียบ” “ซีอปปี้การเมือง: ว่าด้วยทางด่วนสู่ดวงดาว” “ลือตเตอร์การเมือง: ว่าด้วยเสี้ยนวาสนาของนักการเมือง” “37°-53°-21°: ว่าด้วยการขับถ่ายอย่างมีวัฒนธรรม” “สคริปต์การเมือง: ว่าด้วยปะชาหลังอานสัมพันธ” “แผนกู้ชาติ” “สุนัขขีปไตย” “เมฆ...ลูกทะเล็ก” “บะหมี่กึ่งสำเร็จความใคร่...มามาซัง” “360-0” “ผู้คัดสรร” “เหงือกอีกเสบ” “หมวดป๊อบกับค็อกเตอร์ไนต์” “ฤาดวงดาวลิจิตชีวิตซ้ำ” “จนแล้วจนรอด (มั้ง)” และ “ฝึการพนัน”

⁹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ตลกการเมือง,” ใน *อ่านวัฒนธรรมการเมืองไทย* (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2547), หน้า 40.

ความบกพร่องของนักการเมืองที่นักเขียนเรื่องเสียดสีมุ่งวิจารณ์มีอยู่หลายกรณีซึ่งสัมพันธ์กับบริบททางการเมืองของเรื่องด้วย เช่น กรณีการรายงานทรัพย์สินเป็นเท็จของนักการเมืองหลายคน เป็นต้นว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรถูกสอบสวนโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ ปปช. และถูกยื่นฟ้องศาลรัฐธรรมนูญตั้งแต่วันที่ 24 ธันวาคม 2543¹⁰ ในครั้งนั้น ยังมีนักการเมืองอีกหลายคนที่ต้องคดีในลักษณะเดียวกัน เช่น นายสุภูมิ เชิดชื่นและ พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ ซึ่งบุคคลทั้งสองนี้ถูกวินิจฉัยตัดสินว่าจงใจยื่นบัญชีรายการแสดงทรัพย์สินและหนี้สินเป็นเท็จ¹¹

วินทร์ เลียววาริณนำประเด็นนี้มาวิจารณ์ในเรื่อง “56,782,375,350.55 อัฐ: ว่าด้วยความร่ำรวยแบบไม่เจตนา” เรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ออกอากาศทางโทรทัศน์ของนักการเมือง ประเด็นหลักของการสัมภาษณ์คือการสอบถามเกี่ยวกับที่มาของทรัพย์สิน ข้ออ้างของนักการเมืองในเรื่องนี้มีหลากหลาย เช่น การได้รับมรดก การพบสมบัติในเมืองลับแล และการถูกลือตเตอร์รางวัลใหญ่หลายครั้งติดต่อกันเพราะมีสัมผัสที่หก คำตอบส่วนใหญ่เป็นคำตอบที่วกวนและบางครั้งก็เป็นการอ้างเหตุผลที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ ในกรณีของรัฐมนตรีพูนสินซึ่งน่าจะหมายถึง พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ในเรื่องรัฐมนตรีพูนสินอ้างว่าตนมีสัมผัสที่หก แต่โฆษกกลับถามถึงสาเหตุที่ทำให้ภรรยาแม่บ้านและหมาขี้บรด (คนขี้บรด) มีทรัพย์สินจำนวนมาก ซึ่งรัฐมนตรีพูนสินอธิบายไม่ได้

โฆษก : “เปลี่ยนเป็นอีกท่านนะครับ ท่านรัฐมนตรีพูนสินครับ บัญชีทรัพย์สินที่ท่านรายงานคือ 5 ล้านบาท ของภรรยาท่าน 1,221ล้านบาท ของแม่ [REDACTED] [REDACTED]” ...

โฆษก : “ขอถามท่านว่าทำไมแม่บ้านและหมาขี้บรดของท่านจึงมีทรัพย์สิน...”

รัฐมนตรีพูนสิน : “เดี๋ยวก่อนๆ ใจเย็นๆ กัดทีละเรื่องได้ไหม ผมยังพูดเรื่องสัมผัสที่หกไม่เสร็จ คือยังจี้ครับ ตั้งแต่เด็กกระผมก็รู้ตัวว่ามีความสามารถพิเศษอันนี้ กระผมชอบนั่งทางใน เห็นเทวดาอยู่เสมอ”¹²

¹⁰ อุกฤษฏ์ ปีทมานันท์, “ประเทศไทย,” ใน เอเชียรายปี 2002/2545 ทราซแก้ว ทิพากร และคณะ, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 97.

¹¹ “ผลการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543” ใน ข่าวศาลรัฐธรรมนูญ อ้างถึงใน อุกฤษฏ์ ปีทมานันท์, “ประเทศไทย,” ใน เอเชียรายปี 2001/2544 ทราซแก้ว ทิพากร และคณะ, บรรณาธิการ(กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 93.

¹² วินทร์ เลียววาริณ, “56,782,375,350.55 อัฐ : ว่าด้วยความร่ำรวยแบบไม่เจตนา,” ใน หลังอานบุรี, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ 113, 2545), หน้า 29-30.

ตัวอย่างที่คิดมาอ้างอิงได้กับเหตุการณ์ที่แม่บ้านและคนขับรถของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้รับการถ่ายโอนหุ้นของบริษัทจำนวนหลายร้อยล้านบาท ซึ่งแสดงให้เห็นความจงใจที่จะปกปิดจำนวนทรัพย์สินที่แท้จริง แต่ข้อสรุปในท้ายที่สุดคือ พ.ต.ท. ทักษิณอ้างว่าคุณหญิงพจมาน ชินวัตร ผู้เป็นภรรยาเป็นผู้จัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินทั้งหมด เพราะเขาต้องการเอาใจใส่กับกิจกรรมทางการเมืองมากกว่าการบริหารธุรกิจ¹³

ในเรื่อง “มาดามสองพันล้าน: ว่าด้วยโรแมนซ์การเมือง” วินทร์ เลียววาริณ บรรยายถึง “ดิฉัน” ที่เป็นภรรยานอกสมรสของนักการเมือง “ดิฉัน” มาปรึกษาทนายเพื่อหาวิธีจัดการกับปัญหาสามีนักการเมืองมีอนุภรรยา จนกระทั่ง “ดิฉัน” ทราบว่าทรัพย์สินที่นักการเมืองผู้นั้นโอนให้เธอเพราะเขาต้องการปกปิดทรัพย์สินจากการตรวจสอบจะเป็นของเธอทั้งหมด “ดิฉันใช้ ‘นางสาว’ นำหน้ามาเสมอ เวลาใครมาได้เข้ามา ก็ใส่ในบัญชีดิฉันตลอด เพิ่งมารู้ทีหลังว่า การที่เขาไม่จดทะเบียนกับดิฉันและให้ทรัพย์สินทั้งหลายอยู่ในชื่อดิฉันนั้น ก็เพราะเขาต้องการปกปิดทรัพย์สินต่อคณะกรรมการปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและเพื่อเลี่ยงภาษี”¹⁴ แต่ในที่สุดนักการเมืองผู้นั้นก็โทรศัพท์มาหา “ดิฉัน” เพื่อขอคืนดี เพราะเขาไม่ต้องการสูญเสียทรัพย์เหล่านั้น

เรื่องสั้นเรื่องนี้เขียนขึ้นมาเพื่อเสียดสีนักการเมืองที่โอนทรัพย์สินจำนวนมากให้แก่ภรรยาและสามีนอกสมรสหรือตั้งใจไม่จดทะเบียนสมรสเพื่อหลีกเลี่ยงการตรวจสอบของคณะกรรมการปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เช่น กรณีของพล.อ. สุรนทร คงสมพงษ์ อดีตประธานสภาการศึกษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ที่มีนางสาวอัมพาพันธ์ นครสวรรค์ เป็นภรรยานอกสมรสและเป็นเจ้าของทรัพย์สินจำนวนมากกว่า 4 พันล้านบาท¹⁵ ซึ่งเหตุการณ์นี้นำไปสู่การตรวจสอบทรัพย์สินของสามีและภรรยาของนักการเมืองคนอื่น¹⁶ เป็นต้นว่า นักการเมืองพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรครัฐบาลในสมัยนายชวน หลีกภัยเป็นนายกรัฐมนตรี ได้แก่ นายชวน หลีกภัย นายบัญญัติ บรรทัดฐาน และนายสุเทพ เทือกสุบรรณ ซึ่งไม่ได้จดทะเบียนสมรสกับภรรยา¹⁷

¹³ ศัลยา ประชาชาติ, “เบื้องลึกสอบ ‘บริวาร’ ทักษิณ ยืนยันตรงกัน ‘เสียแม่’ ไม่เกี่ยว ‘หญิงพจมาน’ ลงมือเองเบ็ดเสร็จ,” มติชนสุดสัปดาห์ 21, 1059 (4 ธันวาคม 2543): 95-96.

¹⁴ วินทร์ เลียววาริณ, “มาดามสองพันล้าน: ว่าด้วยโรแมนซ์การเมือง,” ใน *หลังอนันบุรี*, หน้า 165.

¹⁵ “‘เป็นพยาบาลทำไมจะรวยไม่ได้’ อัมพาพันธ์ นครสวรรค์,” *เนชั่นสุดสัปดาห์* 9, 461 (2-8 เมษายน 2544): 10-11.

¹⁶ “กฎหมาย ‘เมียนอกสมรส’ ระวังหลงประเด็นมรดก ‘จ๊อด,’” *เนชั่นสุดสัปดาห์* 9, 462 (9-15 เมษายน 2544): 12-13.

¹⁷ ทีมข่าวการเมือง, “ฟ้ามีตา..ตรวจชุมทรัพย์ 3 คู่ชู้ชู้แห่ง ‘ปชป.’,” *เนชั่นสุดสัปดาห์* 9, 463 (16-22 เมษายน 2544): 14.

แนวคิดวิจารณ์นักการเมืองอีกตัวอย่างหนึ่งปรากฏในเรื่อง “เวิร์กชอปแห่งชาติ: ว่าด้วยการทำนโยบายให้เป็นรูปธรรม” ของวินทร์ เลียววาริณ เนื้อเรื่องว่าด้วยการหารือกันระหว่าง นายกรัฐมนตรีกับคณะที่ปรึกษา ประเด็นปัญหาที่นำมาอภิปรายถกเถียงกันนั้นไม่มีปัญหาใดเลยที่มีแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม เรื่องสั้นเรื่องนี้มุ่งเสียดสี พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีกับนโยบายการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการหรือ “workshop” เพื่อปฏิรูประบบราชการและการบริหารงานด้านต่างๆของรัฐบาล ซึ่งถูกกำหนดให้จัดขึ้นบ่อยครั้งเมื่อ พ.ต.ท. ทักษิณได้รับตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีในระยะแรก นอกจากนั้นเรื่องสั้นเรื่องนี้ยังมุ่งเสียดสีนักการเมืองคนอื่นๆ และประเด็นทางสังคมที่เป็นที่สนใจของประชาชนด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ที่ปรึกษา 119: “...ผมเจอหลักฐานเก่าๆ ที่พวกหมาโบราณเก็บสะสมไว้มากมาย แผนที่ลายแทงเหล่านั้นยังเก็บไว้ในกรมพิพิธภัณฑฯ เราน่าจะลองตามล่าลายแทงเหล่านั้นดู เพื่อจะขุดเอาสมบัติพวกนั้นออกมาเพิ่มให้ประเทศ”

ที่ปรึกษา 201: “ผมว่าขุดทองตามถ้ำดีกว่ามั่ง ผมมีแผนที่เก่าสมัยโบราณตกทอดมาหลายร้อยปีเหมือนกัน...”

ที่ปรึกษา 321: “ผมว่าเราต้องหาแหล่งเงินที่ชัดเจนกว่านี้ ขุดทองตามถ้ำที่ออกจะเป็นการกระทำแบบขูดคราบไปหน่อย”

ที่ปรึกษา 201: “แผนที่ของผมนี่แน่นอน...”¹⁸

การระดมความคิดในตัวอย่างที่ตัดตอนมา ปัญหาที่นำมาถกเถียงกันเพื่อหาแนวทางแก้ไขคือปัญหาความยากจนของประชาชน ตัวอย่างแรกคือการเสนอให้ไปขุดสมบัติโบราณตามลายแทง รวมทั้งเสนอให้ไปขุดทองตามถ้ำ วิธีการที่ปรากฏในเรื่องมุ่งเสียดสี ร.ต.ท. เขาวริน ลัทธิสักดิ์ศิริ ผู้ดำเนินการขุดถ้ำลิเจียที่จังหวัดกาญจนบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2538 จนกระทั่งใน พ.ศ. 2544 อันเป็นสมัยที่พ.ต.ท. ทักษิณ เป็นนายกรัฐมนตรี การขุดถ้ำก็ยังคงดำเนินอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่ง ร.ต.ท. เขาวรินอ้างว่าพบพันธบัตรรัฐบาลสหรัฐอเมริกาจำนวนมาก แต่กลับเป็นพันธบัตรปลอมทั้งสิ้น นายกรัฐมนตรีที่เดินทางไปดูการขุดถ้ำด้วยตนเองจึงเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ถึงการขาดความไตร่ตรอง¹⁹ กอปรกับในเวลานั้นนายแพทย์ ชินวัตร น้องชายของ พ.ต.ท. ทักษิณได้รับการติดต่อจากผู้อ้างว่าถือครองพันธบัตรรัฐบาลสหรัฐอเมริกาเช่นกัน แต่เมื่อพิสูจน์แล้วพบว่า เป็นของ

¹⁸ วินทร์ เลียววาริณ, “เวิร์กชอปแห่งชาติ: ว่าด้วยการทำนโยบายให้เป็นรูปธรรม,” ใน *หลังอานบุรี*, หน้า 72.

¹⁹ อาชญา ข่าวดสด, “แกะรอยถ้ำลิเจีย ทลายแก๊ง 18 มงกุฎ ตุ่นพันธบัตรหมื่นล้าน จากซากถึงน้องทักษิณ,” *มติชนสุดสัปดาห์* 21,1079 (เมษายน 2544): 89.

ปลอม ในที่สุดจึงโยงโยไปสู่กลุ่มคนร้ายชาวฟิลิปปินส์ ชาวสิงคโปร์ และชาวไทย ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนั้นทำให้ พ.ต.ท. ทักษิณ สูญเสียความน่าเชื่อถือในระดับนานาชาติ²⁰

ปัญหาต่อมาที่ที่ประชุมหยิบยกขึ้นมาถกเถียงกันคือการ โกงกินหรือการคอร์รัปชันของบรรดานักการเมืองที่ทำให้ประเทศชาติพัฒนาล่าช้า เพราะเงินภาษีถูกยกยอกทุจริตไปเป็นทรัพย์สินของนักการเมือง มีผู้เสนอให้แก้ปัญหาคำสาบานแข่งน้ำ ให้นักการเมืองถือสัตย์ นักการเมืองที่โกงกินก็จะมีอันเป็นไปต่างๆ ผู้เข้าร่วมประชุมถกเถียงกันว่าควรระบุสิ่งใดบ้างในคำแข่ง มีผู้เสนอให้เป็น โรคหัวใจ โรคผิวหนัง โรคหมดสมรรถภาพทางเพศ ประสบอุบัติเหตุต่างๆ

ที่ปรึกษา 415: “เพิ่มไฟไหม้บ้านในคำสาบานด้วยเป็นไง?”

ที่ปรึกษา 855: “ไม่แรงครับ โบราณท่านว่า ไฟไหม้สิบหนไม่เท่าเล่นการพนัน
หนเดียว แสดงว่าการพนันน่ากลัวกว่าไฟไหม้สิบเท่า”

ที่ปรึกษา 963: “พูดถูกมีตรรกทางคณิตศาสตร์”

ที่ปรึกษา 744: “งั้นเราจึงควรใส่ลงไปคำสาบานว่า ผู้โกงกินจะเสียชีวิตไปตลอดชีวิต”

ที่ปรึกษา 963: “เห็นด้วย เพราะพวกผู้ใหญ่บ้านเราชอบเล่นการพนันเป็นชีวิตจิตใจ”

ที่ปรึกษา 56: “จริงหรือ?”

ที่ปรึกษา 963: “จริงซี ไม่เชื่อพนันกับผมก็ได้”²¹

การที่ผู้เขียนกล่าวถึงการแข่งน้ำในพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเพราะต้องการเสียดสี พ.ต.ท. ทักษิณ ที่อ้างว่ามีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์โดยตนเคยเข้าร่วมให้สัตย์สาบานในพิธีดังกล่าวมาแล้วทั้งที่ไม่ได้เข้าร่วมจริง²² ตัวอย่างที่คิดมาคือตัวอย่างหนึ่งของคำแข่งคือแข่งให้ไฟไหม้บ้านและแข่งให้เสียชีวิต คำแข่งที่ผู้เขียนกำหนดขึ้นมุ่งเสียดสีนักการเมืองที่นิยมเล่นการพนัน โดยเดินทางไปบ่อนการพนันทั้งบริเวณชายแดนประเทศไทยและในต่างประเทศดังที่

²⁰ “ทักษิณ-เซาวริน-พ่ายพ’ใน!... ‘ขบวนการลงโลกขุมทรัพย์ลิเจีย’,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 9, 464 (23-29 เมษายน 2544): 10-11.

²¹ วินทร์ เลียววาริณ, “เวิร์กชอปแห่งชาติ: ว่าด้วยการทำนโยบายให้เป็นรูปธรรม,” ใน หลังอานนบุรี, หน้า 86.

²² ทวน ลำปาว, “‘แอบอ้าง..โดยสุจริต?’ ‘ทักษิณ’ อีกแล้วครับท่าน!,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 10, 513 (1-7 เมษายน 2545): 16-17.

ปรากฏกรณีของนายสมศักดิ์ เทพสุทิน และนายจิรายุ จรัสเสถียรที่เดินทางไปเล่นการพนันที่เมืองเพิร์ธ ประเทศออสเตรเลีย หลายต่อหลายครั้ง²³

อีกตัวอย่างหนึ่งคือเรื่อง “เอ็กแซมมิเนชันสาธารณะ: ว่าด้วยประชาพิจารณ์” ของวินทร์ เลียววาริณที่เสียดสีนักการเมืองที่ปลอมแปลงวุฒิการศึกษา นักการเมืองเหล่านี้ได้รับผลกระทบจากกฎหมายที่บังคับใช้ภายหลังที่ระบุคุณสมบัติประการหนึ่งของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่าจะต้องจบการศึกษาขั้นต้นระดับปริญญาตรี เป้าของเรื่องสั้นเรื่องนี้ น่าจะเป็นกรณีที่เกิดขึ้นปลายปี พ.ศ. 2542 ในช่วงการอภิปรายไม่ไว้วางใจ กรณีของ พล.ต.สนั่น ขจร-ประศาสน์ ที่ถูกกล่าวหาว่าใช้วุฒิการศึกษาปลอม กรอกใบประวัติว่าสำเร็จปริญญาวิทยาศาสตร-บัณฑิต จากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ทั้งที่สำเร็จแค่หลักสูตร “นายร้อยสำรอง” ที่ไม่เทียบเท่านายร้อยปกติหรือระดับปริญญาตรี²⁴ นอกจากนี้ยังมีกรณีนายบรรหาร ศิลปอาชา ที่ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสำเร็จชั้นเตรียมอุดมศึกษาทำให้เกิดคำถามว่านายบรรหารสามารถสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีและโทจากมหาวิทยาลัยรามคำแหงโดยปราศจากวุฒิการศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างไร รวมทั้งนักการเมืองคนอื่นๆ เป็นต้นว่านายชาญชัย อิสระเสนารักษ์ อดีตสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ ที่ถูกสภามหาวิทยาลัยศรีปทุมถอดถอนปริญญานิติศาสตรบัณฑิต เนื่องจากใช้เอกสารแสดงวุฒิการศึกษาปลอมมาใช้สมัครเรียน²⁵ เรื่องบรรยายถึงนักการเมืองที่ต้องสอบปากเปล่าความรู้รอบตัวในที่ประชุมชนเพื่อพิสูจน์ว่าเขาไม่ได้ใช้เงินซื้อวุฒิกิจการศึกษามา แต่วิธีการตอบคำถามของนักการเมืองที่เบี่ยงเบนประเด็นคำถามหรือใช้คำตอบที่อ้อมค้อมเพราะไม่ทราบคำตอบที่แท้จริงนั้นให้เห็นความโง่เขลาของเป้าของการเสียดสี และชี้ให้เห็นว่าวุฒิกิจการศึกษานักการเมืองผู้นี้ยอมได้มาอย่างไม่สุจริต

เรื่อง “ซ้อปปิ้งการเมือง: ว่าด้วยทางด่วนสู่ดวงดาว” ของวินทร์ เลียววาริณ ผู้เขียนมุ่งเสียดสีการจัดตั้งพรรครัฐบาลของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ที่ซื้อตัวนักการเมืองจากพรรคอื่นและใช้เงินในการทำสิ่งต่างๆที่เอื้อให้ตนดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้สำเร็จ รวมทั้งเสียดสีนายเสนาะ

²³ ศัลยา ประชาชาติ, “นักการเมืองทัวร์’บ่อน’จาก ‘จิรายุ’ ถึง ‘สมศักดิ์’ติดบ่วง ‘กาสิโน’ เมืองเพิร์ธ,” ใน มติชนสุดสัปดาห์ 22, 1133 (6-12 พฤษภาคม 2545): 13.

²⁴ “พล.ต. สนั่น 4206700918 ‘รหัท’ ลบปมค้อย ‘การศึกษา’ และสะท้อน ‘นัย’ ‘ลุยการเมือง’ ต่อไป,” มติชนสุดสัปดาห์ 19, 1005 (23 พฤศจิกายน 2542): 14.

²⁵ มติชนสุดสัปดาห์ 19,1002 (2 พฤศจิกายน 2542): 6.

เทียนทอง ที่ทำหน้าที่ประสานงานในการจัดตั้งพรรครัฐบาลในครั้งนั้นด้วย²⁶ เนื้อเรื่องของเรื่องกล่าวถึง “ผม” ที่เดินทางไปต่างจังหวัดเพื่อเสาะหาหาผู้แทน หมาคลุมฐานเสียง หมาดูแลความเรียบร้อย หมาประชาสัมพันธ์ โดยมีหมานายหน้าเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้ เพื่อให้แน่ใจว่าตนจะได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ในตอนจบ “ผม” ได้มอบหมายให้นายหน้าผู้เป็นผู้จัดการประสานพรรคการเมืองต่างๆในการจัดตั้งรัฐบาล

ในเรื่อง “บะหมี่กึ่งสำเร็จความใคร่ มาม่าซัง” พิง ลำพระเพลิง เลียดสีพฤติกรรมของนายเฉลิม พรหมเลิศ อดีตรองประธานวุฒิสภาที่ก่อคดีความล่อลวงเด็กผู้หญิงหลายคนไปข่มขืนกระทำชำเรา โดยเริ่มกระทำตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2543 จนกระทั่งถึงต้นปี พ.ศ. 2544²⁷ พิงโจมตีเป้าหมายของการเลียดสีโดยสร้างเรื่องให้คล้ายกับโฆษณาบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป

พิเศษ...!?! โท.สั่งบะหมี่กึ่งสำเร็จความใคร่ “มาม่าซัง” ก่อนติดคุกวันนี้
ท่านจะได้รับหนังสือคู่มือมนุษย์ ชุด “ถ้าโดนกับลูกตัวเองมันจะเป็นยังไง” พร้อม
ยางอาย หนึ่งขวด ฟรีทันที!!!

ยัง ยังไม่พอ...ถ้าท่านสั่งซื้อบะหมี่กึ่งสำเร็จความใคร่ “มาม่าซัง” หนึ่ง
โหล ท่านจะได้รับ เพ็ดตีกี ยืนยันสายพันธุ์ของท่านอย่างชัดเจน²⁸

ด้วยวุฒิภาวะ สถานะทางสังคม และหน้าที่การงานของนายเฉลิมย่อมทำให้สังคมคาดหวังว่าเขาจะไม่ประพฤติตนออกนอกรอบจริยธรรม ทั้งยังควรปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสมจนเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้อื่นได้ด้วย แต่การฉกฉาบกลายเป็นว่าตัวนายเฉลิมเองเป็นผู้กระทำความผิดร้ายแรง สินค้าที่มาพร้อมกับบะหมี่กึ่งสำเร็จความใคร่ล่อนัยเลียดสีอย่างชัดเจน หนังสือคู่มือมนุษย์ ชุด “ถ้าโดนกับลูกตัวเองมันจะเป็นยังไง” โจมตีนายเฉลิมว่าสามารถทำผิดโดยไม่ละอายก็เพราะเด็กผู้หญิงเหล่านั้นคือคนอื่น ไม่ใช่ลูกของตน พิงสื่อว่าหากเหตุการณ์อันน่าอัปยศนี้เกิดขึ้นกับลูกสาวของนายเฉลิม ตัวนายเฉลิมเองคงเป็นทุกข์เสียใจไม่น้อย ส่วนยางอายอีกหนึ่งขวดที่ส่งมาพร้อมกันเป็นการเล่นกับคำ “ยางอาย” ที่หมายถึงความกระดากละอายใจ ที่ต้องส่งยางอายมาให้เพื่อย้ำว่า

²⁶ ทีมข่าวการเมือง, “จัดสรรตำแหน่ง ‘วังน้ำเย็น’ โดดเดี่ยวตัวเอง,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 9, 470 (4-10 มิถุนายน 2544): 24.

²⁷ สรุปความจาก *ไทยรัฐ* 56, 17666 (20 มกราคม 2548): 1, 12.

²⁸ พิง ลำพระเพลิง, “บะหมี่กึ่งสำเร็จความใคร่,” ใน *แรดเข้าเส้นเลือด* (กรุงเทพมหานคร: เลมอนที, 2544), หน้า 55.

การกระทำของนายเฉลิมเป็นการกระทำที่ไร้ยางอาย ส่วนสินค้าสมนาคุณชิ้นสุดท้ายคือใบรับรองสายพันธุ์เท่ากับเป็นการเสียดสีนายเฉลิมและการกระทำของเขาว่าไม่ต่างกับสัตว์

“จนแล้วจนรอด (มั้ง)” เรื่องสั้นที่เขียนโดย พิง ถ้าพระเพลิง ผู้เขียนเสนอแนวคิดวิจารณ์นักการเมืองที่ดำเนินนโยบายเอื้อประโยชน์ต่อคนที่มีฐานะดี ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาของประเทศได้สำเร็จ ใน พ.ศ.2542 ซึ่งเรื่องสั้นเรื่องนี้เผยแพร่เป็นครั้งแรก รัฐบาลของนายชวน หลีกภัย ยังไม่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้ โดยเฉพาะปัญหาความยากจน คนที่มีฐานะร่ำรวยยังคงสถานะทางเศรษฐกิจของตนไว้ได้ในขณะที่คนยากจนกลับจนลงเรื่อยๆ พิงสร้างเรื่องที่ยังกับความเป็นจริง โดยกำหนดให้รัฐบาลในเรื่องประกาศว่าประเทศไทยไม่มีคนจนอีกต่อไป จนกระทั่งมีชายแก่ตกลงไปใน “ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย” จนบาดเจ็บสาหัส นักการเมืองจึงมาประชุมถกเถียงกันเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว แต่ในที่สุดชายแก่ยากจนนั้นก็เสียชีวิตลงโดยที่ไม่ได้รับการเหลียวแลแต่อย่างใด ความขบขันของเรื่องอยู่ที่การสมมติช่องว่างระหว่างชนชั้นที่เป็นนามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรมขึ้นมา และการใช้ภาษาที่แสดงการประชดประชันดังที่จะได้อธิบายต่อไป

ฮ.นิกสูก็ เขียนเรื่อง “แผนกู้ชาติ” เพื่อเสียดสีการประชุมแก้ปัญหาเศรษฐกิจของนักการเมืองว่าเป็นเรื่องไร้สาระ เนื้อเรื่องมีอยู่ว่าคณะกรรมการกู้เศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ กำลังประชุมลับเพื่อวางนโยบายแก้ปัญหาของประเทศไทย ในขณะที่ประชุมนัดสุดท้ายเพื่อสรุปผลชี้ขาดมีผู้ต้องการมาสังเกตการณ์การประชุมหลายคนด้วยกัน ได้แก่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รวมทั้งนายกรัฐมนตรีและคณะทำงานของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) แต่ทุกคนไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าไป โดยมีตำรวจยืนกระชับปิ่นเฟียอยู่หน้าห้อง นักการเมืองเหล่านั้นโกรธมากแต่ไม่อาจทำอะไรได้ ในท้ายเรื่องคนที่สามารถเข้าไปได้คือคนส่งอาหารและคนที่มาขอใช้สุขา

ไม่กี่นาทีต่อมา ชายไทยคนหนึ่ง สองมือหิ้วถุงใหญ่ ภายในเต็มไปด้วยกล่องโฟม เดินมาพร้อมกับผู้หญิงท่าทางมอซอคนหนึ่ง ผู้ชายบอกแก่พลตำรวจที่เฝ้าอยู่หน้าห้องวอร์รูม

“ผมเอาข้าวกล่องมาส่งครับ”

พลตำรวจมองผู้หญิงแล้วถาม

“ผู้หญิงคนนี้เป็นใคร มาทำไม”

ผู้หญิงก้มหน้าจูด บิดตัวไปมา “หนูผ่านมาแถวนี้ ปวดท้องจี๊ อยุ่ ขอเข้าห้องน้ำหน่อยค่ะ”

พลตำรวจผลึกประคองให้เขาและเธอเข้าไป²⁹

ผู้วิจัยตีความว่าการไม่ให้ให้นักการเมืองและตัวแทนองค์กรระหว่างประเทศเข้าร่วมสังเกตการณ์แต่กลับอนุญาตให้ประชาชนเข้ามาทำธุระส่วนตัวในสุขาของห้องประชุมเป็นการเสียดสีอย่างเจ็บปวดที่สุด เพราะเท่ากับผู้เขียนหมายความว่าคณะกรรมการและการประชุมนี้ไร้สาระและไร้ประโยชน์ไม่ต่างจากของเสียในร่างกายของคนที่ต้องขับถ่ายออกเมื่อถึงเวลา

พิสิฐ ภูศรี วิเคราะห์การประชุมของนักการเมืองว่าเป็นเพียงการเล่นละคร และมีค่าเท่ากับ “ละครหลังข่าว” ที่ไม่ควรค่าแก่การชม ในเรื่องสั้น “360-0” เรื่องบรรยายถึงตัวละคร “ผม” กับเครื่องกำจัดมลภาวะ ครั้งแรกที่เขาใช้เครื่องนี้คือตอนที่เขาไม่อาจทนดู “ละครน้ำเน่า” ทางโทรทัศน์ได้ เขาจึงกำจัดผู้แสดงออกไปจากโทรทัศน์โดยใช้เครื่องดังกล่าว ต่อมา “ผม” ได้ชมการถ่ายทอดสดการประชุมของนักการเมือง การที่พิสิฐกล่าวถึงละครน้ำเน่าตอนต้นเพื่อสื่อสารว่า เมื่อละครน้ำเน่าคือละครที่น่าเสนอแต่เรื่องราวและตัวละครที่ไม่สร้างสรรค์ การเมืองที่ไร้พัฒนาการและการสร้างสรรค์อย่างที่ควรเป็นจึงเป็น “การเมืองน้ำเน่า” ดังสำนวนที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ ดังนั้น ตัวละคร “ผม” จึงใช้เครื่องกำจัดมลภาวะกำจัดบรรดานักการเมืองในโทรทัศน์อย่างตั้งใจ เพราะเขาเห็นว่าการทำงานของนักการเมืองเป็นสิ่งที่สกปรกน่ารังเกียจ “ผมจะรอดูบิลค่าใช้บริการตอนสิ้นเดือน ซึ่งคาดว่าต้องเป็นตัวเลขที่สูงมาก เพราะผมใช้เครื่องนี้กับมลภาวะชนิดที่ไร้ประโยชน์เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ แกรมมีพิชสงคือด้านยากแก่การกำจัดเป็นอย่างยิ่ง”³⁰

ในเรื่องสั้น “ผู้คัดสรร” ประภาส ชลศรานนท์วิจารณ์กลุ่มนักการเมืองซึ่งเห็นว่าประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครองเป็นคนโง่เขลา เรื่องนี้เป็นเรื่องของสุธีที่เพิ่งกลับเข้าประเทศ จึงไม่ทราบวากฎต่างๆ ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปมาก เช่น การกำหนดให้คำว่า “คิด” และคำว่า “งาน” เป็นคำต้องห้ามแห่งชาติ ส่วนคำว่า “ว่าง” และคำว่า “เหม่ง” กลายเป็นคำปราชญ์ที่เพิ่งกล่าวเสมอ สุธีเข้ามาสมัครทำงานในตำแหน่งผู้คัดสรร หน้าที่คือคัดเอาเด็กฉลาดไปปล่อยเกาะกลางถนน แต่สุธีไม่อาจปรับตัวให้เข้ากับระเบียบสังคมที่รัฐบาลกำหนดขึ้นใหม่ได้ บทสรุปในตอนปิดเรื่องจึงกลายเป็นว่าเขาจะถูกจับไปปล่อยเกาะกลางถนนเช่นกัน

²⁹ ฮ. นิกฮุกกี, “แผนกู้ชาติ,” ใน การเดินทางของขนมเหล็ก (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งลัทธิพุทธสังคมนิยม, 2545), หน้า 96.

³⁰ พิสิฐ ภูศรี, “360-0,” ใน นครคลื่นเหียน (กรุงเทพมหานคร: ดับเบิลยูเอ็น, 2544), หน้า 134.

“นี่คุณไม่รู้จริงๆหรือว่า เรากำลังคัดสรรเพื่ออะไร เรากำลังคัดเอาเด็กฉลาดๆ ออกมาเพื่อปล่อยเกาะ เด็กฉลาดนะปกครองยาก รัฐบาลเขาไม่ยากปกครองคนฉลาดๆหรอก ปัญหามันเยอะ หน่วยงานของเราก็ถูกตั้งขึ้นเพื่อการนี้ แล้วคุณยังจะมาบอกว่าหนึ่งแก้วบวกหนึ่งแก้วเป็นสองแก้วอีกหรือ มันเป็นสามสิ หนึ่งบวกหนึ่งก็ต้องเป็นสาม ... ความล้มเหลวของคุณนะใช้ได้ทีเดียว แต่ความโง่ของคุณนะไม่พอเลย คุณอยากไปอยู่เกาะไหนล่ะสุธี”³¹

ผู้วิจัยพบว่ามีเรื่องสั้นอีกหลายเรื่องที่มุ่งวิจารณ์นักการเมือง โดยเน้นที่พฤติกรรมของนักการเมืองที่เบี่ยงเบนไปจากความคาดหวังของสังคม เป็นต้นว่า การกล่าวเท็จ ความมมงาย การเล่นการพนัน การทุจริต การติดสินบนซื้อคะแนนเสียง การเล่นเกมการเมือง การใช้อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบ ฯลฯ ผู้วิจัยเห็นว่าสาเหตุที่ทำให้จำนวนเรื่องสั้นที่มุ่งวิจารณ์นักการเมืองปรากฏเป็นจำนวนมากมาจากปัญหาการเมืองที่นับเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมไทยและยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง อีกประการหนึ่งคือการโจมตีนักการเมืองผ่านความขบขันทำให้ผู้ที่ถูกโจมตีไม่อาจเอาผิดกับนักเขียนเรื่องเสียดสีได้

3.1.2 แนวคิดวิจารณ์คนกลุ่มอื่นๆ

ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 นอกจากแนวคิดวิจารณ์นักการเมืองที่มีการปรากฏเป็นกลุ่มก้อนแล้ว ยังมีแนวคิดที่มุ่งวิจารณ์คนกลุ่มอื่นๆที่เป็นปัญหาของสังคมไทยในช่วงเวลาที่เป็นบริบทของเรื่อง คนกลุ่มนี้ได้แก่กลุ่มวัยรุ่น สื่อมวลชน นักแสดง พระสงฆ์ ข้าราชการ และตำรวจ เรื่องสั้นที่เสนอแนวคิดในกลุ่มนี้มี 11 เรื่อง ได้แก่ “นครคลื่นเหียน” “รักนี้พลีแค่เธอคนเดียว” “หมอบเปลี่ยนหัว (1)” “กระต่ายขาวกับคาวหมึก” “เกมสัจธรรม” “อาณาจักรมายา” “เหตุเกิดบนโลก” “เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก” “รายงานถึง ๑๗๗ นายกรัฐมนตรี” “นิทาน... วัฒนธรรม” และ “ดับหาย”

ในเรื่อง “นครคลื่นเหียน” ของพิสิฐ ภูศรี ผู้เขียนเสนอแนวคิดว่ากลุ่มวัยรุ่นมีชีวิตที่ไร้สาระ จากเนื้อเรื่องทีกล่าวถึง “ผม” ที่ฟังรายการวิทยุในขณะที่ขับรถเขาได้ฟังข่าวผลการเลือกตั้งว่า “คืออกี้” ซึ่งเป็นนักร้องวัยรุ่นกำลังจะได้เป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไป และรายการวิทยุที่ “ผม” ฟังก็มีแต่การเสียดสีกรรธองของวัยรุ่นที่โทรศัพท์เข้ามาเล่นเกม ในตอนจบผมเกิดอาการคลื่นเหียนอย่างหนักจนสูญเสียการควบคุมตนเองและขับรถพุ่งชนรถคันอื่น

³¹ ประภาส ชลศรานนท์, “ผู้คัดสรร,” ใน สุธีเสมอ (กรุงเทพมหานคร : แม่ข่มองอิม, 2543), หน้า 93.

ในเรื่อง “หมอลิขิตหัว (1)” ของปริทรรศ หุตางกูร เรื่องบรรยายถึงคนไข้ที่ไปปรึกษาจิตแพทย์เพื่อรักษาอาการทางจิต จิตแพทย์ผู้นั้นตัดศีรษะของคน ไข้ออกแล้วเปลี่ยนเป็นลูกโป่งที่เขียนรูปหน้าตาแทน เรื่องนี้เสนอแนวคิดวิจารณ์ความคิดและการกระทำที่ไร้สาระของกลุ่มวัยรุ่นไทยในปัจจุบัน เช่น การนิยมทำผมสีต่างๆ และการมุ่งเน้นความสนุกสนานมากกว่าการใฝ่หาวิชาความรู้ “เอาละครับเยาวชนของเรา บรรพชนของเรา ได้โปรดให้การต้อนรับเจเนอเรชั่นใหม่นี้ด้วย กลุ่มของพวกเขากำลังกรีดกรายนำสะกดตายิ่งนัก เสียงสโตนกันดั่งมาอีกแล้ว ‘สนุกกันเข้าไว้ รื่นเริงกันเข้าไป ความอวบอ้วนกำลังเผยออก ลัทธิหวานแหววจงเจริญ’”³²

ฟัง ลำพระเพลิงวิจารณ์วัยรุ่นไทยที่บูชาความรักจนทำให้คนในครอบครัวเดือดร้อน ฟังเสียดสีว่าความสำคัญของกลุ่มวัยรุ่นเกิดขึ้นหลังจากได้ทำสิ่งที่ขาดความยังคิดลงไปแล้ว ในเรื่องสั้น “รักนี้พลีแค่เธอคนเดียว” เรื่องเล่าถึง “ฉันทน์” ที่นั่งเขียน “ไดอารี่หนึ่งหมา” อยู่ในขุมนรกหลังจากที่กระทำอัตวินิบาตกรรมเพื่อเรียกร้องความสนใจจากคนรัก “ฉันทน์” บรรยายความรัก ความคิดถึงที่มีต่อคนรัก โดยไม่ใส่ใจว่าแม่ของตนจะมีความรู้สึกเช่นไร จนกระทั่งได้รับส่วนกุศลที่แม่อุทิศมาทำให้ทำให้คลายความทรมานจากการถูกลงโทษ และ “ฉันทน์” พบว่าคนรัก “ปิ่นต้นจิวอยู่ นรกขุมข้างๆคิดกันนี่เอง”³³ จึงสำนึกได้ว่าตนได้ทำผิดพลาดไป

เรื่องสั้น “กระดาศขาวกับคาวหมึก” วินทร์วิจารณ์สื่อมวลชนโดยเฉพาะนักหนังสือพิมพ์ที่ไร้จรรยาบรรณ เนื้อหาของเรื่องกล่าวถึงหนังสือพิมพ์ “สยามเที่ยงตรง” ในเรื่องราวของข่าวของกมลลา กิจนาคร นักแสดงที่อยู่ในวงการมาเป็นเวลานานประสบเหตุโจรกรรมในที่พักของตน แต่หนังสือพิมพ์กับลงข่าวโดยสื่อนี้ว่ากมลลาถูกโจรข่มขืน และสาเหตุมาจากกรณีที่เธอแต่งตัวไม่มีฉูดฉาด ความจริงเธอถูกขโมยเพียงทรัพย์สินไม่ได้ถูกข่มขืนอย่างที่ป็นข่าว เธอร้องเรียนไปยังบรรณาธิการจนถึงขนาดตั้งทนายฟ้องร้อง แต่ปรากฏว่ายังมีข่าวว่าเธอถูกข่มขืนลง “สยามเที่ยงตรง” ทุกวัน โดยข่าวไม่ได้เสนอแ่งที่ว่ากมลลาเป็นผู้เสียหาย แต่มองว่ากมลลาสมควรได้รับสิ่งนี้ กมลลาต่อสู้ในศาลจนกระทั่งหนังสือพิมพ์ต้องยอมแก้ข่าวให้เธอ วินทร์เน้นภาพของหมึกสีดำที่เปรอะเปื้อนกระดาศสีขาว และคราบหมึกที่ถูกชำระออกจากมือของกมลลา ความเข้มดำของหมึกเป็นสื่อถึงจิตใจอันดำมืดชั่วร้ายของนักหนังสือพิมพ์ที่ไร้จรรยาบรรณ คนเหล่านี้ทำหน้าที่ของตน

³² ปริทรรศ หุตางกูร, “หมอลิขิตหัว (1),” ใน *แม่แมดบนตึก* (กรุงเทพมหานคร: รูปจันทร์, 2545), หน้า 66.

³³ ฟัง ลำพระเพลิง, “รักนี้พลีแค่เธอคนเดียว,” ใน *ตอแหลลงดับ, พิมพ์ครั้งที่ 7* (กรุงเทพมหานคร: เลมอนที, 2544), หน้า 178.

โดยไม่ซื้อสัตย์ต่อความจริงในฐานะสื่อมวลชน แต่ทำเพื่อความรู้สึกสำนึกใจของตนเองและเพื่อผลประโยชน์โดยเฉพาะการเพิ่มยอดขายของหนังสือ

ฟัง ลำพระเพลิง เขียนเรื่องสั้นวิจารณ์สื่อมวลชนโดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ไว้ในเรื่อง “เกมสัอมารมณ” ฟังเสียดสีรายการโทรทัศน์ประเภทเกมโชว์ที่ส่งเสริมให้คนในสังคมไทยมีการแก่งแย่งชิงดีกันมากขึ้น เรื่องสั้นเรื่องนี้จำลองขั้นตอนของชีวิตมนุษย์ผ่านรูปแบบของเกมโชว์ที่ออกอากาศทางโทรทัศน์ ชื่อของรายการคือ “รายการชิงดีชิงเด่น” ซึ่งน่าจะมาจากรายการ “ชิงร้อยชิงล้าน” ที่ออกอากาศติดต่อกันมายาวนานหลายปี รายการชิงดีชิงเด่นให้ทุกคนมีสิทธิ์เข้าแข่งขันตั้งแต่ก่อนปฏิสนธิ รอบแรกคือรอบชิงม้าเกิด จากนั้นเป็นรอบชิงสุกก่อนห่าม รอบชิงทุนการศึกษา รอบชิงทรัพย์ตามลำดับ และรอบสุดท้ายคือรอบชิงซัง แท้จริงแล้ว ลำดับของรอบต่างๆ ในเกมเป็นการกำหนดตามลำดับขั้นตอนชีวิตของคน ไม่ว่าจะเป็นการเกิด การศึกษาเล่าเรียนและการทำงาน สร้างฐานะ อย่างไรก็ตาม ปลายทางของเกมนี้คือความตาย รางวัลที่สะสมมาถูกรอบนั้น ไม่มีผู้เข้าแข่งขันผู้ใดครอบครองได้ตลอดไป

กลุ่มนักแสดงในวงการบันเทิงถูกวิจารณ์ในเรื่อง “อาณาจักรมายา” ของประชาคม ลุนาชัย ผู้เขียนเสียดสีนักแสดงที่มีข่าวในเชิงชู้สาวบ่อยครั้ง และชี้ว่านักแสดงเป็นกลุ่มคนที่ขาดความยับยั้งชั่งใจในเรื่องเพศ ประชาคมกล่าวถึงเบ็ม เด็กไทยเชื้อสายฝรั่งเศสที่แม่พาเขามายังบริษัทที่จัดการเกี่ยวกับการสร้างศิลปินเพื่อป้อนให้แก่วงการบันเทิง ในเรื่องผู้จัดการชื่อ “พจน์” ซึ่งน่าจะมาจาก พจน์ อานนท์ ผู้ทำงานด้านการสร้างนักแสดงที่มีชื่อเสียงของไทย พจน์พาเบ็มและพอแพรว ผู้เป็นแม่เดินชมรอบบริษัท ที่มีโรงพยาบาล โรงเรียน สถานออกกำลังกาย รวมทั้งโรงเรียนเด็กกำพร้าที่เกิดจากนักแสดงที่ไม่ต้องการรับผิดชอบลูกที่เกิดจากการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ “มีลูกๆ ของศิลปินอีกหลายร้อยคน มันเป็นผลผลิตของความสุขชั่ววูบ เมื่อเจ้าของสายเลือดไม่ต้องการเราก็ยื่นมือเข้ารับผิดชอบ...พวกคารา...มีชีวิตสุขสบายและอิสระ ฉะนั้น ความต้องการด้านกามารมณ์ย่อมสูงกว่าคนสาขาอาชีพอื่น”³⁴

ในเรื่อง “เหตุเกิดบนโลก” ของมหรณพ โคมเกล้า ผู้เขียนวิจารณ์พระสงฆ์ที่ใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการหาเงิน เรื่องบรรยายถึงกลุ่มพนักงานบริษัทที่เดินทางมาจากกรุงเทพมหานครมายังวัดในต่างจังหวัดเพื่อทอดผ้าป่า บริเวณหลังวัดมีแม่ชีคอยตักน้ำเค็ดเทศใส่ปากคนซึ่งเป็นการจัดฉากของเจ้าอาวาสเพื่อให้คนเกรงกลัวบาปและหันมาทำบุญบนศาลาวัดที่มี

³⁴ ประชาคม ลุนาชัย, “อาณาจักรมายา,” ใน เมืองใต้อุโมงค์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สหการคนวรรณกรรม, 2545), หน้า 82.

จิตรกรรมวาดเป็นรูปสวรรค์สวยงามเพื่อโน้มน้าวให้คนรู้สึกอึมหมอยากขึ้นสวรรค์ จนกระทั่งในตอนท้ายมีโจรมาปล้นเงินทำบุญทั้งหมดไป โจรใช้ปืนยิงทำลายเพดานศาลาที่วาดเป็นรูปวิมานสวรรค์ ก่อนจากไปโจรกล่าวว่า

“ใครเคยเห็นสวรรค์บ้างวะ” มันย้อนถาม

“ลืมตาดูซิ ไอ้บ้าเอ๊ย!”

“กูเห็นแต่บรก ลูกกุกิว เมียกูเจ็บ” มันตะโกนเสียงสนั่น นัยน์ตาแดงกำขมิงทิ้งราวกับตาของคนบ้า

“ไปหาแม่ชีหลังวัดโน้น ไป!” คนแก่ไล่

“ไอ้แก่ มึงหลอกกูอีกแล้ว” มันชี้หน้าคำ³⁵

จากตัวอย่างข้างต้น โจรที่เป็นคนบาปกลับมองเห็นความเป็นจริงของชีวิต ส่วนคนที่ทำบุญกลับมองเห็นแต่ความลวง เพราะพระสงฆ์ที่สมควรเป็นผู้ชี้ให้คนทั้งหลายมองเห็นความจริงกลับเป็นผู้สร้างความลวงเสียเอง นอกจากเรื่องนั้มหรณพ โนมเฉลา ยังวิจารณ์พระสงฆ์ที่ใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการหาเงินไว้ในเรื่อง “เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก” เรื่องเล่าถึง “ฉัน” และภรรยาผู้ประกอบอาชีพขายเสื้อผ้าตามงานวัดบังเอิญไปพบเด็กประหลาดที่มีดวงตาดวงที่สามอยู่กลางหน้าผาก เด็กคนนั้นไม่สบายหนัก ภรรยาของ “ฉัน” จึงรับไว้ดูแล เมื่อมรรคทายกกับเจ้าอาวาสทราบข่าวจึงนำเด็กคนนั้นไปแล้วสร้างทำเป็นประกอบพิธีจนเด็กคนนั้นเสียชีวิต แต่เจ้าอาวาสคำนึงถึงผลประโยชน์ในภายหน้ามากกว่าชีวิตของเด็ก “พຽ່ງนี้้อาตมาจะเชิญหนังสือพิมพ์มาทำข่าว ต่าบลของเราจะได้เป็นที่เลื่องลือไป ผู้คนจะมาเที่ยวชมความศักดิ์สิทธิ์ของร่างทรงที่ท่านมหาเทพทิ้งเอาไว้ วัดของเราจะได้เจริญก้าวหน้าพัฒนาทันกับวัดอื่นๆเขาเสียที”³⁶ เรื่องสั้นชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์ผู้ควรเป็นผู้ทรงศีลกลับมีความโลภไม่แตกต่างจากคนทั่วไป

แนวคิดวิจารณ์ข้าราชการปรากฏในเรื่อง “รายงานถึงฯพณฯนายกรัฐมนตรี” ของชาติ กอบจิตติ ผู้เขียนเสียดสีข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่ไม่เต็มความสามารถทำให้ระบบราชการล่าช้าจนเกินจริง เนื้อเรื่องกล่าวถึงการทำงานในสำนักทำราชการรายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี มีระบบงานอันล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพ ตัวละคร “กระผม” เคยเป็นคนที่กระตือรือร้นในการทำงาน เมื่อได้เลื่อนขั้นเป็นผู้อำนวยการสำนักฯ “กระผม” พยายามกระตุ้นให้ข้าราชการคนอื่น

³⁵ มหรณพ โนมเฉลา, “เหตุเกิดบนโลก,” ใน เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก (กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, 2538), หน้า 24.

³⁶ มหรณพ โนมเฉลา, “เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก,” ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 122.

ทำงานเต็มที่แต่ก็ไม่เป็นผล เหตุการณ์ดำเนินอยู่เช่นนี้จน “กระผม” เกษียณอายุราชการ ตัวอย่างของความล่าช้าคือผลการวินิจฉัยว่าอุจจาระที่นายกรัฐมนตรีก่อนถูกปลาใส่เป็นมูลสุนัขหรือมูลของสุกรยังไม่มีรายงานออกมาแม้ว่านายกรัฐมนตรีนั่นจะถึงแก่สัญกรรมไปแล้วก็ตาม

แนวคิดวิจารณ์ตำรวจคอร์รัปชันปรากฏในเรื่อง “นิทาน...วัฒนธรรม” ของศิลา โคมฉาย ผู้เขียนเสนอแนวคิดว่า ตำรวจที่ต้องการคอร์รัปชันไม่ว่าจะสังกัดหน่วยงานใดก็สามารถกระทำได้นั้น เรื่องสั้นเรื่องนี้มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับสารวัตรคนหนึ่งที่ถูกส่งย้ายให้ไปเป็นผู้ควบคุมกองสุนัขตำรวจ การถูกย้ายทำให้เสียประโยชน์จากอามิสสินจ้างต่างๆ รวมทั้งการทุจริตประชาชนโดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่เป็นเครื่องมือ เมื่อตำรวจผู้นี้ไปปฏิบัติงานในที่ใหม่เขาจึงใช้สุนัขในกองฯ เป็นพ้อพันธุจนทำรายได้มหาศาล ส่วนร่างกายของสุนัขก็ทรุดโทรมลงเพราะไม่ได้ผสมพันธุ์ตามธรรมชาติแต่ถูกกระตุ้นด้วยยา “สารวัตรยึดดอกตะโกนสะใจกับตัวเอง สีหน้าเปล่งปลั่งสดใสด้วยความภาคภูมิใจในวิญญูณนักรับขันอันฉลาดหลักแหลม และมันคงตลอดกาล”³⁷

ในเรื่องสั้น “ดับหาย” ของมหรณพ โจมฉลา บรรยายถึงเด็กผู้ชายคนหนึ่งที่ถูกผ่าตัดขโมยตับไป เขาเดินไปตามถนนแล้วขอความช่วยเหลือจากคนที่ผ่านไปมาได้แก่ ตำรวจจราจร ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ นักศึกษา และพ่อค้า แทนที่คนเหล่านี้จะให้ความช่วยเหลือกลับวิวาทกัน ตัวละครในเรื่องเป็นตัวแทนของคนกลุ่มต่างๆในสังคมไทยที่เป็นเป้าของการเสียดสี ดังความตอนหนึ่งว่า

“ไอ้หนูคนนี้นั่นว่า มันถูกขโมยตับ จำคิดว่าไง”

เจ้าหน้าที่หวุดหวิดเพราะความร้อน เลื้อยเครื่องแบบคับและหนาเกินไป

“จะว่ายไงล่ะลุง ถ้าไม่ใช่สมัยนี้มันประชาธิปไตยกันมากเกินไป ปล่อยให้ไอ้เด็กพวกนี้ออกมาพูดพล่อยๆ ทำลายขวัญคนอื่น เสรีภาพมันต้องจำกัดกันบ้าง”

“ไม่เห็นมันจะเกี่ยวกันตรงไหน ดับหายกับเสรีภาพมากเกินไป”

นักศึกษาคอซอซอจับมือกันแน่นคล้ายจะเป็นการร่วมต้านความเห็นของเจ้าหน้าที่ แต่แล้วมือของนักศึกษาคอซอซอกลับไปคว้าเอาของนักศึกษาคอซอซอ³⁸

³⁷ ศิลา โคมฉาย, “นิทาน...วัฒนธรรม,” ใน *ชะตากรรมและนักเล่าเรื่อง* (กรุงเทพมหานคร: สายธาร, 2545), หน้า 75, 81.

³⁸ มหรณพ โจมฉลา, “ดับหาย,” ใน *เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก*, หน้า 73.

เรื่องเสนอให้เห็นว่าข้าราชการเป็นกลุ่มคนที่เชื่อว่าตนมีหน้าที่สั่งสอนประชาชนให้ทำสิ่งที่เหมาะสม ส่วนทหารเป็นกลุ่มคนที่นิยมใช้อำนาจเผด็จการปิดกั้นเสรีภาพของผู้อื่น กลุ่มนักศึกษาในเรื่องเปลี่ยนแปลงสภาพลักษณะของนักศึกษาที่เคยเป็นกลุ่มคนที่พยายามเรียกร้องเสรีภาพและความเป็นธรรมกลายเป็นไม่สนใจสังคมและเป็นกลุ่มคนที่หมกมุ่นเรื่องเพศมากที่สุด เป็นต้น ส่วนตัวละครพ่อค้าช่างไม้ที่เข้าร่วมวิวาทหลังจากที่ตนขายสินค้าไม้ไม่ได้เป็นตัวแทนของกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจที่พยายามรักษาประโยชน์ของตนโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น

จากการศึกษาแนวคิดในกลุ่มนี้ผู้วิจัยพบว่าแนวคิดวิจารณ์คนกลุ่มต่างๆในสังคมไทยมีนักการเมืองเป็นกลุ่มใหญ่โดยเน้นที่พฤติกรรมบกพร่องด้านต่างๆของนักการเมืองรวมทั้งการนำประเด็นทางสังคมหรือการเมืองที่เป็นบริบทของเรื่องเป็นวัตถุดิบในการเขียนเรื่องสั้นแนวเสียดสีด้วย ส่วนแนวคิดวิจารณ์คนกลุ่มอื่นๆจะเน้นให้เห็นปัญหาของคนในแต่ละกลุ่มที่เป็นปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบัน เช่น ความไร้สาระของกลุ่มวัยรุ่น และปัญหาของพระสงฆ์ที่ใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการหาเงิน ความน่าสนใจของแนวคิดวิจารณ์คนกลุ่มต่างๆในสังคมไทยคือการเสนอแนวคิดกลุ่มนี้นักเขียนนิยมใช้ตัวละครที่สร้างจากลักษณะบกพร่องของกลุ่มคน ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงโดยละเอียดในบทที่ 4 ต่อไป

3.2 แนวคิดวิจารณ์และสะท้อนปัญหาสังคมเมือง

ในระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 เป็นช่วงเวลาที่สังคมเมืองเริ่มขยายตัวอย่างรวดเร็ว ปัญหาต่างๆในสังคมเมืองจึงทวีความรุนแรงมากขึ้น และเป็นสิ่งที่นักเขียนเรื่องเสียดสีให้ความสนใจจากการศึกษาเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย กลุ่มแนวคิดที่วิจารณ์และสะท้อนปัญหาสังคมเมืองอาจจำแนกได้เป็นสองกลุ่มใหญ่คือแนวคิดวิจารณ์สังคมเมืองในฐานะสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและจิตใจของคนในสังคมเมือง และแนวคิดสะท้อนปัญหาของสังคมเมือง เช่น ปัญหามลพิษ ปัญหาการจราจรและปัญหาอาชญากรรม ดังที่จะอธิบายในรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1 แนวคิดวิจารณ์สังคมเมืองในฐานะสังคมทุนนิยมสมัยใหม่

ยุรฉัตร บุญสุนิต กล่าวถึงชีวิตของคนในสังคมเมืองว่าเป็นชีวิตที่ต้องแก่งแย่งแข่งขัน มีชีวิตแบบตัวใครตัวมัน ชีวิตประจำวันขึ้นอยู่กับเวลาที่ต้องดำเนินไปตามกำหนด ไม่เป็นไปตามธรรมชาติหรือตามอำเภอใจ ค่าใช้จ่ายในการครองชีพมีอัตราสูง เนื่องจากมีสิ่งเข้ายวน

หรือมีสิ่งล่อตาล่อใจมาก เช่น ศูนย์การค้า สถานเริงรมย์ต่างๆ ลักษณะทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้เกิดปัญหาสังคมเมืองตามมา³⁹ ผู้วิจัยเห็นว่าสภาพของสังคมเมืองที่ยุรฉัตรกล่าวถึงเป็นลักษณะของสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ที่มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ประกอบด้วย 1) วัตถุนิยมที่ยกย่องคนที่มีเงินและวัตถุมากกว่าเป็นคนดีและคนเก่ง 2) ป้างเจกชนนิยม ที่ถือว่าความเห็นแก่ตัวเป็นแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง และ 3) บริโภคนิยม ที่ให้ความสำคัญกับภาครายจ่ายของมนุษย์มากกว่าภาครายรับ⁴⁰

ปัญหาเกี่ยวกับสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ที่นักเขียนให้ความสนใจมากที่สุดคือปัญหาด้านจริยธรรมของคนในสังคมเมือง ดังที่อารีญา หุติณทะ กล่าวไว้ว่า คนในสังคมเมืองแต่ละคนมีความเป็นปัจเจกบุคคลสูง ไม่มีใครมีใครให้ความสนใจกับการดำรงชีวิตของผู้อื่น ความสัมพันธ์ที่คนมีต่อกันเป็นความสัมพันธ์ที่ผิวเผินและประาะบาง ความรู้สึกโดดเดี่ยว ไร้ความหมายที่เกิดขึ้นในสภาพจิตใจของคนทั่วไป ทำให้คนในสังคมเมืองสร้างความพอใจและความรู้สึกตระหนกในคุณค่าของตนเอง คนในสังคมเมืองมักจะปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างห่างเหิน เย็นชา เห็นแก่ตัว และในบางครั้งก็โกหกหลอกลวงและทำร้ายผู้อื่นอย่างตั้งใจ⁴¹ นอกจากนี้ปัญหาดังกล่าวแล้วยังมีปัญหากับการบูชาเงิน ลัทธิวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งปัญหาทั้งหมดล้วนแล้วเป็นผลกระทบจากความเป็นสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ของสังคมเมืองทั้งสิ้น

เรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยกลุ่มหนึ่งเสนอแนวคิดวิจารณ์ลักษณะของสังคมทุนนิยมที่กล่าวถึงข้างต้น เรื่องสั้นกลุ่มนี้มีทั้งหมด 19 เรื่อง ได้แก่ “ซาก” “สวรรค์นี้มีราคา” “สำนักใหม่” “พรีเซนเตอร์” “อลิสตาแห่งแดนพิศวง” “เพลิงรัก ลานแค้น” “แม่มดบนตึก” “กระไดอารีสีแดง” “ชั่วโมงฝัน” “สัตว์แปลกหน้า” “โลกมากลางหายไปไหน” “ผู้หญิงวันนี้” “คนทันสมัย” “วาระพิพากษาทัณฑ์” “รอยยิ้ม” “เมืองคนบาป” “หมอกุณธรรม” “เหตุเกิดข้างถนน” และ “ATM แห่งชีวิต” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

³⁹ ยุรฉัตร บุญสนิท, “วรรณคดีกับสังคมเมือง,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาการวรรณคดีไทย หน่วยที่ 8-15, พิมพ์ครั้งที่ 4 (นนทบุรี: สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2543), หน้า 714.

⁴⁰ ดุสิต ศิริวรรณ และ ณรงค์ โชควัฒนา, “ทุนนิยม วัตถุนิยม ป้างเจกชนนิยม บริโภคนิยม,” ใน ทาสทุน ทาสความคิด (กรุงเทพมหานคร: แพนโพลิเทคนิก, 2545), หน้า 60-71.

⁴¹ อารีญา หุติณทะ, “ภาพลักษณ์สังคมเมืองในเรื่องสั้นไทยร่วมสมัย ระหว่างพุทธศักราช 2534 -2536,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต หน่วยวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 216-217.

ในเรื่อง “คนทันสมัย” ประชาคม คุณาชัย วิเคราะห์ความบกพร่องทางจริยธรรมของคนในสังคมเมือง ในแง่ที่ว่าวิถีชีวิตในสังคมเมืองเปลี่ยนแปลงคนให้กลายเป็นคนไร้ความเมตตา เนื้อหาของเรื่องกล่าวถึงชีวิตของเด็กหนุ่มที่เดินทางมาจากชนบทเพื่อศึกษาต่อในกรุงเทพมหานคร ในระยะแรกเขามีน้ำใจกับคนรอบข้างแต่คนในสังคมเมืองกลับทำให้เขารู้สึกว่าเป็นการกระทำที่ลำสมัย เมื่อเขาสำเร็จการศึกษาและมีคนรัก ในวันหยุดยาวเขาได้พาคนรักของเขาไปเยี่ยมบ้านเกิดของเขาในชนบท ระหว่างทางกลับกรุงเทพฯ เขาขับรถชนแม่ลูกคู่หนึ่งที่กำลังข้ามถนน แทนที่จะลงไปช่วยเหลือ กลับถอยรถไปทับให้แน่ใจว่าทุกคนทั้งคู่เสียชีวิตแล้ว เพื่อจะได้ไม่มาเอาผิดตนในภายหลัง ประชาคมทิ้งท้ายว่าปัญหานี้จะส่งทอดต่อไปถึงคนรุ่นหลังด้วย “แน่นอน...เราต้องสอนลูกสอนหลานให้เป็นคนทันสมัย ยิ่งโลกยุคไร้พรมแดนเต็มไปด้วยการแก่งแย่งแข่งขัน ลูกๆหลานๆ ของเรายังจะต้องฉลาดเฉลียวและทันสมัยมากกว่าเราเป็นหลายสิบเท่า”⁴²

วินทร์ เลียววาริณ เขียนเรื่องสั้น “เมืองคนบาป” เพื่อวิเคราะห์ความบกพร่องทางจริยธรรมของคนในสังคมเมืองเช่นกัน เรื่องสั้นเรื่องนี้นำเสนอในรูปแบบคล้ายบันทึกการเดินทางของรถแท็กซี่ ผู้โดยสารแต่ละกลุ่มแสดงให้เห็นปัญหาของคนในสังคมเมืองได้อย่างเด่นชัด เช่น นักแต่งเพลงเพื่อชีวิตที่เข้าใช้บริการในเซ็กซ์คอมเพล็กซ์ มักคุเทศก์ที่พานักท่องเที่ยวต่างชาติไปเข้าสถานบริการอาบอบนวด คนงานที่ถูกโรงพยาบาลเอกชนปฏิเสธที่จะรักษาเพราะเขามีเงินไม่เพียงพอ ความไร้มนุษยธรรมของคนในสังคมเมืองกดดันให้คนขับแท็กซี่ซึ่งมาจากต่างจังหวัดตัดสินใจขับรถออกจากกรุงเทพมหานครเพราะไม่อาจทนต่อสภาพสังคมที่เลวร้ายได้

ความไร้จริยธรรมของคนในสังคมเมืองที่เป็นสังคมทุนนิยมสมัยใหม่สะท้อนออกมาอย่างชัดเจนจากเรื่อง “ATM แห่งชีวิต” ของปรีทรรศ หุตางกูร เรื่องบรรยายถึงธรรมจักร เขาเป็นข้าราชการรายได้ต่ำที่ต้องการมีรายได้เพิ่มเพื่อตอบสนองความต้องการที่เพิ่มพูนขึ้นทุกวันของตน ฤาษีนิโรธสอนบทสวดสะเทือนจักรวาลที่สามารถเรียกบุญเก่ามาใช้ได้ทันทีให้แก่เขา ธรรมจักรใช้บทสวดนี้อยู่เสมอทำให้เขาเก็บเงินจำนวนมหาศาลได้โดยบังเอิญ ขายเครื่องสังคโลกเก่าแก่ของปู่ได้เงินหลายแสนบาท รวมทั้งถูกล็อตเตอรี่ได้เงินรางวัลหลายสิบล้านบาท ธรรมจักรใช้ทั้งบุญเก่าและเงินที่ได้มาอย่างฟุ่มเฟือย จนกระทั่งฤาษีนิโรธเดินทางมาเตือนเขา ธรรมจักรกลับให้คนรับใช้ทำลายพรหมจรรย์ของฤาษีนิโรธให้เสื่อมฤทธิ์แล้วคาดคั้นเอาบทสวดอีกบทหนึ่งที่ตอบสนองความโลภของเขาได้ดีกว่า

⁴² ประชาคม คุณาชัย, “คนทันสมัย,” ใน ลูกแก้วสำรองและเรื่องสั้นเรื่องอื่นๆ (กรุงเทพมหานคร: สหการคนวรรณกรรม, 2539), หน้า 176.

ทว่าเมื่อรู้พลาดกลับมีอีกบทสวดหนึ่งที่ยิ่งเสียวกว่าการด์เอทีเอ็ม อาจเปรียบได้กับการ์ดเงิน การ์ดทองหรือวีไอพีทั้งหลายที่กดได้ไม่อันยิ่งกว่า นั่นคือบทสวดแก้สะเทือนจักรวาลที่สามารถขโมยพลังบุญสะสมผู้อื่นจากหมื่นล้านสายธารมาทดแทนได้เหลือเฟือ และเมื่อนั้นเขาสัญญาจะสร้างโบสถ์วัดมโหฬารบำรุงศาสนาให้รุ่งเรืองโปะเข้าไป

แล้วชาติหน้าเขาจะเกิดเป็นอะไร ขณะผู้อื่นซึ่งอาจกินความหมายเป็นร้อย พัน หรือหมื่นคนจะต้องเป็นเหาเห็บ ไร คางคกหรือลูกหมาอย่างช่วยไม่ได้⁴³

บทสวดที่ใช้แก้บทสวดเดิมนั้นสามารถขโมยบุญสะสมของผู้อื่นมาใช้โดยไม่จำกัด ธรรมจักรอ้างว่าจะบำรุงศาสนาเป็นการสร้างกุศลเพื่อลบล้างบาปที่เขาได้ก่อด้วยความโลภ ผู้เขียนเน้นให้เห็นความโลภของคนในสังคมทุนนิยมที่ขโมยได้ทุกอย่าง แม้แต่กุศลแห่งกรรมยังเป็นแหล่งให้คนเหล่านี้แสวงหาประโยชน์ได้ ผู้เขียนกำหนดให้เป้าหมายการเสียดสีเรียกการขโมยบุญของผู้อื่นว่าเหมือนการใช้บัตรที่ใช้กับเครื่องบริการเงินอัตโนมัติ หรือ ATM ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของคนในสังคมทุนนิยมในยามที่ต้องการใช้เงิน

พิง ลำพระเพลิง เขียนเรื่อง “โลกมากลาหายไปไหน” เพื่อเสียดสีความเห็นแก่เงินของคนในสังคมทุนนิยมที่สามารถทำได้ทุกอย่างเพื่อเงิน เรื่องเล่าถึง “โลภกา” ที่ขึ้นลิฟท์แล้วลิฟท์กลับดิ่งลงไปได้ดินเรื่อยๆจนถึงนรก ที่ได้ดินโลภกาเกือบถูกขอมคำดินทำร้าย แต่ผีตาบอดที่เคยขายสลากกินแบ่งรัฐบาลเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่มาช่วยเธอไว้โดยบังเอิญ โลภกาสังเกตเห็นว่าสลากกินแบ่งรัฐบาลที่ผีตาบอดขายมีเลขที่ตรงกับรางวัลที่หนึ่งของงวดล่าสุด เธอจึงแย่งชิงสลากมาโดยผลักผีตนนั้นให้ตกนรกไป เมื่อโลภกาโผล่ขึ้นมาบริเวณหน้าสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลเพื่อไปขอรับเงินรางวัลเธอกลับถูกจับกุมเพราะสลากของเธอเป็น “หวยใต้ดิน”

เรื่อง “ชั่วโงงฝัน” ของพิสิฐ ภูศรีเสียดสีสังคมทุนนิยมที่บูชาเงินเป็นใหญ่ ผู้ที่มีเงินคือผู้ที่มีอำนาจออกคำสั่ง เรื่องบรรยายถึง “ผม” ที่ไปเที่ยวในสถานค้าบริการทางเพศ ผู้หญิงที่เขาเรียกมาถูกเขาทำร้ายอย่างหนัก และถูกบังคับให้ไม่แสดงความเจ็บปวด เธอต้องพูดคำว่า “ไม่เจ็บ” ซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อสร้างความพึงพอใจแก่ “ผม” และเพื่อเงิน ในตอนปิดเรื่อง “ผม” เหลือเงินเพียงน้อยนิด เขาขึ้นรถประจำทางกลับบ้าน เขาถูกพนักงานเก็บค่าโดยสารที่เป็นผู้หญิงตวาดแต่เขากลับยอมทำตามคำสั่งอย่างว่าง่าย “ผมก้าวขึ้น ไปยืนเบียดอยู่ตรงริมบันได กระเป๋าหลุดตกออกไปให้ผม

⁴³ ปรีทรรศ หุตางกูร, “ATM แห่งชีวิต” ใน แม่่มดบนตึก, หน้า 196.

เดินเข้าไปข้างใน ทั้งที่มันแทบจะเบียดแทรกเข้าไปไม่ได้แล้ว *ผมยอมทำตามคำสั่งแต่โดยดี*⁴⁴ พิสูจน์แสดงให้เห็นว่าเพราะ “ผม” ไม่มีเงิน เขาจึง ไม่มีสิทธิ์ที่จะออกคำสั่งอีกต่อไป เช่นเดียวกับคนในสังคมทุนนิยมที่บูชาเงิน พยายามทุกวิถีทางที่จะมีเงินจำนวนมากเพราะเงินหมายถึงอำนาจ

ในเรื่อง “เพลิงรัก ลานแค้น” ปรีทรรศ หุตางกูร เสนอแนวคิดว่าคุณคนในสังคมทุนนิยมเห็นค่าของเงินมากกว่าศักดิ์ศรีของตน เรื่องสั้นแบ่งเป็นสองภาค เล่าเรื่อง “ผม” ที่ไปเดินเที่ยวในห้างสรรพสินค้าแล้วบังเอิญประสบเหตุถูกจี้ชิงทรัพย์โดยกลุ่มโจร แท้จริงแล้วการชิงทรัพย์เป็นเพียงการจัดฉากของบริษัทโฆษณาเท่านั้น “ผม” รู้สึกกลัว อับอาย และโกรธมาก แต่ต่อมากลุ่มผู้ดูแลการถ่ายทำมาเกลี้ยกล่อมเขา โน้มน้าวเขาด้วยเงินจำนวนมากพร้อมกับชื่อเสียง “ลึกลับไม่อาจปฏิเสธได้ว่าอยากมีใบหน้าตัวเองในหนังโฆษณาทีวีทั่วประเทศ พ่อแม่ที่ต่างจังหวัดคงจะได้เห็น คงได้คุยให้เพื่อนบ้านฟังถึงเรื่องราวสดใสน่าสนใจของผม ผมนึกถึงเงินก้อน 2 แสนบาท”⁴⁵ ในที่สุดเขาจึงปฏิเสธที่จะฟ้องร้องบริษัทโฆษณา ภาพของตัวละคร “ผม” ที่ปีศาจจะยังคงเบียดกางเกงเดินเข้าไปลงนามในเอกสารรับเงินและคืนสุราในงานเลี้ยงฉลองที่จัดอยู่ในที่ๆเขาเพิ่งคิดว่าตัวเองจะต้องจบชีวิตลงเป็นภาพที่น่าขบขันและเป็นการเสียดสีอย่างรุนแรง

ในเรื่อง “เหตุเกิดข้างถนน” ประชาคม ลุณาชัยสื่อแนวคิดว่าคุณทุนนิยมทำให้คนในสังคมเมืองตัดสินใจอื่นที่การแต่งกายหรือรูปลักษณ์ภายนอก เนื้อหาของเรื่องสั้นว่าด้วยชายผู้หนึ่งไปงานเลี้ยงแล้วเล่นการพนันจนเงินหมด เขาจึงพยายามกระซอกสร้อยชายอีกคนหนึ่งที่อยู่บริเวณที่จอดรถประจำทาง ผู้เขียนกำหนดให้ตัวละครแต่ละตัวถ่ายทอดสิ่งที่พบเห็นผ่านการให้ปากคำแก่ตำรวจ ได้แก่ คู่กรณีคือชายใส่สูทที่เพิ่งกลับจากงานเลี้ยงกับชายที่ยืนรอรถประจำทาง ผู้เห็นเหตุการณ์ได้แก่ คนกวาดถนน ชายชราที่ออกกำลังกายอยู่บนตึกสูง คนที่ขับรถผ่านมาและพระสงฆ์ สิ่งที่ตัวละครแต่ละคนพบเห็นเป็นมุมมองที่แตกต่างกัน ผลสรุปว่าชายที่ยืนรอรถประจำทางตกเป็นผู้ต้องหาเพราะมีเพียงชายชราบนตึกเท่านั้นที่ให้การเป็นประโยชน์ต่อเขา แม้ประชาคมจะไม่ได้ระบุอย่างชัดเจนว่าแท้จริงแล้วใครคือคนร้าย แต่เมื่อพิจารณาจากปากคำของตัวละครเราจะพบว่าส่วนใหญ่จะตัดสินจากรูปลักษณ์ภายนอกว่าชายใส่สูทแลดูมีฐานะดีย่อมไม่น่าจะเป็นฝ่ายที่ลงมือชิงทรัพย์ ทั้งที่ตัวละครที่ให้การสนับสนุนเขาไม่มีใครเห็นเหตุการณ์โดยตลอดอย่างที่ชายแก่บนตึกเฝ้าสังเกตอยู่

⁴⁴ พิสิฐ ภูศรี, “ชั่วโมงฝัน” ใน *นครคนสิ้นหยิน*, หน้า 35.

⁴⁵ ปรีทรรศ หุตางกูร, “เพลิงรัก ลานแค้น,” ใน *แม่มดบนตึก*, หน้า 45.

ในเรื่องสั้น “สวรรค์นี้มีราคา” ของปริญญา ตรีน้อยใส ผู้เขียนมุ่งเสียดสีกลยุทธทางการตลาดของสังคมทุนนิยมที่สามารถทำทุกสิ่งให้เป็นสินค้าได้ คนในสังคมปัจจุบันมองเห็นทุกอย่างเส้นทางทำเงินทั้งหมด แม้แต่สุสานแบบจีนหรือฮวงซุ้ยในเรื่องนี้ เรื่องบรรยายถึง “ผม” ที่ไปคารวะสุสานของบรรพบุรุษที่ต่างจังหวัดแล้วเกิดความคิดที่จะประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการก่อสร้างและการค้าสุสานแบบจีน “ผม” พยายามโน้มน้าวเพื่อนร่วมงานให้ซื้อสินค้าของตน โดยอ้างว่าผู้ที่ซื้อสุสานจะมีโอกาสได้ขึ้นสวรรค์ นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมส่งเสริมการขายอีกมากเพื่อจูงใจให้คนมาซื้อสินค้า ปริญญาแสดงให้เห็นว่าวิธีการขายสุสานคล้ายคลึงกับการขายบ้านจัดสรรที่เราสามารถพบโฆษณาได้ตามที่ต่างๆ ในสังคมเมือง

“...ทั้งฉาบปูนกิจสงเคราะห์แบบเก่า
ประกันสิ้นชีวิตแบบใหม่
หรือจะเลือกผ่อนระยะยาวกับธนาคารสุสานสงเคราะห์
อัตราดอกเบี้ยบวกหนึ่งจุดห้าเท่านั้น
หรือจะผ่อนระยะสั้นภายใน 5 ปี ดอกเบี้ยเท่ากับศูนย์
แต่ถ้าจ่ายทันทีลดราคาพิเศษ
แถมหินอ่อนสำหรับศาลาเดี่ยวหรือศาลาแถว
และคู่มือหอมสำหรับอาคารชุด
ทั้งนี้ไม่ว่าคุณจะทำแบบไหน
หากทำสัญญาภายในปีนี้มีโบนัสพิเศษ
ไม่ต้องจ่ายค่าใช้จ่ายส่วนกลางสามปี”⁴⁶

เรื่องสั้นแนวเสียดสีกลุ่มหนึ่งมุ่งวิจารณ์พฤติกรรมกรรมการบริโภคนิยมที่มากเกินไปจนเกินความจำเป็นของคนในสังคมเมือง ทั้งนี้การบริโภคนิยมไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะการรับประทานหรือการใช้สินค้าที่จับต้องได้เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงการใช้อารมณ์เสเพลความบันเทิง เสพสุขทุกประเภท การฟังเพลง การชมภาพยนตร์ การท่องเที่ยว การหาความสำราญจากแหล่งเรีงรมย์ และการเสพสังวาสก็ล้วนแต่เป็นการบริโภคนิยม⁴⁷ เช่น เรื่อง “ซาก” ของศิลา โคมฉาย ที่วิจารณ์ว่าคนในสังคมเมืองบริโภคนิยมทุกอย่างไม่ต่างจากผีปอบ ผู้เขียนกำหนดให้ “ผม” เล่าการทำงานโฆษณาของตนเอง ศิลาใช้เรื่องเล่าเกี่ยวกับปอบที่ชาวบ้านในชนบทเคยเล่าให้ “ผม” ฟังมาแทรกตลอดเรื่องเพื่อแสดงนัยเสียดสีว่าคนในสังคมเมืองที่เป็นสังคมบริโภคนิยมก็ไม่ต่างจากคนที่ถูกผีปอบสิง จุดที่เป็นการ

⁴⁶ ปริญญา ตรีน้อยใส, “สวรรค์นี้มีราคา,” ใน *พระเชนเดออร์* (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2547), หน้า 154.

⁴⁷ เศรษฐศาสตร์, *ลัทธิบริโภคนิยมกับชุมชน* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมาพันธ์, 2540), หน้า 11.

เสียดสีที่รุนแรงคือตอนท้ายเรื่องที่ผมไปเดินในห้างสรรพสินค้า แล้วพบกิจกรรมส่งเสริมการขายของสินค้าประเภทหนึ่งที่ทำให้คนมาร่วมเล่นเกมตอบคำถาม ผู้ร่วมเล่นเกมคนหนึ่งเข้าใจผิดว่าวันมาฆบูชาเป็นวันหยุดให้ชื้อบัตรอวยพรวันวาเลนไทน์ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการบริโภคมีความสำคัญมากกว่าศาสนพิธีในวันสำคัญทางศาสนา

“วันมาฆบูชา สำคัญอย่างไรคะ?”...

“เป็นวันหยุด...” สาวรุ่นผู้ร่วมรายการมีท่าขัดเขิน แต่ตอบอย่างฉะฉาน มั่นใจ เรียกเสียดสีกริ๊ด!!! แสบแก้วหู

“โอ...จ๊าบ! จริงใช่ค่ะ...วันหยุดแต่ทำไมต้องหยุดกันล่ะ...หนูจ๋า”

“หยุดให้คนเลิกซื้อการ์ดวาเลนไทน์ไงคะ”⁴⁸

ในเรื่อง “สำนักใหม่” ปริญญา ตรีน้อยไฮเสนอแนวคิดที่คนในสังคมเมืองบางกลุ่มบูชาอบายมุขต่างๆและการที่ขงกลางคืนราวกับศาสนา เรื่องเล่าถึง “ผม” ที่ตามเพื่อนร่วมงานในบริษัทไปยัง “สำนัก” ที่เพิ่งเปิดใหม่บริเวณชอยทองหล่อ ปริญญาทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่าสถานที่ที่ตัวละครกำลังจะไปคล้ายกับเทวสถาน แต่มาเฉลยในภายหลังว่าเป็นสถานบันเทิง ปริญญามุ่งเสียดสีสถานบันเทิงต่างๆที่ตั้งชื่อตามเทพเจ้ากรีกหรือโบราณสถานของโรมัน รวมทั้งคนที่ไปเที่ยวในสถานที่เหล่านั้นว่าประพฤติดนเหมือนสาวกผู้ภักดี มีความศรัทธาต่ออบายมุขทั้งหลายอย่างสุดจิตสุดใจ ปริญญาใช้ชุดคำเกี่ยวกับศาสนาและลัทธิมาใช้บรรยายสถานบันเทิงเพื่อเสียดสีได้อย่างแหลมคม “ตรงกลางห้องยกสูงเป็นธรรมาสันขนาดใหญ่ เพื่อให้ผู้ร่วมพิธีมองเห็นเจ้าสำนักหรือสาวกที่ทำพิธีอยู่ได้ชัดเจน ตอนที่ผมเข้าไปนั้นมีสาวกสาวชูดำและหนุ่มชูดขาวกำลังนำสาวดเป็นทำนองเสนาะ ... สำเนียงแปร่ง สูงต่ำพิกล”⁴⁹ ธรรมาสันขนาดใหญ่และเจ้าสำนักแท้จริงคือแผงควบคุมเพลงและผู้ทำหน้าที่เปิดเพลงที่นิยมเรียกกันว่า “ดีเจ” ส่วนสาวกที่กล่าวถึงในเรื่องคือผู้ที่เข้าไปใช้บริการในสถานบันเทิงที่กำลังร้องเพลงและเต้นรำกันอย่างสนุกสนาน

การบริโภคทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์ของคนในสังคมเมืองเป็นประเด็นที่ปริญญา ตรีน้อยไฮ นำมาเสียดสีในเรื่อง “ผู้หญิงวันนี้” เรื่องสั้นเรื่องนี้แสดงให้เห็นค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคมไทยในปัจจุบัน ค่านิยมเกี่ยวกับการรักนวลสงวนตัวเปลี่ยนแปลงไปสู่

⁴⁸ ศิลา โคมฉาย, “ซาก,” ใน *แล้วเมล็ดพันธุ์ก็ร่วง* (กรุงเทพมหานคร: มิ่งมิตร, 2541), หน้า 167-168.

⁴⁹ ปริญญา ตรีน้อยไฮ, “สำนักใหม่,” ใน *หนอนคอนกรีต*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2544), หน้า 131.

การมีเพศสัมพันธ์เพื่อความสนุกสนาน เรื่องเล่าถึงกลุ่มพนักงานบริษัทผู้ชายที่รวมตัวกันไปเที่ยวกลางคืนแล้วแยกย้ายไปมีเพศสัมพันธ์กับกลุ่มผู้หญิงที่เพิ่งพบกันครั้งแรกในสถานบันเทิงแห่งนั้น วุฒิมิมีเพศสัมพันธ์กับจอย เขาารู้สึกผิดต่อสิ่งที่ได้ทำลงไปจึงพยายามติดต่ोजอยเพื่อแสดงความรับผิดชอบ แต่จอยกลับตอบว่าการมีเพศสัมพันธ์เป็นไปเพื่อความสนุกเท่านั้น ไม่จำเป็นที่วุฒิมิจะต้องแสดงความรับผิดชอบแต่อย่างใด ประโยคนี้อาจต้องการสื่อว่าฝ่ายหญิงที่สมควรจะรู้สึกผิดหรืออับอายกลับไม่รู้สึกละเช่นนั้น ทั้งที่ฝ่ายชายรู้สึกผิดและต้องการแสดงความรับผิดชอบต่อ

สรุปได้ว่าแนวคิดที่วิจารณ์สังคมเมืองในฐานะสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยส่วนใหญ่แสดงให้เห็นว่าลักษณะของสังคมทุนนิยมส่งผลกระทบต่อจริยธรรมของบุคคล โดยเฉพาะในแง่ที่ว่าความโลภสามารถรื้อให้คนในสังคมเมืองทำสิ่งใดก็ได้เพื่อให้ได้เงิน ลักษณะของสังคมเมืองทำให้คนรู้สึกห่างเหินไม่มีเมตตาต่อกัน ตลอดจนปัญหาการบริโภคสิ่งต่างๆเกินความจำเป็นตามลัทธิบริโภคนิยมที่ทำให้ทุกอย่างกลายเป็นสินค้าแม้แต่ตัวมนุษย์เอง

3.2.2 แนวคิดสะท้อนปัญหาของสังคมเมือง

ประเด็นเกี่ยวกับสังคมเมืองที่นักเขียนเรื่องเสียดสีให้ความสนใจนอกจากลักษณะของสังคมเมืองที่เป็นสังคมทุนนิยมอันส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลแล้ว ปัญหาอื่นๆ เช่น ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาอาชญากรรมซึ่งทำให้คนในสังคมเมืองเกิดความรู้สึกคับข้องใจก็เป็นสิ่งที่นักเขียนเรื่องเสียดสีกล่าวถึงบ้างเช่นกัน ดังที่ปรากฏในเรื่องสั้น 5 เรื่อง ได้แก่ “ครอบครัวกลางถนน” “พนักงานดีเด่นชื่อดวงใจ” “นรก” “ปทานุกรมชีวิตฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ” และ “เชือกมัดตัวเอง”

ศิลา โคมฉายเสียดสีปัญหาการจราจรติดขัดไว้ในเรื่อง “ครอบครัวกลางถนน” เรื่องเล่าถึงสามีภรรยาชนชั้นกลางที่ต้องใช้ชีวิตอยู่บนท้องถนนมากกว่าอยู่ที่บ้านในแต่ละวัน กิจกรรมทุกอย่างของคนในสังคมเมืองเริ่มต้นและดำเนินไปบนท้องถนน ท้องถนนเป็นบ้าน เป็นที่ทำงาน เป็นสโมสรไว้สำหรับให้คนมาสมาคมติดต่อกัน ในการเสียดสีปัญหาการจราจรติดขัด ศิลาแสดงให้เห็นว่าระยะเวลาที่รถติดยาวนานเสียจนเกิดคนอีกรุ่นหนึ่งในรถได้

ปริญญา ตรีน้อยใส เขียนเรื่อง “พนักงานดีเด่นชื่อดวงใจ” เพื่อวิจารณ์ปัญหาการจราจรในกรุงเทพมหานครเช่นกัน เรื่องสั้นของปริญญาอาจนับได้ว่าเป็น “ภาคต่อ” จากเรื่อง “ครอบครัวกลางถนน” ของศิลา เพราะปริญญาเล่าเรื่องครอบครัวชนชั้นกลางในสังคมเมืองอันประกอบด้วยดวงใจ สามี และลูกเอซึ่งมีอายุเข้าเกณฑ์ของโรงเรียนแล้ว ปริญญาชี้ให้เราเห็นว่าเอที่

เป็นเด็กรุ่นใหม่เติบโตขึ้นมาในรถยนต์และสำนักงานของแม่ ไม่ได้สัมผัสความรู้สึกว่าตนมีบ้านแต่อย่างใด อีกประการหนึ่งที่เป็นปริศนาเสียดสีก็คือดวงใจได้รับรางวัลพนักงานดีเด่นติดต่อกันหลายปี เพราะเธอมาถึงบริษัทก่อนพนักงานทุกคนและกลับหลังจากพนักงานทุกคนกลับแล้ว ดวงใจต้องออกเดินทางจากบ้านซานเมืองตั้งแต่เวลาเช้ามืดเพื่อจะได้ไม่ต้องเผชิญกับปัญหาการจราจรมากนัก และจะกลับบ้านในเวลาค่ำมืดเพราะเหตุผลเดียวกัน “เธอจึงไม่แปลกใจหากรางวัลพนักงานดีเด่นจะเป็นของเธอทุกปี จนกว่าชีวิตประจำวันของเธอจะเปลี่ยนไป หรือการจราจรของกรุงเทพฯจะดีขึ้น”⁵⁰ อันที่จริงดวงใจไม่ได้ตั้งใจเป็นพนักงานดีเด่นแต่วิถีชีวิตของเธอที่ได้รับผลกระทบจากการจราจรติดขัดบังคับให้เธอต้องเป็น

ในเรื่อง “ปทานุกรมชีวิต ฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ” วินทร์ เลียววาริณแสดงให้เห็นปัญหาของสังคมเมืองอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะสภาพจิตใจของคนในสังคมเมืองที่ต้องทนใช้ชีวิตอยู่ในสภาพอันเลวร้ายอย่างจำใจ เรื่องบรรยายถึง “ผม” ที่เป็นชนชั้นกลางทำงานในบริษัท เช่นเดียวกับคนส่วนใหญ่ในสังคมเมือง “ผม” มีครอบครัวแล้วชีวิตของเขาเริ่มต้นและสิ้นสุดอย่างจำเจ กล่าวคือ ตื่นนอนแต่เช้ามืดขับรถฝ่าการจราจรติดขัดไปทำงาน เครียดเรื่องงานและการเงิน หลังเลิกงานไปรับลูก และรับประทานอาหารที่ห้างสรรพสินค้า เมื่อถึงบ้านก็นอนหลับจนกระทั่งวันรุ่งขึ้นก็จะตื่นขึ้นมาพบกับชีวิตในรูปแบบเดิม วินทร์ชี้ว่าการใช้ชีวิตในสังคมเมืองเลวร้ายยิ่งกว่าการตกนรกดังในตอนปิดเรื่องที่ปรากฏนิยามของความฝันเอาไว้สองลักษณะคือฝันดีและฝันร้าย ดังนี้

ความฝัน : การมองเห็นเป็นเรื่องเป็นราวขณะหลับ การทำงานของจิตใต้สำนึก แบ่งออกเป็นสองชนิด ฝันดีคือการฝันว่าตกนรก (แล้วตื่นขึ้นมาในกรุงเทพฯ) ฝันร้ายคือการฝันว่าขึ้นสวรรค์ (แล้วตื่นขึ้นมาในกรุงเทพฯ)

“เมื่อคืนผมฝันแปลก เห็นกรุงเทพฯกลายเป็นเมืองยูโทเปีย ไม่มีรถยนต์เลยสักคัน เห็นน้ำในลำคลองใสสะอาด ไม่มีควันดำของรถยนต์ เห็นต้นไม้เขียวจี...” ผม

เล่าความฝันของผมให้เมียฟัง

“บ้า! ฟุ้งซ่าน เข้านอนเถอะคุณ พรุ่งนี้ต้องตื่นเช้าอีก” หล่อนว่ากลับมา ดับไฟข้างเตียงและหลับตาลง...

พรุ่งนี้ยังไม่ใช่วันอาทิตย์...⁵¹

⁵⁰ ปริศนา ตรีน้อยใส, “พนักงานดีเด่นชื่อดวงใจ,” ใน *หนอนคอนกรีต*, หน้า 94.

⁵¹ วินทร์ เลียววาริณ, “ปทานุกรมชีวิต ฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ,” ใน *อาเพศกำสรวล*, หน้า 161.

พิสิฐ ภูศรีเสนอแนวคิดว่าการมีชีวิตในสังคมเมืองคือการถูกลงโทษอยู่ในนรก ในเรื่องสั้น “นรก” ตัวละครเอกเสียชีวิตเพราะมีเหตุวิวาตในสถานบันเทิง เขาถูกยิงตายโดยผู้กระทำความผิดที่เขาแย่งร้องเพลง ยมบาลตัดสินใจให้เขาไปใช้กรรมในนรกขุมที่ 19 สภาพของนรกขุมนี้ตามที่ผู้เขียนบรรยายแท้จริงแล้วคือกรุงเทพมหานคร สภาพมลพิษที่หนาแน่นทั้งทางอากาศและทางเสียง รถที่วิ่งขวักไขว่ สร้างความรู้สึกอึดอัดราวกับถูกลงโทษ สภาพในตอนก่อนปิดเรื่องเป็นจุดที่ขยายให้เห็นปัญหาของสังคมเมืองอย่างชัดเจน มีฝนตกในเวลาเย็นทำให้การจราจรติดขัด เมื่อเขาตัดสินใจลงจากรถประจำทางกลับถูกเศษแก้วบาดเท้า ระหว่างทางเขาพบรถจักรยานยนต์ประสบอุบัติเหตุอยู่ถึงสองคันแต่ก็ไม่ได้เข้าไปช่วยเหลือ วิธีชีวิตที่ผู้เขียนบรรยายไว้แสดงให้เห็นว่าคนในสังคมเมืองหาได้มีความสุขกับชีวิตที่เป็นอยู่ไม่แต่ก็ไม่มีทางออก การต้องทนทุกข์ใช้ชีวิตอยู่ในเมืองจึงไม่ต่างจากการถูกลงโทษอยู่ในขุมนรก

เขานอนเอามือก่ายหน้าผากคิดถึงอนาคตข้างหน้า มันกำลังจะผ่านไปแล้ว 1 วัน
 ทรนรอไปอีก 364 วันก็จะครบ 1 ปี นกจะบินมาทิ้งเมล็ดมะละกอลงในสระ 1 เม็ด
 รอไปอีกปี-นกตัวเก่าก็จะบินมาอีกครั้ง ทรนรอไปอีก 1 กัปกลับ เม็ดมะละกอก็จะ
 เต็มสระพอดี ... และหวังว่าเมื่อครบ 1 กัปกลับ เขาจะได้หลุดพ้นไปจากห้วงขุม
 นรกนี้จริง⁵²

กำหนดเวลาที่เขาต้องอยู่ในขุมนรกที่ 19 ยาวนานถึงหนึ่งกัปกลับ ยมบาลบอกเขาว่าจนกว่าสระจะเต็มด้วยเมล็ดมะละกอนั้นจะคาบมาทิ้งไว้เพียงปีละหนึ่งเม็ดเขาจึงจะได้รับอิสระนั้นหมายความว่าสำหรับคนในสังคมเมืองแล้ว ชีวิตที่เป็นอยู่จะไม่มีวันสิ้นสุดหรือผละหนีไปได้ ต้องจำทนอยู่กับสภาพเดิมที่สร้างความอึดอัดคับข้องอย่างสาหัสต่อไป

ในเรื่อง “เชือกมัดตัวเอง” ศักดิ์ชัย ลักขณาวิเชียรเสนอแนวคิดวิจารณ์ปัญหาอาชญากรรมในสังคมเมือง เนื้อเรื่องกล่าวถึง “ผม” ที่ถูกชิงทรัพย์ที่ป้ายหยุดรถโดยสารประจำทาง เขาเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้แพทย์และตำรวจฟัง “ผม” ถูกถามซ้ำๆว่าแผลเย็บกี่เข็ม แทนที่จะถามถึงอาการอื่นหรือให้ความช่วยเหลือตามสมควร จุดที่เป็นการเสียดสีคือ “ผม” ประเมินเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่าเป็นเสมือนละคร “คงไม่มีมหาวิทยาลัยไหนสอนศิลปะการละครได้อย่างนี้ ใช้ชีวิตจริงๆ มิตรจริงๆ เหตุการณ์จริงๆ เมื่อตอนที่ผมกำลังเล่นละครเรื่อง ‘แผลเย็บสิบเข็ม’ อยู่ นั่น ผมรู้สึกไม่สนุกเอาเสียเลย มาถึงตอนนี้ผมรู้เสียแล้ว เหมือนได้ตกหลุมรักหญิงสาว”⁵³ การเปรียบเทียบดังกล่าว

⁵² พิสิฐ ภูศรี, “นรก,” ใน *สัตว์แปลกหน้า* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2539), หน้า 76.

⁵³ ศักดิ์ชัย ลักขณาวิเชียร, “เชือกมัดตัวเอง,” ใน *นักกู่ตะโกน*, หน้า 36.

อาจตีความได้ว่าการชิงทรัพย์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าและคนที่อยู่ร่วมในเหตุการณ์ก็เป็นเพียงผู้ชมที่ไม่คิดจะช่วยเหลือ สังเกตได้จากคำถามของนายแพทย์และตำรวจที่ไม่มีน้ำเสียงแสดงความห่วงใย ที่เป็นเช่นนั้นเพราะ “ผม” ไม่ใช่คนแรกที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับอาชญากรรมในสังคมเมือง ปัญหานี้มีมานานแล้วจนกระทั่งคนในสังคมเมืองรู้สึกชินชากับที่เป็นเรื่องร้ายแรง

แนวคิดวิจารณ์และสะท้อนปัญหาสังคมเมืองที่พบในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยแสดงให้เห็นว่าสังคมเมืองเป็นสังคมที่ไม่น่าอยู่และเต็มไปด้วยปัญหาที่ไม่ได้รับการแก้ไข คนในสังคมเมืองมีปัญหาทางจริยธรรม เช่น ความโลภและความ ไร้มนุษยธรรม ซึ่งเป็นผลมาจากความเป็นสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ ปัญหาด้านต่างๆที่สะท้อนผ่านเรื่องสั้น เช่น ปัญหามลพิษ ปัญหาอาชญากรรม และการจราจรที่ติดขัดบีบบังคับคนในสังคมเมืองให้เกิดความรู้สึกคับข้องกับสภาพชีวิตที่เป็นอยู่แต่ไม่อาจหาทางออกได้ ทั้งนี้ปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมามีแนวโน้มที่จะขยายวงออกไปเรื่อยๆอย่างไม่มีการสิ้นสุด

3.3 แนวคิดวิจารณ์สังคมไทยในประเด็นอื่นๆ

นอกจากเรื่องสั้นที่เสนอแนวคิดวิจารณ์คนกลุ่มต่างๆในสังคมไทยและสังคมเมืองแล้ว ยังมีเรื่องสั้นที่เสนอแนวคิดวิจารณ์สังคมไทยในประเด็นอื่นๆ เช่น ปัญหาความหมกมุ่นเรื่องเพศในเรื่อง “ไอ้คนแก้ว” และ “คนชาติหมา” ปัญหาเกี่ยวกับความเชื่องมงายของคนในสังคมไทยในเรื่อง “สมควรตาย” เป็นต้น เรื่องสั้นที่เสนอแนวคิดในกลุ่มนี้มีทั้งหมด 10 เรื่อง ได้แก่ “ไอ้คนแก้ว” “คนชาติหมา” “พิธีกรรม” “สมควรตาย” “สมชายยังอยู่” “พระเจ้ากับมนุษย์” “ลานท่าบาตร” “หมาถึง” “www.toilet.com” และ “สะพานลอยน้อยใจ” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ไอ้คนแก้ว” เรื่องสั้นของปรีทรรศ หุตางกูร เสนอแนวคิดวิจารณ์การเสพสื่อลามกของคนในสังคมไทยไว้อย่างน่าสนใจ “ข้าพเจ้า” ในฐานะตัวละครเอกของเรื่องเผชิญกับปรากฏการณ์ประหลาดที่เกิดแก่อวัยวะต่างๆในร่างกายของเขา เริ่มจากพันบนกับพันล่างที่ร่วมรักกันในปาก อวัยวะเพศหรือ “ไอ้คนแก้ว” เป็นต้นเหตุของเรื่องทั้งหมด อวัยวะต่างๆพากันร้องทุกข์ต่อสิ่งที่อวัยวะเพศบังคับให้ทำ “ล่าสุดไอ้คนแก้วกำลังขมื่อขาซ้าย เจ้าตีนขวาซ้าย ให้ช่วยพามันไปข่มขืน พี่หมวยข้างบ้าน มันบอกขาจี้จะอวบดี พวกเราตกใจรีบห้ามกันใหญ่... แต่มันก็อ้างบอกมีวิธีและศึกษามาเยอะ มันเชื่อว่ามันประยุกต์เป็น พี่หมวยเสร็จแน่”⁵⁴ การสูญเสียการควบคุมตนเองของ

⁵⁴ ปรีทรรศ หุตางกูร, “ไอ้คนแก้ว,” ใน แม่มดบนตึก, หน้า 22.

“ข้าพเจ้า” ในเรื่องนี้เป็นการเสียดสีที่รุนแรง แสดงให้เห็นว่าคนเสพลือตามมากเสียจนอวัยวะเพศมีอำนาจเหนือสมองในการสั่งการร่างกาย

“คนชาติหมา” ของฮ.นิกฮุกก็เป็นเรื่องสั้นแนวเสียดสีที่มุ่งวิจารณ์คนที่มีความต้องการทางเพศมากจนไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ฮ.นิกฮุกก็กำหนดให้ตัวละครคนในเรื่องเรียกขานตนเองและถูกเรียกเป็น “หมา” ในขณะที่ตัวละครสุนัขในเรื่องอยู่ในฐานะ “คน” เรื่องบรรยายถึงชีวิตคนผู้เป็นหญิงม่าย สามียของเธอเสียชีวิตไปไม่นาน เธออาศัยอยู่กับลูก และแม่ของสามีที่คอยบ่นว่าต่าหาพฤติกรรมของเธออย่างรู้ทันว่าเธอแสวงไปออกกำลังกายทุกวันเพื่อพบกับวัลลภ ชายที่ชีวิตคนยอมมอบกายมอบใจให้ ชีวิตคนไม่อาจต้านทานความปรารถนาของเธอได้ เธอไปพบวัลลภบ่อยเสียจนเลิกทำหน้าที่ของแม่และสะใภ้ที่ดี ในที่สุดวัลลภก็ทิ้งเธอไปเพราะเขาเห็นเธอเป็นของเล่นเท่านั้น ผู้เขียนเปิดเรื่องถึงการผสมพันธุ์กันของสุนัข สุนัขเพศเมียถูกละทิ้งหลังจากการผสมพันธุ์ สุนัขเพศผู้ตัวอื่นๆจึงเขามารุม ท้ายที่สุดสุนัขเพศเมียตัวนั้นก็ถูกคนตีตายเพราะส่งเสียงร้องด้วยความเจ็บปวด การเปิดเรื่องของผู้เขียนเป็นความจงใจทางวรรณศิลป์ที่จะผูกโยงเรื่องราวไปสู่เป้าหมายของการเสียดสี

ศักดิ์ศิริ มีสมสืบ มุ่งเสียดสีคนที่แสดงตัวว่ามีหลักการแต่ทำตามนั้นไม่ได้ หรืออีกนัยหนึ่งคือคนที่ “ดีแต่ปาก” เรื่องกล่าวถึงสมชายที่รวมกลุ่มกับเพื่อนเพื่อจุดผู้หญิงมาข่มขืน สมชายพยายามแสดงตัวว่าเขาไม่เห็นด้วยกับการกระทำดังกล่าว และปฏิบัติตนเป็นเหมือนผู้พิทักษ์กฎของกลุ่ม กฎดังกล่าวเกี่ยวกับแนวทางในการข่มขืนผู้หญิง เช่น ห้ามข่มขืนผู้หญิงในเครื่องแบบนักศึกษา และห้ามข่มขืนในวันพระ ครั้งหนึ่งสมชายเดินตามนักศึกษาผู้หญิง เขานึกถึงกฎและพยายามที่จะเป็นคนดี แต่อย่างไรก็ตาม ในตอนปิดเรื่องเขาเดินทางไปร่วมกับเพื่อนเพื่อรุมข่มขืนเด็กผู้หญิงที่พวกเขาลักพาตัวมาได้ “การต่อสู้ยังไม่สิ้นสุด อุดมการณ์แค่เหี่ยวเฉาไปบ้าง แต่ยังไม่ล้มตาย สังคมยังมีความหวัง... สมชายยังอยู่ สมชายยังอยู่”⁵⁵

ศักดิ์ศิริ มีสมสืบเขียนเรื่อง “สมควรตาย” เพื่อเสียดสีคนที่งมงายในไสยศาสตร์ หลงยึดติดกับวัตถุมงคลมากกว่าคำสอนของศาสนา ผู้เขียนกำหนดตัวละครให้เป็นกลุ่มคนที่มาตั้งวงดื่มสุรา บริเวณน้ำตก บุญรอดและบุญนำพยายามฆ่าสมควร บุญรอดตั้งใจจะผลัดสมควรด้วยเท้าแต่ตนกลับพลัดตกลงไป เมื่อกลับมาที่วงสุราบุญนำเปิดบทสนทนาว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับพระเครื่องที่เขา นับถือบูชา แต่สมควรแย้งว่าผู้ที่ห้อยพระรุ่น ‘ผจญเพลิง’ กลับมีข่าวว่าถูกไฟคลอกเสียชีวิตคาเหล็กตัดบนตึกสูง รวมทั้งข่าวที่พระเกจิอาจารย์ชื่อดังหลายรูปมรณภาพในอุบัติเหตุทางเครื่องบิน สมควรแสดงความไม่เชื่อถือที่ชัดเจนด้วยการยิงปืนใส่พระเครื่องรุ่น ‘ยิงไม่ออก’ ของบุญนำจน

⁵⁵ ศักดิ์ศิริ มีสมสืบ, “สมชายยังอยู่,” ใน สมควรตาย (กรุงเทพมหานคร: OPEN BOOKS, 2545), หน้า 44.

แตกกระจาย บุญนำจึงมาสมควร โดยผลึกตกน้ำตก แล้วหันมาเล่นงานบุญธรรมซึ่งเป็นพี่ชายของสมควรแต่บุญธรรมเอาตัวรอดมาได้เพราะเขานำผ้ายันต์เกราะเหล็กมาแสดงให้เห็นทั้งที่เขาตั้งใจจะใช้ผ้ายันต์ผืนนั้นเช็ดก้นให้สมควร

ปริทรรศ หุตางกูร เขียนเรื่อง “พระเจ้ากับมนุษย์” เพื่อเสียดสีปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อ พ.ศ. 2540 ผู้เขียนเล่าเรื่องของชายคนหนึ่งที่ยพยายามประกาศตนเป็นศาสดาใหม่ เขาปฏิบัติตนเลียนแบบโมเสส (Moses) ตามตำนานในพระคัมภีร์ไบเบิลภาคพันธสัญญาเดิม ผู้นำบัญญัติ 10 ประการจากพระเจ้ามาสู่ชาวคริสต์ ในเรื่องสั้นชายผู้นั้นเดินทางขึ้นภูเขาด้วยหวังว่าจะได้พบพระเจ้าเพื่อให้พระองค์บันดาลให้ความปรารถนาของเขาเป็นจริง ในระหว่างนั้นเองสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยอยู่ในขั้นวิกฤติ เขาต้องการให้พระเจ้านำความเจ็บปวดไปจากมนุษย์เพื่อที่ว่าคนไทยจะได้กระทำอัตวินิบาตกรรมให้พ้นไปจากโลกที่เลวร้ายได้อย่างไม่เจ็บปวด พระเจ้าบันดาลให้ตามความประสงค์ของเขาแต่มีข้อแม้ว่าให้หาสิ่งที่มีค่าที่สุดของมนุษย์มาแลกเปลี่ยนในเวลา 7 วัน สิ่งที่เขานำไปแลกกับพรของพระเจ้าคือถุงพลาสติก โดยอ้างว่า “มันคือผลิตภัณฑ์จากขุมปัญญาที่เราภูมิใจ รับไว้เถอะพระองค์ ถุงเอกภาพ ถุงเสมอภาค ถุงภราดรภาพ หรือถุงแห่งเต๋ออันสมบูรณ์เช่นท่าน”⁵⁶ หลังจากนั้นมนุษย์ก็สามารถตายได้โดยไม่เจ็บปวด “ทนได้ก็ทน ทนไม่ได้ก็ตาย...ต้องขอบคุณผู้นำสัญญาใหม่สุดวิเศษนี้มาสู่เรา”⁵⁷ ถุงพลาสติกในเรื่องนี้อาจหมายถึงความว่างเปล่า และผู้นำสัญญาใหม่ในที่นี้อาจหมายถึงกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือ IMF ที่ไทยต้องไปกู้เงินมาเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจ ผู้เขียนอาจต้องการเสนอว่าการกู้เงินจาก IMF ทำให้ประเทศไทยเดินทางไปสู่ความว่างเปล่า และคนไทยก็ยังคงเดือดร้อนไม่เปลี่ยนแปลง

พิสิฐ ภูศรี วิจัยการใช้อินเทอร์เน็ตของคนไทยในยุคปัจจุบันไว้ในเรื่อง “www.toilet.com” เรื่องบรรยายถึง “เขา” ที่ใช้บริการต่างๆของอินเทอร์เน็ต เป็นต้นว่าห้องสนทนา (chat room) และกระดานข่าว (web board) ในตอนปิดเรื่องผู้เขียนกำหนดให้เขาออกมาจากสุขาสาธารณะซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าอินเทอร์เน็ตไม่ต่างกับสุขาสาธารณะที่คนส่วนใหญ่มาถ่ายสิ่งสกปรกทิ้งไว้ ไม่มีความสร้างสรรค์อย่างที่ควรจะเป็น “... ‘มึงยังไม่เคยสัมผัสเสน่ห์ของห้องสุขาสาธารณะ ได้ลองสักครั้งจะติดใจ’ เขากล่าวเป็นเชิงสัพยอก แล้วชวนเพื่อนเดินไปจากห้องสุขาสาธารณะแห่งนั้น”⁵⁸

⁵⁶ ปริทรรศ หุตางกูร, “มนุษย์กับพระเจ้า,” ใน แม่มดบนตึก, หน้า 123.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 123-124.

⁵⁸ พิสิฐ ภูศรี “www.toilet.com,” ใน นครกลืนเหียน, หน้า 43.

โศกได้ก็สุขได้...ร้องไห้แล้วก็หัวเราะ... โกรธแล้วก็หายโกรธ...เป็นวิถีชีวิตอันแสนจะเรียบง่าย ตามสติปัญญาที่เขาพึงมีพึงรู้ ชาวลานท่าบาตรไม่รู้หรือว่าโลกภายนอกเขาไปถึงไหนกันแล้ว”⁶¹

ศิลา โคมฉายวิจารณ์ความชั่วร้ายของคนในสังคมปัจจุบัน โดยเน้นให้เห็นว่าความชั่วร้าย เป็นธรรมชาติที่แฝงเร้นอยู่ในคนทุกคนในเรื่องสั้น “พิธีกรรม” เรื่องกล่าวถึงการรวมตัวกันของกลุ่มคนที่มีการเช่นสังเวद्यด้วยเลือด มีผู้ชักชวนกันให้ประกอบพิธีกรรมดังกล่าวเพื่อจะได้กลายเป็นสัตว์เลือดคลาน ตัวละครที่ถูกชักชวนพยายามปฏิเสธแต่ปรากฏว่าเขาเองก็มีหางของ สัตว์เลือดคลานงอกออกมาเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงจากมนุษย์ไปสู่สัตว์นี้เป็นการเสียดสีที่รุนแรง ศิลาอาจต้องการเน้นว่าคนในสังคมปัจจุบันทำความชั่วมากจนไม่สามารถสะกดกลั่นความเป็นสัตว์ ในตัวไม่ให้แสดงออกมาได้

จากการศึกษาแนวคิดวิจารณ์สังคมในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 ผู้วิจัยพบว่า เป้าของการเสียดสีที่พบมากที่สุดคือนักการเมือง รองลงมาคือคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทย มีพระสงฆ์และกลุ่มวัยรุ่น เป็นอาทิ นอกจากนั้นปัญหาต่างๆ ของสังคมเมืองทั้งในแง่ของความเป็นสังคมทุนนิยมสมัยใหม่อันก่อให้เกิดความบกพร่องทางจริยธรรมในหมู่คนในสังคมเมือง ปัญหามลพิษและปัญหาอาชญากรรมก็เป็นสิ่งที่นักเขียนให้ความสนใจเช่นกัน รวมไปถึงปัญหาอื่นๆ ของสังคมไทย เช่น การเสพติดลามก ปัญหาเศรษฐกิจ ความมั่งคั่ง และการใช้สื่อสมัยใหม่อย่างอินเทอร์เน็ต กล่าวโดยสรุปได้ว่า เรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยสะท้อนและวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคมไทยในช่วงเวลาดังกล่าวได้อย่างแหลมคม

ความขบขันที่เกิดขึ้นจากการอ่านเรื่องสั้นแนวเสียดสีย่อมไม่ไร้ความหมายหากเราพิจารณานัยเสียดสีได้เข้าใจอย่างถ่องแท้ กลไกการสื่อสารของเรื่องเสียดสีจะนำเสียงหัวเราะไปกระทบเป้าหมายของการเสียดสี แม้ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยตรง แต่เรื่องเสียดสีก็นับได้ว่าเป็นจุดยืนหรือมุมมองสำคัญของสมาชิกในสังคมที่มีต่อสังคมที่เราดำรงอยู่ รวมทั้งเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น และที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใดคือ “การมีส่วนร่วม” ในการรับรู้ปัญหาอันจะนำไปสู่การร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อให้สังคมไทยเข้าใกล้อุดมคติมากกว่าที่เป็นอยู่ได้ในที่สุด

⁶¹ พิสิฐ ภูศรี, “ลานท่าบาตร,” ใน นครคลื่นเหียน, หน้า 182.

บทที่ 4

องค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย

หลังจากที่อธิบายแนวคิดในบทที่ 3 แล้ว ในบทนี้ ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์องค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์อันประกอบด้วย โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก กลวิธีการเลือกใช้ผู้เล่าเรื่อง กลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง และกลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นในรูปแบบพิเศษ เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดกับกลวิธีในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย กล่าวตามลำดับดังนี้

4.1 โครงเรื่องและเนื้อเรื่อง

สุชาติ สวัสดิ์ศรี กล่าวถึงลักษณะของโครงเรื่อง (plot) ว่า “โครงเรื่อง ได้แก่การผูกเค้าโครงของพฤติกรรมหรือการสร้างเหตุการณ์เพื่อเป็นแนวให้เนื้อเรื่องดำเนินตาม โครงเรื่องนั้นเป็นการดำเนินเรื่องอย่างคร่าวๆ ส่วนเนื้อเรื่องคือรายละเอียด”¹ คำจำกัดความของสุชาติ สวัสดิ์ศรี เน้นที่ความแตกต่างระหว่างโครงเรื่องกับเนื้อเรื่อง (story) ประเด็นนี้อาจขยายความได้จากข้อสรุปของอิราวดี ไตลังคะ ที่ได้มาจากแนวคิดของนักวิเคราะห์ในกลุ่มรูปแบบนิมิตรัสเซีย (Russian Formalism) ที่ว่า โครงเรื่องเป็นลักษณะการเล่าที่ผู้เขียนนำเสนอต่อผู้อ่าน ส่วนเนื้อเรื่องหรือตัวเรื่องเป็นเพียง “วัสดุ” หรือ “ข้อมูล” ที่ผู้อ่านจะรู้ได้ก็ต่อเมื่ออ่านทั้งเรื่องแล้วนำมาปะติดปะต่อเอาเอง² ส่วนจอห์น เพ็กและมาร์ติน คอยล์ เห็นว่าเนื้อเรื่องหมายถึงเหตุการณ์ในเรื่องที่เรียงตามลำดับเวลา และผู้อ่านจะเข้าใจเนื้อเรื่องทั้งหมดเมื่ออ่านมาถึงตอนจบเรื่อง³ จึงกล่าวสรุปได้ว่า เนื้อเรื่องคือสิ่งที่ผู้อ่านเข้าใจจากเรื่องโดยประกอบขึ้นจากเหตุการณ์และรายละเอียดต่างๆในเรื่อง

นอกจากนั้น คุณสมบัติอีกประการหนึ่งของโครงเรื่องคือ “ความเป็นเหตุเป็นผล” ดังคำอธิบายของ อี.เอ็ม. ฟอร์ดสเตอร์ (E.M. Forster) ที่เน้นว่าความเป็นเหตุเป็นผลเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ทำให้บันเทิงคดีมีเอกภาพ เรื่องที่มีโครงเรื่องดีคือเรื่องที่แต่ละเหตุการณ์เกี่ยวร้อยกันอย่าง

¹ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, วรรณกรรมของเรื่องสั้นในเมืองไทยตั้งแต่แรกจนถึง พ.ศ.2475 (กรุงเทพมหานคร: หน่วยงานพิเศษ กรมการฝึกหัดครู, 2522), หน้า 14.

² อิราวดี ไตลังคะ, ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2546), หน้า 6.

³ John Peck and Martin Coyle, *Literary Terms and Criticism*, 3rd ed. (New York: Palgrave, 2002), pp. 122-123.

เป็นเหตุเป็นผล⁴ ทั้งนี้ ความเป็นเหตุเป็นผลดังกล่าวอาจหมายถึงผลกระทบบางอย่างจากเหตุการณ์หนึ่งที่มีต่ออีกเหตุการณ์หนึ่งในโครงเรื่องตามความเห็นของอันเซน ดีเบล (Ansen Dibell) ที่เห็นว่าโครงเรื่องคือสิ่งที่ตัวละครกระทำ รู้สึกนึกคิด หรือกล่าวออกมา สิ่งเหล่านั้นจะส่งผลต่อสิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาภายหลัง⁵

โครงเรื่องของเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 สร้างขึ้นเพื่อรับใช้วัตถุประสงค์เฉพาะในการสื่อแนวคิดวิจารณ์และการสร้างความขบขัน ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์โครงเรื่องออกเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่ โครงเรื่องธรรมดาและโครงเรื่องขบขัน

4.1.1 โครงเรื่องธรรมดา

โครงเรื่องธรรมดาในที่นี้คือโครงเรื่องที่มีพัฒนาการจากการเปิดเรื่อง (exposition) ผ่านการผูกปมปัญหาหรือความขัดแย้ง (complication) ไปสู่จุดสูงสุดของเรื่อง (climax) การคลี่คลาย (dénouement) และการปิดเรื่อง (ending) การอธิบายโครงเรื่องธรรมดาในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยสามารถอธิบายโดยนำลักษณะของความขัดแย้งมาวิเคราะห์ เนื่องจาก ความขัดแย้ง (conflict) คือการต่อสู้ระหว่างอำนาจ 2 ฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์กันในโครงเรื่อง ความขัดแย้งก่อให้เกิดความสนใจ ความระทึกใจ และความตึงเครียด (tension)⁶ ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย ความขัดแย้งระหว่างตัวละครเอก (protagonist) กับตัวละครปฏิปักษ์ (antagonist) ที่ผู้เขียนสร้างขึ้นเป็นองค์ประกอบหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นความบกพร่องของเป้าหมายการเสียดสี ผู้วิจัยพบว่าในเรื่องสั้นแนวเสียดสีส่วนใหญ่ตัวละครเอกจะตกเป็นเป้าหมายการเสียดสี ความขัดแย้งที่พบสามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ ประกอบด้วยความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร และความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสังคม

4.1.1.1 ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร

ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละครเป็นความขัดแย้งที่พบมากที่สุดในการโครงเรื่องธรรมดาของเรื่องสั้นแนวเสียดสี การปะทะกันทั้งโดยตรงและโดยอ้อมของตัวละครมีนัย

⁴ อีราวดี ไตลังคะ, ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง, หน้า 5.

⁵ Ansen Dibell, *Plot* (Ohio: Writer's Digest Books, 1988), p. 6.

⁶ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2545), หน้า 111.

ที่ควรพิจารณาอยู่ที่ความเป็นขั้วหรือเป็นฝักฝ่ายระหว่างตัวละครอื่นกับตัวละครที่เป็นเป้าของการเสียดสี กล่าวคือ เป้าของการเสียดสีเป็นตัวแทนของคนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานของสังคม ในขณะที่ตัวละครอื่นในฐานะขั้วตรงข้ามจะเป็นตัวแทนของคนปฏิบัติตามมาตรฐานของสังคม โคร่งเรื่องที่สร้างความขัดแย้งลักษณะนี้มีทั้งหมด 27 เรื่อง ได้แก่ “ความหวังของผู้เลี้ยงดูรัฐบาล” “หมอคณธรรม” “พระเจ้ากัมมมนุษย์” “รักนี้พลีแค่เธอคนเดียว” “สัตว์แปลกหน้า” “อาณาจักรมายา” “เกรย์ฮาวด์โกโฮม: ว่าด้วย policy ท่าน” “สมควรรตาย” “จนแล้วจนรอด (มั้ง)” “ฤดาวงดาวลิขิตชีวิตข้า” “www.toilet.com” “มาดามสองพันล้าน: ว่าด้วยโรมานซ์การเมือง” “ขั้วโหม่งฝัน” “หมอเปลี่ยนหัว (1)” “56,782,375,350.55 อัฐ: ว่าด้วยความร่ำรวยแบบไม่เจตนา” “สวรรค์นี้มีราคา” “ศกปรัดการเมือง: ว่าด้วยประชาหลังอานสัมพันธ” “เอ็กแซมมิเนชั่นสาธารณะ: ว่าด้วยประชาพิจารณา” “ความในใจสี่บรรทัด: ว่าด้วยกมลลือการเมืองหลังอานบุรี” “ชื่อปิ้งการเมือง: ว่าด้วยทางคว่นสู่ดวงดาว” “หมาถั่ง” “พิธีกรรม” “360-0” “ไอ้นกแก้ว” “ฝึการพนัน” “ATM แห่งชีวิต” และ “อาเพศกำสรวล”

เรื่อง “ความหวังของผู้เลี้ยงดูรัฐบาล” ศักดิ์ชัย ลักษณะวิเชียร เสนอความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับท่านผู้นำของรัฐ ท่านผู้นำมีนโยบายให้ประชาชนเลี้ยงดูรัฐบาล ทั้งที่รัฐบาลเป็น “สัตว์ 4 ขา นิสยกินมูมมาม เหลวไหล และเอาแต่ใจตัวเอง”⁷ ที่สำคัญกว่านั้นคือรัฐบาลมีอายุยืนยาวมาก และมีกฎว่าห้ามฆ่ารัฐบาลเค็ดขาดไม่ว่ากรณีใดๆ ความหมายของเรื่องนี้คือการที่ประชาชนทุกคนต้องจำทนรับสภาพของการบริหารประเทศของรัฐบาลที่น้อยโคง ไม่มีประสิทธิภาพ และเผด็จการ การปฏิเสธความรับผิดชอบของท่านผู้นำก็คือความไม่พยายามที่จะแก้ปัญหา ซึ่งขัดแย้งต่อความต้องการของประชาชน ท่านผู้นำคือเป้าของการเสียดสีที่ขัดแย้งกับตัวละครประชาชน แต่ความขัดแย้งในเรื่องนี้พัฒนาไปจนจบลงที่ประชาชนไม่อาจแก้ไขปัญหาได้ ต้องรับเลี้ยงรัฐบาลต่อไปจนถึงบั้นปลายของชีวิต

เรื่องสั้น “เอ็กแซมมิเนชั่นสาธารณะ: ว่าด้วยประชาพิจารณา” ของวินทร์ เลียววาริณ เสนอความขัดแย้งระหว่างนักการเมืองที่ใช้วุฒิการศึกษาปลอมหรือซื้อวุฒิการศึกษากับประชาชน ความขัดแย้งเสนอผ่านการตอบคำถามของนักการเมืองบนเวทีสาธารณะเพื่อให้ประชาชนทุกคนเป็นพยานในความบริสุทธิ์ของเขาหลังจากที่ถูกกล่าวหาเรื่องวุฒิการศึกษา แต่การตอบคำถามของนักการเมืองกลับเป็นการตอบไม่ตรงประเด็น เบี่ยงเบนประเด็นคำถามหรือไม่ก็เป็นการถามกลับมากกว่าที่จะตอบคำถามอย่างตรงไปตรงมา วิธีการคำถามดังกล่าวตอกย้ำความ โง่เขลาของ

⁷ ศักดิ์ชัย ลักษณะวิเชียร, “ความหวังของผู้เลี้ยงดูรัฐบาล,” ใน นักกู่ตะโกน (กรุงเทพมหานคร: ประพันธ์สารสัน, 2538), หน้า 39.

นักการเมืองและเท่ากับเป็นการเปิดโปงตัวของนักการเมืองเองว่าไม่ได้สำเร็จการศึกษาในระดับที่กล่าวอ้าง ตัวละครนักการเมืองในฐานะตัวละครเอกเป็นตัวแทนของคนที่ยึดมั่นไปจากมาตรฐานของสังคม ในขณะที่พิธีกรและประชาชนที่ร่วมอยู่ในบริเวณเวทีสาธารณะในเรื่องเป็นตัวละครปฏิบัติที่ตรวจสอบความคดโกงที่นักการเมืองปกปิดไว้

พิง ถ้าพระเพลิง เสนอความขัดแย้งระหว่างเป้าของการเสียดสีกับตัวละครอื่นเอาไว้ในเรื่อง “รักนี้พลีแค่เธอคนเดียว” ตัวละคร “ฉันทน์” กระทำอัตวินิบาตกรรมเพื่อเรียกร้องความสนใจจากคนรัก โดยไม่คำนึงถึงคนในครอบครัวโดยเฉพาะแม่ ความขัดแย้งในเรื่องนี้อยู่ระหว่าง “ฉันทน์” กับ แม่และคนรัก ความขัดแย้งเป็นไปใน 2 แนวทาง ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่าง “ฉันทน์” กับคนรักคือความขัดแย้งที่เกิดจากการที่ “ฉันทน์” ไม่ได้รับความสนใจจากคนรักจนทำให้ “ฉันทน์” ตัดสินใจทำลายชีวิตตนเอง ในขณะที่ความขัดแย้งระหว่าง “ฉันทน์” กับแม่ คือความขัดแย้งที่เกิดจากแม่ได้เข้ามากั้นขวางความสัมพันธ์ระหว่าง “ฉันทน์” กับคนรัก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นความขัดแย้งที่อาจยับยั้งความขัดแย้งอีกชุดหนึ่งได้ แต่ผลปรากฏว่า “ฉันทน์” สามารถเอาชนะความขัดแย้งระหว่างแม่เพื่อเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในความขัดแย้งระหว่าง “ฉันทน์” กับคนรัก กล่าวคือ “ฉันทน์” กระทำอัตวินิบาตกรรมได้สำเร็จแต่ไม่ได้รับความสนใจอย่างที่คาดหวัง จุดที่น่าสังเกตในโครงเรื่องคือ ตัวละคร “ฉันทน์” ที่เป็นเป้าของการเสียดสีมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนจากมาตรฐานของสังคม ในขณะที่แม่ผู้คอยว่ากล่าวตักเตือนคือตัวแทนของมาตรฐานของสังคม ส่วนตัวละครคนรักคือตัวแทนของคนทั่วไปที่ไม่เห็นความสำคัญของคนที่ยอมตายเพียงเพื่อเรียกร้องความสนใจ ความขัดแย้งดังกล่าวนี้สร้างขึ้นเพื่อโจมตีกลุ่มวัยรุ่นไทยในสังคมปัจจุบันที่สามารถทำได้ทุกวิธีเพื่อเรียกร้องความสนใจ

เรื่อง “อาณาจักรมายา” ของประชาคม ลุนาชัย เป็นเรื่องของพอแพรวที่พาเบิ้มผู้เป็นลูกชายไปสมัครเป็นนักแสดงในสังกัดของพจน์ ระหว่างที่พอแพรวและเบิ้มเดินชมส่วนงานต่างๆ ในบริษัทของพจน์พวกเขาได้โรงเลี้ยงเด็กกำพร้าที่เกิดจากการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ของเหล่าศิลปิน พอแพรวจึงไม่ต้องการให้เบิ้มเดินตามเส้นทางชีวิตที่ไร้จริยธรรมของศิลปินเหล่านั้น ในขณะที่พจน์รู้สึกว่าเป็นเรื่องธรรมดา โครงเรื่องของเรื่องนี้เสนอความขัดแย้งระหว่างพจน์กับพอแพรว พจน์ในฐานะตัวละครเอกเป็นเป้าของการเสียดสี เขาเป็นตัวแทนของคนในวงการบันเทิงที่ไม่คิดว่าพฤติกรรมของนักแสดงที่เสี่ยงต่อการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์นั้นเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานจริยธรรมของสังคม ส่วนพอแพรวอยู่ในฐานะตัวละครปฏิบัติผู้ยึดถือค่านิยมอันเป็นมาตรฐานของสังคม ความขัดแย้งของทั้งคู่ช่วยเน้นให้เห็นความบกพร่องของเป้าของการเสียดสีได้เด่นชัดขึ้น

กล่าวโดยสรุปในส่วนของความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละครได้ว่า โครงเรื่องลักษณะนี้จะนำเสนอความขัดแย้งระหว่างตัวละครเอกกับตัวละครปฏิกิริยาโดยให้ผู้อ่านเห็นความเป็นขั้วตรงข้ามของตัวละคร ตัวละครหนึ่งเป็นตัวแทนของความบกพร่องและความเบี่ยงเบน ในขณะที่ตัวละครอีกฝ่ายหนึ่งเป็นตัวแทนมาตรฐานของสังคม ความขัดแย้งดังกล่าวช่วยเน้นให้ผู้อ่านเห็นความบกพร่องของเป้าหมายการเสียดสีได้ชัดเจนขึ้นจากการเปรียบเทียบ

4.1.1.2 ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสังคม

ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสังคมที่ปรากฏในโครงเรื่องธรรมดามีลักษณะเป็นขั้วเช่นเดียวกับความขัดแย้งระหว่างตัวละคร สังคมในที่นี้หมายถึงกลุ่มคนที่จำลองมาจากสังคมจริงๆ แต่มีอยู่ 2 ลักษณะ คือสังคมที่ยึดมั่นค่านิยมเดียวกับผู้อ่าน และสังคมที่เบี่ยงเบนไปจากค่านิยมหรือมาตรฐานดังกล่าว สังคมจะมีบทบาทเป็นปฏิกิริยากับตัวละครเอกในเรื่องที่เน้นให้เห็นว่าตัวละครเอกเป็นเป้าหมายการเสียดสี ส่วนเรื่องที่เป้าหมายการเสียดสีคือสังคมจะมีตัวละครอีกตัวหนึ่งหรืออีกกลุ่มหนึ่งเป็นฝ่ายปฏิกิริยา เรื่องสั้นที่เสนอความขัดแย้งลักษณะนี้มีทั้งหมด 20 เรื่อง ได้แก่ “ปทานุกรมชีวิต ฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ” “นรก” “อลิสซาแห่งแดนพิศวง” “พนักงานคิดเงินชื่อดวงใจ” “ต๋ายหาย” “นครคลื่นเหียน” “หมวดป็อบกับต๋อ็อกเตอร์โน้ต” “เมืองคนบาป” “เชือกมัดตัวเอง” “ซาก” “เพลิงรัก ลานแค้น” “คนทันสมัย” “37°-53°-21°: ว่าด้วยการขับถ่ายอย่างมีวัฒนธรรม” “วาระพิพากษาพิณท์” “สะพานลอยน้อยใจ” “ผู้คัดสรร” “ครอบครัวกลางถนน” “รายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี” “เมนู..ลูกทะเลลึก” และ “บะหมี่กึ่งสำเร็จความใคร่...มามาซัง”

ในเรื่อง “นิทาน...วัฒนธรรม” ศิลา โคมฉายวิจารณ์ตำรวจที่ใช้อำนาจหน้าที่ในการฉ้อราษฎร์บังหลวงโดยสร้างความขัดแย้งระหว่างตำรวจที่ฉ้อราษฎร์บังหลวงกับสังคม ทั้งสื่อมวลชนและผู้บังคับบัญชาที่พยายามขัดขวาง สारวตโรใหญ่ได้รับคำสั่งให้ไปปฏิบัติงานในกองสุนัขผู้พิทักษ์ฯ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีผลประโยชน์ไม่มากนัก แต่ในที่สุดสารวัตรหาทางให้สุนัขในกองสุนัขผู้พิทักษ์ฯ เป็นพ่อพันธุ์โดยกระตุ้นด้วยวิธีการทางการแพทย์ เรื่องจบลงโดยสารวัตรสามารถกระทำการฉ้อราษฎร์บังหลวงต่อไปได้ ผู้เขียนสร้างพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานผ่านวิธีการ โกงของสารวัตรซึ่งสร้างความขบขันได้

วินทร์ เลียววาริณ เขียนเรื่อง “เมืองคนบาป” เพื่อวิจารณ์จิตใจอันตกต่ำเสื่อมถอยของคนในสังคมเมือง เรื่องนำเสนอผ่านพฤติกรรมของผู้โดยสารแต่ละคนที่ใช้บริการรถแท็กซี่ วินทร์ชี้ให้เห็นความเสื่อมถอยด้านจิตใจของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมเมือง เช่น หญิงขายบริการ

นักร้องเพลงเพื่อชีวิตที่ฝึกไฝ่กามารมณฺ์ โรงพยาบาลที่ปฏิเสธที่จะรักษาคนงานที่บาดเจ็บจากเครื่องจักรเพราะไม่มีเงิน แท้ก็ซึ่งเป็นตัวละครฝ่ายตรงข้ามที่ทนสภาพความเสื่อมถอยทางจิตใจของคนในสังคมเมืองไม่ได้ ความขัดแย้งคลี่คลายลงเมื่อแท้ก็เลือกที่จะจากไป

ในเรื่อง “เชือกมัดตัวเอง” ของศักดิ์ชัย ลักษณะวิเชียรผู้เขียนมุ่งวิจารณ์ปัญหาอาชญากรรมในสังคมเมือง ตัวละคร “ผม” ถูกแทงในเหตุปล้นชิงทรัพย์ ความขัดแย้งที่ผู้เขียนเน้นคือความขัดแย้งระหว่าง “ผม” กับสังคมเมืองที่เสนอผ่านตัวละครต่างๆ ที่สร้างความเจ็บปวดทั้งทางร่างกายและจิตใจของเขา นับตั้งแต่การที่เขาถูกปล้นชิงทรัพย์และผู้ปล้นแทงเขา ทั้งที่เขาไม่ได้แสดงท่าทีที่จะขัดขืน หมอและตำรวจตั้งคำถามซ้ำซากโดยที่ไม่ได้ช่วยให้ความเจ็บปวดของเขาทุเลาลงหรือนำตัวผู้ทำผิดมาลงโทษตามกระบวนการยุติธรรมได้ สิ่งเหล่านี้ประมวลรวมกันเป็นสภาพการณ์ที่ผู้เขียนต้องการโจมตี ตัวละครที่ตกอยู่ในสภาพการณ์ดังกล่าวรู้สึกคับข้อง ทางออกของความขัดแย้งในเรื่องนี้คือ “ผม” คิดจะเป็นผู้ล่าตัวคนที่แทงเขาเสียเอง ซึ่งหมายความว่าในที่สุดเขาก็ถูกสภาพสังคมอันเลวร้ายบังคับให้เขาต้องกลายเป็นคนเลวไปด้วย

“หมวดป๊อบกับค็อกเตอร์โน้ต” ของศักดิ์ชัย ลักษณะวิเชียรเสนอแนวคิดวิจารณ์การเมืองผ่านความขัดแย้งระหว่างตัวละครอื่นกับสังคมที่เป็นเป้าของการเสียดสี เมื่อค็อกเตอร์โน้ตเข้ามารับตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงหัวเราะตามคำเชิญของนายกรัฐมนตรี ตัวละครเกิดความรู้สึกขัดแย้งกับสภาพการณ์ในเรื่องอันจำลองมาจากสภาพที่อยู่แวดล้อมชีวิตของนักการเมืองโดยทั่วไป บรรยากาศในการทำงานที่ไม่มีงานเป็นชิ้นเป็นอันนอกจากคอยตอบคำถามของนักข่าว การเดินทางไปเปิดงานตามสถานที่ต่างๆ ที่ส่งหนังสือเชิญมาที่กระทรวง รวมทั้งถูกโจมตีจากพรรคฝ่ายค้านอยู่เสมอ สิ่งเหล่านี้ทำให้ตัวละครรู้สึกคับข้องอย่างหนัก ความขัดแย้งคลี่คลายไปในทางที่ว่าค็อกเตอร์โน้ตต้องลาออกจากตำแหน่งไปใช้ชีวิตชาวสวนในต่างจังหวัดเช่นเดิม เพราะไม่อาจทนสภาพแวดล้อมที่ไร้สาระในวิถีชีวิตของนักการเมืองได้

กล่าวโดยสรุป ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสังคมในเรื่องสั้นแนวเสียดสี กรณีที่ตัวละครเอกที่เป็นเป้าของการเสียดสีขัดแย้งกับสังคม ความขัดแย้งจะคลี่คลายไปในทางที่ตัวละครเลือกที่จะกระทำความผิดหรือยืนยันว่าจะปฏิบัติตนเช่นนั้นต่อไป ส่วนความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสังคมที่เป็นเป้าของการเสียดสี ผลการวิเคราะห์พบว่าตัวละครไม่มีอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมที่เลวร้ายได้ ทางออกของความขัดแย้งคือตัวละครเลือกที่จะออกจากสังคมนั้น ขอมอยู่ในสภาพสังคมที่เลวร้ายต่อไปหรือไม่ก็ถูกสภาพสังคมที่เลวร้ายบังคับให้กลายเป็นคนเลวไปด้วย

ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยที่มีโครงเรื่องธรรมดา ความขบขันเกิดจากเนื้อเรื่องมากกว่าโครงเรื่อง ผู้วิจัยจะอภิปรายถึงเนื้อเรื่องในเรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องธรรมดาเพื่อยืนยันบทบาทสำคัญของเนื้อเรื่องในการสร้างความขบขันให้เกิดขึ้นในเรื่องสั้นแนวเสียดสี⁸ เนื้อเรื่องของผู้วิจัยยกมาเป็นตัวอย่างคือเนื้อเรื่องที่มีรายละเอียดที่เกินจริง และเนื้อเรื่องที่นักเขียนสร้างตอน (episode)⁹ ที่มีเหตุการณ์เกินจริงใส่เข้าไปในเรื่องเพื่อสร้างความขบขันที่ต่อเนื่องตลอดเรื่องนับตั้งแต่การปรากฏของตอนนั้น เนื้อเรื่องแบบนี้สร้างความไม่เข้ากันระหว่าง “กรอบ” ของผู้อ่านกับสิ่งที่ปรากฏในเรื่องได้อย่างเด่นชัด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในเรื่อง “ฝึการพนัน” ของพิง ลำพระเพลิง ว่าด้วยเรื่องของมาโนชที่ไปเล่นการพนันในบ่อนจนเงินหมด เขาได้พบกับฝึการพนันที่ปรากฏตัวขึ้นแล้วทำทนายเขาด้วยเงิน เดิมพันจำนวนมหาศาล มาโนชเห็นเงินจำนวนมากจึงตัดสินใจเล่น แต่เขาไม่อาจเอาชนะฝึการพนันได้ แม้แต่ครั้งเดียว มาโนชเริ่มใช้สถานที่และหน่วยงานต่างๆ เช่น สวนลุมพินี กองทัพบก และกองทัพอากาศเป็นเดิมพัน เมื่อมาโนชแพ้พนัน สิ่งที่มาโนชวางเดิมพันลงไปก็หายไปด้วยรายละเอียดที่เกินจริงในเรื่องปรากฏตลอดเรื่อง การหายไปของสวนลุมพินีและอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิก็เป็นความเกินจริงที่เห็นชัดส่วนหนึ่งที่สร้างความขบขันได้ นอกจากนี้เกมการพนันในเรื่องยังปรากฏความเกินจริงให้เห็นอีกในไฟของฝึการพนัน

มาโนชกลิ้งลงมาจากกองเงินกองทอง ตัวของเขาครึ่งหนึ่งจมอยู่ในเบ็งค์
 ห้าร้อย มาโนชแบ่ไฟให้คู่พนันดู
 “นี่ไง ของฉันตองเก ฮ่า ๆ ๆ” มาโนชหัวเราะอย่างเสียดสี
 “อย่าเพิ่งดีใจไปนักคุณมาโนช”

⁸ ผู้วิจัยตระหนักดีว่า แท้จริงแล้วเนื้อเรื่องคือการหลอมรวมกันขององค์ประกอบต่างๆ ในเรื่องสั้นในการวิเคราะห์หัวข้อนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งอธิบายการสร้าง ความขบขันของเนื้อเรื่องผ่านรายละเอียดต่างๆ และเหตุการณ์เกินจริงที่ผู้เขียนใส่เข้ามาในเรื่องเพื่อสร้างความขบขัน โดยอาจพาดพิงถึงองค์ประกอบอื่น เช่น ตัวละคร ฉาก และบทสนทนาแต่เพียงผิวเผินเท่านั้น เพราะผู้วิจัยได้วิเคราะห์องค์ประกอบเหล่านี้ในหัวข้ออื่นแล้ว ทั้งนี้ ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยนอกจากความเกินจริงแล้วยังมีลักษณะอื่นๆ อีกที่นักเขียนสร้างในเนื้อเรื่องให้เบี่ยงเบนไปจากกรอบของผู้อ่านหรือเกิดความขัดแย้งกันเองในเรื่องจนเกิดความขบขัน แต่ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะกล่าวเฉพาะความเกินจริงเท่านั้นเพราะเป็นลักษณะที่อธิบายให้เห็นเด่นชัดได้ และเป็นการป้องกันไม่ให้อธิบายไปซ้ำซ้อนกับกรวิเคราะห์องค์ประกอบอื่น.

⁹ “ตอน” หรือ “episode” ในที่นี้หมายถึงเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องเหตุการณ์หนึ่ง ส่วนใหญ่ “ตอน” ตอนหนึ่ง จะผสมกับตอนอื่นจนปรากฏเป็นงานเขียนทั้งเรื่อง ดูรายละเอียดของคำจำกัดความใน C. Hugh Holman and William Harmon, *A Handbook to Literature*, 6th ed. (New York: Mcmillan Publishing, 1992), p. 174.

บุรุษหนุ่มค่อยๆ หายไฟให้มาโนชดู มันเป็นรูปชายแก่ผมขาวกำลังตีกัน
ชายหนุ่มไว้หนวดอยู่ทั้ง 3 ใบ

“ของผมนะ ต้องพ่อเคฮาๆ”¹⁰

ไฟที่ฝึการพนันเปิดออกมาไม่ปรากฏในสำหรับของไฟที่ใช้ในชีวิตจริง ยิ่งไปกว่านั้น
แม้ว่าไฟที่เป็น “พ่อเค” จะไม่มีในความเป็นจริง แต่ในเรื่องกติกากลับเอื้อให้ฝึการพนันมีแต้มสูง
กว่าและเอาชนะมาโนชได้ในที่สุด ความขบขันจึงเกิดขึ้นจากรายละเอียดที่เกินจริงในส่วนนี้อย่าง
ชัดเจน ที่สำคัญคือความขบขันปรากฏอยู่ตลอดเรื่อง เป็นพื้นอารมณ์สนุกสนานที่ทำให้เรื่องเสียดสี
มีความสมบูรณ์

ชาติ กอบจิตติ เขียนเรื่อง “รายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี” โดยเสนอ
รายละเอียดที่เกินจริงในเรื่องเรื่องเช่นกัน ส่วนใหญ่เป็นการหยิบยกความเป็นจริงจากหน่วยงาน
ราชการมาขยายออกให้เกินจริงเพื่อเร้าอารมณ์ขัน เนื้อเรื่องเกินจริงที่เป็นแกนหลักของเรื่องคือรายงาน
ถึงนายกรัฐมนตรีที่ใช้ระยะเวลาอันยาวนานในการเดินทาง ข้อมูลจากรายงานที่นายกรัฐมนตรี
ต้องการทราบเดินทางมาไม่ถึงมือนายกรัฐมนตรีนับตั้งแต่เมื่อครั้งยังอยู่ในตำแหน่ง จนถึงวัย
เกษียณอายุราชการ และจนกระทั่งวันที่นายกรัฐมนตรีถึงแก่อสัญกรรมรายงานเล่มนั้นก็ยังมาไม่ถึง
เพราะใช้เวลาเดินทางทั้งหมด 27 ปี 4 เดือน 19 วัน

ท่านผู้อ่านที่เคารพขอรับ ท่านผู้อ่านจะหาว่ากระผมเป็นคนพูดจามดเท็จ
หรืออย่างไรก็สุดแต่ท่าน แต่กระผมขอเรียนกับท่านผู้อ่านด้วยความสัตย์จริงว่า
หนังสือรายงานฯ ฉบับนี้ (พณ.118... 2...4...67/***/คธค-2) ใช้เวลาเดินทาง
ทั้งสิ้น 27 ปี 4 เดือน 19 วัน (ยี่สิบเจ็ดปี สี่เดือน สิบเก้าวัน)

ทั้งนี้มิใช่ข้อสังเกตอยู่ประการหนึ่งว่า ตั้งแต่หนังสือออกจากแผนกสารบัญ
ของกองสำนักฯ ไปยังกระทรวง และหลังจากที่กระทรวงรวบรวมข้อมูล
(คำตอบ) เรียบร้อยแล้วส่งกลับมายังกองสำนักฯ (เพื่อเตรียมเสนอต่อขึ้นไปยัง
 ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี) นั้น กินเวลา 12 ปี 8 เดือน 2 วัน¹¹

¹⁰ พิง ลำพระเพลิง, “ฝึการพนัน,” ใน *ตอแหลลงดับ*, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: เลมอนที, 2544),
หน้า 135.

¹¹ ชาติ กอบจิตติ, *รายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี* (กรุงเทพมหานคร: หอน, 2539), หน้า 94.

การเดินทางอันยาวนานอย่างเกินความจริงของรายงานนี้เป็นรายละเอียดของเนื้อเรื่องที่ถูกเขียนใส่เข้ามาในเรื่องเพื่อโจมตีความล่าช้าของระบบราชการ ความล่าช้าดังกล่าวมีสาเหตุหลักมาจากการทำงานอย่างไม่เต็มศักยภาพของข้าราชการ กล่าวได้ว่า ระบบงานแบบ “เช้าชาม เย็นชาม” เป็นสิ่งบ่อนทำลายระบบราชการไทย ความเกินจริงที่ถูกเขียนเน้นในเรื่องเป็นส่วนที่เร้าอารมณ์ขั้นได้ทั้งยังสื่อแนวคิดวิจารณ์ที่ตรงประเด็นอย่างยิ่ง

เรื่อง “ผู้คัดสรร” ของประภาส ชลศรานนท์ เสนอแนวคิดวิจารณ์นักการเมืองที่เป็นรัฐบาลว่านักการเมืองไม่ต้องการให้ประชาชนรู้เท่าทันจึงพยายามทำให้ประชาชนกลายเป็นคนด้อยปัญญา ประภาสใส่รายละเอียดที่เกินจริงเข้าไปในเรื่อง แม้แต่ตัวละครเอกเองก็ไม่อาจปรับตัวได้ทัน เรื่องสั้นเล่าเรื่องของสุธีที่เพิ่งกลับจากดาวไต้ต้นมาสู่โลกเพื่อรับการพิจารณาคัดเลือกเป็นผู้คัดสรร แต่สุธีไม่เข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพราะเขาใช้เหตุผลคนละชุดกับรัฐบาล ในตอนท้ายเรื่องแสดงให้เห็นแนวโน้มว่าสุธีอาจถูกจับไปปล่อยเกาะกลางถนน เพราะเขามีความฉลาดเกินกว่าความต้องการของรัฐบาล

“เดี๋ยวนี้เขาใส่การ์ตูนในคำเกือบทุกคำ พวกชื่อคนเราจะใส่ลักษณะเด่นของแต่ละคน

อย่างคุณมีเส้นผมค่อนข้างตรง...ตรงก็ ต. เต่า ชื่อคุณจึงมี ต. เต่า การ์ตูน”

“มันจะบ้ากันใหญ่แล้ว”

“อ้าวคุณดูชื่อผมสิ...ผมชื่ออำนวย คุณรู้ไหมตัวอะไรการ์ตูน ชื่อผมการ์ตูนสองตัวครับ อ.อังกการ์ตูน กับ ส.เสื่อการ์ตูน”

“ทำไมล่ะครับ”

“ก็ผมอ้วน แล้วก็มีสิ่ว อ. กับ ส.การ์ตูน”

“ใครเป็นคนคิดเรื่องพวกนี้”

“คุณสุธี...คำว่า คิด ก็พูดไม่ได้นะ”¹²

ความเกินจริงในเรื่องคือความผิดปกติของสิ่งต่างๆที่ไม่ปรากฏในความเป็นจริงหรือเป็นสิ่งที่ผู้อ่านไม่น่าจะมีประสบการณ์มาก่อน เป็นต้นว่า คำว่า “คิด” และ “งาน” เป็นคำต้องห้ามแห่งชาติ ส่วนคำว่า “ว่าง” และคำว่า “เหม่ง” กลายเป็นคำปราชญ์ที่ฟังกล่าวเสมอ การสะกดชื่อโดยใส่การ์ตูนตามลักษณะตัว เช่น มีสิ่วให้ใส่ ส. การ์ตูน รูปร่างอ้วนให้ใส่ อ. การ์ตูน ที่สำคัญคือการคำนวณทางคณิตศาสตร์ที่บิดเบี่ยงไปจากระบบที่ผู้อ่านใช้และดูไร้เหตุผล “คุณยังจะ

¹² ประภาส ชลศรานนท์, “ผู้คัดสรร,” ใน *สุธีเสมอ* (กรุงเทพมหานคร: แม่ขมอมจิม, 2543), หน้า 80.

มาบอกว่าหนึ่งแก้วบวกหนึ่งแก้วเป็นสองแก้วอีกหรือ มันต้องเป็นสามสิ หนึ่งบวกหนึ่งก็ต้องเป็นสาม...ความล้มเหลวของคุณนะใช้ได้ทีเดียว แต่ความโง่ของคุณนะไม่พอเลย คุณอยากไปอยู่เกาะไหนล่ะคุณสุธี”¹³ หลักเหตุผลของตัวละครที่ไม่เข้ากันกับหลักเหตุผลของผู้อ่านช่วยกระตุ้นให้ผู้อ่านระเบิดเสียงหัวเราะออกมา

อีกตัวอย่างหนึ่งของเนื้อเรื่องที่มีรายละเอียดที่เกินจริงคือเรื่อง “ATM แห่งชีวิต” ของปริทรรศ หุตางกูร ผู้เขียนกำหนดให้ธรรมจักรทราบคาถาสะเทือนจักรวาลอันเป็นคาถาวิเศษที่สามารถนำบุญสะสมมาใช้ได้จากฤๅษีนิโรธ ฤๅษีนิโรธเดินทางมาแจ้งให้ธรรมจักรทราบว่าเขาจะใช้บุญพำเพื่อบุญก็อาจหมดลงในที่สุด ธรรมจักรสั่งให้คนรับใช้ทำลายพรหมจรรย์ของฤๅษีนิโรธแล้วเขาจึงได้บทสวดที่สามารถขโมยบุญสะสมของผู้อื่นมาใช้ได้

ทว่าเมื่อรู้พลาดกลับมีอีกบทสวดหนึ่งที่ยิ่งเสียวกว่าการ์ดเอทีเอ็ม อาจเปรียบได้กับการ์ดเงิน การ์ดทองหรือวีไอพีทั้งหลายที่กดได้ไม่อันยิ่งกว่า นั่นคือบทสวดแก้สะเทือนจักรวาลที่สามารถขโมยพลังบุญสะสมผู้อื่นจากหมื่นล้านสายธารมาทดแทนได้เหลือเฟือ และเมื่อนั้นเขาสัญญาจะสร้างโบสถ์วัดมโหฬารบำรุงศาสนาให้รุ่งเรืองโปะเข้าไป

แล้วชาติหน้าเขาจะเกิดเป็นอะไร ขณะผู้อื่นซึ่งอาจกินความหมายเป็นร้อย พัน หรือหมื่นคนจะต้องเป็นเหา เห็บ ไร คางคกหรือลูกหมาอย่างช่วยไม่ได้¹⁴

การสร้างความขบขันจากเนื้อเรื่องในเรื่องนี้คือการที่ปริทรรศสร้างเหตุการณ์เกินจริงขนานไปกับเหตุการณ์จริง ในจุดสูงสุดของเรื่องผู้เขียนได้ใส่เหตุการณ์เกินจริงเข้าไปอีก เหตุการณ์หนึ่งซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ผู้อ่านไม่ได้คาดคิดมาก่อน เท่ากับเป็นการเพิ่มระดับของความเกินจริงขึ้นไปอีกชั้น กล่าวคือ นอกจากมีการใช้บทสวดเพื่อนำบุญสะสมของตนเองมาใช้แล้วยังมีบทสวดที่สามารถขโมยบุญสะสมของผู้อื่นมาใช้ได้ด้วย เหตุการณ์เกินจริงในเรื่องนี้สร้างขึ้นเพื่อโจมตีคนในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ที่มีความโลภอย่างไร้ขีดจำกัดจนสามารถทำความชั่วได้

อีกตัวอย่างหนึ่งคือเรื่อง “วาระพิพากษาทัณฑ์” ของพิง ลำพระเพลิง ผู้เขียนสร้างตอนที่มีเหตุการณ์เกินจริงให้ปรากฏในเรื่อง เหตุการณ์เกินจริงดังกล่าวคือฝนที่ตกลงมาเป็นแกง

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 93.

¹⁴ ปริทรรศ หุตางกูร, “ATM แห่งชีวิต” ใน แม่่มดบนตึก (กรุงเทพมหานคร: รูปจันทร์, 2545), หน้า 196.

เผ็ดหน่อไม้ไก่ ตอนที่ผีฝนตกลงมาเชื่อมโยงกับตอนที่ตัวละครในเรื่องพยายามปรับตัวให้เข้ากับปรากฏการณ์ดังกล่าว ไม่ว่าจะนำข้าวเปล่ามารับประทานร่วมกับฝนแกลงเผ็ดหน่อไม้ไก่ที่ตกลงมา หรือการเปลี่ยนพาหนะเป็นเรือโดยสารเมื่อระดับของน้ำแกลงเพิ่มขึ้นแต่หน้าที่ของหญิงตั้งครรภ์ที่ไม่มีใครดูค้ำให้นั่งมักเข้าไปติดหางเสือจนทำให้เรือล่มบ่อยครั้ง เนื้อเรื่องของเรื่องนี้แสดงให้เห็นความต่อเนื่องของเหตุการณ์เกินจริงที่สร้างความขบขันต่อเนื่องไปตลอดเรื่องนับตั้งแต่การปรากฏของเหตุการณ์นั้น

ระดับแกลงเผ็ดเอ่อท่วมไปทั่ว ผู้คนต้องว่ายน้ำแกลงไปทำงาน บางคนก็ถือข้าวเปล่ามากิน พร้อมกับด่าลงไปกินแกลงเผ็ดไก่ด้วย คนไหนดำน้ำแกลงๆ ก็จะได้เปรียบ เพราะส่วนมากเนื้อไก่จะนอนก้น

รถเมล์ถูกยกเลิกการใช้งาน ข.ส.ม.ก. เปลี่ยนมาใช้เรือหางยาวบริการคน แต่คนขับส่วนมากยังคงกิริยาถาวรเดิมไว้อย่างไม่เปลี่ยนแปลง ยังคงขับเรือให้หน้ากระเด็นเลอะหน้าคนที่ลอยคอรอขึ้นเรืออยู่¹⁵

จากการวิเคราะห์โครงเรื่องธรรมดา ผู้วิจัยพบว่าความขัดแย้งทั้งหมดแสดงให้เห็นความบกพร่องของเป้าของการเสียดสีได้อย่างเด่นชัด ความขัดแย้งที่พบมี 2 กลุ่มใหญ่ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร ที่เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครเอกที่เป็นเป้าของการเสียดสีกับตัวละครปฏิบัติผู้ยึดถือมาตรฐานของสังคม อีกกลุ่มหนึ่งคือความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสังคม ประกอบด้วยความขัดแย้งระหว่างตัวละครที่เป็นเป้าของการเสียดสีกับสังคมที่ยึดถือมาตรฐานสังคม และความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสังคมที่เป็นเป้าของการเสียดสี สิ่งที่พบในความขัดแย้งคือความเป็นขั้วตรงข้ามกันของเป้าของการเสียดสีกับมาตรฐานของสังคมทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและสังคม ผู้วิจัยพบว่าความขัดแย้งส่วนใหญ่คลี่คลายไปในทิศทางที่แสดงให้เห็นว่าเป้าของการเสียดสีมิได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม รวมทั้งมีเรื่องสั้นหลายเรื่องที่ไม่ได้คลี่คลายความขัดแย้งให้เห็นชัดเจนในตอนจบเรื่อง ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับที่ คัสติน กริฟฟินพบว่าเรื่องเสียดสีหลายเรื่องจบแบบเปิด คลุมเครือ และไม่ได้คลี่คลาย แม้นักเขียนจะกล่าวว่าเป็นเรื่องของเขาจบแล้วก็ตาม¹⁶ ผู้วิจัยเห็นว่าการปิดเรื่องเช่นนี้น่าจะมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นปัญหาที่ยังคงอยู่

¹⁵ พิง ลำพระเพลิง, “วาระพิพากษาพิณซ์,” ใน *ตอแหลลงดับ*, หน้า 235.

¹⁶ Dustin Griffin, *Satire: A Critical Reintroduction* (Lexington: The University Press of Kentucky, 1994), p.111.

ส่วนเนื้อเรื่องที่ผู้วิจัยกล่าวถึงข้างต้นทั้งหมดแสดงให้เห็นลักษณะเด่นของเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยที่ส่วนใหญ่มีโครงเรื่องธรรมดา แต่ผู้เขียนใช้เนื้อเรื่องที่ประกอบด้วยรายละเอียดหรือเหตุการณ์ที่เกินจริงในการสร้างความขบขันและการวิจารณ์สังคมได้อย่างดี เพราะมีความไม่เข้ากัน เหตุการณ์เกินจริงที่แย้งกับตรรกะของความเป็นจริง ทำให้เกิดความขบขัน ยิ่งกว่านั้นความคิดที่ว่ากระทำของเป้าของการเสียดสีเป็นปัญหาที่ร้ายแรงเกินกว่าผู้อ่านจะคาดคิดก็ได้ความเกินจริงมาช่วยตอกย้ำให้ชัดเจน ในแง่ของกลวิธีเสียดสีตามความเห็นของนักวิชาการตะวันตก การสร้างเนื้อเรื่องที่มีรายละเอียดหรือเหตุการณ์เกินจริงเป็นการใช้ “ตรรกะที่ไม่คาดคิด” (Unexpected Logic) ที่ทำให้ระบบของเหตุผลเบี่ยงเบนไปจากโครงแบบที่เคยมีมา¹⁷ กลวิธีนี้สอดคล้องกับสิ่งที่พบในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยดังที่ได้แสดงให้เห็นแล้ว

4.1.2 โครงเรื่องขบขัน

ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยยังมีโครงเรื่องอีกกลุ่มหนึ่งที่นักเขียนใช้เป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างความขบขันของเรื่อง ลักษณะสำคัญของโครงเรื่องขบขันคือความสม่าเสมอของอารมณ์ขันที่เกิดขึ้นตั้งแต่เปิดเรื่องจนปิดเรื่อง หรือเป็นโครงเรื่องที่ลวงความคิดผู้อ่านเพื่อจะก่อความขบขันในจุดสูงสุดของเรื่องหรือตอนปิดเรื่อง โครงเรื่องขบขันสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ โครงเรื่องที่มีการกลับกันของสถานการณ์และการแฝงนัยเชิงละคร และโครงเรื่องที่จับแบบพลิกความคาดหมาย

4.1.2.1 โครงเรื่องที่มีการกลับกันของสถานการณ์และการแฝงนัยเชิงละคร

“การกลับกันของสถานการณ์” ในที่นี้ หมายถึงสถานการณ์หรือการกระทำของตัวละครในเรื่องสั้นที่สมควรเป็นอย่างหนึ่ง แต่กลับปรากฏเป็นอีกอย่างหนึ่งซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ผู้อ่านคาดคิดมาก่อน¹⁸ ส่วนการแฝงนัยเชิงละคร (Dramatic irony) หมายถึง สถานการณ์ที่ตัวละครพูด กระทำหรือเผชิญกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่รู้นัยที่ซ่อนอยู่ แต่ผู้ชมจะทราบความหมายของคำพูด

¹⁷ Leonard Feinberg, **Introduction to Satire** (Ames: The Iowa State University Press, 1968), p. 150.

¹⁸ ผู้วิจัยไม่ใช้คำว่า “irony of situation” หรือ “situational irony” เพราะคำนี้มีความหมายแคบ และนักวิชาการบางคนใช้ในความหมายเดียวกับ “irony of fate” เพื่อหลีกเลี่ยงความสับสนผู้วิจัยจึงใช้คำว่า “การกลับกันของสถานการณ์” แทน ซึ่งคำจำกัดความที่ผู้วิจัยให้ไว้สอดคล้องกับคำว่า “irony” ในความหมายกว้าง ความหมายและลักษณะทั่วไปของ “irony” ใน Ian Ousby, **The Cambridge Guide to Literature in English** (Cambridge: Cambridge University Press, 1993), pp. 475-476.

หรือการกระทำนี้ดีเพราะรู้เรื่องมาก่อนแล้ว¹⁹ โครงเรื่องทั้งสองลักษณะนี้ก่อความขบขันจากการเล่นกับความคาดหมายของผู้อ่าน เรื่องสั้นแนวเสียดสีที่มีโครงเรื่องลักษณะนี้มี 7 เรื่อง ประกอบด้วย “เหตุเกิดบนโลก” “เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก” “ผู้หญิงวันนี้” “กระดาศขาอยู่กับควาหมึก” “ฟรีเซนเตอร์” “ลือตเตอร์การเมือง: ว่าด้วยเส้นวาสนาของนักการเมือง” และ “เหตุเกิดข้างถนน”

ในเรื่อง “กระดาศขาอยู่กับควาหมึก” ของวินทร์ เลียววาริณ มีความขัดแย้งระหว่างหนังสือพิมพ์สยามที่ขงตรงกับกมลลา กิจนาคร นักแสดงหญิง เรื่องเกิดจากการที่หนังสือพิมพ์เสนอข่าวของกมลลาอย่างเสียหาย มีการโจรกรรมในที่พักของกมลลา แต่หนังสือพิมพ์กลับแพร่ข่าวว่ากมลลาถูกโจรข่มขืน สาเหตุคือกมลลาเป็น “ควาโป้” เมื่อกมลลาฟ้องร้อง หนังสือพิมพ์ยังลงข่าวโจมตีเธอในทุกคอลัมน์ แต่ในที่สุดกมลลาก็เป็นฝ่ายชนะ หนังสือพิมพ์ต้องยอมแก้ข่าวให้เธอ หนังสือพิมพ์ในฐานะเป้าของการเสียดสีมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานของสังคมอย่างเด่นชัด คือไม่ได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางที่เชื่อถือได้ กลับตั้งตนเป็นสถาบันที่มีอำนาจอันไม่ชอบธรรมเหนือคนทั่วไปในสังคม ในขณะที่กมลลาผู้มีอาชีพเป็น “ควาโป้” อาชีพที่มักถูกผูกโยงเข้ากับความไร้ศีลธรรมกลับมีศีลธรรมสูงกว่ามากและยืนหยัดต่อสู้กับความอยุติธรรมจนได้รับชัยชนะ ข้อตรงข้ามที่เป็นการกลับกันของสถานการณ์จึงเน้นให้เห็นความบกพร่องของเป้าของการเสียดสีได้อย่างเด่นชัด

เรื่อง “เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก” ของมหรณพ โจมเจลา มีการกลับกันของสถานการณ์อยู่ตรงที่พฤติกรรมของพ่อค้ากับพระสงฆ์ หลังจากที่ภรรยาของ “ฉัน” พาเด็กสามตาไปรับบำบัดพยาบาลเป็นอย่างดี มรรคทายกและพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสได้นำเด็กสามตาที่กำลังป่วยหนักไปอ้างว่าเป็นมหาเทพเพราะต้องการขายวัตถุมงคลทำให้เด็กเสียชีวิต “ฉัน” ที่เป็นพ่อค้าสมควรจะมองเห็น “ช่องทาง” ที่จะใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการหารายได้แต่กลับไม่ได้ทำ ในขณะที่พระสงฆ์และมรรคทายกผู้ทรงศีลกลับกระทำสิ่งดังกล่าว และถึงแม้เด็กเสียชีวิตไปแล้วก็ยังคงอ้างว่าเป็นมหาเทพที่จะสังหารไป การกลับกันของสถานการณ์นี้สร้างความขบขันได้ที่สำคัญคือในตอนปิดเรื่องตัวละคร “ฉัน” เกิดความคิดว่าหากภรรยามีตาที่สามปรากฏขึ้นเขาอาจจะได้รับประโยชน์บ้าง จุดนี้เป็นการกลับกันของสถานการณ์ตรงที่สิ่ง “ฉัน” เรียนรู้จากมรรคทายกและพระสงฆ์ผู้เป็นเจ้าอาวาสไม่ใช่บทเรียนเกี่ยวกับจริยธรรม แต่เป็นหนทางที่จะทำสิ่งที่ยเบี่ยงเบนไปจากกรอบของจริยธรรม

ในเรื่อง “ลือตเตอร์การเมือง: ว่าด้วยเส้นวาสนาของนักการเมือง” วินทร์ เลียววาริณสร้างโครงเรื่องให้นักการเมืองตามหาหลักฐานที่จะทำให้ตนพ้นผิดในการตรวจสอบ

¹⁹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า 141.

ทรัพย์สิน นักการเมืองติดต่อกับผู้ได้รับรางวัลสลากกินแบ่งรัฐบาลผ่านนายหน้า แต่มีนักการเมืองอีกคนหนึ่งที่ต้องการสลากกินแบ่งรัฐบาลฉบับนั้นเช่นกัน เจ้าของสลากอ้างกับนายหน้าของนักการเมืองทั้งสองว่าได้ขายให้อีกฝ่ายหนึ่งไปแล้ว แต่ที่จริงไม่ได้ขายให้ใคร นักการเมืองทั้งสองจึงกล่าวให้ร้ายกันจนตกจากอำนาจไปทั้งคู่ โครงเรื่องนี้มีการใช้การแฝงนัยเชิงละครที่ก่อให้เกิดความขบขันในลักษณะที่ว่าตัวละครไม่ทราบในสิ่งที่ผู้อ่านทราบและการที่ตัวละครไม่ทราบนั้นนำไปสู่การกระทำที่ผิดพลาดในตอนจบเรื่อง

สรุปได้ว่า โครงเรื่องที่มีการกลับกันของสถานการณ์และการแฝงนัยเชิงละครเล่นกับความคาดหมายของผู้อ่าน โดยเฉพาะความคาดหมายที่มีต่อการกระทำของตัวละครเมื่อผู้อ่านพบว่าตัวละครกระทำสิ่งที่ไม่น่าจะกระทำได้หรือไม่สมควรกระทำ เช่น พ่อค้าน่าจะเป็นคนที่มีความโลภส่วนพระสงฆ์สมควรเป็นผู้มีคุณธรรม แต่สถานการณ์ในเรื่องกลับกลายเป็นว่าพ่อค้าเป็นผู้มีคุณธรรมในขณะที่พระสงฆ์มีความโลภ ลักษณะดังกล่าวนี้ก่อความขบขันได้ และเป็นที่น่าสนใจว่าการกลับกันของสถานการณ์นี้จะสัมพันธ์กับความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละครด้วย ส่วนการแฝงนัยเชิงละครสร้างความขบขันจาก “ความไม่รู้” ของตัวละครในขณะที่ผู้อ่านทราบเรื่องนั้นเป็นอย่างดี²⁰

4.1.2.2 โครงเรื่องที่จบแบบพลิกความคาดหมาย

ลักษณะของโครงเรื่องที่จบแบบพลิกความคาดหมายหรือจบแบบพิศดาร (Surprise Ending) คือการพลิกผันเหตุการณ์ตอนปลายเรื่อง หรือกลับเปลี่ยนเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นโดยฉับพลันอย่างไม่คาดฝัน²¹ ในเรื่องแต่งทั่วไปกลวิธีนี้เป็นกลวิธีที่นักเขียนนิยมใช้เพื่อหลีกหนีความจำเจ²² แท้จริงแล้วโครงเรื่องที่จบแบบพลิกความคาดหมายอาจนับเป็นการกลับกันของสถานการณ์ได้ แต่เป็นการกลับกันที่มาเปิดเผยในตอนท้ายเรื่อง ทำให้ความเข้าใจของผู้อ่านที่มีมาตลอดถูกทำลายไป ก่อให้เกิดความขบขันที่รุนแรง ดังคำอธิบายของไกล์รุ่ง อามระดิษ ที่อธิบายว่าเรื่องหักมุมสร้างความขบขันได้เพราะ “เบี่ยงเบนไปจากกรอบที่คนฟังสร้างไว้แต่แรกว่าเรื่องจะ

²⁰ ในเรื่องสั้นบางเรื่องที่มีโครงเรื่องลักษณะนี้ ผู้เล่าเรื่องจะมีบทบาทสำคัญที่ก่อให้เกิดการแฝงนัยเชิงละคร อ่านเพิ่มเติมได้ในหัวข้อกลวิธีการเลือกใช้ผู้เล่าเรื่อง.

²¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า 422.

²² Ansen Dibell, Plot, p. 132.

ดำเนินไปเช่นนี้ แต่เมื่อเรื่องหักไปจากเดิมจึงข้า”²³ ในฐานะโครงเรื่องของเรื่องเสียดสี การพลิกความคาดหมายเป็นกลวิธีที่ปรากฏบ่อยในเรื่องเสียดสี เพราะเรื่องเสียดสีเป็นแหล่งรวมของความประหลาดใจ ความบังเอิญและการขาดความเป็นเหตุเป็นผล²⁴ ผู้วิจัยเห็นว่าโครงเรื่องที่จับแบบพลิกความคาดหมายในเรื่องสั้นแนวเสียดสีมีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการ ประการแรกคือเพื่อสร้างความขบขันดังที่กล่าวไปแล้ว ประการที่ 2 คือเพื่อแสดงให้เห็นความพ่ายแพ้ของเป้าของการเสียดสีเมื่อเป้าไม่ได้รับสิ่งที่ตนคาดหวัง และประการสุดท้ายคือแสดงให้เห็นความบกพร่องของเป้าของการเสียดสีซึ่งมีมากกว่าที่ตัวละครอื่นในเรื่องและผู้อ่านจะคาดคิด เรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยที่จับแบบพลิกความคาดหมายมีทั้งหมด 7 เรื่อง ได้แก่ “กระไดอารีสีแดง” “สำนักใหม่” “โลกมากลากหายไปไหน” “แผนกัฐชาติ” “รอยยิ้ม” “แก๊งกะโหลกหมาแดง: ว่าด้วยความแกร่งนอกทำเนียบ” และ “สุนัขขีปโตย”

พิง ลำพระเพลิง เขียนเรื่อง “กระไดอารีสีแดง” เพื่อวิจารณ์ความโลภอันเป็นความบกพร่องทางจริยธรรมของมนุษย์ ในเรื่องทรงพลได้เลื่อนตำแหน่ง เขาเดินขึ้นบันไดสูงขึ้นไปเรื่อยๆ โดยมีปลายทางอยู่ที่ห้องทำงานของตำแหน่งใหม่ ระหว่างทางเขาต้องเผชิญความหนาวเหน็บและความหิวโหย ทรงพลกลับไปพักในเพิงที่มีชายชราคนหนึ่งอยู่ข้างใน ชายชราผู้นั้นป็นมะม่วงน้ำปลาหวานให้ทรงพลรับประทานเพื่อประทังความหิว นอกจากทรงพลจะไม่ซาบซึ้งบุญคุณแล้ว เขายังคิดไปว่าชายชราอาจแย่งตำแหน่งงานของเขา เขาจึงใช้กางเกงรัดคอชายชราคนนั้นจนสิ้นชีวิต แล้วเผาศพเพื่อทำลายหลักฐาน ความพยายามทั้งหลายของทรงพลที่ผลักดันตนเองให้ไปถึงห้องทำงานใหม่ได้แต่เพียงผู้เดียวนั้นน่าจะทำให้ผู้อ่านคิดว่าในที่สุดทรงพลก็จะสมความตั้งใจ แต่เรื่องกลับหันเหออกไปอีกทางหนึ่งว่าประตูของห้องนั้นลงกลอนเอาไว้

ทรงพลก้าวผ่านกระไดขั้นสุดท้ายไปแล้ว นั่นไงห้องทำงานของเขา
ความสำเร็จที่หอมหวาน ถึงมันจะมีรสชาติของความผิดเจือปนอยู่บ้าง แต่ก็ไม่มีใคร
ใครรู้ใครเห็นนี่ แล้วใครจะมาลงโทษเขาได้
“ฮ่า ฮ่า ฮ่า” ทรงพลหัวเราะกับความหนาวเย็นที่โดดเดี่ยว ก่อนที่จะเอื้อม
มือไปเปิดประตู

²³ ใกล้เคียง อามระดิษ, “อารมณ์ขันในพระราชนิพนธ์ประเภทล้อเลียน,” ใน *ปียรชกวินทร์* (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 132. (ศูนย์วิจัยภาษาและวรรณคดีไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ ร่วมกับฝ่ายวิชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิมพ์เผยแพร่เฉลิมฉลองวโรกาส 150 ปี พระบรมราชสมภพ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปีพุทธศักราช 2546).

²⁴ อ่านทฤษฎีเกี่ยวกับโครงเรื่องเสียดสีได้ใน บทที่ 2 หัวข้อ 2.2.3.2.1.

อนิจจา ประตุลือก²⁵

โครงเรื่องนี้ “หักมุม” เพราะผู้อ่านไม่คาดว่า ทั้งที่ทรงพลทำสิ่งที่ยากลำบากต่าง ๆ มาได้ แต่กลับไม่คำนึงถึงกฎเกณฑ์ที่ต้องใช้ไขประตู ตามหลักเหตุผล กฎเกณฑ์จะเป็นสิ่งแรกที่ต้องการและน่าจะทำได้ง่ายกว่าสิ่งอื่นที่เขาได้กระทำลงไป จึงกล่าวได้ว่านอกจาก “หักมุม” แล้วสิ่งที่หักไปนั้นยังไม่เป็นเหตุเป็นผลด้วย ความหวังที่ถูกละทิ้งอย่างไม่ได้คาดคิดมาก่อนของทรงพลเป็นตอนปิดเรื่องที่แสดงให้เห็นว่าเขาเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ในขณะที่เดียวกันก็เท่ากับว่าเขาได้รับผลร้ายจากการกระทำที่เบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานของสังคมแล้วในตอนจบเรื่อง

ในเรื่อง “โลกมากลางหายไปไหน” พิงเสนอเรื่องราวของโลกา ที่ขึ้นลิฟท์แล้วเกิดเหตุการณ์ที่ลิฟท์ตกลงไปเรื่อยๆ จนถึงนรก ในลิฟท์โลกาพบขอมคำคืนที่หมายจะเอาชีวิตเธอแต่ผีตาบอดมาช่วยไว้ได้โดยบังเอิญ ผีตาบอดนั้นขายสลากกินแบ่งรัฐบาลก่อนจะเสียชีวิต เมื่อโลกาเห็นสลากฯ เธอจำได้ทันทีว่าเป็นเลขชุดเดียวกันกับรางวัลที่ 1 ที่เธออ่านพบในหนังสือพิมพ์ โลกาก็คิดครอบครองสลากนั้นโดยจัดการผลักผีตนนั้นให้ตกนรกไป ส่วนเธอมีชีวิตรอดกลับมาได้ โลกากระเสือกกระสนขึ้นมาจากใต้ดินมาโผล่ที่หน้าสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล เธอหมายใจว่าจะร่ำรวยจากเงินรางวัล แต่เรื่องไม่ได้จบอย่างที่โลกาคาดหวัง

“ดิฉันเอาห่วยมาขึ้นเงินค่ะ” โลกาส่งสลากกินแบ่งให้พนักงาน เศษดินร่วงจากแผ่นกระดาษ พนักงานรีบไปตรวจดูสักครู่ก็โทรศัพท์เรียกตำรวจมาควบคุมตัวโลกาเอาไว้

“มาจับฉันทำไม ฉันกำลังจะเป็นเศรษฐีบ้านใหญ่โตแล้วนะ”

“ผิดแล้วล่ะครับ คุณกำลังจะเป็นนักโทษติดคุกต่างหาก”

“อะไร มาจับฉันซื้อหาอะไร”

“อ้อ ซื้อหาหรือ ก็มีห่วยใต้ดินไว้ในครอบครองไงครับ”²⁶

แทนที่เธอจะได้รับเงินรางวัลจํานวนมหาศาลโลกากลับถูกจับกุมในข้อหา “มีห่วยใต้ดินไว้ในครอบครอง” คำว่า “ห่วยใต้ดิน” เกิดจากการตีความอย่างตรงตรงของผู้เขียนซึ่งสร้างความขบขัน เรื่องพลิกความคาดหมายใน 2 ระดับ ระดับแรกคือ โลกาไม่ได้เงินอย่างที่ตั้งใจไว้ ระดับที่ 2 คือโลกาถูกจับกุมด้วยข้อหาที่ตนเองไม่ได้คาดคิดมาก่อน การพลิกความคาดหมาย

²⁵ พิง ลำพระเพลิง, “กระโถนสี่แดง,” ใน *ตอแหลลงดับ*, หน้า 99.

²⁶ พิง ลำพระเพลิง, “โลกมากลางหายไปไหน,” ใน *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 208.

ทั้ง 2 ระดับในตอนปิดเรื่องที่ต่อเนื่องกันทำให้ผู้อ่านขบขันอย่างจับพลัดได้ นัยสำคัญอีกประการหนึ่งของการจบเรื่องนี้คือการให้โลกาในฐานะเป้าหมายของการเสียดสีถูกลงโทษ ความผิดของเธอไม่ได้อยู่ที่การทำผิดกฎหมาย แต่อยู่ที่การทำร้ายผิวดาบอดเพราะความละโมภมกได้ซึ่งผู้อ่านทราบคืออยู่แล้ว

ในเรื่อง “แผนกู้ชาติ” ฮ. นิกฮูกี้ สร้างโครงเรื่องที่จับแบบพลิกความคาดหมายเพื่อเสนอแนวคิดว่าการประชุมแก้ปัญหามหาวิกฤตเศรษฐกิจเป็นเรื่องไร้สาระ โครงเรื่องมีอยู่ว่ามีการประชุมคณะกรรมการกู้เศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ (ลับสุดยอด) เพื่อวางแผนแม่บทในการพัฒนาชาติ ที่หน้าห้องประชุมมีตำรวจยืนรักษาความปลอดภัยอยู่ มีหลายคนพยายามที่จะเข้าไปสังเกตการณ์การประชุม เช่น รัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย นายกรัฐมนตรีและตัวแทนจาก I.M.F. แต่ทุกคนถูกปฏิเสธ ในตอนปิดเรื่อง ฮ. นิกฮูกี้ได้พลิกความคาดหมายของผู้อ่าน เมื่อคนส่งอาหารเกิดอาการปวดท้องและต้องการใช้ห้องสุขาเธอกลับได้รับอนุญาตให้เข้าไปในห้องประชุมได้ ทั้งที่ตัวละครมีความสำคัญและอำนาจค้ำค้ำกว่ากลุ่มคนที่พยายามเข้าไปในห้องก่อนหน้านี้ การประชุมที่ดูเหมือนเป็นเรื่องสำคัญมากจึงถูกทำลายความหมายดังกล่าวด้วยความขบขันอันเกิดจากการจบเรื่องในลักษณะนี้

บทบาทของโครงเรื่องที่จับแบบพลิกความคาดหมาย 3 ประการที่ผู้วิจัยกล่าวมาไว้แต่แรกล้วนแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนในตัวอย่างที่คัดมา การพลิกความคาดหมายสร้างความขบขัน แสดงให้เห็นว่าเป้าหมายของการเสียดสีฟ่ายแพ้วและไม่ได้รับในสิ่งที่มุ่งหวัง เท่ากับเป็นการลงโทษเป้าหมายของการเสียดสีที่กระทำความคิด²⁷ นอกจากนี้ โครงเรื่องที่จับแบบพลิกความคาดหมายยังแสดงให้เห็นความบกพร่องของเป้าหมายของการเสียดสีที่รุนแรงกว่าความคาดหมายของผู้อ่านด้วย เท่ากับว่าการสร้างโครงเรื่องตามแนวทางนี้สามารถตอบโจทย์ของเรื่องเสียดสีได้วิธีหนึ่ง

นอกจากโครงเรื่องขบขันที่ผู้วิจัยแบ่งเป็น 2 กลุ่มข้างต้นแล้ว ยังมีโครงเรื่องล้อเลียน²⁸ ในเรื่อง “แม่มดบนตึก” ของปรีทรรศ หุตางกูร เหตุการณ์ในเรื่องตอนหนึ่งดำเนินไปตาม

²⁷ Ronald Paulson, “The Fictions of Satire,” in *Satire: Modern Essays in Criticism*, Ronald Paulson, ed. (New Jersey: Prentice-Hall, 1971), p. 341.

²⁸ โครงเรื่องล้อเลียนในที่นี้ไม่ได้มีความมุ่งหมายตามลักษณะของวรรณกรรมล้อ (parody) ที่มุ่งวิจารณ์ความบกพร่องของวรรณกรรมที่เป็นต้นแบบ แต่โครงเรื่องล้อเลียนในที่นี้มีเพื่อปูพื้นอารมณ์ขันของเรื่องดังที่ปรากฏในคำอธิบาย.

โครงเรื่องของวรรณกรรมเรื่อง *พ่อมดมหัศจรรย์แห่งออซ* (*The Wonderful Wizard of Oz*) ของ ลีแมน แฟรงก์ โบม (Lyman Frank Baum) โดยเฉพาะระหว่างทางได้พบเพื่อนร่วมทางอันได้แก่ หุ่นไม้กล่า หุ่นกระป๋อง และสิงโต ที่ประสงค์จะเดินทางไปพบแม่แมดเช่นกัน โครงเรื่องล้อสร้างความ ขบขันได้จากการบิดเบือนส่วนต่างๆ ที่มีอยู่ในโครงเรื่องเดิม ผู้อ่านที่ทราบโครงเรื่องเดิมเป็น อย่างไรย่อมนึกขึ้นเมื่อเห็นความไม่เข้ากันที่เกิดจากการบิดเบือนดังกล่าว ในเรื่อง “แม่แมดบนตึก” ม่วนสายคำและตัวละครอื่นๆ เดินทางไปพบแม่แมดเพื่อให้ใช้ดินหม้ออุดมความรู้สึกละอายภายใน จิตใจแตกต่างจากโดโรธี (Dorothy) ในเรื่อง *พ่อมดมหัศจรรย์แห่งออซ* ที่ต้องการกลับบ้าน ทั้งนี้ ความต้องการของตัวละครอื่นในโครงเรื่องต้นแบบก็มีใช้ความต้องการละทิ้งความละอายอย่างตัว ละครในโครงเรื่องล้อเลียน ความขบขันจึงเกิดขึ้น นอกจากนั้นในตอนปิดเรื่อง ตัวละครชุดเดิม ยังคงอยู่แต่ปริทรรศน์เปลี่ยนตอนจบให้เป็นที่ว่าตัวละครทุกตัวมีเพศสัมพันธ์กับม่วนสายคำ และ ม่วนสายคำกลายเป็นอนุภรรยาของผู้มีฐานะดีในที่สุด เหตุการณ์ในโครงเรื่องล้อที่ผู้เขียนกำหนดขึ้น ใหม่ทำหน้าที่โจมตีเป้าของการเสียดสีส่วนที่เลียนล้อมาจากโครงเรื่องเดิมก็ช่วยปูพื้นอารมณ์ขันได้ดี

ผู้วิจัยขอสรุปลักษณะสำคัญของโครงเรื่องในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 ว่า โครงเรื่องที่พบทั้งหมดจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ โครงเรื่องธรรมดาและ โครงเรื่องขบขัน โครงเรื่องธรรมดามุ่งชี้ให้เห็นความบกพร่องของเป้าของการเสียดสีด้วยการสร้างความขัดแย้งโดยแบ่งตัวละครออกเป็นฝ่ายตรงข้ามกันระหว่างตัวละครกับเป้าของการเสียดสีทั้งใน รูปแบบของปัจเจกบุคคลและสังคม โครงเรื่องขบขัน ประกอบด้วยโครงเรื่องที่มีการกลับกันของ สถานการณ์และการแฝงนัยเชิงละครเป็นโครงเรื่องที่เล่นกับความคาดหมายของผู้อ่านที่มีต่อการ กระทำของตัวละคร ความขบขันเกิดจากการกระทำของตัวละครในโครงเรื่องนั้นหันเหออกไปจาก สิ่งที่ผู้อ่านคาดหวังไว้ ในบางกรณีเป็นสิ่งที่ผู้อ่านทราบแต่ตัวละครไม่ทราบ ส่วนโครงเรื่องที่จบ แบบพลิกความคาดหมายเป็นโครงเรื่องที่ลวงความคิดของผู้อ่านและสร้างความขบขันจากการพลิก ความคาดหมายในตอนจบเรื่อง ทั้งยังแสดงให้เห็นความพ่ายแพ้ของเป้าของการเสียดสีด้วย

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าโครงเรื่องธรรมดามีจำนวนมากกว่าโครงเรื่องขบขัน ลักษณะ ดังกล่าวนี้นี้ชี้ให้เห็นว่าความขบขันส่วนใหญ่ของเรื่องสั้นแนวเสียดสีเกิดจาก “เนื้อเรื่อง” ดังที่ผู้วิจัย จะได้ขยายความในหัวข้อ 4.2 ทั้งนี้ การวิเคราะห์โครงเรื่องทั้งหมดน่าจะช่วยให้ประจักษ์ว่าโครงเรื่อง เป็นองค์ประกอบสำคัญของเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยที่มีหน้าที่สร้างความขบขันและวิจารณ์เป้า ของการเสียดสีไปพร้อมกัน หน้าที่ทั้งสองประการนี้กลมกลืนกันและมีความสัมพันธ์กับ องค์ประกอบรวมทั้งกลวิธีอื่นๆ ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีดังที่ได้กล่าวต่อไป

4.2 ตัวละคร

ตัวละครเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของบันเทิงคดี เพราะตัวละครคือผู้ที่แสดงบทบาทหรือพฤติกรรมที่ทำให้เรื่องดำเนินไปได้ตั้งแต่ต้นจนจบ²⁹ หน้าที่ของตัวละครคือการสื่อแนวคิดของเรื่องให้ชัดเจนขึ้น³⁰ เพราะฉะนั้น ผู้เขียนย่อมสร้างตัวละครขึ้นมาตามความมุ่งหมายเฉพาะของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องนั้นๆ เมื่อวิเคราะห์ตัวละครจึงควรพิจารณาว่าตัวละครเหมาะสมกับโครงเรื่องหรือเนื้อเรื่องหรือไม่³¹ ในบริบทของเรื่องเสียดสี ตัวละครนับว่าเป็นสื่อของผู้เขียนในการเสนอแนวคิดวิจารณ์³² ตัวละครจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ผู้เขียนใช้ในการสร้างความซับซ้อนมากที่สุด ตัวละครในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 สามารถจำแนกตามแนวทางการสร้างตัวละครของผู้เขียนได้ 2 กลุ่มใหญ่คือ ตัวละครมนุษย์ และตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์³³

4.3.1 ตัวละครมนุษย์

ตัวละครมนุษย์ที่ผู้วิจัยพบในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย แบ่งได้ 3 ประเภทคือ ตัวละครที่สร้างจากลักษณะบกพร่องของกลุ่มคน ตัวละครมนุษย์ที่มีพฤติกรรมไม่สอดคล้องกับมาตรฐานปกติ และตัวละครมนุษย์ที่มีร่างกายผิดปกติ ดังที่จะแสดงให้เห็นตามลำดับได้ดังนี้

²⁹ นาธิกา มงคลคานวนเขตต์, “เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอแนวคิดระหว่าง พ.ศ.2475-2484,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 9.

³⁰ อิงอร สุปันธุ์วิช, **วรรณกรรมวิจารณ์** (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 151.

³¹ ยุธัตถ์ บุญสนิท, **วรรณวิจารณ์** (สงขลา: โครงการบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, 2538), หน้า 45.

³² Edward A. Bloom and Lillian D. Bloom, **Satire's Persuasive Voice** (Ithaca: Cornell University Press, 1979), pp. 100-101.

³³ ตัวละครในเรื่องสั้นแนวเสียดสีประกอบขึ้นจากลักษณะหลายประการ ตัวละครบางตัวเป็นทั้งตัวละครที่สร้างจากลักษณะบกพร่องของกลุ่มคน เป็นสัตว์ ทั้งยังแสดงพฤติกรรมที่ไร้สาระ ด้วยความคาบเกี่ยวนี้ ผู้วิจัยจะขอนับจำนวนเรื่องสั้นที่นำเสนอตัวละครบางกลุ่มเท่านั้น โดยพิจารณาจากลักษณะที่เด่นที่สุดของตัวละครนั้น.

4.2.1.1 ตัวละครที่สร้างจากลักษณะบกร่องของกลุ่มคน

ดังที่ผู้วิจัยกล่าวไว้ในส่วนของทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องเสียดสีว่าตัวละครในเรื่องเสียดสีส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่เป็นตัวแทนของกลุ่มต่างๆ อาจเป็นกลุ่มวิชาชีพหรือสถาบันทางสังคม ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยมีตัวละครลักษณะที่สร้างจากลักษณะบกร่องของกลุ่มคนปรากฏอยู่พอสมควร ลักษณะบกร่องดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดวิจารณ์คนกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทยดังที่ได้วิเคราะห์ไปแล้วในบทที่ 3

ตัวละครที่สร้างจากลักษณะบกร่องของกลุ่มคนในหัวข้อนี้ผู้วิจัยเน้นเฉพาะที่เป็นตัวละครมนุษย์ เรื่องสั้นที่มีตัวละครลักษณะนี้มีทั้งหมด 20 เรื่อง ได้แก่ “360-0” “จนแล้วจนรอด (มั้ง)” “แผนกู้ชาติ” “เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก” “ปทานุกรมชีวิตฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ” “เมืองคนบาป” “www.toilet.com” “สัตว์แปลกหน้า” “แม่มดบนตึก” “กระดาศขาวกับคาวหมึก” “นครเคลื่อนเหียน” “เหตุเกิดบนโลก” “หมอคณธรรม” “อลิสตาแห่งแดนพิศวง” “ซาก” “รักนี้พลีแค่เธอคนเดียว” “เกมสัมารมณ” “เหตุเกิดข้างถนน” “ลานท่าบาตร” และ “ฟรีเซสเตอร์”

นักเขียนนำลักษณะบกร่องของนักการเมืองหลายประการ เช่น การพูดไม่มีสาระ พฤติกรรมเอะอะโวยวาย การประท้วงโดยไม่มีเหตุผลเพียงพอ การใส่ร้ายป้ายสี และการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมาใส่ไว้ในตัวละครมนุษย์ที่เป็นแบบของนักการเมือง³⁴ ดังตัวอย่างจากเรื่อง “360-0” ที่กล่าวถึงคนที่ซื้อเครื่องกำจัดมลพิษมากำจัดนักการเมืองออกไปจากการประชุมสภาผู้แทนราษฎร

“ท่านประธานที่เคารพ” เขากล่าวประโยคแรก แล้วก็เริ่มพูดตามบทที่ท่องมาอย่างดี, มันไม่ต่างจากละครเรื่องก่อนๆ บทสนทนายืดยาวนานเพื่อหน่ายพูดวาทกรรมมาหาสาระไม่ได้ ...

“ผมขอประท้วงครับท่านประธาน” สมุนฝ่ายผู้ร้ายลุกขึ้นตะโกนโหวกเหวก “ผู้มีเกียรติท่านนี้พูดไม่ตรงประเด็น ผมต้องการให้พวกเขาชี้แจงเรื่องทุจริตเงินส่วนกลาง กลับยกแต่เรื่องจังหวัดตัวเองขึ้นมาอ้างเอาความดีความชอบ”

...

³⁴ ตัวละครที่สร้างจากลักษณะบกร่องของนักการเมืองส่วนใหญ่ปรากฏในรวมเรื่องสั้น *หลังอานบุรี* ที่มีตัวละครเป็นสัตว์ทุกเรื่อง ผู้วิจัยจะกล่าวถึงตัวอย่างอื่นเพิ่มเติมในหัวข้อ 4.2.2.1.

“ผมขอประท้วงครับ ท่านผู้มีเกียรติคนนี้อาผมไปเปรียบกับหมาจิ้งรี้น
พูดอย่างนี้ผมเสียหายนะครับ ท่านประธานต้องสั่งให้เขาถอนคำว่าหมาจิ้งรี้น
ออกไปเดี๋ยวนี้” สมุนผู้ร้ายตะโกนมาอีก

“ถอนคำว่าหมาจิ้งรี้นเสียนะครับ หมาจิ้งรี้นเป็นคำไม่สุภาพ” ประธาน
คล้อยตาม³⁵

นักการเมืองเริ่มต้นการอภิปรายหรือการแสดงความคิดเห็นด้วยการกล่าว
ทักทายประธานในที่ประชุม ประธานสภาผู้แทนราษฎรต้องรับภาระหนักในการไกล่เกลี่ยความ
ขัดแย้งระหว่างนักการเมืองที่ปะทะคารมกันจนบางครั้งเลยเถิดไปถึงการบริภาษอย่างตรงไปตรงมา
การประท้วงโต้เถียงกันอย่างดุเดือดจึงเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าดังที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์
ความขบขันของการใช้ตัวละครที่สร้างจากลักษณะบกพร่องของนักการเมืองในเรื่องนี้อยู่ที่การ
จำลองลักษณะที่เหมือนจริงมากจนผู้อ่านเข้าใจได้ในทันทีว่า นักการเมืองไทยที่มีพฤติกรรม
คล้ายคลึงกับในเรื่องเป็นเป้าของการเสียดสี เพราะในเรื่อง นักการเมืองเหล่านี้เป็นเสมือน
“มลภาวะ” ที่ถูกกำจัดทิ้งในที่สุด ผู้วิจัยเห็นว่าตัวละครนักการเมืองในตัวอย่างนั้นนอกจากจะมีความ
เหมือนจริงที่สร้างความขบขันแล้ว ผู้เขียนยังกำหนดให้การโต้เถียงกันในการประชุมเป็นเรื่อง
ไร้สาระเพื่อเสนอความไร้สาระของนักการเมือง เพราะประเด็นที่โต้เถียงกันส่วนใหญ่เป็นการมุ่ง
นำเสนอข้อมูลด้านลบเพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของฝ่ายตรงข้ามมากกว่าที่จะถกเถียงกันเกี่ยวกับ
ปัญหาสำคัญของบ้านเมือง หรือความเดือดร้อนของประชาชนที่สมควรเร่งแก้ไข

ตัวละครที่สร้างจากลักษณะบกพร่องของคนกลุ่มอื่นๆที่น่าสนใจและ
เป็นตัวละครมนุษย์ที่สร้างขึ้นโดยมีบริบททางสังคมเป็นพื้นฐานอย่างเห็นได้ชัดคือตัวละคร
พระสงฆ์ เรื่องสั้นแนวเสียดสีในฐานะวรรณกรรมวิจารณ์สังคมพ่วงเล็งปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตน
ของพระสงฆ์เช่นกัน ดังตัวอย่างลักษณะของพระสงฆ์ในเรื่อง “เหตุเกิดบนโลก”

หลวงพ่อบานเจ้าอาวาสรออยู่ข้างบนแล้ว พวกคณะกรรมการผ้าป่าขึ้นไปก่อน
เห็นหลวงพ่อน้ำตาอึม อิบอาบด้วยบุญบารมีน้ำเลื่อมใส ท่านห่มจีวรผ้าเหลือง
อย่างเนี้อดี เป็นมันเลื่อมพราย ราวกับจะเปล่งประกายได้เองโดยไม่ต้องแสง³⁶

³⁵ พิสิฐ ภูศรี, “360-0,” ใน นครคลื่นเหียน (กรุงเทพมหานคร: ดับเบิลยูเอส, 2544), หน้า 128-129.

³⁶ มหรรณพ โฉมเฉลา, “เหตุเกิดบนโลก,” ใน เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก
(กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, 2538), หน้า 19.

ในพิธีอุปสมบทที่มีการปลงผม และให้นุ่งห่มผ้าไม่ก็ผืนเป็นวิถีของสงฆ์ ที่ละทิ้งการยึดติดกิเลสในเรื่องเสื้อผ้าอาภรณ์ แม้แต่ในศีลขั้นพื้นฐาน 8 ข้อของพุทธศาสนิกชนที่ต้องการฝึกตนก็ยังให้งดเว้นความบันเทิง รวมทั้งเครื่องหอมต่างๆ อันเป็นสิ่งที่ปรุงแต่งกิเลสให้เกิดขึ้นในใจ สิ่งที่กำลังกล่าวมาล้วนขัดแย้งกับแบบของพระสงฆ์ที่มรรณพนำเสนอในเรื่องสั้น “จิ๋วผ้าเหลืองอย่างเนื้อดี” ที่ “เป็นมันเลื่อมพราย ราวกับจะเปล่งประกายได้เองโดยไม่ต้องแสง” แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ในเรื่องปฏิบัติตนไม่เหมาะสมกับสถานภาพ และความคิดนี้จะเริ่มปรากฏชัดขึ้นเมื่อผู้อ่านพบในตอนต่อไปว่าพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสรูปนี้พยายามโฆษณาชวนเชื่อเพื่อให้คนมาทำบุญมากขึ้น แล้วตนก็จะได้ประโยชน์จากเงินทำบุญเหล่านั้น เช่นเดียวกับในเรื่อง “เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก” ที่มรรณพใช้ตัวละครที่สร้างจากลักษณะบกพร่องของพระสงฆ์เพื่อเสนอแนวความคิดวิจารณ์

ท่านเจ้าอาวาสสายศิระเมื่อฉันบอกลา ท่านว่า ไม่นึกเลยว่าบารมีของท่านยังไม่พอ ทำให้งานวัดเจียบเหงาจนพ่อค้าหนีกันไปก่อน อีกทั้งงานสร้างโบสถ์ใหม่ แทนโบสถ์เก่าอายุร้อยกว่าปีที่แสนโทรมน่าอัปอาย คงต้องเลื่อนไปอีกปี เพราะเงินบริจาคยังไม่พอ ท่านว่าเดี๋ยวนี้คนไม่ค่อยเข้าวัด มุ่งแต่จะกินเหล้า เล่นหวย เล่นพนัน อีกหน่อยก็คงตกนรกกันหมด ท่านพูดอย่างท้อแท้ แล้วเปิดเครื่องดื่มบำรุงกำลังที่ฉันซื้อถวายขึ้นดื่ม³⁷

พระสงฆ์ผู้เป็นเจ้าอาวาสในเรื่องยังยึดติดอยู่กับการบำรุงวัดให้ใหญ่โตสวยงาม เพื่อไม่ให้รู้สึกว่ายากกว่าวัดอื่น แม้ว่าทรัพย์ที่พระสงฆ์รูปนี้ต้องการแสวงหาไม่ใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตนโดยตรง แต่วิธีการที่จะให้ได้เงินมาในเรื่องคือการอ้างว่าเด็กสามตาคือมหาเทพ เป็นการหลอกลวงประชาชน จากตัวอย่างที่คัดมาพระสงฆ์รูปนี้เพึ่งดำเนินการดื่มสุราของผู้อื่นในขณะที่ตนกำลังกระทำการเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์กำลังใช้มาตรฐานเชิงซ้อน (Double standard) ในการสั่งสอนผู้อื่นซึ่งเป็นที่ไม่ถูกต้อง ทั้งยังสื่อให้เห็นว่าพระสงฆ์รูปนี้ยังตัดกิเลสไม่ได้ด้วย

นอกจากตัวละครนักการเมืองและตัวละครพระสงฆ์แล้ว ตัวละครที่สร้างจากลักษณะบกพร่องของกลุ่มวัยรุ่นเป็นตัวละครอีกกลุ่มหนึ่งที่นักเขียนสร้างขึ้นเพื่อเสียดสีลักษณะบกพร่องของตัวละครวัยรุ่นส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่ไร้สาระ การเอาใจใส่กับสิ่งที่ไร้ประโยชน์ การตามกระแสสมัยนิยมโดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสม ลักษณะเหล่านี้ผู้วิจัย

³⁷ มรรณพ โคมเจลา, “เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก,” ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 114-115.

เห็นว่าเป็นมุมมองของนักเขียนที่มีวิสัยทัศน์เหนือกว่าวัยรุ่นที่เป็นเป้าของการเสียดสี ลักษณะบกพร่องของวัยรุ่นที่จำลองมาจากวัยรุ่นในสังคมปัจจุบันนับว่ามีความสมจริง และเป็นประสบการณ์ร่วมที่ผู้อ่านสามารถแบ่งปันกับผู้เขียนได้ ดังในตัวอย่างเรื่อง “ซาก”

“วันมาฆบูชา สำคัญอย่างไรคะ?”...

“เป็นวันหยุด...” สาวรุ่นผู้ร่วมรายการมีท่าขัดเขิน แต่ตอบอย่างฉะฉาน มั่นใจ เรียกเสียดกรีด!!! แสบแก้วหู

“โอ...จ๊าบ! จริงใช่ค่ะ...วันหยุดแต่ทำไมต้องหยุดกันล่ะ...หนูจ๋า”

“หยุดให้คนเลือกซื้อการ์ดวาเลนไทน์ไงคะ” สาวรุ่นตอบอวยๆ ซื่อๆ ออกจะงงๆ เรียกเสียดกรีด! แน่นกว่าเดิม³⁸

จากตัวอย่างที่คัดมาผู้เขียนต้องการเปรียบเทียบและเน้นให้เห็นความบกพร่องของวัยรุ่นในแง่ของชีวิตที่ไร้สาระ วัยรุ่นไม่รู้จักรวันมาฆบูชาแต่กลับรู้จักวันวาเลนไทน์ แสดงให้เห็นว่ากลุ่มวัยรุ่นนิยมธรรมเนียมตะวันตกมาก ส่วนธรรมเนียมไทยที่มีคุณค่าและอยู่ใกล้ตัววัยรุ่นกลับละเลย นอกจากนี้ ผู้เขียนยังเสนอลักษณะบกพร่องของวัยรุ่นที่มักกระทำสิ่งที่ดูไร้ปัญญาแต่กลับเห็นว่ามันน่ารักด้วย

ในเรื่องสั้น “ดับหาย” ของมหรณพ โคมฉาย ผู้เขียนจำลองลักษณะบกพร่องของตัวละครจากสถานภาพ สถาบัน และวิชาชีพต่างๆ มาไว้จำนวนมาก และแสดงข้อบกพร่องต่างๆ ของคนกลุ่มนั้นๆ ลักษณะบกพร่องดังกล่าวสื่อให้เห็นความเป็น “แบบ” ของตัวละครที่ผู้อ่านตามนัยเสียดสีทราบเป็นอย่างดี สังเกตได้ชัดจากการที่ผู้เขียนให้ตัวละครกล่าวสำนวนจำเจ (Cliché) ที่คนแต่ละกลุ่มนิยมพูดกัน ตัวละครคู่แรกที่ปะทะกันคือตัวละครข้าราชการที่เกษียณแล้วและนักศึกษา ที่แสดงมุมมองต่อเด็กที่อ้างว่าถูกขโมยดับ ให้สังเกตวิธีการตอบโต้กันของตัวละคร

ข้าราชการที่เกษียณแล้วกล่าวว่า “...ถ้าพวกเราทุกคนส่งเดช มันจะทำให้เสียดภาพพจน์ พวกนักท่องเที่ยวเค้าจะกลัวไม่กล้ามาเที่ยว พ่อค้าก็ไม่กล้าเข้ามาลงทุน แล้วเราจะเอาเงินที่ไหนมาพัฒนาประเทศ’ อดีตข้าราชการว่าเนิบๆแบบเดียวกับคาถาที่ใช้สวดก่อนเข้านอน”³⁹ ทั้งคำพูดและลักษณะที่ผู้เล่าเรื่องแสดงให้เห็นวิธีพูดของข้าราชการเป็นไปตามแบบของข้าราชการที่มัก

³⁸ คีลา โคมฉาย, “ซาก,” ใน แล้วยมลิตพันธุมีหยั่งราก (กรุงเทพมหานคร: มิ่งมิตร, 2541), หน้า 167-168.

³⁹ มหรณพ โคมฉาย, “ดับหาย,” ใน เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก, หน้า 73.

แสดงคนว่าห่วงใยประเทศชาติและสังคม และมักท่องบ่นปณิธานให้คนทั่วไปฟังนัยว่าเป็นการแสดงบทบาทอย่างหนึ่ง คำพูดของข้าราชการถูกนักศึกษาโต้กลับ “...เรามีเสรีภาพในการพูด การเขียน การเขียน การโฆษณา ตราบใดที่ไม่ผิดกฎหมาย’ นักศึกษาหญิงพูด แต่จำไม่ได้ว่าเคยอ่าน เคยได้ยินประโยคเรื่อยๆนี้มาจากไหน คลับคล้ายคลับคลาแต่ก็นึกไม่ออก”⁴⁰ คำพูดของตัวละครนักศึกษาเป็นแบบฉบับของนิสิตนักศึกษาผู้พร้อมที่จะยืนหยัดเพื่อสิทธิเสรี และนิยมพูดถ้อยคำที่แสดงอุดมการณ์ซึ่งที่ไม่เข้าใจสิ่งที่ตนเองพูด

ตัวละครที่สร้างจากลักษณะบกพร่องของคนอีกสองกลุ่มคือตัวละครทหารและตัวละครพ่อค้า เมื่อตัวละครทหารเห็นข้าราชการปลดเกษียณได้แข่งกับนักศึกษาก็เกิดความรู้สึกไม่พอใจ ผู้วิจัยเห็นว่าการสร้างตัวละครทหารให้แสดงอาการไม่พอใจนักศึกษาเป็นอิทธิพลจากพฤติกรรมของทหารในเหตุการณ์เดือนตุลาฯ ซึ่งสอดคล้องกับเวลาตีพิมพ์ของเรื่องสั้นเรื่องนี้ที่อยู่ในช่วงพฤษภาทมิฬ ทหารจึงเป็นฝ่ายปฏิบัติของนักศึกษาตลอดเวลา และมักกล่าวว่านักศึกษาเป็นกลุ่มคอมมิวนิสต์

“พวกลื้อนี่มันพวกก่อกวนนี่หว่า ชอบพูดแบ่งแยกทำให้แตกความสามัคคี ลื้อจะขอโทษผู้ใหญ่ไหม”
 “ไม่” นักศึกษายืนยันเด็ดเดี่ยว
 “ไอ้พวกคอมมิวนิสต์ขายชาติ” จำทหารตะโกนขึ้นอย่างเหลือออก กระโดดเข้าชกนักศึกษาหนุ่มหงายหลังลงไปนั่งจำเบา⁴¹

ตัวละครพ่อค้าที่รับรู้เหตุการณ์ก็แสดงลักษณะบกพร่องที่เป็นแบบฉบับคือการพยายามปกป้องผลประโยชน์ของตนเองโดยไม่คำนึงผู้อื่น และเมื่อเสียประโยชน์ก็เกิดความขุ่นเคือง เมื่อพ่อค้าเห็นการวิวาทระหว่างทหารกับนักศึกษาก็เข้าไปร่วมด้วยแทนที่จะห้ามปราม เพราะทนไม่ได้ที่ตนต้องสูญเสียโอกาสทางการค้า ตัวละครพ่อค้าจึงกล่าวสำนวนจำเจที่เป็นแบบของตนว่า “...เสียมากัดกันตรงนี้ พวกกูไม่ต้องทำมาหากินกันพอดี นึกว่าถนอมเป็นของพวกมึงคนเดียวหรือไง’ พ่อค้าช่างไม่ตะโกนด้วยความโมโหเพราะเห็นนักท่องเทียวหนีไปหมด เขาวิ่งเข้าไปร่วมตะลุมบอนอีกคน คลุกกันจนนิ้วไม่รู้ว่าใครเป็นใคร เสียงชก เสียงตี เสียงคำดั่งโขมกโขมก”⁴²

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74.

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 75.

ความปั่นป่วนวุ่นวายที่เกิดขึ้นเป็นภาพที่น่าขบขันเพราะแสดงให้เห็นธาตุแท้ที่เป็นลักษณะบกพร่องของคนแต่ละกลุ่ม

ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยยังมีตัวละครที่สร้างจากลักษณะบกพร่องของกลุ่มคนอีกมาก เช่นในเรื่อง “เมืองคนบาป” ของวินทร์ เลียววาริณที่แสดงให้เห็นความเลวร้ายของคนกลุ่มต่างๆ เช่น วัยรุ่นที่มีพฤติกรรมทางเพศไม่เหมาะสม มัคคุเทศก์ที่หลอกนักท่องเที่ยวและโรงพยาบาลเอกชนที่มักจะได้เงินมากกว่ามุษยธรรม ลักษณะบกพร่องของหญิงเจ้าของสถานค้าประเวณีในเรื่อง “เม้มคบนตึก” ของปริทรรศ หุตางกูร รวมทั้งลักษณะบกพร่องของข้าราชการในเรื่อง “รายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี” ของ ชชาติ กอบจิตติ ตัวละครที่สร้างจากลักษณะบกพร่องของกลุ่มคนเร้าอารมณ์ขันได้ในแง่ที่ว่าผู้อ่านจะรู้สึกเหนือกว่าเพราะเข้าใจว่าตัวละครเหล่านี้ไม่เคยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองจึงต้องตกเป็นเป้าของการเสียดสีซ้ำแล้วซ้ำเล่า

4.2.1.2 ตัวละครมนุษย์ที่มีพฤติกรรมไม่สอดคล้องกับมาตรฐานปกติ

นักเขียนเรื่องเสียดสีนิยมวิจารณ์ความบกพร่องของบุคคลหรือสังคมผ่านตัวละครมนุษย์ที่มีพฤติกรรมไม่สอดคล้องกับมาตรฐานปกติ กล่าวคือ การกระทำที่บกพร่องของตัวละครจะถูกขยายจนผิดปกติเพื่อสร้างความขบขันจากลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับ “กรอบ” ของผู้อ่านและมาตรฐานของสังคม ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างประกอบคำอธิบายจากตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตัวละครที่มีพฤติกรรมไม่สอดคล้องกับมาตรฐานปกติของพิสิฐ ภูศรี ปรากฏในเรื่อง “นครคลื่นเหียน” ผู้เขียนพฤติกรรมของกลุ่มวัยรุ่นโดยเสนอผ่านรายการวิทยุที่ไม่นำเสนอสิ่งอันเป็นสาระ ข่าวก่ออากาศทางวิทยุแม้จะเป็นข่าวการเมืองแต่ก็แสดงให้เห็นความไร้สาระของวัยรุ่นที่คลั่งนักร้องจนลงคะแนนเสียงเลือกตั้งขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี “ดีอกก็” นายกรัฐมนตรีที่ได้รับเลือกตั้งมาจบการสัมภาษณ์ของตนเองด้วยการกรี๊ดร้อง ผู้เขียนน่าจะได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างตัวละครมาจากพฤติกรรมของวัยรุ่นที่มักแสดงอารมณ์ต่างๆ ด้วยการกรี๊ดร้อง โดยเฉพาะอารมณ์ดีใจหรือสนุกสนาน เช่นได้พบนักแสดงหรือนักร้องที่ชื่นชอบ วัยรุ่นบางคนจะกรี๊ดร้องออกมาทันที ดังที่เราพบเห็นได้ตามสื่อต่างๆ โดยเฉพาะในการแสดงคอนเสิร์ต นอกจากเสียงที่ร้องตามเพลงแล้วเสียงกรี๊ดร้องจะคลออยู่ตลอดตั้งแต่ต้นจนจบการแสดง เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว นักจัดรายการวิทยุที่มีผู้ฟังส่วนมากเป็นวัยรุ่นจึงตัดแปลงพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องกับวัยรุ่นในสังคมยุคปัจจุบัน

“กรี๊ด...ค...ค...” ผู้ประกาศแตรร้องโหยหวน ลำเนียงเสียงเปลี่ยนเป็นแหลมสูง ผิดจากเดิม “กรี๊ดเก้าพันแปดร้อยเมกะเฮิรตซ์ กลิ่นแห่งความมัน สะใจกับดีเจจอมกรี๊ด ขอเชิญเพื่อน ๆ มาร่วมกันกรี๊ดให้กระหึ่ม กรี๊ดกันให้ฟ้าถล่มดินทลาย กรี๊ดกันจนคอหอยแตกซัดดินซังงอตายไปเลย เอ้า...หนึ่ง-สอง-สาม...กรี๊ด...ค...ค...”⁴³

ตัวอย่างที่คัดมาอาจมาจากเสียงของนักจัดรายการวิทยุเองในตอนเปิดรายการ หรืออาจมาจากเพลงสั้นๆที่ใช้เปิดก่อนเข้ารายการที่จะบรรจุคำขวัญของคลื่นวิทยุเอาไว้ จากตัวอย่างการกรี๊ดร้องด้วยเสียงแหลมสูงเป็นเอกลักษณ์ของรายการวิทยุ ที่ส่งเสริมให้วัยรุ่นหันมากรี๊ดร้องมากขึ้นนั้นน่าจะเป็นการแสดงออกถึงความสนุกสนาน และความเป็นกลุ่มเดียวกัน ในปัจจุบันยังไม่มีรายการวิทยุใดที่ใช้คำขวัญนี้หรือส่งเสริมให้มีการกรี๊ดร้องอย่างจริงจัง หรือใช้ถ้อยคำที่รุนแรงอย่าง “ให้ซัดดินซังงอตายไปเลย” เพื่อส่งเสริมการ “กรี๊ด” พฤติกรรมของนักจัดรายการวิทยุคนนี้จึงเป็นสิ่งที่นักเขียนสร้างขึ้นเพื่อวิจารณ์ภาวะไร้สาระของกลุ่มวัยรุ่นที่ทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะ

ในเรื่อง “หมวดป้อบกับค็อกเตอร์ไนต์” ศักดิ์ชัยลดทอนสภาพนักการเมืองให้กลายเป็นตัวตลกโดยกำหนดให้นักการเมืองหลายคนกระทำสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานปกติและเป็นการละเมิดต่อข้อห้ามของสังคม (taboo) ในห้องประชุมที่จัดให้มีการเสวนาอย่างเป็นทางการ เมื่อค็อกเตอร์ไนต์ในฐานะผู้ร่วมเสวนาตั้งคำถามว่าเหตุใดเราจึงต้องหัวเราะ ไม่มีคำตอบจากผู้ใดนอกจาก “เสียงหัวเราะแปร่งๆ” ของนายพลที่ดังขึ้น นายพลลุกขึ้นยอมรับว่าตนเป็นผู้ผายลมเพราะไม่อาจกลั้นได้

“อ้อม...กลิ่นตดของท่านนายพลร้ายกาจขนาดนี้เซียวหรือ”

“ตดกันหลายคนครับ ไม่รู้เป็นของใครบ้าง หลังจากที่ท่านนายพลยอมรับว่าท่านตด”

“ไม่เสียที สมเป็นชายชาติทหาร”

ว่าแล้วผู้นำฝ่ายค้านก็ปล่อยตดเป็นเสียงสรรเสริญความอาจหาญของท่านนายพลแห่งกองทัพกเสียนึงกราว พนักงานรักษาความสะอาดที่วิ่งถือขวดสเปรย์ดับกลิ่นเข้ามาถึงกับสะดุ้งตกใจในเสียงและกลิ่นหมักหมมจากรูทวารของผู้นำฝ่ายค้าน จึงเลี้ยวหลบไปยังห้องเสวนาที่ยังอบอวลไปด้วยกลิ่นตดของท่านนายพล

⁴³ พิสิฐ ภูศรี, “นครกลิ่นเหียน,” ใน นครกลิ่นเหียน, หน้า 12.

พอเห็นพนักงานทำความสะอาด รัฐมนตรีกระทรวงการคลังก็แผดเสียงตอ
ออกมาบ้าง

ผู้นำฝ่ายค้านไม่ยอมน้อยหน้า พยายามแผดเสียงคำรามจากรูทวารให้หนัก
แน่นยิ่งขึ้น⁴⁴

การผายลมแข่งขันโต้ตอบกันระหว่างผู้นำพรรคฝ่ายค้านกับรัฐมนตรี
กระทรวงการคลังเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในความเป็นจริง เช่นเดียวกับการกระทำของนายพล
ตัวละครนักการเมืองในเรื่องนี้จึงเป็นตัวตลกที่น่าขบขันด้วยการกระทำที่ไม่สอดคล้องกับ
มาตรฐานปกติ โดยสัมพันธ์กับแนวคิดที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอว่านักการเมืองเป็นอาชีพที่ไร้
แก่นสาร กลวิธีสำคัญในเรื่องนี้คือ “การทำเรื่องจริงให้เป็นเรื่องเล่น” และ “ทำเรื่องเล่นให้เป็นเรื่อง
จริง” ศักดิ์ชัยสร้างสถานการณ์ที่เป็นบริบทให้จริงจัง มีความเป็นทางการสูง เพราะเป็นงาน
ระดับชาติ และตัวละครต่างก็มีสถานภาพที่สูงส่ง แต่ตัวละครกลับกระทำสิ่งที่แย้งกับบริบทที่เป็น
ทางการรวมทั้งสถานภาพทางสังคมของตนเอง การกระทำนี้ทำให้ตัวละครดูไร้สาระ (absurd)

ในเรื่อง “ดาวดวงดาวลิขิตชีวิตข้า” ของพิง ลำพะเพลิง เรื่องเล่าถึงชีวิตของกษัตริย์
จวบเจงที่เชื่อในคำทำนายของศิพาดาบสอย่างฝังจิตฝังใจ พฤติกรรมที่ผู้เขียนสร้างขึ้นเพื่อเน้นให้
เห็นความเบี่ยงเบนของตัวละครคือการกำหนดให้ตัวละครเชื่อในสิ่งที่ผู้ที่อ่านตัดสินได้ทันทีว่า
ไม่สมควรเชื่อ

“อะ...หยวนๆก็ได้ จะบอกให้ ในอนาคตถ้าเจ้าดาบสเจ้าจะต้องมองไม่
เห็น ดังนั้นเจ้าควรจะห้ามเหลียวคอขยปรนนิบัติพิศวี จะได้ไม่เดียดายว่าเหว ...

ดาบสทำนายไปอีแหละแหละขละ ดบท้ายคำทำนายว่า “หนึ่งล้าน
กหาปณะ”

“โธ้ว...แพงจังเจ้าพ่อ!” จวบเจงบ่น

“ก็ข้าบอกแล้วว่าแพง มันก็แพง แม่นมัยละลูกเอ๊ย”

เจ้าเมืองหนุ่มตรองดูก็เห็นจริงตามที่ดาบสเด่าบอก ไซ้แล้ว....ท่านทำนาย
ว่าแพง ฉะนั้นจึงแพง ท่านแม่นจัง จวบเจงเขียนเช็คเงินสดให้ แล้วก็ลากลับ

⁴⁴ ศักดิ์ชัย ลักขณาวิเชียร, *หมวดป๊อบกับต็อกเตอร์โน้ต*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักหนังสือ
ไต้ดิน, 2546), หน้า 81-82.

คู่พระราชฐานพร้อมด้วยบริวารหนึ่งพันสองร้อยคน ตลอดทางในใจคำนึงวนเวียน อยู่กับคำทำนาย ครั้นจะไม่เชื่อก็ไม่กล้า เพราะศิพาท่านายแม่นหมด แม่นตลอด⁴⁵

คำทำนายของศิพาดาบสเป็นการเล่นกับหลักเหตุผล “ถ้าดาบอดแล้วจะมองไม่เห็น” และ “บอกว่าแพงมันก็แพง” คำทำนายทั้งสองประการนี้ไม่ได้ใช้ความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ ในการพยากรณ์แต่อย่างใด เป็นเพียงการว่าไปตามเหตุผลธรรมดา แต่จับแจงบกับรู้สึกถึงความสามารถของศิพาดาบส และยอมมอบทรัพย์สินให้เป็นจำนวนมาก แม้จับแจงบจะพยายามใคร่ครวญถึงคำทำนายของศิพาดาบสว่าเป็นสิ่งที่สมควรตั้งคำถามหรือไม่ จับแจงบกลับไม่กล้าที่จะไม่เชื่อ ลักษณะนี้เน้นให้เห็นความโง่เขลาและความมมงายของตัวละคร นอกจากตัวละครจะเชื่อในสิ่งที่ไม่ควรเชื่อแล้ว พฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานปกติก็ยังนับว่าขัดแย้งกับสถานภาพของตัวละครที่เป็นชนชั้นนำของสังคม ความขบขันจึงขึ้นเกิดจากความไม่เข้ากันในจุดนี้ ตัวละครในเรื่องนี้สร้างขึ้นเพื่อเสียดสีนักการเมืองที่มมงายและเชื่อไสยศาสตร์มากเกินไปจนความจำเป็น

ตัวละครมนุษย์ที่มีพฤติกรรมไม่สอดคล้องกับมาตรฐานปกติเป็นองค์ประกอบของเรื่องสั้นที่ผู้เขียนสร้างขึ้น โดยขยายการกระทำให้มากจนผิดปกติ มีการกระทำที่ขัดแย้งต่อข้อห้ามของสังคม และการกระทำที่ไร้สาระ การกระทำที่ผิดปกติทั้งหมดทำให้ตัวละครกลายเป็นตัวตลกซึ่งเร้าอารมณ์ขันของผู้อ่านได้ดี ทั้งยังสื่อแนวคิดวิจารณ์ของผู้เขียนได้อย่างชัดเจนอีกด้วย

4.2.1.2 ตัวละครมนุษย์ที่มีร่างกายผิดปกติ

การทำให้บิดเบี้ยว (Distortion) เป็นกลวิธีหลักกลวิธีหนึ่งของเรื่องเสียดสี นักเขียนเลือกใช้กลวิธีนี้ได้หลายแนวทาง เช่น นามนัยลดสภาพ การเน้นที่ความพิกลพิการ การไม่คำนึงถึงบริบททางธรรมชาติและความสะดวกโยกัน รวมทั้งการกดทับและลดทอนข้อเท็จจริง⁴⁶ ตามทฤษฎีแล้วการทำให้ตัวละครมีลักษณะบิดเบี้ยวและการสร้างความผิดปกติของอวัยวะต่างๆของร่างกายดำเนินตามแนวทางของภาพล้อ (Caricature) แตกต่างที่ว่าไม่ได้จำลองลักษณะบกพร่องของบุคคลใดบุคคลหนึ่งอย่างจำเพาะเจาะจง กลวิธีของภาพล้อมาเป็นแนวทางในการสร้างตัวละครของเรื่องเสียดสีได้เพราะ ลักษณะของมนุษย์ที่จำลองหรือถ่ายแบบมาจะแสดงให้เห็นตัวตนที่ซ่อน

⁴⁵ พิง ลำพระเพลิง, “ถาดวงดาวลิขิตชีวิตข้า,” ใน *ตอแหลลงดับ*, หน้า 141-142.

⁴⁶ Edward W. Rosenheim, Jr., “The Satiric Spectrum,” in *Satire: Modern Essays in Criticism*, p. 315.

อยู่ภายในได้อย่างชัดเจน⁴⁷ ดังที่เกรกอรี ฟิทซ์ เจอร์ลด์ กล่าวว่านักเขียนภาพล้อเชิงวรรณศิลป์ (literary caricaturist) บิดเบือนรูปร่างของมนุษย์ให้เป็นสื่อแทนบุคลิกภาพ จิตใจ และความประพฤติที่ไม่เป็นที่ยอมรับในเชิงศีลธรรม (moral-ethical aberration)⁴⁸ ตัวละครคนที่มีร่างกายผิดปกติในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยที่นับว่าเข้าข่ายนี้มีอยู่ 4 เรื่อง ได้แก่ “นรก” “หมอเปลี่ยนหัว (1)” “หมอคุณธรรม” และ “ฤดาวงดาวลิจิตชีวิตซ้ำ”

ในเรื่อง “หมอเปลี่ยนหัว (1)” ปริทรรศน์วิจารณ์ความโง่เขลาและความหลงผิดของมนุษย์โดยเสนอผ่านตัวละครที่มีความบกพร่องทางกายภาพ ตัวละครเอกสนทนากับจิตแพทย์ชั่วเวลาหนึ่งแล้วจึงตัดสินใจเข้ารับการผ่าตัดเปลี่ยนจากศีรษะธรรมดาเป็นลูกโป่งนัยว่าเพื่อบำบัดอาการคิดฟุ้งซ่านของตัวเอง ลักษณะของศีรษะลูกโป่งขัดแย้งกับความจริงโดยสิ้นเชิง

2 วันที่แฟนหนุ่มหายตัวไป แต่เขาก็กลับมาจนได้ ในเย็นวันหนึ่ง เธอก็รีดแทบสลบ และรับไม่ได้กับสิ่งที่เขาร่ำเรียกว่า หัวใหม่ หัวหล่อ หรือหัวดี เธอรู้สึกมันไม่ต่างจากลูกโป่งสีชมพูที่อัดแก๊สไว้จนพองปรี๊ ถึงแม้จะมีหน้าตาจุกปากยิ้มเหมือนการ์ตูนก็ตาม ...แต่กระนั้นเขาก็โหมว่า “ถึงแตกก็เปลี่ยนได้เรื่อยๆ ลูกโป่งมีเหลือเพื่อ”⁴⁹

ภาพของตัวละครที่เปลี่ยนศีรษะของตนเองเป็นลูกโป่งที่เขียนหน้ายิ้มแบบการ์ตูนบ่งแสดงลักษณะของภาพล้ออย่างชัดเจน ปริทรรศน์สร้าง “หัวลูกโป่ง” ขึ้นมาเพื่อโจมตีคนในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะวัยรุ่นที่ไม่มีความคิด โดยกล่าวเปรียบเทียบว่าศีรษะของคนเหล่านี้ไม่มีสมอง ไม่มีความคิด ที่บรรจุกไว้มีศีรษะมีเพียงลมเหมือนลูกโป่ง ในตอนท้ายเรื่องปริทรรศน์นั้นว่าเป็นกลุ่มวัยรุ่น แต่ตัวละครจิตแพทย์ก็นับว่าเป็นตัวแทนของผู้ใหญ่ที่หยาบคายความโง่เขลาไม่ใฝ่คิดให้แก่วัยรุ่น แสดงให้เห็นความเสื่อมถอยของคนในยุคปัจจุบันที่มักไม่ใช้ความคิดในทางที่เป็นประโยชน์ จึงไม่ต่างจากมีศีรษะเป็นลูกโป่งที่อัดแก๊สไว้จนพองปรี๊ แทนที่จะเป็นศีรษะปกติของคนผู้รู้คิด

ตัวละครที่มีร่างกายผิดปกติในเรื่อง “หมอคุณธรรม” ความผิดปกติทางร่างกายของตัวละครในเรื่องสอดคล้องกับทฤษฎีที่กล่าวว่าภาพล้อที่ถูกบันทึกบนท่อนลักษณะทางร่างกาย

⁴⁷ Alex Hughes, *Caricature* (London: Harper Collins, 1999), p. 16.

⁴⁸ Gregory Fitz Gerald, *Modern Satiric Stories: The Impropriety Principle* (Illinois: Scott, Foresman and Company, 1971), p. 14.

⁴⁹ ปริทรรศน์ หุตางกูร “หมอเปลี่ยนหัว (1),” ใน *แม่มดบนตึก*, หน้า 65-66.

บางครั้งให้ดูพิกลพิการเพื่อสะท้อนถึงภาวะทางจิตใจที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ในเรื่องนี้ตัวละครหมอบเป็นผู้ตรวจอาการของคนประเภทต่างๆที่ป่วยไข้เป็นโรคสมัยใหม่ที่ไม่มีการรักษา ผู้ที่อาการหนักคือนักการเมืองและนักธุรกิจ ในขณะที่ชาวนาผู้ได้รับการรักษามีโอกาสจะหายเป็นปกติในที่สุด อาการของนักธุรกิจรุนแรงมากถึงขนาดที่เกิดความผิดปกติทางร่างกายดังที่ปรากฏในความตอนหนึ่งของเรื่องว่า

“เขาเป็นนักธุรกิจแสนล้าน มีกิจการค้ามากมายทั้งในและต่างประเทศ
เขาล้มป่วยมานาน” หญิงชรากล่าวซ้ำเนิบ

“เขาเป็นโรคร้ายน่ากลัวอย่างยิ่ง” หมอบพูด “ไม่มีหัวใจมานานหลายปี
แล้ว”...

“สมองของเขาใหญ่มาก”

“เขาเคยไปตรวจเช็คสมองทุกปี”

“แต่ความจริงเขาป่วยเป็นโรคหัวใจ”

“ใช่...เขาจะเลยตรงนี้จนในที่สุดก็เป็นโรคไร้หัวใจ”

“ฉันก็ได้แต่หวังว่าเด็กเกิดใหม่ในวันนี้และวันข้างหน้าคงไม่คิดเชื่อโรค
ขาดหัวใจจากพ่อแม่”

“มันเป็นโรคยุคใหม่ ไม่มีการรักษา...”⁵⁰

ผู้เขียนวิจารณ์ความไร้มนุษยธรรมและจริยธรรมผ่านความผิดปกติทางร่างกาย อาการของตัวละครก็ยิ่งสมองขยายใหญ่ หัวใจยิ่งลีบเล็กลง จนในท้ายที่สุดหัวใจได้หายไปจากร่างกายของนักธุรกิจแสนล้านผู้นี้ สมองใหญ่มากก็เพราะนักธุรกิจใช้สมองในการวางแผนการค้า ตลอดจนคิดหาหนทางที่จะให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินอันมหาศาล การที่หัวใจมีขนาดเล็กลงจนกลายเป็นโรคไร้หัวใจก็เท่ากับขาดไร้จริยธรรมและมนุษยธรรม ผู้เขียนได้ใช้ตัวละครชานามาเปรียบเทียบว่าตัวละครชานามีหัวใจที่ใหญ่และแข็งแรง ทำให้เขาสามารถมีอาการดีขึ้นและหายขาดได้ในที่สุด แตกต่างจากนักธุรกิจที่ถูกโรคไร้หัวใจกัดกินตนเองจนสิ้นชีวิตในที่สุด

พิสิฐ ภูศรี เขียนเรื่อง “นรก” เพื่อสื่อแนวคิดว่าการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเมืองเป็นชีวิตที่สร้างความคับข้องใจอย่างสาหัส ผู้เขียนกำหนดให้กรุงเทพมหานครเป็นนรกขุมที่ 19 การตระเวนไปยังที่ต่างๆของตัวละครเอกเท่ากับเป็นการรับโทษทัณฑ์ที่ได้ทำความผิดบาปไว้

⁵⁰ ประชาคม ลุนาชัย, “หมอบคุณธรรม,” ใน เมืองใต้อุโมงค์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สหการคนวรรณกรรม, 2545), หน้า 167,169.

เมื่อครั้งที่มิชีวิตอยู่ นอกจากบนรถโดยสารประจำทางแล้ว ตัวละครเอกได้เดินทางไปยังสถานที่แห่งหนึ่งที่บรรยายว่ามีกระดานใหญ่และมีแถวตัวเลขแปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา บ่งให้ผู้อ่านทราบว่าสถานที่แห่งนั้นคือตลาดหลักทรัพย์ ในที่แห่งนั้นผู้เขียนเสนอตัวละครตัวหนึ่งที่มีร่างกายผิดปกติเพื่อเสนอแนวคิดของเรื่อง

เสียงระเบิดตูมสนั่นดังขึ้นด้านหลัง เขาหันขวับกลับไป เห็นเศษขี้เลื่อยลอยกระจายฟุ้งอยู่ในอากาศ ชายผู้หนึ่งร่างปราศจากศีรษะยื่น โงนเงนไปมา ผู้คนรอบข้างเขากระซิบกระซาบบอกกันว่า ชายผู้หนึ่งเห็นกิจการที่เขาซื้อไว้ราคาตกลงไปเรื่อยๆ เลยก๊อกล้อมใจจนสมองระเบิด ชายหัวขาดคนนั้นเดินโซเซออกไปจากตัวอาคาร ทิ้งไว้แต่เศษขี้เลื่อยตกเกลื่อนพื้น⁵¹

แม้ความคิดปกติทางร่างกายจะไม่ได้เกิดขึ้นกับตัวละครเอก แต่ความคิดปกติในตัวอย่างนี้ก็สะท้อนปัญหาของสังคมเมืองได้อย่างชัดเจน ศีรษะของตัวละครในเรื่องที่ระเบิดออกแล้วมีขี้เลื่อยฟุ้งกระจายออกมานั้น ผู้เขียนน่าจะใช้คำวิเศษณ์ “หัวขี้เลื่อย” ซึ่งหมายถึง “โง่, มีปัญญาทึบ”⁵² เป็นวัตถุดิบในการสร้างตัวละครขึ้นมา ลักษณะดังกล่าวสื่อให้เห็นว่าในสังคมทุนนิยมคนที่ขาดทุนในตลาดหลักทรัพย์จะกลายเป็นคนโง่ นอกจากนั้นการระเบิดออกของศีรษะยังสื่อแสดงให้เห็นภาวะบีบคั้นของวิถีชีวิตในสังคมเมืองที่มีการแก่งแย่งแข่งขันและสร้างความคับข้องใจให้แก่คนในสังคมเมือง จนเปรียบได้ว่าชีวิตในสังคมเมืองคือการถูกลงโทษอยู่ในขุมรกรดั่งแนวคิดของเรื่อง

ตัวละครมนุษย์ที่มีร่างกายผิดปกติในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยสร้างขึ้นตามแนวทางบางประการของภาพล้อเชิงวรรณศิลป์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นความคิดปกติของเป้าหมายการเสียดสี กล่าวคือ ใช้ความคิดปกติของร่างกายสื่อความคิดปกติของความคิดและจิตใจที่อยู่ภายใน นอกจากนั้นความคิดปกติที่ทำให้ร่างกายยังเร้าอารมณ์ขันได้บางส่วน เพราะลักษณะที่ผิดปกตินั้นไม่เข้ากันกับความเป็นจริง เช่นลักษณะของคนที่มีขี้เลื่อยอยู่ในศีรษะและคนที่มีศีรษะเป็นลูกโป่งแต่ก็ยังสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างคนปกติซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้

⁵¹ พิสิฐ ภูศรี, “นรก,” ใน *สัตว์แปลกหน้า* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2539), หน้า 72.

⁵² ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542* (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2546), หน้า 1282.

4.2.2 ตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์

ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย นอกจากตัวละครมนุษย์แล้ว นักเขียนเลือกใช้ตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์เพื่อเสนอแนวคิดวิจารณ์ด้วย ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ตัวละครสัตว์ และตัวละครบุคลาธิษฐานและอุปมานิทัศน์

4.2.2.1 ตัวละครสัตว์

เมื่ออ่านนิทานหรือวรรณกรรมสำหรับเด็ก เราคุ้นเคยกับลักษณะของสัตว์ที่แสดงกิริยาอาการได้อย่างมนุษย์ รวมทั้งมีความคิดอย่างมนุษย์ การกำหนดให้ในนิทานมีตัวละครสัตว์ไม่ใช่เพื่อสร้างความสนุกสนานอย่างเลื่อนลอย แต่นัยสำคัญอยู่ที่สัตว์เหล่านั้นสามารถเป็นตัวแทนของมนุษย์ประเภทต่างๆ ได้อย่างชัดเจน ดังที่ ธัญญา สังขพันธานนท์ กล่าวว่า “ในนิทานและเรื่องสั้นบางเรื่องตัวละครอาจเป็นสัตว์ อดมนุษย์หรือวัตถุสิ่งของ แต่ไม่ว่าตัวละครจะเป็นอะไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่ผู้อ่านสามารถเรียนรู้ได้จากตัวละครก็คือ ตัวละครเป็นสิ่งที่สมมติหรือสัญลักษณ์เพื่อเทียบเคียงกับธรรมชาติและพฤติกรรมของมนุษย์เสมอ”⁵³ ในบริบทของเรื่องเสียดสีนักเขียนนิยมสร้างตัวละครสัตว์ในลักษณะที่คงความเป็นสัตว์ของตัวละครเอาไว้อย่างสม่าเสมอ กลวิธีเช่นนี้จะทำให้ผู้อ่านมองเห็นความเป็นสัตว์และความเป็นมนุษย์ที่ขนานกันอยู่เพื่อให้เน้นย้ำแห่งการเสียดสีปรากฏชัดขึ้น⁵⁴

ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยลักษณะของสัตว์ที่ขนานไปกับลักษณะของคนที่เราเห็นเด่นชัดคือเรื่องสั้นชุด *หลังอานบุรี* ของวินทร์ เลียววาริณ วินทร์กำหนดให้ตัวละครเป็นสุนัขทั้งหมด เมื่อรวมกับเรื่องสั้นเรื่องอื่นแล้วมีเรื่องสั้นที่นำเสนอตัวละครสัตว์ทั้งสิ้น 17 เรื่อง ได้แก่ “เกรย์ฮาวด์ โกลโสม: ว่าด้วย policy ท่าน” “56,782,375,350.55 อัฐ: ว่าด้วยความร่ำรวยแบบไม่เจตนา” “ล็อตเตอรี่การเมือง: ว่าด้วยเสี้ยววาสนาของนักการเมือง” “แก๊งกะโหลกหมาแดง: ว่าด้วยความกร่างนอกทำเนียบ” “เวิร์กชอปแห่งชาติ: ว่าด้วยการทำนโยบายให้เป็นรูปธรรม” “โปรเจกต์ตฤณมัย: ว่าด้วยเวิร์กชอปแห่งชาติ (ต่อ)” “มาดามสองพันล้าน: ว่าด้วยโรมานซ์การเมือง” “สคริปต์การเมือง: ว่าด้วยประชาหลังอานสัมพันธ” “37°-53°-21°: ว่าด้วยการขับถ่ายอย่างมีวัฒนธรรม” “เอ็กแซมมิเนชั่นสาธารณะ: ว่าด้วยประชาพิจารณา” “ความในใจสี่บรรทัด: ว่าด้วยวงล้อการเมืองหลังอานบุรี” “ซื่อปิ้งการเมือง: ว่าด้วยทางด่วนสู่ดวงดาว” “สุนัขชิปไทย” “คนชาติหมา” “หมาถึง” “อาเพศกำสรวล” และ “พิธีกรรม”

⁵³ ธัญญา สังขพันธานนท์, *วรรณกรรมวิจารณ์* (ปทุมธานี: สำนักพิมพ์นาคกร, 2539), หน้า 173-174.

⁵⁴ Ellen Douglass Leyburn, “Animal Stories,” in *Modern Satire*, Alvin B. Kernan, ed. (New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1962), p. 215.

เรื่อง “สุนัขขีปไตย” ในรวมเรื่องสั้น *อาเพศกำสรวล* ของวินทร์ เลียววาริณ เป็นจุดเริ่มต้นของการใช้ตัวละครสุนัขเพื่อวิจารณ์นักการเมืองใน *หลังอานบุรี* ในเรื่อง “สุนัขขีปไตย” วินทร์กล่าวถึงการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ตัวละครสำคัญคือ โชติที่เป็นนักการเมืองของพรรคฝ่ายค้านและนายกรัฐมนตรีเสมา วินทร์สร้างลักษณะของสุนัขขนานไปกับลักษณะของนักการเมืองที่มีความเป็น “แบบ” เช่นเดียวกับตัวละครแบบนักการเมืองที่เป็นมนุษย์

เสมา : ...เป้าหมายของรัฐบาลนี้ชัดเจน เราต้องการให้ประชาชนของเรา ทั้งหมดเดินสองขาให้ได้หนึ่งร้อยเปอร์เซ็นต์ ก่อนสิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับนี้ เราไม่ต้องการให้สุนัขจรจัดบางตัวทำให้งานของเราสะดุด

โชติ : ประทับครับ ท่านนายกฯเย้ยคำว่า สุนัขจรจัด อีกแล้ว...

ประธานสภา : ไม่เกี่ยวกับคุณ...

โชติ : ผมเสียดายครับ

เสมา : ผมไม่ได้ตั้งใจว่ากระทบบุ๊โง่ แต่หากใครจะรับก็เป็นสิทธิของเขา ตามระบอบประชาธิปไตย น่าสังเกตอย่างหนึ่งว่า สุนัขส่วนใหญ่ชอบแทะกระดูก แต่บางประเภทกลับชอบกินปูนแล้วโอดครวญว่าร้อนท้อง เราไม่ต้องการล่าหลังเหมือนพวกคนที่ดีแต่พูด ขอขอบคุณครับ⁵⁵

แบบของนักการเมืองที่ปรากฏในเรื่องนี้คือนักการเมืองที่ชอบประจบประแจงอย่างไร้เหตุผล และนักการเมืองที่นิยมใช้คำพูดโจมตีกันในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ยิ่งไปกว่านั้นคือแบบของนักการเมืองที่มักเสแสร้งและนิยม “เล่นเกมการเมือง” ลักษณะดังกล่าวนี้จะปรากฏในตอนท้ายเรื่องเมื่อผู้อ่านทราบว่า แท้จริงโชติและเสมามีข้อตกลงกันอยู่ โดยที่เสมากำลังจะยุบสภาและเสนอตำแหน่งในรัฐบาลต่อไปให้แก่โชติ ความขัดแย้งที่แสดงให้เห็นมาตลอดเรื่องจึงเป็นเพียงการเสแสร้งทำเท่านั้น ความขบขันที่เกิดจากการใช้ตัวละครสัตว์ในเรื่องนี้คือการเน้นให้เห็นลักษณะของสุนัขที่เด่นชัด เช่น ความพยายามที่จะเดินสองขา และการแทะกระดูก เมื่อลักษณะที่เด่นชัดของสุนัขถูกนำมารวมกับนักการเมืองที่สมควรจะเป็นผู้ทรงเกียรติความไม่เข้ากันจึงเกิดขึ้นก่อให้เกิดความขบขันในที่สุด

ในเรื่อง “เกรย์ฮาวด์โกโฮม: ว่าด้วย policy ท่าน” ของวินทร์ เลียววาริณ ผู้เขียนวิจารณ์นโยบายที่ไร้ประสิทธิภาพ เช่น การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยว่าคนไม่ได้ต้องการจะ

⁵⁵ วินทร์ เลียววาริณ, “สุนัขขีปไตย,” ใน *อาเพศกำสรวล*, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: 113, 2543), หน้า 90-91.

อนุรักษ์จริงแต่ทำไปเพราะถูกบังคับ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือตัวละครข้าราชการในเรื่องที่ปฏิบัติตามนโยบายต่างๆก็เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาพอใจ เมื่อมีการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงผู้บังคับบัญชา นโยบายที่เคยวางไว้ก็จบสิ้น ตัวละครที่โดดเด่นที่สุดในเรื่องคือตัวละครปลัดกระทรวงที่ชื่อ “สมิทซ์” สมิทซ์เป็นผู้ที่ร่วมทำงานกับรัฐมนตรีใหม่ของกระทรวงวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิด ซึ่งบุคลิกของสมิทซ์ผิดปกติในแง่ที่ว่า เขาพูดภาษาอังกฤษ (ภาษาคือเกอร์) ปนภาษาไทย (ภาษาหลังอาน) มากจนเห็นได้เด่นชัด ภาษาอังกฤษที่เข้ามาปะปนไม่ใช่ศัพท์เฉพาะหรือคำที่ไม่มีใช้ในภาษาไทย ดังตัวอย่าง

“conclusion ที่เราทำหลังการ interview วัยรุ่น 890 ตัวเมื่อต้นปีก่อน ระบุว่า teenager มากกว่า 30 per cent ขาด self confidence เมื่อสวมหรือใช้เครื่องแต่งกายที่เป็น local made พวกเขาสารภาพว่ารู้สึกอายเพื่อนหากต้องแต่งกายที่ไม่มี brand name และ ‘อายแทบแทรกแผ่นดินหนี’ เมื่อสวมเสื้อผ้าซ้ำกับเพื่อน มากกว่า 10 per cent ใช้จ่ายเงินไปกับสินค้าเหล่านี้เฉลี่ยประมาณสองหมื่นอัฐต่อเดือน ส่วนวัยรุ่นหลังอานที่ไม่มีปัญญาหา brand name เหล่านี้มาใส่ จะเกิด stress มาก เป็นสาเหตุของการหาเงินในทางที่ผิดต่อไป”⁵⁶

คำพูดของสมิทซ์ เช่น “interview” ย่อมใช้คำว่า “สัมภาษณ์” แทนได้ หรือ “teenager” ก็น่าจะใช้คำ “วัยรุ่น” ที่เขาเพิ่งจะใช้ไปก่อนหน้านี้แทนได้เช่นกัน ความจงใจที่จะพูดคำภาษาอังกฤษให้มากที่สุดโดยไม่จำเป็นทำให้ดูน่าขบขัน เมื่อรัฐมนตรีใหม่มีคำสั่งให้ข้าราชการทุกคนในกระทรวงปรับปรุงพฤติกรรมและเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของกระทรวงให้เป็นตัวแบบของความเป็นไทย (ความเป็นหลังอาน) สมิทซ์จึงต้องเปลี่ยนชื่อตัวเป็น “สมมิตร” และพยายามให้คำภาษาไทยให้มากที่สุดโดยไม่จำเป็น เช่นเรียก “modem” ว่า “เครื่องถ่ายทางสายโทรศัพท์” และเรียก “hard disk” ว่า “จานข้อมูลกระด้าง” คำภาษาอังกฤษที่บัญญัติเป็นภาษาไทยสื่อความได้ไม่ดีทั้งยังฟังดูประดักประเดิมน่าขบขัน การเปลี่ยนพลิกบุคลิกของสมมิตรนับว่าเป็นการกระทำที่เกินจริง และตั้งอยู่บนพื้นฐานของการทำให้รัฐมนตรีพอใจ เมื่อรัฐมนตรีผู้นี้หมดวาระ “สมมิตร” ก็กลับเป็น “สมิทซ์” คนเดิมที่พูดภาษาอังกฤษปนภาษาไทยโดยไม่จำเป็น

ฮ. นิกฮูกี้ เป็นนักเขียนอีกคนหนึ่งที่เสนอตัวละครที่ผสมลักษณะของสุนัขกับคนเข้าไว้ด้วยกัน แต่มีแนวทางที่แตกต่างไปจากงานของวินทร์ ฮ. นิกฮูกี้มุ่งเสนอลักษณะของสุนัขกับคนที่ผสมไว้ด้วยกันในเรื่อง “คนชาติหมา” ผู้เขียนกำหนดให้สุนัขเรียกตนเองว่าเป็น

⁵⁶ วินทร์ เลียววาริณ, “เกรย์ฮาวด์โกโฮม: ว่าด้วย Policy ท่าน,” ใน หลังอานบุรี, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: 113, 2545), หน้า 111.

“คน” ส่วนคนในเรื่องจะตกอยู่ในฐานะของ “หมา” ทั้งในมุมมองของตัวละครสุนัขและในเสียงของผู้เล่าเรื่อง ตัวอย่างตัวละครสุนัขที่ผสมลักษณะของคนเอาไว้คือ

เขาเห็นหล่อนหดหู ก็แกว่งหางตัวเองบ้าง ชูหางขึ้นเพื่อกระตุ้นความกระสันของหล่อน

“ที่ว่าเราอย่าไปสนใจเรื่องอื่นๆเลย ในเวลานี้เราควรเฮลโหลกัน เพราะมันเป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่จะทำได้ในตอนนี่”

“เอาสิคะ” หล่อนบอก “ตรงนี้เลย คนอย่างเราไปเปรียบหมาพวกนั้นก็อย่างนี้ที่จะเฮลโหลกันได้ทุกที่ อย่างไม่ต้องอายเลย”⁵⁷

ผู้อ่านจะสังเกตเห็นว่าตัวละครสุนัขเรียกขานตัวเองเป็นคน และใช้ภาษาพูดสื่อสารกันแต่กลับแสดงอาการอย่างสุนัขคือการมีเพศสัมพันธ์กันในที่สาธารณะโดยไม่อายใคร อาการกวัดแกว่งหางและการเร่งเร้าให้ร่วมกันมีเพศสัมพันธ์โดยไม่รีรอแน่นอน “ธรรมชาติ” ของสุนัขที่ไม่อาจสะกดกลั้นความต้องการได้ ที่น่าสนใจก็คือ ผู้เขียนได้กำหนดให้ตัวละครคนเดินผ่านมาเห็นการร่วมเพศของสุนัขแล้วเกิดอารมณ์ทางเพศทั้งที่ไม่สมควร “หมาหนุ่มหมาสาวรู้สึกราบรานที่เห็นคนทั้งคู่ปฏิบัติภารกิจกันอย่างมีความสุข หมาทั้งหลายจึงรีบจ้ำอ้าวไปสู่วิมานของตัวที่ไม่ใช่ท้องฟ้าที่เปิดกว้างเหมือนอย่างคน”⁵⁸ เสียงผู้เล่าเรื่องที่เรียกคนว่า “หมา” ช่วยตอกย้ำความเห็นของผู้วิจัยให้เห็นชัดขึ้น อนึ่ง ตัวละครที่สื่อนัยเสียดสีอย่างรุนแรงคือตัวละครคนที่ผู้เขียนกำหนดให้มีลักษณะของสุนัขผสมอยู่ในตัวเพื่อวิจารณ์ความฝักใฝ่กามารมณ์ที่มากจนเกินความเหมาะสม

ความเป็นแม่ทำให้หล่อนตั้งใจที่จะมอบความสุขให้แก่ลูกมากที่สุด ทดแทนที่เขาต้องขาดพ่อ แต่พองานศพผ่านไป วันคืนที่ผ่านเลยที่หล่อนนอนอยู่บนเตียงคนเดียว ที่เคยมีเขากับความสัมพันธ์อันลึกซึ้ง ทำให้หล่อนโหยหา หล่อนอยากจะหอนเหมือนคนเพศเมียที่ต้องการคู่ครอง แต่หล่อนเป็นหมา หล่อนจึงหอนเพียงในอก ช่วยตัวเองทุกวัน ฝันถึงผู้ชายทุกคืน⁵⁹

⁵⁷ อ. นิคุสุกิ, “คนชาติหมา,” ใน มนุษย์ท่ามกลางหายนะ (กรุงเทพมหานคร: ดับเบิลยูเอส, 2542), หน้า 49.

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 51.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 61.

ตัวละครที่อยู่ในข้อความที่คัดมาคือชิตชนก เธอต้องการแต่งงานใหม่ เพราะต้องการความสุขทางเพศเหมือนเมื่อครั้งสามียังมีชีวิตอยู่ ชิตชนกจึงลอบมีความสัมพันธ์กับ วัลลภ โดยหารู้ไม่ว่าวัลลภหวังเพียงหลอกทำลายเธอเท่านั้น ความต้องการของเธอปะทุออกมาอย่าง รุนแรงถึงขนาดที่ “อยากจะหอน” เพื่อเรียกคู่ แม้ว่าชิตชนกจะ “หอนเพียงในอก” แต่นั่นก็แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงลักษณะของสัตว์ที่มีในตัวของเธอ ความบกพร่องทางจริยธรรมข้อนี้นับวันมีแต่ จะยิ่งเธอให้ลงต่ำเทียบเท่ากับสุนัขซึ่งเป็นเพียงสัตว์เดรัจฉาน

“หมาดัง” เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ ส. นิกสูก็ ใช้การสร้างตัวละครโดยผสม ลักษณะของสัตว์กับคนดังที่ปรากฏในเรื่อง “คนชาติหมา” ตัวละครพ่อ แม่ และลูกของ “เขา” ถูก ปฏิบัติในฐานะสุนัข “เขา” ใช้ครอบครัวแลกกับเงิน เหมือนกับที่เจ้าเงินน้ำ สุนัขที่ “เขา” รักมากถูก แลกกับเงินไม่กี่บาทตั้งแต่เขายังเด็ก สาเหตุที่สุนัขเป็นสัตว์ที่ถูกเลือกเข้ามาผสมผสานกับลักษณะของคนเป็น ตัวละครในเรื่องสั้นแนวเสียดสีก็เพราะสุนัขเป็นสัตว์เลี้ยงที่ใกล้ชิดกับคนไทยมานาน และปรากฏใน สำนวนที่สื่อถึงพฤติกรรมด้านลบของคน⁶⁰ เช่น หมาลอบกัด หมายถึง คนที่ลอบทำร้ายหรือกลั่นแกล้ง ผู้อื่นลับหลัง หมาหางด้วน หมายถึง คนที่ทำอะไรผิดพลาดจนได้รับความอับอายแล้วชวนให้ผู้อื่นทำ ตามโดยยกข้อบกพร่องการกระทำนั้นว่าดี ควรเอาอย่าง และ หมาเห่าใบตองแห้ง หมายถึงคนที่ชอบพูดอะอะ แสดงว่าเก่ง แต่ไม่กล้าจริง⁶¹

นอกจากการผสมลักษณะของสุนัขและคนเข้าด้วยกันที่ปรากฏในเรื่องสั้น แนวเสียดสีแล้ว ยังมีลักษณะของสัตว์เลี้ยงคานที่ผู้เขียนนิยมนำมาเข้ากับลักษณะของคนเพื่อนั้น ความชั่วร้ายหรือความวิปริตที่รุนแรง เช่นในเรื่อง “พิธีกรรม” ของศิลา โคมฉาย ที่แสดงให้เห็นการ เปลี่ยนแปลงของลักษณะทางกายภาพของตัวละคร โดยผ่านพิธีกรรมที่มีการรวมตัวของคน มีพิธีการ เช่นสังเวद्यด้วยเลือด การกลายร่างของคนกลายเป็นสัตว์เลี้ยงคานในเรื่องน่าจะหมายถึงการที่มนุษย์ สำแดงจิตใจอันชั่วร้ายที่แฝงเร้นอยู่ภายในให้ออกมาเป็นรูปธรรม “ไม่ใช่เหยื่อที่เกิดจาก สัตว์เลี้ยงคานที่ รู้จักกัน แต่เกิดจากพิธีกรรมยิ่งใหญ่ ถูกปลุก ถูกสร้าง เกิดการกลายร่างอย่างเห็นๆ เหยื่อที่เกิดจากคน...”⁶²

⁶⁰ วรรณพร ปิ่นแก้ว, “การศึกษาวิเคราะห์การสื่อความหมายในเรื่องสั้นของวินทร์ เลียววาริณ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 67.

⁶¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, หน้า 1258.

⁶² ศิลา โคมฉาย, “พิธีกรรม,” ใน แล้วเมล็ดพันธุ์มิหยั่งราก (กรุงเทพมหานคร: มิ่งมิตร, 2541), หน้า 177.

เช่นเดียวกับสุนัข สัตว์เลี้ยงคลานชนิดที่คลาอ้างถึงเป็นตัวแทนของความชั่วร้าย เนื่องจากสัตว์เลี้ยงคลานชนิดดังกล่าวพ้องกับภาษาปากที่เป็นคำบริภาษว่า “เลวหรือชั่วช้า”⁶³ การพาดพิงลักษณะของคนเข้ากับสัตว์เลี้ยงคลานชนิดนี้จึงเป็นการเสียดสีที่รุนแรง แสดงให้เห็นว่าเมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ละเมิดจริยธรรมที่ใช้กำกับใจ มนุษย์เองก็ไม่ต่างจากสัตว์เลี้ยงคลาน ทั้งยังสื่อแนวคิดวิจารณ์ว่าความชั่วร้ายเป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน อยู่ในระดับสัญชาตญาณ โดยเฉพาะในตอนปิดเรื่องที่ “เขา” พยายามโน้มน้าวให้ “ผม” เข้าร่วมพิธีกรรม พร้อมทั้งแสดงว่า “เขา” มีลักษณะของสัตว์เลี้ยงคลานอยู่ในตัวแล้ว

วินาทีนั้นเราสบตากันตรงๆ และเปิดเผย ผมคล้ายรู้จักเขาเป็นอย่างดี เหมือนเห็นเงาตัวเองในกระจก ขณะจับจ้องเพ่งพิณิจ เขากลับเอื้อมมือล้วงได้หาเสื้อที่เอาของตัวเอง ปลดบางสิ่งพันนาการอยู่โดยรอบ คลายตัวออกเหยียดขามันเป็นหางเรียวแหลม แข็งแรง ของสัตว์เลี้ยงคลาน⁶⁴

การแสดงลักษณะของสัตว์เลี้ยงคลานที่พาดพิงอยู่ในตัวของตัวละครอย่างตรงไปตรงมาอาจตีความได้ว่า การทำความชั่วในปัจจุบันเป็นที่นิยมกันอย่างเปิดเผยโดยไม่จำเป็นต้องรู้สึกละอาย คนที่คิดจะทำความชั่วไม่มีจริยธรรมเข้มแข็งพอที่จะเหนี่ยวรั้งตนเองไม่ให้ไต่ไปในทางต่ำ คนจึงหันไปทำตามการเรียกร้องของสัญชาตญาณ โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องชอบธรรม การบิดเบือนลักษณะทางกายภาพของตัวละครโดยพาดพิงลักษณะของสัตว์เลี้ยงคลานในเรื่อง แสดงให้เห็นความชั่วร้ายที่มากเกินไปจนปรากฏเป็นรูปธรรมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเรื่อง

“อาเพศกำสรวล” เรื่องสั้นของวินทร์ เลียววาริณเขียนเสียดสีนักการเมืองอย่างรุนแรง เรื่องกล่าวถึงหมู่บ้านบางจันทร์ที่ยอมให้นักการเมืองติดสินบนเป็น โรงเรียนและสาธารณูปโภคต่างๆ หลังจากนั้นก็เกิดอาเพศที่ร้ายแรงกับหมู่บ้าน สัตว์เกิดลักษณะของตัวละครนักการเมืองจากบทตัดตอนนี้

นับแต่คนจากเมืองหลวงได้เป็นรัฐมนตรีเป็นต้นมา ม้านั่ง ชิงช้า เครื่องเด็กเล่น โครงการอาหารกลางวันเพื่อเด็กๆ ก็ปรากฏขึ้นมาที่บ้านบางจันทร์เหมือนเนรมิต

⁶³ สำนักพจนานุกรมมติชน, พจนานุกรมฉบับมติชน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2547), หน้า 939.

⁶⁴ ศิลา โคมฉาย, “พิธีกรรม,” ใน แล้วเมล็ดพันธุ์มิหยั่งราก, หน้า 182.

ถนนเส้นใหม่ตัดเข้ามาที่นี้ราคาอย่างดี ทีแรกลูกบ้านก็ไม่ค่อยชอบท่าน
โดยเฉพาะอย่างยิ่งนัยน์ตาสีเขียวสะท้อนแสงไฟเหมือนสัตว์เลื้อยคลาน⁶⁵

ผู้วิจัยเห็นว่า “นัยน์ตาสีเขียวสะท้อนแสงไฟเหมือนสัตว์เลื้อยคลาน” เป็น
ลักษณะของสัตว์ที่ผสมอยู่ในคนที่ผู้เขียนสร้างขึ้นมาเพื่อเน้นความชั่วร้ายที่มากจนถึงขนาดแสดง
ออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ ในกรณีของนักการเมืองในเรื่องนี้ลักษณะของสัตว์เลื้อยคลานที่
ปรากฏในตัวละครน่าจะเป็นชนิดเดียวกับที่ปรากฏในเรื่องสั้นของศิลา เพราะนักการเมืองมี
ความสัมพันธ์กับสัตว์ชนิดนี้ในแง่ที่ว่า เมื่อใดที่มีการชุมนุมประท้วงที่ทำเนียบรัฐบาล ผู้ชุมนุมก็มัก
นำสัตว์ประเภทนี้ไปปล่อยหรือไม่ก็ใช้เป็นสัญลักษณ์ในการประท้วงเพราะสื่อถึงคำบริภาษที่
รุนแรงดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงก่อนหน้านี้แล้ว แต่การสร้างตัวละครเพื่อเสียดสีไม่ได้จำกัดอยู่ที่การ
สร้างตัวละครนักการเมือง ผู้วิจัยเห็นว่ากำหนดให้ลักษณะของสัตว์เลื้อยคลานแพร่ไปยัง
ชาวบ้าน “ไม่นานต่อมาแก็กก็สังเกตเห็นนัยน์ตาลูกบ้านหลายคนเริ่มมีแววสีเขียวจางๆ”⁶⁶ รวมทั้ง
แพร่ไปยังสัตว์ “แล้วเจ้าควายคู่ยากก็ล้มลงกลางกองน้ำแข็งขาวโพลน นัยน์ตาเหลือกโพลงคู่หนึ่ง
เป็นสีเขียวสะท้อนไฟ”⁶⁷ เป็นการแสดงให้เห็นความชั่วร้ายที่นักการเมืองนำไปเผยแพร่ในหมู่
ประชาชน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเฉพาะส่วนของการผสมลักษณะของสัตว์เข้ากับ
ลักษณะของคนนับเป็นกลวิธีเด่นกลวิธีหนึ่งของเรื่องสั้นแนวเสียดสี การสร้างตัวละครตาม
แนวทางนี้มุ่งเน้นให้เห็นความชั่วร้ายของเป้าหมายการเสียดสีอย่างชัดเจน สอดคล้องกับความเห็น
ของไซมอน คริตซ์ลีย์ (Simon Critchley) ที่กล่าวว่ามียางสิ่งที่น่ารักในสัตว์ที่กลายเป็นมนุษย์แต่
เมื่อมนุษย์กลายเป็นสัตว์ ผลที่ออกมาจะน่ารังเกียจ⁶⁸ สัตว์ที่ผู้เขียนเลือกมาผสมกับลักษณะของ
ตัวละครที่เป็นคนก็คือสุนัขและสัตว์เลื้อยคลาน สาเหตุมาจากสุนัขเป็นสัตว์ที่อยู่ใกล้ชิดกับวิถีชีวิต
ของคนไทยมานานจึงทำให้คนไทยสังเกตธรรมชาติของสัตว์ประเภทนี้ได้เป็นอย่างดีจนนำมาใช้
เป็นสำนวนเปรียบเทียบเพื่อสอนใจหรือบ่งบอกลักษณะบกพร่องของคนอยู่เสมอ ส่วน
สัตว์เลื้อยคลานที่อ้างอิงก็มีผู้นำไปใช้เป็นภาษาปากในฐานะคำบริภาษ การสร้างตัวละครสัตว์ทั้ง
สองแนวทางยังสร้างความขบขันในแง่ที่แสดงให้เห็นความไม่เข้ากันระหว่างลักษณะของคนกับ

⁶⁵ วินทร์ เลียววาริณ, “อาเพศกำสรวล,” ใน อาเพศกำสรวล, หน้า 62.

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 63.

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁶⁸ Simon Critchley, *On Humour* (London and New York: Routledge, 2002), p. 34.

ลักษณะของสัตว์ซึ่งแย้งกับความเป็นจริง ทั้งยังตอกย้ำความคิดที่ว่าเมื่อใดที่คนกระทำชั่วไม่คำนึงถึงผิดชอบชั่วดีเมื่อนั้นคนก็ไม่ต่างจากสัตว์เดรัจฉาน

4.2.2.2 ตัวละครบุคลาธิษฐานและอุปมานิทัศน์

บุคลาธิษฐาน (personification) คือโวหารที่ใช้พรรณนาหรือกล่าวถึงอะไรก็ตามที่ไม่ใช่มนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ สิ่งของ ธรรมชาติ ความคิดหรือนามธรรม ราวกับว่าสิ่งต่างๆ ดังกล่าวเป็นมนุษย์ มีลักษณะนิสัย รูปร่าง องค์ประกอบของมนุษย์ มีอากัปกริยาและพฤติกรรมเยี่ยงมนุษย์⁶⁹ ส่วนอุปมานิทัศน์ (Allegory) หมายถึงเรื่องที่มีความหมายลึกเกี่ยวกับศีลธรรม ศาสนา การเมือง หรือการเสียดสี ตัวละครในอุปมานิทัศน์อาจเป็นนามธรรม เช่นความซื่อสัตย์ ความโลภ ความหวัง ความอิจฉาริษยาและความอดทนที่นำมาสร้างเป็นบุคคล⁷⁰ ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย มีเรื่องสั้นจำนวนหนึ่งที่มีตัวละครบุคลาธิษฐานและอุปมานิทัศน์ ตัวละครทั้งสองประเภทสร้างความขบขันได้อย่างดี เพราะแสดงให้เห็นลักษณะที่หันเหออกไปจาก “กรอบ” ของผู้อ่าน ดังที่ปรากฏในเรื่องสั้น 3 เรื่อง ได้แก่ “ไอ้หนักแก้ว” “ผีการพนัน” และ “สะพานลอยน้อยใจ”

ในเรื่อง “ไอ้หนักแก้ว” “ผม” เป็นผู้เสพเสื้อผ้ามกจนเกินขนาด พฤติกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในร่างกายของเขา เริ่มจากฟันบนพยายามมีเพศสัมพันธ์กับฟันล่าง หู และตาถูกบังคับให้ฟังและมองแต่สิ่งที่ปลุกเร้าอารมณ์กำหนดในตัวของ “ผม” อวัยวะทั้งสองจึงเริ่มอุทธรณ์ และอวัยวะเพศที่อวัยวะส่วนอื่นเรียกว่า “ไอ้หนักแก้ว” สามารถพูดได้และเป็นอวัยวะที่อ้างตนว่า “ผม” ให้ความสำคัญมากที่สุด ความต้องการในกามารมณ์รุนแรงถึงขนาดที่อวัยวะเพศคิดวางแผนสั่งการให้ขาซ้ายและขวาเดินไปข่มขืนผู้หญิงสาวซึ่งเป็นเพื่อนบ้าน ผลสะท้อนจากความบกพร่องทางจริยธรรมดังกล่าวมาปรากฏต่ออวัยวะของร่างกาย

“ผมขออภัยอีกครั้ง แต่ก่อนอื่น ในฐานะฟันบน ผมก็อยู่กินกับเธอที่เป็นฟันล่างอยู่แล้วละครับ นายท่านฟังอยู่หรือเปล่า”
“เออ เออ ฟังสิ พูดต่อไป”

⁶⁹ ยูวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดี, หน้า 38.

⁷⁰ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า 10.

“คือว่าเราใกล้ชิดกันมาก ทำหน้าที่ด้วยกัน รักกัน ร่วมรักกัน แต่สำหรับเมื่อคืนผมมิได้ตั้งใจจะให้นายท่านตื่นหรือรู้ว่ากำลังทำอะไร แต่เพราะไอ้ทำใหม่ๆ ที่เราลองดู ก็ไอนึกแก่วัยวะเพศนายนั้นแหละที่สอนผม”⁷¹

ในความเป็นจริง ฟันบนและฟันล่างมีบทบาทในการบดเคี้ยวอาหารและช่วยในการออกเสียง ฟันทั้งสองส่วนย่อยหรือสัมผัสกันตามหน้าที่แต่ละประเภทที่สมองสั่งให้ปฏิบัติ จากในเรื่องเราจะเห็นว่าวัยวะเพศเป็นวัยวะที่ “ผม” ให้ความสำคัญยิ่งกว่าสมอง แม้ว่าทุกวัยวะในเรื่องจะมีความคิดเป็นของตนเอง แต่วัยวะเพศเป็นวัยวะที่มีอำนาจสั่งการ อวัยวะเพศจึงสั่งให้อวัยวะส่วนอื่นๆกระทำแต่สิ่งๆที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศทั้งสิ้น การมีเพศสัมพันธ์กันของฟันบนและฟันล่างแสดงให้เห็นอิทธิพลของวัยวะเพศที่เหนือกว่าวัยวะทุกส่วนของร่างกาย ปรีทรรศได้ลักษณะของมนุษย์เช่นการมีความคิด และการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆให้แก่วัยวะในร่างกายเพื่อเสียดสีคนที่ตกอยู่ในอำนาจของกามารมณ์

พิง ลำพระเพลิง เขียนเรื่อง “สะพานลอยน้อยใจ” เพื่อวิจารณ์ความขาดวินัยของคนในสังคมเมือง กฎหมายที่ระบุให้ข้ามถนนตรงทางข้ามและให้ใช้สะพานลอยเป็นกฎหมายที่ตราไว้เพื่อสวัสดิภาพของคนที่เกิดทางสัญจรไปมา เพื่อลดจำนวนอุบัติเหตุทางรถยนต์อันจะเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของคน โดยทั่วไป แต่คนในสังคมเมืองจำนวนหนึ่งมีนิสัยเห็นแก่ความสะดวกโดยไม่คำนึงถึงข้อบังคับ กฎหมายหรือแม้แต่ความปลอดภัยของตนเอง ในเรื่องสั้นเรื่องนี้สะพานลอยจึงออกมารวมตัวกันประท้วงต่อต้านพฤติกรรมดังกล่าวของคนในสังคม

“พวกแกต้องการอะไร”

เสียงโทรโข่งจากฝ่ายกองกำลังรักษาความสงบเสียงดังขึ้น สะพานลอยอันหนึ่งทำทางเป็นหัวหน้าลุกขึ้นตะโกนว่า

“พวกเราต้องการให้สนใจพวกเรบ้าง”

“เฮ...เฮ...” เสียงปรบกระไดจากสะพานลอยรอบด้านดังขึ้น

“สร้างเราขึ้นมาแล้วทำไมไม่ยอมให้ ปล่อยให้ปลอบละเลยให้เป็นออฟฟิศของพวกขอทานบ้าง ดิดโปสเตอร์บ้าง...รู้มั๊ย เวลาโดนแดดแล้ว มันคันขนาดไหน จะเกาก็เกาไม่ได้”⁷²

⁷¹ ปรีทรรศ หุตางกูร, “ไอนึกแก่ว,” ใน แม่่มดบนตึก, หน้า 15.

⁷² พิง ลำพระเพลิง, “สะพานลอยน้อยใจ,” ใน ตอแหลลงดับ, หน้า 182.

การใช้ตัวละครปุกลาธิฐาน โดยให้สะพานลอยมีชีวิตจิตใจและลุกขึ้นมาประท้วงการกระทำของมนุษย์นับเป็นการเสียดสีที่รุนแรง แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมของคนในสังคมเป็นเรื่องที่น่าเอือมระอา แม้แต่สะพานลอยยังทนไม่ได้ที่พวกตนถูกสร้างขึ้นมาโดยไม่ได้สนองประโยชน์ต่อคนหมู่มากดังวัตถุประสงค์ของการสร้างสาเหตุมาจากการขาดความสำนึกของคน ความขบขันเกิดจากการบรรยายลักษณะของสะพานลอยที่ทำกริยาได้เหมือนมนุษย์ เช่น “ปรบกระได” รวมทั้งถ้อยคำที่บรรยายถึงความทุกข์ในยามถูกแดดเผาจนเกิดอาการคันซึ่งเป็นสิ่งที่สะพานลอยในความเป็นจริงไม่อาจรู้สึกได้ ความขบขันในการสร้างพฤติกรรมของสะพานลอยเลียนแบบมนุษย์มีต่อเนื่องตลอดทั้งเรื่องเพราะผู้เขียนให้สะพานลอยใช้วิธีการจีตัวประกันเลียนแบบการกระทำของคนเสพยาจนเกินขนาดที่ไม่อาจควบคุมตนเอง การกระทำด้านลบที่เลือกมาใส่ในตัวละครแสดงให้เห็นความไม่เข้ากันระหว่างลักษณะที่แท้จริงของสะพานลอยกับลักษณะของคนที่สะพานลอยเป็นในเรื่องซึ่งก่อให้เกิดความขบขันได้ การสร้างตัวละครปุกลาธิฐานในเรื่องนี้ชี้ให้เห็นความรุนแรงของปัญหาที่ผู้เขียนวิจารณ์ได้อย่างชัดเจน

ในเรื่อง “ฝึการพนัน” พิงใช้สำนวน “ฝึการพนันเข้าสิง” มาเป็นแนวทางในการสร้างตัวละครอุปมานิทัศน์ สำนวนดังกล่าวใช้เรียกบุคคลที่ติดการพนัน การสร้างฝึการพนันให้มีตัวตนขึ้นมาเพื่อตอบโต้กับมาโนชแสดงให้เห็นว่ามาโนชติดการพนันอย่างหนักจนเหมือนผีสิง จากเนื้อเรื่องในที่สุดมาโนชก็สิ้นเนื้อประดาตัวเพราะเขาไม่สามารถเล่นพนันชนะฝึการพนัน เดิมพันของได้แก่ สวนลุมพินี อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ กองทัพบก และกองทัพอากาศ ซึ่งมีมูลค่าสูงและไม่อาจใช้พนันได้ในความเป็นจริง ลักษณะของตัวละครที่ผู้เขียนบรรยายไว้คือ

บุรุษแปลกหน้าสวมสูทสีดำสนิท ผมเปียกเป็นมันเยิ้ม ทรวดตัวลงนั่งคุยกับเขา

“ผมคิดว่าผมไม่รู้จักคุณนะ”

“นั่นไม่ใช่เรื่องแปลกหรอกครับคุณมาโนช ผมรู้จักกับทุกๆคนในที่นี้แหละครับ” ผู้ทำท่ายื่นหน้าเข้ามาใกล้มาโนช

“ทุกคนที่เล่นการพนัน”⁷³

ฝึการพนันถูกสร้างขึ้นมาเป็นชายสวมชุดสูทสีดำและสามารถโต้ตอบกับมาโนชได้อย่างเป็นธรรมชาติ รูปลักษณ์และบทบาทของฝึการพนันแสดงให้เห็นความชัดเจนของปัญหาที่ผู้เขียนต้องการวิพากษ์วิจารณ์ ความมีตัวตนของฝึการพนันเป็นจริงเฉพาะตรงหน้าของมาโนชและนักพนันเท่านั้น ในเรื่องนี้พิงต้องการวิจารณ์นักการเมืองที่ติดการพนัน รูปแบบของ

⁷³ พิง ลำพระเพลิง, “ฝึการพนัน,” ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 131.

เดิมพันจึงปรากฏเป็นสถานที่และหน่วยงานราชการ กล่าวได้ว่า นักการเมืองผู้มีอำนาจอาจใช้ “บ้านเมือง” เป็นเดิมพันในการพนันส่วนตนได้

กล่าวโดยสรุป ตัวละครบุคลาธิษฐานและอุปมานิทัศน์เป็นตัวละครที่สร้างขึ้นมาเพื่อแสดงให้เห็นความรุนแรงของปัญหาเรื่องจริยธรรม โดยแสดงออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ตัวละครกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นตัวละครที่โต้ตอบกับเป้าของการเสียดสีมากกว่าที่จะเป็นเป้าของการเสียดสีเสียเอง

ที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ตัวละครทั้งหมดน่าจะพอสรุปได้ว่า ตัวละครในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 สร้างขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความขบขันของผู้อ่านและสื่อแนวคิดโจมตีเป้าของการเสียดสี ประเภทของตัวละครที่พบจำแนกได้ 2 ประเภทคือตัวละครมนุษย์และตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์ที่น่าสนใจคือตัวละครมนุษย์ที่มีการกระทำและร่างกายผิดปกติ และตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์ซึ่งดำเนินตามแนวทางของภาพล้อ ลักษณะเหล่านี้อาจนับว่าผสมลักษณะของโกรเทสก์ไว้ด้วย ลักษณะโกรเทสก์ที่ผู้วิจัยพบในตัวละครสอดคล้องกับที่วิลเลียม ฮาร์มอน และซี. ฮิวจ์. โฮลแมนกล่าวว่าตัวละครที่มีลักษณะพิกลพิการผิดปกติทั้งในแง่ร่างกายและจิตใจ และแสดงพฤติกรรมที่ผิดปกติย่อมนับเนื่องให้เป็นโกรเทสก์ได้⁷⁴ ส่วนการผสมผสานระหว่างโกรเทสก์กับภาพล้อเป็นดังที่ฟิทซ์ เจอร์ลด์กล่าวว่าโกรเทสก์กับภาพล้อเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิด⁷⁵ ที่สำคัญการสร้าง ความพิกลพิการบิดเบี้ยวให้ปรากฏสามารถสร้างความพึงพอใจจากผู้อ่านได้อย่างดี⁷⁶ จากการศึกษาพบว่าตัวละครที่มีความผิดปกติทั้งลักษณะภายนอกและพฤติกรรมมีจำนวนมากกว่าตัวละครที่เป็นมนุษย์ธรรมดา แสดงให้เห็นว่าตัวละครเป็นองค์ประกอบสำคัญที่นักเขียนใช้ในการเสนอแนวคิดวิจารณ์เป้าของการเสียดสี ซึ่งตัวละครมนุษย์ธรรมดาส่วนใหญ่มีบทบาทในการเน้นให้เห็นความขัดแย้งระหว่างเป้าของการเสียดสีกับมาตรฐานของสังคม

เมื่อประเมินบทบาทของตัวละครในเรื่องสั้นแนวเสียดสีทั้งหมดผู้วิจัยพบว่าตัวละครส่วนใหญ่เป็นตัวละครน้อยลักษณะ หรือตัวละครมิติเดียว (Flat Character) อันเป็นตัวละครที่ผู้แต่งเสนอให้ผู้อ่านรับรู้เพียงด้านเดียว เป็นตัวละครที่ไม่มีความสลับซับซ้อนและไม่มีพัฒนาการในเรื่องนิสัยใจคอ ตัวละครประเภทนี้จะคงลักษณะของตัวเองเอาไว้ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์หรือ

⁷⁴ C. Hugh Holman and William Harmon, *A Handbook to Literature*, 6th ed. (New York: Mcmillan, 1992), p. 240.

⁷⁵ Gregory Fitz Gerald, *Modern Satiric Stories: The Impropriety Principle*, p. 40.

⁷⁶ Dustin Griffin, *Satire: A Critical Reintroduction*, p. 167.

สถานการณ์⁷⁷ สาเหตุของการสร้างตัวละครไม่ให้ซับซ้อนก็เพราะ “ตัวละครน้อยลักษณะอาจเป็นประโยชน์ในด้านการสร้างความขบขัน”⁷⁸ ต่างกับงานเขียนประเภทอื่นที่นิยมสร้างตัวละครให้มีมิติมากที่สุด แต่ในเรื่องเสียดสีตัวละครยิ่งน้อยลักษณะเท่าใดยิ่งนำไปสู่เรื่องเสียดสีที่สมบูรณ์⁷⁹ เพราะตัวละครน้อยลักษณะจะไม่ทำให้อ่านเกิดความรู้สึกเห็นใจหรือสงสารซึ่งอารมณ์ดังกล่าวจะทำให้ลายความขบขันของเรื่องสั้นแนวเสียดสี

4.3 ฉาก

ฉาก (setting) คือสภาพแวดล้อมทางการเมือง วัฒนธรรม ทั้งที่ถูกสร้างขึ้น เป็นธรรมชาติ เป็นสิ่งสามัญในโลก รวมทั้งสิ่งที่ตัวละครรู้จักและเป็นเจ้าของ⁸⁰ นักวิชาการนิยามกล่าวถึง 2 ส่วนหลักของฉากคือมิติเวลา (time) และมิติสถานที่ (place) นอกจากความหมาย ลักษณะ และประเภทของฉากแล้ว บทบาทหน้าที่ของฉากก็เป็นสิ่งที่สมควรให้ความสำคัญเช่นกัน ดังที่เถกิง พันธุ์เถกิงอมร กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของฉากไว้หลายประการ เป็นต้นว่า ฉากมีอิทธิพลต่อการสร้างบุคลิกลักษณะนิสัยของตัวละคร ฉากมีบทบาทต่อโครงเรื่องและการดำเนินเรื่อง และฉากเป็นเครื่องมือให้นักเขียนใช้แสดงสัญลักษณ์ในเรื่อง⁸¹ นอกจากหน้าที่ของฉากที่เถกิงกล่าวถึงแล้วหน้าที่สำคัญที่สุดของฉากอีกประการหนึ่งคือบทบาทในการทำให้แนวคิดเด่นชัดขึ้น⁸²

กล่าวเฉพาะฉากในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย ระหว่างพ.ศ. 2535-2545 บทบาทของฉากในเรื่องสั้นกลุ่มนี้คือบทบาทที่มีต่อการสื่อแนวคิดและบทบาทในการสร้างความขบขันอันเป็นลักษณะเด่นของเรื่องสั้นแนวเสียดสี ผู้วิจัยจะอภิปรายฉากในกลุ่มข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทได้แก่ ฉากธรรมดาและฉากขบขัน

⁷⁷ ยูวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัชศิลป์วัฒนา, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดี*, หน้า 121.

⁷⁸ คุณหญิงกุหลาบ มัลลิกะมาส, *วรรณคดีวิจารณ์*, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543), หน้า 113.

⁷⁹ Leonard Feinberg, *Introduction to Satire*, p. 238.

⁸⁰ Edgar V. Roberts, *Writing About Literature*, brief 10th ed. (New Jersey: Prentice Hall, 2003), p. 98.

⁸¹ เถกิง พันธุ์เถกิงอมร, *นวนิยายและเรื่องสั้น: การศึกษาเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์* (สงขลา: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา, 2541), หน้า 885-887.

⁸² Jack M. Bickham, *Setting* (Ohio: Writer's Digest Books, 1993), p.3.

4.3.1 ฉากธรรมชาติ

ในการศึกษาฉากในวรรณกรรม ผู้ศึกษาต่างเห็นพ้องกันว่าความสมจริงของฉาก เป็นสิ่งที่นักเขียนควรให้ความสำคัญมากที่สุด ความสมจริงคือลักษณะของเรื่องแต่งที่ “น่าเชื่อ เป็นที่ยอมรับว่าสามารถเป็นเช่นนั้นได้”⁸³ ฉากธรรมชาติในที่นี้คือฉากที่เหมือนจริง คำว่า “เหมือนจริง” ในที่นี้ ต่างกับ “สมจริง” เนื่องจากคุณสมบัติของความสมจริงคือทำให้ผู้อ่านเชื่อหรือรู้สึกว่าเป็นไปได้” ในระดับตรรกะของเรื่อง เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว คำว่าสมจริงหรือละม้ายจริงจึงไม่สามารถจำแนกลักษณะสำคัญของฉากในเรื่องสั้นแนวเสียดสีออกเป็นกลุ่มอย่างชัดเจนได้ เพราะเรื่องสั้นบางเรื่องผู้เขียนกำหนดให้ฉากมีลักษณะเกินจริงโดยสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆของเรื่องที่มีความเกินจริงด้วย เมื่อองค์ประกอบต่างๆกลมกลืนกัน ผู้อ่านอาจรู้สึกว่สิ่งนั้นเป็นไปได้ ฉากในเรื่องนั้นก็นับว่าเป็นฉากที่ “สมจริง” โดยปริยายแม้ว่าจะไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในชีวิตแต่ก็สอดคล้องกับตรรกะของเรื่อง ดังที่นพพร ประชากุล กล่าวว่า “เรื่องเล่าที่ห่างไกลจากเรื่องจริง ถ้ารู้จักใช้ตรรกะและวิธีการนำเสนอที่สอดคล้องกับมติมหาชน ก็สามารถก่อให้เกิดความรู้สึกคล้อยตามได้”⁸⁴

ที่กล่าวมาเกี่ยวกับฉากและความสมจริงของฉากมาทั้งหมดเพื่อชี้ให้เห็นว่า ฉากธรรมชาติที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นในวิทยานิพนธ์นี้ใช้ตามความหมายว่า “เหมือนกับความเป็นจริงหรือเหมือนกับสิ่งที่มีอยู่จริง”⁸⁵ ระดับของความจริงที่ปรากฏในฉากของเรื่องจะเทียบเคียงกับความเป็นจริงในชีวิตโดยเป็นอิสระจากตรรกะของเรื่อง แม้ว่ากติกากของบันเทิงคดีคือความเป็น “เรื่องแต่ง” แต่กรอบของผู้อ่านที่ใช้ในการอ่านเรื่องสั้นแล้วนักเขียนเรื่องเสียดสีสร้างสิ่งที่เบี่ยงเบนจากกรอบเพื่อสร้างความขบขันนั้น กรอบดังกล่าวย่อมมิใช่สิ่งอื่นใดนอกจาก “ความเป็นจริง” ที่ผู้อ่านเคยประสบมาไม่ทางใดก็ทางหนึ่งนั่นเอง ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบฉากประเภทธรรมชาติกับองค์ประกอบอื่นของเรื่องจะทำให้ผู้อ่านมองเห็น “ความเกินจริง” ขององค์ประกอบอื่นๆ ได้อย่างเด่นชัด กล่าวคือเป็นลักษณะของการเปรียบเทียบอันหมายถึงความขัดแย้งระหว่างสิ่งที่เป็นไปได้ในเรื่องกับสิ่ง

⁸³ นพพร ประชากุล, “สมจริง’ มิใช่ ‘เหมือนจริง’ และยิ่งมิใช่ ‘สมควร’,” สารคดี 15, 173 (กรกฎาคม 2542): 141.

⁸⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน, 142.

ที่ผู้อ่านคาดคิดว่าควรจะเป็น การเปรียบเทียบเป็นกลวิธีสำคัญของเรื่องเสียดสี⁸⁶ ที่ทำให้เกิดความไม่เข้ากันอันเป็นเหตุแห่งอารมณ์ขันในที่สุด⁸⁷

ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยที่เป็นกลุ่มข้อมูลมีฉากธรรมดาหลายเรื่องด้วยกัน แต่ไม่ใช่เรื่องสั้นทุกเรื่องจะมีฉากที่เด่นชัด ผู้วิจัยจึงเน้นเฉพาะฉากที่เหมือนจริงที่เมื่อผู้อ่านเปรียบเทียบระหว่างความเป็นจริงของฉากกับองค์ประกอบอื่นของเรื่องแล้วเกิดความขบขัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในเรื่อง “หมวดป๊อบกับด็อกเตอร์โน้ต” ศักดิ์ชัย ลักษณะวิเชียรใช้ฉากเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความไม่เข้ากัน กล่าวคือ ผู้เขียนใช้ฉากเป็นกรอบมาตรฐานปกติ เพื่อที่จะเปรียบต่างกับการกระทำที่ผิดปกติของตัวละคร หลังจากที่ด็อกเตอร์โน้ตยอมรับตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงหัวเราะ เขาปฏิบัติภารกิจต่างๆที่สอดคล้องกับตำแหน่งรัฐมนตรี เป็นต้นว่า การเป็นประธานในพิธีต่างๆ รวมทั้งการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สังเกตตัวอย่างของฉากได้จากข้อความนี้

ก่อนการควอลกล้วย ทางรัฐบาลได้จัดงานเสวนาหัวข้อ “การแก้ปัญหาวิกฤตเสียงหัวเราะของประเทศ” โดยมีผู้ร่วมเสวนาคือ รัฐมนตรีกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์ รัฐมนตรีกระทรวงหัวเราะ ประธานบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์เอกชนกิจ และผู้ว่าการธนาคารแห่งชาติ

ด็อกเตอร์โน้ตก้าวขึ้นเวที ไ้ก้ก้านับผู้ร่วมเสวนากิตติมศักดิ์ที่นั่งฟังอยู่ในความสงบ การเสวนาได้เริ่มต้นไปแล้ว เมื่อด็อกเตอร์โน้ตนั่งลง รัฐมนตรีกระทรวงการคลังซึ่งกำลังกล่าวถึงการขาดสภาพคล่องของเสียงหัวเราะก็หยุดลง และเปลี่ยนหัวข้อ⁸⁸

ฉากการเสวนาที่ด็อกเตอร์โน้ตเดินทางมาเข้าร่วม เป็นบรรยากาศทางการระดับชาติที่มีนักการเมืองและสื่อมวลชนทุกแขนงเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก เช่นเดียวกับการเสวนาที่ถ่ายทอดออกอากาศทางโทรทัศน์อยู่เสมอ การกระทำที่ผิดปกติที่เกิดขึ้นแล้วปะทะกับกับ

⁸⁶ Leonard Feinberg, *Introduction to Satire*, pp. 124-130.

⁸⁷ ฉากเป็นองค์ประกอบที่ไม่ได้ปรากฏอย่างเด่นชัดในเรื่องสั้นทุกเรื่อง ผู้วิจัยจึงขอไม่นับจำนวนเรื่องในหัวข้อนี้.

⁸⁸ ศักดิ์ชัย ลักษณะวิเชียร, *หมวดป๊อบกับด็อกเตอร์โน้ต*, หน้า 76-77.

กรอบมาตรฐานปกติที่ผู้เขียนวางไว้คือการผายลมของนักการเมือง เมื่อคือกเตอร์โน้ตตามว่าทำไม ต้องมีการหัวเราะ ไม่มีใครตอบและไม่มีเสียงหัวเราะ จนกระทั่งนายพลหัวเราะ “แปรงๆ” ออกมา พร้อมกับยอมรับว่าเป็นผู้ผายลมผ่านไมโครโฟน หลังจากนั้นผู้นำฝ่ายค้าน และรัฐมนตรีกระทรวงการคลังก็ผายลมออกมาในลักษณะที่แข่งขันกัน โดยสร้างทั้งเสียงและกลิ่นที่ไม่พึงปรารถนาทำให้ทุกคนในห้องประชุมเกิดความโกลาหลวุ่นวาย การกระทำที่ผิดปกตินี้เป็นการละเมิดข้อห้ามของสังคม เน้นให้เห็นการกระทำที่ “ผิดกาลเทศะ” ของตัวละคร ซึ่งแย้งกับสถานภาพนักการเมืองของตัวละครที่นับเป็นชนชั้นนำของสังคม

เรื่อง “แม่มดบนตึก” ของปริทรรศ หุตางกูร ผู้เขียนสร้างฉากในสังคมเมืองขึ้นมาให้สอดคล้องกับความเป็นจริง ฉากในเรื่องนี้มีหลากหลายตั้งแต่ตึกแถวที่เป็นที่พักของม่วนสายพิณและม่วนสายคำ ฉากสถานีรถไฟ ฉากย่านพัฒนาพงศ์ ฉากสวนลุมพินี ฯลฯ เรื่องนี้ม่วนสายคำได้รับคำแนะนำจากป้าใหญ่ผู้อ้างว่าหวังดีต่อเธอ ให้เธอเดินทางไปหาแม่มดบนตึกเพื่อเอาดินหม้ออุดหัวใจห้องที่ทำให้เธอรู้สึกเหนื่อยในยามที่ต้องประกอบอาชีพขายบริการ ระหว่างเดินทางม่วนสายคำได้พบหุ่นไล่กา สิงโต และหุ่นกระป๋อง จะเห็นว่าโครงเรื่องของเรื่องแม่มดบนตึกสร้างล้อกับโครงเรื่อง *พอมดมหัสจรรย์แห่งออซ* ทว่าลักษณะของตัวละคร และเหตุการณ์ที่มีความ “มหัศจรรย์” ในเรื่องของโบมนั้นมีฉากที่เป็นดินแดนในจินตนาการรองรับอยู่ ต่างจากเรื่อง “แม่มดบนตึก” ที่มีฉากเป็นกรุงเทพมหานครดังความตอนหนึ่งว่า

ม่วนสายคำเดินนำหน้าสิงโต หุ่นไล่กา หุ่นกระป๋องรั้งท้าย มาถึงถนนสีลม แท็กซี่มิเตอร์จอดเรียงรายเป็นดับซักชวนให้ใช้บริการหลายคน เธอรู้สึกรำคาญจึงพาข้ามไปอีกฝั่งที่พลุกพล่านน้อยกว่า แล้วพาเดินผ่านร้ายรวงปิดสนิทเรื่อยๆ มาจนถึงหน้าคูสีตธานี เธอเห็นสวนลุมฯอยู่ตรงหน้า เห็นเงาไม้ดำมีนมืด เธอตัดสินใจพาพรรคพวกข้ามถนนไปที่นั่น⁸⁹

ฉากของเรื่องที่ถูกวิจารย์ตัดตอนมามีการระบุสถานที่อย่างชัดเจน ได้แก่ ถนนสีลม โรงแรมคูสีตธานี และสวนลุมพินี ทั้งหมดเป็นสถานที่ในกรุงเทพมหานครที่สามารถบ่งชี้ได้ ดังนั้นย่อมกล่าวได้ว่าฉากในเรื่อง “แม่มดบนตึก” เป็นฉากที่สอดคล้องกับความเป็นจริง องค์ประกอบของเรื่องที่ผิดปกติกคือตัวละครสิงโต หุ่นไล่กา และหุ่นกระป๋องที่มีสามารถใช้ภาษาพูด ตลอดจนรู้สึกนึกคิดแบบมนุษย์ได้ ความเกินจริงของตัวละครอาจสอดคล้องกับฉากดินแดนมรดกตามเรื่องต้นฉบับ แต่เมื่อตัวละครทั้งหมดมาอยู่ในกรุงเทพมหานครความไม่เข้ากันจึงเกิดขึ้น เพราะโดย

⁸⁹ ปริทรรศ หุตางกูร, “แม่มดบนตึก,” ใน *แม่มดบนตึก*, หน้า 104.

ประสบการณ์แล้วผู้อ่านย่อมรู้ดีกว่าการดำรงอยู่ของตัวละครลักษณะเช่นนี้ในกรุงเทพมหานครย่อมเป็นไปได้ ยิ่งไปกว่านั้น ตอนปิดเรื่องที่ว่าวนสายคำมีเพศสัมพันธ์กับตัวละครทั้งสามยังจับแน่น ความไม่เข้ากันระหว่างฉากกับการกระทำของตัวละครเป็นจุดที่ระเบิดเสียงหัวเราะออกมาได้อีกครั้งหนึ่ง

ในเรื่อง “สมชายยังอยู่” ของศักดิ์ศิริ มีสมสืบ มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับกลุ่มวัยรุ่นที่จับผู้หญิงมาข่มขืน แม้กลุ่มวัยรุ่นจะตั้งกฎว่าห้ามข่มขืนในวันพระแต่หัวหน้ากลุ่มก็รอให้เวลาล่วงเข้าสู่วันใหม่แล้วจึงลงมือข่มขืน ศักดิ์ศิริสร้างฉากสถานที่ที่ตัวละครใช้ข่มขืนผู้หญิงอย่างสวยงามคล้ายกับพิธีกรรมทางศาสนา

นอกเหนือจากสัญญาณมืออันถือเป็นรหัสประจำพรรคแล้ว ผู้เฝ้าประตูจะถามว่า “มนุสโสติ” (เป็นมนุษย์หรือไม่) สมาชิกจะผ่านประตูได้ต้องเปล่งคำว่า “อามะกันเต” (yes I am)

เทียนไขนับร้อยแท่งทอดวงสว่างนวลเรียงรายเป็นวงกลมกลางห้อง สมาชิกทั้งหมดอยู่กลางวง เนื้อกายแต่ละคนดูผ่องอร่าม

จิตรกรรมที่ผนังด้านหนึ่งเป็นรูปต้นมักกะลีผล ออกผลคดคิ่นทั้งผลเด็กและผลสาว บางผลแก่ชราน้ำทุเรศ และมีผลร่วงเนาเต็มพื้น เป็นภาพแสดงปริศนาธรรมเรื่อง “อนิจจัง” ตามแต่สติปัญญาใครจะเห็น ...

เธอถูกกระซอกเสื้อผ้าออก ร่างน้อยๆต้องแสงเทียนดูงามผ่อง บัวน้อยๆเพิ่งจะตูมตั้ง รูปโคมเจ้าจะงามหรือไม่งามก็ไม่มีความหมายอันใดเพราะบรรดาสมาชิกต่างก็เห็นเป็นเพียงมายาแห่งเนื้อหนังมังสา สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ ตอนนั้นข้อสักระแตว่าข่มขืนไปครั้งหนึ่งก่อน⁹⁰

เทียนจำนวนมากที่จุดขึ้นทำให้รู้สึกคล้ายกับสถานที่นั้นคือพระอุโบสถซึ่งปกติใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา รหัสที่ตัวละครใช้ก็เป็นคำบาลีที่ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาเช่นในการอุปสมบทพระภิกษุใหม่ จิตรกรรมรูปมักกะลีผลที่ผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าเป็นปริศนาธรรมเลียนแบบมาจากจิตรกรรมฝาผนังของพระอุโบสถ คำบรรยายเหล่านี้ให้บรรยากาศของพุทธศาสนาและทำให้รู้สึกที่ตัวละครกลุ่มนี้กำลังจะทำสิ่งอันเป็นกุศล เนื้อตัวที่ผ่องอร่ามด้วยแสงเทียนแลดูอัมบุนดู แต่ภาพที่บรรยายมาทั้งหมดขัดแย้งโดยสิ้นเชิงกับการข่มขืนที่ตัวละครกำลังจะกระทำเมื่อเวลาผ่านไปเพียงคืนอันหมายถึงการเข้าสู่วันใหม่ที่ไม่ใช่วันพระ ความไม่เข้ากันจึงอยู่ระหว่างฉากที่

⁹⁰ ศักดิ์ศิริ มีสมสืบ “สมชายยังอยู่,” ใน สมควรตาย (กรุงเทพมหานคร: OPENBOOKS, 2545), หน้า 37,42.

บรรยายบรรยากาศแบบขริมขลังศักดิ์สิทธิ์กับการกระทำอันชั่วร้ายที่ตัวละครกำลังจะร่วมกันกระทำ ทั้งนี้การข่มขืนส่วนใหญ่จะทำการอย่างลึกลับ ใช้เวลาให้สั้นที่สุดและไม่น่าจะทำให้คุณล้าพิธีกรรม เช่นนี้ ความขัดแย้งกันระหว่างฉากกับพฤติกรรมของตัวละครสร้างความขบขันแบบเจ็บปวดให้เกิดขึ้นจากการที่ได้เห็นตัวละครพยายามสร้างความชอบธรรมถูกต้องต่อพฤติกรรมชั่วร้ายของตน

กล่าวโดยสรุป ฉากธรรมดาในเรื่องสั้นแนวเสียดสีมีเพื่อขบขันความผิดปกติในองค์ประกอบอื่นของเรื่อง ความเป็นจริงที่สอดคล้องกับฉากจะทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าการนั้นใกล้เคียงกับความจริงมาก จนกระทั่งผู้อ่านพบองค์ประกอบอื่นของเรื่องที่ทำให้รู้สึกขัดแย้งกันหรือ “ไม่เข้ากัน” เมื่อนั้นความขบขันก็จะเกิดขึ้น หลายครั้งที่ความผิดปกติในองค์ประกอบอื่นพุ่งตรงไปยังเป้าหมายของเสียดสี โดยนัยนี้ แม้แต่ฉากธรรมดาก็สามารถทำให้เรื่องสั้นแนวเสียดสีมีความสมบูรณ์ได้

4.3.2 ฉากขบขัน

ผู้วิจัยได้กล่าวถึงบทบาทสำคัญประการหนึ่งของฉากไปแล้วคือการทำให้แนวคิดชัดเจนขึ้น นอกจากนั้นการเลือกใช้ฉากยังมีผลต่อความหมายของเรื่อง แนวคิดบางประเภทสมควรที่จะนำเสนอพร้อมฉากที่สอดคล้องกัน⁹¹ เรื่องสั้นแนวเสียดสีเป็นวรรณกรรมที่เสนอแนวคิดผ่านความขบขัน ฉากขบขันจึงถูกสร้างขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว ในเรื่องสั้นหลายเรื่อง ฉากขบขันเกิดจากการที่ผู้เขียนขยายลักษณะของฉากจนผิดปกติ ฉากที่ผิดปกติจะทำให้ความผิดปกติในเรื่องสั้นแนวเสียดสีสอดคล้องกลมกลืนกันเพื่อเร้าอารมณ์ขันและทำให้การสื่อสารแนวคิดของผู้เขียนมีประสิทธิภาพมากที่สุด เพราะฉากมีส่วนช่วยอย่างมากต่อพื้นฐานของน้ำเสียงหรือแนวโน้มที่มีอยู่ในเรื่อง⁹²

ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยมีข้อควรสังเกตเกี่ยวกับฉากขบขันคือปฏิกิริยาของตัวละครที่มีต่อความผิดปกติของฉาก ตัวละครในเรื่องมักไม่แสดงอาการตระหนกหรือประหลาดใจต่อสภาพแวดล้อมรอบตัวที่ดูวิปริต ผู้วิจัยเข้าใจว่าสาเหตุอาจอยู่ที่ความไม่ใส่ใจต่อความผิดปกติรอบตัวของตัวละครนั้นเป็นอีกจุดหนึ่งที่สร้างความขบขัน เพราะผู้อ่านย่อมรู้สึกว่าเป็นปรากฏการณ์ที่แย้งกับความจริง ทั้งนี้ในความไม่รู้คิดของตัวละครอาจทำให้เรามองเห็นด้วยความวิปริตของฉากในเรื่องสั้นแนวเสียดสี เป็นสิ่งที่ตัวละครสมควรได้รับ

⁹¹ Jack M. Bickham, *Setting*, p.85.

⁹² *Ibid.*, p.2.

ฟัง ลำพระเพลิงเป็นนักเขียนผู้สร้างฉากขบขันได้โดดเด่นมากที่สุด ในเรื่อง “วาระพิพากษาทัณฑ์” ผู้เขียนกำหนดให้ฝนแกลงเผ็ดหน่อไม้ไก่ตกลงมาล้างโลกนัยว่าเป็นโทษทัณฑ์จากสวรรค์ที่บรรดามนุษย์ผู้มีจริยธรรมบกพร่องสมควรได้รับ ตั้งแต่วันที่ฝนเริ่มตกจนกระทั่งวันที่ฝนหยุด จะสังเกตเห็นว่าตัวละครในเรื่องไม่ได้ตระหนักต่อปรากฏการณ์นี้เท่าที่ควร ตัวละครที่ปรากฏในตอนต้นเรื่อง เมื่อแรกสัมผัสฝนแกลงเผ็ดหน่อไม้ไก่ที่ตกลงมาเป็นฝนกลับกล่าวว่า “อ่อนเต็มไปนิดนี่”⁹³ แทนที่จะตระหนักหวาดกลัว เมื่อฝนตกลงมาระยะหนึ่งคนในสังคมเมืองก็ยังไม่ไปทำงานตามปกติโดยอาศัยเรือโดยสารเป็นพาหนะ และยังใช้น้ำแกลงที่ตกลงมาเป็นอาหาร ลองสังเกตความเกินจริงที่ปรากฏในฉากของเรื่องจากตัวอย่างนี้

ฝนหรืออีกนัยหนึ่งคือแกลงเผ็ดหน่อไม้ไก่ ตกติดต่อกันมาถึง 3 วันแล้ว หนังสือพิมพ์วิทยุโทรทัศน์ พาณัณประ โคมข่าวอย่างครึกโครม ภาพที่ปรากฏบนจอทีวีเป็นภาพของผู้คนที่นั่งจ่อมอยู่บนหลังคาบ้าน โดยมีกระแสน้ำแกลงเผ็ดไหลอย่างเชี่ยวกรากอยู่รอบบ้าน...

โลกทั้งถูกอุ้มด้วยแกลงเผ็ดหน่อไม้ไก่ ลอยผสมกับศพของผู้ถูกลงทัณฑ์ มองดูเผินๆเหมือนแกลงหน่อไม้ไก่ใส่ศพ... ไม่ค่อยน่ากินเท่าที่ควร

ข้ายังบุดเนา ราชันจับขอบฟ้าอีกต่างหาก⁹⁴

ฉากที่บรรยายไว้มีส่วนคล้ายภาพของผู้ประสบอุทกภัย แตกต่างออกไปที่น้ำที่ท่วมคือแกลงเผ็ด ภาพของคนเริ่มล้มตายลงเพราะฝนแกลงเผ็ดจนมีศพลอยอยู่ทุกหนแห่งสมควรจะเป็นภาพที่น่าหวาดกลัว น่าขยะแขยง แต่ผู้เล่าเรื่องกลับสอดแทรกความเห็น “ไม่ค่อยน่ากินเท่าที่ควร” ทำให้ความน่ากลัวลดสภาพลงเป็นความขบขัน นอกจากนี้ยังกล่าวถึงราชที่ขึ้นจับขอบฟ้าซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ฉากที่บรรยายทั้งหมดเป็นสิ่งที่ผิดปกติและไม่ปรากฏในความเป็นจริง สอดคล้องกับความผิดปกติในองค์ประกอบอื่นของเรื่อง เป็นต้นว่าตัวละครที่ชั่วร้ายในระดับที่ผิดปกติ ที่สามารถเดินเหยียบศีรษะขอทานแล้วกล่าวว่า “อู๊ย...เหยียบหัวขอทาน ฮ่า...ฮิ ช่างมัน”⁹⁵ หรือโครงเรื่องที่มีรายละเอียดของการ “ขกเค้า” สวนสัตว์เขาเดิน เหล่านี้เป็นการเน้นให้เห็นความชั่วร้ายของคนในสังคมปัจจุบันที่เป็นเป้าของการเสียดสี การที่คนเหล่านี้ถูกลงโทษด้วย “แกลงไก่ล้างโลก” จึงสร้างความขบขันได้อย่างชัดเจน

⁹³ ฟัง ลำพระเพลิง, “วาระพิพากษาทัณฑ์,” ใน *ตอแหลลงดับ*, หน้า 234.

⁹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 234,236.

⁹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 232.

ในเรื่อง “อาเพศกำสรวล” ของวินทร์ เลียววาริณ ความเกินจริงของฉากมีความสัมพันธ์กับเป้าของการเสียดสีเช่นกัน หมู่บ้านบางจันทร์ของผู้ใหญ่ลีต้อนรับให้นักการเมืองสร้างโรงเรียนให้แก่เด็กๆ ในหมู่บ้าน โดยหวังว่าโรงเรียนจะสร้างสำนักประชาธิปไตยให้แก่ทุกคน แต่โรงเรียนสอนประชาธิปไตยที่แลกมาด้วยการขายสิทธิ์ขายเสียงของชาวบ้านก็ถึงกาลอวสานเมื่อเกิดเหตุอาเพศหลังจากที่ทำข้อตกลงกับนักการเมืองที่จะผูกขาดคะแนนเสียงของหมู่บ้าน ฉากที่บรรยายแสดงความเป็นจริงของธรรมชาติที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ในความเป็นจริง และเป็นสิ่งที่ผู้อ่านไม่เคยประสบมาก่อน

หลายปีมาแล้วที่ฝนไม่ตกลงมาอีกเลย นภากลายเป็นสีแดงฉาน ไม่นานต่อมา ก็ครึ้มลงเป็นสีดำทะมึน เกล็ดน้ำแข็งตกลงมาจากฟ้าทุกวัน สัตว์เลี้ยงคลานพันพ่านตามทุ่งนามากขึ้นทุกปี แรกๆ เกิดโรคระบาด ต่อมาใครบางคนก็สังเกตเห็นงูออกลูกเป็นจิ้งจก พวกนกไม่ทำรังที่ต้นไม้ กลับขุดรูอยู่ใต้ดิน แต่ไม่เคยมีลูกบ้านคนใดบอกว่าเป็นเรื่องประหลาด ไม่นานต่อมาแกก็สังเกตเห็นนัยน์ตาลูกบ้านหลายคนเริ่มมีแววสีเขียวฉาบจางๆ...⁹⁶

เป็นที่ทราบกันดีว่า ประเทศในเขตภูมิอากาศเขตร้อนอย่างประเทศไทยไม่น่าจะมีหิมะตก แต่ในฉากที่คัดมากลับมีเกล็ดน้ำแข็งโปรยปรายและตกในหมู่บ้านบางจันทร์เพียงแห่งเดียว ความวิปริตของธรรมชาติที่ปรากฏมีหลากหลาย นอกจากอากาศแล้วยังมีความวิปริตที่เกิดกับสัตว์งูออกลูกเป็นจิ้งจก นกไปขุดรูอยู่ใต้ดิน ความวิปริตที่รุนแรงนี้ยังส่งผลถึงคนที่เริ่มมีแววสีเขียวฉาบจางๆ ความสัมพันธ์ระหว่างฉากกับเป้าของการเสียดสีอยู่ที่แววสีเขียวฉาบจางๆ “แบบสัตว์เลี้ยงคลาน” เป็นลักษณะของตัวละครนักการเมืองที่เข้ามาในหมู่บ้านบางจันทร์ อาจกล่าวได้ว่า นักการเมืองที่มาซื้อเสียงชาวบ้านจึงเป็นผู้นำความวิปริตมาสู่สภาพแวดล้อมและสิ่งมีชีวิตในหมู่บ้าน ความชั่วร้ายของนักการเมืองที่ถูกแสดงให้เห็นผ่านตาที่เหมือนสัตว์เลี้ยงคลานเด่นชัดมาก การยินยอมให้นักการเมืองชั่วร้ายเข้ามาช่วยเหลือหมู่บ้านจึงเท่ากับชาวบ้านยอมรับความชั่วร้ายมาไว้กับตัว ความวิปริตทั้งหลายที่เกิดขึ้นจึง “ไม่เคยมีลูกบ้านคนใดบอกว่าเป็นเรื่องประหลาด” เช่นเดียวกับที่ปรากฏในเรื่อง “วาระพิพากษาทัณฑ์” ของพิง ลำพระเพลิงที่ตัวละครไม่ตระหนักต่อความวิปริตของฉาก ปฏิกริยาดังกล่าวยิ่งขับเน้นให้ฉากมีความเป็นไปได้ที่น่าขนลุก

ศักดิ์ชัย ลักขณาวิเชียร เขียนเรื่อง “เหงือกอักเสบ” โดยแสดงให้เห็นภาพที่น่าขนลุกของนักการเมืองหลายคนที่ยพยายามสำรวจปัญหาที่สะสมอยู่ตามส่วนต่างๆ ของสังคม ศักดิ์ชัย

⁹⁶ วินทร์ เลียววาริณ, “อาเพศกำสรวล,” ใน อาเพศกำสรวล, หน้า 63.

กำหนดให้สังคมมีตัวตนขึ้นมาและมีลักษณะเหมือนปากของคนที่เคลื่อนไหวได้ ผู้วิจัยเห็นว่าสังคมในที่นี้แม้จะเคลื่อนไหวได้อย่างคนแต่ก็ไม่มีบทบาทในฐานะตัวละครเด่นน่าจะเป็นฉากที่สร้างความขบขันมากกว่า สังคมที่ถูกสร้างขึ้นมามีลักษณะเป็นปากที่เป็นโรคเพื่อสื่อถึงสังคมที่มีปัญหาต่างๆ รุมเร้าอยู่ ฉากในเรื่องนี้มีความคล้ายคลึงกับภาพล้อการเมืองตามสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ

ท่านรัฐมนตรีกระทรวงเศรษฐกิจใช้มือทั้งสองข้างเกาะฟันซี่ล่าง รีบดึงตัวเข้าโพรงปากและทรุดนั่งหอบบนลิ้น และรีบคลานเข้าไปในโพรงมีด... และส่องไฟตรวจฟันซี่อื่น ท่านปีนไต่โพรงฟันที่เป็นหุบลึกกว้าง และแคะสลัมออกมาหนึ่งก้อน สลัดกระเด็นตกบนปลายลิ้น สังคมแถบลิ้นอวดสลัมแก่ท่านรัฐมนตรีทั้งหลาย⁹⁷

สังคมมีองค์ประกอบต่างๆ ของปากอย่างชัดเจนเช่นฟันและลิ้น ที่สำคัญคือมีขนาดใหญ่มาจนกระทั่งนักการเมืองเข้าไปอยู่ได้หลายคน ไม่ว่านักการเมืองจะถูกย่อส่วนหรือเป็นปากที่ขยายใหญ่ขึ้น ความเป็นไปไม่ได้นี้ก็ก่อให้เกิดความขบขันได้ ในฉากที่คิดมายังมีชุมชนแออัดที่ผู้เขียนใช้ลักษณะนาม “ก้อน” ซึ่งไม่มีใช้ในความเป็นจริงแต่ก็สอดคล้องกับสังคมที่เป็นปาก ชุมชนแออัดที่มีขนาดเล็กกว่าจึงมีขนาดเป็นก้อน เมื่อผู้อ่านพิจารณาฉากขบขันร่วมกับการกระทำของนักการเมืองที่ผู้เขียนกำหนดให้ “ล้มลุกคลุกคลาน” เพื่อให้ขัดแย้งกับสถานภาพของนักการเมืองในความเป็นจริง ผู้อ่านก็จะเกิดความขบขันได้

ลักษณะแบบโกรเทสก์มีให้เห็นชัดเจนในฉากขบขันในเรื่อง “ศิการพนัน” ของพिंग ลำพระเพลิง ฉากหรืออีกนัยหนึ่งคือองค์ประกอบของฉากที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นตัวอย่างแสดงลักษณะโกรเทสก์ได้อย่างดีในเรื่องนี้คือลักษณะของโคมไฟที่บรรยายไว้ดังต่อไปนี้

โคมไฟอลังการเป็นรูปเขียนการพนันผูกคอตายห้อยลงมาจากเพดานกลางห้อง ขนาดของมันเท่าคนจริง หลอมด้วยแก้วคริสตัลอย่างดี ไม่ว่าจะเป็ลันที่จุกปาก ตาเหลือกถลน น้ำลายเฝิ้มย้อย หนอนที่ไซ่อยู่ในรูหู ล้วนถูกเจียรระโนให้เหลี่ยมมุม สะท้อนแสงแพรวพราวกระจายไปทั่วห้อง ทำให้มองเห็นผู้คนเบื่องล่างกำลังต่อสู้กันในเกมส์การพนันอย่างเอาเป็นเอาตาย⁹⁸

⁹⁷ ศักดิ์ชัย ลักขณาวิเชียร, “เหงือกอ๊กเสบ,” ใน นักกู่ตะโกน, หน้า 85.

⁹⁸ พึง ลำพระเพลิง, “ศิการพนัน,” ใน ตอแหลลงดับ, หน้า 129.

ลักษณะที่เห็นเด่นชัดคือการบรรยายให้เห็นลักษณะที่ผิดปกติของโคมไฟ โคมไฟระย้าที่เป็นเครื่องประดับห้องส่วนใหญ่จะประดิษฐ์เป็นช่อดอกหล่นลงมาอย่างสวยงาม แต่โคมไฟที่ปรากฏในฉากนี้ได้ให้รายละเอียดที่ต่างออกไป “ลื่นที่จุกปาก ตาเหลือกถน น้ำลายเยิ้มย้อย หนอนที่ไซอยู่ในรูหู” เป็นสิ่งที่ไม่เข้ากับลักษณะของ “โคมไฟอลังการ” ที่ผู้อ่านเข้าใจ ความบิดเบียดังกล่าวอาจนับให้เป็นลักษณะโกรเทสก์ นอกจากนี้ “รูปเขียนพนักงกคอดาย” ที่ผู้เขียนกำหนดให้เป็นแบบของโคมไฟยังแสดงนัยถึงจุดจบของบรรดานักพนัน กล่าวโดยสรุปได้ว่าแนวคิดของเรื่องที่เป็นการวิพากษ์วิจารณ์ผู้ที่ติดการพนัน นอกจากจะสื่อผ่านการสร้างโครงเรื่องและตัวละครแล้วยังสื่อผ่านฉากที่เกินจริงอันน่าขบขันอีกด้วย

สรุปได้ว่า ฉากขบขันในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยตัวฉากเองเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความขบขันของเรื่อง ยิ่งไปกว่านั้น ฉากขบขันยังช่วยทำให้เรื่องเสียดสีมีเอกภาพ เพราะสอดคล้องกับความผิดปกติที่น่าขบขันในองค์ประกอบอื่นของเรื่อง ในเรื่องสั้นบางเรื่องความผิดปกติและความเกินจริงในฉากขบขันเป็นการโจมตีเป้าหมายของการเสียดสีอย่างเห็นได้ชัด ดังที่เฟนเบอร์กกล่าวถึงความเกินจริงในเรื่องเสียดสีว่าเหตุการณ์ที่ปรากฏไม่ได้ถูกทำให้เกินจริงเพียงเท่านั้นแต่เป็นการแสดงอคติอันรุนแรงต่อเป้าหมายของการเสียดสีด้วย⁹⁹

การวิเคราะห์ฉากในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 ทำให้พบว่า ฉากอาจจำแนกได้เป็น 2 ประเภทได้แก่ ฉากธรรมดาและฉากขบขัน หน้าที่ของฉากธรรมาคือปูพื้นอารมณ์ให้ผู้อ่านรู้สึกว่าการที่เรื่องนั้นสอดคล้องกับความเป็นจริงหรือมาตรฐานปกติ เมื่อผู้เขียนแสดงองค์ประกอบอื่นที่ผิดปกติออกมา ความผิดปกติจะปะทะกับความเหมือนจริงที่ปูพื้นไว้ก่อให้เกิดความขบขันได้ ส่วนฉากขบขันมีหน้าที่เป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างความขบขันของเรื่องและสร้างความกลมกลืนกันระหว่างความขบขันขององค์ประกอบต่างๆ เพื่อโจมตีเป้าหมายของการเสียดสี อนึ่งฉากขบขันที่ผิดปกติหรือฉากในจินตนาการของเรื่องเสียดสีเป็นพื้นที่สำคัญ เพราะในเรื่องแต่งผู้เขียนอาจเลี่ยงไปใช้ฉากของสถานที่หรือประเทศที่ไม่มีในความจริงเพื่อความสะดวกที่จะกล่าวถึงตัวละคร รวมทั้งวิจารณ์การเมืองและประวัติศาสตร์ได้อย่างกว้างขวาง¹⁰⁰ ดังที่ปรากฏในเรื่อง*กัลลิเวอร์ผจญภัย* ซึ่งเป็นตัวอย่างเรื่องเสียดสีสากลที่ผู้วิจัยกล่าวถึงเสมอ

4.4 กลวิธีการเลือกใช้ผู้เล่าเรื่อง

⁹⁹ Leonard Feinberg, *Introduction to Satire*, pp. 108.

¹⁰⁰ อิงอร สุพันธุ์วนิช, *วรรณกรรมวิจารณ์*, หน้า 185.

ในวรรณกรรมประเภทเรื่องเล่า ผู้อ่านจะทราบเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในเรื่องผ่าน “ผู้เล่าเรื่อง” (narrator) ที่หลายคนเข้าใจว่าเป็นผู้เขียน แท้จริงแล้ว ผู้เล่าเรื่องคือกลวิธีการประพันธ์ที่นักเขียนสร้างขึ้นให้เป็นสื่อกลางระหว่างตัวนักเขียนกับผู้อ่าน¹⁰¹ ดังที่ เอ็ดการ์ วี. โรเบิร์ตส์ (Edgar V. Roberts) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างนักเขียนกับผู้เล่าเรื่องไว้ว่า ผู้เล่าเรื่องนั้นเปรียบได้กับหุ่น (Dummy) ในขณะที่ผู้เขียนคือคนเชิดหุ่น ดังนั้นแม้ว่าหุ่นหรือผู้เล่าเรื่องจะเป็นคนพูดในหน้าหนังสือ แต่ในความเป็นจริงหุ่นก็ถูกควบคุมโดยตัวของผู้เชิดที่นั่งอยู่เบื้องหลัง¹⁰² ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าผู้เขียนมีอิทธิพลเหนือผู้เล่าเรื่องซึ่งมีอิทธิพลต่อ “การรับรู้” ของผู้อ่านที่มีต่อเรื่องนั้นๆ โดยตรง เพราะนักเขียนสามารถคัดสรรเฉพาะสิ่งที่เขาต้องการให้ผู้อ่านทราบมาแนะนำเสนอผ่านผู้เล่าเรื่อง โดยอำพรางสิ่งอื่นไว้หรือเปิดเผยออกมาภายหลังเพื่อให้เรื่องมีสีสันมากขึ้นหรือให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของเรื่อง

การแบ่งประเภทผู้เล่าเรื่องของนักวิชาการส่วนใหญ่ไม่ว่าจะมีรายละเอียดหรือเรียกชื่อแตกต่างกันอย่างไร แต่โดยทั่วไปแล้วผู้เล่าเรื่องก็จะแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่มเท่านั้นคือผู้เล่าเรื่องที่ปรากฏตัวในเรื่องและผู้เล่าเรื่องที่ไม่ปรากฏตัวในเรื่อง ผู้วิจัยจึงประยุกต์วิธีการจำแนกกลุ่มดังกล่าวมาใช้ในวิทยานิพนธ์โดยปรับรายละเอียดให้สอดคล้องกับลักษณะที่พบในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 กลวิธีการเลือกผู้เล่าเรื่องที่พบมีดังต่อไปนี้

4.4.1 ผู้เล่าเรื่องที่ปรากฏตัวในเรื่อง

ผู้เล่าเรื่องที่ปรากฏตัวในเรื่องอาจเรียกว่า “ผู้เล่าเรื่องบุรุษที่หนึ่ง” (first person-narrator) หรือ “ผู้เล่าเรื่อง-ตัวละคร” (character-narrator)¹⁰³ ลักษณะของผู้เล่าเรื่องประเภทนี้คือจะเล่าเฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง เล่าถึงความคิดและความรู้สึกของตนที่มีต่อเหตุการณ์นั้นๆ และเล่าถึงความคิด ความรู้สึกของตัวละครอื่นที่ผู้เล่าเรื่องได้ยินได้ฟังมา¹⁰⁴ กาญจนา วิชญ์ปกรณ์ กล่าวถึงบทบาทของผู้เล่าเรื่องที่ปรากฏในเรื่องหรือเล่าโดยสรรพนามบุรุษที่หนึ่งคือจะมองเรื่อง เล่าเหตุการณ์

¹⁰¹ ความแตกต่างระหว่างผู้เล่าเรื่องกับผู้เขียนเป็นสิ่งที่ “ศาสตร์แห่งเรื่องเล่า” (Narratology) ได้อธิบายไว้อย่างชัดเจน ทว่าวิทยานิพนธ์นี้มิได้ใช้ศาสตร์แห่งเรื่องเล่าเป็นแนวทางหลักในการศึกษา ดังนั้นการจำแนกประเภทของผู้เล่าเรื่องและการอธิบายจึงอาจไม่สอดคล้องกับหลักของศาสตร์แห่งเรื่องเล่าบางประการ.

¹⁰² Edgar V. Roberts, **Writing themes about Literature**, 6th ed. (New York: Prentice-Hall International, 1988), p.78, อ้างถึงใน ธัญญา ตั้งขพันธานนท์, **วรรณกรรมวิจารณ์**, หน้า 198.

¹⁰³ สายวรุณ น้อยนิมิตร, “เรื่องสั้นข้อการะเกด: ใครเล่าเรื่อง,” ใน **นวัตทัศน์แห่งวรรณกรรมไทย** (กรุงเทพมหานคร: ชย อิมเปค อินเทอร์เน็ตเซ็นแนล, 2541), หน้า 128.

¹⁰⁴ เรื่องเดียวกัน.

ตามสิ่งที่ตนพบและรู้สึกเท่านั้น ซึ่งผลของการเล่าเรื่องด้วยกลวิธีนี้ผู้อ่านจะเข้าใจเรื่องได้มากกว่าตลอดจนมองเรื่องด้วยทัศนะที่กว้างไกลกว่าตัวผู้เล่าเรื่องเองโดยประมวลจากเหตุการณ์ต่างๆที่ปรากฏในเรื่อง¹⁰⁵ ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยสามารถแบ่งผู้เล่าเรื่องที่ปรากฏตัวในเรื่องออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ผู้เล่าเรื่องในฐานะเป้าของการเสียดสี และผู้เล่าเรื่องในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์หรือผู้สังเกตการณ์

4.4.1.1 ผู้เล่าเรื่องในฐานะเป้าของการเสียดสี

ตัวละครในเรื่องสั้นแนวเสียดสีมีแนวโน้มที่จะเป็นเป้าของการเสียดสี วิธีการที่ผู้เขียนสร้างตัวละครให้เป็นตัวตลกหรือมีลักษณะขัดแย้งในตัวเองคือวิธีการโจมตีที่ผู้วิจัยได้อธิบายไปแล้วในหัวข้อที่ว่าด้วยเรื่องตัวละคร มีอีกกลวิธีหนึ่งที่ผู้เขียนใช้โจมตีเป้าของการเสียดสีคือการกำหนดให้เป้าของการเสียดสีเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเอง ด้วยลักษณะของผู้เล่าเรื่องที่เล่าเรื่องราวของตนเอง เรื่องที่เล่าย่อมถูกต้องตอน เพิ่มขยาย รวมทั้งคัดสรรโดยผ่านการตีความตามประสบการณ์ตลอดจนความคิดเห็นของผู้เล่าเรื่อง จุดที่น่าสนใจคือการตีความของผู้เล่าเรื่องที่เป็นเป้าของการเสียดสีจะขัดแย้งกับความคิดเห็นของผู้อ่านที่ทราบมาตรฐานต่างๆของสังคมเป็นอย่างดี โดยนัยนี้ ผู้เล่าเรื่องที่เป็นเป้าของการเสียดสีจะเล่าการกระทำของตนเองโดยไม่ตระหนักว่าสิ่งเหล่านั้นเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานของสังคม กลวิธีการเลือกใช้เป้าของการเสียดสีเป็นผู้เล่าเรื่องปรากฏในเรื่องเสียดสีของสากลเช่นกัน กลวิธีนั้นเรียกว่า “Satiric persona”¹⁰⁶ ซึ่งมีลักษณะดังได้กล่าวแล้ว เรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยที่ใช้ผู้เล่าเรื่องประเภทนี้มีทั้งหมด 10 เรื่อง ได้แก่ “สัตว์แปลกหน้า” “ไอ้นกแก้ว” “ชั่วโม่งฝัน” “เพลิงรัก ลานแค้น” “พิธีกรรม” “รักนี้พลิแต่เธอคนเดียว” “สวรรค์นี้มีราคา” “ข้อปึงการเมือง: ว่าด้วยทางควนสู่ดวงดาว” “ซาก” และ “คนทันสมัย” สังเกตกลวิธีการประพันธ์ดังกล่าวจากตัวอย่างต่อไปนี้

ในเรื่อง “สัตว์แปลกหน้า” ผู้เขียนกำหนดให้ “ผม” เล่าเรื่องของตัวเอง ในเรื่องนี้มีกลวิธีการสื่อสารระหว่างตัวละครที่น่าสนใจ คือตัวละครเหมือนสื่อสารกันผ่านความคิดมากกว่าที่จะสื่อสารออกมาเป็นคำพูด ตัวอย่างที่ผู้วิจัยคัดมาคือตอนที่ผู้เล่าเรื่องทักทักเอาว่าผู้หญิงบนรถประจำทางเป็นคนรักของเขา เขาอยากมีเพศสัมพันธ์กับเธอ และยิ่งพยายามมองเข้าไปในเสื้อ

¹⁰⁵ กาญจนา วิชาญาปรกรณ์, *หลักเบื้องต้นในการศึกษาเรื่องสั้นและนวนิยาย* (พิชญ์โลก: ภาควิชาภาษาไทย และภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2534), หน้า 77.

¹⁰⁶ Gregory Fitz Gerald, *The Satiric Stories : The Impropriety Principle*, p. 25.

ของเธอ เมื่อมองอยู่นานผู้หญิงคนนั้นรู้ตัวจึงตำหนิเขาผ่านความคิด ผู้เล่าเรื่องจึงโต้ตอบกลับ ทั้งยังแสดงความเห็นต่อการกระทำของตนเองให้ผู้อ่านทราบด้วย

... ้วย...ค่าอยู่นั้นแหละ คุณคิดคุณน้อยก็ไม่ได้ คุณแล้วก็ไม่เห็นจะเอามาได้

...

โดนค่าตอนเข้าไป 1 ชุดค่อยเป็นสิริมงคลขึ้นหน่อย จริงๆแล้วก็สมควรอยู่หรอก ไอ้ผมก็จ้องมองเธออยู่ได้ตั้งนาน แถมยังทำชุ่มซำมาให้เธอรู้ตัว ก็เลย...

โดนค่าตามฟอร์ม

ผู้หญิงขบถเก่งดีกว่า มุมมองได้ระดับพอเหมาะพอเจาะกว่าเสียอีก จะกระมิดกระเมี้ยนอย่างไรมันก็ต้องมีพอเธอบ้างแหละ ยิ่งเวลาเธอต้องเหยียบบัลลังก์ เหยียบเบรก ทำอย่างไรก็ปิดไม่มีดหอรอกจะหลอน¹⁰⁷

ผู้เล่าเรื่องแสดงให้เห็นว่าเขาไม่ได้มีความละเอียดต่อสิ่งที่ได้กระทำลงไป ตั้งแต่การพยายามมองลอดเข้าไปในเสื้อของผู้หญิงบนรถโดยสารประจำทาง เมื่อถูกจับได้ยังรู้สึกว่าเป็น “ความชุ่มซำ” ซึ่งมีนัยแฝงว่าผู้เล่าเรื่องจะพยายามลอบมองให้แนบเนียนกว่านี้เพื่อจะได้ไม่ถูกจับได้อีก จากนั้นผู้เล่าเรื่องยังหันเหเป้าหมายไปที่ผู้หญิงที่ขบถยนต์ น้ำเสียงของผู้เล่าเรื่องแสดงความรู้สึก “ขำใจ” ทั้งยังเปี่ยมด้วยความยินดีที่จะทำความชั่วนี้ได้สำเร็จ โดยที่ผู้ตกเป็นเป้าสายตาโดยไม่รู้ว่าตัวเองอาจปกป้องได้ จากตัวอย่างนี้ผู้เล่าเรื่องไม่ได้รู้สึกว่าการกระทำของตนเป็นสิ่งที่ผิด ความคิดด้านร้ายที่ผู้เล่าเรื่องแสดงออกมานั้นให้เห็นว่าผู้เล่าเรื่องเป็นเป้าของการเสียดสีในเรื่องนี้ สอดคล้องกับที่ผู้เขียนต้องการ โจมตีความเสื่อมถอยทางจิตใจของคนในสังคมเมือง ตัวอย่างต่อไปมาจากเรื่อง “สวรรค์มีราคา” ของปริญญา ตรีน้อยใส ที่กำหนดให้มีผู้เล่าเรื่องเป็นเป้าของการเสียดสีเช่นกัน

หน้าตาเพื่อนผมมีแววของคนเห็นสวรรค์อยู่ร่าไร ผมจึงรีบรุกตามยุทธวิธีขายที่เพิ่งไปอบรมมา ...

หน้าตาเพื่อนผมมีแววกังวล ตรงกับที่อาจารย์เคยว่าไว้ในการบรรยายว่า เขาคงมีปัญหาเรื่องเงินทอง ผมจึงปิดการขายทันที ...

ผมบรรยายข้อเสนอครบถ้วนตามข้อมูลของบริษัท และตามตำราของสมาคมนักขายตรง ร่วมกับประสบการณ์พนักงานขายประกันชีวิตบนดินระดับ

¹⁰⁷ พิสิฐ ภูศรี, “สัตว์แปลกหน้า,” ใน สัตว์แปลกหน้า, หน้า 127.

แหวนทองคำและพนักงานขายประกันชีวิตบนสวรรค์ระดับดาวรุ่ง จึงจบการขาย
ด้วยคำขวัญของ โครงการและข้อเสนอที่ปฏิเสธไม่ได้

“ใครว่าสวรรค์ไม่มีจริง
ใครว่าสวรรค์ไม่มีราคา
ใครว่าสวรรค์ไม่ได้มีพื้นที่สำหรับทุกคน
เห็นจะไม่จริงเสียแล้วเพื่อน
ตกลงไปเที่ยวสวรรค์ด้วยกันอาทิตย์นี้
โอเคนะครับ”¹⁰⁸

แนวคิดที่ผู้เขียนต้องการเสนอในเรื่องสั้น โจมตีการทำธุรกิจในปัจจุบัน ซึ่งใช้การตลาดขายทุกสิ่งแม้แต่ความตาย จากเรื่องจะสังเกตเห็นว่าระหว่างที่ผู้เล่าเรื่องพูดโน้มน้าวเพื่อนของตนอยู่นั้นจะหยุดคิดเป็นระยะ ความคิดที่ผู้เล่าเรื่องกล่าวออกมาแสดงให้เห็น “ความไม่จริงใจ” ที่ผู้อ่านทราบแต่ตัวละครในเรื่องไม่ทราบ ผู้เล่าเรื่องเปิดเผยความคิดของตนเองออกมาทั้งหมดซึ่งทำให้ผู้อ่านตัดสินใจได้ในที่สุดว่าผู้เล่าเรื่องคือเป้าของการเสียดสี วิธีการที่ผู้เล่าเรื่องประเมินตนเองว่าเป็น “พนักงานขายประกันชีวิตบนสวรรค์ระดับดาวรุ่ง” ย้ำความคิดที่ว่าความก้าวหน้าในอาชีพของเขาเกิดจากการหลอกลวงผู้อื่น โดยแท้ เพราะผู้เล่าเรื่องสังเกตอาการของกลุ่มสนทนาโดยคาดเดาความรู้สึกได้ตลอดเวลา การพยายามขยี้เขี้ยวให้ซื้อสินค้าทั้งที่ทราบว่าเพื่อนอาจมีปัญหาการเงินเป็นการกระทำของผู้ที่นึกถึงประโยชน์ส่วนตนโดยไม่ให้ค่าแก่ความสัมพันธ์ที่มีต่อเพื่อน ผู้เล่าเรื่องยินดีสร้างหนี้ให้แก่ผู้อื่นโดยที่ตนได้รับผลดีโดยตรง ผู้อ่านจะสังเกตเห็นอีกว่าสิ่งที่ผู้เล่าเรื่องกระทำเป็นสิ่งที่ใคร่ตรงไปไว้อย่างดีแล้ว และไม่ได้รู้สึกผิดแม้แต่น้อย

ในเรื่อง “เพลิงรัก ลานแค้น” ปรีทรรศ หุตางกูร กำหนดให้ผู้เล่าเรื่องเป็นตัวละครที่มีลักษณะขัดแย้งในตนเอง ในตอนต้นผู้เล่าเรื่องถูกบริษัทโฆษณาหลอกให้เป็น “ดาราจ๋าเป็น” ในการถ่ายทำโฆษณาที่จำลองเหตุการณ์อาชญากรปล้นห้างสรรพสินค้า ผู้เล่าเรื่องกลัวมากถึงขนาดปีศาจจะรูดกางเกง เมื่อผู้ผลิตโฆษณาเข้าแสดงตัว พร้อมกล่าวถึงค่าตอบแทน ผู้เล่าเรื่องรู้สึกว่าตนเองถูกดูหมิ่นศักดิ์ศรี ในขณะที่เห็นคนอื่นที่ตกอยู่ในภาวะเดียวกับเขาเริ่มคล้อยตามข้อเสนอของผู้ผลิตโฆษณา มีเพียงผู้เล่าเรื่องและชายชราอีกคนหนึ่งเท่านั้นที่ยืนยันว่าจะฟ้องร้องบริษัทโฆษณาที่ทำเกินกว่าเหตุ ผู้เล่าเรื่องกล่าวถึงความรู้สึกของตนเองที่เริ่มลังเล และเกิดภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก ไม่ทราบว่า จะตัดสินใจอย่างไร แต่ในที่สุดผู้เล่าเรื่องก็ได้ซื้อสรุปของตนเองดังตอนที่หนึ่งว่า

¹⁰⁸ ปรีชญูตา ตรีน้อยใส, “สวรรค์นี้มีราคา” ใน *ปริทัศน์เตอร์* (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2547), หน้า 155.

ผมจะทำอย่างไรได้นอกจากยื่นมือออกไป แต่ในช่วงขณะสัมผัสจับก็รู้สึกเหมือนเขาเป็นชาตานชั่ว ผมจะลืมนึกถึงภาวะเหมือนถูกทำให้ตายแล้วได้หรือ แต่อย่างไรเมื่อล่วงจนถึงบัดนี้ การพูดคุยกันก็ช่วยได้มากและลึกๆไม่อาจปฏิเสธได้ว่าอยากมีใบหน้าตัวเองในหนังสือโฆษณาทีวีทั่วประเทศ พ่อแม่ที่ต่างจังหวัดคงจะได้เห็น คงได้คุยให้เพื่อนบ้านฟังถึงเรื่องราวสคดีใหม่ๆของผม ผมนึกถึงเงินก้อน 2 แสนบาท...คุณอาจได้พบผมในรายการเอ็ทเห็น ทไวไลท์โชว์ บ้านเลขที่ 5 หรือรายการอะไรต่อมิอะไรที่ชอบนำเสนอเรื่องประเภทนี้ พวกเขาคงเชิญผมไปสัมภาษณ์บ้างหรอก ผมคงจะขอให้พวกเขาได้นำคุณพ่อคุณแม่ไปออกรายการพร้อมๆกันด้วยเลย ท่านคงดีใจสมหวัง ที่ลูกอย่างผมสร้างชื่อเสียงในห้วงศัตวรรษ และนั่นหมายถึงผมมีโอกาสทดแทนบุญคุณท่านแล้ว¹⁰⁹

ในเบื้องต้น ผู้เล่าเรื่องมีความมุ่งมั่นที่จะพิทักษ์ความชอบธรรมของสังคม แต่เมื่อพิจารณาข้อเสนอของผู้ผลิตโฆษณาก็เริ่มมีใจเอนเอียง จนในที่สุดผู้เล่าเรื่องตัดสินใจรับเงิน 2 แสนบาท ผู้เล่าเรื่องคิดว่านอกจากเงินแล้วประโยชน์ที่เขาจะได้รับยังมีอีกมหาศาล โดยเฉพาะการได้เป็นคนที่มีชื่อเสียง โอกาสที่เขาจะได้ออกรายการ โทรทัศน์ซึ่งเขาคิดว่านั่นเป็นสิ่งที่ทำให้ครอบครัวของเขาภูมิใจ แท้จริงแล้วตัวละครตระหนักว่าการตัดสินใจของเขาไม่ได้ถูกต้องเสียทีเดียว ความน่าสนใจอีกประการหนึ่งของการเลือกใช้ผู้เล่าเรื่องที่เป็นเป้าของการเสียดสีในเรื่องนี้ อยู่ที่ผู้เล่าเรื่องพยายาม “แก้ต่าง” ให้แก่ความบกพร่องทางจริยธรรมที่ตนได้ก่อ โดยพยายามลวงให้ผู้อ่านคิดว่าที่ผู้เล่าเรื่องทำลงไปเพราะความจำเป็น แต่ผู้อ่านที่มองเห็นเหตุการณ์โดยตลอดย่อมตัดสินใจได้ว่าผู้เล่าเรื่องน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด

ความพยายามของผู้เล่าเรื่องที่เป็นเป้าของการเสียดสีในอันที่จะลวงความคิดและโน้มน้าวให้ผู้อ่านเห็นว่าการกระทำของเขาเป็นสิ่งที่ธรรมดาสามัญและไม่ได้เบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานของสังคมปรากฏอีกในเรื่อง “ซาก” ของศิลา โคมฉาย ที่ผู้เขียนมุ่งหมายโจมตีความเป็นบริโภคนิยมของคนในสังคมเมือง โดยเปรียบเทียบการบริโภคของคนในสังคมเมืองว่า “ตะกละตะกลาม” คล้ายผีปอบ ศิลากำหนดให้ผู้เล่าเรื่องเล่าเรื่องราวของตน ผู้เล่าเรื่องในฐานะนักเขียนคำโฆษณาแสดงตัวว่าเข้าใจปรากฏการณ์การบริโภคของคนส่วนใหญ่ ราวกับว่าตนอยู่นอกวงจรบริโภคนิยมที่ครอบงำคนทั่วไปอยู่

¹⁰⁹ปริทรรศ หุตางกูร, “เพลิงรัก ลานแค้น,” ใน แม่หมอบนตึก, หน้า 45,49-50.

ผู้เล่าเรื่องวิจารณ์ผู้อื่นให้ผู้อ่านรู้สึกไขว้เขว “ผมเชื่อว่า ‘พริทิวี’ มุ่งผลิตรายการเอาใจแม่บ้านและวัยรุ่นแทบทั้งสิ้น เพราะแม่บ้านมักเป็นคนถือเงิน จับจ่ายข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน สินค้าอุปโภคบริโภคย่อมถือเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก ทুমโฆษณาให้เต็มเหยียด... สำหรับวัยรุ่นไม่มีอะไรมากกว่าการมีกำลังซื้อและควักกระเป๋าจ่ายเร็ว”¹¹⁰ ตอนแรกผู้อ่านอาจเข้าใจว่าผู้เล่าเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องแบบสังเกตการณ์ที่ทำหน้าที่วิจารณ์เป้าหมายของการเสียดสีที่เป็นคนในสังคมเมือง แต่เมื่อผู้อ่านสังเกตให้ดีจะพบร่องรอยบางอย่างที่แสดงให้เห็นว่าผู้เล่าเรื่องกำลังลงผู้อ่านอยู่ “มีแต่กองขยะล้นถัง ยังไม่ถึงฤกษ์ขน ไปทิ้ง กลิ่นเริ่มอับอวล...แฮมเบอร์เกอร์ครึ่งอันขนมปังเปื้อนซอสมะเขือเทศสีซ้าเลือด แหว่งเว้ารูปรอยฟัน กระจุก และเศษแป้งกรอบโก๋ทอดกล่องไล่พิชซ่า ขวดน้ำพลาสติก กระดาษชำระทับถม”¹¹¹ เศษขยะที่อยู่ในห้องของผู้เล่าเรื่องเป็นหลักฐานอย่างดีที่พิสูจน์ว่าผู้เล่าเรื่องเองก็ถูกลัทธินิโบริโกคนิยมครอบงำเช่นกัน เพราะสิ่งที่อยู่ในถังขยะล้วนเป็นอาหารขยะ (Junk food) ที่เป็นสินค้าจากต่างประเทศ เป็นตัวแทนของลัทธินิโบริโกคนิยมและบริโคนิยมอย่างเด่นชัด ต่อจากนั้นผู้เล่าเรื่องก็ไม่อาจลงผู้อ่านได้อีก เพราะเขาเล่าพฤติกรรมการบริโคนิยมของตนเองโดยไม่ได้ตระหนักว่าเป็นวิถีแห่งบริโคนิยม “ผมเกิดความรู้สึกอยากไปเดินห้างขึ้นมาอย่างไม่รู้มีขลุ่ย อยากไปโดยไม่ทันคิดว่าจะซื้ออะไร หรือมีเหตุผลจำเป็นอย่างอื่นใด...แต่ไม่ใช่เรื่องแปลก มันเป็นเรื่องเคยชินและไม่ต้องกังวลเรื่องการจับจ่าย เพราะลองไปถึงที่แล้วความจำเป็นจะเกิดขึ้นเองจับปล้น เวลานั้นไม่เคยตั้งใจได้สักครั้ง”¹¹² เสียงของผู้เล่าเรื่องที่ถูกวิพากษ์มาแสดงให้เห็นว่าเขาต้องการไปห้างสรรพสินค้าทั้งที่ไม่มีเจตจำนง ผู้อ่านจะมองเห็นในที่สุดว่าผู้เล่าเรื่องไม่ต่างอะไรกับคนที่เขาเคยวิจารณ์ และนั่นหมายความว่าเขาคือเป้าหมายของการเสียดสีในเรื่องนี้

ผู้เล่าเรื่องที่ปรากฏตัวในเรื่องและเป็นเป้าหมายของการเสียดสีมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ ประการแรกคือผู้เล่าเรื่องเล่าเรื่องของตนเองโดยไม่เข้าใจว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งผิด การกระทำดังกล่าวอาจประเมินได้ว่าเป็นความบกพร่องอย่างรุนแรงของเป้าหมายของการเสียดสีที่ใช้มาตรฐานคนละชุดกับสังคมในการพิจารณาตนเอง หากมองในแง่ของกลวิธีเสียดสี การที่เป้าหมายของการเสียดสีสารภาพความผิดของตนเองอย่างตรงไปตรงมาโดยไม่ทราบว่าเป็นความผิดนับเป็น “ความซื่อสัตย์ที่ไม่คาดคิด” (Unexpected Honesty) อันเป็นกลวิธีเสียดสีในหมวดของกลวิธีสร้างความประหลาดใจ¹¹³ ผู้อ่านจะเกิดความขบขันสิ่งที่เป้าหมายของการเสียดสีกล่าวออกมาโดยตรงทั้งที่เป็น

¹¹⁰ ศิลา โคมฉาย, “ซาก,” ใน *แล้วเมล็ดพันธุ์หมย้งราก*, หน้า 167.

¹¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 163.

¹¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 170.

¹¹³ Leonard Feinberg, *Introduction to Satire*, pp. 144-150.

สิ่งอันควรปิดบัง ดังความตั้งใจที่จะแอบดูผู้หญิงในเรื่อง “สัตว์แปลกหน้า” หรือความมั่งคั่งในเรื่อง “สวรรค์นี้มีราคา”

ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของผู้เล่าเรื่องที่เป็นเป้าของการเสียดสีคือ ความพยายามที่จะโน้มน้าวให้ผู้อ่านมองว่าการกระทำของตนนั้นเป็นสิ่งสามัญ โดยผู้เล่าเรื่องถือว่า ตนมีอำนาจในการควบคุมความรู้ของผู้อ่าน ผู้เล่าเรื่องพยายามหันเหไปโจมตีผู้อื่นหรือพยายาม แสดงให้เห็นว่ากระทำไปด้วยจำเป็น ดังที่ปรากฏในเรื่อง “ซาก” และ “เพลิงรัก ลานแค้น” แต่ผู้อ่าน ตามนัยเสียดสีย่อมยังเห็นการลวงดังกล่าว หรือในที่สุดผู้เขียนก็จะกำหนดให้ผู้เล่าเรื่องเผยธาตุแท้ ออกมา กลวิธีเช่นนี้คือ “การเปิดโปง” (Unmasking) ในหมวดกลวิธีแห่งการสร้างความรู้สึกเหนือกว่า ผู้อ่านจะรู้สึกพอใจเมื่อได้ทราบความจริงที่ซ่อนอยู่ภายใต้ภาพลักษณ์ของเป้าของการเสียดสี การเปิดโปงจะทำให้เห็นการเสื่อมศักดิ์ศรีของเป้าของการเสียดสีที่เร้าอารมณ์ขันได้ดี¹¹⁴ อนึ่ง อารมณ์ขันเช่นนี้มักจะมีคามชิงชังแฝงอยู่หรือไม่ก็เป็นอารมณ์ขันที่แสดงออกในรูปของการ หัวเราะเยาะหรือสมน้ำหน้า¹¹⁵ กล่าวโดยสรุปได้ว่ากลวิธีเลือกใช้เป้าของการเสียดสีเป็นผู้เล่าเรื่อง ให้ผลสองด้านคือทั้งเปิดเผยและอำพรางความเป็นเป้าของการเสียดสีในตัวผู้เล่าเรื่อง

4.4.1.2 ผู้เล่าเรื่องในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์หรือผู้สังเกตการณ์

ผู้วิจัยจัดกลุ่มผู้เล่าเรื่องประเภทนี้โดยอ้างอิงจากลักษณะผู้เล่าเรื่องที่ ปรากฏตัวในเรื่องแต่ไม่ใช่ตัวละครเอก รัชญา สังขพันธ์านนท์ เรียกว่า “ผู้เล่าเรื่องเป็นตัวละครรอง” เรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่า “ผู้เล่าเรื่อง-ผู้รู้เหตุการณ์”¹¹⁶ อีรวาดิ ไตลังคะ เรียกผู้เล่าเรื่องประเภทนี้ว่า “ผู้เล่าเรื่อง-พยาน”¹¹⁷ ในขณะที่ กาญจนา วิชญานุกรณ์ แบ่งผู้เล่าเรื่องประเภทนี้ออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ “ตัวละครรองเป็นผู้เล่าเรื่อง” และ “ผู้เล่าเรื่องเป็นผู้สังเกตการณ์” กาญจนากล่าวว่าผู้เล่าเรื่อง ที่เป็นตัวละครรองคือผู้เล่าเรื่องจะอยู่ในเหตุการณ์ด้วย แต่จะเล่าเรื่องของตัวละครอื่นโดยเฉพาะ เรื่องของตัวละครเอกมากกว่าเรื่องของตนเอง ส่วนผู้เล่าเรื่องที่เป็นผู้สังเกตการณ์คือผู้เล่าเรื่องที่มีได้

¹¹⁴ Ibid., pp. 212-215.

¹¹⁵ เจตนา นาควัชระ, *ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: ศยาม, 2542), หน้า 64.

¹¹⁶ รัชญา สังขพันธ์านนท์, *วรรณกรรมวิจารณ์*, หน้า 201.

¹¹⁷ อีรวาดิ ไตลังคะ, *ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง*, หน้า 36.

พัวพันกับเหตุการณ์นั้นโดยตรง แต่จะถ่ายทอดเรื่องราวของตัวละครเอกออกมาโดยคนมิได้มีบทบาทแต่อย่างใด¹¹⁸

ผู้วิจัยเห็นว่าการแบ่งผู้เล่าเรื่องของกาญจนามีข้อควรท้วงติงอยู่ เพราะผู้เล่าเรื่องจะ “รู้เรื่อง” ได้ก็ต่อเมื่ออยู่ในเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งหรือได้ยินได้ฟังมา การ “มิได้พัวพัน” จึงเป็นสิ่งที่วัดได้ยากว่าระดับของส่วนร่วมในเรื่องมีมากน้อยเพียงใดจึงจะจัดให้เป็นตัวละครรองหรือเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดกลุ่มผู้เล่าเรื่องในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์หรือผู้สังเกตการณ์ ขึ้นมาเพื่อบ่งชี้ให้เห็นบทบาทของผู้เล่าเรื่องได้โดยตรง เนื่องจากข้อมูลที่ผู้วิจัยพบ ผู้เล่าเรื่องจะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่งเพื่อจะนำความ “รู้” จากเหตุการณ์นั้นมาถ่ายทอด และจากการร่วมในเหตุการณ์นั้นก็อาจได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้เล่าเรื่องในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ย่อมแสดงความรู้สึกในรูปของการวิจารณ์ต่อเหตุการณ์นั้น ทั้งนี้ ผู้เล่าเรื่องอาจเล่าเรื่องที่ตัวเอง “รู้” แก่ผู้อ่านในขณะที่ตัวละครอื่นซึ่งผู้เล่าเรื่องมีปฏิสัมพันธ์ด้วยจะไม่ “รู้” สิ่งนั้น เรื่องสั้นแนวเสียดสีที่เลือกใช้ผู้เล่าเรื่องประเภทนี้มีอยู่ 11 เรื่อง ได้แก่ “เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก” “เชือกมัดตัวเอง” “ความหวังของผู้เสียดสีรัฐบาล” “ครอบครัวกลางถนน” “360-0” “รอยยิ้ม” “รายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี” “สำนักใหม่” “ฟรีเซนต์เตอร์” “แก๊งกะโหลกหมาแดง: ว่าด้วยความกร่างนอกทำเนียบ” และ “สมควรตาย” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปริญญ์ ตรีน้อยใส เขียนเรื่อง “ฟรีเซนต์เตอร์” เพื่อวิจารณ์ความกระแสบริโภคนิยมของคนในสังคมเมือง ผู้เล่าเรื่องในฐานะนักโฆษณาเป็นที่ชายของจูน จูนเป็นตัวแทนเป้าของการเสียดสี เพราะพฤติกรรมการบริโภคของจูนที่พยายามทำตามสมัยนิยมมากกว่าความเหมาะสม นี่เป็นสิ่งที่ผู้เล่าเรื่องเฝ้าสังเกตและออกปากวิจารณ์ให้ผู้อ่านทราบ “บางทีให้ช่างเสื้อลอกแบบ หรือบางทีก็ซื้อเสื้อฝรั่งใช้แล้วบ้าง อย่างไรก็ตาม เสื้อผ้าที่เคยดูดีเพราะนางแบบหุ่นแอฟริกาเหนือแถวเอธิโอเปียผู้คอยอยากและหิวโหย แต่น้องสาวผมหุ่นแอฟริกาได้ผู้มีอันจะกินจะนอนผลออกมาเลยดูไม่ได้ทั้งเสื้อทั้งคน”¹¹⁹ การบริโภคแฟชั่นโดยไม่คำนึงถึงรูปร่างของตนเองทำให้เป้าของการเสียดสีกลายเป็นตัวตลกในสายตาของผู้เล่าเรื่อง นอกจากแบบของเสื้อผ้าแล้วยังมีสีของเสื้อผ้าอีกที่ผู้เล่าเรื่องวิจารณ์ไว้อย่างน่าขบขัน “ยายจูนใส่แต่สีดามาสองสามปีจนพ่อแม่เลิกบ่นไปแล้ว ท่านไม่เคยเข้าใจเลยว่าทำไมยายจูนต้องไว้ทุกข์ให้ปู่ย่าตายายที่ตายไปนานหลายปีแล้ว ส่วน

¹¹⁸ กาญจนา วิชญ์ปกรณ, *หลักเบื้องต้นในการศึกษาเรื่องสั้นและนวนิยาย*, หน้า 77.

¹¹⁹ ปริญญ์ ตรีน้อยใส, “ฟรีเซนต์เตอร์,” ใน *ฟรีเซนต์เตอร์*, หน้า 162.

ผมก็ไม่เข้าใจว่าทำไมยายจูนและสาวไทยคนอื่นต้องไว้ทุกข์ให้กับประเทศชาติของเราที่ล้มละลาย นานขนาดนี้”¹²⁰ การวิจารณ์ของผู้เล่าเรื่องเป็นสิ่งที่อยู่ “ลับหลัง” ตัวละครที่เป็นเป้าของการเสียดสี

ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่องในเรื่องนี้คือ ในตอนต้นผู้เล่าเรื่องถามจูนถึงนางแบบที่มีชื่อเสียงเพื่อที่ตนจะได้้นำเป็นข้อมูลไปเสนอให้แก่บริษัท “มาริสา วิทยากาศ” คือนางแบบที่ได้รับเลือก เมื่อผ่านกระบวนการต่างๆมาริสากลายเป็นนางแบบโฆษณาให้แก่สินค้าหลายประเภท โฆษณาเหล่านั้นบริษัทของผู้เล่าเรื่องเป็นผู้ผลิต เมื่อมาริสามีชื่อเสียงมากขึ้น จูนจึงเลียนแบบการแต่งกายของมาริสา โดยที่ผู้เล่าเรื่องผู้เป็นพี่ชายไม่ได้บอกให้จูนทราบว่าแฟชั่นที่จูนกำลังคลั่งไคล้อยู่นั้นมาจากชื่อนางแบบที่ตนเคยบอกผู้เล่าเรื่องเพียงครั้งเดียว และบริษัทของผู้เล่าเรื่องเองเป็นคนที่ทำให้มาริสากลายเป็นแฟชั่นขึ้นมา ที่สำคัญผู้เล่าเรื่องต้องเป็นผู้จ่ายเงินให้จูนไปบริโภคแฟชั่นเหล่านี้ด้วย

ทั้งหมดสรุปได้ว่าผู้เล่าเรื่องเป็นผู้สังเกตการณ์ที่วิจารณ์เป้าของการเสียดสี ผู้เขียนกำหนดให้ผู้เล่าเรื่อง “ละเว่น” ที่จะเล่าความจริงให้เป้าของการเสียดสีฟังทำให้เกิดการแค้นชิงชังละคร ที่ผู้อ่านทราบความจริงบางประการในขณะที่ตัวละครไม่ทราบจนกระทั่งทำพฤติกรรมบกพร่องซ้ำอีกเป็นที่น่าขบขัน และผู้เล่าเรื่องก็ยังเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ เพราะต้องเป็นผู้จ่ายเงิน ซึ่งก็จะวนกลับมาตอบคำถามว่าเหตุใดผู้เล่าเรื่องจึงต้องออกปากวิจารณ์เป้าของการเสียดสี

ในเรื่อง “สมควรตาย” ของศักดิ์ศิริ มีสมสืบเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้เล่าเรื่องที่บอกความจริงแก่ผู้อ่าน แต่ไม่ได้แจ้งให้ตัวละครที่เป็นเป้าของการเสียดสีทราบ “ความไม่รู้” ของตัวละครที่เป็นเป้าของการเสียดสีเร้าอารมณ์ขึ้นจากผู้อ่านได้ แม้ว่าในเรื่องบุญนำจะเป็นผู้ชนะ แต่ในสายตาของผู้อ่านแล้วบุญนำเป็นเพียงผู้แพ้ที่แสนโง่เขลา ดังเรื่องทีมาจากเสียงเล่าของผู้เล่าเรื่องตอนหนึ่งว่า

ปิ่นมีบุตร แต่ยังไม่ออก ผมหัวเราะอย่างคนเสียขวัญที่ได้ขวัญคืน

“ปาฏิหาริย์มีจริง” ผมตะโกนสุดเสียง

ผมเห็นมือสั้นๆของผมค่อยๆสว่างฝ่าฝืนหนึ่งออกจากกระเป๋ากางเกง “ฝ้ายันต์เกราะเหล็ก” ผมแอบเข้ามาโดยไม่บอกสมควร ตั้งใจจะเอาไว้เช็ดก้นให้สมควรตอนเข้าส้วม

¹²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 174.

ที่บุญนำเห็นฝ่ายนี้ก็ยกมือท่วมหัวไว้วังงๆ สามจบ ...

“ศาสนาเดียวกัน” ที่บุญนำพูดถึงผม เขาเดินมาหาผมแล้วกอดผม¹²¹

หลังจากที่บุญนำทำให้สมควรปลัดตกเหวเพราะสมควรดูหมิ่นความศักดิ์สิทธิ์ของพระเครื่องที่บุญนำศรัทธา บุญนำหันมาเล่นงานผู้เล่าเรื่องที่เป็นพี่ชายของสมควร บุญนำใช้ปืนจ่อปากของผู้เล่าเรื่องแต่ปืนไม่ลั่น เมื่อบุญนำถามผู้เล่าเรื่องว่านับถือศาสนาอะไร ผู้เล่าเรื่องตอบว่า “ปู่..ด..ด’ ผมตอบแบบสระเสียงยาว (ทีฆสระ) โดยใช้จุดตอบเพราะปากไม่ว่างด้วยว่าอ้อมกระบอกปืนอยู่”¹²² สิ่งที่ผู้เล่าเรื่องต้องการชี้ให้เห็นจากบทคัดตอนนี้มีอยู่ 2 ประการ ประการแรกศักดิ์สิทธิ์กำหนดให้ผู้เล่าเรื่องแสดงตัวโดยนัยว่าเป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับบุญนำที่เป็นเป้าของการเสียดสี สังเกตได้จากคำตอบที่ผู้เล่าเรื่องตอบบุญนำคือเสียงพยายลม แทนที่จะเป็นคำว่า “พุทธ” หมายความว่า ศาสนาที่บุญนับถือโดยเน้นบูชาเครื่องรางของขลังนั้นไม่ใช่ศาสนาพุทธ แต่เป็นศาสนาที่มีค่าควรเพียงเสียงพยายลมเท่านั้น อีกประการหนึ่ง คือสิ่งที่ผู้เล่าเรื่องบอกแก่ผู้อ่านถึงที่มาของ “ฝ่ายนี้กระไร” ที่บุญนำนับถือ ผู้เล่าเรื่องตั้งใจจะใช้ฝ่ายนี้เชิดกันของสมควร ไม่ได้ตั้งใจจะบูชา ผู้เล่าเรื่องปิดงำความจริงนี้ไว้เพื่อเอาตัวรอด บุญนำเข้าใจไปว่าผู้เล่าเรื่องนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นตนจึงไม่เอาความกับผู้เล่าเรื่อง จุดนี้น่าจะนับเป็นการแฝงนัยเชิงละครได้เช่นกัน และทำให้เป้าของการเสียดสีดูโง่เขลาที่คิดไปเองว่าทุกคนจะต้องบูชาวัตถุแทนที่หลักธรรมคำสอนของศาสนาเช่นตน

ปริญา ตรีน้อยไฮเขียนเรื่อง “สำนักใหม่” เพื่อวิจารณ์การบูชาบายมุขต่างๆของคนในสังคมเมือง ปริญาเลือกให้ผู้เล่าเรื่องที่ปรากฏตัวในเรื่องในฐานะผู้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ ผู้เล่าเรื่องจะแสดงตัวว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามกับเป้าของการเสียดสี ในเรื่องนี้ผู้เล่าเรื่อง “ออกปาก” วิจารณ์เป้าของการเสียดสี โดยใช้น้ำเสียงที่ราบเรียบธรรมดา แต่ถ้อยคำที่ใช้มีความไม่เข้ากันแฝงอยู่และ ผู้เขียนยังให้ผู้เล่าเรื่องลวงความคิดของผู้อ่านเพื่อจบแบบพลิกความคาดหมาย ดังตัวอย่างนี้

ภายในห้องก่อนข้างมีตรงกับผู้ร่วมพิธีและสานุศิษย์สำนักนี้ที่ล้วนแต่งกายสีดำ ไม่เหมือนตอนไปวัด เห็นจิ๋วพระและฝ้านุ่นแม่ชีได้ชัดเจนสว่างไสว นำเลื่อมใส ยิ่งนัก ในขณะที่สีดำดูมืดมิด มัวหมอง แต่น่าเข้าไปค้นหาหรือควานหา

...ตรงกลางห้องยกสูงเป็นธรรมาสันขนาดใหญ่ เพื่อให้ผู้ร่วมพิธีมองเห็น เจ้าสำนักหรือสาวกที่ทำพิธีอยู่ได้ชัดเจน ตอนที่ผมเข้าไปนั้นมีสาวกสาวชู้ดดำและ

¹²¹ ศักดิ์สิทธิ์ มีสมสืบ, “สมควรตาย,” ใน สมควรตาย, หน้า 27-28.

¹²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

หนุ่มชุกขาวกำลังนำสวดเป็นทำนองเสนาะ ส่วนเนื้อหาจะว่าอะไรผมไม่ค่อย
เข้าใจ ดูเหมือนว่าไม่ใช่ภาษาไทย หรือไม่ก็สำเนียงแปร่ง สูงคำพิกล แต่ยังไม่
เองก็ไม่สนใจ¹²³

ความจงใจในการสร้างความไม่เข้ากันที่เห็นชัดเจนคือการใช้ชุดคำศัพท์
ที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น พิธี ศึกษาศาสตร์ ธรรมาสัน สวดและสำนักในการบรรยายจาก แต่จากที่
บรรยายไม่ใช่ศาสนสถาน ผู้เล่าเรื่องจงใจใช้ชุดคำเกี่ยวกับศาสนาบรรยายสถานบันเทิงเพื่อเสนอ
ความคิดว่าผู้ที่มาท่องเที่ยวในสถานบันเทิงต่างหลงใหล บูชาสถานที่เช่นนี้ราวกับการประกอบ
พิธีกรรมทางศาสนา กว่าผู้อ่านจะเข้าใจก็มาถึงตอนปลายเรื่องและผู้เล่าเรื่องถูกทักว่าเหตุใดจึงไม่มี
รอยประทับที่ข้อมือ ซึ่งการประทับที่ข้อมือคือการตรวจสอบการชำระเงินของสถานบันเทิงหลาย
แห่ง จะสังเกตเห็นว่าในน้ำเสียงของผู้เล่าเรื่องมีการวิจารณ์แทรกอยู่ จนทำให้เป้าหมายของการเสียดสีที่
ไปอยู่รวมในที่นั้นเป็นที่ขบขันของผู้อ่าน ความศรัทธา “ชีวิตกลางคืน” อย่างสุดจิตสุดใจของเป้า
ของการเสียดสีถูกเน้นให้เห็นชัดด้วยถ้อยคำที่ผู้เล่าเรื่องกล่าว ทั้งนี้ผู้เล่าเรื่องแสดงตัวอยู่ตลอดเวลา
ว่ารู้สึก “เป็นอื่น” กับสถานที่แห่งนั้น ซึ่งหมายความว่าผู้เล่าเรื่องเป็นฝ่ายตรงข้ามกับเป้าหมายของการ
เสียดสีนั่นเอง

“รายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี” เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของการเลือกใช้
ผู้เล่าเรื่องในฐานะผู้สังเกตการณ์การกระทำของเป้าหมายของการเสียดสี แนวคิดของเรื่องสั้นเรื่องนี้มุ่ง
วิจารณ์ความล่าช้าของระบบราชการ “กระผม” ในฐานะผู้เล่าเรื่องได้เล่าเรื่องขั้นตอนต่างๆในการ
ปฏิบัติงานของเขาและหน่วยงาน ตลอดจนประสบการณ์ อุปสรรค และปัญหาที่เขาพบระหว่างการ
ปฏิบัติราชการ หลายครั้งที่ผู้เล่าเรื่องตั้งคำถามต่อวิถีปฏิบัติและระบบราชการที่ทำให้เขารู้สึกคับข้องใจ
ที่สำคัญที่สุดคือความพยายามจะเปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติต่างๆในหน่วยงานของเขาแต่ไม่เคยเป็นผล
สังเกตเสียงเล่าของเขาจากตัวอย่างนี้

กระผมมีความเห็นว่าการพุดคุยกันในเรื่องไร้สาระในขณะที่ปฏิบัติราชการ
นั้นเป็นการผลาญเวลาของชาติ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศแม้แต่น้อย
กระผมจึงได้เปลี่ยนระเบียบข้อนี้เสียใหม่ ... ข้อสำคัญคือห้ามจับกลุ่มคุยกัน

ทุกๆเช้าในขณะที่ก่อนเข้าห้องถอดรหัส เลขานุการณีของกระผมเธอจะนั่ง
ส่องกระจกล้างเล็บทาเล็บทาปากง่วนอยู่โดยไม่พูดจากับใคร ในขณะที่เจ้าหน้าที่

¹²³ ปริญญา ตรีน้อยใส “สำนักใหม่,” ใน *หนอนคอนกรีต*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2544), หน้า 131.

พิเศษพิสูจน์ความลับก็ก้มหน้าก้มตากับหนังสือกำลังภายในและเมื่อดูแลโม แม้เสียงในขณะที่เขาขบเมื่อดูแลโมจะดังรบกวนอยู่บ้าง แต่กระผมก็มีอาจว่ากล่าวเขาได้ เพราะเขามีได้ฝ่าฝืนกฎระเบียบแต่อย่างใด¹²⁴

หลังจากที่ใช้อำนาจเปลี่ยนระเบียบเดิมแล้วกำหนดระเบียบขึ้นใหม่โดยห้ามข้าราชการพูดคุยกันก่อนเริ่มงาน ผู้เล่าเรื่องแสดงน้ำเสียงขุ่นเคืองอย่างชัดเจน ดังที่กล่าวว่าการพูดคุยกัน “เป็นการผลาญเวลาของชาติ” ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อเปลี่ยนระเบียบแล้วก็ยังไม่มีข้าราชการคนใดที่ใช้เวลาไปในการทำงานอยู่ดี เพียงแต่เลิกพูดคุยกันเท่านั้น การบรรยายและน้ำเสียงที่เอือมระอาของผู้เล่าเรื่องช่วยแสดงให้เห็นความย่อหย่อนของระบบราชการ โดยมีหน่วยงานของเขาเป็นตัวอย่างไม่ดี

สรุปได้ว่า ผู้เล่าเรื่องแบบผู้สังเกตการณ์จะแสดงตัวว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามกับเป้าหมายของการเสียดสี แม้จะไม่ใช่ว่าตัวละครปฏิบัติที่กั้นขวางความต้องการของตัวละครอีกตัวหนึ่งก็ตาม ความตรงกันข้ามที่กล่าวมาหมายถึงความรู้สึกไม่เห็นพ้อง และประเมินว่าสิ่งที่เป้าหมายของการเสียดสีกระทำเป็นความบกพร่องหรือไร้สาระ แท้จริงแล้ว ผู้เล่าเรื่องที่สังเกตการณ์เป้าหมายของการเสียดสีก็เป็นเหมือนตัวแทนของผู้อ่านที่ทราบมาตรฐานของสังคมที่ไปปรากฏในเรื่องแล้ว “ออกปาก” วิพากษ์เป้าหมายของการเสียดสี กระบวนการทั้งหมดผู้เขียนเป็นผู้กำหนดขึ้น อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เป้าหมายของการเสียดสีกระทำในเรื่องจะต้องทำให้ผู้อ่านรู้สึกที่ผู้อ่านไม่ได้เป็นเช่นนั้น แต่อยู่ฝ่ายเดียวกันกับผู้เล่าเรื่อง หากผู้อ่านรู้สึกว่าคุณไม่แตกต่างจากเป้าหมายของการเสียดสีหรือมองว่าเรื่องที่เป้าหมายของการเสียดสีกระทำเป็นสิ่งสามัญธรรมดา เมื่อนั้นเรื่องเสียดสีจะไม่สัมฤทธิ์ผล ดังทฤษฎีที่กล่าวไว้ว่าความเข้าใจเรื่องเสียดสีต้องมาจากความเห็นพ้องต้องกันระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านเป็นปัจจัยหนึ่ง¹²⁵ นอกจากนั้น ผู้เล่าเรื่องที่เป็นผู้รับผลกระทบจากเหตุการณ์หรือเป็นผู้สังเกตการณ์จะก่อให้เกิดการแฝงนัยเชิงละครที่เราความขบขันจากผู้อ่านได้ดี

4.4.2 ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ปรากฏตัวในเรื่อง

ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ได้ปรากฏตัวในเรื่อง อาจเรียกว่า “ผู้เล่าเรื่องไม่ใช่ตัวละครหรือเล่าเรื่องโดยใช้บุรุษที่ 3”¹²⁶ บางตำราเรียกผู้เล่าเรื่องประเภทนี้ว่า “ผู้เล่าเรื่องบุรุษที่ 3” (Third person

¹²⁴ ชาติ กอบจิตติ, รายงานถึง ๗พลฯ นายกรัฐมนตรี, หน้า 52-53.

¹²⁵ Northrop Frye, “The Mythos of Winter: Irony and Satire,” in *Modern Satire*, p. 156.

¹²⁶ กาญจนา วิชญูปกรณ์, *หลักเบื้องต้นในการศึกษาเรื่องสั้นและนวนิยาย*, หน้า 78.

narrator) ซึ่งนับว่าไม่ตรงกับกรเล่าเรื่องเสียทีเดียว เพราะบุรุษที่ 3 ไม่ใช่ผู้เล่าเรื่องแต่เป็นตัวละครในเรื่อง¹²⁷ ลักษณะของผู้เล่าเรื่องที่ไม่ปรากฏตัวในเรื่องคือผู้เล่าเรื่องไม่ได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของเรื่อง การเล่าเรื่องจึงผ่านการ “มองเห็น” จากนอกเรื่อง สิ่งที่ผู้เล่าเรื่อง “รู้” แล้วนำมาถ่ายทอดจึงมีทั้งระดับผิวเผินและระดับที่หยั่งลึกลงในจิตใจของตัวละคร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของเรื่อง ผู้วิจัยขอแบ่งผู้เล่าเรื่องที่ไม่ปรากฏตัวในเรื่องที่พบเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้งและผู้เล่าเรื่องแบบภววิสัย ผู้เล่าเรื่อง 2 ประเภทนี้มีลักษณะตรงข้ามกัน กล่าวคือ ผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้งจะหยั่งรู้ทุกอย่างที่ปรากฏในเรื่องในขณะที่ผู้เล่าเรื่องแบบภววิสัยจะเล่าเรื่องตามสภาพภายนอกเท่าที่ “เห็น” ได้เท่านั้น

4.4.2.1 ผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้ง

ธัญญา สังขพันธานนท์ กล่าวว่า ผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้ง (all-knowing, omniscient) เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับตัวละครอย่างไม่มีขีดจำกัดเปรียบเสมือนพระเจ้าผู้รู้แจ้งทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรม การกระทำภายนอกและยังล่วงรู้ไปถึงความคิด จิตใจ สัตยชาติญาณ และความมุ่งมาดปรารถนาของตัวละครทุกตัว ผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้งสามารถทำให้ผู้อ่านทราบถึงความคิดที่ซ่อนเร้นอยู่ในจิตใจได้สำนึกของตัวละคร และสามารถวิเคราะห์จิตใจของตัวละครได้ด้วย¹²⁸ สอดคล้องกับความเห็นของ ยุธัตถ์ บุญสุนิต ที่กล่าวว่าผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้งเห็นจริงทุกอย่าง จะทำหน้าที่เสมือนผู้กำกับที่คอยสอดแทรก (intrusive narrator) รายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว อาจขยายขอบเขตวิพากษ์วิจารณ์ตัวละคร รวมทั้งประเมินบทบาทและเจตนาของตัวละครเหล่านั้น¹²⁹

บทบาทของผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้งในการวิพากษ์วิจารณ์ตัวละครรวมทั้งเหตุการณ์ในเรื่องเป็นกลวิธีสำคัญในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย เพราะน้ำเสียงและถ้อยคำที่ผู้เล่าเรื่องใช้จะช่วยผู้อ่านประเมินสถานการณ์นั้นได้ว่ารุนแรงเพียงใด พร้อมทั้งโน้มน้าวให้ผู้อ่านรู้สึกคล้อยตามทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อเหตุการณ์ในเรื่องเสียดสีซึ่งส่วนใหญ่เป็นไปในเชิงลบทั้งสิ้น เรื่องสั้นแนวเสียดสีที่เลือกใช้ผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้งมี 26 เรื่อง ได้แก่ “แม่มดบนตึก” “อลิสแห่งแดนพิศวง” “หมอกุณชรรม” “อาเพศกำสรวล” “นครคลื่นเหียน” “พระเจ้ากับมนุษย์” “เหตุเกิดบนโลก” “ดับหาย” “กระไดอารีสีแดง” “ฝึการพนัน” “หมาถั่ง” “นิทาน... วัฒนธรรม” “สมชายยังอยู่”

¹²⁷ สาขารุณ น้อยนิมิตร, “เรื่องสั้นช่อการะเกด: ใครเล่าเรื่อง,” ใน นวทัศน์แห่งวรรณกรรมไทย, หน้า 128.

¹²⁸ ธัญญา สังขพันธานนท์, วรรณกรรมวิจารณ์, หน้า 173-174.

¹²⁹ ยุธัตถ์ บุญสุนิต, วรรณวิจารณ์, หน้า 103.

“แผนกัฐชาติ” “เหตุเกิดบนโลก” “สะพานลอยน้อยใจ” “เกมส์มารมณี” “ATM แห่งชีวิต” “พนักงานดีเด่นชื่อดวงใจ” “โลกมากลางหายไปไหน” “วาระพิพากษาทัณฑ์” “เกรย์ฮาร์ดโกโฮม: ว่าด้วย policy ท่าน” “37°-53°-21°: ว่าด้วยการจับถ้ำอย่างมีวัฒนธรรม” “คนชาติหมา” “หมวดป๊อบกับค็อกเตอร์โน้ต” และ “ฤดาวงดาวลิจิตชีวิตข้า” โดยมีลักษณะสำคัญที่สังเกตได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ศักดิ์ศิริ มีสมสืบ เขียนเรื่อง “สมชายยังอยู่” โดยเลือกใช้ผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้ง ในฐานะผู้เล่าที่เฝ้ามองจากนอกเรื่องแล้วจึงถ่ายทอดเรื่องราวให้ผู้อ่านได้ทราบ ผู้เล่าเรื่องมิได้พัวพันอยู่กับเหตุการณ์ในเรื่อง จึงสามารถมองเห็นและประเมินการกระทำต่างๆ ได้โดยสะดวก โดยความรู้ของผู้เล่าเรื่องมาจากการกำหนดของผู้เขียนที่มองเรื่องอย่างหยั่งรู้แบบสายตาของพระเจ้า ในตัวอย่างที่คัดมามีส่วนที่ผู้เล่าเรื่องประเมินการกระทำของตัวเองคร่าวๆ เป็นไปในเชิงลบแล้วกล่าวบรรยายอย่างรุนแรง

“แม่จ๋า ช่วยหนูด้วย แม่จ๋า” เสียงครวญหาแม่สะกิดต่อมอดมการณ์ของท่าน
 ประธาน...

“ห้ามข่มขืนหญิงในวันแม่แห่งโลก”

ท่านเลขาฯ จดยึกๆ ท่านประธานย้าแล้วร้องเพลง “แม่นี้มีบุญคุณอัน
 ใหญ่หลวง...” แล้วเอามะนาวขี้คั้นปากของเด็กหญิง

ยามนี้เด็กหญิงไม่อาจร้องตะโกนขอความช่วยเหลือได้ สมาชิกสองคน
 แยกแขนอีกสองคนแยกขาเธอ แล้วแผดเสียงหัวเราะกันกึกก้อง

ดูช่างน่าขันตราบใดที่เด็กหญิงนั้นมีไข่มุกรสาวของคุณ ขอประทาน
 โทษ มิใช่ลูกสาวมึง¹³⁰

ผู้เล่าเรื่องประเภทนี้นับเป็นเอกลักษณ์ของเรื่องสั้นแนวเสียดสีที่น่าสนใจ เพราะผู้อ่านอาจมองว่าเสียงที่บรรยายเรื่องแล้วกล่าววิจารณ์เป็นเสียงของผู้เขียน แม้ความเข้าใจ เช่นนั้นจะคลาดเคลื่อนแต่ก็ทำให้ผู้อ่านมองเห็นเจตนาของเรื่องสั้นแนวเสียดสีได้ง่ายและทำให้ทราบที่แนวคิดของเรื่องมีเพื่อโจมตีเป้าหมายไม่ใช่การกล่าวอย่างเลื่อนลอย ข้อความนี้ตัดตอนมาจากตอนที่กลุ่มวัยรุ่นที่สมชายเป็นสมาชิกอยู่จับเด็กผู้หญิงมาหมายว่าจะข่มขืน ความขบขันเกิดจากตัวละครประธานกลุ่มพยายามแสดงความเป็นผู้มีคุณธรรมด้วยการตราข้อห้ามต่างๆ ในการข่มขืนเหยื่อ ซึ่งไม่ว่าจะมีกฎเกณฑ์มากเพียงใด แต่สำหรับการข่มขืนแล้วข่มขืนนั้นเป็นความชั่วร้าย เป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทั้งยังละเมิดต่อมาตรฐานทางจริยธรรมของสังคม ดังที่

¹³⁰ ศักดิ์ศิริ มีสมสืบ, “สมชายยังอยู่,” ใน สมควรตาย, หน้า 43.

ผู้เล่าเรื่องบรรยายอย่างรุนแรงแฝงน้ำเสียงประชดประชัน “ช่างน่าขันตราบใดที่เด็กหญิงนั้นมิใช่บุตรสาวของคุณ” สิ่งที่น่าขันหมายถึงการกระทำของกลุ่มวัยรุ่นที่สับสนในระบบจริยธรรมที่ตนเองอุปโลกน์ขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่าสรรพนามบุรุษที่ 2 “คุณ” ที่ปรากฏในเรื่องมิได้หมายถึงผู้อ่าน แต่หมายถึงกลุ่มวัยรุ่นเอง ที่ทำความชั่วดังกล่าวโดยไม่คำนึงถึงความถูกผิดตราบใดที่สิ่งนั้นไม่ได้เกิดกับผู้ที่ตัวละครรักหรือผูกพันด้วย การวิจารณ์ของผู้เล่าเรื่องในตัวอย่างนี้แม้จะมีท่าทีประชดประชันแต่ก็เห็นได้จากการเปลี่ยนสรรพนาม “ขอประทานโทษ มิใช่ลูกสาวมึง” ที่ผู้อ่านจะทราบได้ว่าผู้เล่าเรื่องกำลังบรรยายเป้าของการเสียดสีอยู่

จากตัวอย่างข้างต้น “น้ำเสียง” เป็นสิ่งที่ควรสังเกตในเรื่องที่ผู้เขียนเลือกใช้ผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้ง เช่นเดียวกับเรื่อง “เกมสามารมภ์” ของพิง ลำพระเพลิง ผู้เขียนกำหนดให้ผู้เล่าเรื่องสอดแทรกเสียงวิจารณ์เป้าของการเสียดสีไว้ในเรื่องโดยมีท่าทีของการประชดประชันอยู่ เมื่อผู้อ่านจับน้ำเสียงของผู้เล่าเรื่องได้ก็จะทราบในทันทีว่า ผู้เล่าเรื่องมิได้กำลังชื่นชมยินดีแต่กำลังบรรยายโจมตีอย่างรุนแรง ดังตัวอย่าง

“...รอบต่อไปนี่ก็เป็นรอบชิงทุนการศึกษา นะครับ มาดูกันว่าใครบ้างจะผ่านรอบนี้ ขอให้สะสมคะแนนกันไว้เยอะๆ นะครับ และสำหรับผู้ที่ถูกรอบนี้ก็จะต้องไปเป็นก๊วย หรือไม่ก็จ๊กโก๊ จ๊กก็ข้างถนน รกชิงวิ่งราวไปเรื่อยแหละครับ พร้อมนะครับ จัน...เริ่มได้เลยครับ”

ผู้เข้าแข่งขันทั้งหมดพยายามจะผ่านรอบนี้ไปให้ได้ พวกเขาคิดเอาเองว่า ถ้าผ่านรอบนี้ไปได้ อนาคตที่สดใสกำลังรออยู่ข้างหน้า โอ้...รายการชิงดีชิงเด่น ทำไมเจ้าถึงได้สนุกสนานขนาดนี้ มิน่าล่ะถึงได้ครองความนิยมเป็นอันดับหนึ่งได้นานขนาดนี้...นานชั่วกัปชั่วกัลป์¹³¹

ในเรื่องสั้น พิงกำหนดให้เรื่องดำเนินเป็นลำดับเลียนแบบขั้นตอนของเกมโชว์ที่ออกอากาศทางโทรทัศน์ แต่ “เกมสามารมภ์” ของพิงจะเริ่มเล่นตั้งแต่ยังไม่ปฏิบัติ ตั้งแต่เด็กจนโต ก้าวสู่วัยทำงาน จนกระทั่งสิ้นอายุขัย พิงต้องการโจมตีมนุษย์ผู้มีความโลภและความทะยานอยากไม่สิ้นสุด แกร่งแย่งกันตั้งแต่วันแรกจนถึงวันสุดท้ายของชีวิต ผู้เล่าเรื่องวิจารณ์เป้าของการเสียดสีไว้หลายส่วน ความ “รู้แจ้ง” ของผู้เล่าเรื่องแสดงให้เห็นดังที่กล่าวถึงตัวละครว่าคิดไปเองว่าจะได้พบอนาคตที่ดี นอกจากนั้น ผู้เล่าเรื่องยังกล่าวประชดประชันว่ารายการนี้เป็นรายการที่สนุกสนานจึงครองความนิยมได้นาน ผู้เล่าเรื่องกล่าวเสมือนหนึ่งว่ากำลังชื่นชม แต่ “สนุกสนาน”

¹³¹ พิง ลำพระเพลิง, “เกมสามารมภ์,” ใน *ตอแหลลงดับ*, หน้า 215-216.

ในที่นี้คือความฝักใฝ่ในความโลภเช่นเดียวกับความนิยมซึ่งสะท้อน “ความอยากได้” ที่ไม่สิ้นสุดของมนุษย์ ผู้วิจัยเห็นว่าเสียงของผู้เล่าเรื่องในตัวอย่างนี้เป็นกลวิธีแห่งการแสรังทำ (Technique of Pretense) ซึ่งเป็นหมวดใหญ่หมวดหนึ่งของกลวิธีเสียดสี การสร้างสรรค์เสียดสีเป็นสิ่งที่นักวิชาการเน้นย้ำว่าปรากฏในเรื่องเสียดสีอยู่เสมอ¹³² ข้อความที่คัดมาเข้าข่ายกลวิธีถ้อยคำแฝงนัย (Verbal irony)¹³³ เมื่อผู้อ่านทราบว่าผู้เล่าเรื่องกำลังประชดประชันอยู่ก็จะนึกขันเพราะจะทราบว่าผู้เล่าเรื่องไม่จริงใจต่อสิ่งที่กล่าว และจะเข้าใจได้ก็ต่อไม่ตีความตัวบทอย่างตรงไปตรงมา

อีกตัวอย่างหนึ่งที่เลือกใช้ผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้ง โดยผู้เขียนกำหนดให้ผู้เล่าเรื่องทำหน้าที่โจมตีเป้าของการเสียดสีคือเรื่อง “พนักงานดีเด่นชื่อดวงใจ” ของปริญญาตรีน้อยใส ผู้เขียนกำหนดให้ผู้เล่าเรื่องแสดงความคิดเห็นต่อการที่ดวงใจได้รับรางวัลพนักงานดีเด่นอยู่เสมอ เพราะดวงใจเป็นพนักงานที่มาเช่าที่สุุดและกลับบ้านดึกที่สุดของบริษัท ที่น่าสนใจคือสาเหตุไม่ได้มาจากความกระตือรือร้นในการทำงาน แต่มาจากปัญหาการจราจรติดขัด ที่ทำให้ดวงใจออกจากบ้านตั้งแต่เช้ามืด และกลับบ้านราว 21 นาฬิกา สังเกตน้ำเสียงและท่าทีของผู้เล่าเรื่องได้จากความตอนหนึ่งว่า

ดวงใจมองไปที่โต๊ะเห็นปรีชาและลูกชายกำลังยิ้มให้ เธอนึกคิดใจที่เธอมีสามีที่ไว้ใจและเข้าใจเธอ ลูกชายที่น่ารัก กินง่าย และนอนง่าย โชคดีของดวงใจที่มีครอบครัวเป็นสุข การจราจรอาจเป็นปัญหาสำหรับคนอื่นและครอบครัวอื่น แต่สำหรับดวงใจนั้นการเดินทางและการทำงานกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ทำให้ครอบครัวได้อยู่พร้อมกัน เอ โชคดีที่บริษัทยินยอมให้เธออาศัยโต๊ะทำงาน ห้องทำงาน ห้องน้ำบริษัทเป็นบ้านหลังที่สองในเมือง แม้เธอต้องแลกเปลี่ยนด้วยการเป็นผู้เปิดและปิดสำนักงาน ดูแลความเรียบร้อยและมีชั่วโมงทำงานที่ยาวนานกว่าพนักงานคนอื่น ดังนั้น เธอจึงไม่แปลกใจหากรางวัลพนักงานดีเด่นจะเป็นของเธอทุกปี จนกว่าชีวิตประจำวันของเธอจะเปลี่ยนไป หรือการจราจรของกรุงเทพฯ จะดีขึ้น¹³⁴

น้ำเสียงที่ผู้เล่าเรื่องใช้ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่ปัญหาของดวงใจไม่ใช่ปัญหาที่รุนแรง ทั้งยังทำให้เข้าใจไปว่าผู้เล่าเรื่องไม่ได้มีทัศนคติด้านลบต่อปัญหาการจราจรติดขัด ถ้าผู้อ่าน

¹³² Leonard Feinberg, *Introduction to Satire*, pp.176-178.

¹³³ ผู้วิจัยวิเคราะห์ถ้อยคำแฝงนัยในฐานะกลวิธีทางภาษาเอาไว้อย่างละเอียดในบทที่ 5 ในบทนี้ต้องการแสดงให้เห็นน้ำเสียงของผู้เล่าเรื่องที่ประชดประชันและเสียดสีเท่านั้น.

¹³⁴ ปริญญา ตรีน้อยใส, “พนักงานดีเด่นชื่อดวงใจ,” ใน *หนอนคอนกรีต*, หน้า 94.

รู้สึกเช่นนั้นการสื่อสารของเรื่องเสียดสีก็จะล้มเหลว สิ่งที่ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นก็คือข้อความที่คัดมาคือสิ่งที่ผู้เล่าเรื่องกล่าวประชดประชันทั้งหมด กล่าวคือ ผู้เล่าเรื่องไม่ได้เชื่อเช่นนั้น กลวิธีนี้เข้าข่ายการถ้อยคำแฝงนัยในระดับข้อความ ที่ผู้เล่าเรื่องกล่าวว่า “โชคคิของดวงใจที่มีครอบครัวเป็นสุข” เป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับเรื่องที่คุณอ่านได้ทราบทั้งหมด เพราะดวงใจมีชีวิตที่เหน็ดเหนื่อยกับการเดินทางชีวิตส่วนตัวสูญเสียไปเพราะต้องอยู่ในสำนักงาน บ้านที่ลงทุนลงแรงปลูกอย่างสวยงามเป็นสิ่งที่ดวงใจแทบไม่ได้ภาคภูมิใจ เครื่องเรือนยังไม่ได้แกะพลาสติกออกเพราะไม่เคยใช้ มีเพียงห้องนอนเท่านั้นที่ดวงใจได้ใช้ประโยชน์ ชีวิตดังที่ผู้วิจัยกล่าวมานี้ไม่น่าจะนำความสุขมาสู่ดวงใจดังที่ผู้เล่าเรื่องกล่าวได้ โดยนัยนี้คำกล่าวทั้งหมดจึงสื่อความหมายในทางตรงกันข้าม ข้อความที่ว่า “จนกว่าชีวิตประจำวันของเธอจะเปลี่ยนไป หรือการจราจรของกรุงเทพฯจะดีขึ้น” เป็นร่องรอยที่ผู้อ่านน่าจะสังเกตเห็นว่าข้อความที่ผู้เล่าเรื่องเป็นการ “แสรังขึ้นชม” มากกว่าจะหมายความตามนั้นจริง

นอกจากผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้งจะวิจารณ์เป้าของการเสียดสีด้วยการประชดประชันและการกล่าวโดยตรงแล้ว ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของผู้เล่าเรื่องประเภทนี้คือจิตใจของตัวละครที่ผู้เล่าเรื่องสามารถล่วงรู้ได้ ความสามารถดังกล่าวของผู้เล่าเรื่องจะเผยให้ผู้อ่านเข้าถึงจิตใจของตัวละคร โดยเน้นว่าการกระทำที่ชั่วร้ายหรือผิดพลาดของตัวละครล้วนมาจากจิตใจที่ชั่วร้ายเลวทราม ดังตัวอย่างเรื่อง “คนชาติหมา” ของ ฮ.นิกฮูกี้ ในเรื่อง ชิดชนกผู้ไร้ทางระบายออกของอารมณ์เพศหลังจากสามีเสียชีวิตไปมีความสัมพันธ์กับวัลลภที่ตั้งใจหลอกทำลายเธอ ฮ.นิกฮูกี้กำหนดให้เรื่องราวของชิดชนกขนานไปกับเรื่องของสุนัข และกำหนดให้สุนัขเรียกตนเองเป็นคน ในขณะที่คนถูกเรียกเป็นสุนัข ทั้งยังผสมผสานลักษณะของสัตว์เข้ากับลักษณะของคนเพื่อวิจารณ์เป้าของการเสียดสีดังที่ผู้วิจัยกล่าวไปแล้ว ในส่วนของตัวละคร แต่ตัวอย่างที่ผู้วิจัยคัดตอนมามีวิฤตอุปสรรคในการแสดงให้เห็นบทบาทของผู้เล่าเรื่องในการบรรยายจิตใจของตัวละคร

ใจของหล่อนเริ่มกร้าวขึ้น ไม่มีอะไรที่หล่อนจะต้องแคร์อีกต่อไปแล้ว หล่อนไม่ได้นึกถึงตัวแล้ว นึกแต่เพียงความเป็นชายที่เคยทิ้งแทงหล่อนเท่านั้น หล่อนเปลือยกายส่องกระจกเห็นผิวพรรณที่เต่งตึง หล่อนคิดว่าตนเองยังสาวและยังมีความงามเหลือพอ ไม่ควรหรือที่หมาอย่างหล่อนจะต้องตายเปล่าเช่นนี้ ... เมื่อตัวตาย หล่อนจึงต้องใส่จริตวีคว้ายกระตุ้วเหมือนผู้หญิงร้านราคะ ไม่สนใจลูกน้อย ถูกสังคมนาหน้าว่าร้าน อปรีชี ว่าแต่มันเป็นความผิดของใครกัน

จนในวันนี้ หล่อนวิ่งคู่กับวัลลภ หรือจะเป็นใครก็ได้ที่มีแท่งเนื้ออย่างที่หล่อนต้องการ¹³⁵

¹³⁵ ฮ. นิกฮูกี้, “คนชาติหมา,” ใน มนุษย์ท่ามกลางหายนะ, หน้า 62.

จิตใจของซิดชนกที่ผู้เล่าเรื่องเผยให้ผู้อ่านเห็นคือจิตใจที่ใฝ่ในกามารมณ์ จนถึงระดับที่เธอเองไม่อาจควบคุมความต้องการได้ ความรู้สึกที่เธอมีต่อสามีผู้วายชนม์มิใช่ความรักอาลัย แต่เป็นความรู้สึกในขณะที่ร่วมเพศกัน ในตอนที่คิดมาซิดชนกคิดว่า “ไม่ควรหรอกที่หมาอย่างหล่อนจะต้องตายเปล่าเช่นนี้” เธอจึงตัดสินใจมีชีวิตที่เคล็ดไปตามใจปรารถนาโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง เสี่ยงของผู้เล่าเรื่องนั้นให้เห็นความคิดของซิดชนกที่ขาดจริยธรรมอย่างรุนแรง ทั้งนี้ผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้งในเรื่องนี้ก็ยังไม่ทิ้งลักษณะการแสวงหาเช่นเดียวกับที่ปรากฏในตัวอย่างอื่น ผู้เล่าเรื่องแสวงหาว่าเข้าใจและเห็นใจเป้าของการเสียดสี “ถูกสังคมนครหาหน้าว่าราน อปรีห์ ว่าแต่มันเป็นความผิดของใครกัน” ที่น่าสนใจคือคำถามที่ผู้เล่าเรื่องกล่าวขึ้นมาว่าเป็นความผิดของใคร เมื่ออ่านข้อความต่อมา “หล่อนวิ่งคู่กับวัลลก หรือจะเป็นใครก็ได้ที่มีแท่งเนื้ออย่างที่หล่อนต้องการ” ผู้อ่านจะทราบในทันทีที่ความคิดเป็นของซิดชนก ที่เธอไม่อาจจัดการกับความต้องการทางเพศของเธอได้อย่างที่มนุษย์ผู้มีจริยธรรมควรทำ ซิดชนกจึงถูกกล่าวถึงในฐานะสุนัข ผู้อ่านจะรู้สึกขบขันเมื่อทราบในที่สุดว่าความเห็นใจที่เจืออยู่ในน้ำเสียงของผู้เล่าเรื่องเป็นเพียงการแสวงหาเท่านั้น

ที่ผู้วิจัยกล่าวมาทั้งหมด น่าจะสรุปได้ว่าผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้งในเรื่องสั้นแนวเสียดสีมีบทบาทในการวิจารณ์เป้าของการเสียดสี ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ผู้เล่าเรื่องจะถ่ายทอดความรู้สึกภายในใจของตัวละครให้ผู้อ่านได้มองเห็นว่าการกระทำที่ชั่วร้ายมาจากจิตใจที่ชั่วร้ายของตัวละครเพื่อให้ผู้อ่านคล้อยตามการวิจารณ์ทั้งของผู้เล่าเรื่อง และของผู้เขียนที่สร้างองค์ประกอบอื่นๆขึ้นมาเพื่อวิจารณ์เป้าของการเสียดสีเช่นกัน ทั้งนี้ น้ำเสียงของผู้เล่าเรื่องจะเต็มไปด้วยถ้อยคำแฝงนัยเพื่อประชดประชันและการแสวงหา เมื่อผู้อ่านทราบในที่สุดว่าผู้เล่าเรื่องไม่ได้ตั้งใจจะสื่อความหมายเช่นนั้นจริงก็จะเกิดความขบขันอันเป็นวัตถุประสงค์สำคัญอีกประการหนึ่งของเรื่องสั้นแนวเสียดสี จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้งในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยมีบทบาทเป็น “กระบอกเสียง” ของผู้เขียน อนึ่ง นอกจากผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้งแล้วยังมีผู้เล่าเรื่องที่รู้แจ้งแบบจำกัดเฉพาะตัวละครเอกปรากฏอยู่ในกลุ่มข้อมูล เช่นเรื่อง “กระดาศขาวกับคาวหมึก” ของวินทร์ เลียววาริณ และ “อาณาจักรมายา” ของประชาคม ลุนาชัย แต่การเลือกใช้ผู้เล่าเรื่องในลักษณะดังกล่าวไม่ได้มีบทบาทในฐานะกลวิธีเสียดสี ผู้วิจัยจึงไม่นำมาวิเคราะห์ในที่นี้

4.4.2.2 ผู้เล่าเรื่องแบบภววิสัย

ผู้เล่าเรื่องแบบภววิสัย (objective) เป็นผู้เล่าที่ไม่ได้ปรากฏตัวในเรื่อง และจำกัดบทบาทของตัวเองเฉพาะเพียงการนำเสนอภาพการกระทำ การพูดจา สีหน้าท่าทางของ

ตัวละครโดยปราศจากการก้าวล้ำเข้าไปอธิบายถึงโลกภายในของตัวละคร¹³⁶ ผลกระทบที่มีต่อเรื่องในแง่ที่ทำให้เหตุการณ์ดำเนินต่อไปจะมาจากการกระทำของตัวละครทั้งหมด¹³⁷ การเล่าเรื่องแบบภววิสัยเป็นกลวิธีที่มาจากวิธีการของการละคร¹³⁸ ที่ตัวละครแสดงบทบาท และสภาพของตนเองดังที่ปรากฏให้ผู้อ่านได้ทราบ ภววิสัยเป็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งในการสร้างความขบขัน โดยเฉพาะในกลวิธีการเล่าเรื่องที่จะควบคุมไม่ให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกร่วมไปกับตัวละคร¹³⁹ กล่าวคือ เป็นการสร้างความห่างทางอารมณ์ที่ผู้วิจัยเคยกล่าวถึงว่าเป็นเงื่อนไขประการหนึ่งของเรื่องเสียดสี สัมพันธ์กับทฤษฎีแห่งความรู้สึกเหนือกว่าที่ใช้อธิบายความขบขัน

ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยนักเขียนนิยมเลือกใช้ผู้เล่าเรื่องแบบภววิสัยโดยเสนอเรื่องผ่านบทสนทนา เรื่องสั้นแนวเสียดสีที่ใช้ผู้เล่าเรื่องแบบนี้มีทั้งหมด 14 เรื่อง ได้แก่ “สุนัขชิปไทย” “ผู้คัดสรร” “จนแล้วจนรอด (มั้ง)” “เหตุเกิดข้างถนน” “ผู้หญิงวันนี้” “หมอเปลี่ยนหัว(1)” “56,782,375,350.55 อัจฉริยะ: ว่าด้วยความร่ำรวยแบบไม่เจตนา” “ลือตเตอร์การเมือง: ว่าด้วยเส้นวาสนาของนักการเมือง” “เวิร์กช็อปแห่งชาติ: ว่าด้วยการทำนโยบายให้เป็นรูปธรรม” “โปรเจกต์ตฤณมัย: ว่าด้วยเวิร์กช็อปแห่งชาติ (ต่อ)” “สคริปต์การเมือง: ว่าด้วยประชาหลังอานสัมพันธ” “มาดามสองพันล้าน: ว่าด้วยโรมานซ์การเมือง” “เอ็กแซมมิเนชันสาธารณะ: ว่าด้วยประชาพิจารณา” และ “ความในใจสี่บรรทัด: ว่าด้วยกงล้อการเมืองหลังอานบุรี” ผู้วิจัยขอคัดตัวอย่างมาอธิบายดังต่อไปนี้

“หมวดป๊อบกับค็อกเตอร์ไนต์” ของศักดิ์ชัย ลักษณะวิเชียร ในเรื่องสั้นเรื่องนี้ผู้เขียนเลือกใช้ผู้เล่าแบบผสมผสาน ได้แก่แบบรู้แจ้งและแบบภววิสัย กล่าวเฉพาะการเลือกใช้ผู้เล่าเรื่องแบบภววิสัยที่มีบทบาทชัดเจนในการเสนอภาพเหตุการณ์ในเรื่องโดยไม่สอดแทรกความคิดเห็น ทำให้เหมือนผู้อ่านสังเกตเหตุการณ์นั้นด้วยตนเอง ดังเนื้อความตอนหนึ่งว่า

ว่าแล้วผู้นำฝ่ายค้านก็ปล่อยตดเป็นเสียงสรรเสริญความอาญาของท่าน นายพลแห่งกองทัพกเสียนึงกราว พนักงานรักษาความสะอาดที่วิ่งถือขวดสเปรย์ดับกลิ่นเข้ามาถึงกับสะดุ้งตกใจในเสียงและกลิ่นหมักหมมจากรูทวารของผู้นำฝ่าย

¹³⁶ ธีัญญา สังขพันธานนท์, *วรรณกรรมวิจารณ์*, หน้า 204.

¹³⁷ Rick DeMarinis, *The Art & Craft of the Short Story* (Ohio: Story Press, 2000), p.184.

¹³⁸ ธีัญญา สังขพันธานนท์, *วรรณกรรมวิจารณ์*, หน้า 204.

¹³⁹ ไกลรุ่ง อมระดิษ, “ร้อยแก้วแนวขบขันของไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 184.

ค่าน จึงเลี้ยวหลบไปยังห้องเสวนาที่ยังอบอวลไปด้วยกลิ่นตดของท่านนายพล พอเห็นพนักงานทำความสะอาด รัฐมนตรีกระทรวงการคลังก็แผดเสียงตดออกมาบ้าง

ผู้นำฝ่ายค้านไม่ยอมน้อยหน้า พยายามแผดเสียงคำรามจากรูทวารให้หนักแน่นยิ่งขึ้น

ผู้ทรงคุณวุฒิที่หลบกลิ่นอยู่ในห้องเสวนา

บ้างก็มีผ้าเช็ดหน้าโปะจมูก

บ้างมุดใต้โต๊ะ

บ้างหัวเราะวังไโล่แย่งขวดสเปรย์ดับกลิ่นจากมือพนักงานทำความสะอาด¹⁴⁰

ตอนที่คัดมาคือตอนที่นายพลผายลมออกมาในกิจกรรมเสวนาที่รัฐบาลจัดขึ้น เมื่อนายพลผายลมแล้วออกมายอมรับ ผู้นำฝ่ายค้านกับรัฐมนตรีกระทรวงการคลังก็เอาอย่างบ้าง ชำร่ายนักการเมืองทั้งสองพยายามผายลมแข่งขันกัน ทำให้กลิ่นเหม็นคลอคลุ้งไปทั่วบริเวณ ภาพเหตุการณ์วุ่นวายที่ผู้เล่าเรื่องบรรยายโดยไม่สอดแทรก ทำให้ผู้อ่านมองเห็น “สภาพ” อย่างชัดเจน ภาพของผู้ทรงคุณวุฒิที่หลบกลิ่นอยู่ในห้อง มุดอยู่ใต้โต๊ะ รวมทั้งหัวเราะวังไโล่แย่งขวดสเปรย์ดับกลิ่นเป็นสภาพของความปั่นป่วน ยุ่งเหยิง และไร้ระเบียบที่สอดคล้องกับแนวคิดวิจารณ์ที่ว่าอาชีพทางการเมืองเป็นอาชีพที่ไร้แก่นสาร ภาพของนักการเมืองที่ปฏิบัติตนอย่างขัดแย้งกับสถานภาพจนดูเสื่อมเกียรติทั้งผู้กระทำและผู้ได้รับผลกระทบ โดยผ่านการเสนอของผู้เล่าเรื่องแบบภววิสัยเป็นภาพที่เร้าความขบขันจากผู้อ่าน ได้จากการสังเกตสภาพการณ์นั้นโดยตรง

เรื่อง “มาดามสองพันล้าน: ว่าด้วยโรแมนซ์การเมือง” ของวินทร์ เลียววาริณ เรื่องเล่าถึงภรรยานักการเมืองที่สามีไปมีอนุภรรยา เธอกำลังปรึกษากับทนายเรื่องขอหย่า ผู้เขียนเลือกใช้บทสนทนาในการดำเนินเรื่องแทนการเล่า ในเรื่องวินทร์กำหนดให้ “ดิฉัน” พูดกับทนาย แต่บทสนทนาในเรื่องไม่ได้แสดงให้เห็นการตอบโต้กันระหว่างตัวละคร แต่เป็นคำพูดของดิฉันแต่ฝ่ายเดียวเท่านั้น แม้ว่าเรื่องสั้นเรื่องนี้มุ่งเสนอความคิด โจมตีนักการเมืองที่รายงานทรัพย์สินและหนี้สินเป็นเท็จ แต่ผู้เขียนสร้างความขบขันจากตัวละคร “ดิฉัน” ที่แสดงพฤติกรรมผ่านคำพูดของตนเองว่าตนเอง “ร้าย” ไม่น้อยไปกว่านักการเมืองผู้เป็นสามี

“คุณทนายขา ดิฉันโอเคค่ะ อย่าห่วงเลย ดิฉันไม่โอนเงินคืนให้เขาหรอกค่ะ ดิฉันถือไฟตาย ดิฉันรู้ว่าเขารักดิฉันเพราะดิฉันยังถือเงินก้อนใหญ่อยู่ แต่ช่างประไรตอนนี้เขาต้องเอาใจดิฉันมากขึ้น วันไหนที่เขาเล่นไม่ซื้ออีกดิฉันจะเช็ดเงินหนีไป

¹⁴⁰ ศักดิ์ชัย ลักขณาวิเชียร, หมวกป๊อบกับต็อกเตอร์ไนต์, หน้า 81-82.

ให้หมด...เอาเป็นว่าเรื่องของดิฉันจบแบบแฮปปี้เอนด์ดิ้งคะ และเรื่องที่ดิฉันมา
ปรึกษากับคุณทนายทั้งหมดนี้ก็เป็อันยกเล็ก แต่ไม่ต้องห่วงคะ ส่งใบเสร็จค่า
เวลาของคุณทนายได้เลยคะ แต่ไปเรียกเก็บจากสามีดิฉันเองนะคะ...”¹⁴¹

เรื่องราวสิ้นสุดลงที่สามีนักการเมืองโทรศัพท์มาขอคืนดีกับภรรยา ด้วย
เหตุที่ว่าภรรยาได้รับโอนทรัพย์สินจำนวนมากจากสามีเพื่อหลีกเลี่ยงการตรวจสอบบัญชีทรัพย์สิน
หากหย่าร้าง ฝ่ายนักการเมืองยอมสูญเสียทรัพย์สินเหล่านั้นไป ความจริงข้อนี้ “ดิฉัน” ก็ทราบเช่นกัน
โดยใช้เรื่องทรัพย์สินเป็นเครื่องต่อรองกับสามี ความขบขันอยู่ที่พฤติกรรมของ “ดิฉัน” ที่ร้องไห้
คร่ำครวญในตอนต้น แต่แย้มยิ้มได้ทันทีที่ทราบว่าตนเป็นฝ่ายได้เปรียบและสามีโทรศัพท์มาขอ
โทษในที่สุด ทั้งยังให้ส่งใบเสร็จไปเก็บเงินที่สามี ภาวะทางอารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและ
ง่ายดายแสดงให้ผู้อ่านเห็นได้ชัดว่า “ดิฉัน” เกรงว่าจะสูญเสียทรัพย์สินที่เคยมีมากกว่าการสูญเสียสามี
ความขบขันอีกประการหนึ่งจะเกิดจากความคิดเชื่อมโยงไปถึงนักการเมืองที่ฉ้อราษฎร์บังหลวง
ทรัพย์สินมาได้แต่ไม่มีโอกาสได้ใช้เต็มทีเพราะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของภรรยา กล่าวโดยสรุป
เฉพาะตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นหน้าที่ของบทสนทนาในการดำเนินเรื่องที่จะแสดงให้เห็นตัวตนและ
พฤติกรรมของตัวละครได้ชัดเจน ซึ่งเร้าอารมณ์ขันได้ดี

ในรวมเรื่องสั้น *หลังอานบุรี* วินทร์ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องด้วยบทสนทนา
ในเรื่องสั้นหลายเรื่อง อีกตัวอย่างหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าสนใจคือเรื่อง “เวิร์กช็อปแห่งชาติ: ว่าด้วย
การทำนโยบายให้เป็นรูปธรรม” เรื่องสั้นเรื่องนี้แสดงภววิสัยแบบละครได้เด่นชัดมากที่สุด ผู้เขียน
นำลักษณะของบทละครมาใช้ โดยกำหนดให้มีชื่อตัวละคร คั่นด้วยเครื่องหมายทวิภาค “:” แล้ว
ตามด้วยบทพูดดังตัวอย่างตอนที่เสนอลักษณะของนายกรัฐมนตรีผ่านบทสนทนา

ที่ปรึกษา 1823: “บ้านหนองหมาคาคือสถานที่ซึ่งมีการขูดกระดูกไดโนเสาร์โบราณ
มีช่วงหนึ่งที่พวกนักสำรวจฝรั่งตื่นตื่นมาขูดเป็นการใหญ่ พบกระดูกฝังอยู่มากมาย
แต่ตอนนี้โครงการที่นั่นถูกระงับชั่วคราวเพราะไม่มีใครเห็นประโยชน์ของการขูด”
นายกรัฐมนตรี: แล้วไง? ...

ที่ปรึกษา 1897: “ว่าแต่กระดูกพวกนั้นไม่จืดชืดไปหมดแล้วหรือครับ? ฝังใต้ดิน
มานานตั้งเป็นล้านปี” ...

¹⁴¹ วินทร์ เลียววาริณ, “มาดามสองพันล้าน: ว่าด้วยโรแมนซ์การเมือง,” ใน *หลังอานบุรี*, หน้า 166-167.

ที่ปรึกษา 1999: “ไม่มีปัญหา สามารถเอามาบอกกันสังเคราะห์ได้ เป็นการทำให้
โรงงานอาหารหลายโรงที่กำลังจะปิดกิจการดำเนินงานได้อีก เท่ากับลดอัตราสูญ
ว่างงานได้ด้วย”

ที่ปรึกษา 655: “เห็นด้วย”

ที่ปรึกษา 688: “เห็นด้วยกับทุกตัวที่เห็นด้วย”

นายกรัฐมนตรี: “แล้วไง?”

ที่ปรึกษา 655: “เห็นด้วยกับท่านนายกฯ” ...

ที่ปรึกษา 425: “ผมมีอีกวิธี ผมทำการบ้านมาแล้ว ผมมีรายงานที่ยืนยันว่าประชากร
ทั้งประเทศเป็นเห็บเป็นหมัดกว่าร้อยละหกสิบ”

นายกรัฐมนตรี: “แล้วไง?”¹⁴²

ประเด็นที่หยิบยกขึ้นมาอภิปรายในที่ประชุมคือวิธีการแก้ปัญหาความ
ยากจนของประเทศหลังอานบรี มีที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีเสนอให้ชุดกระดุกขึ้นมาใช้เป็นอาหาร
และที่ปรึกษาคนอื่นๆก็พยายามระดมความคิดเพื่อให้โครงการดังกล่าวมีความเป็นไปได้มากขึ้น
จุดที่ผู้วิจัยต้องการให้สังเกตก็คือตัวละครนายกรัฐมนตรีที่ไม่พูดประโยคอื่นเลยนอกจาก “แล้วไง?”
ในเนื้อเรื่องหนึ่งหน้าประโยคที่นายกรัฐมนตรีก้าวมีความถี่สูงมาก การเล่าเรื่องแบบใช้บท
สนทนานี้จะทำให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนว่าร่วมสังเกตการณ์การประชุมอยู่ด้วย จึงตัดสินใจตัวละครแต่ละ
ตัวได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกมาโดยตรง อย่างเช่นตัวละครนายกรัฐมนตรีในเรื่องนี้วิธีการเล่า
เรื่องแสดงให้เห็นว่านายกรัฐมนตรีเป็นผู้ไม่ใช้ความคิดในเรื่องใดทั้งสิ้น รวมทั้งนักการเมืองที่
คล้อยตามนายกรัฐมนตรีทุกกรณีโดยไม่มีเงื่อนไขเพื่อประจบสอพลอ เหล่านี้ทำให้การแก้ปัญหา
ของประเทศล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรซึ่งสอดคล้องกับความคิดหลักของเรื่อง ตัวละคร
แต่ละตัวแสดงความน่าขันของตัวเองออกมาสู่ผู้อ่านได้โดยตรง โดยที่ผู้อ่านย่อมไม่นำตัวเข้าไป
ผูกพันกับเรื่องเพราะไม่มีเสียงอื่นในเรื่องที่โน้มนำให้ผู้อ่านดิ่งลึกลงไปในเรื่อง เพราะสภาพเพียง
ผิวเผินภายนอกของเรื่องที่ปรากฏในบทสนทนาที่สร้างความขบขันได้แล้ว

อีกตัวอย่างหนึ่งคือเรื่อง “ผู้คัดสรร” ของประภาส ชลศรานนท์ ผู้เขียนมุ่ง
วิจารณ์รัฐบาลที่คิดว่าประชาชนที่อยู่ได้ปกครองล้วน โง่เขลา สุทธิเพ็งกลับมาจากนอกโลกจึงไม่
ทราบความเปลี่ยนแปลงของกฎเกณฑ์ต่างๆในสังคมที่รัฐบาลกำหนดขึ้นใหม่เพื่อความมั่นคงของ
อำนาจ สุทธิสมัครงานเป็นผู้คัดสรร โดยไม่ทราบว่าหน้าที่ที่คือนำเด็กฉลาดไปปล่อยเกาะกลางถนน

¹⁴² วินทร์ เลียววาริณ, “เวิร์กช็อปแห่งชาติ: ว่าด้วยการทำนโยบายให้เป็นรูปธรรม,” ใน เรื่องเดียวกัน,
หน้า 76.

เพื่อให้เหลือเพียงเด็กคือยปัญญาที่รัฐบาลควบคุมได้ง่าย การใช้บทสนทนาเรียงต่อกันทั้งเรื่องโดยปราศจากเสียงของผู้เล่าเรื่อง ทำให้ผู้อ่านสังเกตการโต้ตอบของตัวละครได้อย่างใกล้ชิด และสามารถตัดสินคนของรัฐบาลในฐานะเป้าของการเสียดสีได้ไม่ยากนัก เพราะรู้แบบของบทสนทนาที่เอื้อต่อการเปรียบเทียบ

“เดี๋ยวนี้เขาใส่การ์ตูนในคำเกือบทุกคำ พวกชื่อคนเราจะใส่ลักษณะเด่นของแต่ละคน

อย่างคุณมีเส้นผมก่อนข้างตรง... ตรงก็ ต. เต่า ชื่อคุณจึงมี ต. เต่า การ์ตูน”

“มันจะบ้ากันใหญ่แล้ว”

“อ้าวคุณดูชื่อผมสิ... ผมชื่ออานวย คุณรู้ไหมตัวอะไรการ์ตูน ชื่อผมการ์ตูนสองตัวครับ อ. อ่างการ์ตูน กับ ส. เสือการ์ตูน”

“ทำไมล่ะครับ”

“ก็ผมอ้วน แล้วยังมีสิ่ว อ. กับ ส. การ์ตูน”

“ใครเป็นคนคิดเรื่องพวกนี้”

“คุณสุธี... คำว่า คิด ก็พูดไม่ได้นะ”¹⁴³

ความขบขันอยู่ที่ตรรกะที่อานวยใช้ เป็นตรรกะที่กำหนดขึ้นใหม่โดยรัฐบาล บทสนทนาทำให้ผู้อ่านเห็นว่าอานวยภักดีต่อรัฐบาลและถูกดูดกลืนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาล เพราะมีคุณสมบัติด้านความค้อยปัญญาที่รัฐบาลเล็งเห็นจึงกำหนดมาให้เป็นผู้พิจารณาผู้คัดสรร สุธีเป็นตัวแทนของคนทั่วไปที่ไม่เข้าใจตรรกะที่อานวยใช้ การนำบทสนทนามาเรียงต่อกันแสดงให้เห็นความคิด 2 ขั้วที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง คำพูดของอานวยแสดงให้เห็นความไร้เหตุผล และผู้อ่านในฐานะผู้เฝ้าดูเหตุการณ์ก็จะรู้สึกขบขันกับสภาพของตัวละครที่ถูกนำเสนอออกมาผ่านสิ่งที่ตนเองพูด อานวยเป็นตัวอย่างของคนที่รัฐบาลต้องการ คือ ใจเผลอ ชอบทำตามคำสั่ง ไม่มีความคิดเป็นของตนเอง ไม่ตั้งคำถามและยอมรับทุกอย่างที่รัฐบาลจัดสรรให้ ลักษณะของอานวยที่เสนอผ่านบทสนทนาจึงก่อให้เกิดความขบขันและวิจารณ์เป้าของการเสียดสีไปพร้อมกัน

การเลือกใช้ผู้เล่าเรื่องแบบภววิสัยเป็นกลวิธีที่ทำให้ผู้อ่านตัดสินเรื่องได้โดยมีความห่างทางอารมณ์ ผู้วิจัยเห็นว่ากลวิธีนี้เป็นเหมือนการปล่อยให้ผู้อ่านสังเกตเหตุการณ์และการกระทำของตัวละครอย่างถ้อยถ้วน แต่ผู้อ่านจะอยู่ได้เพียงวงนอกไม่สามารถผนวก (identify) ตนเองเข้ากับเรื่องได้ เพราะตัวละครจะตอบโต้กันเอง หรือพูดอยู่ฝ่ายเดียวกับตัวละครอีกตัวหนึ่งที่เสมือน

¹⁴³ ประภาส ชลศรานนท์, “ผู้คัดสรร,” ใน สุธีเสมอ (กรุงเทพมหานคร: แม่ขมอ้อม, 2543), หน้า 80.

มีตัวตน ไม่มีการตั้งคำถาม โน้มน้าวหรือร้องขอความเห็นใดๆจากผู้อ่าน ต่างจากเรื่องอื่นที่มีเสียงของผู้เล่าคอยแทรกแซงโดยตลอด

กล่าวสรุปกลวิธีการเลือกใช้ผู้เล่าเรื่องในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 ได้ว่า การเลือกใช้ผู้เล่าเรื่องส่งผลต่อการควบคุมการรับรู้เรื่องของผู้อ่านและเป็นวิธีการที่ผู้เขียนจะ “เล่น” กับผู้อ่านด้วย กลวิธีเลือกใช้ผู้เล่าเรื่องแบ่งได้เป็นผู้เล่าเรื่องที่ปรากฏตัวในเรื่องและผู้เล่าเรื่องที่ไม่ปรากฏตัวในเรื่อง ผู้เล่าเรื่องกลุ่มแรกประกอบด้วยผู้เล่าเรื่องที่เป็นเป้าของการเสียดสีที่จะเล่าเรื่องของตนเองโดยไม่เห็นว่าเป็นสิ่งผิดซึ่งเป็น “ความซื่อสัตย์ที่ไม่คาดคิด” บางครั้งผู้เล่าเรื่องประเภทนี้พยายามลวงความคิดของผู้อ่าน เมื่อผู้อ่านทราบความจริงก็จะเป็น “การเปิดโปง” ที่สร้างความขบขันได้ หรืออีกนัยหนึ่งคือใช้ผู้เล่าเรื่องเพื่อพลิกความคาดหมายของผู้อ่าน ผู้เล่าเรื่องที่ปรากฏตัวในเรื่องยังมีผู้เล่าเรื่องในฐานะผู้สังเกตการณ์อีกกลุ่มหนึ่งที่จะทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าเป็นฝ่ายเดียวกัน ส่วนผู้เล่าเรื่องที่ไม่ปรากฏตัวในเรื่องแบบรู้แจ้งจะทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์เป้าของการเสียดสีเสมือนหนึ่งเป็นตัวแทนของผู้เขียน หลายครั้งที่แสดงน้ำเสียงประชดประชันและแสร้งชื่นชม รวมทั้งผู้เล่าเรื่องแบบกวีวิสัยจะสร้างความห่างทางอารมณ์เพื่อให้ผู้อ่านตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง

ผู้เล่าเรื่องประเภทต่างๆในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยมีบทบาทสำคัญในการโน้มน้าวให้ผู้อ่านคล้อยตามการวิจารณ์ จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้เล่าเรื่องทำหน้าที่เป็น “กระบอกเสียง” ของผู้เขียน เห็นได้จากผู้เล่าเรื่องในฐานะผู้สังเกตการณ์และผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้ง ส่วนความพยายามที่จะ “เล่น” กับผู้อ่านปรากฏในผู้เล่าเรื่องเป็นเป้าของการเสียดสี และหน้าที่ในการสร้างความห่างทางอารมณ์ในผู้เล่าเรื่องแบบกวีวิสัย อย่างไรก็ตาม ความมุ่งหมายหลักของการเลือกใช้ผู้เล่าเรื่องคือการขีดเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างผู้อ่านกับเรื่องเล่า ในเรื่องที่มีผู้เล่าเรื่องผู้อ่านจะถูกคั่นกลางโดยเสียงของผู้เล่า ส่วนเรื่องที่ใช้ผู้เล่าเรื่องแบบกวีวิสัยก็จะมีวิธีการที่ทำให้ผู้อ่านไม่สามารถผนวกตนเองเข้ากับเรื่อง ผู้อ่านจึงทำได้เพียงสังเกตเรื่องจากภายนอก พิจารณาแนวคิดของผู้เขียนและขบขันไปกับกลวิธีต่างๆของเรื่อง ดังที่ฟิทซ์ เจอรัลด์ กล่าวถึงการเลือกใช้มุมมองของเรื่องเสียดสีว่ามีความมุ่งหมายเพื่อสร้างระยะห่างระหว่างผู้อ่านกับตัวละคร¹⁴⁴ นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าภาวะดังกล่าวคือความรู้สึกอยู่วงนอก (Externality) อันเป็นกลวิธีสำคัญของเรื่องเสียดสีที่นักเขียนเรื่องเสียดสินิยมใช้¹⁴⁵

¹⁴⁴ Gregory Fitz Gerald, *The Satiric Stories: The Impropriety Principle*, p. 32.

¹⁴⁵ Leonard Feinberg, *Introduction to Satire*, pp. 93-95.

4.5 กลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง

การตั้งชื่อเรื่องเป็นกลวิธีการประพันธ์อย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย โดยทั่วไปการตั้งชื่อเรื่องในบันเทิงคดีมีแนวทางหลายประการด้วยกัน ดังความเห็นของเถกิง พันธุ์เถกิงอมร ที่กล่าวว่าข้อควรจำในการตั้งชื่อเรื่องมี 3 ข้อ ข้อแรกคือไม่ให้มีขนาดยาวเกินไปนัก กฎข้อที่สองคือควรบ่งบอกบรรยากาศหรือแนวคิดสำคัญของเรื่องหรือของหนังสือเล่มนั้นในชั่วขณะเดียวกับที่ผู้อ่านมองเห็นชื่อเรื่อง ประการสุดท้ายคือการตั้งชื่อเรื่องพยายามอย่าใช้ถ้อยคำที่ทรูหราอ่านยากและกำกวม แต่ในขณะเดียวกันก็อย่าให้ขาดความงาม¹⁴⁶ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงกลวิธีการตั้งชื่อเรื่องของนวนิยายและเรื่องสั้นไทยในปัจจุบันว่ามีหลายวิธี เช่น ตั้งชื่อเรื่องตามชื่อตัวละครสำคัญ ตั้งชื่อเรื่องตามพฤติกรรมสำคัญหรือลักษณะสำคัญของตัวละคร โดยมีชื่อตัวละครประกอบ ตั้งชื่อเรื่องตามสถานที่ในเรื่อง และตั้งชื่อตามแก่นเรื่องหรือแนวคิดสำคัญของเรื่อง¹⁴⁷

พัทจิรา จันทรดำ กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของชื่อเรื่องเอาไว้ที่น่าสนใจว่ามีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1) ผลต่อผู้อ่าน เพราะชื่อของเรื่องจะเป็นสิ่งแรกที่กระตุ้นความสนใจของผู้อ่าน 2) ผลต่อการเปิดเรื่อง เมื่อเริ่มต้นอ่านเรื่องสั้นแล้ว ชื่อเรื่องจะนำไปสู่การเปิดเรื่องที่เร้าให้ผู้อ่านต้องการติดตามเรื่องไปด้วยความใคร่รู้จนจบ 3) ผลต่อเนื้อเรื่อง ชื่อเรื่องอาจเป็นกุญแจดอกสำคัญที่ช่วยให้ผู้อ่านหาแก่นเรื่องจนพบ และ 4) ผลต่อผู้เขียน ชื่อเรื่องจะแสดงให้เห็นฝีมือและความชัดเจนในการประพันธ์ของนักเขียนผู้นั้น¹⁴⁸

อย่างไรก็ตาม การตั้งชื่อเรื่องของเรื่องสั้นแต่ละประเภทหรือในเรื่องสั้นแต่ละเรื่องย่อมมีลักษณะที่แตกต่างหลากหลายออกไป ชื่อเรื่องที่นักเขียนตั้งขึ้นอาจไม่ดำเนินตามแนวทางที่นักวิชาการกล่าว โดยเฉพาะเรื่องสั้นแนวเสียดสีที่องค์ประกอบและกลวิธีต่างๆ ของเรื่องถูกสร้างขึ้นมาเพื่อทำให้เรื่องสื่อสารกับผู้อ่านได้ดีที่สุดตามหลักสำคัญคือการสร้างความขบขันและการเสนอแนวคิดวิจารณ์มากกว่าที่จะเป็นไปตามลักษณะของเรื่องสั้นทั่วไป ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่างพ.ศ. 2535-2545 ผู้วิจัยพบกลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง 3 ลักษณะ ได้แก่การตั้งชื่อเรื่องเพื่อสื่อถึงเป้าหมายของการเสียดสี การตั้งชื่อเรื่องจากเหตุการณ์หรือสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของเรื่อง และการตั้งชื่อเรื่องจากตัวละครในเรื่อง

¹⁴⁶ เถกิง พันธุ์เถกิงอมร, นวนิยายและเรื่องสั้น: การศึกษาเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์, หน้า 457.

¹⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 458-473.

¹⁴⁸ พัทจิรา จันทรดำ, การอ่านและการวิจารณ์เรื่องสั้น (กรุงเทพมหานคร: สถาพรบุ๊คส์, 2547), หน้า 37.

4.5.1 การตั้งชื่อเรื่องเพื่อสื่อถึงเป้าหมายของการเสียดสี

ดังที่ได้อธิบายอย่างละเอียดในบทที่ 3 เกี่ยวกับแนวคิดวิจารณ์สังคมในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย การโจมตีเป้าหมายของการเสียดสีคือแนวคิดสำคัญของเรื่องสั้นแนวเสียดสี การสร้างองค์ประกอบและกลวิธีต่างๆของเรื่องนอกจากเพื่อสร้างความขบขันแล้วก็เพื่อโจมตีเป้าหมายของการเสียดสี เป้าของการเสียดสีมีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีทั้งที่เฉพาะเจาะจงเป็นรายบุคคลเป็นกลุ่มและกล่าวโดยรวม กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องเพื่อสื่อถึงเป้าหมายของการเสียดสีจะทำให้ผู้อ่านคาดเดาได้บางส่วนว่าผู้เขียนต้องการโจมตีอะไร กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องเช่นนี้ช่วยทำให้เรื่องสั้นแนวเสียดสีมีเอกภาพ นอกจากนั้น ชื่อเรื่องบางชื่อยังเป็นการลวงความคิดของผู้อ่านอีกด้วย

ปริญญา ตรีน้อยใส ตั้งชื่อเรื่อง “ผู้หญิงวันนี้” เพื่อวิจารณ์พฤติกรรมของผู้หญิงในสังคมเมืองที่สามารถมีเพศสัมพันธ์กับคนที่เพิ่งพบหน้ากันเป็นครั้งแรกโดยปราศจากความรู้สึกผิด ในขณะที่ฝ่ายชายกลับรู้สึกที่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำที่ได้ทำลงไป ชื่อเรื่อง “ผู้หญิงวันนี้” เน้นให้เห็นว่าผู้หญิงในสังคมไทยปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากผู้หญิงในสมัยก่อนที่รักษาวนตัว โดยเฉพาะการมีเพศสัมพันธ์กับชายที่ไม่ใช่สามีผู้หญิงจะรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องมากทั้งต่อตัวเองและต่อวงศ์ตระกูล แต่ผู้หญิงในสังคมปัจจุบันกลับมองเห็นเรื่องดังกล่าวเป็นความสนุกโดยไม่คำนึงถึงผลร้ายที่จะตามมาเป็นต้นว่าการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์และโรคติดต่อทางเพศ

ตัวอย่างต่อไปคือเรื่อง “สุนัขชิปไตย” ของวินทร์ เลียววาริณ ที่ผู้อ่านน่าจะคาดเดาได้ว่าน่าจะเป็นชื่อเรื่องที่สร้างขึ้นมาจากอาศัยคำว่าประชาธิปไตยเป็นแนวเทียบ “สุนัขชิปไตย” น่าจะแปลตามรูปศัพท์ได้ว่าการปกครองของสุนัข เป็นการวิจารณ์ว่าการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทยไม่ต่างกับการปกครองของสุนัข ชื่อเรื่องสอดคล้องกับการสร้างองค์ประกอบอื่นของเรื่อง เช่นตัวละครที่ผู้เขียนสร้างให้เป็นสุนัข แนวคิดวิจารณ์นักการเมืองหรือเป้าหมายของการเสียดสีของวินทร์จึงปรากฏชัดตั้งแต่ชื่อเรื่อง และตัวละครที่สอดคล้องกับชื่อเรื่องก็คือเอกภาพที่เกิดขึ้นดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้ว

“นครคลื่นเหียน” ของพิสิฐ ภูศรีเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของการตั้งชื่อเรื่องเพื่อสื่อถึงเป้าหมายของการเสียดสี ชื่อเรื่องแสดงการวิจารณ์โดยตรงของผู้เขียนว่ากรุงเทพมหานครเป็นเมืองอันน่าคลื่นเหียน เรื่องเน้นที่สภาพของตัวละครที่เหมือนถูกกักกันอยู่ในรถยนต์เพราะการจราจรติดขัดรวมทั้งรายการวิทยุทุกคลื่นความถี่ที่ตัวละครเอกหมุนไปก็มีแต่รายการที่ไร้สาระ และวัยรุ่นที่โทรศัพท์ไปร่วมเล่นเกมในรายการต่างก็ไร้เซาวนปัญญาในการตอบคำถาม มีเพียงเสียงกรี๊ดร้องทั้ง

ของผู้จัดรายการและเพลงที่เปิดก่อนเข้ารายการดังเช่นแต่ ตัวละครเอกเกิดความเครียดจากความไร้สาระที่ตัวละครไม่พึงปรารถนาแต่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ สภาพดังกล่าวสร้างความคลื่นเหียนให้แก่ตัวละครสอดคล้องกับชื่อเรื่องที่คุณเขียนกำหนดขึ้น

เรื่อง “คนทันสมัย” ของประชาคม คุณาชัย เรื่องเล่าถึงคนที่เดินทางจากชนบทมาศึกษาต่อในสังคมเมือง เมื่อใช้ชีวิตอยู่ช่วงเวลาหนึ่งตัวละครเอกเริ่มเปลี่ยนแปลงตัวเองจนกลายเป็นคนเย็นชา ไม่เห็นแก่ความทุกข์ของผู้อื่นตามลักษณะของคนในสังคมเมืองถึงขนาดขับรถชนคนแล้วถอยรถไปทับเพื่อเลี่ยงความผิดแล้วเรียกตัวเองว่าเป็นคนทันสมัย ตั้งแต่ต้นจนจบผู้เขียนกล่าวถึงความทันสมัยที่ตัวละครเข้าใจไปเองเน้นให้เห็นเอกภาพ การตั้งชื่อเรื่องนี้จะระบุอย่างชัดเจนว่าคนทันสมัยหรืออีกนัยหนึ่งคนในสังคมเมืองที่ไร้จริยธรรมเป็นเป้าของการเสียดสี ชื่อเรื่องนี้มี การลงความคิดของผู้อ่านด้วยเพราะปกติคำว่า “ทันสมัย” ให้ความหมายบวก แต่เมื่ออ่านจนจบเรื่องจะพบว่าคำว่า “ทันสมัย” ในเรื่องนี้เป็นความหมายลบ

ตัวอย่างกลวิธีการตั้งชื่อเรื่องเพื่อสื่อถึงเป้าของการเสียดสีที่ผู้วิจัยอธิบายทั้งหมดข้างต้นมีบทบาท 2 ประการคือ เพื่อให้ผู้อ่านคาดเดาได้บางส่วนว่าผู้เขียนต้องการวิจารณ์อะไร ประการที่ 2 คือทำให้เรื่องสั้นแนวเสียดสีมีเอกภาพ เพราะชื่อเรื่องที่ตั้งถึงเป้าของการเสียดสีจะสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นของเรื่องด้วย นอกจากนี้ ชื่อเรื่องบางชื่อยังลงความคิดของผู้อ่านที่ก่อความขบขันได้ด้วย ชื่อเรื่องที่ตั้งขึ้นด้วยกลวิธีดังกล่าวยังมีอีกหลายเรื่อง เช่น “คนชาติหมา” “เมืองคนบาป” “สัตว์แปลกหน้า” “ปทานุกรมชีวิต ฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ” “สวรรค์นี้มีราคา” “56,782,375,350.55 อัจฉริยะ: ว่าด้วยความร่ำรวยแบบไม่เจตนา” และ “มาดามสองพันล้าน: ว่าด้วยโรแมนซ์การเมือง” เป็นต้น

4.5.2 การตั้งชื่อเรื่องจากเหตุการณ์หรือสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของเรื่อง

ในเรื่องสั้นทั่วไปกลวิธีการตั้งชื่อเรื่องจากเหตุการณ์หรือสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของเรื่องเป็นกลวิธีที่นักเขียนนิยมใช้มากที่สุดวิธีหนึ่ง ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีการตั้งชื่อเรื่องตามแนวทางดังกล่าวจะไม่ทำให้ผู้อ่านทราบในทันทีว่าผู้เขียนต้องการสื่ออะไรแต่จะเร้าความสนใจของผู้อ่านให้ติดตามอ่านจนจบเรื่อง มีเรื่องสั้นหลายเรื่องที่ตั้งชื่อเรื่องลงความคิดของผู้อ่านให้คิดไปในทิศทางที่แตกต่างจากความหมายของเรื่อง เมื่อผู้อ่านอ่านมาถึงตอนจบจึงจะทราบว่าความเข้าใจตั้งแต่ต้นเป็นความเข้าใจผิดจึงอาจสร้างความขบขันได้จากการพลิกความคาดหมายด้วย ยกตัวอย่างเช่นเรื่อง “รอยยิ้ม” ของ ศิลา โคมฉาย รอยยิ้มคือสิ่งที่เป็นศูนย์กลางของเรื่อง เพราะภรรยาของ “ผม”

เฝ้าสงสัยอยู่ตลอดว่าเหตุใดพ่อค้าขายเกาเหลาเลือดหมูหน้าปากซอยจึงไม่เคยยิ้มเลยสักครั้ง เมื่อผู้อ่านเห็นชื่อเรื่องแต่แรกอาจเข้าใจไปว่ารอยยิ้มอาจสื่อถึงความสุขและความหวัง แต่เมื่ออ่านไปจนจบเรื่องก็จะเข้าใจว่ารอยยิ้มในเรื่องนี้คือรอยยิ้มที่เกิดจากการได้เห็นความทุกข์ทรมานของผู้อื่น เพราะพ่อค้าคนนี้ยิ้มออกมาเมื่อตนได้ตักน้ำร้อนราดลูกสุนัขและได้เห็นสุนัขตัวอื่นรุมทำร้ายมัน รอยยิ้มที่มีความหมายเฉพาะในเรื่องจึงอาจแตกต่างไปจากรอยยิ้มที่ผู้อ่านเข้าใจเมื่อแรกเห็นชื่อเรื่อง

“พิธีกรรม” เป็นเรื่องสั้นของศิลา โคมฉาย ชื่อเรื่องนี้มาจากพิธีกรรมที่เป็นศูนย์กลางของเรื่อง ตัวละครต่างโต้ตอบกันด้วยเรื่องของพิธีกรรมตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง เมื่อแรกเห็นชื่อเรื่องผู้อ่านอาจเข้าใจไปว่าสัมพันธ์กับพิธีกรรมทางศาสนาหรือความเชื่อต่างๆ แต่เมื่อติดตามเรื่องตั้งแต่ต้นไปจนจบจะพบว่าพิธีกรรมของเรื่องนี้คือการกลายร่างจากมนุษย์เป็นสัตว์เลื้อยคลาน นับว่าเป็นการแสดงความชั่วร้ายที่แฝงเร้นในใจของมนุษย์ให้ออกมาเป็นรูปธรรม พิธีกรรมในเรื่องที่หักเหออกจากความคาดหมายของผู้อ่านเมื่ออ่านชื่อเรื่องสร้างความขบขันให้เกิดขึ้น

ชื่อเรื่อง “360-0” ของพิสิฐ ภูศรีเป็นชื่อเรื่องที่กำหนดขึ้นมาอย่างเป็นปริศนา เพราะผู้อ่านไม่อาจคาดเดาได้ว่าหมายถึงอะไร ความใคร่รู้ดังกล่าวทำให้ผู้อ่านอ่านเรื่องจนจบ แล้วจึงทำให้ทราบว่า 360-0 ในเรื่องคือเลขที่ปรากฏบนหน้าปัดของเครื่องกำจัดมลภาวะชนิดเฉียบพลัน จำนวนเลขมีตั้งแต่ 360 ไปถึง 0 เมื่อเครื่องเริ่มทำงานจะมีเครื่องหมายแสดงเลขจากมากไปหาน้อย เลข 360-0 สื่อถึงการกำจัดนักการเมืองในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรที่ตัวละครกล่าวว่าเป็นมลภาวะที่เข้มข้นรุนแรง ตัวเลขลดลงมาจนถึง 0 หากผู้อ่านคาดเดาว่าเลข 360 อาจเกี่ยวข้องกับวงกลม ความเข้าใจนั้นไม่ถูกต้องเสียทีเดียว กล่าวโดยสรุปว่า ผู้อ่านต้องอ่านเรื่องจนจบจึงเข้าใจว่าชื่อเรื่องมีความสัมพันธ์ต่อเรื่องอย่างไร

“เอ็กแซมมินันชันสาธารณะ: ว่าด้วยประชาธิปไตย” ของวินทร์ เลียววาริณ เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของกลวิธีการตั้งชื่อเรื่องจากเหตุการณ์หรือสิ่งที่เป็นศูนย์กลางของเรื่อง ในเรื่องมีการจัดให้นักการเมืองสอบปากเปล่าเกี่ยวกับความรู้ทั่วไป เมื่อผู้อ่านแรกเห็นคำว่าประชาธิปไตย อาจเข้าใจไปว่าหมายถึง “การฟังความคิดเห็นของประชาชนส่วนใหญ่”¹⁴⁹ ตามความหมายนัยตรงที่ใช้ในบริบทของการสำรวจความคิดเห็นก่อนที่รัฐบาลจะดำเนินนโยบายต่างๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อประชาชน แต่ในเรื่องสั้นวินทร์กำหนดประชาธิปไตยมีความหมายเฉพาะ การสอบปากเปล่าต่อหน้าสาธารณชนของนักการเมืองเพื่อพิสูจน์ว่าวุฒิการศึกษาของตนเป็นของจริงนั้นเป็นสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ดังนั้นประชาธิปไตยในที่นี้คือการให้ประชาชนร่วมกันพิจารณาว่านักการเมืองที่

¹⁴⁹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542, หน้า 656.

เข้าสอบปลอมวุฒิการศึกษาหรือไม่ ประชาชนที่มาร่วมประชาพิจารณ์ในครั้งนี้จึงอาจหมายถึง ผู้อ่านเองที่ต้องร่วมพิจารณาด้วย เมื่อผู้อ่านติดตามเรื่องจนจบก็จะพบว่านักการเมืองคอยหลบเลี่ยง การตอบคำถามโดยตรง กลับพูดอ้อมค้อมจนประเด็นหันเหออกไปได้อย่างน่าอัศจรรย์ ความ ขบขันจะเกิดขึ้นเมื่อผู้อ่านนำความหมายที่แท้จริงของชื่อเรื่องกับเหตุการณ์ในเรื่องมาบรรจบกันใน ตอนอ่านเรื่องจบ

กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องจากเหตุการณ์หรือสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของเรื่องที่ยกตัวอย่าง มาแสดงไว้ น่าจะพอทำให้เห็นว่ากลวิธีดังกล่าวมีบทบาท 2 ประการต่อเรื่องสั้นแนวเสียดสี ประการแรกคือเร้าความสนใจของผู้อ่านให้ติดตามอ่านเรื่องจนจบเพราะผู้อ่านไม่อาจคาดเดา เรื่องราวจากชื่อเรื่องได้อย่างแน่นอนตรง อีกประการหนึ่งคือชื่อเรื่องบางเรื่องจะลวงความคิดของ ผู้อ่านให้คิดถึงเรื่องราวอื่นที่แตกต่างจากความหมายที่แท้จริงของเรื่องที่ผู้อ่านจะค้นพบเมื่ออ่าน เรื่องจบ ทั้งนี้ผู้วิจัยยังมีข้อสังเกตอีก 2 ประการเกี่ยวกับการตั้งชื่อเรื่องตามแนวทางนี้ ประการแรก สิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของเรื่องอาจสื่อถึงลักษณะพิเศษของเรื่องเช่น “บะหมี่กึ่งสำเร็จความใคร่...มา มาซัง” และ “เมฆลูกทะเลลึก” ซึ่งมีการนำเสนอเรื่องสั้นในรูปแบบพิเศษ อีกประการหนึ่งคือการ พาดพิงถึงเป้าหมายของการเสียดสีแต่จะไม่ชัดเจนเท่ากับชื่อเรื่องในข้อ 4.5.1 เช่น “สกริปต์การเมือง: ว่าด้วยประชาหลังอานสัมพันธ” และ “อาณาจักรมายา” อย่างไรก็ตาม ข้อสังเกตทั้ง 2 ประการของ ผู้วิจัยไม่เห็นเด่นชัด เท่ากับบทบาทของการตั้งชื่อตามแนวทางนี้ดังได้กล่าวแล้ว เรื่องสั้นแนวเสียดสี ที่ใช้กลวิธีนี้ในการตั้งชื่อเรื่องมีเรื่อง “นรก” “อาเพศกำสรวล” “เหงือกอักเสบ” “ซาก” “แผนกู้ชาติ” “จ้าวโมงฝิ่น” และ “สำนักใหม่” เป็นอาทิ

4.5.3 การตั้งชื่อเรื่องจากตัวละครในเรื่อง

การตั้งชื่อเรื่องจากตัวละครในเรื่องเป็นกลวิธีที่นักเขียนเรื่องสั้นนิยมใช้กันอย่าง แพร่หลายเช่นเดียวกับการตั้งชื่อเรื่องจากเหตุการณ์หรือสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของเรื่อง ถ้าตัวละครที่ เป็นชื่อเรื่องคือตัวละครเอกก็อาจนับเป็นส่วนสำคัญของเรื่องเช่นกัน แต่ที่ผู้วิจัยแบ่งออกเป็นสอง กลุ่มเพราะต้องการชี้ให้เห็นว่าชื่อเรื่องที่น่ามาจากตัวละครจะเร้าความสนใจของผู้อ่าน โดยความ สนใจดังกล่าวจะพุ่งไปที่ตัวละครที่ปรากฏในชื่อเรื่อง เพื่อตอบคำถามว่าตัวละครตัวนั้นมี ความสำคัญหรือความหมายอย่างไรต่อเรื่อง กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องเช่นนี้มีจุดเด่นอยู่ที่ความกำกวม ความคาดเดาได้ยากอันจะนำไปสู่อารมณ์ขันจากการพลิกความคาดหมายอาจมีบ้างในบางกรณีแต่ จะไม่เด่นชัดเท่าชื่อเรื่องที่มาจากศูนย์กลางของเรื่อง เพราะผู้อ่านจะเพ่งเล็งที่ตัวละคร ความหมายที่ แท้จริงของชื่อเรื่องอาจถูกค้นพบตั้งแต่ยังอ่านเรื่องไม่จบ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชื่อเรื่องที่ดึงจากตัวละครจะไม่อาจสร้างอารมณ์ขันได้อย่างเต็มที่แต่บทบาทที่มีต่อเรื่องสั้นแนวเสียดสีก็คือการเรียกร้องความใคร่รู้จากผู้อ่านเพราะชื่อเรื่องจะอำพรางความเป็นเรื่องสั้นแนวเสียดสีเอาไว้ จะเปิดเผยก็ต่อเมื่อผู้อ่านเริ่มค้นหาบทบาทของตัวละครเท่านั้น เช่นเรื่อง “ผู้คัดสรร” ของประภาส ชลศรานนท์ เนื้อเรื่องกล่าวถึงสุธีที่เข้ามาทดสอบเพื่อเข้ารับตำแหน่งผู้คัดสรรของรัฐบาล ในกรณีนี้หน้าที่ที่แท้จริงของผู้คัดสรรเปิดเผยในตอนท้ายเรื่องว่าคือการคัดสรรเด็กฉลาดไปปล่อยเกาะกลางถนน คงแต่เด็กที่ไร้ปัญญาไว้ให้รัฐบาลปกครอง โดยง่ายต่อไป การโต้ตอบของตัวละครในเรื่องจะค่อยๆ คลายปมปริศนาเกี่ยวกับตำแหน่งผู้คัดสรรให้ผู้อ่านได้ทราบเมื่อติดตามเรื่องไปอย่างต่อเนื่อง

“หมอกุณธรรม” ของประชาคม ลุนาชัย เป็นชื่อเรื่องที่ดึงจากตัวละครเอก แต่ไม่ใช่ตัวละครที่เป็นเป้าของการเสียดสี เมื่อเริ่มอ่านชื่อเรื่องผู้อ่านจะไม่ทราบว่าเป็นเรื่องสั้นแนวเสียดสีจนกระทั่งได้อ่านเนื้อเรื่องและมองเห็นบทบาทของหมอที่รักษาคนไข้อาชีพต่างๆ เช่น นักการเมืองและพ่อค้าที่ป่วยเป็นโรคเสียดอาหารและโรคไร้หัวใจ ชื่อเรื่อง “หมอกุณธรรม” เน้นให้เห็นว่าหมอเป็นผู้ทรงคุณธรรม รักษาคนไข้โดยไม่เลือกปฏิบัติ ตรงกันข้ามกับคนไข้เองที่ไร้คุณธรรมจนกลายเป็นความป่วยไข้

“แม่มดบนตึก” ของปรีทรรศ หุตางกูร เป็นตัวอย่างการตั้งชื่อเรื่องของตัวละครที่เป็นตัวละครประกอบ เรื่องนี้เป็นเรื่องของม้วนสายคำที่เดินทางไปหาแม่มดเพื่อใช้ดินหม้ออุดหัวใจห้องที่มีความละเอียด เพื่อตนจะได้ประกอบอาชีพขายบริการตามรอยม้วนสายพิณผู้พี่ ชื่อเรื่องนี้สร้างความสนใจของผู้อ่านได้เพราะตัวละครป่าใหญ่ผู้แนะนำม้วนสายคำอ้างถึงแม่มดบนตึกตั้งแต่ต้นเรื่อง แต่ถามว่าม้วนสายคำจะเดินทางไปจนพบแม่มดเรื่องก็ใกล้จะสิ้นสุดแล้ว ชื่อเรื่องแม้จะสื่อลักษณะที่แปลกประหลาดแต่ก็อำพรางความเป็นเรื่องสั้นแนวเสียดสีเอาไว้เช่นกัน ที่สำคัญแม่มดไม่ใช่เป้าของการเสียดสี แต่คือม้วนสายคำและขณะที่เดินทางไปพบแม่มดแล้วมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนออกจากกรอบของจริยธรรม

“สมชายยังอยู่” ของศักดิ์ศิริ มีสมสืบ สมชายเป็นตัวละครเอกในเรื่องที่รวมตัวกับกลุ่มวัยรุ่นนอยด์ข่มขืนผู้หญิง โดยมีหัวหน้ากลุ่มพยายามตรากฎหมายเพื่อให้การข่มขืนเป็นความชอบธรรมแต่กฎเหล่านั้นเป็นเรื่องไร้สาระ ความน่าสนใจของการตั้งชื่อเรื่องจากตัวละครในเรื่องนี้อยู่ที่เมื่อผู้อ่านติดตามบทบาทของสมชายไปได้ระยะหนึ่ง อาจรู้สึกว้าวสมชายคือผู้ที่อยู่เพื่อพิทักษ์กฎเกณฑ์ของสังคม และพยายามอย่างเต็มที่ที่จะคัดค้าน มุ่งมั่นยับยั้งการข่มขืนที่เกิดขึ้น ความหมายที่แท้จริงของชื่อเรื่องที่อำพรางไว้ตั้งแต่ตอนต้นมาเปิดเผยเมื่อสมชายเดินต่อแถวเพื่อข่มขืนเด็กผู้หญิง

ที่จับมาได้ เหตุการณ์ที่ผู้อ่านเพิ่งค้นพบปะทะกับกรอบเดิมอย่างรุนแรงจนทำให้เกิดความขบขันได้ เพราะสมชาย “ยังอยู่” เพื่อที่จะขมขื่นต่อไป ไม่ใช่ขมขื่นเพื่อทำความดีเช่นที่ผู้อ่านถูกหลงให้คิดในตอนต้นไม่

กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องจากตัวละครในเรื่องมีบทบาทสำคัญในการเร้าความสนใจของผู้อ่านให้ติดตามบทบาทของตัวละครจนกว่าจะค้นพบที่มาของชื่อเรื่อง ทั้งนี้ ชื่อเรื่องที่มาจากตัวละครอาจอำพรางความเป็นเรื่องสั้นแนวเสียดสีเอาไว้ ความหมายที่แท้จริงจะเปิดเผยเมื่อผู้อ่านติดตามบทบาทของตัวละครอย่างใกล้ชิดซึ่งสอดคล้องกับบทบาทในการเร้าความสนใจอย่างชัดเจน มีเรื่องสั้นแนวเสียดสีที่ตั้งชื่อเรื่องตามแนวทางนี้อยู่จำนวนหนึ่ง เช่น “พระเจ้ากับมนุษย์” “ไอ้คนแก้ว” “เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก” “สะพานลอยน้อยใจ” “พนักงานตีเค้นชื่อดวงใจ” และ “อลิสาแห่งแดนพิศวง”

กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่างพ.ศ. 2535-2545 ที่ผู้วิจัยกล่าวถึงทั้งหมดน่าจะพอแสดงให้เห็นว่าชื่อเรื่องมีบทบาทที่สำคัญในการเร้าความสนใจของผู้อ่านสร้างเอกภาพของเรื่อง รวมทั้งลวงความคิดของผู้อ่านด้วยการอำพรางความเป็นเรื่องสั้นแนวเสียดสีเอาไว้ บทบาททุกประการของชื่อเรื่องต่างสอดคล้องสนับสนุนซึ่งกันและกัน แม้จะเป็นกลวิธีที่ไม่ได้สร้างความขบขันได้อย่างชัดเจนเท่ากลวิธีอื่นๆ แต่ความสำคัญของชื่อเรื่องที่เราไม่อาจละเลยได้ก็คือการดึงให้ผู้อ่านเข้ามาค้นหาความหมายที่แท้จริงของเรื่องสั้นแนวเสียดสี ซึ่งหากประเมินค่าในแง่ของความบันเทิงแล้ว กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องก็เป็นเสมือนการเล่นทายปริศนาระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน ซึ่งคำตอบที่ผู้อ่านจะได้รับย่อมมาจากการอ่านเรื่องอย่างสนใจใคร่รู้เท่านั้น

4.6 กลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นในรูปแบบพิเศษ

ตั้งแต่ นักเขียนไทยเริ่มรับรูปแบบการเขียนเรื่องสั้นจากตะวันตกโดยผสมผสานกับลักษณะของนิทานที่มีมาแต่เดิม เรื่องสั้นไทยมีพัฒนาการเรื่อยมาจนเป็นเรื่องแต่งที่มีองค์ประกอบสมบูรณ์ (well-made story) จากนั้นนักเขียนก็ได้พยายามใช้กลวิธีต่างๆ ที่ทำให้เรื่องสั้นน่าสนใจมากขึ้น ในปัจจุบันเรื่องสั้นมีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากจนเกิดวรรณกรรมแนวทดลองที่เป็นการแหวกขนบขึ้นมา วรรณกรรมแนวทดลองเป็นการเสนอเรื่องเล่ารูปแบบใหม่ เน้นที่การเล่นรูปแบบโดยการทำให้งานเขียนแตกออกเป็นส่วนๆ ทำให้เรื่องขาดความต่อเนื่อง อาจมีการผสมผสานงานหลายประเภทเข้าไว้ในตัวเรื่องด้วย เช่น บทสนทนา บทสัมภาษณ์ โฆษณา คำใน

พจนานุกรม คำขวัญ โฆษณาชวนเชื่อ ฯลฯ¹⁵⁰ นอกจากนักเขียนไทยจะพยายามทดลองกลวิธีใหม่ๆ แล้ว เป็นที่น่าสังเกตว่า นักเขียนไทยในฐานะส่วนหนึ่งของสังคมยังคงพยายามประสานหน้าที่ของนักเขียนที่มีต่อสังคมและนักเขียนในฐานะศิลปินที่ต้องพัฒนางานของตนให้ก้าวหน้ากว่าเดิม

เรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 คือตัวอย่างของการประสานหน้าที่ทั้งสองประการของนักเขียนที่เห็นได้อย่างเด่นชัด ในฐานะเรื่องสั้นสมัยใหม่ เรื่องสั้นแนวเสียดสีในช่วงทศวรรษนี้แตกต่างไปจากเรื่องสั้นตามขนบเดิม กอปรกับความมุ่งหมายในการสร้างความขบขัน กลวิธีที่นักเขียนระดมมาใช้ในเรื่องสั้นจึงมุ่งให้เห็นทั้งความแปลกใหม่และเพื่อเร้าความขบขันไปพร้อมกัน ผู้วิจัยพบลักษณะของวรรณกรรมแนวทดลองในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยหลายเรื่องด้วยกัน โดยเฉพาะการนำเสนอเรื่องสั้นในรูปแบบพิเศษ รูปแบบพิเศษของเรื่องสั้นแนวเสียดสีมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความขบขันโดยวิธีการนำเสนอแบบใหม่ที่ผู้อ่านอาจไม่เคยพบในรูปแบบของเรื่องสั้นมาก่อน ในขณะที่เดียวกันผู้เขียนก็ล้อเลียนรูปแบบที่เลือกมาใช้เพื่อสร้างความขบขัน ทั้งนี้ รูปแบบพิเศษจะสอดคล้องกับแนวคิดและบรรยากาศของเรื่องด้วย รูปแบบพิเศษที่นักเขียนนำมาใช้มีทั้งที่ปรากฏตลอดเรื่องและรูปแบบพิเศษที่แทรกเข้ามาประกอบเรื่อง เรื่องสั้นที่มีลักษณะดังกล่าวนี้มีจำนวนมาก โดยเฉพาะในงานของวินทร์ เลียววาริณ และพิง ลำพระเพลิง ผู้วิจัยจึงคัดตัวอย่างมาวิเคราะห์ให้เห็นชัดเจนขึ้น

ในกรณีของเรื่องสั้นที่ปรากฏในรูปแบบพิเศษทั้งเรื่อง เมื่อผู้อ่านเริ่มอ่านอาจไม่รู้สึกละกึ่งที่อ่านคือเรื่องสั้น แต่เรื่องสั้นแนวเสียดสีที่นำเสนอในรูปแบบพิเศษมีเป้าหมายของการเสียดสีที่ชัดเจนและนับว่ามีโครงเรื่อง ยกตัวอย่างเช่นเรื่อง “บะหมี่กึ่งสำเร็จความใคร่...มามาซัง” พิง ลำพระเพลิงใช้โฆษณาบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปเป็นรูปแบบในการเสนอเรื่อง แนวคิดของพิงในเรื่องนี้มุ่งโจมตีนายเฉลิม พรหมเลิศ อดีตสมาชิกวุฒิสภา ที่ก่อคดีความข่มขืนเด็กอายุ 14 ปี พิงเสนอแนวคิดผ่านโฆษณาโดยเริ่มต้นตั้งแต่การกล่าวถึงประโยชน์ของสินค้า วิธีการใช้ตลอดจนกิจกรรมส่งเสริมการขาย จะเห็นว่าพิงเลียนแบบโฆษณาสินค้าขายตรงตามโทรทัศน์ แต่บิดเบือนเนื้อหาสาระของสินค้าเพื่อเสียดสี ที่สำคัญ ขั้นตอนต่างๆ ที่ปรากฏในโฆษณามีโครงเรื่องที่สร้างขึ้นมาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับนายเฉลิมที่มีการจัดหาเด็กผู้หญิงผ่าน “แม่เล้าเด็ก” การข่มขืนเด็กผู้หญิงจึงง่ายดายเป็นต่างกับการรับประทานบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป รวมทั้งผลที่ตามมาหลังจากการรับประทานด้วย สังเกตได้จากตัวอย่าง

¹⁵⁰ อีราวดี ไตลังคะ, “วรรณกรรมหลังสมัยใหม่ของไทย: ใครว่าเพิ่งเกิด,” มติชนสุดสัปดาห์ 21, 1077 (9 เมษายน 2544): 67.

เดี๋ยว...อย่าเพิ่งไป ยังไม่หมด!!!! ท่านยังมีโอกาส ส่งซองเปล่า บะหมี่
ถึงสำเร็จความใคร่ “มาม่าซัง” เพื่อชิงรางวัลโชคสามชั้นจากทางบริษัท

โชคชั้นที่หนึ่ง จำคุก!!

โชคชั้นชั้นที่สอง ปรับ!?!

โชคชั้นที่สาม ทั้งจำ ทั้งปรับ!?!? ...

คำเตือน ห้ามกินเกินวันละสองซอง อ่านคำเตือนบนฉลากทุกครั้ง
ควรปรึกษาทนายก่อนจะพูดอะไรออกไป ถ้าทำผิดจริงก็รับสารภาพไปเถอะ
โทษหนักจะได้เป็นเบา เรื่องธรรมชาติ¹⁵¹

ความขบขันที่โจมตีเป้าของการเสียดสีอย่างชัดเจนปรากฏอยู่ในตัวอย่างที่คัดมา
ข้อความในโฆษณาระบุไว้อย่างชัดเจนถึง “โชคสามชั้น” ซึ่งโชคแต่ละชั้นไม่อาจนับว่าเป็นโชค
ในความเป็นจริงได้ ความไม่เข้ากันจึงเกิดขึ้นระหว่างการสมนาคุณในความเป็นจริงกับโทษทั้ง
3 สถานที่ยังระบุไว้ในรูปแบบของ “โชคสามชั้น” นอกจากการล้อเลียนรูปแบบของโฆษณา
แล้ว ความไม่เข้ากันของข้อความในสื่อพิเศษเองก็สร้างความขบขันได้อย่างดี รวมทั้งคำเตือนที่
กล่าวว่า “ควรปรึกษาทนายก่อนพูดอะไรออกไป” ยิ่งตอกย้ำว่าเป้าของการเสียดสีคือนายเฉลิม
พรหมเลิศ ที่ได้กระทำความผิดและอยู่ในระหว่างพิจารณาคดี จะเห็นได้ว่ากลวิธีการใช้รูปแบบ
พิเศษในการเสนอเรื่องของผู้เขียนเป็นไปตามลักษณะของเรื่องเสียดสีคือการลดสภาพของเรื่อง
สำคัญให้ดูน่าหัวเราะเยาะ¹⁵² เรื่องที่จริงจึงอย่างคดีของนายเฉลิมกลับถูกเสนอในรูปแบบของ
โฆษณาอาหารราคาถูกลงอย่างบะหมี่ถึงสำเร็จรูปซึ่งนับว่าเร้าอารมณ์ขันได้เป็นอย่างดี สังเกตอีก
ตัวอย่างหนึ่งที่เป็นการเล่นคู่มือการทำอาหารในเรื่อง “เมนู..ลูกทะเลลึก”

น้ำพริกละลายแม่น้ำ

เครื่องปรุง

1. พักหนึ่เกยตรกร 3 ปี
2. รักษาทุกโรค 30 บาท
3. กองทุนหมู่บ้านละ 1,000,000 บาท

¹⁵¹ พิง ลำพระเพลิง, “บะหมี่ถึงสำเร็จความใคร่ มาม่าซัง,” ใน แรตเข้าเส้นเลือด (กรุงเทพมหานคร: เลมอนที, 2544), หน้า 56-57.

¹⁵² เอ็ม. เอช. อาบรามส์, อธิบายศัพท์วรรณคดี, แปลโดย ทองสุก เกตุโรจน์ (กรุงเทพมหานคร: องค์การคำ ของคุรุสภา, 2538), หน้า 309.

4. ผักชี (ที่เหลือจากทำข้าวใหม่ปลามัน)

5. ใบบัว 1 ใบ

วิธีทำ...

2. เมื่อเตรียมส่วนผสมตามข้อหนึ่งเรียบร้อยแล้วก็รวนได้กลิ่นคอรปชั้นคู้ๆ ก็เติมเครื่องปรุงรสสอง ไม่รู้ว่าสามสิบบาทได้จริงรีเปลา แต่ที่แน่ๆ ต้องเสียค่าประกันปีละพันสอง ภาวนาให้เป็นจริง อยากเห็นชวานารักษาโรคมะเร็งด้วยราคาสามสิบบาท ...

4. ตอนนี้จะก็ได้ น้ำพริกละลายแม่น้ำ ที่มีกลิ่นคอรปชั้นรุนแรงมากถึงขั้นเนาให้เอาผักชีที่เหลือจากทำข้าวใหม่ปลามันใส่ลงไปเพื่อดับกลิ่นที่เหม็นเหมือนช้างตายนั้น

5. ถ้าผักชีเอาไม่อยู่ **อย่าลืมน้ำเรายังมีใบบัวเหลืออีกหนึ่งใบ** ¹⁵³

คู่มือการทำอาหารที่ฟังลือเลือนมีความไม่เข้ากันอยู่ในหลายจุด นับตั้งแต่ชื่ออาหารที่มาจากตำนานไทย มีความไม่เข้ากันระหว่างเครื่องปรุงในความเป็นจริงกับเครื่องปรุงที่ใช้ในเรื่องรวมทั้งวิธีทำก็เป็นขั้นตอนที่เบี่ยงเบนไปจากวิธีการทำอาหารทั่วไป แต่อย่างไรก็ตามคู่มือการทำอาหารในเรื่อง “เมนู..ลูกทะเล็ก” ในคู่มือการทำอาหารนี้ฟังน่าสนใจมาเล่น เช่น ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ ผักชีโรยหน้าและช้างตายทั้งตัวเอาใบบัวมาปิด เพื่อวิจารณ์การทำงานของรัฐบาลในสมัย พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ว่าเป็นการใช้จ่ายเงินของชาติอย่างฟุ่มเฟือยเหมือนตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ และเสียดสีความพยายามสร้างภาพลักษณ์ที่ดี จัดกิจกรรม การประชุมเชิงปฏิบัติการต่างๆ คู่มือเหมือนบริหารประเทศได้อย่างมีวิสัยทัศน์แต่แท้จริงมีปัญหาหลายปัญหาที่ปิดบังไว้ไม่ต่างจากผักชีโรยหน้า ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ โครงเรื่องของเรื่องสั้นเป็นการ “เลียนล้อ” กันระหว่างขั้นตอนของการทำอาหารกับขั้นตอนของการจัดตั้งรัฐบาลหลังการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2544 รูปแบบพิเศษที่เสนอเรื่องนี้สามารถสร้างความขบขันพร้อมกับโจมตีเป้าหมายของการเสียดสีได้อย่างชัดเจน

กลวิธีการใช้รูปแบบพิเศษอีกแนวทางหนึ่งคือการแทรกรูปแบบพิเศษเข้ามาประกอบเรื่อง กลวิธีนี้มีบทบาทในการสร้างความขบขันเช่นเดียวกัน มีความแตกต่างกับการใช้รูปแบบพิเศษทั้งเรื่องอยู่ข้างตรงที่เรื่องสั้นที่ใช้กลวิธีนี้จะยังคงลักษณะของเรื่องสั้นไว้ได้ รูปแบบพิเศษที่แทรกเข้ามาจะสอดรับกับบรรยากาศของเรื่อง เช่นกรอบของเรื่องคือเกมโชว์ ก็จะมีการใช้โฆษณาโทรทัศน์เข้ามาแทรก หรือเรื่องที่ต้องการวิพากษ์วิจารณ์หนังสือพิมพ์ ก็แทรกคอลัมน์ต่างๆ ในหนังสือพิมพ์

¹⁵³ ฟิง ลำพระเพลิง, “เมนู..ลูกทะเล็ก,” ใน แรดเข้าเส้นเลือด, หน้า 116-118.

เข้ามา ความขบขันของเรื่องส่วนหนึ่งจึงเกิดจากการล้อเลียน อย่างเช่นเรื่อง “เกมสัมารมณ” ของพिंग ลำพระเพลิง กรอบของเรื่องคือการจำลองแบบเกมโชว์มาซ้อนเข้ากับวัฏจักรแห่งความโลภของชีวิตมนุษย์ เป็นที่ทราบกันดีว่าเกมโชว์อยู่คู่กับการ โฆษณาสินค้า พึงจึงใส่โฆษณาเพิ่มเข้ามาในเรื่องสั้น โดยเน้นความขบขันจากการล้อเลียน

“ครับ... พบกับผู้อุปถัมภ์รายการ แล้วกลับมาพบกัน สักครู่เดี๋ยวนะครับ”

ซิงดี ซิงเค่น ซิง ซิงซิงดี ซิงเค่น (เพลงประจำรายการ)

ภาพบนจอโทรทัศน์เปลี่ยนเป็น โศครษณา ชายหนุ่มแต่งตัวภูมิฐานใส่สูท ผูกไทเดินเข้าไปในร้านขายน้ำพริก แม่ค้าก้มหน้าก้มตาตำน้ำพริกละลายแม่น้ำไม่สนใจลูกค้า

“เออ... ขอโทษครับ น้ำพริกนรกถ้วยเล็กนี่ราคาเท่าไรครับ”

“แพงนะ” แม่ค้าเงยหน้าขึ้นแวบหนึ่ง แล้วรวบสากระเบือต่อ

“แล้วน้ำพริกนรกถ้วยใหญ่ล่ะครับ เท่าไร”

“แพงนะ แพงกว่าถ้วยเล็กนั่นอีก”

“งั้น... ตกลงผมเอาถ้วยใหญ่ถ้วยนี้ครับ” ชายหนุ่มเปิดกระเป๋าตังค์

“แน่หรือ” น้ำเสียงหยามหยัน ชายหนุ่มชะงัก

“ผมเปลี่ยนใจแล้ว... ทั้งครกเนี่ยราคาเท่าไร”

เผ็ดจริง เผ็ดแท้ เผ็ดแน่ เผ็ดนอน ต้องน้ำพริกนรกตราแม่ชานินทร์

น้ำพริกนรกของคนไทย¹⁵⁴

โฆษณาที่เป็น “ตัวแบบ” ของการล้อเลียนคือ โฆษณาบัตรเครดิตอเมริกันเอ็กซ์เพรส (American Express) ที่มุ่งแสดงให้เห็นว่าบัตรสามารถใช้ในวงเงินที่มหาศาลถึงขนาดซื้อสินค้าทั้งหมดในร้านขายเครื่องเพชรได้ พึงล้อเลียนตัวแบบ ในลักษณะทาบเทียบบทสนทนาจนผู้อ่านสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องที่สร้างขึ้นมัล้อเลียนกับตัวแบบที่ถูกล้อเลียน โดยเฉพาะประโยคที่ผู้อ่านที่เคยชมโฆษณานี้อาจจำได้คือ “ทั้งร้านราคาเท่าไร” จากโฆษณบัตรเครดิตกลายเป็น โฆษณาน้ำพริกนรก คำถามสุดท้ายกลายเป็น “ทั้งครกราคาเท่าไร” ผู้อ่านรู้สึกถึงความไม่เข้ากันระหว่างเรื่องที่สร้างขึ้นใหม่กับตัวแบบก็จะเกิดความขบขันทันที นอกจากนั้นรูปแบบพิเศษที่แทรกเข้ามาอย่างสอดคล้องกับแนวคิดของเรื่อง ที่มุ่งวิจารณ์คนที่แก่งแย่งกันเพื่อผลประโยชน์และเงิน โฆษณาที่เสนอว่าเงินเป็นตัวแทนของอำนาจที่ซื้อได้ทุกอย่างจึงแทรกเข้ามาใน

¹⁵⁴ พึง ลำพระเพลิง “เกมสัมารมณ” ใน ตอแหลลงดับ, หน้า 212.

เรื่อง อีกตัวอย่างหนึ่งคือตัวอย่างจากเรื่อง “ศกริปต์การเมือง: ว่าด้วยประชาหลังอานสัมพันธ” ของ วินทร์ เลียววาริณ

สื่อ	โปสเตอร์/ บิลบอร์ด
หัวเรื่อง	หลังเลือกตั้ง พวกมึงจะไม่ต้องเป็นหมาจนตรอกอีกแล้ว
หัวรอง	ชาวหลังอานบุรีจงเตรียมใจรับเศรษฐกิจรุ่งเรือง
ข้อความ	เศรษฐกิจหลายปีนี้อาจทำให้มึงเป็นอย่างนี้ หาเช่าแดกค่า หาเช่าไทร์ ไม่พอแดก อดๆอยากๆ แต่รู้ว่ามึงก็ยังหิ่งในศักดิ์ศรีของชาวหลังอานบุรี มึงสู้แม่จนตรอก มึงสู้จนตาย แต่หลังเลือกตั้งครั้งนี้ มึงอาจต้องทำใจใหม่ เพราะพวกกูพรรคเห่าดัง มีหนทาง มึงและครอบครัวจะไม่ต้องเป็นหมาจนตรอกอีกต่อไป เพื่ออนาคตของลูกหลานของมึง เพื่อจะได้มีแดก มีใช้ ในวันที่ 11 มกราคมนี้ จงเลือกพรรคเห่าดัง ¹⁵⁵

แนวคิดวิจารณ์ที่วินทร์ต้องการนำเสนอในเรื่องสั้นคือวิจารณ์การหาเสียงที่เป็นเพียงโฆษณาชวนเชื่อเท่านั้น ในเรื่องที่ถูกวิพากษ์มาเป็นตัวอย่างยังมีรูปแบบพิเศษอื่นๆอีกมากที่เสนอแนวคิดอย่างชัดเจน แต่ตัวอย่างที่ถูกวิพากษ์มาคือตัวอย่างโฆษณาที่ผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าเป็น โฆษณาที่จะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนในชนบท สกัดจากถ้อยคำภาษาที่ใช้จะมีคำหยาบ เป็นต้นว่า แดก มึง กู ซึ่งผู้เขียนคำโฆษณาเข้าใจว่าถ้อยคำเหล่านี้จะสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันที่จริง แม้ว่าคำหยาบเหล่านั้นจะเป็นภาษาปากที่คนใช้กันอยู่เสมอในบริบทของการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ แต่ไม่ได้หมายความว่าหากใช้ถ้อยคำของสุภาพชนแล้วคนชนบทจะไม่เข้าใจ ความขบขันจึงเกิดจากความผิดปกติของข้อความที่ผู้อ่านอาจรู้สึกว่าจะไม่จำเป็นต้องใช้ถ้อยคำเหล่านี้เพื่อจูงใจ ประสบการณ์ของผู้อ่านจะช่วยยืนยันว่าโฆษณาเพื่อการณรงค์หาเสียงในลักษณะเช่นนี้ไม่มีปรากฏมาก่อน รูปแบบพิเศษนี้จึงโจมตีนักโฆษณาที่ “หากิน” อยู่กับการชวนเชื่อ จึงไม่เข้าใจว่าอะไรคือความเป็นจริงเพราะดูเหมือนว่าความเป็นจริงของนักโฆษณาคือสิ่งที่ “สร้าง” ขึ้นมาทั้งสิ้น

¹⁵⁵ วินทร์ เลียววาริณ, “ศกริปต์การเมือง: ว่าด้วยประชาหลังอานสัมพันธ,” ใน หลังอานบุรี, หน้า 173.

รูปแบบพิเศษที่นักเขียนนำมาใช้ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีแสดงให้เห็นความพยายามของนักเขียนที่จะสร้างสรรค์งานให้มีความแปลกใหม่โดยไม่ละทิ้งหน้าที่ของตนในการวิพากษ์วิจารณ์ความบกพร่องของสังคม นอกจากตัวอย่างที่คัดมาแล้วยังมีการแทรกบทสัมภาษณ์ การแทรกคอลัมน์และพาดหัวข่าวจากหนังสือพิมพ์ ข้อความจากกระดานสนทนาในอินเทอร์เน็ต รวมทั้งการใช้รูปแบบของปทานุกรม สื่อพิเศษที่นำมาใช้ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีมีอยู่ 2 แนวทาง ได้แก่การนำเสนอเรื่องสั้นทั้งเรื่องด้วยรูปแบบพิเศษ และการใช้รูปแบบพิเศษแทรกเข้ามาเพื่อประกอบเรื่อง กลวิธีทั้งสองมีบทบาทร่วมกันในการสร้างความขบขันจากการล้อเลียนเหตุการณ์ที่นำมาสร้างเป็นโครงเรื่อง และล้อเลียนลักษณะของสิ่งที่เป็น “ตัวแบบ” ในความเป็นจริง สร้างลักษณะที่เข้ากับบรรยากาศของเรื่องและปูพื้นอารมณ์สนุกสนานให้แก่เรื่องสั้น

องค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์ของเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 ที่วิเคราะห์มาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่ากลวิธีส่วนใหญ่มุ่งแสดงให้เห็นความไม่เข้ากัน รวมทั้งพยายามสร้างภาวะแห่งความขบขันด้วยความห่างทางอารมณ์ระหว่างผู้อ่านกับเป้าของการเสียดสี นักเขียนเน้นกลวิธีหลักๆ เช่น การเปรียบเทียบเพื่อแสดงให้เห็นความเบี่ยงเบนของเป้าของการเสียดสี สังเกตได้จากโครงเรื่องธรรมดาที่มีการแบ่งฝ่ายของตัวละครหรือสังคมที่ยึดถือค่านิยมเดียวกันกับผู้อ่าน และฝ่ายเป้าของการเสียดสีที่แสดงพฤติกรรมเบี่ยงเบนออกไปจากค่านิยมนั้นซึ่งสอดคล้องกับการเลือกให้ผู้เล่าเรื่อง เช่นการให้ผู้เล่าเรื่องที่เป็นผู้สังเกตการณ์และผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้งเป็นผู้วิจารณ์เป้าของการเสียดสี เท่ากับว่าผู้เล่าเรื่องอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับเป้าที่ถูกวิจารณ์ รวมทั้งการสร้างฉากธรรมดาที่เน้นความไม่เข้ากันระหว่างพฤติกรรมที่ผิดปกติของเป้าของการเสียดสีกับความจริงที่ผู้เขียนปูพื้นไว้ในเรื่อง

กลวิธีต่อมาคือการสร้างความไม่สอดคล้องกับมาตรฐานปกติ ซึ่งจะเห็นได้จากตัวละครที่กระทำการที่เบี่ยงเบน มีร่างกายผิดปกติ ตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์ เนื้อเรื่องที่มีรายละเอียดที่เกินจริง และเสนอเหตุการณ์เกินจริง ตลอดจนฉากขบขัน กลวิธีเหล่านี้สร้าง ความขบขันด้วยท่าลายหลัก เหตุผลในความเป็นจริงแล้วสร้างขึ้นใหม่โดยนักปราชญ์ มีการผสมผสานภาพล้อและ โกรเทสก์ซึ่งเป็นลักษณะสากลของเรื่องเสียดสีเอาไว้ด้วย การทำให้การสร้าง ความไม่สอดคล้องกับมาตรฐานปกติเป็นกลวิธีที่โดดเด่นในเรื่องสั้นแนวเสียดสีเพราะสร้างอารมณ์ขันจากภาวะที่เบี่ยงเบนไปจากกรอบของผู้อ่าน

นอกจากนั้น ความไม่เข้ากันที่เราอารมณ์ขันยังเกิดจากกลวิธีที่เล่นกับความคาดหมายของผู้อ่าน เช่น โครงเรื่องที่จบแบบพลิกความคาดหมาย ตัวละครแบบ กลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง ผู้เล่าเรื่อง

สร้างทำและใช้น้ำเสียงประชดประชัน รวมทั้งการการนำเสนอเรื่องสั้นในรูปแบบพิเศษที่เป็นการล้อเลียน องค์ประกอบและกลวิธีทั้งหมดสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีแห่งความไม่เข้ากันใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือกรอบของผู้อ่านที่เป็นความคาดหมาย ผู้อ่านจะหวังว่าสิ่งที่พบต่อไปจะเป็นดังหวัง ลักษณะที่สองกรอบของผู้อ่านคือประสบการณ์หรือความรู้เกี่ยวกับแบบที่ผู้เขียนนำมาล้อเลียน กรอบทั้งสองลักษณะเมื่อนำมาพบกับเรื่องสั้นแนวเสียดสีที่เบี่ยงเบนออกจากกรอบจึงก่อให้เกิดความขบขันพร้อมกับเข้าใจแนวคิดได้อย่างชัดเจน เนื่องจากองค์ประกอบและกลวิธีส่วนใหญ่จะพุ่งตรงไปยังเป้าของการเสียดสี มีบางกลวิธีเท่านั้นที่นักเขียนใช้เพื่อสร้างบรรยากาศขบขันของเรื่อง

กล่าวโดยสรุป การวิเคราะห์องค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยทำให้ประจักษ์ว่า นักเขียนไทยสามารถใช้ความขบขันในการวิจารณ์สังคมได้อย่างแยบยลและสร้างสรรค์ เรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยมีความโดดเด่นในการนำเสนอแนวคิดวิจารณ์ผ่านองค์ประกอบของเรื่องสั้นและกลวิธีการประพันธ์ที่หลากหลาย ทั้งยังสอดคล้องกับลักษณะของเรื่องเสียดสีสากลหลายประการ องค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์ทำให้เรื่องสั้นแนวเสียดสีมีความสมบูรณ์ในแง่ที่ว่าแนวคิดและกลวิธีมีความกลมกลืนกัน ที่สำคัญคือสามารถสื่อสารกับผู้อ่านได้ตามวัตถุประสงค์ที่ผู้เขียนตั้งเอาไว้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลวิธีทางภาษาในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย

นอกจากองค์ประกอบของเรื่องสั้นและกลวิธีการประพันธ์ที่ผู้วิจัยอธิบายไว้อย่างละเอียดในบทที่ 4 แล้ว กลวิธีทางภาษาก็นับว่ามีความสำคัญต่อเรื่องเสียดสีเช่นกัน ดังที่ เอ. ซิว (A. Ziv) กล่าวถึงหน้าที่ 3 ประการของเรื่องเสียดสี ได้แก่ ประการแรกคือหน้าที่เชิงโจมตี (aggressive function) ประการที่สองคือหน้าที่เชิงสังคม (social function) และประการที่สามคือหน้าที่เชิงปัญญา (intellectual function) ซิวกล่าวเฉพาะหน้าที่เชิงปัญญาของเรื่องเสียดสีว่าขึ้นอยู่กับ การสร้างสรรค์ในเชิงภาษา (linguistic creativity) ที่จะขยายระบบของภาษาให้กว้างไกลออกไปได้¹

สืบเนื่องจากลักษณะสำคัญของเรื่องเสียดสีอัน ได้แก่การวิพากษ์วิจารณ์และอารมณ์ขัน กลวิธีทางภาษาในเรื่องเสียดสีจึงมีคุณสมบัติทั้งสองประการประกอบกัน ในแง่ความซับซ้อนของเรื่องเสียดสีที่เกิดจากภาษา โรเบิร์ต แฮร์ริส (Robert Harris) กล่าวถึงลักษณะเด่นของภาษาในเรื่องเสียดสีว่ามีการใช้คำที่สื่อความหลายนัยและการเล่นคำ² เช่นเดียวกับ เอ็ดเวิร์ด เอ. บลูม และลิลเลียน ดี. บลูม ที่กล่าวว่าภาษาในเรื่องเสียดสีเป็นภาษาที่ “ลื่นไหล” (Slippery Language)³ ซึ่งน่าจะหมายถึงการสื่อความหมายที่ไม่ตายตัว กล่าวอีกนัยหนึ่งคือภาษาในเรื่องเสียดสีพร้อมที่จะเล่นกับความคาดหมายของผู้อ่านอยู่เสมอ

เกรกอรี ฟิทซ์ เจอร์ลด์ เป็นนักวิชาการที่ศึกษาเรื่องสั้นแนวเสียดสีสมัยใหม่ ฟิทซ์ เจอร์ลด์ชี้ว่าภาษาที่เขาพบในเรื่องสั้นแนวเสียดสีแตกต่างกับภาษามาตรฐานที่ใช้กันทั่วไป เขาเสนอว่าลักษณะเด่นของการใช้ภาษาในเรื่องเสียดสีคือการสร้าง “ความไม่เหมาะสม” (Inappropriateness หรือ Impropriety) เขากล่าวต่อไปอีกว่าภาษาที่ไม่เหมาะสมกับความหมายนัยประหวัดจะเชื่อมโยงเข้ากับ

¹ Paul Simpson, *On the Discourse of Satire: Towards a stylistic model of satirical humour* (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing, 2003), p. 3.

² Robert Harris, *The Purpose and Method of Satire* [online] Available from: <http://www.virtualsalt.com/satire.htm> [2004, March 22].

³ Edward A. Bloom and Lillian D. Bloom, *Satire's Persuasive Voice* (Ithaca: Cornell University Press, 1979), p. 79.

เป้าของการเสียดสี⁴ ตัวอย่างภาษาที่ฟิทซ์ เจอร์ลด์ยกตัวอย่างมาแสดงให้เห็นนั้นมีหลากหลาย เช่น การใช้ภาษาผิดไวยากรณ์ การกล่าวเกินจริง การกล่าวน้อยกว่าจริง การเล่นคำ ปฏิทรรศน์ และการแฝงนัย ซึ่งกลวิธีทางภาษาทั้งหมดขึ้นอยู่กับหลักของความไม่เหมาะสม⁵

ตามที่ผู้วิจัยได้ประมวลทฤษฎีของนักวิชาการเกี่ยวกับกลวิธีทางภาษาในเรื่องเสียดสีมาแสดงไว้ในบทที่ 2 ผู้วิจัยพบว่าทฤษฎีแห่งความไม่เข้ากันสามารถอธิบายลักษณะสำคัญของภาษาในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยได้เหมาะสมที่สุด⁶ เนื่องจากการสื่อความหลายนัย ความลึกลับ การพลิกความคาดหมายของผู้อ่าน และหลักของความไม่เหมาะสมที่ผู้วิจัยกล่าวถึงข้างต้นล้วนเป็นความไม่เข้ากันของภาษาทั้งสิ้น ผู้วิจัยจะวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 โดยคัดตัวอย่างจากคำบรรยายของผู้เล่าเรื่องและบทสนทนาของตัวละคร ขั้นตอนของการวิเคราะห์คือชี้ให้เห็นว่าในบทคัดตอนของแต่ละตัวอย่างนั้นใช้กลวิธีทางภาษาใดที่ก่อให้เกิดความไม่เข้ากันอันนำไปสู่ความขบขัน และความขบขันดังกล่าวมุ่งหมายที่จะ โจมตีใครหรือสิ่งใด กลวิธีทางภาษาสามารถอธิบายโดยจำแนกเป็นกลุ่มดังนี้

5.1 การใช้ถ้อยคำแฝงนัย

ถ้อยคำแฝงนัยเป็นกลวิธีที่สำคัญมากที่สุดกลวิธีหนึ่งของเรื่องเสียดสี⁷ ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของการแฝงนัยว่ามีสองลักษณะ การแฝงนัยในความหมายแคบเป็นภาพพจน์ชนิดหนึ่ง ซึ่งความคิดที่เจตนาจะสื่อสารนั้นแตกต่างหรือตรงกันข้ามกับความหมายตามตัวอักษร

⁴ Gregory Fitz Gerald, **Modern Satiric Stories: The Impropriety Principle** (Illinois: Scott, Foresman and Company, 1971), p. 16.

⁵ Ibid., p. 22.

⁶ ดังที่ พอล ซิมป์สัน (Paul Simpson) นักภาษาศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องเสียดสีในฐานะปริจเฉท (Discourse) กล่าวสนับสนุนความคิดที่ใช้ทฤษฎีแห่งความไม่เข้ากันมาอธิบายอารมณ์ขันในเรื่องเสียดสี เขากล่าวว่าความไม่เข้ากันจะถูกใช้ผ่านกลวิธีของปริจเฉทที่ทับซ้อนกันจำนวนมาก กลวิธีดังกล่าวประกอบด้วยการใช้ไกรเทกส์และภาพล้อผ่านการกล่าวเกินจริงของลักษณะที่เชื่อมโยงกับเป้าของการเสียดสี มีการผสมผสานและการสับเปลี่ยนบทเขียน (script) และสิ่งที่แสดงส่วนสำคัญระหว่างข้อบกพร่องกับข้อดี การสลับระหว่างบทเขียนที่ปกติกับไม่ปกติ รวมทั้งความตรงกันข้ามของโลกแห่งปริจเฉทที่เป็นไปได้และเป็นไปไม่ได้.

Paul Simpson, **On the Discourse of Satire: Towards a stylistic model of satirical humour**, p. 70.

⁷ Leonard Feinberg, **Introduction to Satire** (Ames: The Iowa State University Press, 1967), pp.178-183.

ของคำที่ใช้ ส่วนในความหมายกว้าง การแฝงนัยเป็นการขัดกันระหว่างความเป็นจริงกับสิ่งที่ปรากฏให้เห็น⁸ การแฝงนัยที่จะเน้นในบทที่ 5 นี้คือการแฝงนัยด้วยถ้อยคำ (Verbal irony) ผู้วิจัยขอเรียกว่า “ถ้อยคำแฝงนัย” ในที่นี้เป็นการแฝงนัยในความหมายแคบที่เป็นภาพพจน์ตามคำอธิบายของราชบัณฑิตยสถาน

ฉัฐพร พานโพธิ์ทอง เรียก Verbal irony เป็นภาษาไทยว่า “ถ้อยคำนัยผกผัน”⁹ ฉัฐพรศึกษาการใช้ถ้อยคำแฝงนัยในภาษาไทยโดยจำแนกถ้อยคำแฝงนัยกับการประชดประชัน (Sarcasm) ออกจากกัน ฉัฐพรให้คำจำกัดความไว้ว่าถ้อยคำแฝงนัยคือ 1) การกล่าวสิ่งหนึ่งแต่หมายความในทางตรงกันข้าม หรือการกล่าวสิ่งที่ผู้พูดเชื่อว่าเป็นเท็จ 2) การแสดงวัจนกรรมที่ละเมียดถนอมความจริงใจ เช่น การกล่าว “ขอบคุณ” ในสถานการณ์ที่ผู้ฟังทำสิ่งที่ตนเป็นผลร้ายต่อผู้พูด และผู้พูดไม่รู้สึกรับขอบคุณต่อการกระทำนั้น หรือขอร้องให้ผู้ฟังทำอย่างใดอย่างหนึ่งในบริบทที่ผู้พูดไม่ต้องการให้ทำเช่นนั้นจริงหรือต้องการให้ทำตรงกันข้าม เป็นต้น¹⁰ ส่วนการประชดประชันเป็นวัตถุประสงค์ของการใช้ถ้อยคำแฝงนัยเพื่อสร้างความเจ็บปวด จากการศึกษาพบว่าถ้อยคำแฝงนัยในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยมุ่งประชดประชันเพื่อโจมตีเป้าหมายของการเสียดสี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(1) “ความหวังของผู้เลี้ยงคูร์รัฐบาล”

ท่านกล่าวก่อนมอบหนังสือ “คู่มือการผลิตและเลี้ยงคูร์รัฐบาลให้เจริญเติบโตในพริบตาเล่มที่ 1 และเล่มที่ 2” ว่า-เพื่อเป็นการประหยัดเวลาและถนอมพลังงานของชาติในอนาคต ข้าพเจ้า...ข้าพเจ้า...เอ่อ...ข้าพเจ้า...ได้นำหนังสือ 2 เล่มมามอบแก่นักอนาคตของชาติ ณ ที่นี้ด้วย-ช่างเป็นถ้อยคำแห่งการเสียดสีอันใหญ่หลวง ช่างเป็นภาระอันหนักหน่วงที่ควรแก่การสรรเสริญยิ่งนัก¹¹

⁸ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2545), หน้า 229.

⁹ฉัฐพร พานโพธิ์ทอง, “หน้าที่ของอุปนิสัยจากมุมมองผู้พูดภาษาไทย,” ใน วารสารภาษาและวรรณคดีไทย 16 (ธันวาคม 2542): 266.

¹⁰Natthaporn Panpothong, “A Pragmatic Study of Verbal Irony in Thai,” (Ph.D. Dissertation University of Hawai’i, 1996). อ้างถึงใน ฉัฐพร พานโพธิ์ทอง, “คอลัมน์ซุบซิบคัทลียาจี๊ะจ๋า: เนื้อหาและกลวิธีทางภาษา,” (รายงานการวิจัย โครงการวิจัยของศูนย์วิจัยภาษาและวรรณคดีไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 57.

¹¹ศักดิ์ชัย ลักขณาวิเชียร, “ความหวังของผู้เลี้ยงคูร์รัฐบาล,” ใน นักคู่ตะโกน (กรุงเทพมหานคร: ประพันธ์สาส์น, 2538), หน้า 40.

“ความหวังของผู้เลี้ยงดูรัฐบาล” ผลงานของศักดิ์ชัย ลักขณาวิเชียร เป็นเรื่องที่ว่าด้วยตัวละครท่านผู้นำที่ผลักภาระให้ประชาชนมีหน้าที่เลี้ยงดูรัฐบาลที่เป็นสัตว์ที่ต้องใช้อาหารจำนวนมากในการเลี้ยงดูและมีอายุยืน ข้อความที่ขีดเส้นใต้เป็นคำบรรยายของผู้เล่าเรื่องในขณะที่ท่านผู้นำกล่าวสุนทรพจน์ระหว่างการส่งมอบรัฐบาลให้ประชาชนเลี้ยงดู

ข้อความที่ว่า “ถ้อยคำแห่งการเสียดสีอันใหญ่หลวง” และ “ภาระอันหนักหน่วงที่ควรแก่การสรรเสริญยิ่งนัก” เป็นถ้อยคำแฝงนัย ความไม่เข้ากันอยู่ที่พฤติกรรมของตัวละครท่านผู้นำกับข้อความนี้ ตามเรื่องแล้วท่านผู้นำมอบตัวรัฐบาลให้แก่ประชาชนเป็นผู้รับผิดชอบเลี้ยงดู โดยกล่าวถึงอุดมการณ์ที่ยากจะเชื่อว่าเป็นความจริง ความเสียดสีดังกล่าวที่แท้จริงคือการเอารัดเอาเปรียบ และภาระอันหนักหน่วงคือการผลักภาระรวมทั้งความไม่รับผิดชอบ ถ้อยคำที่ท่านผู้นำกล่าวตรงข้ามกับความจริงที่ปรากฏ ความขบขันจึงเกิดขึ้นเมื่อผู้อ่านทราบว่าแท้จริงแล้วผู้เขียนหมายความว่าตรงข้ามกับถ้อยคำที่ปรากฏ การแฝงนัยนี้มุ่งโจมตีผู้นำของรัฐที่บริหารประเทศอย่างเอารัดเอาเปรียบประชาชน ความผิดพลาดจากการบริหารประเทศส่งผลกระทบต่อประชาชน รัฐบาลจึงเป็นเหมือนภาระที่ประชาชนต้องแบกรับไว้อย่างไม่เต็มใจ

(2) “คนทันสมัย”

ขณะเข้าเกียร์จะเร่งเครื่อง คนรักคล้ายรู้เท่าทันความคิด หล่อนสะกิดไหล่
ผมเป็นการเตือนสติ

“เขาจำเลขทะเบียนรถเราได้นะคุณ” เสียงหล่อนกร้าว วาวตาทันสมัยฉาย
ฉานในความมืด ผมพยักหน้าช้าๆ รู้ว่าควรจัดการอย่างไรดี

ผมบรรจงหมุนพวงมาลัยปรับทิศทาง เข้าเกียร์เดินหน้าเร่งเครื่องบังคับ
ให้รถแล่นผ่านร่างทั้งสองอย่างแรง อากาศสะอาดเล็กน้อยของรถย่ำให้ผมแน่ใจว่า
ไม่พลาดเป้า¹²

เรื่องสั้น “คนทันสมัย” ของประชาคม ลุนาชัย กล่าวถึงเด็กหนุ่มจากชนบทที่เข้ามาศึกษาต่อในเมืองหลวง จนกระทั่งสำเร็จการศึกษา เริ่มทำงานและมีคนรัก หลังจากที่เขาได้พาคนรักกลับไปเยี่ยมบ้านเกิด ระหว่างทางเขาขับรถชนเด็ก เมื่อเขาจอดรถเขาจึงเห็นว่าแม่ของเด็กกำลังจ้องมองเขาอยู่ เขาจึงถอยรถกลับไปทับคนทั้งสองให้เสียชีวิตเพื่อที่ตนจะได้พ้นผิด ตัวละครคิดว่า

¹² ประชาคม ลุนาชัย, “คนทันสมัย,” ใน *ลูกแก้วสำรองและเรื่องสั้นเรื่องอื่นๆ* (กรุงเทพมหานคร: สหการคนวรรณกรรม, 2539), หน้า 175-176.

ความคิดที่เขาได้กระทำนั้นถือเป็น “ความทันสมัย” เป็นสิ่งที่สมควรกระทำในฐานะสมาชิกของสังคมเมือง ข้อความที่คัดมาเป็นส่วนหนึ่งของการบรรยายของผู้เล่าเรื่องในตอนท้ายเรื่อง

ผู้เขียนใช้คำว่า “วาทาทันสมัย” เป็นถ้อยคำแฝงนัย โดยปกติเราไม่ใช่คำว่า “ทันสมัย” กับ “เววตา” ซึ่งในที่นี้คือ “วาทา” ผู้เขียนใช้คำว่า “ทันสมัย” เพื่อเสียดสีความตกต่ำเสื่อมถอยด้านจิตใจของคนในสังคมปัจจุบัน ประชาคมอาจต้องการถือว่าความโหดเหี้ยมแล้งน้ำใจกลายเป็นสิ่งที่ผู้คนให้ความนิยม เป้าของการเสียดสีคือกลุ่มคนในสังคมเมืองที่ไร้เมตตา ไม่นำพาต่อความทุกข์ของผู้อื่น พฤติกรรมดังกล่าวมีสาเหตุมาจากจากระบบคุณค่าในสังคมไทยที่กำลังเกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทางร้ายโดยเฉพาะในสังคมเมืองที่ทำให้คุณค่าแก้วตมามากกว่าจิตใจ

(3) “อาณาจักรมายา”

“วิทยาลัยเทคนิคที่นี่ไม่เคยมีประวัติต่างพร้อย” เขายิ้มขบขันแล้วเลิกคิ้ว ขวามือขึ้นเล็กน้อย “นักเรียนไม่เคยยกพวกตีกัน และไม่มีนิสัยมือบอนสร้างวาทะสกปรกให้บ้านเมืองและสิ่งสาธารณะ ครูและนักเรียนล้วนเป็นอารยชน แล้วโน่น... โรงเรียนพาณิชยการ เปิดสอนตั้งแต่ระดับ ปวช. ถึง ปวส.”¹³

เรื่องสั้นเรื่องนี้เล่าเรื่องบริษัทที่สร้างอาณาจักรครบวงจรที่สร้างศิลปปนเปื้อนให้แก่วงการบันเทิง ภายในบริเวณของบริษัทประกอบด้วยสาธารณูปโภคที่ทันสมัย มีสถาบันการศึกษา โรงพยาบาล สนามกีฬา เหมือนกับที่มีในเมืองทั่วไปแต่พจน์ในฐานะผู้จัดการพาอพแพรวและเบิ้มเดินชมจนทั่วและเห็นว่าคุณภาพชีวิตที่นี่สูงกว่าโลกภายนอก ข้อความที่คัดมาเป็นคำกล่าวของพจน์เพื่อโน้มน้าวอพแพรวให้ส่งเบิ้มเข้าสังกัดของตน

คำว่า “อารยชน” จากคำพูดของพจน์เป็นถ้อยคำแฝงนัยของผู้เขียน มีความไม่เข้ากันระหว่างความหมายที่ถูกต้องของ “อารยชน” กับความหมายของกลุ่มศิลปินที่มีนิยามผิดๆที่ผู้เขียนต้องการเสียดสี “อารยชน” คือ คนที่มีอารยธรรม ซึ่งคำว่า “อารยธรรม” หมายถึงความสงบสุขของสังคมที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งศีลธรรมและกฎหมาย ความเจริญด้วยขนบธรรมเนียมอันดี¹⁴ ส่วน “อารยชน” ที่พจน์อ้างถึงนั้นคือกลุ่มศิลปินที่นิยมมีความสุขทางเพศอย่างฉาบฉวยจนเกิดการ

¹³ ประชาคม ลุนาชัย, “อาณาจักรมายา,” ใน เมืองใต้อุโมงค์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สหการคนวรรณกรรม, 2545), หน้า 72.

¹⁴ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, หน้า 1367.

ตั้งครรภไม่พึงประสงค์และมีบุตรนอกสมรสจำนวนมาก บริษัทจึงตั้งโรงเรียนเด็กขึ้นเพื่อดูแลผลผลิตดังกล่าว การขาดความรับผิดชอบต่อบุตรของตนเองในหมู่ศิลปินจึงตรงข้ามกับความหมายของคำว่าอารยชนอย่างสิ้นเชิง เป้าของการเสียดสีคือกลุ่มศิลปินในวงการบันเทิงไทยที่เปลี่ยนคนรักบ่อยครั้งดังที่ปรากฏในข่าวอยู่เสมอ

(4) “นิทาน... วัฒนธรรม”

ในดินแดนอันไกลโพ้น...

ประกันได้ว่าไม่ใช่และไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเทศไทยเลย

วันหนึ่งในดินแดนอันไกลโพ้นนั้น วงการ ‘ผู้พิทักษ์กฎ’ บั่นป่วนสุดขีดด้วยสีของผู้พิทักษ์ฯ กับผู้ร้าย-ผู้ก่อความสงบภายในใกล้เคียงกันมากเกินไปจนประชาชนคนเดินดินไร้อำนาจวาสนา ไม่อาจแยกแยะได้เด่นชัด...

สารวัตรยึดดอกตะโกนสะใจกับตัวเอง สีหน้าเปล่งปลั่งสดใสด้วยความภาคภูมิใจในวิญญาณนักคอร์รัปชันอันฉลาดหลักแหลม และมั่นคงตลอดกาล

เฮ้อ! ถึงตรงนี้ผมคงต้องย้ำอีกที...นี่เป็นเพียงนิทาน...แล้วนิทานเรื่องนี้ ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเทศไทยเลย-สาบาน!¹⁵

ข้อความนี้คัดมาจากเรื่อง “นิทาน... วัฒนธรรม” ซึ่งมีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับสารวัตรคนหนึ่งที่ถูกตั้งย้ายให้ไปเป็นผู้ควบคุมกองสุนัขตำรวจ การถูกย้ายทำให้เสียประโยชน์จากอามิสสินจ้างต่างๆ รวมทั้งการทุจริตประชาชนโดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่เป็นเครื่องมือ เมื่อตำรวจผู้นี้ไปปฏิบัติงานในที่ใหม่เขาก็ใช้สุนัขในกองเป็นพ้อพันธุ์ จนทำรายได้มหาศาล ส่วนร่างกายของสุนัขก็ทรุดโทรมลงเพราะไม่ได้ผสมพันธุ์ตามธรรมชาติแต่ถูกกระตุ้นด้วยยา ข้อความที่คัดมาเป็นคำบรรยายของผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวแทนของผู้เขียนซึ่งกล่าวในตอนเปิดเรื่องและปิดเรื่อง

ข้อความที่กล่าวว่าเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องจริง แต่เป็นเพียงนิทานทั้งยังไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเทศไทยเป็นถ้อยคำแฝงนัย เพราะเมื่ออ่านเรื่องจบแล้วผู้อ่านตามนัยเสียดสีจะตอบได้ว่าผู้เขียนไม่เชื่อตามถ้อยคำนั้น กล่าวคือ ผู้เขียนไม่จริงจังในการกล่าวถ้อยคำนี้ผ่านผู้เล่าเรื่อง ความไม่เข้ากันของภาษาอยู่ที่การกล่าวว่าเรื่องนี้เป็นนิทานแต่เนื้อหาและรายละเอียดของเรื่องมุ่งให้ผู้อ่านทราบว่าเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ทำให้ผู้อ่านติดตามนัยเสียดสีได้และเกิดความขบขัน

¹⁵ ศิลดา โคมฉาย, “นิทาน... วัฒนธรรม,” ใน *ชะตากรรมและนักเล่าเรื่อง* (กรุงเทพมหานคร: สายธาร, 2545), หน้า 75,81.

เพราะพวกเขาจะทราบได้ทันทีว่าเป้าของการเสียดสีคือกลุ่มตำรวจที่ใช้อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบ ความบกพร่องของตำรวจเป็นความจริงที่คนในสังคมไทยรับรู้ร่วมกันมาเสมอ เรื่องถูกสร้างให้เกินจริงอยู่บ้างเพื่อเน้นความบกพร่องดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าแม้แต่สุนัขที่เป็นสัตว์ก็ยังตกเป็นเหยื่อของการทุจริต

(5) “สมชายยังอยู่”

หากจำเป็นต้องฆ่าต้องให้เหยื่อสาบานว่าจะไม่นำเรื่องที่เกิดขึ้นไปแจ้งตำรวจ และก่อนปาดคอเหยื่อให้ผู้ลงมือเปล่งคำ “อโหสิ” แล้วเช็ดแอลกอฮอล์ที่คอเหยื่อก่อนปาดด้วยมีดที่ลับคมมาเป็นอย่างดีโดยมีคนนั้นต้องไม่มีสนิมอันเป็นเหตุแห่งเชื้อบาดทะยัก

ชายเดินพลางคิดพลางมองบันทึยนักศึกษาสาวพลางแต่อุดมการณ์ของชายยังอยู่ในครรลองคลองธรรม ... สถานการณ์เช่นนี้ชายจะอย่างไรได้นอกจากกลักริ้นฝืนทน ยัง การต่อสู้ยังไม่สิ้นสุด โอกาสหน้ายังมีชายเอ๊ย

คิดดังนั้นชายจึงค่อยๆกระมิดกระเมี้ยนเข้าต่อแถว แม้ต้องอยู่ท้ายแถวก็ตาม

...

การต่อสู้ยังไม่สิ้นสุด อุดมการณ์แค่เหี่ยวเฉาไปบ้าง แต่ยังไม่ล้มตาย สังคมยังมีความหวัง .. สมชายยังอยู่ สมชายยังอยู่¹⁶

ข้อความนี้คัดมาจากเรื่อง “สมชายยังอยู่” ของศักดิ์ศิริ มีสมสืบ เรื่องเล่าเกี่ยวกับพฤติกรรมของสมชายที่รวมกลุ่มกับเพื่อนวัยรุ่นเพื่อข่มขืนผู้หญิง แต่สมชายพยายามแสดงออกว่าเขาเป็นผู้ที่ยึดมั่นในคุณธรรม และทำตามกฎของการข่มขืนอย่างเคร่งครัด เช่น ห้ามข่มขืนนักศึกษาในเครื่องแบบ และห้ามข่มขืนในวันพระ แต่ในที่สุดสมชายก็ร่วมกับเพื่อนข่มขืนเด็กผู้หญิงที่จับมาได้ หลังจากเวลา 24 นาฬิกาของวันมาฆบูชา ข้อความนี้เป็นกรรบายของผู้นำเรื่อง ตอนที่สมชายพบนักศึกษาผู้หญิง และในตอนปิดเรื่อง

ข้อความที่ว่า “อุดมการณ์ของชายยังอยู่ในครรลองคลองธรรม” เป็นถ้อยคำแฝงนัยเพราะมีความไม่เข้ากันระหว่างคำกล่าวที่ว่าอุดมการณ์ของตัวละครยังอยู่ในครรลองคลองธรรมกับพฤติกรรมของตัวละครที่แสดงออก การเดินตามนักศึกษาผู้หญิงแล้วนี่ก็ถึงกฎของกลุ่มที่อุปโลกน์

¹⁶ ศักดิ์ศิริ มีสมสืบ, “สมชายยังอยู่,” ใน *สมครตาย* (กรุงเทพมหานคร: OPENBOOKS, 2545), หน้า 35,44.

ขึ้นมาเพื่อทำให้การข่มขืนดูเหมือนว่าเป็นเรื่องชอบธรรม ถ้อยคำแฝงนัยบ่งชี้ว่าความคิดสมชาย ไม่ได้ตั้งอยู่ในครรลองคลองธรรม แท้จริงเขาอาจต้องการข่มขืนนักศึกษาหญิงผู้นี้เช่นกันเพียงแต่ไม่สบโอกาสเท่านั้น สรีระของนักศึกษาหญิงเร้าความกำหนัดในตัวสมชาย

ต่อมาเมื่อเขาผลจากนักศึกษา สมชายก็เดินทางไปรวมกับกลุ่มของเขาเพื่อข่มขืนเด็กผู้หญิง คั้งนั้นในอีกข้อความหนึ่งที่กล่าวว่า “สังคมยังมีความหวัง” จึงเป็นถ้อยคำแฝงนัยเช่นกัน เพราะพฤติกรรมของตัวละครแสดงให้เห็นแล้วว่าสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่สิ้นหวัง โดยเฉพาะเมื่อพิจารณากรณีของสมชายและกลุ่มเพื่อน เป้าของการเสียดสีคือกลุ่มคนที่ก่อคดีข่มขืน ไม่รู้จักแยกแยะชั่วดี และไม่เข้าใจว่าการกระทำของตนเป็นความผิดร้ายแรงและเป็นปัญหาสังคม

(6) “เกมส์มารมณั”

ผู้แข่งขันต่างก็วุ่นวายแย่งกันกอบโกยให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ บางคนใช้ชีวิตทุจริต แต่ก็ไม่เป็นไร โดยวิถีแห่งเกมส์แล้ว ถ้าไม่ถูกจับได้ถือว่าไม่ผิด หรือถ้าถูกจับได้ แต่สามารถใช้กลเม็ดเคล็ดลับจับแพะรับบาปได้ก็ไม่เป็นไรเหมือนกัน ...

“โอ้ว...คิดไม่ถึงเลยนะครับว่าผู้เข้าแข่งขันของเราจะกอบโกยกันได้มากขนาดนี้ แหม...น่าชื่นใจจริงๆ ต่อไปก็คงเป็นรอบสุดท้ายแล้วนะครับ ผู้แข่งขันทั้งหมดจะต้องเข้าไปชิงรางวัลใหญ่กันแล้ว และก่อนพบกับรางวัลใหญ่ ก็...สักครู่เดี๋ยวครับ”¹⁷

ตัวอย่างนี้คัดมาจากเรื่อง “เกมส์มารมณั” ของพิง ลำพระเพลิง เหตุการณ์ในเรื่องจำลองมาจากรายการเกมโชว์ที่ออกอากาศทางโทรทัศน์ โดยเปรียบเทียบรอบการแข่งขันในแต่ละรอบกับชีวิตมนุษย์ แต่ละขั้นตอนตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อชี้ให้เห็นว่าชีวิตมนุษย์มีการแก่งแย่งแข่งขันไม่ต่างกับการเล่นเกมโชว์ ตัวอย่างนี้เป็นบทสนทนาตอนที่ตัวละครพิธีกรในเรื่องกล่าวแก่ผู้ร่วมรายการและผู้ชมในห้องส่ง

คำพูดของพิธีกรที่กล่าวว่า “แหม...น่าชื่นใจจริงๆ” สื่อถึงลักษณะของพิธีกรรายการเกมโชว์ทั่วไปที่คอยพูดเพื่อสร้างบรรยากาศสนุกสนานให้เกิดขึ้น คำกล่าวของตัวละครนี้เป็นถ้อยคำแฝงนัยของผู้เขียน ความไม่เข้ากันอยู่ที่คำกล่าวแสดงความชื่นชมต่อพฤติกรรมกอบโกยของผู้เข้าแข่งขัน คำชื่นชมจึงแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนไม่ได้เชื่อตามนั้น สิ่งที่ผู้เข้าแข่งขันกอบโกยไปได้ยิ่งจำนวนมาก

¹⁷ พิง ลำพระเพลิง, “เกมส์มารมณั,” ใน *ตอแหลลงดับ*, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: เลมอนที, 2544), หน้า 217.

เท่าใดยอมแสดงให้เห็นความโลภมากเท่านั้น พฤติกรรมดังกล่าวเป็นที่รังเกียจและน่าตำหนิใตยีนมากกว่าน่าชื่นชม เป้าของการเสียดสีคือคน โลกที่สามารถทำทุกสิ่งเพื่อให้ตนได้สิ่งที่ต้องการ เมื่อทราบวัตถุประสงค์ของผู้เขียนแล้วผู้อ่านจะทราบในทันทีว่าการชื่นชมเป็นเพียงการแสวงหาเท่านั้น

(7) “วาระพิพากษาทัณฑ์”

“อีกไม่นานน้ำแกงกลดระดับลง เราก็จะได้สร้างเผ่าพันธุ์ใหม่ขึ้นอีกครั้ง นะคะ” ...

หล่อนหันมาทางศักดิ์ชายแต่เขาสลบไปแล้วเนื่องจากถูกเปียเข้าที่ปลายคาง เรือเดินทะเลลำนั้นยังคงแล่นฝ่าไปเรื่อยๆ เพื่อรอเวลาน้ำแกงลด รอเวลาที่สืบเผ่าพันธุ์มนุษยชาติ สร้างวัฒนธรรมที่สะอาดบริสุทธิ์ขึ้นอีกหน¹⁸

ตัวบทที่เป็นตัวอย่างนี้คัดมาจากเรื่อง “วาระพิพากษาทัณฑ์” ของพิง ลำพระเพลิง เนื้อหาในเรื่องสั้นกล่าวถึงการล้างโลกที่คล้ายคลึงกับตำนานในหลายแหล่ง ความแตกต่างอยู่ที่ในเรื่องโลกถูกล้างด้วยแกงไก่ สาเหตุของการล้างโลกมาจากความชั่วร้ายของมนุษย์ที่เพิ่มพูนมากขึ้น ตอนที่คัดมาเป็นคำบรรยายของผู้เล่าเรื่องที่กล่าวก่อนปิดเรื่อง

ที่ผู้เขียนกำหนดให้ผู้เล่าเรื่องกล่าวว่า “วัฒนธรรมที่สะอาดบริสุทธิ์” นั้นเป็นถ้อยคำแฝงนัยของผู้เขียน เพราะผู้เขียนไม่ได้เชื่อตามนั้น ความไม่เข้ากันอยู่ระหว่างสิ่งที่ผู้เขียนเชื่อกับคำกล่าวของผู้เล่าเรื่องซึ่งตรงข้ามกัน ตลอดทั้งเรื่องพิงแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ละทิ้งจริยธรรม มีแต่ความเห็นแก่ตนไม่นำพาต่อความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน พึงจับเน้นความบกพร่องดังกล่าวจนเห็นได้ชัดว่าเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ดังนั้น ไม่ว่ามนุษย์จะสร้างเผ่าพันธุ์หรือวัฒนธรรมขึ้นใหม่อีกกี่ครั้งก็จะปนเปื้อนด้วยความชั่วร้ายอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์เองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้อยคำแฝงนัยในตัวอย่างนี้มุ่งเสียดสีกลุ่มคนที่มีความเห็นแก่ตัวและไม่เคยตระหนักในความบกพร่องของตนเอง

(8) “เอ็กแซมมิเนชันสาธารณะ: ว่าด้วยประชาพิจารณ์”

“...กระดูกลมามีทั้งหมดกี่ชิ้น?”

“วันละสามชิ้นครับ”

“ไม่ถูก โครงสร้างของหมาเราประกอบด้วยกระดูกสองร้อยห้าสิบ...”

¹⁸ พิง ลำพระเพลิง, “วาระพิพากษาทัณฑ์,” ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 237-238.

“อ๊ะ! คุณไม่ได้บอกว่าเป็นประเด็นทางสรีรศาสตร์ คุณถามว่ากระดูกทั้งหมดมีกี่ชิ้น ก็ต้องสามชิ้นต่อวันซีครับ เพราะตามมาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุข กำหนดให้หมาเราแทะกระดูกมีต่อวัน วันละสามมีก็สามชิ้น อาทิตย์ละยี่สิบเอ็ดชิ้น เดือนละแปดสิบสี่ชิ้น ปีละ...” ...

“เก่งมากครับ ท่านสอบผ่านแล้ว ยอดเยี่ยมมากครับ ประชาชนจะได้เคลียร์เสียทีว่า ท่านไม่ได้ซื้อปริญญาบัตรมา”¹⁹

ข้อความนี้คัดมาจากเรื่อง “เอ็กแซมมิเนชันสาธารณะ: ว่าด้วยประชาพิจารณ์” ของวินทร์ เลียววาริณ ซึ่งเป็นเรื่องของนักการเมืองที่ต้องคดีใช้วุฒิการศึกษาปลอมในการสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นักการเมืองผู้นี้ต้องพิสูจน์ตนเองด้วยการตอบคำถามต่างๆ คล้ายกับเกมโชว์ประเภทควิซโชว์ (Quiz show) แต่เป็นการถาม-ตอบในที่สาธารณะเพื่อให้ประชาชนทุกคนเป็นพยาน ข้อความที่คัดมาเป็นบทสนทนาระหว่างนักการเมืองกับพิธีกรผู้ดำเนินรายการตอบคำถาม

ข้อความที่ขีดเส้นใต้ นับว่าเป็นถ้อยคำแฝงนัยทั้งสิ้น เพราะความหมายนัยตรงกับสิ่งที่ปรากฏในเรื่องตรงข้ามกัน แสดงให้เห็นว่าวินทร์ไม่ได้เชื่อตามนั้น ข้อความที่ว่า “เก่งมากครับ” “ยอดเยี่ยมมากครับ” ตรงกันข้ามกับพฤติกรรมของ “นักการเมือง” ที่สอบวัดความรู้ เพราะสิ่งที่ “นักการเมือง” ตัวนั้นตอบล้วนเป็นการพยายามเบี่ยงเบนประเด็น หรือไม่ก็ตีความคำถามอย่างเถรตรงเกินไปจนผู้สอบต้องยอมจำนน ตั้งเกดการถามและการตอบได้จากตัวอย่างที่คัดมา ส่วนข้อความที่ว่า “ประชาชนจะได้เคลียร์เสียทีว่าท่านไม่ได้ซื้อปริญญาบัตรมา” ก็ตรงข้ามกับการทดสอบที่ไม่ได้สร้างความกระจ่างเกี่ยวกับความรู้ของ “นักการเมือง” ผู้นั้นแม้แต่น้อย ถ้อยคำแฝงนัยนี้มุ่งเสียดสีนักการเมืองที่มีวุฒิการศึกษาปลอม รวมทั้งกลุ่มที่ซื้อวุฒิการศึกษาด้วย

(9) “ปทานุกรมชีวิต ฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ”

พงศุรต: ผงวิเศษ นิยมใส่ในอาหาร นัยว่าสามารถเพิ่มความอร่อย อยู่ในตระกูลเดียวกับใส่อาหารและบอแรกซ์ นักโภชนาการหลายท่านเห็นพ้องต้องกันว่า มันเป็นผงที่ไร้ประโยชน์ที่สุดที่มนุษย์ในศตวรรษนี้คิดค้นขึ้นมา²⁰

¹⁹ วินทร์ เลียววาริณ, “เอ็กแซมมิเนชันสาธารณะ: ว่าด้วยประชาพิจารณ์,” ใน *หลังอานบุรี*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ 113, 2545), หน้า 202.

²⁰ วินทร์ เลียววาริณ, “ปทานุกรมชีวิต ฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ,” ใน *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 160.

ตัวอย่างข้างต้นคัดมาจากเรื่องสั้นของวินทร์ เลียววาริณ เรื่อง “ปทานุกรมชีวิต ฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ” เรื่องสั้นเรื่องนี้ใช้รูปแบบของปทานุกรมในการนำเสนอ เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการให้คำจำกัดความองค์ประกอบต่างๆของชีวิตคนในสังคมเมือง เช่น รถยนต์ นาฬิกาปลุก การจราจร ฯลฯ “ผงชูรส” ซึ่งเป็นตัวอย่างที่คัดมาอยู่ในตอนที่ครอบครัวของตัวละครเอกกำลังรับประทานอาหารเย็นในห้างสรรพสินค้าดังที่ถือปฏิบัติเช่นนี้ตลอดมา

คำว่า “ผงวิเศษ” ในตัวอย่างนี้เป็นถ้อยคำแฝงนัย เพราะผู้เขียนไม่ได้เชื่อว่าผงชูรสเป็นผงวิเศษแต่อย่างใด ความไม่เข้ากันของภาษาอยู่ที่ความหมายและคุณสมบัติของผงชูรสกับความเป็น “ผงวิเศษ” ความหมายที่แท้จริงของผงชูรสเป็นสารสังเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ บางครั้งหากใส่ในอาหารจำนวนมากเกินไป หรือผู้ที่แพ้ผงชูรสรับประทานเข้าไปอาจเกิดอาการอย่างรุนแรง

(10) “อลิสานินดินแดนพิศวง”

เธอและเขาเหล่านั้นเป็นลูกคนรวยรุ่นเดียวกัน ผ่านการเลี้ยงดูวิธีเดียวกัน ชอบรับประทานอาหารแบบเดียวกันคืออาหารฝรั่งตามศูนย์การค้าประเภทมอลล์ เค็ม หรือนมเปรี้ยว เนื้อไก่ หมู และพืชผักผลไม้ที่ผ่านการเลี้ยงดูหรือปลูกโดยวิทยาการแพนใหม่โดยใช้สารเคมี ฮอร์โมนและสารเร่งชีวภาพ เพื่อให้เป็นหมัน เจริญเติบโตไว ไม่เสียเวลาสืบพันธุ์ ไม่เจ็บป่วยตายก่อนอายุอันสมควรจะถูกบริโภค แต่บ่อยครั้งจะมีสารตกค้างแม้เมื่อนำมาปรุงอาหาร จึงทำให้ผู้บริโภคได้รับสารเหล่านี้โดยไม่รู้ตัว ไม่รู้เพศ และไม่รู้ความ รวมทั้งติดนิสัยกระพือแขนเวลาชอบใจ นักร้องในการแสดงคอนเสิร์ต²¹

ข้อความนี้มาจากเรื่อง “อลิสานินดินแดนพิศวง” ของปริญญา ตรีน้อยใส เนื้อเรื่องว่าด้วยเรื่องของตัวละครเอกชื่ออลิสานิน เธอเติบโตในครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวย ใช้ชีวิตอย่างหรูหราฟุ่มเฟือย ตั้งแต่เด็กจนโต จนกระทั่งเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ครอบครัวของเธอล้มละลาย พ่อแม่ของเธอหันไปขายสินค้าในวัด ส่วนอลิสานินต้องยึดอาชีพขายบริการเพื่อดำรงสถานะทางเศรษฐกิจของตนเอาไว้ ข้อความที่คัดมาเป็นคำบรรยายของผู้เล่าเรื่องในตอนที่ยกบรรยายลักษณะของอลิสานินในตอนต้นเรื่อง

²¹ ปริญญา ตรีน้อยใส, “อลิสานินดินแดนพิศวง,” ใน หนอนคอนกรีต, พิมพ์ครั้งที่ 2(กรุงเทพมหานคร : มติชน, 2544), หน้า 139.

ข้อความที่ขีดเส้นได้นำสนใจตรงที่มีความไม่เข้ากันที่สร้างความขบขันอยู่หลายแห่ง เนื้อหา กล่าวถึงนิสัยการบริโภคของผู้มีฐานะร่ำรวย ตามเรื่องแล้วอาหารที่คนกลุ่มนี้นิยมรับประทานส่วน หนึ่งประกอบด้วย เนื้อสัตว์ ผัก ผลไม้ที่มีสารเร่งชีวภาพปนเปื้อนอยู่ ผู้เขียนกล่าวว่าผู้ที่รับประทาน เข้าไปจะได้รับสาร “โดยไม่รู้ตัว ไม่รู้เพศ และไม่รู้ความ” เป็นไปได้ว่าผู้บริโภคจะได้รับสารเข้าไป โดยไม่รู้ตัว หรือไม่รู้ความ แต่การระบุว่า “ไม่รู้เพศ” เป็นสิ่งที่ผู้เขียนไม่ได้เชื่อเช่นนั้น ตัวอย่างนี้จึง เป็นถ้อยคำแฝงนัย

ความไม่เข้ากันอีกตัวอย่างหนึ่งอยู่ที่การกระพือแขนของวัยรุ่นคือท่าทางของการเดินร่า ตามดนตรีซึ่งไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการรับประทานไก่ที่มีสารปนเปื้อน การกล่าวแนะความว่าการ กระพือแขนเป็นผลมาจากเนื้อไก่ที่รับประทาน โดยที่ผู้เขียนไม่ได้เชื่อดังนั้นจึงเป็นถ้อยคำแฝงนัยที่ มุ่งประชดประชันเช่นกัน เป้าของการเสียดสีในตัวอย่างนี้คือกลุ่มวัยรุ่นที่แสดงอาการชื่นชมศิลปิน นักร้องมากจนเกินพอดี เช่น การกรี๊ดร้องเสียงดัง รวมทั้งการขยับตัวและกระพือแขนดังที่ปรากฏ ในเรื่องด้วย

5.2 การสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบ

“แนวเทียบ” เป็นคำที่บัญญัติขึ้นใช้แทนคำ analogy ในภาษาอังกฤษ²² ในทางภาษาศาสตร์ ลักษณะของแนวเทียบคือการสร้างรูปแบบทางภาษารูปแบบหนึ่งขึ้นมาโดยอ้างอิงจากรูปแบบที่มี อยู่แล้ว แนวเทียบนี้ใช้ได้ทั้งในแง่ของการเทียบเสียงและการเทียบรูปแบบเพื่อสร้างคำ ยกตัวอย่าง เช่น คำว่า “locketize” ซึ่งหมายถึงการใส่ไว้ในจี้ห้อยคอ ก็เป็นการสร้างคำที่อาศัยแนวเทียบจากการ สร้างคำอื่นในภาษาอังกฤษที่ใช้ปัจจัย “-ize” ในการสร้างคำกริยาจากคำนาม²³ เช่นเดียวกับที่ วิจารณ์ วังษ์สุวรรณ กล่าวว่า “การสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบคือคำที่สร้างขึ้นใช้ในภาษาโดยนำ คำที่มีใช้อยู่แล้วมาเป็นแนวเทียบ”²⁴

²² ราชบัณฑิตยสถาน, ศัพท์ภาษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2546), หน้า 7.

²³ P.H. Matthews, *The Concise Oxford Dictionary of Linguistics* (Oxford: Oxford University Press, 1977), p.17.

²⁴ วิจารณ์ วังษ์สุวรรณ, “การวิเคราะห์ปริศนา ‘ทอล์คโชว์’ ของทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์,” (วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 75.

ในวิทยานิพนธ์นี้การสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบเป็นกลวิธีทางภาษาที่สร้างคำใหม่ขึ้นมา จากคำที่ผู้อ่านคุ้นเคยเป็นอย่างดีโดยบิดพลิบบางส่วนของคำ อาจเป็นพยัญชนะ สระ หรือวรรณยุกต์ การสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบคล้ายคลึงกับการบิดพลิบบางส่วน (Cliché twisting) ซึ่งเป็นกลวิธีในเรื่องเสียดสีที่เลโอนาร์ด เฟนเบิร์กกล่าวเอาไว้ กลวิธีนี้นับว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการล้อ ผู้เขียนจะลงผู้อ่านให้คาดหวังโครงแบบ (pattern) ที่คุ้นเคย จากนั้นจึงปล่อยความไม่เข้ากัน ออกมาอย่างฉับพลันเพื่อบิดพลิบบางส่วนโครงสร้างเดิม²⁵

ผู้วิจัยพบว่าการสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบในเรื่องสั้นแนวเสียดสีมีอยู่ 2 แนวทาง แนวทางแรกคือการสร้างคำใหม่ที่ไม่เข้ากันกับแนวเทียบที่อยู่ในความรับรู้เดิมของผู้อ่าน เมื่อผู้อ่านพบคำที่สร้างขึ้นใหม่แล้วอ้างอิงกลับไปแนวเทียบจะขบขันจากความไม่เข้ากันที่เกิดขึ้น แนวทางที่ 2 คือการกล่าวถึงคำที่เป็นแนวเทียบก่อนแล้วจึงบิดพลิบบางส่วนด้วยการตัดแปลงเสียงที่ใกล้เคียงกันหรือเปลี่ยนคำบางคำ ในทางกลับกัน การสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบตามแนวทางนี้ นักเขียนอาจกล่าวถึงคำใหม่ก่อนแล้วจึงกล่าวถึงแนวเทียบในข้อความแวดล้อม ทำให้เกิดความไม่เข้ากันจากการเปรียบเทียบทั้งสองที่ก่อให้เกิดความขบขันเช่นกัน การสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบ นับว่าเป็นกลวิธีที่พบมากในเรื่องสั้นแนวเสียดสี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(11) “แม่มดบนตึก”

แม่ไม่แน่ใจว่าดีหรือเลวที่ทำตัวเป็นผู้นำสู่แดนประหารความตาย แต่เธอคิดเรื่องความรู้สึกผิดสะสมยาวนานถือเป็นชีวิตเพียงพลั่วอย่างไม่น่าให้อภัย เมื่อเจ้าหนูผงฟุ้งจิบหรี่บิ้ววอนขอให้พาไปหาแม่มดด้วยจะจ่ายไม่อั้น ม้วนสายคำกับสิงโตหัวเราะแล้วเปลี่ยนเป็นเตรียมตัวเมื่อเห็นรถเมล์สายปรารถนาวิ่งเข้าป้าย ในที่สุดทั้งหมดก็พากันขึ้นไป²⁶

ตัวอย่างนี้มาจากเรื่อง “แม่มดบนตึก” ของปริทรรศ หุตางกูร เรื่องสั้นเรื่องนี้กล่าวถึงม้วนสายคำที่กำลังเดินทางไปหาแม่มดเพื่อให้แม่มดใช้ดินหม้ออุดหัวใจห้องที่มีความตาย เมื่อไรความตายแล้วเธอก็จะสามารถประกอบอาชีพขายบริหารทางเพศได้ ตัวอย่างที่คัดมาเป็นคำบรรยายของผู้เล่าเรื่องตอนที่ม้วนสายคำได้พบกับตัวละครอื่นที่เป็นผู้ร่วมทางบางส่วนแล้ว

²⁵ Leonard Feinberg, *Introduction to Satire*, p. 135.

²⁶ ปริทรรศ หุตางกูร, “แม่มดบนตึก,” ใน *แม่มดบนตึก* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รัฐปจันทร์, 2545), หน้า 100.

“รถเมล์สายปรารถนา” เป็นคำที่ผู้เขียนสร้างขึ้นโดยอาศัยละครเรื่อง “รถรางสายปรารถนา” ที่เคยออกอากาศทางโทรทัศน์ซึ่งดัดแปลงจากบทประพันธ์เรื่อง *The Street Car Named Desire* ของเทนเนสซี วิลเลียมส์ (Tennessee Williams) เป็นแนวเทียบ ความไม่เข้ากันที่สร้างความขบขันอยู่ระหว่างชื่อของรถเมล์ซึ่งปกติจะเป็นเพียงหมายเลขเท่านั้นกับคำที่ผู้เขียนสร้างขึ้นใหม่ แสดงนัยเสียดสีว่าตัวละครเหล่านี้โดยสารไปกับรถเมล์เพื่อทำให้ตนสมความปรารถนาที่จะทำลายความละเอียดของตน เป้าของการเสียดสีคือกลุ่มคนในสังคมเมืองที่มุ่งแต่จะทำตามความปรารถนาของตนโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องเหมาะสมในแง่ของจริยธรรม

(12) “แม่มดบนตึก”

หลายปีต่อมา เสียงเพลง ‘โอเวอร์ เดอะ เรน โบว์’ ของจูดี้ การ์แลนด์ถูกเปิดใน คอนโดฯ สูงแต่งสวยของหญิงสาว เธอเคยฝันจะเป็นเจ้าหญิงอย่างฉับพลันอย่างซินเดอเรลล่า แต่ก็ไม่ได้แค่ ‘โพสต์ซินเดอเรลล่า’ หรือภรรยาผู้น้อยเท่านั้น

เธอไม่เสียใจ และบอกว่า

“เพราะหมาป่าเปลี่ยนแปลงโลกหมดแล้วล่ะอู๊ย”²⁷

ตัวอย่างนี้คัดมาจากเรื่อง “แม่มดบนตึก” เช่นเดียวกับตัวอย่างที่ 11 ส่วนที่เน้นเป็นคำบรรยายของผู้เล่าเรื่อง คำว่า “โพสต์ซินเดอเรลล่า” ใช้คำว่า “โพสต์โมเดิร์น” (Postmodern) ซึ่งเป็นคำที่คนกล่าวถึงอย่างแพร่หลายเป็นแนวเทียบ โพสต์โมเดิร์นมีความหมายกว้างขวางมาก เป็นคำศัพท์ที่ใช้ในแทบทุกวงการ และครอบคลุมถึงการอธิบายสภาพสังคมในปัจจุบันด้วย ความไม่เข้ากันเกิดระหว่างคำว่าซินเดอเรลลากับแนวเทียบที่ใช้ เพราะคำที่สร้างขึ้นมาจากแนวเทียบนี้ไม่เคยมีปรากฏมาก่อน โพสต์ซินเดอเรลล่าหรือซินเดอเรลล่าแบบโพสต์โมเดิร์นในที่นี้ทำลายขนบดั้งเดิมของนิทานที่นางเอกเป็นผู้ถูกกระทำ ได้รับการช่วยเหลือจากนางฟ้า และครองใจของเจ้าชายด้วยความดีงาม แต่ ม่วนสายคำได้รับความช่วยเหลือจากแม่มด เธอใช้เรือนร่างของเธอแลกกับทรัพย์สินเงินทองตลอดจนวัตถุต่างๆ จึงกล่าวได้ว่า “โพสต์ซินเดอเรลล่า” เป็นคำที่สร้างขึ้นมาเพื่อเสียดสีผู้หญิงในสังคมเมืองที่มีพฤติกรรมในลักษณะเดียวกับม่วนสายคำ

(13) “ผู้คัดสรร”

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 105.

“ไม่รู้จะพูดอย่างไรให้ท่านเข้าใจ บางทีมันอาจจะเป็นเพราะว่าผมเพิ่งกลับมาที่ประเทศของเรา กลับมาก็เจออะไรประหลาดๆ ไม่สิอะไรแหงๆเต็มไปหมด ไหนจะคำต้องห้าม ไหนจะการันต์บ้างบอๆ ประเทศเรากลายเป็นประเทศที่นิยมการว่าง มากกว่าการงาน... นี่ยังไม่รวมถึงข่าวศาสนาใหม่ที่ผมอ่านเมื่อเช้าอีกนะครับ จะบ้าตาย บ้านเรามีศาสนาหลุยส์วิตตอง ด้วยหรือ ผมนึกว่ามีแต่นิกายกุซซี่ ที่สาวกเขากราบไหว้กระเป๋ากันเท่านั้น”²⁸

เรื่องสั้น “ผู้คัดสรร” ของประภาส ชลศรานนท์ เป็นที่มาของตัวอย่างนี้ ตัวละครเอกชื่อสุธีเพิ่งกลับมาจากต่างดาว เขาไม่อาจปรับตัวให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบนโลกได้ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นไปตามนโยบายของรัฐที่แทรกแซงสิทธิของประชาชน รวมทั้งความพยายามที่จะทำให้ผู้อยู่ได้ปกครองกลายเป็นคนโง่เขลา ไม่รู้เท่าทันการคดโกงของรัฐ ตอนที่คัดมาเป็นส่วนหนึ่งของบทสนทนาที่สุธีกล่าวแก่ตัวละครอีกตัวหนึ่งซึ่งเป็นผู้พิจารณารับเขาเข้าปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้คัดสรรเอาเด็กฉลาดไปปล่อยเกาะกลางถนน

แม้ว่าเรื่องสั้นเรื่องนี้จะมุ่งเสียดสีการเมืองแต่ก็มีเนื้อหาบางส่วนที่วิจารณ์ประเด็นต่างๆ ในสังคม ตัวอย่างที่คัดมา “ศาสนาหลุยส์วิตตอง” และ “นิกายกุซซี่” เป็นคำที่สร้างขึ้นมาจากอาศัยชื่อศาสนา นิกาย รวมทั้งลัทธิต่างๆที่ผู้คนนับถือศรัทธา เช่นศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์และนิกายโรมันคาทอลิก เป็นแนวเทียบ ความไม่เข้ากันอยู่ที่ศาสนาและนิกายดังกล่าวไม่ปรากฏอยู่ในความจริง หลุยส์วิตตองและกุซซี่เป็นชื่อทางการค้าของสินค้าและเครื่องใช้ราคาแพงของห้องเสื้อชั้นนำ (Haute Couture) ส่วนเหตุผลที่สร้างคำทั้งสองขึ้นมาก็เพื่อเสียดสีกลุ่มคนที่ซื้อหรือสะสมสินค้าเหล่านี้เพื่อแสดงฐานะทางสังคม แสดงว่าตนนั้นมีรสนิยมดี เป็นค่านิยมที่แพร่หลายในหมู่วัยรุ่นบางคนต้องเช่ากระเป๋ามาใช้รายวันเพื่อให้เพื่อนยอมรับ หรือบางคนถึงขนาดต้องค้าประเวณีเพื่อนำเงินมาซื้อสินค้าเหล่านี้ การคลั่งไคล้วัตถุจนเกินกว่าเหตุจึงคล้ายคลึงกับการบูชาวัตถุเหล่านั้นต่างศาสนาดังการเสียดสีของประภาส

(14) “ฤาดวงดาวลิขิตชีวิตข้า”

อันว่าตัวศิปาดาบสผู้นี้หาได้เป็นผู้ทรงศีลจริงดังเปลือกไม้ แต่ผู้นี้กลับเป็นผู้ที่หลงใหลในลาภสักการะ ประพุดินัยเยี่ยงพวกอลัชชี บริบูรณ์ด้วยลักษณะ

²⁸ ประภาส ชลศรานนท์, “ผู้คัดสรร,” ใน สุธีเสมอ (กรุงเทพมหานคร : แม่จ่มองอิม, 2543), หน้า 88.

เบญจกาลกิณี แต่ทำไม...ทำไม ยังมีชาวบ้านชาวช่องนับหน้าถือตา ให้ความบูชา
กันถ้วนหน้า²⁹

ตัวอย่างนี้คัดมาจากเรื่อง “ฤๅดวงดาวลิขิตชีวิตข้า” ของพิง ลำพระเพลิง เป็นเรื่องของ
กษัตริย์จู้บแจงที่ห่มเทพรัพย์สินจำนวนมากให้แก่ศิปาดาบส กษัตริย์จู้บแจงดำเนินชีวิตผิดพลาด
เพราะทำตามคำทำนายของศิปาดาบสที่อ้างตนว่าเป็นร่างทรงของเจ้าพ่อที่ยังรู้อนาคต แท้จริง
แล้วศิปาดาบสเป็นเพียงคาบสทุศีลที่มีใจโลภไม่ควรเชื่อถือแต่อย่างใด ตัวอย่างนี้เป็นคำบรรยาย
ของผู้เล่าเรื่องในตอนที่กำลังถึงตัวละครศิปาดาบส

ความไม่เข้ากันของภาษาอยู่ที่แนวเทียบ “เบญจกัลยาณี” กับคำที่สร้างขึ้นใหม่คือ
“เบญจกาลกิณี” ซึ่งมีเสียงใกล้เคียงกันมาใช้แต่ความหมายแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง เบญจกัลยาณี
หมายถึง หญิงมีลักษณะงาม 5 ประการ คือ 1.ผวมงาม 2. เนืองงาม (คือเหงือกและริมฝีปากแดงงาม) 3.
พินงาม 4.ผิวงาม 5.วัยงาม (คือดูงามทุกวัย)³⁰ ในขณะที่กาลกิณี หมายความว่า เสนียดจัญไรและ
ลักษณะที่เป็นอัปมงคล³¹ หากแปลความหมายของคำที่พิงสร้างขึ้นใหม่ก็จะเป็นว่า “ลักษณะที่เป็น
อัปมงคลห้าประการ” พึงสร้างคำเพื่อโจมตีบรรดาหมอดู หรือมิถุนาชีพที่แสวงหาผลประโยชน์จาก
ความเชื่อของผู้อื่น รวมทั้งอาจเสียดสีนักการเมืองบางคนที่หันไปอาศัยไสยศาสตร์และโหราศาสตร์
เพื่อส่งเสริมดวงชะตาของตนเอง โดยมีความเชื่อว่าจะทำให้ตนอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้เป็น
เวลานาน

(15) “รักนี้พลีแค่เธอคนเดียว”

ปานนี้เขาก็กงนอนแล้วมั้ง ฮี...แต่คงไม่หอรอก เจ้าขอบเทียวศึกจะตายไป แล้วแม่
ของฉันล่ะ นอนแล้วหรือยัง ว้าย...ไม่สนหอรอก ช่างหัวแม่เป็นไร คิดถึงเค้าคน
เดี๋ยวก็พอแล้วเนอะ ราตรีสวัสดิ์นะจ๊ะ...ไต่อาหรืหนังหมาสีชมพู³²

ตัวอย่างนี้คัดมาจากเรื่อง “รักนี้พลีแค่เธอคนเดียว” ของ พิง ลำพระเพลิง เรื่องเล่าถึง “ฉัน”
ที่กระทำอัตวินิบาตกรรมเพื่อเรียกร้องความสนใจจากคนรัก เมื่อสิ้นชีวิตแล้วจึงนั่งเขียนบันทึก

²⁹ พิง ลำพระเพลิง, “ฤๅดวงดาวลิขิตชีวิตข้า,” ใน *ตอแหลลงดับ*, หน้า 139.

³⁰ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*, หน้า 635.

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

³² พิง ลำพระเพลิง, “รักนี้พลีแค่เธอคนเดียว,” ใน *ตอแหลลงดับ*, หน้า 174.

ถ่ายทอดความรู้สึกของตนอยู่ในขุมนรก ตัวอย่างนี้เป็นส่วนหนึ่งของข้อความที่ตัวละครเอกบันทึกลงใน “ไดอารี่หนังสือชมพู”

คำว่า “ไดอารี่หนังสือชมพู” สร้างโดยอาศัยคำว่า “บัญชีหนังสือ” เป็นแนวเทียบ บัญชีหนังสือเป็นบัญชีสำหรับบันทึกความคิดของดวงวิญญาณที่เมื่อสิ้นชีวิตจะต้องชดใช้ความคิดดังกล่าวในนรกขุมต่างๆตามความเชื่อของคนไทย ความไม่เข้ากันยังอยู่ที่คำขยาย “หนังสือ” กับสีชมพูซึ่งไปด้วยกันไม่ได้ สาเหตุที่ไดอารี่ต้องเป็นหนังสือก็เพราะสิ่งที่ตัวละครบันทึกลงไปทุกวันเป็นความรู้สึกที่มีต่อคนรักและแม่ของตน ความรู้สึกที่บันทึกลงไปทั้งหมดเป็นเสมือนความคิดเพราะความรักที่ตัวละครมีต่อคนรักคือความโง่เขลาและนำไปสู่การกระทำอัศวินบาปกรรม ข้อความบางส่วนยังแสดงให้เห็นความไม่ใส่ใจในความรู้สึกของแม่โดยที่ตัวละครไม่ตระหนักว่าเป็นความบกพร่องของตนเอง ความผิดดังกล่าวทำให้ตัวละครมาติดอยู่ในนรกและนั่งเขียนไดอารี่หนังสือชมพู คำที่สร้างโดยอาศัยแนวเทียบนี้มุ่งเสียดสีบรรดาวัยรุ่นผู้หญิงที่เห็นความสำคัญของคนรักมากกว่าคนในครอบครัว

(16) “เกมส์มารมณั”

“รอบแรกที่เราเรียกว่ารอบชิงม้าเกิดนะครับ คือผู้เข้าแข่งขันทุกท่านต้องแย่งกันเข้าไปปักตัวในไข่ที่สุกแล้วให้ได้นะครับ ไข่จากทางรายการจะสุกรอผู้เข้าแข่งขันอยู่แล้ว ใครที่เจาะเข้าไปในไข่ถึงจะได้เข้ารอบนะครับ ส่วนผู้เข้าแข่งขันท่านใดไปถึงไข่แต่เจาะไม่ได้นี่ถือว่าตกรอบนะครับ เข้าใจใช่ไหมครับ”³³

ข้อความนี้คัดมาจากเรื่อง “เกมส์มารมณั” ของพิง ลำพระเพลิง ซึ่งเป็นเรื่องสั้นที่กล่าวถึงชีวิตของมนุษย์ที่เต็มไปด้วยการแก่งแย่งแข่งขัน โดยใช้เกมไขว้เป็นกรอบของเรื่อง ข้อความที่เน้นเป็นบทสนทนาของตัวละครพิธีกรในเรื่องเมื่อเริ่มรอบแรก โดยให้ผู้เข้าแข่งขันแย่งชิงกันไปปฏิบัติในรังไข่

“ชิงม้าเกิด” ที่เป็นชื่อรอบการแข่งขันในเรื่องเป็นคำที่สร้างขึ้นมาจากสำนวน “ชิงหมาเกิด” เป็นแนวเทียบ จะสังเกตเห็นว่าคำทั้งสองมีเสียงพยัญชนะคล้ายคลึงกัน สำนวนชิงหมาเกิดเป็นคำบริภาษ “หมายความว่า เกิดมาแล้ว, นำรังเกียจ”³⁴ ความไม่เข้ากันอยู่ระหว่างคำที่สร้างขึ้นใหม่กับ

³³ พิง ลำพระเพลิง, “เกมส์มารมณั” ใน *ตอแหลลงดับ*, หน้า 213.

³⁴ สำนักพจนานุกรมมติชน, *พจนานุกรมฉบับมติชน* (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2547), หน้า 273.

แนวเทียบที่เป็นกรอบในความรับรู้ของผู้อ่าน การสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบในข้อความนี้น่าจะมีวัตถุประสงค์เพื่อลดทอนความรุนแรงและเพื่อสร้างความขบขัน ในแง่ของความหมาย “ซึ่งม้าเกิด” ในตัวอย่างนี้ นับว่ายังมีความหมายตามแนวเทียบเดิม เพราะมุ่งโจมตีกลุ่มคนที่มีความโลภและความเห็นแก่ตัวซึ่งเป็นพฤติกรรมที่น่ารังเกียจ แสดงให้เห็นว่ามนุษย์แก่งแย่งกันตั้งแต่ยังไม่ปฏิสนธิซึ่งแม้จะเป็นความจริงตามธรรมชาติ แต่ผู้เขียนกลับนำมาเน้นให้เห็นจนเกินจริงเพื่อเสียดสี

(17) “บะหมี่กึ่งสำเร็จความใคร่...มาม่าซัง”

ยัง...ยังมีอีก ถ้าท่านสั่งซื้อแล้ว สั่งซื้ออีก ท่านจะได้รับชุดร้องคาราโอเกะฟรี
หนึ่งชุด เพราะเราเชื่อว่าท่านเป็นคนมีสมรรถภาพทางเพลงสูง มีความต้องการ
ทางเพลงมาก พลังทางเพลงเหลือเฟือ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มักมากทางเพลง³⁵

ตัวอย่างนี้เป็นผลงานของพิง ลำพระเพลิงเช่นเดียวกัน “บะหมี่กึ่งสำเร็จความใคร่...มาม่าซัง” เขียนเลียนแบบถ้อยคำที่ใช้ในการโฆษณาสินค้าทางโทรทัศน์ ทั้งลักษณะของสินค้าทั่วไปและสินค้าที่เน้นการจูงใจผู้ซื้อด้วยการลดราคาและของสมนาคุณต่างๆ แต่นัยสำคัญของเรื่องนี้คือการโจมตีความบกพร่องของนักการเมืองที่ล่วงละเมิดทางเพศเด็กผู้หญิงอายุน้อย ตัวอย่างที่คัดมาเป็นคำกล่าวของผู้เล่าเรื่องหรืออีกนัยหนึ่งคือผู้ที่ทำหน้าที่โฆษณาสินค้า

คำว่า “ทางเพลง” ที่มาขยายท้ายคำว่าสมรรถภาพทางเพลง ความต้องการทางเพลง พลังทางเพลง และมักมากทางเพลง สร้างขึ้นโดยอาศัยคำว่า “ทางเพศ” ซึ่งมีเสียงคล้ายกันเป็นแนวเทียบความไม่เข้ากันอยู่ระหว่างคำที่เกี่ยวกับเพลงนี้กับกรอบคิดของผู้อ่านที่ทราบว่าจะตามด้วยคำว่า “ทางเพศ” คำนี้สร้างขึ้นเพื่อเสียดสีคนที่มักมากในกาม

(18) “สวรรค์นี้มีราคา”

...ดร. ฉลาดศักดิ์ อิงศ์พานิชกุล ภูมิโหราศาสตร์คุษฎีบัณฑิตจาก
มหาวิทยาลัยน่านกิ่ง ... คำนวน โดยเครื่องประมวลผลของศูนย์สมองกลของ
มหาวิทยาลัยหัวเฉียว ทำให้ได้ผลออกมาละเอียดถึงหน่วยฟิลิปดาทำให้ทำเล

³⁵ พิง ลำพระเพลิง, “บะหมี่กึ่งสำเร็จความใคร่...มาม่าซัง,” ใน แรดเข้าเส้นเลือด (กรุงเทพมหานคร: เลมอนที, 2544), หน้า 56.

สุสานและที่ตั้งหลุมศพเอื้อความสุขกับผู้ตาย เอื้อความสบายกับผู้เป็นอย่างแท้จริง

ก่อนมาพัฒนาสุสานแห่งนี้ ดร.ฉลาดศักดิ์ยังเคยศึกษาหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องด้านการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์จากมหาวิทยาลัยนิวออร์ทเวลส์ ออสเตรเลีย และด้านการบริหารสำหรับผู้ประกอบการจากมหาวิทยาลัยโฮเวิร์ด สหรัฐอเมริกา ทำให้การกำหนดทิศและการวางผังถูกต้อง การพัฒนาพื้นที่สวยงาม ทั้งสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม³⁶

ตัวอย่างนี้มาจากเรื่อง “สวรรค์นี้มีราคา” ของปริญญา ตรีน้อยใส เนื้อเรื่องของเรื่องสั้นเกี่ยวกับพนักงานบริษัทที่พยายามหารายได้พิเศษด้วยการเป็นนายหน้าค้าสุสานแบบเงินหรือของขวัญ โดยอ้างคุณสมบัติที่เกินจริงของสินค้าร่วมกับความเชื่อที่ว่าหากใช้สุสานที่ตนเสนอขายแล้วจะทำให้ได้ขึ้นสวรรค์ในที่สุด ตอนที่คัดค้านี้มาจากบทสนทนาของตัวละครที่กำลังเสนอขายสุสานให้แก่เพื่อนร่วมงานในบริษัท

ในตัวอย่างชื่อมหาวิทยาลัยที่ ดร.ฉลาดศักดิ์สำเร็จการศึกษา เป็นคำที่สร้างจากแนวเทียบที่ผู้อ่านน่าจะรู้จักเป็นอย่างดี “มหาวิทยาลัยหัวเฉียว” มาจาก “มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ” “มหาวิทยาลัยนิวออร์ทเวลส์” มาจาก “มหาวิทยาลัยนิวเซาท์เวลส์” (University of New South Wales) ในประเทศออสเตรเลีย และ “มหาวิทยาลัยโฮเวิร์ด” มาจาก “มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด” (Harvard University) มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงมากที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศสหรัฐอเมริกา ความไม่เข้ากันอยู่ที่ชื่อจริงกับชื่อที่ตั้งขึ้นใหม่ สถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียงถูกนำไปอ้างอิงอย่างผิดๆ แสดงนัยว่าภูมิหลังทางการศึกษาของ ดร.ฉลาดศักดิ์ อาจสมมติขึ้นเพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้สั่งจองสุสาน เป้าของการเสียดสีคือกลุ่มคนที่มักโฆษณาคุณสมบัติของสินค้าอย่างเกินจริงว่าได้รับการรับรองจากสถาบันต่างๆ หรือสร้างโดยการควบคุมจากนักวิชาการที่มีชื่อเสียง ถ้าหากตรวจสอบอย่างแท้จริงอาจพบว่าเป็นการสร้างเรื่องหลอกลวงเท่านั้น รวมทั้งเสียดสีคนที่หลงเชื่อโฆษณาดังกล่าวโดยขาดการไตร่ตรองด้วย

(19) “สมควรตาย”

พระดั่งๆ ดิๆ ไม่ว่าจะพระสมเด็จฯ วัดกัลยาณมิตร พระกำแพงเขย่งเก็งกอย
พระซุ้มกอติดกระดิ่ง พระกริ่ง พระรอด พระร่วง พระข้าวเม่า พระข้าวฟ่าง หลวง

³⁶ ปริญญา ตรีน้อยใส, “สวรรค์นี้มีราคา,” ใน *ปริทัศน์เตอร์* (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2547), หน้า 148.

ปู่โน่น หลวงปู่นี้ หลวงพ่อไหน ปางมารวิชัย ปางสมาธิพระนาคปรก ล้วนแต่ถูก
ไฟเผาผลาญแหลกเป็นจุล
คู่ยี่เก้าคู่ โอ ปาฏิหาริย์แท้ เหลือ “หลวงพ่อดำปางของๆ” อยู่องค์เดียว
ยังอยู่ในสภาพดี ผ่องแผ้วไร้มลทิน ไม่มีแม่เขมาจับ
เลยได้นายา “รุ่นผจญเพลิง”³⁷

ตัวอย่างนี้คัดมาจากเรื่อง “สมควรตาย” ของศักดิ์สิริ มีสมสืบ เนื้อเรื่องเกี่ยวกับคนที่เชื่อใน
ความศักดิ์สิทธิ์ของวัตถุมงคลต่างๆ บุญนำทำให้สมควรตกเหวเสียชีวิตเพราะสมควรลบลู่
เครื่องรางของขลังของเขา ในขณะที่ “ผม” ผู้เป็นพี่เลี้ยงของสมควรก็ถูกบุญนำเล่นงานเช่นกันแต่
รอดพ้นมาได้เพราะซื้อผ้ายันต์ติดตัวไว้ “ผม” ไม่ได้มีผ้ายันต์เพราะเชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์แต่
ตั้งใจจะเอาไว้ทำความสะอาดให้แก่สมควรหลังการขบถ่าย ตอนที่คัดมานี้เป็นคำบรรยายของผู้เล่าเรื่อง
ที่กล่าวถึงสภาพของเครื่องรางของขลังต่างๆหลังจากที่ถูกไฟไหม้

ศักดิ์สิริสร้างคำว่า “พระสมเด็จฯ วัดกาลละมัง” โดยมี “สมเด็จฯ วัดระฆัง” เป็นแนวเทียบสร้าง
คำ “หลวงพ่อดำ” โดยอาศัยคำว่า “หลวงพ่อดูม” เป็นแนวเทียบ ผู้เขียนบิดพลิ้วคำในกลุ่มที่เป็น
วิธีการคำนวณในทางคณิตศาสตร์ ส่วนปางของๆ เป็นคำขยายที่แนะนำให้ผู้อ่านทราบว่าผู้เขียนสร้างคำ
ขึ้นจากแนวเทียบดังกล่าว เพราะมีผู้นำภาพหลวงพ่อดูม ปรีสุทโธในอิริยาบถนั่งของๆ ไปบูชาอย่าง
แพร่หลายนั้นว่าเพื่อให้เกิดความมงคลรุ่งเรืองแก่ชีวิต ความไม่เข้ากันของภาษาอยู่ที่คำที่สร้างขึ้นใหม่
กับแนวเทียบที่อยู่ในกรอบความคิดของผู้อ่าน ผู้เขียนสร้างคำนี้ขึ้นมาเพื่อเสียดสีผู้ที่บิดเบือนคำสอน
ของศาสนาเพื่อแสวงผลประโยชน์เช่นกลุ่มผู้ค้าวัตถุมงคล รวมทั้งผู้ที่บูชาวัตถุมงคลปลุกเสก โดย
เกจิอาจารย์ต่างๆมากเสียนละเลยคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นแก่นสารของพระพุทธศาสนา

(20) “ข้อปึงการเมือง: ว่าด้วยทางคว้นสู่ดวงดาว”

หมาที่เป็นดินอาชีพในวงการนี้ย่อมต้องเข้าใจสถานการณ์การเมืองที่เปลี่ยนแปลง
ตลอดเวลา ตอนนี้เป็นเวลาขุดทองของเขา เขาเป็นนายหน้าธุรกิจนี้มาสิบสองปีแล้ว ...

“ส.ส.ครบ หัวคะแนนครบ ดินปืนครบ หมาโฆษณาชวนเชื่อครบ งานนี้
เราคงได้สักสามร้อยที่ พอเป็นรัฐบาลเสียงข้างมากได้...”

เราชนแก้วกัน ข้าพเจ้าเอ๋ย

“แค่อนาคตของหลังอานบุรี”

³⁷ ศักดิ์สิริ มีสมสืบ, “สมควรตาย,” ใน สมควรตาย, หน้า 20.

“ไม่ครับ แ่ื่อนาคคของท่าน... ว่าที่นายกตัวใหม่ของหลังอนบุรี”³⁸

ตัวบทนี้คัดมาจากเรื่อง “ซ้อปปี้งการเมือง: ว่าด้วยทางคว่นสู่ดวงดาว” ของวินทร์ เลียววาริณ เรื่องสั้นเรื่องนี้เกี่ยวกับนักการเมืองที่ต้องการชนะการเลือกตั้งรวมทั้งได้ “ที่นั่ง” ในสภาผู้แทนราษฎรเพียงพอที่จะได้เป็นพรรครัฐบาล เพื่อที่ตนจะได้เป็นนายกรัฐมนตรี นักการเมืองผู้นี้เดินทางมาต่างจังหวัดเพื่อหาพรรคพวก เช่น หมาकुมฐานเลียง หมาหัวคะแนน และหมา นักการเมืองโดยมีนายหน้าคอยดูแลตลอดการเดินทาง ตอนที่คัดมานี้ประกอบด้วยคำบรรยายของผู้เล่าเรื่องและบทสนทนาระหว่างตัวละครนายหน้าและตัวละครนักการเมือง

“ดินอาชีพ” และ “ดินปิ่น” เป็นคำที่สร้างขึ้นโดยใช้คำ “มืออาชีพ” และ “มือปิ่น” เป็นแนวเทียบ สืบเนื่องจากลักษณะเฉพาะของรวมเรื่องสั้นชุดหลังอนบุรี ที่วินทร์จะใช้คำสร้างลักษณะของสัตว์ทั้งในลักษณะที่ผสมผสานและขนานไปกับลักษณะของมนุษย์ในตัวละคร คำว่า ดินอาชีพและดินปิ่นก็เช่นเดียวกัน ความไม่เข้ากันที่สร้างความขบขันอยู่ที่ทั้งสองคำที่สร้างขึ้นใหม่เป็นคำที่ไม่มีใช้จริงในภาษา ทั้งนี้ การใช้คำว่า “ดิน” แทนคำว่า “มือ” นอกจากจะเน้นลักษณะของสัตว์ในตัวละครแล้วยังมีนัยเสียดสีกลุ่มนักการเมืองที่อยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยแต่กลับต้องอาศัยมือปิ่นและนักโฆษณาเพื่อให้ตนได้ขึ้นสู่อำนาจแทนที่จะสร้างผลงานพัฒนาประเทศอย่างเต็มความสามารถ

(21) “37°-53°-21°: ว่าด้วยการขบถอย่างมีวัฒนธรรม”

มาตรา 56 การละเมิดมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดจี้ ปิดกั้นเสรีภาพในการจี้ เป็นการขัดต่อ รัฐบาล... เอ้อ! ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ผู้ฝ่าฝืนมีโทษตามกฎหมาย-ย มาตรา 57 มาตรา 57 ประชากรทุกตัวต้องจี้ตามกฎหมาย...ประทานอภัย...ตามวัฒนธรรมที่ดิงามของ ประเทศอันสืบเนื่องกันมานานแต่โบราณ ผู้ฝ่าฝืนมีโทษตามกฎหมาย-ย มาตรา 58³⁹

ข้อความนี้คัดมาจากเรื่อง “37°-53°-21°: ว่าด้วยการขบถอย่างมีวัฒนธรรม” ของวินทร์ เลียววาริณ เนื้อหาของเรื่องว่าด้วยชาวหลังอนบุรีผู้หนึ่งที่ประดิษฐ์ชก โครกขึ้นใช้ในการขบถ แทนวิธี 37°-53°-21° ซึ่งเป็นการขบถบนลานดินตามวิธีปฏิบัติของสุนัขทั่วไป ผลงานของเขา ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการหลายชุด แต่ท้ายที่สุดก็มีคำสั่งให้ทำลายทิ้งเสีย ข้อความที่คัด

³⁸วินทร์ เลียววาริณ, “ซ้อปปี้งการเมือง: ว่าด้วยทางคว่นสู่ดวงดาว,” ใน หลังอนบุรี, หน้า 236,243.

³⁹วินทร์ เลียววาริณ, “37°-53°-21°: ว่าด้วยการขบถอย่างมีวัฒนธรรม,” ใน หลังอนบุรี, หน้า 146.

มาอยู่ในตอนที่หนึ่งในคณะกรรมการกำลังกล่าวอ้างถึงรัฐธรรมนูญของหลังอานบุรีเพื่อหักล้างเหตุผลของผู้ประดิษฐ์ชกโครกที่เห็นว่าเป็นวิธีการขบถ่ายที่เหมาะสมมากกว่าวิธีเดิม

คำว่า “กฎหมาย-ย” สร้างจากคำว่า “กฎหมาย” เป็นแนวเทียบ ความไม่เข้ากันอยู่ที่ความแตกต่างระหว่างกฎหมายที่หมายถึง กฎที่ตราขึ้นเพื่อใช้บังคับบุคคลให้ปฏิบัติตาม หรือเพื่อกำหนดระเบียบแห่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือระหว่างบุคคลกับรัฐ⁴⁰ กับ “กฎหมาย-ย” ที่สร้างขึ้นโดยใช้เครื่องหมายยัติภังค์มาคั่นตัวอักษร “ย” ให้ห่างออกไปกลายเป็นอีกคำหนึ่งที่มีความหมายว่า กฎที่บังคับใช้ในหมู่สุนัขและเป็นคำที่ไม่ปรากฏที่ใช้ในภาษา วินทร์สร้างคำนี้ขึ้นเพื่อเสียดสีการแทรกแซงสิทธิของประชาชนในความเป็นจริงซึ่งไม่ต่างจากการใช้กฎหมายของสุนัขในหลังอานบุรี

(22) “หมอคณธรรม”

“ฉันไม่เคยเห็นหัวใจใครมีลักษณะแบบนี้” ภรรยาหมอพุดพลาถอน
หายใจยาว

“สมองของเขาไม่ปกติ เป็นผลทำให้หัวใจเล็กลีบลงและบิดเบี้ยวผิดรูป
ฉันเสียใจที่ช่วยเขาไม่ได้ เขามารับการรักษาจากเราซ้ำ...” เสียงของหมอลาดหัวง

“ร่างกายเขาสะสมโรคสมัยใหม่ไว้มากเกินไป” ภรรยาหมอพุด “ต่อม
ความทะเยอทะยานกว้างใหญ่ผิดปกติ ในสายเลือดก็มีเชื้อละโมบมากเกินไป
หลายโรคในตัวเขายังไม่มียารักษา”⁴¹

ตัวอย่างนี้มาจากผลงานของประชาคม ลุนาชัย เรื่อง “หมอคณธรรม” เรื่องเล่าเกี่ยวกับแพทย์ที่รักษาอาการป่วยไข้ของคนในสังคมเมือง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาการที่เกิดจากความบกพร่องทางจริยธรรม เช่น สมองที่ใหญ่จนผิดขนาดเนื่องจากต้องคิดหาวิธีตัดดวงประโยชน์ใส่ตน ในขณะที่หัวใจลีบเล็กลงเพราะจิตใจที่โหดร้ายไร้เมตตา ตอนที่คัดมาเป็นบนสนทนาของแพทย์และภรรยาของเขาที่กล่าวแก่กลุ่มผู้มารับการรักษา

“ต่อมความทะเยอทะยาน” และ “เชื้อละโมบ” เป็นคำที่สร้างโดยใช้อวัยวะในร่างกาย และชื่อเชื้อโรคเป็นแนวเทียบ อวัยวะในร่างกายที่เป็นต่อม เช่นต่อมไทรอยด์ ต่อมน้ำตา ต่อมน้ำลาย เป็นอวัยวะที่มีขนาดเล็กแต่สำคัญต่อร่างกาย ที่ประชาคมเขียนถึงต่อมความทะเยอทะยานอยากน่าจะต้องการ

⁴⁰ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542, หน้า 4.

⁴¹ ประชาคม ลุนาชัย, “หมอคณธรรม,” ใน เมืองใต้อุโมงค์, หน้า 166.

แสดงให้เห็นว่าความทะยานอยากมีในมนุษย์ทุกคนขึ้นอยู่กับว่าใครมีมากหรือน้อย หรือควบคุมจิตใจได้ดีกว่ากัน ความทะยานอยากที่มีมากจนเกินพอดีจะนำไปสู่การกระทำความผิดเช่นการทุจริตหรือการก่ออาชญากรรม เช่นเดียวกับเชื้อละโมบที่เป็นเสมือนเชื้อโรคที่ทำร้ายกัดกินร่างกายของมนุษย์และก่อให้เกิดความป่วยไข้ เป้าของการเสียดสีคือคนที่มีความทะยานอยากและความละโมบจนเกินพอดีอันเป็นความบกพร่องทางจริยธรรมที่นักเขียนเรื่องเสียดสีเพ่งเล็งอยู่เสมอ

(23) “เมนู..ลูกทะเลัก”

วิธีทำ

1. คัดเลือกตัวนายกฯ ที่เราเห็นว่าสดที่สุดในตลาด คงไม่ได้ตั้งใจเราร้อยเปอร์เซ็นต์หรอก ดูเอาที่มันเหมาะกับสถานการณ์ก็พอ ทำให้ได้ว่าขณะนี้ประเทศเราต้องการคนดี หรือว่าคนเก่งมาบริหารประเทศกันแน่ คนดีที่ไม่เก่งก็ไม่มีรู้จะเอามาทำไมเหมือนกัน ล่มจมเปล่าๆ ผู้เอาคนเก่งถึงจะต่างพร้อมมั่งก็ยังไม่ทำเนา ไม่ทำเนาก็พอแล้ว⁴²

ข้อความที่เป็นตัวอย่างมาจากเรื่อง “เมนู..ลูกทะเลัก” ของพิง ลำพระเพลิง เนื้อเรื่องกล่าวถึงการจัดตั้งรัฐบาลโดยพิงเปรียบเทียบขั้นตอนต่างๆกับขั้นตอนการประกอบอาหาร ตอนที่คัดมาเป็นวิธีการทำ “ข้าวใหม่ปลามัน” ซึ่งเป็นอาหารรายการหนึ่งที่ปรากฏในเรื่องและเป็นคำบรรยายของผู้เล่าเรื่องที่ผู้เขียนกำหนดขึ้นทั้งหมด

ในข้อความที่ยกมาพิงกล่าวถึงการจัดตั้งรัฐบาลใหม่หลังการเลือกตั้ง ขั้นตอนแรกคือการคัดเลือกนายกรัฐมนตรี พึงแนะนำว่าจะเลือกคนเก่งถึงแม้จะมีประวัติไม่ดีบ้างก็พอทำเนา “ทำเนา” เป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง ช่างเถิดหรือตามมี⁴³ ในที่นี้หมายความว่าพอยอมรับได้ หรือคงไม่เป็นผลเสียมากนัก แต่ข้อความต่อจากนั้นสร้างคำใหม่โดยอาศัย “ทำเนา” เป็นแนวเทียบ โดยเติมวรรณยุกต์เอกกลายเป็น “ทำเนา” ซึ่งหมายความว่าทำให้ประเทศชาติตกต่ำเสื่อมถอย ด้วยการบริหารที่ไร้ประสิทธิภาพ หรือการทุจริตคดโกงในหมู่นักการเมืองดังที่ปรากฏอยู่เสมอ ความไม่เข้ากันที่สร้างความขบขันเกิดจากการดัดแปลงคำและความหมายที่ต่างกันของคำทั้งสอง ผู้อ่านจึงมองเห็นความแตกต่างและรับรู้ความขบขันในเวลาอันรวดเร็ว เป้าของการเสียดสีน่าจะหมายถึงนักการเมืองในคณะรัฐบาลที่ไม่สามารถแก้ปัญหาของประเทศให้สำเร็จเห็นผลชัดเจนได้

⁴² พึง ลำพระเพลิง, “เมนู..ลูกทะเลัก,” ใน *แรดเข้าเส้นเลือด*, หน้า 113.

⁴³ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*, หน้า 528.

(24) “แม่มดบนตึก”

สำหรับผู้มีอิทธิพล กฎหมายคือกฎหมาย ข้าราชการมองคนเป็นข้าราชการ⁴⁴

ตอนที่คัดมาเป็นตัวอย่างนี้มาจากเรื่อง “แม่มดบนตึก” ของปรีทรรศ หุตางกูร เรื่องเล่าเกี่ยวกับม้วนสายคำที่เดินทางมาจากภาคเหนือเพื่อมาหางานทำในกรุงเทพฯ แต่งานที่ม้วนสายคำได้รับมอบหมายคือการขายบริการ ป้าใหญ่จึงแนะนำให้เธอเดินทางไปหาแม่มดบนตึกเพื่อใช้ดินหม้ออุดหัวใจห้องที่มีความอายเสียก่อน ตอนที่คัดมานี้เป็นคำบรรยายของผู้เล่าเรื่อง ปรากฏในระหว่างที่ม้วนสายคำเดินทางไปหาแม่มด

ปรีทรรศสร้างคำใหม่โดยการตัดตัวสะกดแล้วดัดแปลงเสียง จากคำว่า “กฎหมาย” เป็น “กฎหมาย” ความหมายคือกฎในหมู่ของสุนัข ส่วนคำว่า “ข้าราชการ” เป็น “ข้าราชการ” ซึ่งน่าจะหมายถึงข้าราชการที่ทำเพื่อประโยชน์ของตนเอง ลักษณะนี้เป็นสิ่งที่ สุรพล บัณฑุเสรณี เรียกว่า “การทำลายความศักดิ์สิทธิ์ของคำความหมายและวิพากษ์”⁴⁵ ความไม่เข้ากันปรากฏระหว่างคำที่ผู้เขียนกล่าวถึงก่อนหน้ากับคำที่ดัดแปลงใหม่ คำทั้งสองมีเสียงคล้ายคลึงกันแต่มีความหมายแตกต่างกัน คำที่นำมาดัดแปลงมีความสัมพันธ์กับสถาบันที่คนในสังคมไทยยกย่อง การเล่นคำในตัวอย่างนี้มุ่งเสียดสีความตกต่ำเสื่อมถอยของอำนาจในการปกครองของรัฐที่ไม่อาจพิทักษ์พุงสังคมนิให้สงบสุขได้ “กฎหมาย” และ “ข้าราชการ” เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นความปั่นป่วนของระบบอันเกิดจากความเห็นแก่ตัวของผู้ที่อยู่ในระบบหรือผู้ควบคุมระบบเอง

(25) “ฟรีเซนต์อร์”

ฝ่ายประชาสัมพันธ์ให้ข่าวมาตลอด ยังมีแผนจัดอีเวนต์ต่างๆ ทั้งปี โดยมีน้อง เอื้อ คุณมารีสา เป็นฟรีเซนต์อร์ มีเอเจนซี่ของเราบริษัทยกเมฆ อ้อ ไม่ใช่ขอโทษพูดเล่นนะครับ บริษัทยกเมฆ จำกัด เป็นผู้รับผิดชอบ โดยจะได้รับการประมาณมากตามที่เสนอมา

⁴⁴ ปรีทรรศ หุตางกูร, “แม่มดบนตึก,” ใน แม่มดบนตึก, หน้า 89.

⁴⁵ สุรพล บัณฑุเสรณี, “อารมณฺ์ขันใน พล นิกร กิมหงวน ของ ป. อินทปาลิต,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหบัณฑิต หน่วยวิชาการรณคตึเปริยบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 158.

ซึ่งรวมค่าประธานพาฟรีเซนต์อร์ไปถ่ายแบบที่แอฟริกา ความข้อนี้
ประธานไม่ได้รายงาน แต่ผมเสริมเองในใจ⁴⁶

บทตัดตอนนี้มาจากเรื่อง “ฟรีเซนต์อร์” ของปริญญา ตรีน้อยใส เรื่องสั้นมีเนื้อหาเกี่ยวกับ
จูนและพี่ชายที่ทำงานเป็นพนักงานบริษัทโฆษณา ตัวละคร “ผม” ผู้เป็นพี่ชายพยายามหาข้อมูล
เกี่ยวกับนางแบบที่มีชื่อเสียงเพื่อวางโครงการโฆษณาโครงการใหม่ หลังจากที่เลือกนางแบบได้
แล้ว จูนกลับแต่งกายตามนางแบบที่ตนเป็นผู้ให้ข้อมูลแก่พี่ชายโดยไม่ทราบว่าเธอกลายเป็น
กลุ่มเป้าหมายของโฆษณาที่พี่ชายของเธอเองสร้างสรรค์ขึ้น บทตัดตอนนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
บทสนทนาที่ตัวละคร “ผม” กล่าวต่อที่ประชุม

คำว่า “ขกเมฆ” เป็นสำนวน หมายถึง “เดาเอา, นึกคาดเดาเอาเอง, กูเรื่องขึ้น”⁴⁷ เสียงของ
คำว่าขกเมฆใกล้เคียงกับชื่อบริษัทยอร์กเมคของตัวละครเอก ปริญญา ตรีน้อยใสดัดแปลงถ้อยคำ
โดยใช้คำที่มีเสียงใกล้เคียงกัน แตกต่างกันที่เสียงสระและวรรณยุกต์ความไม่เข้ากันที่สร้างความ
ขบขันคือเสียงที่ใกล้เคียงกันของคำทั้งสอง การ “พูดเล่น” ของตัวละครในที่นี้ ผู้เขียนใช้เพื่อโจมตี
เป้ากลุ่มบริษัทโฆษณาทั้งหลายที่ตัดตอน เสริมแต่ง ตลอดจนบิดเบือนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสินค้า
โดยเน้นให้เห็นเฉพาะด้านดี เพื่อกระตุ้นให้ผู้บริโภคเกิดความต้องการที่จะซื้อสินค้า หลายครั้งที่
คุณภาพของสินค้าที่น่าเสนอในโฆษณาเกินจริงมากเกินไปจนเป็นการ “กูเรื่องขึ้น” ตามสำนวนขกเมฆ
ที่ปริญญานำมาดัดแปลงให้เป็นชื่อบริษัท

(26) “โปรเจกต์ตฤณมัย: ว่าด้วยวีรกรรมของเหล่าชาติ (ต่อ)”

เราพัฒนามาเป็นสัตว์โลกที่มีความสามารถในการปรับตัวสูงมากเมื่อเทียบกับ
สัตว์สายพันธุ์อื่นๆ ที่สูญพันธุ์ไปมากมาย สุนัขเป็นสัตว์ที่มีความอดทนสูง ไม่งั้น
เราไม่สามารถอยู่ในโลกนี้มานานขนาดนี้หรือ เราผ่านยุคน้ำแข็ง ยุคน้ำร้อนน้ำ
ชา ยุคทรรราชย์ เราผ่านธรรมชาติที่โหดร้ายมากมาย จนกระทั่งพวกเราพัฒนา
มาเป็นสัตว์โลกที่ชาญฉลาดแบบนี้ ไม่ง่ายเลย⁴⁸

⁴⁶ ปริญญา ตรีน้อยใส, “ฟรีเซนต์อร์,” ใน ฟรีเซนต์อร์, หน้า 173.

⁴⁷ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542, หน้า 890.

⁴⁸ วินทร์ เลียววาริณ, “โปรเจกต์ตฤณมัย: ว่าด้วยวีรกรรมของเหล่าชาติ (ต่อ),” ใน หลังอานบุรี, หน้า 223.

ตัวอย่างที่ยกมานี้มาจากเรื่อง “โปรเจกต์ฤดูมัย: ว่าด้วยเวรกรรมของชาติ (ต่อ)” ของ วินทร์ เลียววาริณ เนื้อเรื่องเกี่ยวกับการประชุมของคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีเพื่อหาทาง แก้ปัญหาเร่งด่วนของชาติ แต่จนกระทั่งปิดเรื่องการถกเถียงก็ยังไม่มียุติ และไม่มีปัญหาใด คลี่คลาย ตัวอย่างที่ยกมาเป็นบทสนทนาของตัวละครที่กำลังจะเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาต่อที่ ประชุม

ส่วนที่ผู้วิจัยเน้นเป็นการสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบในลักษณะที่กล่าวถึงคำที่เป็นต้นแบบ ก่อนที่จะบิดพลิ้วให้เป็นคำอื่น “ยุคน้ำร้อนน้ำชา” มาจากคำว่า “ค่าน้ำร้อนน้ำชา” เป็นสำนวน หมายถึงเงินที่ให้โดยหวังประโยชน์ เงินที่ให้เพื่อได้รับความสะดวก⁴⁹ หรืออีกนัยหนึ่งคือสินบน นั่นเอง ความไม่เข้ากันของภาษาอยู่ที่สำนวนที่นำมาเล่น โดยดัดแปลงให้เป็นคำประสมให้ดู กลมกลืนกับคำที่แวดล้อม แต่เมื่อผู้อ่านอ่านมาถึงคำนี้ก็จะพบว่ายุคต่างๆ ในที่นี้คือการแบ่งยุคตาม วิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต อย่างยุคน้ำแข็งที่อยู่ก่อนหน้า หรือแม้แต่ยุคทฤษฎีที่อยู่ตามหลังแม้จะ ไม่เป็นที่ยอมรับในการแบ่งยุคทั่วไปแต่ก็เน้นให้เห็นว่าแบ่งตามผู้ที่ขึ้นมาอำนาจ แต่ยุคน้ำร้อนน้ำ ชาที่พาดพิงถึงเงินสินบนเป็นการเล่นสำนวนที่วินทร์ตั้งใจใช้เพื่อเสียดสีนักการเมืองและเจ้าหน้าที่ หรือข้าราชการที่นิยมรับเงินสินบนจากคนทั่วไปแล้วใช้อำนาจจัดสรรผลประโยชน์ต่างๆ หรือช่วย อำนาจความสะดวกให้ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องทุจริตผิดกฎหมายหรือการเอาเปรียบผู้อื่น

(27) “สุนัขชิปไตย”

โชติ: ผมเสนอให้คุณนิรันดร์หยุดคิดว่า ก่อนที่ผมจะฟ้องศาลฐานหมิ่นประมาท กรุณาอย่าทำตัวเป็นหมาเฝ้าบ้านพิทักษ์พวกเดียวกันจนเกินเหตุ ท่านประธานสภาที่ เคารพครับ สุนัขเรานั้นมีหลายแบบ บางตัวแข็งแรงนอกอ่อนใน บางตัวอ่อนนอกแข็ง ใน บางตัวอ่อนนอกอ่อนใน ท่านหัวหน้ารัฐบาลเป็นแบบไหนพวกท่านลองคิดดูเอา เองเราไม่ต้องการผู้นำที่เวลามีปัญหาที่วิ่งหางจุกตุคุดเหมือนสุนัขน้ำร้อนลวก⁵⁰

ตัวอย่างที่คัดมานี้มาจากเรื่อง “สุนัขชิปไตย” ของวินทร์ เลียววาริณ เรื่องสั้นเรื่องนี้สร้าง ตัวละครสุนัขให้แสดงกิริยาอาการอย่างคน เนื้อหาของเรื่องเกี่ยวกับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ของนักการเมือง ในเรื่องจำลองการโต้เถียงกันของนักการเมืองฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาล โชติเป็น

⁴⁹ นววรรณ พันธุเมธา, คลังคำ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2544), หน้า 753.

⁵⁰ วินทร์ เลียววาริณ, “สุนัขชิปไตย,” ใน *อาเพศกำสรวล*, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ 113, 2543), หน้า 92.

ตัวละครเอกอยู่ฝ่ายค้าน ส่วนนายกรัฐมนตรีสมาอยู่ฝ่ายรัฐบาล ทำยที่สุดเรื่องได้เฉดลว่าทั้งสองอยู่ฝ่ายเดียวกัน การโต้เถียงที่เกิดขึ้นเป็นเพียง “เกมการเมือง” เท่านั้น ตอนที่คัดมาเป็นบทสนทนาของโศคติที่กำลังกล่าวโจมตีฝ่ายรัฐบาล

ส่วนที่ผู้วิจัยเน้นมีลักษณะการบิดพลิ้วอย่างฉับพลัน ส่วนน “แข็งนอกอ่อนใน” หรือ “อ่อนในแข็งนอก” เป็นลักษณะของบุคคลที่ภายนอกดูเข้มแข็งแต่ใจไม่สู้⁵¹ ส่วน “อ่อนนอกแข็งใน” หมายถึงภายนอกนอบน้อมแต่ใจเด็ดเดี่ยว⁵² การสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบที่แสดงนัยเสียดสีคือคำใหม่ที่สร้างขึ้นว่า “อ่อนนอกอ่อนใน” คำว่า “อ่อนนอกอ่อนใน” ติความได้หลายทาง อาจหมายถึงความอ่อนแอทั้งลักษณะภายนอกและจิตใจ หรืออาจหมายถึงความเหลวไหลไร้สาระรวมทั้งความไม่ใส่ใจต่อหน้าที่นักรการเมืองในฐานะตัวแทนของประชาชน เป้าของการเสียดสีคือกลุ่มนักรการเมืองที่มีพฤติกรรมดังกล่าว

5.3 การใช้ความเปรียบ

ในทางภาษาศาสตร์ ความเปรียบหรืออุปลักษณ์ต้องประกอบด้วย “แบบเปรียบ” และ “สิ่งที่ถูกเปรียบ” และทั้งสองต้องเป็นสมาชิกจากต่างกลุ่มกัน⁵³ ฉัฐพร พานโพธิ์ทอง อธิบายลักษณะของอุปลักษณ์หรือความเปรียบจากคำจำกัดความดังกล่าวไว้โดยยกตัวอย่างว่า “สมศรีเป็นครูของฉัน” ไม่ใช่ความเปรียบ ในขณะที่ “เธอเป็นหมอกยามเช้าของฉัน” เป็นความเปรียบ ประกอบด้วย “เธอ” เป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ และ “หมอกยามเช้า” เป็นแบบเปรียบ ทั้งสองเป็นสมาชิกจากต่างกลุ่มกัน ซึ่งความหมายของความเปรียบไม่ได้สื่อความตามรูป แต่ต้องการสื่อว่า “เธอ” มีคุณสมบัติบางประการเหมือนหมอกยามเช้า อาจจะเป็นการนำความเย็นสดชื่นมาให้ หรือลักษณะที่ผ่านมาและจากไปอย่างรวดเร็ว⁵⁴

ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างความเปรียบกับความขบขัน ฉัฐพร พานโพธิ์ทอง ศึกษาหน้าที่ความเปรียบหรืออุปลักษณ์จากมุมมองของผู้พูดภาษาไทยแล้วพบว่า หน้าที่ในการสื่อสารประการ

⁵¹ สำนักพจนานุกรมมติชน, พจนานุกรมฉบับมติชน (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2547), หน้า 959.

⁵² เรื่องเดียวกัน.

⁵³ George Lakoff and Mark Johnson, *Metaphor we live by* (Chicago and London: The University of Chicago Press, 1980), อ้างถึงใน ฉัฐพร พานโพธิ์ทอง, “คอดัมน์ซุบซิบคัทเลียจะจ้: เนื้อหาและกลวิธีทางภาษา,” หน้า 62.

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน.

หนึ่งของการเปรียบเทียบคือใช้เพื่อสร้างความขบขันสนุกสนาน ผู้ใช้ภาษาอาจเลือกแบบเปรียบเทียบที่สร้างภาพน่าขบขัน ฌีพรยังกล่าวอีกด้วยว่าความเปรียบเทียบที่สร้างความขบขันทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์ผู้ถูกเปรียบไปในขณะเดียวกัน เช่นเดียวกับถ้อยคำนัยผกผัน⁵⁵ (ถ้อยคำแฝงนัย) ส่วน ไกลี่รุ่ง อามระดิษ ศึกษาความเปรียบในร้อยแก้วแนวขบขันแล้วพบว่า นักเขียนจะใช้ความเปรียบเทียบที่แปลก หรือไม่เคยปรากฏมาก่อน มีการใช้ความเปรียบเทียบที่อ้อมค้อมเพื่อให้ผู้อ่านตีความ ความเปรียบตรงข้ามกันหรือขัดแย้งกัน ทั้งนี้ ในงานเขียนแนวขบขัน หน้าที่ของความเปรียบเทียบคือสร้างภาพที่แจ่มชัดและลึกซึ้งในใจของผู้อ่านและในขณะเดียวกันก็เร้าอารมณ์ขันของผู้อ่านด้วย⁵⁶

เมื่อกล่าวถึงความเปรียบในเรื่องสั้นแนวเสียดสี ผู้วิจัยจะไม่แยกหัวข้อระหว่างอุปมาและอุปลักษณ์ เพราะการใช้ความเปรียบในเรื่องเสียดสีที่เป็นกลวิธีทางภาษานัยสำคัญไม่ได้อยู่ที่ลักษณะการเปรียบเทียบแต่เป็นบทบาทของความเปรียบ การเปรียบเทียบในเรื่องเสียดสีถูกสร้างให้มีคุณสมบัติพิเศษ เพราะนักเขียนเรื่องเสียดสีจะมองเห็นความสัมพันธ์ที่ไปด้วยกัน ไม่ได้ระหว่างสิ่งต่างๆที่คนส่วนใหญ่มองไม่เห็น⁵⁷ ส่วนใหญ่ความเปรียบในเรื่องเสียดสีมุ่งขบขันหรือขยายลักษณะบกพร่องของตัวละครให้เห็นเด่นชัดขึ้น มีการใช้ความเปรียบเทียบที่แปลกและเกินจริง บางตัวอย่างก็เป็นความเปรียบเทียบที่ไม่น่าจะไปด้วยกันได้ กล่าวคือ มีคุณสมบัติที่ตรงข้ามกันหรือขัดแย้งกันระหว่างสิ่งที่ถูกเปรียบกับแบบเปรียบจนเกิดความขบขัน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างที่คัดมาดังนี้

(28) “ปทานุกรมชีวิต ฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ”

กรุงเทพฯ ในยุคที่ขับรถบนถนนไฮเวย์ได้รวดเร็วเท่ากับเรือเกลือในแม่น้ำเจ้าพระยา มีจำนวนประชากรร่วมสิบล้านคน ผังเมืองที่ยิ่งใหญ่กว่าเส้นหมี่แห้ง ชามละสิบบาทสามชามรวมกัน⁵⁸

ตัวอย่างนี้คัดมาจากรื่อง “ปทานุกรมชีวิต ฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ” ของวินทร์ เลียววาริณ เนื้อหาของเรื่องว่าด้วยชีวิตประจำวันที่ซ้ำซากจำเจของคนในสังคมเมือง วินทร์นำเสนอแนวคิดวิจารณ์ปัญหาดังกล่าวผ่านรูปแบบของปทานุกรมที่ให้คำจำกัดความที่ต่างกับความหมายใน

⁵⁵ ฌีพร พานโพธิ์ทอง, “หน้าที่ของอุปลักษณ์จากมุมมองผู้พูดภาษาไทย,” วารสารภาษาและวรรณคดีไทย 16: 265.

⁵⁶ ไกลี่รุ่ง อามระดิษ, “ร้อยแก้วแนวขบขันของไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7,” หน้า 233-237.

⁵⁷ Leonard Feinberg, *Introduction to Satire*, p. 130.

⁵⁸ วินทร์ เลียววาริณ, “ปทานุกรมชีวิต ฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ,” ใน *อาเพศกำสรวล*, หน้า 146.

พจนานุกรมทั่วไปของสิ่งที่เป็นส่วนประกอบของชีวิตในสังคมเมือง ตอนที่คัดมาเป็นบทบรรยายของผู้เล่าเรื่องตอนที่บรรยายสภาพการจราจรของกรุงเทพมหานคร

ความเปรียบที่วินทร์ใช้แสดงความไปด้วยกัน ไม่ได้ระหว่างสิ่งที่ถูกเปรียบกับแบบเปรียบอย่างชัดเจน ความเปรียบแรกกล่าวถึงรถบนทางยกระดับในกรุงเทพมหานครที่ “เร็วเท่ากับเรือเกลือในแม่น้ำเจ้าพระยา” เป็นความเปรียบที่เลือกแบบเปรียบที่ขึ้นชื่อเรื่องความช้าคือ “เรือเกลือ” มาใช้กับกริยา “เร็ว” แทนที่จะเป็นแบบเปรียบที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกันเช่นในความเปรียบทั่วไป ส่วนอีกความเปรียบหนึ่งที่เปรียบเทียบฝั่งเมืองว่ายุ่งเหยิงกว่า “เส้นหมี่แห้งขามละลิวห่าบาทสามขามรวมกัน” เป็นความเปรียบที่ให้รายละเอียดมากโดยเน้นลักษณะเกินจริงเพื่อเร้าอารมณ์ขัน เป้าหมายของการเสียดสีคือกลุ่มคนที่ทำหน้าที่รับผิดชอบแก้ปัญหาการจราจรของกรุงเทพมหานครที่ไม่มีมาตรการที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาที่สร้างความคับข้องใจแก่คนในสังคมเมืองมาเป็นเวลานาน

(29) “หมอเปลี่ยนหัว (1)”

หมอครับ อวัยวะปากที่ผมจะใช้พูดต่อไปนี่มันช่างแปลกพิกลนัก บางครั้งก็เหมือนกระบอกเสียงของพระเจ้า บางครั้งก็เหมือนกระบอกเสียงของโจรชั่ว บางครั้งก็ไม่ต่างอะไรกับไถชักโครก ที่ดูดกลืนอาหารกองมให้มาให้ไหลลงจนสุดปลายท่ออันวนเวียน พร้อมๆกับสามารถสำรอกกลับมาใหม่ถ้าขยับขยอน บางครั้งสามารถจูบ เลีย แสดงอารมณ์เซ็กซ์พิศวาส⁵⁹

ข้อความที่เป็นตัวอย่างคัดมาจากรื่อง “หมอเปลี่ยนหัว (1)” ของปริทรรศ หุตางกูร เนื้อเรื่องว่าด้วยเรื่องของคนไข้ที่มีปัญหาทางจิตกำลังขอรับคำปรึกษาจากจิตแพทย์ จิตแพทย์กล่าวว่าปัญหาของคนไข้ผู้นี้แก้ไขได้ด้วยการเปลี่ยนศีรษะใหม่โดยเปลี่ยนมาใช้ศีรษะที่เป็นลูกโป่ง หรือ “หัวสี” แทน จิตแพทย์ในเรื่องเชื่อว่าความซับซ้อนของการคิดที่ลดลงจะทำให้อาการทางจิตหมดไป ข้อความนี้เป็นคำพูดของคนไข้ที่กำลังสนทนากับจิตแพทย์ แม้วิธีการใช้ภาษาจะดูขาดตรรกะแต่ก็แฝงนัยเสียดสีที่แหลมคมเอาไว้

ปริทรรศเปรียบเทียบปากกับหลายสิ่ง ได้แก่ “กระบอกเสียงของพระเจ้า” “กระบอกเสียงของโจรชั่ว” และ “ไถชักโครก” ความเปรียบที่ผู้เขียนนำมาใช้ทำให้มองเห็นภาพและคุณสมบัติของปากที่หลากหลาย กระบอกเสียงของพระเจ้าและกระบอกเสียงของโจรช้วน่าจะเป็นความ

⁵⁹ ปริทรรศ หุตางกูร, “หมอเปลี่ยนหัว (1)” ใน *แม่মনต์*, หน้า 52-53.

เปรียบที่อิงกับคุณสมบัติของปากที่สามารถเอ่ยด้วยคำทั้งที่สุภาพหรือหยาบคาย ทั้งที่สร้างสรรค์หรือทำลาย ส่วนคุณสมบัติในทางกายภาพจะอิงอยู่กับความเปรียบที่ว่าปากเป็นชักโครก ความไม่เข้ากันของภาษาอยู่ที่ความเปรียบที่ปริทรรศน์มาเรียงต่อกันเป็นชุดแบบเปรียบเทียบที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะความเปรียบที่ว่าปากเป็นชักโครก ผู้วิจัยเห็นว่าความเปรียบนี้ใช้เพื่อเสียดสีกลุ่มคนที่มีความบกพร่องทางจริยธรรม อาจเน้นที่ลักษณะโง่เขลาไม่ใฝ่คิด คนกลุ่มนี้คือคนที่ใช้ปากอย่างไม่คำนึงความเหมาะสม เพราะชักโครกเป็นเครื่องมือที่ใช้ขับถ่าย เป็นสิ่งที่อยู่กับความเน่าเหม็นสกปรก การเปรียบเทียบปากเป็นชักโครกจึงแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่ออกจากปาก เป็นต้นว่าคำพูด กิริยาต่างๆ หรือการอาเจียน ล้วนเป็นสิ่งสกปรกเน่าเหม็นคล้ายคลึงกัน

(30) “เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก”

ตอนนั้นท่านเจ้าอาวาสเป็นเกจิอาจารย์ที่เลื่องชื่อในละแวก ท่านกำลังตรวจดูตู้บริจาคที่มีแบงก์ต่างๆ เปรอะจิ้มมือกับเหรียญสัพเพหระกองอยู่ยังไม่ถึงครึ่งตู้ ทำทางของท่านเหมือนกำลังยื่นปลงศพ ช่างๆ มีมรรคทายกผมหงอกทั้งหัวดูน่าเชื่อถือ แต่มีนิสัยตาเหมือนจิ้งจอกเฒ่า และมีเสียงแบบคนชายประกัน เขาออกบุญชี้ทางสวรรค์กับผู้มาเที่ยวงานผ่านไมโครโฟนอย่างเอาจริงเอจัง⁶⁰

ตัวบทที่เป็นตัวอย่างนี้มาจากเรื่อง “เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก” ของ มหรรณพ โคมเจลา เนื้อหาของเรื่องสั้นเกี่ยวกับเด็กผู้ชายคนหนึ่งที่มีสามตาดตกลงมาจากฟ้าฟ้า มีสามภรรยาที่ประกอบอาชีพขายของในงานวัดรับเป็นธรรมาจารย์เด็กชายคนนี้มีอาการป่วยหนัก ด้วยเหตุที่ว่าวัดหารายได้ได้ไม่มากนัก เจ้าอาวาสกับพรรคพวกจึงนำเด็กชายสามตาไปอ้างว่าเป็นองค์เทพเพื่อชักจูงให้คนมาทำบุญมากขึ้น ในที่สุดเด็กชายผู้นั้นก็ถึงแก่ความตาย ตัวอย่างนี้เป็นคำบรรยายของผู้เล่าเรื่องในตอนต้นที่คนในวัดยังไม่ทราบว่าเด็กสามตาอยู่ในบริเวณวัด

ความเปรียบที่ปรากฏในตัวอย่างนี้คือการเปรียบลักษณะของมรรคทายก ว่ามีนิสัยตาเหมือนจิ้งจอกเฒ่า และมีเสียงแบบคนชายประกัน ความไม่เข้ากันของภาษาอยู่ที่ลักษณะของมรรคทายกที่ผู้เขียนกล่าวกันว่า “ผมหงอกทั้งหัวดูน่าเชื่อถือ” กับความเปรียบที่มรรณพใช้เพื่อเสียดสี โดยทั่วไปมรรคทายกเป็นตัวแทนของฝ่ายฆราวาสในการดูแลกิจการต่างๆ ของวัด รวมทั้งช่วยเหลือกิจการของสงฆ์บ้างตามสมควร ลักษณะที่มรรณพกล่าววามรรคทายกมีผมหงอกทั้งศีรษะ

⁶⁰ มหรรณพ โคมเจลา, “เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก,” ใน เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก (กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, 2538), หน้า 114.

น่าเชื่อถือนับว่าเป็นลักษณะร่วมของมรรคทายกหลายคน ที่จะมีอายุมากพอสมควร เป็นที่นับถือของคนในชุมชน และที่สำคัญที่สุดคือเป็นผู้ฝึกไฟในพระพุทธศาสนา แต่มรรคทายกในที่นี้มีนัยน์ตาแบบจิ้งจอกอันเป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าเป็นคนมีเล่ห์เหลี่ยม และเลียงแบบคนขายประกันที่คอยเรียกให้คนมาทำบุญโดยอ้างผลระยะยาว ความไม่เข้ากันที่เด่นชัดอยู่ที่การนำคนขายประกันมาเปรียบ เพราะในการขายประกันผู้ที่ทำยอดขายได้สูงก็จะยิ่งได้รับค่าตอบแทนมาก โดยนัยนี้จึงเท่ากับผู้เขียนชี้ว่ายิ่งมรรคทายกได้รับเงินทำบุญมากเขาก็จะได้รับค่าตอบแทนมากขึ้นเช่นกัน การกระทำเช่นนี้ผิดเพี้ยนไปจากวัตถุประสงค์ในการทำบุญเพื่อบำรุงศาสนา เป้าของการเสียดสีคือกลุ่มคนที่แสวงประโยชน์โดยอาศัยศาสนาเป็นเครื่องมือ

(31) “นครคลื่นเหียน”

“เหลื๋นค่า” ค้อกก็ค้อบเสียงเพี้ยนพอกัน

“ขอทราบชื่อคะ”

“แอนนา”

ไม่ใช่ท่านค้อกก็หรรอกหรือนี้?!? วัยรุ่นสมัยนี้สำเนียงพูดเหมือนกันไปหมดยังกับ

ใช้กล่อ่งเสียงร่วมกันยังงั้นแหละ⁶¹

ตัวอย่างนี้คัดมาจากเรื่อง “นครคลื่นเหียน” ของพิสิฐ ภูศรี ผู้เขียนมุ่งวิจารณ์ปัญหาสังคมเมืองผ่านตัวละคร “ผม” ที่เผชิญกับปัญหาการจราจรติดขัดบนท้องถนนและต้องทนฟังรายการวิทยุที่หาสาระไม่ได้ นอกจากเปิดเพลงแล้วรายการวิทยุเหล่านี้ยังจัดให้ผู้ฟังทางบ้าน โทรศัพท์เข้ามาเล่นเกมเพื่อชิงรางวัล ตัวอย่างนี้ประกอบด้วยบทสนทนาของตัวละครอื่นกับคำบรรยายของผู้เล่าเรื่องตอนที่คัดมานี้เป็นตอนที่ “ผม” เพิ่งฟังประกาศผลการเลือกตั้งที่นักร้องวัยรุ่นชื่อค้อกก็ได้เป็นนายกรัฐมนตรีคนใหม่ แล้วต่อด้วยการเล่นเกมของรายการวิทยุ

ความเปรียบในตัวอย่างนี้คือการเปรียบเทียบสำเนียงพูดของวัยรุ่นที่คล้ายคลึงกันราวกับใช้กล่อ่งเสียงร่วมกัน ความเปรียบนี้มีความไม่เข้ากันอยู่ที่ความไม่สมเหตุสมผลของแบบเปรียบเทียบ เพราะกล่อ่งเสียงไม่ใช่่วัยวะที่จะใช้ร่วมกันได้ ความเปรียบนี้มุ่งเสียดสีพฤติกรรมที่ไร้สาระของวัยรุ่นในสังคมเมือง วัยรุ่นกลุ่มนี้นิยมทำตามสมัยนิยมมากกว่าความเหมาะสม แม้แต่การพูดก็ยังต้องพยายามเลียนเสียงให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน นับว่าเป็นการทำตามสมัยนิยม

⁶¹ พิสิฐ ภูศรี, “นครคลื่นเหียน,” ใน นครคลื่นเหียน (กรุงเทพมหานคร: ดับเบิลยูเอส, 2544), หน้า 7.

(32) “360-0”

ละครน้ำเน่าเรื่องนี้ฉายติดต่อกันหลายวัน มันจบลงอย่างน่าเบื่อหน่าย เหมือนเดิม โชคดีที่ผมจะได้เห็นบทบาทของนักแสดงเหล่านี้เป็นครั้งสุดท้าย เพราะตัวเลขบนหน้าปิดเครื่องกำจัดมลภาวะ ได้ขึ้นตัวเลขครั้งสุดท้ายเป็นเลข 0 ไปเรียบร้อยแล้ว⁶²

ตัวอย่างนี้คัดมาจากเรื่อง “360-0” ของพิสิฐ ภูศรี เนื้อเรื่องว่าด้วยเครื่องกำจัดมลพิษที่สามารถกำจัดได้ทุกสิ่ง หลังจากที่ตัวละครได้ลองใช้เครื่องนี้กำจัดนักแสดงไร้ฝีมือที่แสดงบทบาท ซ้ำซากในโทรทัศน์ไปแล้ว วันต่อมาตัวละครได้ใช้เครื่องนี้กำจัดนักการเมืองที่กำลังโต้เถียงกันอยู่ในการประชุมโดยถือว่าเป็นมลพิษเช่นเดียวกัน ตัวอย่างที่คัดมาเป็นบทบรรยายของผู้เล่าเรื่องในตอนท้ายเรื่องหลังจากที่ใช้เครื่องกำจัดมลพิษกำจัดนักการเมืองที่ปรากฏในโทรทัศน์จนหมดสิ้นแล้ว

ความเปรียบในตัวอย่างนี้คือการเปรียบเทียบการประชุมในรัฐสภาเป็น “ละครน้ำเน่า” โดยใช้ความเปรียบแบบอุปลักษณ์ ความไม่เข้ากันของภาษาอยู่ที่ลักษณะของการประชุมสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นกลไกของระบอบประชาธิปไตยที่สำคัญที่สุดกับลักษณะของละครโทรทัศน์ที่ไม่สมเหตุสมผล เน้นที่ความนิยมของผู้ชม กล่าวได้ว่าสิ่งที่ถูกเปรียบอ้างอิงความหมายจากแบบเปรียบเทียบที่ขัดแย้งกัน โดยนัยนี้ การประชุมสภาผู้แทนราษฎรจึงไม่ต่างกับการแสดงของนักการเมืองที่แสดงบทบาท เช่นเดียวกับตัวละคร “น้ำเน่า” ความเปรียบในตัวอย่างนี้มุ่งเสียดสีนักการเมืองที่ปฏิบัติหน้าที่อย่างไม่จริงจังในฐานะตัวแทนของประชาชน การประชุมสภาผู้แทนราษฎรตามความหมายนี้เป็นเพียงฉากหนึ่งของละครโทรทัศน์ที่น่าเบื่อเท่านั้น

(33) “ความหวังของผู้เลี้ยงคูร์รัฐบาล”

กระผมรู้สึกว่าคุณผู้นำของรัฐไม่ค่อยฉลาด เก็บตัวรัฐบาลไว้แค่ 1 ตัว ต่อ

1 คอก

เงื่อนไขข้อที่ 2 ห้ามพรากชีวิตจากรัฐบาลโดยเด็ดขาดไม่ว่ากรณีใดๆ เว้นแต่รัฐบาลตายด้วยโรครชรา!

⁶² พิสิฐ ภูศรี, “360-0,” ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 133.

เงื่อนไขข้อที่ 3 ข้อที่ 4 ข้อที่ 5 เป็นการพรั้าเพื่อพรรณนาถึงภารกิจของ
อนาคตของชาติด้วยสำนวนเหมือนเขียนจดหมายถึงคนรักตอนอายุ 17 ปี⁶³

บทคัดตอนที่คัดมานี้มาจากเรื่อง “ความหวังของผู้เลี้ยงคูร์รัฐบาล” ของศักดิ์ชัย ลักษณะวิเชียร เรื่องสั้นเรื่องนี้ว่าด้วยเรื่องของท่านผู้นำที่ผลักภาระให้ประชาชนรับภาระเลี้ยงรัฐบาลเป็นสัตว์เลี้ยง ซึ่งแท้จริงแล้วสมควรเป็นหน้าที่ของท่านผู้นำที่ต้องรับผิดชอบรัฐบาล บทคัดตอนนี้เป็นคำบรรยายของผู้เล่าเรื่องที่กล่าวถึงเงื่อนไขหลายประการที่ท่านผู้นำกำหนดขึ้นให้ประชาชนใช้เป็นแนวทางในการเลี้ยงคูร์รัฐบาล

จากตัวอย่างที่คัดมาศักดิ์ชัยมุ่งแสดงให้เห็นความไม่เข้ากันระหว่างสำนวนการเขียนเงื่อนไขอันเป็นประกาศของทางราชการกับสำนวนในจดหมายถึงคนรักที่เขียนตอนอายุ 17 ปี ความเปรียบเทียบที่ใช้ในตัวอย่างนี้มีการให้รายละเอียดมากเพื่อเน้นลักษณะของสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ ความไม่เข้ากันเกิดขึ้นเพราะประกาศของทางราชการต้องใช้ภาษาทางการ แน่แน่นอนว่าจดหมายถึงเขียนถึงคนรักในวัยรุ่นในที่นี้น่าจะหมายถึงสำนวนที่เต็มไปด้วยถ้อยคำหวานซึ้ง และโน้มน้าวใจให้หลงใหลคล้อยตาม ไร้อารมณ์มากกว่าเหตุผล ความเปรียบเทียบนี้มุ่งเสียดสีผู้นำของประเทศที่ผลักภาระรับผิดชอบ ความผิดพลาดหรือปัญหาต่างๆกลับยกให้เป็นหน้าที่ของประชาชน แล้วพยายามชวนเชื่อด้วยการประหลาดสัมพันธ์

(34) “รายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี”

ด้วยเหตุนี้ท่านผู้อำนวยการสำนักงานเลขานายกรัฐมนตรีจะทำได้ก็เพียงส่งหนังสือนั้นกลับมายังสำนักนายกรัฐมนตรีเพื่อประชุมอนุมัติส่งหนังสือนั้น กลับลงมาตามขั้นตอน ลอยลงมาเหมือนกับสวะลอยน้ำ จนถึงกองสำนักทำราชการเสนอรายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี เพื่อนำมาเก็บรักษาไว้ที่ห้องผู้อำนวยการสำนักฯ⁶⁴

ตัวอย่างนี้คัดมาจากเรื่อง “รายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี” ของชาติ กอบจิตติ เรื่องสั้นขนาดยาวเรื่องนี้กล่าวถึง “กระผม” ที่ทำงานอยู่ในกองสำนักทำราชการเสนอรายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี “กระผม” เล่าวิธีการทำงานของสำนักฯที่ล่าช้า เต็มไปด้วยเวลาว่าง ตลอดจนการ

⁶³ ศักดิ์ชัย ลักษณะวิเชียร, “ความหวังของผู้เลี้ยงคูร์รัฐบาล,” ใน *นักกู่ตะโกน*, หน้า 41.

⁶⁴ ชาติ กอบจิตติ, *รายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี*, หน้า 97.

ทำงานที่ไม่เต็มศักยภาพของข้าราชการตามระบบที่เอื้อให้ทำเช่นนั้น ความล่าช้าของการทำงานใน
 สำนักฯส่งผลให้นายกรัฐมนตรีกล่าวแก่สื่อมวลชนว่า “ยังไม่ได้รับรายงาน” อยู่เสมอ ตอนที่กลับมา
 เป็นคำบรรยายของ “กระผม” ในฐานะผู้เล่าเรื่อง ตอนนี้นำปรากฏในตอนที่ “กระผม” เกิด
 ความคับข้องใจที่ไม่อาจแจ้งให้อดีตนายกรัฐมนตรีทราบได้ว่าอุจจาระที่ท่านถูกปาดใส่เมื่อหลายปี
 ก่อนผลการพิสูจน์ชี้ว่าเป็นมูลของสุนัขหรือสุกร

ความเปรียบเทียบว่า “ลอลงมาเหมือนสวะลอลงน้ำ” ประกอบด้วยขั้นตอนการส่งหนังสือกลับ
 เป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบและสวะลอลงน้ำเป็นแบบเปรียบเทียบ ความไม่เข้ากันของความเปรียบเทียบคือการอ้างอิง
 คุณสมบัติของสิ่งที่ไปด้วยกันไม่ได้ การเดินเอกสารที่สมควรจะรวดเร็วดังที่มีการประทับตราระบุ
 ความเร็ว เช่น “ด่วน” และ “ด่วนที่สุด” กลับมีความล่าช้าอย่างยิ่ง ความล่าช้าดังกล่าวถูกเน้นด้วยภาพ
 ของสวะที่ลอลงไปตามกระแสน้ำอย่างไร้จุดหมาย และสื่อรายงานว่าเอกสารเหล่านั้นไม่มีความสำคัญ
 เช่นเดียวกับ “สวะ” ความเปรียบเทียบนี้มุ่งโจมตีระบบราชการที่มีขั้นตอนและระเบียบมากมายทำให้การ
 ดำเนินการต่างๆเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

5.4 การเสริมความ

มารศรี สอทิพย์ ให้ความหมายของการเสริมความไว้ว่า การเสริมความ หมายถึง การอธิบาย
 ความหรือให้รายละเอียดเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้แต่งมักใช้วลีหรือข้อความ
 ในการเสริมความและแทรกอยู่ในงานเขียนหรือในเรื่องที่ผู้แต่งมีเจตนาพูดกับผู้อ่านเพื่อแสดง
 ทักษะคิดหรือความคิดเห็นส่วนตัว ทั้งนี้ ข้อความหรือวลีในการเสริมความไม่ใช่เพื่อความละเอียด
 ชัดเจนเท่านั้นแต่เป็นสาระสำคัญของเรื่องที่ผู้แต่งต้องการให้ผู้อ่านคิดและพิจารณา อีกทั้งยังเป็นการ
 เชื่อมโยงไปสู่การตีความสารสำคัญของเรื่องได้อย่างละเอียดและลึกซึ้งยิ่งขึ้น⁶⁵

ในวิทยานิพนธ์นี้การเสริมความหมายถึงข้อความที่ปรากฏในเครื่องหมายขลิขิต ซึ่งเป็น
 ส่วนที่ต่อเนื่องหรือขยายข้อความที่นำมาก่อน การเสริมความส่วนใหญ่ที่พบสอดคล้องกับคำจำกัด
 ความของมารศรีคือข้อความในเครื่องหมายขลิขิตเป็นเสมือนความเห็นของผู้เขียนที่มีนัยเสียดสี
 ที่แหลมคม ความขบขันของการเสริมความเกิดจากความไม่เข้ากันระหว่างข้อความปกติกับ
 ข้อความในเครื่องหมายขลิขิตที่เสริมเข้ามา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

⁶⁵ มารศรี สอทิพย์, “ลีลาเสียดสีในวรรณกรรมของลาว คำหอม,” หน้า 65-66.

(35) “ปทานุกรมชีวิต ฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ”

“อรุณสวัสดิสศรับท่านผู้ฟัง นี่คือรายการ อะ มอร์นิ่ง อิน แบ็งค็อกคคค... พุทที่สิบสองตุลาคม... (ผมเคยได้ยินว่าดี.เจ.หนุ่มไทยมีชื่อคนที่ไม่เคยใช้ชีวิตในเมืองนอกเลย...) ดีเท่ากับอีกสองนาที่... เช้านี้ ทีมผะเรเจอร์สตาร์ทททที่สิบแปดองศาเซลเซียสสส (แต่สำเนียงอังกฤษของเขาไม่มีแอ็คเซนที่ไทยแม่น้อยนิด...)...”⁶⁶

ตัวอย่างนี้คัดมาจากเรื่อง “ปทานุกรมชีวิต ฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ” ผลงานของวินทร์ เลียววาริณ เนื้อหาของเรื่องสั้นกล่าวถึงชีวิตที่ซ้ำซากจำเจของคนในสังคมเมืองผ่านรูปแบบของปทานุกรม โดยผู้เขียนกำหนดคำจำกัดความขององค์ประกอบต่างๆของชีวิตในสังคมเมืองขึ้นมาใหม่เพื่อสร้างความขบขัน ตัวอย่างนี้เป็นบทบรรยายของผู้เล่าเรื่องที่กล่าวถึงนักจัดรายการวิทยุที่เขาฟังเป็นประจำหลังตื่นนอนและเตรียมตัวไปทำงาน

ความไม่เข้ากันในตัวอย่งนี้อยู่ที่ข้อความที่ปรากฏอยู่ในเครื่องหมายขลิติดกับข้อความที่อยู่แวดล้อม การเสริมความในตัวอย่งที่คัดมาเป็นการแสดงความคิดเห็นของผู้เขียนที่มีต่อพฤติกรรมของนักจัดรายการวิทยุในปัจจุบัน ข้อความแวดล้อมกับข้อความในเครื่องหมายขลิติดที่มาอยู่ประชิดกันแสดงให้เห็นความไม่เข้ากันของการพูดภาษาอังกฤษปนภาษาไทยของนักจัดรายการวิทยุผู้ไม่เคยใช้ชีวิตอยู่ในต่างประเทศ ตามความเข้าใจของคนส่วนใหญ่แล้ว ผู้ที่มักใช้ภาษาอังกฤษปนกับภาษาไทยคือผู้ที่เคยไปศึกษาหรือพำนักอยู่ในต่างประเทศ เมื่อพฤติกรรมของนักจัดรายการไม่เข้ากับเวลาที่เสริมเข้ามาจึงทำให้เกิดความขบขัน

นอกจากนั้นข้อความที่เป็นการเสริมเข้ามายังมีความไม่เข้ากันอยู่ในตัวเองด้วย ข้อความที่ว่า (แต่สำเนียงอังกฤษของเขาไม่มีแอ็คเซนที่ไทยแม่น้อยนิด...) ผู้เขียนใช้คำว่า “สำเนียงอังกฤษ” และ “แอ็คเซนที่ไทย” แทนที่จะเป็น “แอ็คเซนที่อังกฤษ” และ “สำเนียงไทย” อันเป็นตำแหน่งที่เหมาะสมมากกว่า ทั้งนี้คำว่า “แอ็คเซนที่ไทย” ยังแสดงนัยเสียดสีนักจัดรายการวิทยุที่ออกเสียงภาษาไทยให้คล้ายภาษาอังกฤษ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นการใช้ภาษาในการสื่อสารไม่เหมาะสมอย่างที่สื่อสารมวลชนควรทำ

⁶⁶ วินทร์ เลียววาริณ, “ปทานุกรมชีวิต ฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ,” ใน อาเพศคำสรรพล, หน้า 144.

(36) “ปทานุกรมชีวิต ฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ”

ความฝัน : การมองเห็นเป็นเรื่องราวขณะหลับ การทำงานของจิตใต้สำนึก แบ่งออกเป็นสองชนิด ฝันดีคือการฝันว่าตกรนรก (แล้วตื่นขึ้นมาในกรุงเทพฯ) ฝันร้ายคือการฝันว่าขึ้นสวรรค์ (แล้วตื่นขึ้นมาในกรุงเทพฯ)⁶⁷

ตัวอย่างนี้คัดมาจากเรื่อง “ปทานุกรมชีวิต ฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ” เช่นเดียวกับตัวอย่างที่ 40 ในส่วนที่เป็นคำจำกัดความของปทานุกรม การเสริมความในที่นี่สร้างความกระจ่างให้แก่ข้อความ หากไม่มีการเสริมความผู้อ่านย่อมสงสัยว่าเหตุใดฝันดีคือฝันว่าตกรนรก แล้วฝันร้ายคือฝันว่าได้ขึ้นสวรรค์ เมื่อมีการเสริมความว่า “แล้วตื่นขึ้นมาในกรุงเทพฯ” ความหมายจึงชัดเจนขึ้นว่าการอยู่ในกรุงเทพฯแย่งกว่าการตกรนรก เพราะคนในสังคมเมืองต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความไม่เข้ากันของอยู่ที่บทบาทของการเสริมความที่บิดพลิ้วความหมายของข้อความที่นำหน้าให้เบี่ยงออกจากทิศทางเดิม การเสริมความในตัวอย่างนี้มุ่งเสียดสีวิถีชีวิตซ้ำซากจำเจที่สร้างความคับข้องใจให้แก่คนในสังคมเมือง

(37) “ลานท่าบาตร”

อ.บ.ต. ที่ชาวบ้านบางคนก็ยังไม่รู้ว่าย่อมาจากอะไร มักจะวุ่นวายอยู่แต่เรื่องสร้างถนนสร้างฝายเก็บน้ำ หรือเรื่องที่มีนัยเกี่ยวกับเงินๆทองๆ ชื่อเต็มว่า ‘องค์การบริหารส่วนตำบล’ จึงเป็นการบริหาร (หรือผลาญ) เงินงบประมาณของตำบลนั้นๆ มากกว่าจะบริหาร ‘ตำบล’ อันประกอบไปด้วย : คน-สัตว์-สิ่งของ⁶⁸

ข้อความนี้คัดมาจากเรื่อง “ลานท่าบาตร” ของพิสิฐ ภูศรี เนื้อหาของเรื่องสั้นกล่าวถึงคนในหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งที่คิดจัดงานวัดขึ้นมาโดยจัดให้มีมหรสพที่หลากหลาย มีการระดมทุนจำนวนมากเพื่อเป็นค่ามหรสพราคาแพงจำพวกลิเกชื่อดังและมวยปล้ำ บรรยากาศของเรื่องเต็มไปด้วยความวุ่นวายปั่นป่วนเมื่อมีทหารอันธพาลมาอาละวาด แต่เมื่อเหตุการณ์สงบลง ชาวบ้านก็ชมมหรสพตามเดิมเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น ข้อความนี้เป็นคำบรรยายของผู้เล่าเรื่องกล่าวถึงตอนที่สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหรือ อ.บ.ต. กำลังประชุมหารือกันเรื่องการจัดสรรงบประมาณ

⁶⁷ วินทร์ เลียววาริณ, “ปทานุกรมชีวิต ฉบับชนชั้นกลางกรุงเทพฯ,” ใน *อาเพศกำสรวล*, หน้า 161.

⁶⁸ พิสิฐ ภูศรี, “ลานท่าบาตร,” ใน *นครคลื่นเหียน*, หน้า 135.

การเสริมความในตัวอย่างนี้เป็นลักษณะเดียวกับที่ มาร์ศรี สอทิพย์ให้ความหมายไว้ว่าเป็นเหมือนการแสดงความเห็นของผู้เขียน ผู้วิจัยเห็นว่านัยความหมายที่ปรากฏในการเสริมความส่วนใหญ่เป็นจุดที่สร้างความขบขันเพราะส่วนใหญ่จะไม่เข้ากันกับข้อความที่อยู่แวดล้อม ดังที่ปรากฏในตัวอย่างนี้ พิสิฐ ภูศรี กล่าวว่า “เป็นการบริหาร (หรือผลาญ) เงินงบประมาณของตำบลนั้นๆ” การบริหารคือการจัดการอย่างเป็นระบบแตกต่างจากการผลาญที่น่าจะหมายถึงการใช้จ่ายเงินอย่างไม่เหมาะสม ความไม่เข้ากันจึงเกิดขึ้นระหว่างความหมายของข้อความที่อยู่ประชิดกัน ความขบขันจะเกิดขึ้นเมื่อผู้อ่านพิจารณาพฤติกรรมของตัวละครตั้งแต่ตอนเปิดเรื่องแล้วเห็นชัดเจนว่าการเสริมความในที่นี้มุ่งเสียดสีกลุ่มคนที่อาสาบริหารกิจการต่างๆ โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้านที่หลักในการทำงานอิงอยู่กับประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม

(38) “ลานท่าบาตร”

ท่านประธานในที่ประชุมทำหน้าที่ให้เครื่อง ยกมือห้ามเหล่ากรรมการ แต่จะมีคน เชื้อฟังกี่หาไม่ ก็เลยจะใช้วิธีทุบโต๊ะ-คำสั่งให้เงียบตามหลักสากล แกรมองหาท่อน ไม่เหมาะๆ พอจะใช้แทนค้อน (อย่างที่เคยเห็นในหนังจีนเปาบู๊นจิน) แต่มันไม่มี ...เลยเอากำมือทุบลงบนโต๊ะเสียงดังสนั่น⁶⁹

ตัวอย่างนี้มาจากเรื่อง “ลานท่าบาตร” เช่นเดียวกับกับตัวอย่างที่ 39 ตัวอย่างนี้เป็นคำบรรยายของผู้เล่าเรื่องในตอนที่มีการประชุมเช่นเดียวกัน การเสริมความในตัวอย่างนี้สร้างความขบขันจากความไม่เข้ากันระหว่างลักษณะของตัวละครกับลักษณะของเปาบู๊นจินในการเสริมความ ผู้วิจัยตีความว่าที่พิสิฐกล่าวถึงเปาบู๊นจินผู้เป็นขุนนางระดับสูงและมีความเที่ยงธรรมเพื่อล้อเลียนตัวละครผู้ใหญ่บ้านที่พยายามแสดงความเป็นผู้มีอำนาจเสมือนว่าตนเป็นข้าราชการผู้มีตำแหน่งสูง แท้จริงแล้วผู้ใหญ่บ้านผู้เป็นประธานในที่ประชุมไม่ได้เป็นทั้งข้าราชการระดับสูงและไม่มีความเที่ยงธรรม การเสริมความนี้มุ่งเสียดสีกลุ่มคนที่ไร้จิตสำนึกสาธารณะที่อาสาบริหารงานของท้องถิ่น โดยเห็นประโยชน์ตนสำคัญกว่าส่วนรวมเช่นเดียวกับตัวอย่างที่ 37

(39) “รายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี”

โดยส่วนตัวของกระผมนั้น กระผมค่อนข้างประหลาดใจที่จู่ๆก็มีคนมาขอพบกระผมทุกๆที่ตลอดเวลาที่กระผมทำงานในหน้าที่นี้ไม่เคยมีใครมาขอพบ

⁶⁹ พิสิฐ ภูศรี, “ลานท่าบาตร,” ใน นครคลื่นเหียน, หน้า 140.

กระผมเลยแม้แต่คนเดียว แต่กระผมก็มีได้คาดหวังอะไรกับแขกที่จะขอเข้าพบ กระผมนัก กระผมคิดเอาแต่ประโยชน์ส่วนตนว่า เป็นการดีเหมือนกันที่กระผมจะได้มีเพื่อนคุยเพื่อฆ่าเวลาทำงาน (อ่านหนังสือพิมพ์) ของกระผมให้หมดไปอีกวันหนึ่ง กระผมจึงอนุญาตให้เลขของกระผมนำผู้ที่ต้องการจะพบกระผมเข้ามา⁷⁰

ตัวบทนี้คัดมาจากเรื่อง “รายงานถึง ๗พณฯ นายกรัฐมนตรี” ของชาติ กอบจิตติ เนื้อเรื่องกล่าวถึงการทำงานในสำนักทำรายการรายงานถึง ๗พณฯ นายกรัฐมนตรี ที่เป็นระบบงานล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพ ตัวละคร “กระผม” จากคนที่เคยกระตือรือร้นในการทำงาน เมื่อได้เลื่อนขั้นเป็นผู้อำนวยการสำนักฯ “กระผม” พยายามกระตุ้นให้ข้าราชการคนอื่นทำงานเต็มที่แต่ก็ไม่เป็นผล เหตุการณ์ดำเนินอยู่เช่นนี้จน “กระผม” เกษียณอายุราชการ ตอนที่คัดมานี้เป็นคำบรรยายของผู้เล่าเรื่องที่กล่าวถึงตอนที่อดีตนายกรัฐมนตรีมาขอเพื่อขอทราบผลการวินิจฉัยว่าอูจจาระที่อดีตนายกรัฐมนตรีผู้นี้ถูกปาลใส่เมื่อหลายปีก่อนเป็นมุลสุนัขหรือสุกร

การเสริมความในตัวบทนี้มีความไม่เข้ากันระหว่างคำที่นำมาก่อนหน้าคือการทำงานกับคำที่อยู่ในเครื่องหมายขลิขิตคือการอ่านหนังสือพิมพ์ ชาติชี้ให้เห็นว่าเวลาทำงานของตัวละครในเรื่องนี้แท้จริงแล้วคือการอ่านหนังสือพิมพ์ การเสริมความในที่นี้มุ่งเสียดสีข้าราชการที่ทำงานแบบ “เข้าขามเย็นขาม” กล่าวคือ ข้าราชการที่ทำงานไม่เต็ม ศักยภาพและขาดความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน ใช้เวลาทั้งหมดไปกับสิ่งอื่นอันส่งผลให้ระบบราชการเกิดความล่าช้าและส่งผลกระทบต่อ การดำเนินงานของประเทศได้

5.5 การกล่าวเกินจริง

เลโอนาร์ด เฟนเบิร์ก กล่าวว่า เรื่องเสียดสีทุกเรื่องคือการกล่าวเกินจริง “All satire is exaggeration.”⁷¹ ความเห็นของเฟนเบิร์กแสดงให้เห็นว่าการกล่าวเกินจริงเป็นส่วนสำคัญของเรื่องเสียดสี การกล่าวเกินจริงคือการกล่าวให้เกินความจริงหรือการขยายข้อเท็จจริงให้มากจนเกินไป เพื่อให้เกิดผลที่จริงจังหรือเพื่อให้ขบขัน⁷² ดังที่แมกซ์ อีสต์แมน แสดงความเห็นเกี่ยวกับการกล่าว

⁷⁰ ชาติ กอบจิตติ, รายงานถึง ๗พณฯ นายกรัฐมนตรี, หน้า 77.

⁷¹ Leonard Feinberg, *Introduction to Satire*, p. 105.

⁷² เอ็ม. เอช. อาบรามส์, *อธิบายศัพท์วรรณคดี*, แปลโดย ทองสุก เกตุโรจน์ (กรุงเทพมหานคร: องค์การคำของคุรุสภา, 2538), หน้า 144-145.

เกินจริงไว้ว่า ในการสร้างอารมณ์ขัน ปริมาณหรือคุณสมบัติที่มาก (the much) ไม่อาจก่อความขบขันได้ แต่ปริมาณหรือคุณสมบัติที่มากเกินไป (the too much) สามารถทำได้⁷³

เราอธิบายสาเหตุแห่งความขบขันในการกล่าวเกินจริงโดยอาศัยทฤษฎีแห่งความไม่เข้ากันได้ เช่นเดียวกับกลวิธีทางภาษาอื่นๆในเรื่องเสียดสี การกล่าวเกินจริงจะปะทะกับกรอบความคิดของผู้อ่านที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อผู้อ่านรู้สึกว่าเป็นไปไม่ได้ก็จะเกิดความขบขัน หลายครั้งที่การกล่าวเกินจริงทำลายระบบเหตุผลในความเป็นจริง ตัวอย่างการกล่าวเกินจริงในเรื่องสั้นแนวเสียดสีมีดังต่อไปนี้

(40) “อาณาจักรมายา”

...นักร้องบางคนเสียงเหมือนเป็ด...ขอโทษที่ผมพูดตรงเกินไป แต่เราก็ทำให้พวกแก้วเสียงซำรุคมาแต่กำเนิดเหล่านี้เป็นซูเปอร์สตาร์ของเมืองไทยมานักต่อนักแล้ว...“พวกดาราคือมนุษย์พันธุ์พิเศษ เนื้อหนังสมบูรณ์และรูปโฉมงดงาม ย้ายจนกว่าคนทั่วไป ทุกคนมีชีวิตสุขสบายและอิสระ ฉะนั้น ความต้องการด้านกามารมณ์ย่อมสูงกว่าคนสาขาอาชีพอื่น”⁷⁴

ตอนที่คัดมาเป็นตัวอย่างนี้มาจากเรื่อง “อาณาจักรมายา” ของประชาคม ลุนาชัย เรื่องเล่าเกี่ยวกับพ่อแพรวที่พาเบิ้มผู้เป็นลูกชายเข้าไปสมัครเป็นนักแสดงในสังกัดของพจน์ พจน์ขยาย ธุรกิจบันเทิงอย่างกว้างขวางครอบคลุมทุกแขนง และได้สร้างพื้นที่สำหรับการฝึกฝนและที่อยู่อาศัยของนักแสดงอย่างครบวงจร ซึ่งเปิดเผยให้เห็นพฤติกรรมบกร่องของเหล่านักแสดงโดยเฉพาะความมั่งคั่งทางเพศจนเกิดการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ ตอนที่คัดมาเป็นบทสนทนาของพจน์ที่กล่าวแก่พ่อแพรวระหว่างที่เขาพาพ่อแพรวเดินชมและแนะนำสถานที่จนทั่ว

การกล่าวว่ นักร้องบางคนแก้วเสียงซำรุคมาแต่กำเนิด และคำที่กล่าวว่าพวกนักแสดงเป็นมนุษย์พันธุ์พิเศษเป็นการกล่าวเกินจริง อาการแก้วเสียงซำรุคมาแต่กำเนิดนั้นอาจทำให้มีปัญหา แม้แต่การออกเสียง หรืออาจถึงขนาดเปล่งเสียงไม่ได้เลย อันที่จริง ปัญหาของนักร้องกลุ่มที่อ้างถึงนี้อาจเป็นเพียงเสียงที่ขาดความใสกังวาน หรือร้องเพลงได้ไม่ดีเท่าที่ควร ความไม่เข้ากันอยู่ระหว่างความพิการที่ตัวละครกล่าวถึงในเรื่องกับความเป็นไปได้จริง เป้าของการเสียดสีคือกลุ่ม

⁷³ Max Eastman, *Enjoyment of Laughter*, p. 150.

⁷⁴ ประชาคม ลุนาชัย, “อาณาจักรมายา,” ใน *เมืองใต้อุโมงค์*, หน้า 76,82.

นักร้องที่มีเพียงรูปลักษณ์ภายนอกประกอบการสนับสนุนของต้นสังกัดเท่านั้นเป็นปัจจัยสร้างให้มีชื่อเสียงขึ้นมาได้ไม่ใช่คุณภาพเสียงที่ดีและความสามารถ

ข้อความที่เน้นอีกจุดหนึ่งคือตอนที่กล่าวว่าดารานักแสดงเป็นมนุษย์พันธุ์พิเศษ จึงมีความต้องการทางเพศมากกว่าคนทั่วไป ข้อความนี้นับว่าเป็นการกล่าวเกินจริงเช่นกัน ความไม่เข้ากันอยู่ระหว่างความจริงที่ว่านักแสดงไม่ได้กำเนิดจากสายพันธุ์ที่แตกต่างจากมนุษย์ทั่วไปกับการกล่าวเกินจริงในเรื่องเพื่อขบเน้นลักษณะบกพร่องของนักแสดงที่มีความต้องการทางเพศสูงและไม่คำนึงถึงจริยธรรมที่ถูกที่ควรจนทำให้เกิดการตั้งครรภไม่พึงประสงค์ รวมทั้งบุตรนอกสมรส ที่ว่าพันธุ์พิเศษในที่นี้ น่าจะหมายถึงปฏิกริยาของกลุ่มนักแสดงต่อสิ่งเร้าต่างๆที่มากกว่าคนทั่วไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือขาดความยับยั้งชั่งใจนั่นเอง กลุ่มนักแสดงที่มีพฤติกรรมดังกล่าวจึงเป็นเป้าของการเสียดสี

(41) “เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก”

เด็กหนุ่มสาวในตำบลส่วนใหญ่จับรถไฟเข้าเมืองหลวงไปแล้ว ถึงแม้การเก็บเกี่ยวเพิ่งจะเสร็จไปไม่นาน ฉันรู้ว่าพวกเขาทำนาขาดทุนกันทุกปี แต่ปีนั้นเห็นที่หน้านาหว่าน เพราะฝนทิ้งช่วงในฤดูเพาะปลูก ปลายังตายโดยไม่รู้ตัวว่าปลัดหลงขึ้นมาบนดินแห้งแตกกระแหงตั้งแต่เมื่อไหร่ ถ้าเป็นอย่างนี้อีกสองสามปี ผู้มีหน้าที่ช่วยเหลือเกษตรกรคงต้องชะชะชานาขึ้นมาจากซากดินแล้วเอาเปะติดลงไปในรายงานได้เลย⁷⁵

ข้อความนี้คัดมาจากเรื่อง “เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก” ของมหรณพ โฉมเฉลา เรื่องสั้นเรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับ “ฉัน” และภรรยาที่ขายเสื้อผ้าในงานวัดแล้วพบเด็กชายสามตาโดยบังเอิญ ภรรยาของ “ฉัน” นำเด็กชายมาพยาบาลอย่างดี เมื่อมรรคทายกและเจ้าอาวาสทราบเรื่องจึงนำเด็กชายสามตาไปแอบอ้างเป็นมหาเทพเพื่อหารายได้เข้าวัด ในที่สุดเด็กชายสามตาก็เสียชีวิต ส่วนที่คัดมาจากตอนเปิดเรื่องที่กล่าวถึงสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านที่เป็นฉากของเรื่อง

การกล่าวเกินจริงในข้อความนี้กล่าวถึงสภาพความแห้งแล้งของหมู่บ้านที่เป็นมาอย่างต่อเนื่องแต่ไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างเหมาะสมจากทางการ ความไม่เข้ากันที่สร้างความขบขัน

⁷⁵ มหรณพ โฉมเฉลา, “เด็กชายสามตาผู้บังเอิญตกลงมาบนโลก,” ใน เด็กชายสามตาผู้บังเอิญตกลงมาบนโลก, หน้า 110.

เกิดจากการที่กล่าวว่า “แะชะชานาขึ้นมาจากซากดินแล้วแปะติดลงไปในงาน” ในความเป็นจริง การกระทำดังกล่าวย่อมเป็นไปได้ การกล่าวเกินจริงในตัวอย่างนี้มุ่งโจมตีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ให้ความช่วยเหลือเกษตรกรไม่ทั่วถึงและไม่เต็มกำลังความสามารถ

(42) “สุนัขปไตย”

โครงการต่างๆการาคาซัง ปัญหาทางหลวงสายใหม่ที่เราอาจได้ใช้เมื่อ
ตายไปแล้วสองชาติ เพราะอายุสุนัขเราก็ไม่ยืนยาวอยู่แล้ว ฯลฯ แต่ละปัญหา
รวมเร้ากันเข้ามา ชัดแย้งกันเองในหมู่วัฒนบาล ชัดขาตัวเองเพราะไม่ต้องการให้ผู้อื่น
ได้หน้าได้ผลงาน

ผู้ที่เดือดร้อนก็คือประชาชนสุนัขเรา⁷⁶

ตัวบทที่คัดมาจากเรื่อง “สุนัขปไตย” ของวินทร์ เลียววาริณ ในเรื่องนี้วินทร์นำเสนอแนวคิดวิจารณ์การเมืองผ่านตัวละครสุนัข เนื้อเรื่องเกี่ยวกับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ที่แสดงให้เห็นความขัดแย้งรุนแรงระหว่างนักการเมืองฝ่ายค้านกับฝ่ายรัฐบาลรวมทั้งนายกรัฐมนตรี แต่แท้จริงแล้วความขัดแย้งดังกล่าวเป็นเพียงการแสวงหา เพราะต่างฝ่ายต่างมีผลประโยชน์ร่วมกัน ตัวบทนี้มาจากบทความวิเคราะห์การเมืองของหนังสือพิมพ์ที่ผู้เขียนแทรกเข้ามาในเรื่อง

ผู้เขียนกล่าวว่าทางหลวงสายใหม่กำลังมีปัญหาทำให้ต้องเลื่อนกำหนดเปิดใช้ออกไปอีก ผู้เขียนกล่าวว่าเวลาที่เลื่อนออกไปยาวนานถึงขนาด “ตายไปแล้วสองชาติ” ซึ่งนับว่าเป็นการกล่าวเกินจริง แม้ว่าผู้เขียนจะอ้างว่าเป็นอายุของสุนัข แต่ในเรื่องสั้นเรื่อง “สุนัขปไตย” นี้ผู้อ่านย่อมมีกรอบอ้างอิงอยู่แต่ต้นว่าตัวละครสุนัขเหล่านี้แท้จริงคือนักการเมืองไทยที่เป็นเป้าของการเสียดสี ความไม่เข้ากันของภาษาอยู่ระหว่างเวลาจริงที่ถูกเลื่อนออกไปจนถึงกำหนดเปิดใช้กับเวลา “สองชาติ” ที่ยาวนานเกินกว่าที่จะคำนวณได้ การกล่าวเกินจริงนี้มุ่งเสียดสีนักการเมืองผู้รับผิดชอบโครงการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการคมนาคมหรือระบบสาธารณสุขปโภคที่มีการทุจริตชักยอกงบประมาณจำนวนมาก รวมทั้งการแก่งแย่งผลงานทำให้โครงการเสร็จล่าช้า แม้ว่าปัญหานี้เป็นสิ่งที่พรรคฝ่ายค้านนำมาใช้ในการอภิปรายไม่ไว้วางใจในหลายวาระ แต่ปัญหายังคงปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน

⁷⁶ วินทร์ เลียววาริณ, “สุนัขปไตย,” ใน *อาเพศกำสรวล*, หน้า 93.

5.6 การเล่นกับทำเนียบภาษา

ทำเนียบภาษา (register) หมายถึงวิธภาษา⁷⁷ ที่แตกต่างกับวิธภาษาอื่นโดยการใช้ เช่น ใช้ต่างกันตามหน้าที่ สถานการณ์ วัตถุประสงค์ และแวดวงอาชีพ ดังนั้น ภาษาที่ใช้ในสถานการณ์ที่จัดว่าเป็นทางการก็จัดว่าเป็นทำเนียบภาษาหนึ่ง ซึ่งต่างกับทำเนียบภาษาไม่เป็นทางการ ภาษากฎหมายและการแพทย์ก็นับเป็นทำเนียบภาษา เช่นเดียวกับ ภาษาโฆษณาและภาษาที่ใช้ในข่าวกีฬา⁷⁸ ในเรื่องสั้นแนวเสียดสี นักเขียนนิยมเล่นกับทำเนียบภาษาด้วยการนำทำเนียบภาษาหนึ่งไปใช้ในอีกบริบทหนึ่งซึ่งต่างกับการใช้ภาษาตามมาตรฐานปกติ ความไม่เข้ากันที่สร้างความขบขันจึงเกิดขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(43) “สมชายยังอยู่”

นอกเหนือจากสัญญาณมีอันถือเป็นรหัสประจำพรรคแล้ว ผู้เฝ้าประตูจะถามว่า “มนุสฺโสสิ” (เป็นมนุษย์หรือไม่) สมาชิกจะผ่านประตูได้ต้องเปล่งคำว่า “อามะกันเต” (yes I am)

เทียน ไชนับร้อยแห่งทอดดวงสว่างนวลเรียงรายเป็นวงกลมกลางห้อง สมาชิกทั้งหมดอยู่กลางวง เนื้อกายแต่ละคนคู่มืออร่าม⁷⁹

ข้อความนี้คัดมาจากเรื่อง “สมชายยังอยู่” ของศักดิ์ศิริ มีสมสืบ เนื้อเรื่องเกี่ยวกับสมชายที่เข้าร่วมกับกลุ่มวัยรุ่นจับผู้หญิงมาข่มขืน สมชายแสดงตัวว่าเป็นผู้ยึดถือในกฎเกณฑ์ของกลุ่มที่ตั้งขึ้นเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่การข่มขืน เช่น ห้ามข่มขืนคนในชุดนักศึกษาและห้ามข่มขืนในวันพระ ตอนที่กลับมาเป็นตอนที่สมชายไปสมทบกับกลุ่มเพื่อนที่เพิ่งจับเด็กผู้หญิงมาได้ แล้วรอให้วันพระผ่านไปเพื่อจะได้เริ่มข่มขืน

⁷⁷ วิธภาษา (language variety) เป็นคำที่นิยมใช้กันในหมู่นักภาษาศาสตร์สังคม หมายถึง “ชนิดต่างๆ ของภาษาใดภาษาหนึ่ง” เช่น เมื่อพูดถึงการที่ภาษาไทยแตกย่อยเป็นชนิดต่างๆ ชนิดต่างๆ ของภาษาไทยก็คือวิธภาษานั้นเอง เช่น ภาษาสุพรรณ ภาษาผู้หญิงไทย ภาษาวัยรุ่นไทย ภาษาโฆษณาของไทย ฯลฯ ก็เรียกได้ว่าเป็นวิธภาษาของภาษาไทยทั้งสิ้น.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, *ภาษาในสังคมไทย: ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 6-7.

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

⁷⁹ ศักดิ์ศิริ มีสมสืบ, “สมชายยังอยู่,” ใน *สมควรตาย*, หน้า 37,42.

ทำเนียบภาษาที่ผู้เขียนนำมาเล่นคือภาษาของพระสงฆ์ที่ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา จากตัวอย่าง การโต้ตอบกันที่เป็นรหัสของตัวละครเป็นถ้อยคำที่ใช้ในพิธีอุปสมบทของพระสงฆ์ เมื่อนำมาใช้ในบริบทที่เป็นการเตรียมตัวข่มขืนความไม่เข้ากันจึงเกิดขึ้น เพราะการอุปสมบทเป็นการเริ่มต้นเข้าสู่วิถีทางแห่งคุณธรรม ขณะที่ในเรื่องนี้เป็นการเริ่มต้นการทำความชั่ว การเล่นกับทำเนียบภาษาในตัวอย่างนี้มุ่งโจมตีคนที่ไม่สามารถทำความดีได้ตามที่พูดอวดอ้าง เช่นเดียวกับสมชายที่ละทิ้งกฎที่ตนแสดงตนว่ายึดถือมาตลอดโดยต่อแถวเพื่อรอข่มขืนเด็กผู้หญิงที่จับมาได้ในตอนปิดเรื่อง

(44) “สำนักใหม่”

ภายในห้องก่อนข้างมีตรงกับผู้ร่วมพิธีและสานุศิษย์สำนักนี้ที่ล้วนแต่งกายสีดำ ... ตรงกลางห้องยกสูงเป็นธรรมาสันขนาดใหญ่ เพื่อให้ผู้ร่วมพิธีมองเห็นเจ้าสำนักหรือสาวกที่ทำพิธีอยู่ได้ชัดเจน ตอนที่ผมเข้าไปนั้นมีสาวกสาวชุดดำและหนุ่มชุดขาวกำลังสวดมนต์เป็นทำนองเสนาะ... ทุกคนต่างอาศัยเครื่องขยายเสียงเพื่อให้คำสวดเสียดของเองดังถึงหูพระหูกเจ้า ... สิ่งสำคัญอีกอย่างที่ผมเห็นได้ชัดคือ ผู้ร่วมพิธีจะมีน้ำจันทน์เป็นเครื่องบูชา ผมเห็นสาวกของแต่ละกลุ่มต่างมีชุดเครื่องเช่นเป็นของตนเอง⁸⁰

ตัวอย่างนี้คัดมาจากเรื่อง “สำนักใหม่” ของปริญญา ตรีน้อยไฮ เรื่องสั้นมีเนื้อหาวาดด้วยตัวละคร “ผม” ที่ติดตามกลุ่มเพื่อนร่วมงานที่อายุน้อยกว่าไปท่องเที่ยวตามสถานบันเทิงในเวลากลางคืนซึ่งทำให้ “ผม” รู้สึกตื่นเต้นมาก ตอนที่กลับมาเป็นตอนที่ “ผม” เข้าไปในสถานบันเทิงแล้วบรรยายถึงสภาพที่ตนพบเห็น

ปริญญาเล่นกับทำเนียบภาษาโดยนำภาษาที่ใช้ในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนาหรือลัทธิความเชื่อมาใช้ในบริบทที่เป็นการบรรยายสภาพของสถานบันเทิง ความไม่เข้ากันจึงเกิดขึ้น “ผู้ร่วมพิธี” และ “สานุศิษย์” ในบริบทนี้หมายถึงผู้ที่มาท่องเที่ยวในสถานบันเทิง “ธรรมาสัน” ที่ปกติหมายถึงที่สำหรับพระภิกษุหรือสามเณรนั่งแสดงธรรม⁸¹ ในบริบทนี้หมายถึง แทนที่ผู้เปิดเพลงหรือ ดี.เจ. (D.J.) ใช้ยื่นเล่นแผ่นเสียง ดังนั้น “เจ้าสำนัก” ที่นี้จึงหมายถึง ดี.เจ. และ “เสียดสวด” หมายถึง

⁸⁰ ปริญญา ตรีน้อยไฮ, “สำนักใหม่,” ใน *หนอนคอนกรีต*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2544), หน้า 131-132.

⁸¹ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*, หน้า 555.

เสียงเพลงอีกทีก็ในสถานบันเทิง การเล่นกับทำเนียบภาษาในเรื่องนี้มีความมุ่งหมายที่จะ โจมตีคนที่
 บุกขายมุขต่างๆและการท่องเที่ยวตามสถานบันเทิงในเวลากลางคืนราวกับศาสนา

(45) “360-0”

มันเป็นละครฟอร์มใหญ่ มีดาราดังประชันบทบาทกันมากมาย เนื้อเรื่องที่น่า
 สนุกก็น่าสนใจไม่น้อย แต่มันมีจุดอ่อนอยู่ที่กลุ่มผู้สร้างละครเรื่องนี้ ผู้ชมเคย
 ผิดหวังกับละครเรื่องที่ผ่านมาของพวกเขา นับครั้งไม่ถ้วน ...

ฉากแรกเริ่มขึ้นที่ห้องโถงใหญ่ ตัวละครอยู่กันพร้อมหน้า

กลองจับไม้ที่สมุนฝ่ายพระเอก หน้าตาบอกรี่ห่อภูธรชัดเจน

“ท่านประธานที่เคารพ” เขากล่าวประโยคแรก แล้วก็เริ่มพูดไปตามบทที่
 ท่องมาอย่างดี, มันไม่ต่างจากละครเรื่องก่อนๆ บทสนทนายืดยาวนานเพื่อหน่าย
 พูควกไปวนมาหาสาระไม่ได้⁸²

บทตัดตอนนี้คัดมาจากเรื่อง “360-0” ของพิสิฐ ภูศรี เนื้อเรื่องว่าด้วยเรื่องของ “ผม” ที่ซื้อ
 เครื่องกำจัดมลพิษมาใช้ ครั้งแรกที่ซื้อ “ผม” ทำให้นักแสดงละคร โทรทัศน์หายไปเพราะไม่ชอบ
 บทบาทการแสดงและเนื้อหาของเรื่องที่น่าเบื่อ ครั้งต่อมาที่ซื้อเครื่องกำจัดนักการเมืองที่ปรากฏใน
 โทรทัศน์ไปจนหมดทำให้ “ผม” ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากเพราะเป็นมลพิษที่กำจัดยาก ตอนที่คัดมานี้
 เป็นตอนที่ผมเริ่มชมโทรทัศน์หลังจากที่กำจัดนักแสดงละครไปในคืนก่อน

การเล่นกับทำเนียบภาษาในตัวอย่างนี้คือการนำภาษาที่เกี่ยวกับละครมาใช้ในบริบทของ
 การประชุมสภาผู้แทนราษฎร สืบเนื่องจากความเปรียบหลักของเรื่องนี้ที่เปรียบการประชุมดังกล่าว
 เป็น “ละครน้ำเน่า” คำในทำเนียบภาษาที่นำมาเล่นมีหลากหลาย เช่น “ฉาก” ที่หมายถึงรัฐสภา
 “ตัวละคร” ที่หมายถึงบรรดานักการเมืองที่เข้าร่วมประชุม “พระเอก” หมายถึง นักการเมือง
 ฝ่ายรัฐบาล และ “บทสนทนา” หมายถึงคำกล่าวอภิปรายต่างๆในการประชุม การเล่นกับทำเนียบ
 ภาษานี้มุ่งเสียดสีนักการเมืองที่ได้เถียงกันในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรมากกว่าที่จะลงมือ
 แก้ปัญหาของประชาชนอย่างจริงจัง

(46) “คนชาติหมา”

⁸² พิสิฐ ภูศรี, “360-0,” ใน นครคลื่นเหียน, หน้า 128.

คนตัวเมียมองสบตาหล่อนอย่างเหมือนกับว่ามันและหล่อนรอเรื่องราวเหมือนกัน และมันได้ออกหน้าไปก่อนแล้ว

“ไอ้คนระยำ” หล่อนดำแล้วเอาหินขว้างใส่ มันทั้งคู่ก็สืบพันธุกันอย่างไม่สนใจ ทำเอาซิดชนกต้องก้มหน้า หลบสายตาคนและหมาที่มองมา เวลาผ่านไป คนสำเร็จกิจ เกี่ยวหางเดินกัน ไปอย่างผู้ชนะ นกน้อยเริ่มบินกลับรัง หมา ทขอยกัน กลับบ้าน ...

หมาที่รู้จักมองหล่อนด้วยสายตาที่แตกต่างกัน มีทั้งสมเพช รังเกียจ หยาม หยัน หมาหลายตัว นินทาทันทีที่หล่อนคล้อยหลัง⁸³

ตัวอย่างนี้คัดมาจากเรื่อง “คนชาติหมา” ของ ฮ. นิกสูก็ เรื่องสั้นกล่าวถึงซิดชนกที่เป็นม่าย เพราะสามีเสียชีวิตไป ซิดชนกแสวงหาความสุขทางเพศจากวัลลกโดยไม่ทราบว่าเขาใจหลอก ทำลายเธอ นอกจากนั้น ซิดชนกยังฝึกฝึกการมารมณมากเสียจนละทิ้งหน้าที่ของแม่และสะใภ้ที่ดี ตอนที่คัดมาเป็นตอนที่ซิดชนกนั่งรอวัลลกอยู่ที่สวนสาธารณะ โดยตั้งใจว่าจะได้มีเพศสัมพันธ์กันอีก แต่วัลลกกลับไม่มา

ลักษณะพิเศษของการเล่นกับทำเนียบภาษาในตัวอย่างนี้ คือการกลับกันระหว่างภาษาที่ใช้กับมนุษย์กับภาษาที่ใช้กับสัตว์ ผู้เขียนกำหนดให้ผู้เล่าเรื่องเรียกตัวละครมนุษย์ว่าเป็น “หมา” ในขณะที่ตัวละครสุนัขเรียกเป็น “คน” ทำเนียบภาษาที่ใช้จึงแปรเปลี่ยนตามการกำหนดดังกล่าว การกลับกันของทำเนียบภาษานี้แย้งกับมาตรฐานปกติของการใช้ภาษา ความไม่เข้ากันจึงเกิดขึ้น เช่น เรียกสุนัขเพศเมีย เป็น “คนตัวเมีย” เรียกคนที่รู้จักซิดชนกว่าเป็น “หมา” แต่เป็น “หมา” ที่ “นินทา” แทนที่จะเห่าหรือหอน การเล่นกับทำเนียบภาษาในเรื่องนี้มุ่งโจมตีคนที่ฝึกฝึกในการมารมณมากจนเกินไปว่ามีพฤติกรรมไม่ต่างกับสุนัข

5.7 การใช้อักษรวิเศษ

อักษรวิเศษคือระบบหรือแบบแผนที่ว่าด้วยตัวหนังสือและวิธีเขียนอ่านหนังสือให้ถูกต้อง⁸⁴ อิงอร สุพันธุ์วิช กล่าวถึงอักษรวิเศษว่าประกอบด้วย การใช้อักษรและการประกอบรูปคำ การใช้

⁸³ ฮ. นิกสูก็, “คนชาติหมา,” ใน มนุษย์ท่ามกลางหายนะ (กรุงเทพมหานคร: คับเบิ้ลนาฮัน, 2542), หน้า 72.

⁸⁴ อิงอร สุพันธุ์วิช, วิวัฒนาการอักษรและอักษรวิเศษไทย (กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 455.

อักษร ได้แก่ การใช้พยัญชนะ การใช้สระ การใช้วรรณยุกต์ การใช้เครื่องหมายต่าง ๆ การประกอบ
รูปคำ ได้แก่ การประกอบรูปคำไทยและการประกอบรูปคำภาษาต่างประเทศ⁸⁵

การใช้อักษรวิธีพิเศษในวิทยานิพนธ์นี้ผู้วิจัยเน้นที่การใช้อักษร ประกอบด้วยการจัดเรียง
ข้อความ การสร้างตัวอักษรลักษณะพิเศษ และ การใช้เครื่องหมาย ความซับซ้อนของการใช้อักษรวิธี
พิเศษเกิดจากความไม่เข้ากันระหว่างรูปแบบการใช้ภาษาที่ผู้อ่านคุ้นเคยกับรูปแบบที่นักเขียนสร้าง
ขึ้นใหม่ เช่นการใช้เครื่องหมายวรรคตอนมากกว่าปกติและการป้ายคำทับตัวอักษร รูปแบบภาษา
ที่พลิกความคาดหมายของผู้อ่านนี้ยังนำไปสู่การตีความนัยสำคัญของเรื่องสั้นแนวเสียดสีดังที่
ปรากฏในตัวอย่างเหล่านี้

(47) “ความในใจสี่บรรทัด: ว่าด้วยกงล้อการเมืองหลังอานบุรี”

ต้อง ทำงานอย่างหนักเพื่อหาคะแนนเสียง แต่ไม่เคยกลัว
ไถ นาก็ยังต้องออกแรงเลย นับประสาอะไรกับจะเป็น ส.ส.
เงิน ทองที่นักธุรกิจช่วยมาก็เพราะเชื่อมั่นเรา ไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง
มา ตรวจสอบได้ทุกเมื่อ เชื่อเถอะครับ โปรงใส มีใบเสร็จ”

หัก หาญน้ำใจใครไม่ใช่วิสัยเรา
หลัง การปิดหีบบัตรคะแนนแล้ว
ใคร ก็ได้ที่มีอุดมการณ์เหมือนกัน เรายินดีร่วมเรือลำเดียวกัน
ก็ได้ มากุยกัณนิศน้อยครับ ยังเร็วเกินไปที่จะบอกว่าร่วมกับใคร⁸⁶

เรื่อง “ความในใจสี่บรรทัด: ว่าด้วยกงล้อการเมืองหลังอานบุรี” วินทร์ เลียววาริณ เป็น
ตัวอย่างที่ชัดเจนของการใช้อักษรวิธีพิเศษในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย เนื้อหาของเรื่องว่าด้วย
นักการเมืองที่พูดแต่สิ่งที่เป็นความเท็จ ตัวอย่างที่คัดมาเป็นคำพูดของตัวละครนักการเมืองที่กล่าว
แก่ประชาชน

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 456, 587, 589.

⁸⁶ วินทร์ เลียววาริณ, “ความในใจสี่บรรทัด: ว่าด้วยกงล้อการเมืองหลังอานบุรี,” ใน *หลังอานบุรี*, หน้า

ผู้เขียนใช้กลวิธีนำคำพูดของตัวละครมาเรียงต่อกัน แบ่งเป็นส่วน ส่วนละสี่บรรทัด โดยคำแรกของแต่ละบรรทัดจะแยกออกมาและถ้าอ่านเรียงตามแนวตั้งก็จะพบประโยคที่เป็นความในใจของนักการเมืองซึ่งขัดแย้งกับสิ่งที่กล่าวแก่ประชาชน ความไม่เข้ากันของภาษาที่ทำให้เกิดความขบขันอยู่ที่ข้อความในแนวตั้งแถวหน้า กับข้อความที่อ่านตามแนวนอน ดังที่นักการเมืองกล่าวถึงการทำงานของตนว่าทำงานหนัก และเงินที่ได้มาก็ได้มาอย่างบริสุทธิ์และตรวจสอบได้ ทว่าหากอ่านคำแรกของแต่ละประโยคในแนวตั้งจะให้ความว่า “ต้อง-ไป-เงิน-มา” เช่นเดียวกับอีกตัวอย่างหนึ่งที่กล่าวถึงแนวทางในการทำงานหลังจากการเลือกตั้ง ข้อความในแนวตั้งซึ่งเป็นเสมือนความในใจอ่านได้ว่า “หัก-หลัง-ใคร-ก็ได้” ซึ่งตัวอย่างทั้งสองก็แสดงให้เห็นแล้วว่าสิ่งที่นักการเมืองพูดกับสิ่งที่อยู่ในความนึกคตินั้นแตกต่างกัน เป้าของการเสียดสีคือนักการเมืองที่ไม่ซื่อสัตย์จริงใจต่อประชาชน

นอกจากนั้น ลักษณะการจัดเรียงข้อความเช่นนี้มีลักษณะคล้ายกลในการประพันธ์ร้อยกรองของไทย วิธีการกำหนดข้อความให้อ่านได้ในแนวตั้งเป็นลักษณะของ “กระทู้” แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนได้นำสมบัติที่มีอยู่ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ของไทยมาลงประยุกต์ใช้ และรูปแบบการจัดเรียงข้อความเช่นนี้ก็อาจสร้างความไม่เข้ากันอีกส่วนหนึ่งคือความไม่เข้ากันระหว่างการอ่านข้อความแบบปกติ กับการที่ต้องอ่านข้อความแบบกระทู้ซึ่งไม่ปรากฏในระบบการเขียนหรือการพูดโดยทั่วไป ทำให้ผู้อ่านรู้สึกขบขันเพราะอาจชวนให้คิดว่า นักเขียนกำลังชี้บอกว่าสิ่งที่นักการเมืองพูดอยู่ทุกวันนี้หากรับสารในวิธีการที่แตกต่างไปจากเดิมอาจทำให้พบความชั่วร้ายของนักการเมืองที่ปิดบังเอาไว้ก็เป็นได้

(48) “เกรย์ฮาวด์โฮม: ว่าด้วย policy ท่าน”

ตอน ไม่คูหนังฝรั่ง

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

.....

“โครงการนี้ไปได้สวยมากค่ะท่าน”

ตอน แฝงหลังอันบุรี

.....

 “เราเชื่อในวิสัยทัศน์ของท่านขอรับ”⁸⁷

ตัวอย่างนี้มาจากเรื่อง “เกรย์ฮาวด์โฮม: ว่าด้วย policy ท่าน” ของวินทร์ เลียววาริณ ในเรื่องนี้นักการเมืองที่เข้ามารับตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรมพยายามวางมาตรการต่างๆที่บังคับให้ข้าราชการในกระทรวงหันมาอนุรักษ์วัฒนธรรมหลังอันบุรี (วัฒนธรรมไทย) เช่นการแต่งกาย การเปลี่ยนชื่อ และการฟังเพลง แต่หลังจากที่รัฐมนตรีผู้นี้พ้นตำแหน่งไป มาตรการและการณรงค์ต่างๆก็กลับถูกละเลยเช่นเดียวกับก่อนที่นักการเมืองผู้นี้จะเข้ารับตำแหน่ง ข้อความที่คัดมาอาจเป็นบทสนทนาระหว่างรัฐมนตรีกับข้าราชการในกระทรวงในตอนที่มีการเสนอโครงการต่างๆที่ใช้เพื่อณรงค์ให้ชาวหลังอันบุรีหันมาอนุรักษ์วัฒนธรรม

ตัวอย่างนี้มีการใช้เครื่องหมายห้พภาคหรือจุดไข่ปลาต่อกันแทนตัวอักษรและไม่มีข้อความปรากฏอยู่เลย นอกจากชื่อโครงการและคำขานรับของข้าราชการในกระทรวงวัฒนธรรมตามนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงที่สร้างโครงการต่างๆเพื่อณรงค์ให้คนหันมารักวัฒนธรรมอย่างเกินจริง เป็นต้นว่าบังคับให้ข้าราชการในกระทรวงใส่ชุดประจำชาติ เปลี่ยนชื่อให้เป็นแบบหลังอัน(แบบไทย) ดั้งเดิม หรือการบังคับให้เปิดเพลงหลังอัน (เพลงไทย) ตลอดเวลา เครื่องหมายห้พภาคที่เรียงต่อกันไม่เป็นข้อความสำหรับผู้อ่าน แต่ตัวละครกลับเห็นดีเห็นงามโดยตลอด ทำให้ผู้วิจัยตีความว่าไม่ว่าสิ่งใดก็ตามที่รัฐมนตรีกล่าวข้าราชการในกระทรวงก็ยินดีที่จะคล้อยตาม และปฏิบัติโดยไม่คำนึงถึงสิ่งอื่นนอกจากความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ ความขบขันจะเกิดขึ้นเพราะผู้อ่านจะรู้สึกตัวละครข้าราชการ “หลับหูหลับตา” เห็นพ้องกับรัฐมนตรีทั้งที่โครงการนั้นไม่มีความหมายใดเลย เป้าของการเสียดสีคือกลุ่มข้าราชการในหน่วยงานต่างๆที่คล้อยตามผู้บังคับบัญชาเพื่อให้ตนได้ความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสม

(49) “บะหมี่กึ่งสำเร็จความใคร่...มามาซัง”

⁸⁷ วินทร์ เลียววาริณ, “เกรย์ฮาวด์โฮม: ว่าด้วย policy ท่าน,” ใน *หลังอันบุรี*, หน้า 125-126.

พิเศษ...!!?! โทร.สั่งบะหมี่กึ่งสำเร็จความใคร่ “มามาซัง” ก่อนติดคุกวันนี้
ท่านจะได้รับหนังสือคู่มือมนุษย์ ชุด “ถ้าโดนกับลูกตัวเองมันจะเป็นยังไง” พร้อม
ยางอาย หนึ่งขวด ฟรีทันที!!?! ...

ด่วน...!!?! รีบโทร.เลยตั้งแต่เดี๋ยวนี้ ...!!?!!!!! ซ้ำหมอคอดได้ของ
!!????!!!!!! ทำไมต้องตกใจขนาดนี้ !?????!!!!!! แถมมีระคนสงสัยด้วย
!!!!!!????????!!??!!??!!??!!??!! ว่ามัยว่าเครื่องหมายมันเยอะไป⁸⁸

ตัวอย่างนี้คัดมาจากเรื่อง “บะหมี่กึ่งสำเร็จความใคร่...มามาซัง” ของพิง ลำพระเพลิง
เนื้อหาของเรื่องสั้นกล่าวถึงการโฆษณาสินค้าบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปรวมทั้งขั้นตอนการปรุงที่ส่วนใหญ่
จะระบุไว้หลังบรรจุภัณฑ์ ตอนที่คัดมาเป็นคำบรรยายของผู้เล่าเรื่องในตอนท้ายเรื่อง

ตัวอย่างที่คัดมามีความไม่เข้ากันอยู่ตรงข้อความที่ใช้เครื่องหมายอัศเจรีย์และปรัศนีมากจน
ผิดไปจากมาตรฐานปกติของภาษา เครื่องหมายอัศเจรีย์และปรัศนีจำนวนมากที่พิงใส่เข้ามาใน
ข้อความนี้อาจตีความการ โจมตีเป้าของการเสียดสีได้สองแนวทาง แนวทางแรกผู้มุ่งเสียดสีการ
โฆษณาสินค้าต่างๆที่มักบรรยายสรรพคุณต่างๆของสินค้าจนเกินจริง และมีของแถมจำนวนมากเพื่อ
กระตุ้นให้ผู้บริโภคหันมาซื้อสินค้าของตน ในกรณีนี้การใช้เครื่องหมายจำนวนมากจนผิดเพี้ยนไป
จากระบบการเขียนเป็นสิ่งที่อาจพบได้ในโฆษณาทั่วไปที่ต้องการเน้นให้เห็นความสำคัญของสินค้า
แนวทางที่สองเป้าของการเสียดสีคือนายเฉลิม พรหมเลิศที่เป็นเป้าหลักของเรื่องสั้นเรื่องนี้
เครื่องหมายจำนวนมากที่ใส่เข้ามาแสดงทั้งความรู้สึกรังเกียจและฉงนสนเท่ห์ว่าเหตุใดผู้ที่ป็นชนชั้นนำ
ทางการเมืองถึงมีพฤติกรรมที่ผิดศีลธรรมอย่างร้ายแรงได้

(50) “56,782,375,350.55 อัฐ: ว่าด้วยความร้ายแบบไม่เจตนา”

ผู้ชมในห้องส่ง : “มีข่าวว่าท่านไป [REDACTED] ฐไม่ก็วัน จริง
มัยครับ?”

รัฐมนตรีเพิ่มทรัพย์ : “ไปได้ยินมาจากไหน โธ! ผมไปจริงแต่ไป [REDACTED]

[REDACTED] ตามที่เป็นข่าว ผมไปติดต่อขายกระดุก มีหลักฐานพิสูจน์ได้ มิใช่เสร้าง”

⁸⁸ พิง ลำพระเพลิง, “บะหมี่กึ่งสำเร็จความใคร่ มามาซัง,” ใน แรดเข้าเส้นเลือด, หน้า 55.

โยมก : “เปลี่ยนเป็นอีกท่านนะครับ ท่านรัฐมนตรีพูนสินครับ บัญชีทรัพย์สินที่ท่านรายงานคือ 5 ล้านบาท ของภรรยาท่าน 1,221ล้านบาท ของแม่ [REDACTED]”⁸⁹

ข้อความนี้คัดมาจากเรื่อง “56,782,375,350.55 อัฐ: ว่าด้วยความร้ายแรงแบบไม่เจตนา” ของ วินทร์ เลียววาริณ เรื่องสั้นเรื่องนี้กล่าวถึงการให้สัมภาษณ์ทางโทรทัศน์ของนักการเมืองเกี่ยวกับหลักฐานที่ใช้ประกอบการตรวจสอบบัญชีทรัพย์สิน นักการเมืองทุกคนใช้ข้ออ้างที่ไม่น่าเชื่อถือและน่าขบขัน เช่น เป็นมรดกตกทอด และได้ทรัพย์สินมรดกจากเมืองลับแลเป็นต้น ข้อความที่คัดมาเป็นบทสนทนาของตัวละครที่ปรากฏในรูปของแถบภาพบันทึกการสัมภาษณ์ ในตอนที่มีการโต้ตอบกันระหว่างนักการเมือง ผู้ดำเนินรายการและผู้ชม

ตัวอย่างการสร้างข้อความลักษณะพิเศษที่คัดมาคือการคาดแถบสีดำทับข้อความตัวอย่างนี้มาจากเรื่องสั้นที่นำเสนอเรื่องในรูปแบบเทปบันทึกการโทรทัศน์ที่เชิญนักการเมืองระดับรัฐมนตรีไปให้สัมภาษณ์ เนื้อความตอนที่ให้สัมภาษณ์นี้เกี่ยวข้องกับเรื่องการเดินทางไปต่างประเทศเพื่อแลกเงินก่อนค่าเงินจะตก และการตรวจสอบบัญชีทรัพย์สิน ที่มีภาพถ่ายโอนไปให้แก่แม่บ้าน คนรับใช้และคนขับรถเพื่อปกปิดจำนวนที่แท้จริงของทรัพย์สินเหล่านั้น ความไม่เข้ากันของภาษาอยู่ตรงที่การใช้แถบสีดำคาดทับข้อความ ทำให้เกิดความหมายซ้อนกันระหว่างความหมายในข้อความที่ถูกคาดทับกับข้อความเท่าที่ปรากฏ หากเป็นการออกอากาศทางโทรทัศน์ก็คือการเซ็นเซอร์ (censor) ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้กับภาพหรือเสียงที่ไม่เหมาะสมและไม่สุภาพ แต่สิ่งที่ถูกคาดทับในที่นี้คือข้อความของผู้ดำเนินรายการ คำถามของผู้ชม และคำตอบของนักการเมืองที่อาจมีความจริงเกี่ยวกับนักการเมืองแฝงอยู่ ข้อความนี้จึงมุ่งเสียดสีนักการเมืองที่ใช้อำนาจแทรกแซงสื่อมวลชนที่เสนอข่าวเกี่ยวกับการปกปิดทรัพย์สินของตน

5.8 การใช้กลวิธีหลายกลวิธีร่วมกัน

แม้อาจกล่าวได้ว่ากลวิธีทางภาษาหลายกลวิธีมีลักษณะของถ้อยคำแฝงนัยผสมผสานอยู่ เพราะผู้เขียนไม่ได้เชื่อตามนั้น แต่ลักษณะดังกล่าวไม่ได้ก่อให้เกิดอารมณ์ขันในลักษณะที่ซ้อนกันอยู่สองชั้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจัดกลุ่มการใช้กลวิธีหลายกลวิธีร่วมกันเพื่อชี้ให้เห็นว่านักเขียนใช้กลวิธีนี้เพื่อสร้างความขบขันที่ซับซ้อนมากขึ้น ตัวอย่างทั้งหมดเป็นการใช้กลวิธีอื่นร่วมกับถ้อยคำแฝงนัย

⁸⁹ วินทร์ เลียววาริณ, “56,782,375,350.55 อัฐ: ว่าด้วยความร้ายแรงแบบไม่เจตนา,” ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

ที่มุ่งประชดประชันหรือ โจมตีเป้าของการเสียดสี ยกตัวอย่างเช่นกลวิธีการสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบที่ใช้ร่วมกับถ้อยคำแฝงนัย ขณะที่ผู้อ่านพบคำใหม่ก็จะอ้างอิงกลับไปยังแนวเทียบที่เป็นกรอบของตน เมื่อพบว่าไม่เข้ากันความขบขันชั้นแรกก็จะเกิดขึ้น และเมื่อผู้อ่านพิจารณาจากเรื่องทั้งหมดหรือจากข้อความที่แวดล้อมก็จะทราบทันทีว่าคำที่สร้างโดยแนวเทียบนั้นเป็นคำที่นักเขียนแสวงกล่าวโดยไม่ได้เชื่อตามนั้น หรือเป็นคำที่สื่อความหมายต่างจากความจริงที่ปรากฏ ความขบขันชั้นที่สองก็จะเกิดขึ้นตามมา สังเกตได้จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

(51) “ATM ชีวิต”

“โอ อะฮ้า 8 ล้าน อะฮ้า 8 ล้าน”

ด้วยความอิมเมจใจเขานอนกลิ้งดำข่มทั้งสวรรค์และนรกหลังทุกอย่างไม่พลาด น้ำตาลูกผู้ชายสู้ชีวิตไหลอาบ อยากประกาศความโชคคินี้ให้คนรักหรือคนใกล้ชิดตัวรู้เหลือเกิน แต่ก็คงไม่ได้เรื่องแบบนี้ต้องระวังเพราะเหตุการณ์ปากต่อปากมันร้ายยิ่งกว่าไฟลามบ้าน แล้วทันใดเขาก็ปังไอดีสุดประเสริฐ เขาลืมไปได้อย่างไร ทำไมไม่ลองสวดให้มยุรีเสร็จเขาเสีย⁹⁰

ตัวอย่างนี้คัดมาจากเรื่อง “ATM ชีวิต” เนื้อเรื่องกล่าวถึงธรรมจักรที่ได้คาถาวิเศษจากฤๅษีนิโรธที่สามารถนำบุญสะสมของตนมาใช้ได้ทันที ธรรมจักรประสพแต่โชคกลางโดยที่เขาไม่ทราบว่าเขากำลังใช้บุญสะสมของตนเองอยู่ จนกระทั่งฤๅษีนิโรธปรากฏกายขึ้นเตือนเขา เมื่อธรรมจักรทราบดังนั้นก็ให้หญิงรับใช้ทำลายพรหมจรรย์ของฤๅษีนิโรธเพื่อให้ฤๅษีนิโรธบอกคาถาที่สามารถขโมยบุญสะสมของผู้อื่นมาใช้ได้ ตอนที่คัดมานี้เป็นคำบรรยายของผู้เล่าเรื่องที่กล่าวถึงตอนที่ธรรมจักรกำลังมีความสุขที่ตนได้รับทีในสิ่งที่ปรารถนาทุกประการ

คำว่า “ลูกผู้ชายสู้ชีวิต” เมื่อพิจารณาในระดับที่ 1 จะพบว่าเป็นการสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบจากคำขวัญของเครื่องดื่มชูกำลัง ที่มุ่งเสนอภาพลักษณ์ความเข้มแข็งของเพศชาย แต่นัยของการเสียดสีซึ่งเป็นกลวิธีทางภาษาและเป็นความไม่เข้ากันจะได้จากการพิจารณาในระดับที่ 2 กล่าวคือ คำว่า “ลูกผู้ชายสู้ชีวิต” นี้เป็นการใช้ถ้อยคำแฝงนัยอีกด้วย เพราะความหมายที่แท้จริงของคำนี้ตรงข้ามกับความเป็นจริง ตัวละครในเรื่องหาได้เป็นผู้คู่ควรกับความเป็นลูกผู้ชายสู้ชีวิตไม่ เขาแสวงหาทรัพย์สินและ โชคลาภทั้งหลายจากคาถาของฤๅษีนิโรธที่สามารถดึงบุญบารมีสะสมของตนมาใช้ในชาตินี้ได้ทันที คาถาดังกล่าวเป็นเครื่องหนุนแรงให้ชีวิตของเขาง่ายขึ้น และเมื่อมาถึง

⁹⁰ ปรีทรรศ หุตางกูร, “ATM แห่งชีวิต,” ใน แม่่มดบนตึก, หน้า 191.

ตอนท้ายเรื่องเขายังได้พยายามหาวิธีที่จะขโมยบุญสะสมของผู้อื่นมาใช้เมื่อบุญของตัวเองหมดสิ้นลง การกระทำดังกล่าวยิ่งย้ำเน้นให้เห็นความเห็นแก่ตัวและความบกพร่องทางจริยธรรมของตัวละครอย่างชัดเจน

การสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบซึ่งมีลักษณะของถ้อยคำแฝงนัยจากตัวอย่างมุ่งโจมตีบรรดาคนที่แสวงหาประโยชน์จากผู้อื่นโดยไม่ลงทุนลงแรง รวมทั้งคนที่ไม่พยายามสร้างสิ่งใดให้แก่ชีวิตของตนโดยรอความสุขจากบุญที่ได้สั่งสมเอาไว้ในกาลก่อน ลูกผู้ชายสู้ชีวิตในที่นี้จึงเป็นเพียงคนที่สร้างชีวิตจากการ โกงทั้งชีวิตของตนเองและผู้อื่น ไม่มีความเป็นลูกผู้ชายที่แท้จริง ผู้อ่านจะรู้สึกขบขันเมื่อพบว่าสิ่งที่ปรากฏนั้นแย้งกับถ้อยคำที่แฝงนัยเอาไว้ ทั้งยังรู้สึกขบขันด้วยเมื่อทราบว่าคำนี้มีแนวเทียบจากคำขวัญที่แพร่หลายของเครื่องดื่มชูกำลัง

(52) “เวิร์กช็อปแห่งชาติ: ว่าด้วยการทำนโยบายให้เป็นรูปธรรม”

ที่ปรึกษา 1102 : “ผมรู้จักแพทย์ท่านหนึ่ง เชี่ยวชาญเรื่องโรคทุกชนิด ท่านเป็นหมอมานาน เป็นพวกกูรู ผมหมายถึงคำว่า กูรู ในภาษาค็อกเกอร์ พวกอาจารย์ใหญ่ นะครับ ท่านรู้ว่าโรคใดทรมาณมากที่สุด ผมจะโทร.เรียนเชิญท่านมาแบบ วิดีโอ คอนเฟอเรนซ์ เดี่ยวนี้เลย รอสักครู่ นะครับ”...

ที่ปรึกษา ? : “ขอบคุณครับท่านกูรูที่แนะนำที่ประชุมในวันนี้”

ศาสตราจารย์ : “ไม่เป็นไร จะให้ผมส่งใบเสร็จไปเก็บเงินค่าปรึกษาที่ไหน?”⁹¹

ตัวอย่างนี้คัดจากเรื่อง “เวิร์กช็อปแห่งชาติ: ว่าด้วยการทำนโยบายให้เป็นรูปธรรม” ของ วินทร์ เลียววาริณ เรื่องสั้นเล่าเกี่ยวกับการประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) ของนายกรัฐมนตรืประเทศหลังอานบุรีและคณะที่ปรึกษาที่มีจำนวนมาก ปัญหาสำคัญของประเทศที่เป็นวาระของการประชุมกลับไม่มีแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขไม่ว่าการประชุมจะใช้เวลานานเท่าใดก็ตาม ตอนที่คิดมาเป็นบทสนทนาของตัวละครที่ปรึกษาและศาสตราจารย์ที่รับเชิญมาเพื่ออธิบายว่าโรคใดเป็นโรคที่ร้ายแรงที่สุดอันจะนำไปสู่การร่างคำสาปแช่งผู้ที่โกงกิน

คำว่า “กูรู” เป็นการเล่นคำที่เติมวรรณยุกต์จากคำว่า “กูรู” กูรูมาจาก “guru” ในภาษาอังกฤษ คำนี้ใช้ในบริบทที่ไม่เป็นทางการ หมายถึงผู้ที่เชี่ยวชาญ ผู้มีความรู้ในด้านใดด้านหนึ่ง

⁹¹ วินทร์ เลียววาริณ, “เวิร์กช็อปแห่งชาติ: ว่าด้วยการทำนโยบายให้เป็นรูปธรรม,” ใน *หลังอานบุรี*, หน้า

หรือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้อย่างสามารถ เช่นด้านการจัดการ ด้านสุขภาพหรือด้านแฟชั่น⁹² ความไม่เข้ากันอยู่ที่ระหว่างความหมายของที่ต่างกันระหว่างคำว่า “กูรู้” และ “กูรู” ที่วินทร์เล่นคำโดยเติมวรรณยุกต์จนเกิดเป็นความหมายอีกความหมายหนึ่งซึ่งเป็นภาษาปากที่เป็นการกล่าวแสดงภูมิรู้ของสรรพนามบุรุษที่ 1 ในที่นี้คำดังกล่าวมีความหมายในเชิงลบ

นอกจากนั้นคำนี้ยังมีลักษณะของถ้อยคำแฝงนัย เพราะการแสดงความรู้นี้ต่างไปจากมาตรฐานของความจริง สิ่งที่ศาสตราจารย์กล่าวต่อที่ประหม่นนั้นเป็นความจริงตามธรรมชาติที่ไม่ต้องอาศัยภูมิรู้ในการทำความเข้าใจแต่อย่างใด ความรู้อันน้อยนิดจึงตรงข้ามกับการอวดอ้างความรู้ของตนเองว่าลึกซึ้งกว้างขวาง คำนี้สร้างขึ้นมาเพื่อเสียดสีบรรดานักวิชาการที่ปรึกษาของนักการเมือง หลายคนมุ่งหวังชื่อเสียง ผลประโยชน์และค่าตอบแทนที่มีมูลค่าสูง มีความก้าวหน้าในวิชาชีพด้วยระบบอุปถัมภ์ คนกลุ่มนี้ขาดการพัฒนาความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน หลายคนละเลยงานวิชาการที่ควรทำแต่กลับพยายามแสดงความรู้นักจนเกินจริง

(53) “เพลิ่งรัก ลานแคئن”

“นี่หลานชาย คนเราต้องมีเกียรติ ศักดิ์ศรี จะมาย่ำยีสนุกพิเรนทร์แล้วเอาเงินฟาดไม่ได้นะ สีธรรมมันแล้วเพราะมนุษย์ถูกซื้อขายนี่แหละหลาน หลานชายกับฉันต้องร่วมกัน ไม่ยอม”

คุณลุงพูดถูก คำพูดของท่านราวเหน้ำมันลงกองไฟจนลุกโพลง ผมเอ๋อลิ้นด้วยหน้าที่พลเมืองดีต้องพิทักษ์พวงสังคม ผมตอบ “แน่นอนครับคุณลุง” แล้วเราจับมือกัน⁹³

ตัวอย่างที่คัดมาจากเรื่อง “เพลิ่งรัก ลานแคئن” ของปริทรรศ หุตางกูร ผู้เขียนเล่าเรื่องของ “ผม” ที่กลายเป็นนักแสดงจำเป็นเมื่อบริษัทโฆษณาจัดการการปล้นห้างสรรพสินค้าขึ้น โดยที่เขาร่วมอยู่ในเหตุการณ์ “ผม” กลัวมากจนปีศาจระดกทางแกง แต่บริษัทโฆษณาก็ยื่นข้อเสนอเป็นเงินจำนวนมากและชื่อเสียงที่คาดว่าเขา “ผม” จะได้รับต่อไปในอนาคต ในที่สุดผมจึงไม่ใส่ใจเอาความกับบริษัทโฆษณาที่ทำให้เขาต้องอับอาย ทั้งยังรู้สึกยินดีกับชื่อเสียงที่ตนคาดหวังอีกด้วย ตอน

⁹² Sally Wehmeier, ed. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*, 6th ed. (Oxford: Oxford University Press, 2000), p. 574.

⁹³ ปริทรรศ หุตางกูร “เพลิ่งรัก ลานแคئن,” ใน *แม่หมอบนตึก*, หน้า 41.

ที่ผู้วิจัยเน้นเป็นคำบรรยายของ “ผม” ในฐานะผู้เล่าเรื่อง เป็นตอนที่เขาตัดสินใจที่จะไม่ยอมตามข้อเสนอของบริษัทโฆษณาในเบื้องต้น

ความเปรียบที่ว่า “คำพูดของท่านราวเท้าน้ำมันลงกองไฟจนลุกโพลง” เป็นความเปรียบที่เร้าให้เกิดความรู้สึกว่าตัวละคร “ผม” มีความมุ่งมั่นที่จะไม่ยอมให้บริษัทโฆษณาเกลี้ยกล่อมได้ หลังจากที่ต้อเป็นนักแสดงจำเป็นจนปีศาจระดางงงด้วยความกลัว ไฟเป็นสิ่งที่เร้ามักนำมาใช้เปรียบกับความมุ่งมั่น ความกระตือรือร้นในการทำงานหรือกิจการต่างๆที่มีนัยความหมายเชิงบวก และเมื่อพิจารณาข้อความที่ตามมาก็จะย้ำความรู้สึกให้ชัดเจนขึ้น แต่ผู้อ่านจะรับรู้ความไม่เข้ากันของภาษาได้เมื่ออ่านเรื่องสั้นไปจนจบเรื่องแล้วพบว่าเจตจำนงที่จะพยุ่งพิทักษ์สังคมของ “ผม” พ่ายแพ้แก่อำนาจเงิน เพราะผมตกลงรับเป็นนักแสดงโฆษณา แสดงให้เห็นว่า “ไฟที่ลุกโพลง” เป็นถ้อยคำแฝงนัยเพราะความมุ่งมั่นดังกล่าวถูกทำลายในระยะเวลาอันสั้น หน้าที่ของข้อความที่ตามมาเมื่อเป็นความเปรียบแฝงนัยแล้ว ความดังกล่าวช่วยเน้นความไม่เข้ากันและสร้างความขบขัน เพราะผู้อ่านจะทราบว่าคุณเขียนสร้างยกย่องตัวละครในตอนต้น แต่มาแสดงให้เห็นธาตุแท้ในตอนจบ ความเปรียบแฝงนัยนี้มุ่งโจมตีคนที่ให้ค่าแก่เงินมากกว่าศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และสิทธิของปัจเจกบุคคลที่ควรรักษาไว้ คนกลุ่มนี้มีจำนวนมากในสังคมปัจจุบัน

(54) “ครอบครัวกลางถนน”

ชีวิตอันชื่นสุขกระชุ่มกระชวย เมื่อเราได้ทำกิจกรรมอื่นๆร่วมกันเล่นปริศนาอักษรไขว้ สแครบเบิ้ล หรือเกมอื่นๆ ที่หนุ่ม-สาวรุ่นเล่นกัน เราเหมือนได้ย่อนเวลาไปสู่แรกรัก แม้รายการวิทยุแทบทุกแห่งรายงานสภาพการจราจรของกรุงเทพฯ ยิ่งเลวร้ายหนักขึ้น... สุขุมวิทติดตลอดสาย พหลโยธิน ปากทางลาดพร้าวยันอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ รามคำแหงตลอดสาย พญาไทกระดิกกระเดี้ยไม่ได้ พระรามที่4 ไม่มีช่วงเคลื่อนไหว

แต่ผมเหมือนได้จมอยู่ในห้องรับแขก บนโซฟาตัวโปรด⁹⁴

ตัวอย่างนี้มาจากเรื่อง “ครอบครัวกลางถนน” ของศิลา โคมฉาย เนื้อหาของเรื่องกล่าวถึง “ผม” ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร “ผม” ใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในรถเพราะปัญหาการจราจรติดขัด วันหนึ่งเขามีเพศสัมพันธ์กับภรรยาในรถจนภรรยาเกิดตั้งครรภ์ เรื่องสั้นเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า

⁹⁴ ศิลา โคมฉาย, “ครอบครัวกลางถนน,” ใน *ครอบครัวกลางถนน*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: มิ่งมิตร, 2536), หน้า 80.

กิจกรรมที่ควรเกิดขึ้นในบ้านทั้งหมดกลับต้องมาเกิดขึ้นในรถ ไม่ว่าจะเป็น การรับประทานอาหาร การขับถ่าย หรือการมีเพศสัมพันธ์ ตัวอย่างนี้เป็นคำบรรยายของ “ผม” ในฐานะผู้เล่าเรื่อง เป็นตอนปลายเรื่องที่ตัวละครไม่รู้สึกรู้สึกรู้สึกข้องใจกับการต้องใช้ชีวิตบนท้องถนนแทนที่ชีวิตในบ้านอีกต่อไป

ศิลา โคมฉาย เปรียบเทียบการอยู่บนถนนที่การจราจรติดขัดอย่างหนักว่า “เหมือนได้จมอยู่ในห้องรับแขก บนโซฟาตัวโปรด” แม้ว่าเรื่องจะปูพื้นว่า “ผม” และภรรยาได้สรรหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มาไว้ในรถ แต่การอยู่บนถนนเป็นเวลาหลายชั่วโมงไม่น่าจะสร้างความรื่นรมย์ในลักษณะนั้นได้จริง ในทางตรงกันข้ามสภาพดังกล่าวน่าจะสร้างความเครียดและความอึดอัดมากกว่า สภาพการจราจรที่รายงานทางรายการวิทยุเป็นสภาพที่ “ยิ่งเลวร้ายหนักขึ้น” ดังนั้น การ “จม” อยู่ในรถอย่างสนุกสนานของตัวละครจึงน่าจะเป็นถ้อยคำแฝงนัย เพราะระหว่างเดินทางไม่น่าจะเป็นไปได้ที่ตัวละครจะไม่วิตกว่าจะไปทำงานไม่ทันเวลา

ความไม่เข้ากันของภาษาอยู่ตรงความเปรียบ ระหว่างความรู้สึกของตัวละครกับประสบการณ์ที่แท้จริงของคนในสังคมเมือง การถ่ายทอดความรู้สึกที่ผิดเพี้ยนหรือแตกต่างไปจากผู้อ่าน โดยเฉพาะผู้ที่เคยประสบปัญหาการจราจรทำให้เกิดความขบขัน เพราะผู้อ่านจะเข้าใจว่าคำพูดของ ตัวละครเป็นการแสวงหา และศิลาในฐานะผู้เขียนก็ไม่ได้เชื่อตามนั้นจริง โดยสังเกตได้จากถ้อยคำแฝงนัยที่แนะนำความหมายนี้ในตอนต้นที่ว่า “ชีวิตอันชื่นสุขกระชุ่มกระชวย” ความเปรียบแฝงนัยจากตัวอย่างนี้เสียดสีปัญหาการจราจรในกรุงเทพมหานครที่สร้างความคับข้องใจให้แก่คนในสังคมเมืองและยังไม่มีแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม

(55) “เชือกมัดตัวเอง”

มันเป็นเรื่องบังเอิญแท้ๆ ความบังเอิญที่น่าโชคมาให้ ถึงมันจะเป็นโชคร้าย แต่มันก็ทำให้ผมเห็นการเล่นละครของมนุษย์ มันทำให้ผมรักละครมนุษย์มากขึ้น คงไม่มีมหาวิทยาลัยไหนสอนศิลปะการละครได้อย่างนี้ ใช้ชีวิตจริงๆ มีดจริงๆ เหตุการณ์จริงๆ เมื่อตอนที่กำลังเล่นละครเรื่อง “แผลเย็บสิบเข็ม” อยู่ นั่น ผมรู้สึกไม่สนุกเอาเสียเลย มาถึงตอนนี้ผมได้รู้สึกเสียแล้ว เหมือนได้ตกหลุมรักหญิงสาว⁹⁵

⁹⁵ สักคีชัย ลักขณาวิเชียร, “เชือกมัดตัวเอง,” ใน นักกู่ตะโกน, หน้า 36.

ข้อความนี้คัดมาจากเรื่อง “เชือกมัดตัวเอง” ของศักดิ์ชัย ลักขณาวิเชียร เนื้อหาของเรื่องกล่าวถึง “ผม” ที่ถูกคนร้ายใช้มีดแทงในคดีชิงทรัพย์ ข้อความนี้เป็นคำบรรยายของตัวละคร “ผม” ในฐานะผู้เล่าเรื่องที่ถ่ายทอดให้ตำรวจฟังเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันที่เขาถูกทำร้าย

“การเล่นละครของมนุษย์” เป็นอุปลักษณะเปรียบเทียบการปล้นชิงทรัพย์ซึ่งเป็นปัญหาอาชญากรรมในสังคมเมือง ความไม่เข้ากันอยู่ที่ความเป็นละครกับความเป็นเรื่องจริง “การเล่นละคร” ที่กล่าวถึง ใช้ชีวิต มีคและเหตุการณ์จริง ข้อความแวดล้อมแนะนำถึงความเปรียบเทียบที่กล่าวถึงเป็นถ้อยคำแฝงนัย นอกจากนี้ข้อความนี้แล้วยังมีอีกข้อความหนึ่งที่เป็นความเปรียบแฝงนัยในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ตัวละครกล่าวว่าตนรักการถูกปล้น “เหมือนได้ตกหลุมรักหญิงสาว” ความไม่เข้ากันอยู่ระหว่างสิ่งที่ตัวละครบอกว่ารู้สึกกับความรู้สึกที่แท้จริงของตัวละครในฐานะเหยื่ออาชญากรรมที่ถูกทำร้ายจนต้องเย็บแผลถึงสิบเข็ม การตกหลุมรักดังกล่าวแท้จริงน่าจะหมายถึงความรู้สึกชิงชังรังเกียจ ทั้งยังผนวกการผูกพยาบาทต่อผู้ที่ทำร้ายตนด้วยความเปรียบแฝงนัยนี้มุ่งโจมตีปัญหาอาชญากรรมในสังคมเมืองที่ไม่ได้รับการแก้ไขหรือมีมาตรการป้องกันที่เหมาะสม

(56) “แม่มดบนตึก”

ม้วนสายพิณออกปากกับป้าใหญ่ใจดีซึ่งใส่ทองปล้องเท่าข้อมะขามร้อยเรียง ป้า ยิ้มอย่างแม่พระปฏิมา ยกมือขึ้นลูบศिरษะ ทั้งมอบคั่นกิน โฉนทไส้บาวาเรียนและเงินก้อนหนึ่งไว้ให้ใช้ล่วงหน้า ตอนท้ายก็ฝากย้าถึงน้องสาววัยอวบอด้ให้เตรียมตัว...ป้าไล่โอ้แดงขาว ชื่นชบา สัมหวานแดง รวมทั้งม้วนสายพิณออกไปก่อนเสร็จแล้วก็ทรุดนั่งบนฟูกเต็มดวงรา ป้าเรียกม้วนสายคำมาลูบแก้ม พร้อมป็นยิ้ม เป็นแม่พระอีกครั้ง⁹⁶

ตัวอย่างนี้คัดมาจากเรื่อง “แม่มดบนตึก” ของปริทรรศ หุตางกูร เรื่องสั้นเรื่องนี้เป็นเรื่องของม้วนสายคำที่ต้องเดินทางไปพบแม่คเพื่อให้แม่คช่วยอุดหัวใจห้องที่มีความอาย เพื่อที่เธอจะได้ประกอบอาชีพผู้หญิงขายบริการได้ตามคำแนะนำของป้าใหญ่ ผู้เป็นเจ้าของธุรกิจค้าประเวณีที่ม้วนสายพิณพี่สาวของม้วนสายคำมาทำอยู่ด้วย ตอนที่คัดมาเป็นคำบรรยายของผู้เล่าเรื่องตอนที่ป้าใหญ่กำลังแนะนำให้ม้วนสายคำเดินทางไปพบแม่ค

⁹⁶ ปริทรรศ หุตางกูร, “แม่มดบนตึก,” ใน แม่มดบนตึก, หน้า 92-93.

ปริวรรต หุตางกูร เปรียบเทียบรอยยิ้มของป้าใหญ่กับ “พระปฎิมา” ซึ่งหมายถึง “รูปเปรียบหรือรูปแทนองค์พระพุทธเจ้า คือ พระพุทธรูป, เรียกย่อมาจากพุทธปฎิมา หรือพุทธปฎิมากร”⁹⁷ ความไม่เข้ากันของภาษาอยู่ระหว่างบทบาทในเรื่องของป้าใหญ่กับความเปรียบที่ใช้ป้าใหญ่เป็น เจ้าของร้านเสริมสวยที่แอบแฝงการค้าประเวณี และป้าใหญ่ยังเป็นผู้แนะนำให้ม้วนสายคำไปหาแม่มดเพื่ออุดมความอายุในจิตใจด้วย โดยนัยนี้ ป้าใหญ่จึงเป็นตัวละครที่มีความบกพร่องทางจริยธรรม รอยยิ้มอย่างพระปฎิมาที่เป็นแบบเปรียบจึงเป็นถ้อยคำแฝงนัย ผู้เขียนไม่ได้เชื่อตามความเปรียบนี้ รอยยิ้มอาจไม่ได้มาจากความบริสุทธิ์หรือความเมตตาแต่เป็นรอยยิ้มที่แฝงเลศนัยร้ายของผู้ที่หวังประโยชน์จากเด็กสาวชนบทที่เข้ามาทำงานในกรุงเทพมหานคร ผู้อ่านจะเกิดความขบขันทันทีเมื่อเห็นความเปรียบนี้เพราะผู้อ่านจะทราบอาชีพของตัวละครเป็นพื้นฐานมาก่อนแล้วซึ่งจะทำให้ “อ่าน” เจตนาของผู้เขียนได้ด้วย ความเปรียบแฝงนัยนี้มุ่งเสียดสีกลุ่มคนที่จิตใจเสื่อมถอยไร้เมตตา มุ่งแสวงหาประโยชน์ด้วยวิธีการที่ละเมิดจริยธรรมจากผู้ที่ไม่รู้เท่าทัน

(57) “จนแล้วจนรอด (มั่ง)”

เข่าวันรุ่งขึ้น หนังสือพิมพ์ทุกฉบับพาดหัวตัวโตว่า

ประเทศไทยเป็นประเทศพัฒนาแล้ว

ไม่มีคนจนอีกต่อไป⁹⁸

บทตัดตอนนี้มาจากเรื่อง “จนแล้วจนรอด (มั่ง)” ของพิง ลำพระเพลิง เนื้อหาของเรื่องสั้นเกี่ยวกับคนจนที่ตกลงไปในช่องว่างระหว่างฐานะของคนจนกับคนรวย คนจนผู้นั้นได้รับบาดเจ็บสาหัสและกลายเป็นประเด็นที่นักการเมืองตลอดจนหัวหน้าหน่วยงานที่สำคัญต้องปรึกษากัน เพราะหากคนจนคนสุดท้ายเสียชีวิตก็จะไม่มีใครคอยทำงานที่คนรวยไม่ประสงค์ที่จะทำ แต่แล้วคนจนคนสุดท้ายก็เสียชีวิตในที่สุด บทตัดตอนนี้มาจากคำบรรยายของผู้เล่าเรื่องในตอนปิดเรื่อง

การเน้นตัวอักษรขนาดใหญ่เป็นของผู้เขียน การเน้นตัวอักษรให้ใหญ่กว่าตัวอักษรปกติเป็นความไม่เข้ากันระหว่างขนาดของตัวอักษรที่กำหนดขึ้นใหม่กับขนาดเดิม เพื่อแสดงนัยสำคัญบางประการของข้อความที่เน้นที่มีตัวเรื่อง กลวิธีทางภาษาที่ร่วมกันคือการใช้ขนาดตัวอักษรกับการแฝงนัย สำหรับผู้อ่านที่ติดตามเรื่องมาจนจบ ข้อความว่า “ประเทศไทยเป็นประเทศพัฒนาแล้ว

⁹⁷ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542, หน้า 648.

⁹⁸ พิง ลำพระเพลิง, “จนแล้วจนรอดมั่ง,” ใน ตอแหลลงดับ, หน้า 72.

ไม่มีคนจนอีกต่อไป” ปรากฏในตอนปิดเรื่อง ผู้อ่านจะเกิดความขบขันทันทีเพราะประเทศไทยที่ผู้เขียนอ้างไม่ใช่ประเทศไทยในความเป็นจริง และที่กล่าวว่าไม่มีคนจนอีกต่อไปนั้นไม่ใช่เพราะการแก้ปัญหาความยากจนอย่างมีประสิทธิภาพของรัฐบาลแต่เป็นเพราะคนจนคนสุดท้ายได้เสียชีวิตลงเพราะพยายามปีนข้ามช่องว่างระหว่างฐานะมาจนได้รับบาดเจ็บสาหัส เมื่อผู้อ่านสังเกตเห็นขนาดของตัวอักษรและწყဲยผกค้ันที่แฝงอยู่ก็จะรับรู้ความไม่เข้ากันได้ในทันทีระหว่างประเทศไทยในความเป็นจริงที่มีคนยากจนจำนวนมากกับในเรื่องที่คนจนคนสุดท้ายเสียชีวิตแล้ว กลวิธีทางภาษาในตัวอย่างนี้เสียดสีนักการเมืองและข้าราชการที่มุ่งแต่ตัดดวงผลประโยชน์ส่วนตนโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของชาติ ทั้งยังขาดความจริงจ้งในการแก้ปัญหาของบ้านเมือง

จากการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่พบในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 ผู้วิจัยพบว่ากลวิธีทางภาษาอาจจำแนกได้เป็น 8 กลุ่ม กลวิธีที่พบมากที่สุดคือการใช้ถ้อยคำแฝงนัย เป็นที่น่าสังเกตว่าถ้อยคำแฝงนัยเป็นกลวิธีหลักที่ใช้ในเรื่องสั้นแนวเสียดสี ทั้งในลักษณะที่ปรากฏลำพัง ใช้ร่วมกับกลวิธีอื่น ตลอดจนลักษณะของถ้อยคำแฝงนัยที่ผสมผสานอยู่ในกลวิธีส่วนใหญ่ รองลงมาคือการสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบ ที่แสดงให้เห็นความสามารถของนักเขียนในการพลิกแพลงถ้อยคำเพื่อใช้เสียดสี การใช้ความเปรียบ การเสริมความ การใช้อักษรวิเศษ การเล่นกับทำเนียบภาษา และการกล่าวเกินจริง กลวิธีทางภาษาสามารถใช้ทฤษฎีแห่งความไม่เข้ากันมาอธิบายการสร้างอารมณ์ขัน ได้อย่างเด่นชัด นักเขียนส่วนใหญ่ใช้กลวิธีทางภาษาโดยสร้างลักษณะของภาษาที่เบี่ยงเบนออกจากกรอบอ้างอิงของผู้อ่านเพื่อสร้างความขบขันและเสนอแนวคิควิจารณ์สังคมอย่างแหลมคม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

เรื่องสั้นแนวเสียดสี หมายถึง เรื่องสั้นที่เสนอแนวคิดอันเป็นการวิพากษ์วิจารณ์ความบกพร่องหรือความผิดพลาดของมนุษย์และสังคมผ่านการสร้างอารมณ์ขันที่ก่อให้เกิดเสียงหัวเราะแบบเย้ยหยันต่อผู้ที่ตกเป็นเป้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้มีการปรับปรุงแก้ไขความบกพร่องดังกล่าว ทั้งนี้เรื่องสั้นแนวเสียดสีจะเสนอแนวคิดโดยใช้กลวิธีเสียดสีอันได้แก่การสร้างองค์ประกอบของเรื่องสั้นและกลวิธีทางภาษา วิทยานิพนธ์นี้ศึกษาเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 จำนวน 70 เรื่อง จากหนังสือรวมเรื่องสั้น 21 เล่มโดยมุ่งวิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีเสียดสี

การศึกษาพบว่าแนวคิดที่โดดเด่นในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยในช่วงเวลานี้คือแนวคิดวิจารณ์ความผิดพลาดและความบกพร่องของนักการเมืองและแนวคิดวิจารณ์ปัญหาของสังคมเมืองในแง่ของความเป็นสังคมทุนนิยมสมัยใหม่อันเป็นสาเหตุของความเสื่อมทรามทางจิตใจของคนในสังคม เป็นที่น่าสังเกตว่าปัญหาทั้งหลายที่นักเขียนวิพากษ์วิจารณ์จำกัดวงเฉพาะปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ยังไม่ปรากฏเรื่องสั้นแนวเสียดสีเรื่องใดที่ขยายวงไปสู่การวิจารณ์ปัญหาจริยธรรมในระดับสากล ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาที่นักเขียนโจมตีเป็นปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว เช่น ปัญหาการเมืองจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 นับเป็นจุดสำคัญที่ปลุกเร้าให้นักเขียนเกิดสำนึกทางการเมืองและหันมาวิจารณ์การเมืองเพิ่มขึ้น เนื่องจากเหตุการณ์นี้กระทบความรู้สึกของคนในวงกว้างเช่นเดียวกับเหตุการณ์เดือนตุลา ฯ ในช่วงเวลานี้ นักการเมืองจึงถูกเพ่งเล็งและกลับมาเป็นเป้าหมายของการเสียดสี ด้วยความไม่ตรงไปตรงมาของเรื่องสั้นแนวเสียดสีทำให้นักการเมืองที่ถูกโจมตีไม่สามารถเอาผิดกับนักเขียนได้ ส่วนปัญหาเกี่ยวกับสังคมทุนนิยมสมัยใหม่เป็นผลมาจากความพยายามในการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศจนเกิดผลกระทบต่อจริยธรรมของผู้คน โดยเฉพาะคนในสังคมเมือง เมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในปี พ.ศ. 2540 กลุ่มคนที่เคยมีฐานะดีไม่สามารถดำรงฐานะเดิมไว้ได้ทำให้สังคมเกิดภาวะตึงเครียด ต่อมา กระแสทุนนิยมและบริโภคนิยมจึงถูกกระตุ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อทำให้เศรษฐกิจฟื้นตัว จนเกิดปัญหามากมายดังที่นักเขียนเรื่องสั้นแนวเสียดสีวิพากษ์วิจารณ์เอาไว้

ในด้านกลวิธีเสียดสีผู้วิจัยพบว่านักเขียนใช้กลวิธีเสียดสีผ่านการสร้างองค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์ของเรื่องสั้นตลอดจนกลวิธีทางภาษา องค์ประกอบของเรื่องสั้นที่นักเขียนใช้ได้แก่ โครงเรื่อง เนื้อเรื่อง ตัวละคร และฉาก ลักษณะเด่นที่พบคือโครงเรื่องส่วนใหญ่ในเรื่องสั้น

แนวเสียดสีเป็นโครงเรื่องธรรมดาที่มุ่งวิจารณ์เป้าหมายของการเสียดสี ความขบขันจึงเกิดจากการผสมผสานกันของโครงเรื่องธรรมดากับเนื้อเรื่องที่มีรายละเอียดและเหตุการณ์ที่สร้างความขบขัน ส่วนโครงเรื่องขบขันในเรื่องสั้นบางเรื่องก็มุ่งเล่นกับความคาดหมายของผู้อ่านสอดคล้องกับลักษณะของเรื่องเสียดสีสากล ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย ตัวละครนับเป็นเอกลักษณ์ที่เห็นเด่นชัดและเป็นองค์ประกอบหลักที่นักเขียนใช้โจมตีเป้าหมายของการเสียดสี ตัวละครส่วนใหญ่เป็นตัวละครที่มีลักษณะไม่สอดคล้องกับมาตรฐานปกติ ทั้งด้านรูปลักษณ์และด้านพฤติกรรม ดังที่มีตัวละครมนุษย์ที่ผิดปกติและตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์ที่ปรากฏเป็นจำนวนมาก นักเขียนสร้างตัวละครกลุ่มนี้ตามแนวทางบางประการของภาพล้อและโกรเทสก์ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของเรื่องเสียดสีสากล นอกจากนั้น นักเขียนสร้างตัวละครสัตว์ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยให้เป็นตัวละครสุนัขและสัตว์เลื้อยคลานเพื่อโจมตีเป้าหมายของการเสียดสี แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องสั้นแนวเสียดสีกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทยที่ใช้สัตว์ทั้งสองชนิดนี้ในการบริภาษ ส่วนตัวละครที่มีลักษณะที่สมจริงของมนุษย์นั้นมีเพียงส่วนน้อยและทำหน้าที่เป็นกรอบให้แก่เรื่องเพื่อนั้นให้เห็นความผิดปกติของเป้าหมายของการเสียดสีให้เด่นชัดขึ้น ที่สำคัญตัวละครส่วนใหญ่เป็นตัวละครน้อยลักษณะตามเงื่อนไขของการสร้างความห่างทางอารมณ์ของอารมณ์ขัน

นักเขียนเรื่องสั้นแนวเสียดสีเลือกใช้กลวิธีการประพันธ์ ได้แก่ การเลือกใช้ผู้เล่าเรื่อง การตั้งชื่อเรื่อง และการนำเสนอเรื่องสั้นในรูปแบบพิเศษ ลักษณะเด่นที่พบคือผู้เล่าเรื่องในเรื่องสั้นแนวเสียดสีทำหน้าที่เป็น “กระบอกเสียง” ของผู้เขียนในการวิพากษ์วิจารณ์เป้าหมายของการเสียดสี การตั้งชื่อเรื่องเป็นกลวิธีการประพันธ์ที่โดดเด่นเช่นกัน นักเขียนเรื่องสั้นแนวเสียดสีใช้กลวิธีนี้เพื่อสร้างเอกภาพให้แก่เรื่อง ได้รับความสนใจและลวงความคิดของผู้อ่าน นอกจากกลวิธีที่กล่าวมาทั้งหมดแล้ว นักเขียนยังนิยมเสนอเรื่องสั้นในรูปแบบพิเศษเพื่อสร้างความขบขัน สร้างความกลมกลืนระหว่างแนวคิดกับองค์ประกอบอื่น ตลอดจนเป็นการทดลองรูปแบบใหม่ๆ ของเรื่องสั้นด้วย กลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นในรูปแบบพิเศษเป็นลักษณะเด่นของเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยในทศวรรษนี้ซึ่งแสดงให้เห็นพัฒนาการของเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยที่มีควบคู่ไปกับ “นวัตกรรมทางวรรณศิลป์” ของการประพันธ์ไทยได้อย่างชัดเจน

ด้านกลวิธีทางภาษาซึ่งเป็นกลวิธีที่โดดเด่นในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย กลวิธีที่พบมากที่สุดคือการใช้ถ้อยคำแฝงนัยเช่นเดียวกับเรื่องเสียดสีสากลรวมทั้งการสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบ นักเขียนใช้ถ้อยคำแฝงนัยเพื่อประชดประชันให้เป้าหมายของการเสียดสีเกิดความเจ็บปวด การใช้ถ้อยคำแฝงนัยในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยมีทั้งที่ปรากฏคำพ้องและใช้ร่วมกับกลวิธีทางภาษาอื่นๆ เพื่อสร้างความขบขันที่ซับซ้อนมากขึ้น ส่วนการสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบเป็นกลวิธีทางภาษาที่

เล่นกับ “กรอบ” ของผู้อ่าน ซึ่งแสดงให้เห็นความสามารถของนักเขียนในการพลิกแพลงภาษาในการสร้างความขบขันและสื่อแนวคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลวิธีเสียดสีทั้งหมดทำหน้าที่สร้างความขบขันและเสนอแนวคิดของเรื่องไปพร้อมกัน กลวิธีเสียดสีทำหน้าที่ขับเคลื่อนกระบวนการสื่อสารของเรื่องสั้นแนวเสียดสีให้เป็นไปอย่างสมบูรณ์ ทั้งยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดกับกลวิธีของเรื่องสั้นแนวเสียดสีที่ไม่อาจแยกจากกันได้ ผู้วิจัยพบว่าความขบขันส่วนใหญ่ในเรื่องสั้นแนวเสียดสีเกิดจาก “ความไม่เข้ากัน” สังกตได้จากกลวิธีที่ได้กล่าวมาทั้งหมด ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าความขบขันที่นักเขียนสร้างขึ้นจากความไม่เข้ากันล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานสำคัญคือความรู้สึกเหนือกว่าและความห่างทางอารมณ์ กลวิธีเสียดสีทั้งหมดจะไม่ทำให้อ่านผนวกรวมตัวเองเข้ากับเรื่อง เกิดความทุกข์หรือความรู้สึกสงสาร เพื่อให้ผู้อ่านใช้เสียงหัวเราะที่เกิดขึ้นตีแผ่แง่มุมของการเสียดสีได้อย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่ายังมีประเด็นเกี่ยวกับเรื่องเสียดสีที่น่าสนใจศึกษาต่อไปอีกมาก ผู้วิจัยขอเสนอให้ศึกษาเรื่องเสียดสีของไทยในรูปแบบอื่น เป็นต้นว่า นวนิยายและบทละคร ด้วยเหตุที่ว่าเรื่องมีขนาดยาวกว่า นักเขียนอาจใช้กลวิธีการเสียดสีที่ซับซ้อนหรือแตกต่างออกไป ทั้งนี้ อาจศึกษาเปรียบเทียบเรื่องเสียดสีในต่างสังคมและวัฒนธรรมเพื่อชี้ให้เห็นว่าสังคมอันเป็นบริบทของเรื่องนั้นปัญหาใดเป็นสิ่งที่นักเขียนให้ความสนใจ นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าควรใช้ทฤษฎีอารมณ์ขันในการศึกษาวรรณกรรมแนวขบขันอย่างจริงจัง คำอธิบายที่สมเหตุสมผลจะชี้ให้เห็นว่าการศึกษาวรรณกรรมแนวขบขันมิได้มีลักษณะเป็นอัตวิสัยเสมอไป

การใช้ทฤษฎีอื่นๆ นอกเหนือจากทฤษฎีอารมณ์ขันในการศึกษาเรื่องเสียดสีของไทย นับเป็นสิ่งที่น่าสนใจเช่นกัน เป็นต้นว่า แนวคิดเรื่องวาทกรรม (Discourse) ที่สามารถนำมาพิจารณาความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้เขียนและผู้อ่านกับเป้าหมายของการเสียดสีได้ อาจศึกษาว่านักเขียนชายหรือหญิงใช้เรื่องเสียดสีโจมตีเพศตรงข้ามในประเด็นใดและอย่างไร หรือประชาชนผู้อยู่ได้ปกครองใช้เรื่องเสียดสีเป็นอาวุธที่ต่อรองกับอำนาจรัฐในลักษณะใด โดยเน้นให้เห็นว่าอารมณ์ขันมีบทบาทสำคัญในการตั้งคำถาม เปิดโปง รื้อถอนหรือแม้แต่ต่อย้ายสนับสนุนข้ายโยอำนาจรูปแบบต่างๆ ที่ครอบงำสังคมอยู่ นอกจากนี้ อาจนำคตินิยมหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) มาวิเคราะห์เรื่องเสียดสีที่น่าเสนอในรูปแบบพิเศษต่างๆ ผลของการศึกษาจะทำให้มองเห็นแนวโน้มของวรรณกรรมไทยสมัยใหม่ได้ชัดเจนขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กฎหมาย “เมียนอกสมรส” ระวังหลงประเด็นมรดก “จ้อด”. เนชั่นสุดสัปดาห์ 9, 462 (9-15 เมษายน 2544): 12-13.

กนกวรรณ สุวรรณวิทย์. **อารมณฺ์ชั้นในวรรณกรรมของไมตรี ลิมปิจาติ**. ปรินญาณิพนธ์ปรินญา
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2539.

กาญจนา วิชญาปกรณ์. **หลักเบื้องต้นในการศึกษาเรื่องสั้นและนวนิยาย**. พิษณุโลก: ภาควิชาภาษาไทย
และภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2534.

กุหลาบ มัลลิกะมาส, คุณหญิง. **วรรณคดีวิจารณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, 2543.

ไกล่รุ่ง อามระดิษ. **ร้อยแก้วแนวขบขันตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7**. วิทยานิพนธ์ปรินญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

ไกล่รุ่ง อามระดิษ. **อารมณฺ์ชั้นในพระราชนิพนธ์ประเภทล้อเลียน**. ใน **ปียราชกวิณฑ์**, หน้า 131 –147.
กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546. ศูนย์วิจัยภาษาและวรรณคดีไทย
ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ ร่วมกับฝ่ายวิชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พิมพ์เผยแพร่เฉลิมฉลองวโรกาส 150 ปี พระบรมราชสมภพพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปีพุทธศักราช 2546.

จารุพรรณ เพ็ญศรีทอง. **วรรณคดีอังกฤษสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544.

เจตนา นาควัชระ. **ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศยาม, 2542.

ชาติ กอบจิตติ. **รายงานถึง ๗พลฯ นายกรัฐมนตรี**. กรุงเทพมหานคร: หอน, 2539.

โชคชัย บัณฑิตศึกษาศึกษา. **การวิเคราะห์สังคมไทยจากเรื่องสั้นในนิตยสาร ‘ช่อกระเจต’ ช่วง
พ.ศ. 2535-2539**. วิทยานิพนธ์ปรินญามหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.

ดุษฎี ชุมสาย, ม.ล. **วรรณกรรมพินิจเชิงจิตวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช,
2524.

เถลิง พันธุ์เถลิงอมร. **นวนิยายและเรื่องสั้น: การศึกษาเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์**. สงขลา:
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา, 2541.

- ทวน ลำปาว. “แอบอ้าง..โดยสุจริต?” “ทักษิณ” อีกแล้วครับท่าน!. **เนชั่นสุดสัปดาห์** 10, 513 (1-7 เมษายน 2545): 16-17.
- “ทักษิณ-เซาวริน-พายัพ” ใน!...“ขบวนการลวงโลกขุมทรัพย์ลิเจีย”. **เนชั่นสุดสัปดาห์** 9, 464 (23-29 เมษายน 2544): 10-11.
- ทัศนีย์ กระจ่างอินทร์. **อารมณ์ขันในร้อยแก้วของไทยระหว่าง พ.ศ. 2453-2516**. ปรินญาณิพนธ์ ปรินญาณมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521.
- ทิมข่าวการเมือง. จัดสรรตำแหน่ง “วังน้ำเย็น” โคดเดี่ยวตัวเอง. **เนชั่นสุดสัปดาห์** 9, 470 (4-10 มิถุนายน 2544): 24.
- ทิมข่าวการเมือง. ฟ้ามืด..ตรวจขุมทรัพย์ 3 คู่ผู้ขึ้นแท่ง “ปชป.”. **เนชั่นสุดสัปดาห์** 9, 463 (16-22 เมษายน 2544): 14.
- เพิ่มโทษ “ป่าเหลิม” อีก 20 ปี! คดีข่มขืนเด็กดำ 15. **ไทยรัฐ** 56, 17166 (20 มกราคม 2548): 1,12.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. **วรรณกรรมวิจารณ์**. ปทุมธานี: สำนักพิมพ์นาคร, 2539.
- ดุสิต ศิริวรรณ และ ณรงค์ โชควัฒนา.ทุนนิยม วัตถุนิยม ปัจเจกนิยม บริโภคนิยม. ใน **ทาสทาสความคิด**, หน้า 53-71. กรุงเทพมหานคร: แพนโพลิเทคนิค, 2545.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. **คอลัมน์ซุบซิบกัถเลียจะจ้่า: เนื้อหาและกลวิธีทางภาษา**. รายงานการวิจัย โครงการวิจัยของศูนย์วิจัยภาษาและวรรณคดีไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. **คอลัมน์สังคมซุบซิบ กัถเลียจะจ้่า** ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ (ตอนที่ 1). **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย** 19 (ธันวาคม 2545): 112-129.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. **หน้าที่ของอุปถัมภ์จากมุมมองผู้พูดภาษาไทย**. **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย** 16 (ธันวาคม 2542): 249-268.
- นงลักษณ์ แซ่มโซติ. **หасыรสนในวรรณกรรมร้อยกรองของไทยสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2475**. ปรินญาณิพนธ์ปรินญาณมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521.
- นพพร ประชากุล. “สมจริง” มีใช่ “เหมือนจริง” และยังมีใช่ “สมควร”. **สารคดี** 15, 173 (กรกฎาคม 2542): 141-143.
- นวรรณ พันธุเมธา. **คลังคำ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2544.
- นรินทร์ นำเจริญ. **บทบาทในการสะท้อนและวิพากษ์วิจารณ์สังคมของนิยายสารแนววรรณกรรมไทย พ.ศ. 2520-พ.ศ. 2539**. วิทยานิพนธ์ปรินญาณมหาบัณฑิต สาขาวิชาหนังสือพิมพ์ ภาควิชาวารสารสนเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

- นาถิกา มงคลค่านวนเขตต์. **เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอแนวคิดระหว่าง พ.ศ.2475-2484.**
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์-
 มหาวิทยาลัย, 2527.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. **ตลกการเมือง.** ใน **อ่านวัฒนธรรมการเมืองไทย,** หน้า 38-43. กรุงเทพมหานคร:
 มติชน, 2547.
- บุญดา ปัญญาไว. **กลวิธีการสร้างอารมณ์ขันในนวนิยายของวิมล ศิริไพบุลย์.** วิทยานิพนธ์ปริญญา
 มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (กลุ่มวรรณคดี) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
 2544.
- ประชาคม ลุนาชัย. **ลูกแก้วสำรองและเรื่องสั้นเรื่องอื่นๆ.** กรุงเทพมหานคร: สหการคนวรรณกรรม,
 2539.
- ประชาคม ลุนาชัย. **เมืองใต้อูโมงค์.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สหการคนวรรณกรรม, 2545.
- ประภาส ชลศรานนท์. **สุธีเสมอ.** กรุงเทพมหานคร: แมงมอองอิม, 2543.
- ปริญญา ตรีน้อยใส. **หนอนคอนกรีต.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2544.
- ปริญญา ตรีน้อยใส. **ฟรีเซนต์เตอร์.** กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2547.
- ปริทรรศ หุตากร. **แม่มดบนตึก.** กรุงเทพมหานคร: รูปจันทร์, 2545.
- “เป็นพยาบาลทำไมจะรวยไม่ได้” อัมพาพันธ์ นครสวรรค์. **เนชั่นสุดสัปดาห์** 9, 461 (2-8 เมษายน
 2544): 10-11.
- พรสุข บุญสุภา และรมณี กอวัฒนา. **นวนิยายอังกฤษและอเมริกัน.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
 มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545.
- พล.ต. สนั่น 4206700918 “รหัส” ลบปมด้อย “การศึกษา” และสะท้อน “นัย” “ลูกรการเมือง” ต่อไป.
มติชนสุดสัปดาห์ 19, 1005 (23 พฤศจิกายน 2542): 14.
- พัฒนจิรา จันทร์ดำ. **การอ่านและการวิจารณ์เรื่องสั้น.** กรุงเทพมหานคร: สถาพรบุ๊คส์, 2547.
- พิง คำประเพ็ญ. **ต่อแหล่งดับ.** พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: เลมอนที, 2544.
- พิง คำประเพ็ญ. **แรดเข้าเส้นเลือด.** กรุงเทพมหานคร: เลมอนที, 2544.
- พิเชษฐ คงโต. **แนวความคิดและภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นของประชาคม ลุนาชัย: การศึกษาวิเคราะห์.**
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
 2546.
- พิสิฐ ภูศรี. **นครคลื่นเหียน.** กรุงเทพมหานคร: ดับเบิลยู, 2544.
- พิสิฐ ภูศรี. **สัตว์แปลกหน้า.** กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, 2539.
- ภณิดา จิตนุกูล. **วิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการเสนอแนวคิดในเรื่องสั้นและนวนิยายของศิลา โคมฉาย.**
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2547.

มติชนสุดสัปดาห์ 19,1002 (2 พฤศจิกายน 2542): 6.

มหรณพ โนมเฉลา. เด็กชายสามตาผู้บังเอิญตกลงมาบนโลก. กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, 2538.

มารศรี สอทิพย์. ลีลาเสียดสีในวรรณกรรมของลาว คำหอม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

ยุรฉัตร บุญสนิท. วรรณคดีกับสังคมเมือง. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาการวรรณคดีไทย
หน่วยที่ 8-15, หน้า 707-747. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี: สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช, 2543.

ยุรฉัตร บุญสนิท. วรรณวิจารณ์. สงขลา: โครงการบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ภาคใต้, 2538.

ยุวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร:
ราชบัณฑิตยสถาน, 2547.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน
กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2545.

ราชบัณฑิตยสถาน. ศัพท์ภาษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน,
2546.

วรรณพร ปิ่นแก้ว. การศึกษาวิเคราะห์การสื่อความหมายในเรื่องสั้นของวินทร์ เลียววาริณ. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

วอลแตร์. ก้องดิดด์. แปลโดย วัลยา วิวัฒน์ศร. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผีเสื้อ,
2542.

วัชรานุกูล จรรยา. วิเคราะห์กลวิธีการเสนอเรื่องในงานเขียนของวินทร์ เลียววาริณ. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545.

วินทร์ เลียววาริณ. หลังอานบุรี. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: 113, 2545.

วินทร์ เลียววาริณ. อาเพศกำทรवल. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: 113, 2543.

วิภาวรรณ วงษ์สุวรรณ. การวิเคราะห์ปริศนา “ทอล์คโชว์” ของทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

ศักดิ์ชัย ลักณาวิเชียร. นักกู่ตะโกน. กรุงเทพมหานคร: ประพันธ์สาส์น, 2538.

ศักดิ์ชัย ลักณาวิเชียร. หมวดป้อบกับต๋อเกเตอร์โน้ต. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักหนังสือ
ใต้ดิน, 2546.

ศักดิ์ศิริ มีสมสืบ. สมควรตาย. กรุงเทพมหานคร: OPENBOOKS, 2545.

ศัลยา ประชาชาติ. นักการเมืองท้าว “บ่อน” จาก “จิรายุ” ถึง “สมศักดิ์” ตัดบ่วง “กาสิโน” เมืองเพชร.

มติชนสุดสัปดาห์ 22, 1133 (6-12 พฤษภาคม 2545): 13.

ศัลยา ประชาชาติ. เบื้องลึกสออบ “บริวาร” ทักษิณ ยืนยันตรงกัน “เสียแมว” ไม่เกี่ยว “หญิงพจมาน”

ลงมือเองเบ็ดเสร็จ. มติชนสุดสัปดาห์ 21, 1059 (4 ธันวาคม 2543): 95-96.

ศิริพร สุภาพงษ์. การเสียดสีในเรื่องสั้นของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย (กลุ่มวรรณคดี) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2547.

ศिला โคมฉาย. ครอบครัวยุคกลางถนน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มิ่งมิตร, 2536.

ศिला โคมฉาย. ชะตากรรมและนักเล่าเรื่อง. กรุงเทพมหานคร: สายธาร, 2545.

ศिला โคมฉาย. แล้วเมล็ดพันธุ์มีหยิ่งรัก. กรุงเทพมหานคร: มิ่งมิตร, 2541.

เศรษฐสุสยาม. ลัทธินิยมกับชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมาพันธ์, 2540.

สวิฟท์, โจนาธาน. กัลลิเวอร์ผจญภัย. แปลโดย อาษา ขจรจิตต์เมตต์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์

แสงดาว, ม.ป.ป.

สุดารัตน์ เสรีวัฒน์. วิวัฒนาการของเรื่องสั้นในเมืองไทยตั้งแต่แรกจนถึง พ.ศ.2475. กรุงเทพมหานคร:

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2522.

สุนทรี สังข์อุทัย. การวิเคราะห์ลักษณะเสียดสีในร้อยกรองไทยปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (สายวรรณคดี) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์,

2533.

สุรพล บัณฑุเศรษฐี. อารมณ์ขันในพล นิกร กิมหงวน ของ ป.อินทรปาลิต. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต หน่วยวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

2539.

สายวรุณ น้อยนิมิตร. เรื่องสั้นช่อกระแจะ: ใครเล่าเรื่อง. ใน นวัตกรรมแห่งวรรณกรรมไทย, หน้า 125-153.

กรุงเทพมหานคร: ชย อิมเปค อินเตอร์เนชั่นแนล, 2541.

สำนักพจนานุกรมมติชน. พจนานุกรมฉบับมติชน. กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2547.

เสาวนีย์ ทองถนอม. วิเคราะห์เรื่องสั้นของวินทร์ เลียววาริณ ตั้งแต่ พ.ศ. 2537- พ.ศ. 2542.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา,

2544.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. ภาษาในสังคมไทย: ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

อัญชลีพล ส่งแสง. ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นไทยระหว่างพุทธศักราช 2538-2542. วิทยานิพนธ์

ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์-

มหาวิทยาลัย, 2545.

อาชญา ข่าวดสด. แกะรอยถ้ำลี้เจีย ทลายแก๊ง 18 มงกุฎ ตุ่นพันชั้บตรหมื่นล้าน จากซากถึงน้องทักษิณ.

มติชนสุดสัปดาห์ 21,1079 (เมษายน 2544): 89.

อาบรมสั, เอ็ม. เอช. อธิบายศัพท์วรรณคดี. แปลโดย ทองสุก เกตุโรจน์. กรุงเทพมหานคร: องค์การ
ค้ำของคุรุสภา, 2538.

อารีธา หุคินทะ. ภาพลักษณ์สังคมเมืองในเรื่องสั้นไทยร่วมสมัย ระหว่างปีพุทธศักราช 2534-2536.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต หน่วยวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

อิงอร สุพันธ์ุวัฒน์. ปรัชญาเรื่องสั้นไทย. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

อิงอร สุพันธ์ุวัฒน์. ฟ้าบ่กั้น-วรรณกรรมแห่งฤดูกาล. วารสารภาษาและวรรณคดีไทย 17 (ธันวาคม
2543): 258-267.

อิงอร สุพันธ์ุวัฒน์. วรรณกรรมวิจารณ์. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

อิงอร สุพันธ์ุวัฒน์. วิวัฒนาการอักษรและอักษรวิธีไทย. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย

ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

อิรวดี ไตลังคะ. วรรณกรรมหลังสมัยใหม่ของไทย: ใครว่าเพิ่งเกิด. มติชนสุดสัปดาห์ 21, 1077

(9 เมษายน 2544): 67-68.

อิรวดี ไตลังคะ. ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย

เกษตรศาสตร์, 2546.

อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. ประเทศไทย. ใน เอเชียรายปี 2001/2544, หน้า 92-102. ทราเยแก้ว ทิพากร

และคณะ, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2544.

อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. ประเทศไทย. ใน เอเชียรายปี 2002/2545, หน้า 95-107. ทราเยแก้ว ทิพากร

และคณะ, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2545.

ฮ. นิกสูกี. การเดินทางของขนมเค้ก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งลัทธิพุทธสังคมนิยม, 2545.

ฮ. นิกสูกี. มนุษย์ท่ามกลางหายนะ. กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, 2542.

ภาษาอังกฤษ

- Bickham, Jack M. **Setting**. Ohio: Writer's Digest Books, 1993.
- Bloom, Edward A. and Lillian D. Bloom. **Satire's Persuasive Voice**. Ithaca: Cornell University Press, 1979.
- Boynton, Robert W. and Maynard Mack. **Introduction to the Short Story**. 3rd ed. New Jersey: Boynton/Cook Publishers, 1972.
- Critchley, Simon. **On Humour**. London and New York: Routledge, 2002.
- Cuddon, J. A., ed. **A Dictionary of Literary Terms and Literary Theory**. 4th ed. Cornwall: Blockwell Publishers, 1998.
- DeMarinis, Rick. **The Art & Craft of the Short Story**. Ohio: Story Press, 2000.
- Dibell, Ansen. **Plot**. Ohio: Writer's Digest Books, 1988.
- Eastman, Max. **Enjoyment of Laughter**. New York: Simon and Schuster, 1970.
- Elliott, Robert C. The Satirist and Society. in Alvin B. Kernan (ed.), **Modern Satire**, pp.148-154. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1962.
- Feinberg, Leonard. **Introduction to Satire**. Ames: Iowa State University Press, 1967.
- Fitz Gerald, Gregory. The Satiric Short Story: A Definition. in Charles E. May (ed.), **Short Story Theories**, pp. 182-188. Ohio: Ohio University Press, 1976.
- Fitz Gerald, Gregory. **The Satiric Stories: The Impropriety Principle**. Illinois: Scott, Foresman and Company, 1971.
- Folly and Vice: The Art of Satire and Social Criticism**. London: South Bank Centre, 1989.
- Fowler, H. W. Humour, Wit, Satire, Etc. in Ronald Paulson (ed.), **Satire: Modern Essays in Criticism**, pp. 113-114. New Jersey: Prentice-Hall, 1971.
- Fowler, Roger, ed. **A Dictionary of Modern Critical Terms**. London and New York: Routledge, 1999.
- Frye, Northrop. The Mythos of Winter: Irony and Satire. in Alvin B. Kernan (ed.), **Modern Satire**, pp.155-164. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1962.
- Griffin, Dustin. **Satire: A Critical Reintroduction**. Lexington: The University Press of Kentucky, 1994.
- Harris, Robert. **The Purpose and Method of Satire** [Online] Available from: <http://www.visualsalt.com/satire.htm> [2004, March 22].

- Holman, c. Hugh and William Harmon. **A Handbook to Literature**. 6th ed. New York: Mcmillan Publishing, 1992.
- Hughes, Alex. **Caricature**. London: Harper Collins, 1999.
- Johnston, Ian. **A Brief Introduction to Restoration and Eighteenth Century Satire** [online]
Available from: <http://www.mala.bc.ca/~johnstoi/Eng200/satire3.htm> [2005, January 29].
- Kernan, Alvin B. Theory of Satire. in Kernan (ed.), **Modern Satire**, pp. 164-179. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1962.
- Leyburn, Ellen Douglass. Animal Stories. in Alvin B. Kernan (ed.), **Modern Satire**, pp. 213-221. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1962.
- Matthews, P.H. **The Concise Oxford Dictionary of Linguistics**. Oxford: Oxford University Press, 1977.
- M. Liberman, M. and Edward E. Foster. **A Modern Lexicon of Literary Terms**. Illinois: Scott, Foresman and Company, 1968.
- Myers, Jack and Michael Simms . **The Longman Dictionary of Poetic Terms**. New York: Longman, 1989.
- Myers, Jerry, ed. **George Orwell: The Critical Heritage**. London and Berlin: Routledge & Kegan Paul, 1975.
- Ousby, Ian. **The Cambridge Guide to Literature in English**. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
- Palmer, Jerry. **Taking Humour Seriously**. London: Routledge, 1994.
- Paulson, Ronald. The Fictions of Satire. in Ronald Paulson (ed.), **Satire: Modern Essays in Criticism**, pp.340-359. New Jersey: Prentice-Hall, 1971.
- Peck, John and Martin Coyle. **Literary Terms and Criticism**. 3rd ed. New York: Palgrave, 2002.
- Pollard, Arthur. **Satire**. 2nd ed. London: Methuen, 1977.
- Prochonow, Herbert V. and Herbert V. Prochonow, Jr. **A Dictionary of Wit, Wisdom, and Satire**. New York: Harper & Brothers Publishers, 1962.
- R.C.E. Satire. **Encyclopedia of Poetry and Poetics**. Alex Preminger, ed. (1965): 738-740.
- Roberts, Edgar V. and Henry E. Jacobs. **Literature: An Introduction to Reading and Writing**. New Jersey: Prentice Hall, 2003.
- Roberts, Edgar V. **Writing About Literature**. brief 10th ed. New Jersey: Prentice Hall, 2003.

Rosenheim, Jr., Edward W. The Satiric Spectrum. in Ronald Paulson (ed.), **Satire: Modern Essays in Criticism**, pp. 305-329. New Jersey: Prentice-Hall, 1971.

Shaw, Harry. **Dictionary of Literary Terms**. New York: McGraw-Hill Book Company, 1972.

Shipley, Joseph T., ed. **Dictionary of World Literary Terms**. Boston: The Writer, 1970.

Simpson, Paul. **On the Discourse of Satire: Towards a stylistic model of satirical humour**. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing, 2003.

Soanes, Catherine, ed. **Oxford Dictionary of Current English**. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2001.

Stott, Andrew. **Comedy**. London and New York: Routledge, 2005.

The New International Webster's Comprehensive Dictionary of the English Language (Deluxe Encyclopedic Edition). Naples: Trident Press International, 1998.

Wehmeier, Sally, ed. **Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English**. 6th ed. Oxford: Oxford University Press, 2000.

Worcester, David. **The Art of Satire**. New York: W.W. Norton & Company, 1969.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กาญจนา เจริญเกียรติบวร. แนวคิดในการศึกษาอารมณฺ์ชั้นทางภาษาในมุมมองทางวจนปฏิบัติศาสตร์.

วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร 21-22, 2 (พ.ศ. 2544-2545): 72-99.

กุสุมา รัชมณี. ลงโทษด้วยเสียงหัวเราะ. ใน **สี่นวรรณคดี**, หน้า 50-51. กรุงเทพมหานคร: ศยาม, 2534.

งามทิพย์ อนุวัตรเกษม. การใช้สัต์เป็นสัต์ลักษณะในเรื่องสั้นไทย พ.ศ. 2500-2545. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548.

ธิดิสรณ์ ศรีธาดา. การใช้ภาษาในการแสดงตลก: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2542.

นภ อังโพธิ์. **หุหลินไว้ฉื่อ: นวนิยายแนวเสียดสีสังคมจีนสมัยหมิง-ชิง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาจีน ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

นัทรนัย ประสานนาม. เสียงหัวเราะที่ใช้วิจารณ์สังคม: กลวิธีทางภาษาในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย. บทความนำเสนอในการประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 5 วันที่ 10-11 ตุลาคม 2548 ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นิโลบล นาคพลังกุล. **ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในเรื่องสั้นไทยระหว่าง พ.ศ.2532-2543**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546.

ปิยะวรรณ กาญจนเรืองโรจน์. การวิเคราะห์เรื่องสั้นของดำรงค์ อารีกุล. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2542.

แพรวพราว จีระวิฑูลวรรณ. การศึกษาเปรียบเทียบอารมณฺ์ชั้นในนวนิยายของชาร์ลส ดิกเกนส์ กับ มาร์ค ทเวน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

ไมตรี ลิมปิชาติ. **ทางออกที่ถูกปิด**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: บ้านไมตรี, 2545.

วรพร อินทเชื้อ. **วิเคราะห์อารมณฺ์ชั้นเชิงเสียดสีในงานประเภท Fiction ของเอเลน ซิลลิโอ**.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2526.

- ลำไย สมอ่อน. **ทัศนะทางสังคมของนักเขียนไทยจากเรื่องสั้นในวารสารสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ช่วงครึ่งทศวรรษ (พ.ศ.2535-2539)**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2541.
- สายทิพย์ นุกุลกิจ. **วรรณกรรมไทยปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน, 2537.
- สุชาติ สวัสดิ์ศรี, บรรณาธิการ. **ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย**. กรุงเทพมหานคร: ดวงกมล, 2518.
- สุธา ศาสตร์. การเสนอความตลกด้วยการแสดงออกทางวาจา. **ศาสตร์แห่งภาษา**. (6 มิถุนายน 2529): 55-81.
- อารียา หุদিনทะ. ลักษณะผสมผสานระหว่างสุขนาฏกรรม (Comedy) และวรรณกรรมเสียดสี (Satire) ในวรรณกรรมแนวฉบับเรื่อง “ทำตามฝัน”. ใน **ทอล์กอักษร**, หน้า 187-193. บำหยัน อิ่มสำราญ, บรรณาธิการ. นครปฐม: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร, 2541.
- อารียา หุদিনทะ. เสียงพูดของสัตว์ชั้นต่ำในกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย. **อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร** 23, 1 (มิ.ย.-พ.ย. 2543): 106-130.
- อิรวดี ไตลังคะ. เรื่องเล่าใน โลกหลวง: เรื่องสั้นกับการเสียดสีสังคมหลังสมัยใหม่ (1). **มติชน สุดสัปดาห์** 25, 1301 (22-28 กรกฎาคม 2548):75-76.
- อิรวดี ไตลังคะ. เรื่องเล่าใน โลกหลวง: เรื่องสั้นกับการเสียดสีสังคมหลังสมัยใหม่ (จบ). **มติชน สุดสัปดาห์** 25, 1301 (29 กรกฎาคม – 4 สิงหาคม 2548):75-76.
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. **อารมณ์ขันในสื่อมวลชน**. กรุงเทพมหานคร: โครงการหนังสือชุดวิจัยและ พัฒนานันทศาสตร์, 2536.

ภาษาอังกฤษ

- Cohen, David. Humour, Irony and Self-Detachment. in Anthony J. Chapman and Hugh C. Foot (eds.), **It's A Funny Thing, Humour: International Conference on Humour and Laughter, Cardiff, Wales, 1976**, pp. 157-158. Oxford: Pergamon Press, 1977.
- Connery, Brian A. **Theorizing Satire: A Bibliography** [online] Available from: <http://www2.oakland.edu/english/showcase/satbib.htm> [2006, April 22].
- Feinberg, Leonard. **Asian Laughter: An Anthology of Oriental Satire and Humour**. New York : Weatherhill, 1974.
- Fleet, F.R. **A Theory of Wit and Humour**. New York: Kennikat Press, 1970.

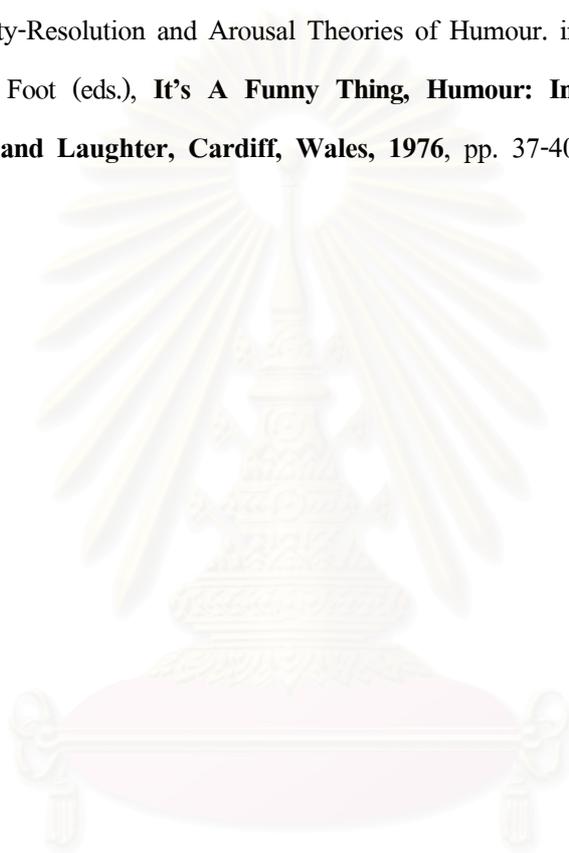
Justman, Stewart. **The Spring of Liberty: The Satiric Tradition and Freedom of Speech.**

Illinois: Northwestern University Press, 1999.

Nash, Walter. **The Language of Humour.** New York : Longman, 1985.

Panpothong, Natthaporn. **A Pragmatic Study of Verbal Irony in Thai.** Ph.D. Dissertation
University of Hawai'i, 1996.

Rothbart, Mary K. and Diana Pien. Elephants and Marshmallows: A Theoretical Synthesis of Incongruity-Resolution and Arousal Theories of Humour. in Anthony J. Chapman and Hugh C. Foot (eds.), **It's A Funny Thing, Humour: International Conference on Humour and Laughter, Cardiff, Wales, 1976**, pp. 37-40. Oxford: Pergamon Press, 1977.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายนี้ทธนัย ประสานนาม เกิดเมื่อวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2524 ที่อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ ราชบุรี และศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และ 5 ที่โรงเรียนราชโบริกานุเคราะห์ ราชบุรี จากนั้นสอบเทียบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เข้าศึกษาระดับอุดมศึกษาในคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม สำเร็จปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับสอง สาขาวิชาภาษาไทย ในปีการศึกษา 2544 ศึกษาต่อในหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (วรรณคดีไทย) ณ ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2545 หลังจากสิ้นสุดการศึกษารายวิชาเรียนในระดับปริญญามหาบัณฑิตได้เข้าศึกษาในภาควิชาภาษาอังกฤษและภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง สำเร็จปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ (เน้นสายวรรณคดี) ในปีการศึกษา 2548 ด้านการทำงาน ปฏิบัติงานเป็นอาจารย์พิเศษภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ในภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2547 และ 2548

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย